ALİ YILDIRIMOĞLU

“KALEM VE KAVGA”

Türkçesi
Ali Ekber Aliyev

Metnin redaktesi
Doç. Dr. Fethi Gedikli
(T.C. Bakü Büyükelçiliği Kültür İşleri Müşaviri)

(Eserdeki bütün dipnotlar çevirmene aittir)

"Ali Yıldırımoğlu ister bir gazeteci olarak köşe yazıları ve makaleleriyle, isterse de bir edip olarak hikaye ve romanlarıyla her zaman geniş okur kitlelerine hitap etmeyi başarmış, yazdıkları hep beğeniyle okunmuştur".

Enes CANSEVER
"ZAMAN Gazetesi - Azerbaycan"

Mukaddes ruhu karşısında baş eğdiyim
ve yokluğuna sığındığım rençber babamın helallik
abidesini yüceltmek ve yaşatmak arzusu ile
büyük oğlum YUSUF'a ithaf ediyorum.

1

Allahveren amca toparlayamıyordu bir türlü düşüncelerini, bocalıyordu kararsızlık içerisinde. Dalarak hayallere, tüttürüyordu piposunu. Bir karar vermeliydi ama bu ikilemden kurtulamıyordu. Bir yandan Nâzım'ın ilim irfan peşinden gitmesi fena olmaz diye düşünüyordu. Eğitim alır, belli bir mevkiye yükselir, yarın beş önemli kişiden biri olur, soyumuza, neslimize şöhret getirirdi. Bir yandan da biricik yavrusunun köyü terkederse, başına bin bir türlü belanın gelebileceğinden endişe ediyordu. Dünyanın bu sıkıntılı döneminde, bilmem nerelerde reva mı çile çekmesi? Ben de dağdan yuvarlanmış güneş gibiyim, bugün varım, yarın olmayabilirim. Hanemi kör bırakamam, bir ocak tüttürenim olmalı başucumda...

Gittikçe artıyordu tasası. Nâzım'ın dışında oğul zürriyeti olmadığından, dağ gibi adam biricik evladı üzerinde sonbahar yaprağı gibi titriyordu. Nâzım'ın da aklında fikrinde, neyin pahasına olursa olsun üniversiteyi kazanmak yatıyordu. Ev halkı da destekliyordu onu. Herkes bu delikanlının ne kadar zeki olduğunun farkındaydı çünkü. Birinci sınıftan, lise sona kadar karneleri hep '5'le doluydu. Diploma töreninde, okul müdürü velilerin ve öğrencilerin huzurunda "bu çocuğa dikkat edilirse, önemli bir konuma gelebilir" demişti. Evin nurlu ihtiyarı, namazını, orucunu asla ihmal etmeyen Fadime nine de karşımıştı bir keresinde bu meseleye. Allahveren'in Ermeni mezaliminde şehit olmuş ağabeyi İmralı'nın karısı Fadime'nin bir dediği iki olmamıştı şimdiye kadar. Birgün akşam yemeği sırasında, yaşmağını indirerek, Nâzım'ı bağrına basmış ve şöyle konuşmuştu Fadime nine:

–Allahveren beni dinle. Engel olma çocuğun okumasına. Doğrudur gözbebeğimizdir, hep yanımızda olmasını yeğlerim ben de. Lakin balık deryada büyür, evcil buzağıdan da öküz çıkmaz. Allaha emanet et, yolcu et çocuğu gitsin okusun, kalmasın hevesi kursağında.

Fadime nine iki oğlundan da çok severdi Nâzım'ı. Çünkü hayattan doymadan Hakka kavuşan anasının yüzünü bile görmemişti Nâzım. Fadime nine elinde avucunda büyüterek, yetiştirmişti onu.

Allahveren Fadime'ye karşı koyamazdı. Dört nalını da yeni vurdurduğu atı Kamer'i sabah erkenden kaşağılamış, okşamış ve yerler çamur olduğundan, kuyruğunu özenle düğümlemişti. Kapıdan çıktıkları sırada, Fadime nine arkalarından hayır dua etti ve bir kase su fırlattı. Baba-oğul ve rüzgar kanatlı Kamer, koyuldular yola.

Allahveren geyik bacağından da kısa sapı olan örme kamçısını havaya savurdukça, Kamer boynunu gererek, dağın sinesindeki virajlı yollarda kekik gibi sekiyordu. Koyun koyuna duran çıplak kayalar, yeşil ormanlar, derenin dibinde haykırarak, ürüyerek gürültüyle akan dağ nehri, Kamer'in rahvan yürüyüşü ihtiyarı aşka getirmişti. Allahveren eski günleri anımsayarak, şapkasının arkasını kaldırdı ve alçak sesle sevdiği türküyü mırıldandı:

Aras kıyısında ufak adalar,
Aras'tan su alır melekzadeler,
Size feda canım imamzadeler,
Ben dileklerimi sizden isterim.

Atın terkinde sessizce oturan Nâzım, en ufak ses çıkarmadan, babasından duyduğu hüzünlü nağmeleri çaktırmadan topluyor ve sine defterine kazıyordu. Oğlunun ılık nefesini ve geride kalan yüksek dağların gururunu ter kokan geniş omuzlarında hissediyordu Allahveren amca. Atın dizginlerini çekerek oğluna yöneldi:

–Yavrum, bu yerlere Azadin deresi derler. Şu bizim Çiçekli köyünün havasından suyundan başka nerede bulunur? Ama gel gör ki elden ayaktan çok uzak. Elektrik yok, telefon yok, otomobil de gelemiyor buralara, tren istasyonundan da epey uzak. Bir tek bu sorunlar olmasaydı, yaşanılır yer olurdu. Son zamanlarda da moda olmuş, ayağı yere basan şehrin yolunu tutuyor. Yanlış yapıyorlar evladım. Günüme bir altın da verseler, kalmam şehirde. Şehir kötüdür demiyorum ha! Ama ot kökü üzerinde biter oğlum. Gözlerimi açalı bu yerlere alışmışım. Bu saatten sonra kalkıp şehre göç etmek akılsızlık olur. Ha bir de şu Çiçekli sakinlerine bak bakalım. Yaşlısının da, gencinin da canı buz baltası gibi. Sapasağlamlar. Çoğu da yüzden çok yaşıyor. Oğlum, insan başka ne ister ki? Var mı sağlıktan büyük servet?

Eğri ve dolambaçlı virajları olan, sarp iniş ve yokuşlar başladığında, Allahveren eyerinden sıkıca yapışarak, atın yularını Nâzım'a verdi. Allahveren yıllardır haşir neşirdi atlarla. Bu tür iniş yokuşlarda, atı hızlı sürerse, kollarının bu yükü kaldıramayacağının farkındaydı. İlerideki su değirmenine yaklaştıkları sırada, önünde un yüklü katırı olan, yaşlı bir adama rastladılar. Katır sahibi, sesindeki tok ama mahçup bir ifadeyle:

–Allahveren Selamun Aleyküm, dedi.

Allahveren tombul, kırmızı suratlı, palabıyıklı ve kendini beğenmiş katır sahibini tepeden tırnağa ters ters süzerek:

–Allah senin selamını de kessin, kelamını da! diyerek tükürdü ve yüzünü çevirerek yoluna devam etti.

Katır sahibi bin bir renge boyandı utancından ve kafasını indirerek bir kelime daha etmeden yürüdü. Selamlaşma işte böyle bitmişti.

Daracık patikaya ağır bir sessizlik çöktü. Babasının takındığı yakışıksız usluptan pek rahatsız olmuşa benziyordu Nâzım. Allahveren'in köylüye bu denli ağır bir cevap vermesi, kalbinde bir taş gibi asılmıştı. Utancından kafasını indirip, keşke şu adamla hiç karşılaşmasaydık diye geçirdi içinden. Babam ona bu şekilde hor davranmamalıydı. Nâzım içindeki sıkıntıyı sonunda dile getirdi:

–Baba! O adam edeple, saygıyla selam verdi sana. Oysa sen…

Allahveren'in öfkesi henüz yatışmamıştı. Bu yüzden epey sustu ve oğlunun sorusunu yanıtsız bıraktı. Nâzım da babasının hâlini görerek lafı fazla uzatmadı. Tahta köprüden geçerek, ilerideki düzlüğe çıktılar. Birden Allahveren oğluna dönerek, hiddetle:

–Senin de bir bildiğin, bin bilmediğin var! Yani senin baban bu kadar terbiyesiz mi?! İt oğlu iti tanımıyorsun sen! Nehrin karşısındaki köyde oturuyor. Tahıl tarlalarımız da ortaktır. Hayvanlar otlağa gidiyor, koyun, kuzumuz çobanın

gözü önünde kayboluyor. Gündüzün ortasında belalı ineğimizi çaldılar, gördüm diyen olmadı. Geçen ay, köy'e benzin arabasının geldiği günün akşamı, kafamı yastığa atıp yeni uykuya dalıyordum, aniden kulağıma hırıltılı bir ses geldi. Uyandım ve köpeğin boğazını yırtarcasına hürdüğünü gördüm. Hemen ceketimi omuzlarıma atarak, avluya indim ve o esnada iri yarı bir adamın, korkuluklardan atlayarak kaçtığını gördüm. Yalın ayaklarımla koştum peşinden. Tam yetişecekken kendisine, geri dönerek tüfeğinden bana iki kurşun sıktı. Allahtan ıskaladı. Bayırdan inmeye başlayınca tanıdım kendisini. Bak şu haydut it oğlu itten başkası değildi. Kendisi dışında iki de kardeşi var. Yürümeyi öğrendikleri günden hırsızlık meslekleri olmuş üçünün de. Köyde, civarda ne kadar hırsızlık vakası oluyorsa, hepsinde şu deyyusların parmağı var. Gözden tüy koparıyorlar. Hamurları haramla yoğrulmuş! Şimdi de dikilmiş karşıma, numara yapıyor. Allahveren Selamün Alyküm diyor!!! Selam veren dilin kurusun! Kaç yıldır bizim köye dadandı. Sen çocuksun daha, bilmezsin bu tür şeyleri. Onunkisi selam vermek değildi. Maksat ağzımı yoklamaktı, o gece farketmiş miyim diye kendisini. Ben de üstü kapalı şekilde, bana numara yapma, aptal sensin dedim. Cevabını aldı yani.

Nâzım babasının katır sahibini terslemesinin sebebini öğrenince deminden beri kendisini rahatsız eden can sıkıcı sorulardan kurtuldu. Rahatladığını, hafiflediğini hissetti.

Ormanı geçerek genişliğe çıktıklarında beyaz ve sarı tepelerin arasından bağlı bostanlı şehir merkezi göründü. Allahveren az ileride bulunan ve on- on beş evli köyü göstererek:

–Bir zamanlar bizim Çiçekli'de Ferhat isimli bir öğretmen çalışıyordu, dedi. İşte şu köydendi kendisi. Sen o sıralar doğmamıştın henüz. Matematik hocasıydı. Köye yeni geldiğinde barınacak yeri yoktu. Baktım ki sahip çıkan yok, evime aldım. Beş on gün kaldı bizde. Daha sonra yeğenlerim için inşa ettirdiğim odayı verdim ona. Garibim açıkta kalmasın, sevaptır dedim. Çoluk çocuğunu da alarak, taşındı o odaya. Tam üç yıl boyunca komşuluk yaptık onunla. Bir keresinde lafı evirip çevirip kira mevzuuna getirdi. Duyar duymaz kaşlarımı çattım. Bu ne biçim söz, dedim. Allahveren misafir şöyle dursun, öğretmenden para alacak adam mıdır? Bugün burada duydum, bir daha sakın duymayayım. Bu lafları katla, kilimin altına sakla dedim. Aksi halde, Hakkın selamını da esirgerim senden.

Hoca bu konuyu açmasına pişman oldu. Şimdi o Hakkın dergahında, bizse fani dünyadayız. Öğretmen olarak da, insan olarak da çok dürüst biriydi. Veliyeddin isimli cin gibi bir de kardeşi vardı. Ara sıra Ferhat öğretmeni ziyaret ederdi. Geri döndüğünde de atın sırtında yolcu ederdim onu. Duyduğuma göre Veliyeddin şimdilerde çok ünlü birisi. Gidip gelenlerden duydum, Karabağ bölgesinde öğretmen enstitüsü varmış, Veliyeddin de oranın dekanıymış.

Allahveren hayallere daldı. Kamerin sırtında sağa sola yalpalayarak:

–Şu dünyanın haline bak be! Kaç yıl geçti o günlerin üzerinden, dedi. Ferhat öğretmen rahmetli oldu… Veliyeddin de benimle karşılaşırsa tanır mı, tanımaz mı belli değil. Hayır canım, hatırlamaz bence. Ama hakkında aldığım haberler sevindiriyor beni. Nasıl olsa hemşeri sayılırız. Duyduğuma göre bizim buraların insanlarına yardım edermiş. Zaten ağabeyi Ferhat da yardımsever delikanlıydı. Köyümüzde muallimlik yaptığı dönemde, ahâlinin sevimlisiydi rahmetli. Şu anda bile ismi zikredildiğinde Çiçekli sakinleri onu rahmetle anıyor.

Şehir merkezine vardıklarında öğlenin ortasıydı. Güneş de tepedeydi. Sıcak meltem, leyleklerin dolaştığı pirinç tarlalarını usul usul dalgalandırıyordu. Nehrin kıyısındaki bileğlenmiş taşlardan, koru sönmemiş tandırın ağzından çıkıyormuş gibi ateş yükseliyordu. Kamer atın sağrıları fena halde terlemişti. Dağların serin havasına alışkın olan baba ve oğul, düzlüğün sıcağına dayanamıyorlardı. Allahveren amca dizginleri çevirerek, atın kafasını sola döndürdü ve alt yoldan yürüyerek doğrudan şehir dışındaki otobüs istasyonuna vardılar.

Trene yetişmek için sabırsızlıkla otobüslerini bekleyen kalabalığın arasından bir adam fırladı ve onlara doğru seğirtti.

–Allahveren, yazın şu yakıcı sıcağında hayrola? Atın da fena terlemiş ha.

Allahveren arkadaşı olan yaşlı hekimi görünce yüzü güldü:

–Hayırdır doktor, hayırdır. Kalabalıkta seni farkedince, kendi kendime Rabbim işimi rastgetirdi dedim. Bizim şu Nâzım imtahana gidiyor. Yolcu etmek için geldim. Köy çocuğudur bilirsin. Şehir falan görmüşlüğü yok. Dünden beri kara kara düşünüyorum, tekbaşına çocuk bırakılır mı koskoca şehre diye. Tanıdıklardan, yakınlardan şehre giden olsaydı, şu çocuğa da refakat ederdi bari, diye söylenip duruyordum. Allahtan karşıma sen çıktın.

Doktor güvenilir biriydi ve Allahveren'le yıllardır süregelen selamı sabahı vardı. Defalarca misafir olmuştu evine. Doktor kolunu Nâzım'ın incecik boynuna sararak:

–Meraklanma Allahveren, dedi. Nâzım da benim evladım sayılır. Bakü'ye ben değil, sen gidiyorsun farzet. Bu arada gökyüzü de ateş püskürüyor, fazla durma buralarda. Tren garına giden otobüs erken mi gelir, gecikir mi belli değil.

Allahveren oğlunun alnından öptü ve son nasihatini verdi ona.

–Güle güle git oğlum. Trene bindiğinde uyanık ol. Köyümüze bakma sen, Bakü karışık bir yer. Tekbaşına arşınlama sokaklarını. Ha bu arada fırsat bulursan öğretmenliğe, doktorluğa git. Bitirince de köyümüzde çalışırsın, gözüm de üzerinde olur...

Allahveren bunları söyledikten ve oğlunu doktora emanet ettikten sonra, azacık da olsa rahatlayarak köyüne geri döndü.

Kamer at dağlara doğru kanatlanmıştı sanki. Allahverenin yüreği ise otogarda, ciğer pâresinin yanındaydı hâlâ.

2

Gürültülü ve kalabalık şehre varan Nâzım, masallarda okuduğu mucizeler âlemine düşmüştü sanki. Babasının akrabalarından olan Fettah'ın, Bakü'nün Dağlı mahallesinde kiraladığı bekâr odasını doktorun yardımıyla bile zor buldu Nâzım. Fettah ahşaptan yapılmış biçimsiz balkonu olan boyasız, badanasız dairede, beş yılı aşkın süredir yapayalnız oturuyordu. Sabah erkenden Nâzım'ı karşısında görünce çok sevinmişti. Memleketi Çiçekli'nin havasını da beraberinde getirmişti sanki delikanlı. Köy yaşamı hakkında Nâzım'ın anlattıklarını dinledikçe, tekbaşına kaldığı daracık, yoksul odasını bir anlık da olsa unutmuştu Fettah. Hayallerinde maziye seyahat etmiş, hasret dolu gözlerle Çiçekli'nin baharını, yazını seyretmiş, Hasanlı gölünü, Balaban kayasını, Ağca çölünü, Kıble taşını,

Gelin mağarasını, Yazı pınarını gözleri önüne getirmiş, kamış tütekle[1] koyun koyuna duran kayaların sükunetini bozmuş ve hüzünlenmişti...

Yaşta Nâzım'dan bir hayli büyük olan Fettah, meslek lisesini bitirdikten sonra, Karadağ kasabasındaki fabrikalardan birinde çilingir olarak çalışmaya başlamıştı. Bu arada Petrol ve Kimya mühendisliği fakültesinin açık öğretim bölümünde de eğitimini sürdürüyordu. Edebiyatla derinden ilgilenen, ara sıra şiir yazmayı da deneyen uzun boylu Fettah, uysallığı ve sıcakkanlılığı ile çevresinin saygı ve sevgisini kazanmıştı. Konuşmalarından, yaşadığı toplumun kurallarına ve göreneklerine karşı, içinde bir isyanın olduğu seziliyordu.

Nâzım'ın Bakü'ye geldiği günden itibaren, bütün işini gücünü bırakan Fettah, başkenti ona tanıtıyor, nereye giderse gitsin her yerde ona refakat ediyordu. Sınav günü, heyecanla çocuklarını bekleyen veliler gibi, Fettah da saatlerce üniversitenin kapısı önünde, Nâzım'ın ne zaman ve ne tür bir haberle çıkacağı anı beklemişti. Sınava katılan öğrenciler bütün soruları başarıyla yanıtlayan Nâzım'a işaret ederek, kendi aralarında bu çocuğun zekasına ve hazırcevaplılığına hayranlıklarını bildiriyorlardı. Arkadaşlarına elinden geldiğince yardım etmeyi de ihmal etmeyen Nâzım'ın sayesinde, bir çok öğrenci olumlu puan almıştı o gün. Nâzım'ın kendisi de hangi kartı çekerse çeksin[2], hiç düşünmeden ve zorlanmadan sorulara bülbül gibi şakıyarak cevap veriyordu. Büyük şehire ilk kez gelen Nâzım, sınavı yöneten öğretmenlere parmak ısırttırıyordu. Bazı öğretmenler ise gıptayla ona bakarak "baldırı çıplak köylünün kafasına bak hele...!" diyorlardı.

Son sonav yabancı dillerdendi. Salonda sınav komisyonu üyeleri dışında rektör yardımcısı da bulunduğundan, sınıfta gergin bir hava hakimdi. Öğrenciler rektör yardımcısının bir an önce çekip gitmesi için dua ediyorlardı. Ama o gitmeye niyetli değildi galiba. Bir yandan komisyon üyelerinin önündeki listelere göz atıyor, öte yandan da öğretmenlerle fısıldaşıyordu. Ön sırada oturan şık takım elbiseli, suratından tebelleşlik dökülen Server isimli iri cüsseli çocuk, ikide bir Nâzım'a yönelerek:

–Keşke bildiklerinin yüzde birini bilseydim. Gam yemezdim o zaman, der dururdu.

Server masanın üzerinden aldığı kartın ön yüzündeki soruyu okuduktan, uzun uzun düşündükten ve göz kapaklarını bir kaç defa indirip kaldırdıktan sonra hevessizce öne çıktı. Tam ağzını açacağı sırada, öğretmenler ona konuyla alakası olmayan bir iki basit mi basit soru sordular. Rektör yardımcısı koltuğunda kurcalandı ve:

–Başarılı öğrenciye benziyor, diyerek komisyon üyelerine gereken imayı yaptı.

Komisyon başkanı yüzünü Server'e dönerek:

–Bu kadar yeter. Kartını bırak da git.

Server komisyon üyelerine:

–Teşekkür ederim, dedi ve rektör yardımcısının memnun bakışları eşliğinde sırıta sırıta sınav salonunu terketti.

Sıra Nâzımdaydı artık. Önceki derslerin tamamından '4' veya '5' alan Nâzım'a, bu son sınavda '3' bile yetiyordu. Çektiği kartta yazılan bütün soruların

[1] Tütek – Kamıştan vs. yapılan nefesli musiki aleti.

[2] Sovyetler Birliğinin eğitim sisteminde üniversiteye giriş sınavları test sitemiyle değil, kura çekme usuluyle yapılıyordu. Üniversite sınavına giren öğrencinin masanın üzerindeki bir tomar kağıt parçasından birini çekerek, ön yüzündeki sorulara cevap vermesi gerekiyordu.

cevabını henüz bitirmişken, dört bir yandan ona soru yağdırmaya başladılar… Rektör yardımcısı alçak sesle mırıldandı:

–Bu da nereden çıktı yahu?!

Bu soruyla rektör yardımcısının ne demek istediğini derhal anlayan öğretmenler, Nâzım'ın kafasını karıştırmak için çok uğraştılar ama o bir an olsun şaşırmadı ve sonuna kadar soğukkanlılığını korumayı başardı.

Rektör yardımcısı:

–Bakıyorum delikanlının amacı bize bilim deryası olduğunu ıspatlamaktır, diyerek bir kahkaha patlattı.

Ortada oturan öğretmen dudaklarını büzerek:

–Lafı çok uzatıyorsun sen de! Sorulara kısa ve net cevap versene!

Diğer öğretmen ise:

–Nu horoşo[3], vaktimizi alma. Çalışmadığını ve bu konuyu bilmediğini itiraf et hadi.

Günler sonra, sınavı kazananların listesinde ismini göremeyen Nâzım'ın dünyası yıkıldı. Yaşadığı sarsıntıdan omuzlarının ortasında şiddetli bir acı hissetti. Sanki kalbinden kopan sıcak bir küme, yuvarlanarak ayaklarının altına düşmüştü. Kopya çeken ve zor sorularda takılınca sürekli Nâzım'dan imdat dileyen öğrenciler ise sınavı kazanmış olmanın verdiği gurur ve sevinçle birbirlerini tebrik ediyor, mutluluktan havalara uçuyorlardı. Şahiti olduğu adaletsizlik karşısında yerinde donup kalmıştı Nâzım. Yürekten inandığı, güvendiği ve mabet kadar kutsal saydığı bu eğitim kurumu, bir kaç saniye içinde değerini büsbütün kaybetmişti onun gözünde. Bir türlü inanamıyordu, anlam veremiyordu isminin listede olmayışına. "Nasıl olur!? Yalvararak benden yardım isteyen adaylar sınavı kazanıyor, benim ismim ise listede yok?" diye düşünüyor ve kahroluyordu.

Fettah üniversiteyi kazanan şanslıların ve arzuları kursağında kalan "sınavzedelerin" arasından geçerek, usulca Nâzım'ın kolundan yapıştı ve onu bir köşeye çekerek teselli verdi:

–Sıkma canını, sağlık olsun... Olur böyle şeyler. Gençsin daha… Bak, üniversite binası da yerinde duruyor ve emin ol uzun yıllar da duracaktır. Bu sene olmadı, önümüzdeki yıl bir daha denersin. Durmayalım burada, gidelim hadi…

Hazardan esen meltem, yaz güneşinin yakıp kavurduğu asfaltlı yolların ağır havasını dağıtıyor ve şehrin üst kısmında bulunan Dağlı mahallesine hoş bir serinlik yayıyordu. Fettah deniz manzaralı küçük balkona iki eski sandalye getirdi ve misafirinin bugün yaşadığı başarısızlık yüzünden bozulan moralini düzeltmek ve daldığı karamsar düşüncelerden onu uzaklaştırmak için, havadan sudan konuşmaya başladı. Baktı ki olmuyor, son günlerde yazmaya başladığı şiirlerinden bir kaç mısra okudu. Nâzım'ın zayıf ve solgun çehresi, kapıldığı hüznün etkisiyle daha da sararıyordu. Fettah onu konuşturmaya çalışarak:

–Bir soru sorsam, darılır mısın bana?

–Hayır, sorabilirsin.

–Söyler misin, ne diye hukuk fakültesini tercih ettin?

–Savcı, hakim veya ne bileyim polis komiseri olmak istiyorum.

Fettah üzgünce kafasını salladı.

–Bir bilim dalı olarak hukuk'a karşı değilim. Sadece kişisel çıkarları için bu mesleği tercih edenlerin iğrenç niyetlerinden tiksinirim. İtiraf etmesen de, ben

[3] Nu horoşo –Pekiyi; tamam; hadi neyse (Rus.)

biliyorum işin aslını. Hukuk fakültesini bitirince üne, paraya, şöhrete kavuşacağını düşünüyorsun. İhtişam, gösteriş peşindesin belki de. Ama sakın unutma! Toplumda yaşanan bütün facialar, fitne fesatlar, çatışmalar genellikle debdebeli yaşam tarzını arzulayanların sınır tanımayan heveslerinden ileri geliyor. İhtiyaçtan fazla mal ve para biriktirmek dürtüsü, muhakkak hüsranla sonuçlanıyor. Bu yüzden de hukuk'u kazanmadığın iyi oldu derim ben. Bazı insanlar şöhrete ve üne ulaşmanın tek yolunun zenginlikten geçtiğini zannederler. Saçma! Aksini ıspat edebilirim. Watt, Franklin, Faradei, Galillei, Keppler gibi dahiler fakir ailelerin çocuklarıydı. Aristokratik yaşam tarzını düşlediğini görmek beni şok etti doğrusu… Hem o tür insanların kazandıkları ün de, saygınlık da bir sabun köpüğü kadar kısa ömürlüdür.

Nâzım gülümsedi.

–Söylediklerine ben de katılıyorum. Fakat senin anlattıklarınla, benim amaçladıklarım arasında kocaman bir uçurum var. Aslında tarih öğretmeni olmak istiyordum. Niyetimi Bakü'ye gelirken değiştirdim. Babam katır sahibi ile tartıştıktan sonra…

Fettah şaşırmıştı.

–Ne? Katır sahibi mi?

Nâzım babasından dinlediği hikayeyi Fettah'a aynen aktardıktan sonra ekledi:

–Babama ve köylülere cefa çektiren o haydutu yakalamak, köyümüzü hırsızlardan temizlemek maksadı ile savcı veya komiser olmak istemiştim. Bu da ne yazık ki olmadı, diyerek omuzlarını silkti.

Nâzım "ne yazık ki olmadı" derken o kadar üzgün ve masum görünüyordu ki, insanın kalbi sızlıyordu. Hele cümlesini bitirince ah çekmesi de bir başkaydı.

Fettah önce güldü, sonra da aniden ciddileşiverdi.

–Şimdi anladım seni. Daha önce söyleseydin ya! Ama farkeden bir şey yok, hukuk'u kazanmana yine de karşıyım.

–Niye?!

–Çünkü henüz çok gençsin ve bazı gerçeklerden habersizsin. Herşeyden önce günümüzde ders çalışarak ve üniversiteye hazırlık yaparak sınav kazanmanın bir hayal olduğunu anlamak zorundasın. Hele konu hukuk fakültesi olunca, akan sular durur! Hukuku kazanmak için ya üst düzey devlet kademelerinde çalışan bir dayın veya bir sürü paran olmalı. Allahveren amca da garibim rençberdir, sabah akşam iğnenin ucuyla toprak kazıyor. Onun bunca parası ne gezer?

Şiddetlenen rüzgar kapıyı sertçe çarparak kapattı. Fettah Nâzım'dan önce davranarak ayağa fırladı ve cereyanın önünü kesmek için pencerelerden birini kapattı ve tekrar yerine oturdu.

–Şunu da bilmeni isterim ki, bu ülkede polis, savcılık ve mahkeme gibi kurumlarda çalışmak için sabah akşam dirsek çürütenler, başını alıp giden cinayetlerin, organize suçların kökünü kazımak için yapmıyorlar bunu. Zira bizim emniyet güçlerimiz, mahkemeler ve savcılık "suçlular velinîmetimizdir" mantığıyla yaşıyor. Evet, bu zehirli ve iğrenç ağacın meyvelerinden tadanlar da gururla övünerek, kendilerini dünyanın en bahtiyar insanları sanıyorlar. Oysa bu gidişin sonunun felaket olduğunu akıl edemiyorlar. Yalnızca nasırlı ellerle, ter ve kan pahasına kazanılan para helaldir ve sahibini yüceltir. Söylediklerime göre bana darılacaksın belki de, ama şunu da bil ki, bugün hayat yolculuğunun başında yaşadığın hayal kırıklığı, benim zaten başımdan aşkın olan dertlerimin üzerine biraz da dert ekledi. Gündüz vakti envai çeşit pislikle, iğrenç suratlarla

karşılaşıyor, akşamlar ise kitaplarımla baş başa kalıyorum. Okuduğum şeylerle, yaşadıklarım arasındaki koskoca uçurumu görünce dehşete kapılıyorum. Bugün kapısından içeriye giremediğin ve perişan halde geri döndüğün üniversiteyi savcı veya polis olabilmek için kazanamaman, belki de Çiçekli'nin saf ve temiz atmosferinde yetişen masum bir delikanlının, uçuruma yuvarlanmaması için gökyüzünden gönderilen İlahi yardım, sana lutfedilen ezeli ve ebedi mutluluktur inan bana!

Nâzım çenesini avucuna dayamış, denizde gemisi batan kaptan gibi, deminden beri kendisini avutmaya çalışan Fettah'ın yüzüne şaşkınlıkla bakıyordu. Kulaklarıyla onu dinlese de, aklı-fikri dağlarda, taşlardaydı. Köye ne yüzle geri döneceğini düşünüyordu. Bu haberi duyanlar onun hakkında neler konuşacaktı acaba?

"Keşke ölseydim de bu günleri görmeseydim! El aleme rezil ettim babamı…"

Anlaşılan Fettah'ın içini dökmesi ve kendi sorunlarını hatırlayarak dert yanması için bir fırsat oluşmuştu bugün. Ev sahibi acılı konuşmasını bitirdikten sonra ayağa kalktı ve sevecen bir edayla elini Nâzım'ın omuzuna koyarak, daldığı hayallerden koparmak için onu sallamaya başaldı.

–İşte arkadaşım, bu işler böyle… Anladın değil mi ne demek istediğimi? Bu nedenle bu tür ufak tefek şeyleri kafana takma ve dert etme. Faydası yok çünkü. Hayırlısı belki de buymuş...

Akşam hava serinlenince, hemşeriler tur atmak için beraberce şehre indiler ve saatlerce dolaştıktan sonra, yorgun ve bitkin halde evlerine geri döndüler. Fettah sabahın köründe fabrikaya, Nâzım ise üniversiteden sınav belgelerini geri aldıktan sonra, Kubinka çarşısına gitti[4]. Yüzsüz satıcılar, buralara ilk defa uğrayan tecrübesiz ve saf müşteri adaylarını gözlerine kesitirince, sakız gibi yapışıveriyorlardı yakalarından. Elindeki askıda bir kostüm dolaştıran genç satıcı Nâzım'ın karşısına dikilerek, malına övgüler yağdırmaya başladı. Nâzım:

–Ben pantolon alacağım, gerek yok, diyerek adamın yanından zar zor uzaklaştı.

Bu sefer de kolundan bir kaç pantolon asılı olan iri yarı sarhoş bir Rus, yalpalayarak Nâzım'a yaklaştı ve önünü kesti. Ağzından votka ve sarımsak turşusu karışımı berbat ve tiksindirici koku geliyordu. Zil zurna sarhoş olduğu ve ayakta zor durduğu her halinden belliydi. Nâzım bir sarhoşla alışveriş yapmak istemediğinden onu da atlatmaya kalkıştı ama başarılı olamadı. Yapkın Rus eline geçirdiği avını kaçırmaya niyetli değildi. Sonunda teslim olan delikanlı, ölçüsüne uygun olan bir pantolon seçerek:

–Fiyatı nedir bunun? diye sordu.

–İki bin ruble! Başkalarına bakma sen, benim mallarım çok ucuz. Karımı hastaneye yatırmam lazım, bu yüzden acele ediyorum. Maliyetine satmak ve bir an önce buradan gitmek istiyorum.

–Biraz indirim yapar mısın?

Rus:

–Asla! dedi. Bir kapik[5] bile inmem. İstersen git bütün şehri dolaş. Böyle bir mal bulamazsın! Zor durumdayım diye neredeyse bedavaya veriyorum.

---

[4] Kubinka Halk Pazarı –SSCB döneminde kayıtdışı ekonominin merkezi sayılan, spekülatif ticaretin yapıldığı Bakü'de ünlü bir semt.

[5] Kopeyka –Rus para birimi rublenin yüzde biri değerinde metalik para.

Hayatı boyunca yalan söylemeyen Nâzım Rus'a inanmıştı. Hem "iki bin ruble olduğuna göre, demek ki kaliteli maldır, almaya değer" diye düşündü. Ama yüz rublecik de olsa indirim yapamaz mı adam?..

Ve o esnada, işkembesi kemerinin üstüne çıkarak neredeyse dizlerine kadar sarkan, göbekli ve açık göğsünde kalp ve hançer dövmesi olan orta yaşlı Azeri onların pazarlığına müdahale etti:

–Ne arıyorsun sen kardeş?

–Pantolon.

Azeri kaş göz hareketleriyle, Rus'un kolundan asılı olan pantolonları işaret ederek:

–Neden almıyorsun o zaman? diye sordu. Çok kaliteli maldır, hem yüzde yüz yündür.

–Çok pahalı da ondan.

–Boşversene fiyatını! Sen bizim adamsın, söylerim ona yarı fiyatına indirir. Baksana ayakta zor duruyor zaten. Böylesini kandırmak kolay.

Nâzım ne diyeceğini bilemiyordu. Göbekli onun kulağına eğilerek fısıldadı:

–Sen bin ruble ver, gerisini bana bırak.

Nâzım sırtını onlara dönerek cebinden kendisine söylenen meblağı çıkardı ve Azeri'nin avucuna tutuşturdu. O da parayı Rus'un cebine sokarak:

–Al işte paranı sıpa! Zıkkımın olsun! İstediğin iki bin ruble, dedi ve Nâzım'a "hemen kaybol" anlamında göz kırptı.

Nâzım koltuğunda pantolon, tam da çarşıdan çıkacakken kendisine yardım eden Azeri tekrar karşısına dikildi.

–Kardeş, hadi seninle açık konuşalım. Rus'u ben kandırdım, sen de bin ruble kârlı çıktın. İnsaflı ol, beş yüz ruble de bana ver.

Nâzım itiraz etmeden elini cebine indirdi…

Satın aldığı pantolon yüzünü güldürüyordu. İki bin rublelik pantolonu bin beşyüz rubleye aldığı için mutluydu! Üstelik de yüzde yüz yün! "Bugün şansım yaver gidiyor" diye düşündü sevinçle.

Fettah Nâzım'ın bugün köye geri döneceğini bildiğinden, sabah iş yerine uğramış ve yarım günlük izin almıştı. Nâzım çarşıda başından geçenleri övünerek Fettah'a anlattı ve satın aldığı pantolonu ona gösterdi. Fettah üzüldüğünü ifade ederek, kafasını salladı.

–Hayırlı olsun ama… Çok fazla para ödemişsin dostum, kandırmışlar seni. Bu tür pantolonlar mağazalarda üç yüz rubleye satılıyor. Rus da, sözde sana yardım eden Azeri de, senin gibi safderunlara tezgah kuruyorlar. Kusura bakma ama bu bir gerçek. Bensiz gitmemeliydin oraya. Köyünü unut gitsin, burası büyük şehir! İstemediğin kadar üçkağıtçı, dolandırıcı barınıyor burada. Sen de bir katır sahibini tutuklamakla dünyayı kurtaracığını, bütün sorunların çözüleceğini düşünüyorsun, öyle mi?! Ah ah!

Nâzım'ın morali iyice bozulmuştu. Yeni satın aldığı pantolon onun gözünde az önceki cazipliğini de kaybetmişti. Ama çok geçti artık…

***

Bu mevsimde başkente akın edenlerin ve şehirden gidenlerin sayısı arttığından, Bakü tren garının kasalarına yaklaşmak mümkün değil. Bu yüzden

akrabalar otobüsle Lökbatan'a[6] gitmek zorunda kaldılar. Fettah Buta tren garında çalışan arkadaşının yardımıyla, umumi vagonda Nâzım için bir yer ayırttı.

Bakü-Yerevan seferi yapan trenin gelmesine saatler kalıyordu. Boş zamanlarını değerlendirmek için, Fettah Nâzım'la beraber çalıtığı fabrikaya gitti ve onu çilingir arkadaşlarıyla tanıştırdı. Nâzım'ın hayret dolu bakışları, kulakları sağır eden gürültülü makinelere dikilmişti. Hummalı bir çalışma vardı imalathanede. Kasketini ters takan hafif sakallı işçi, kafasını indirmiş incecik testereyle bir demir parçasını kesiyordu. Nâzım buna çok şaşırmıştı. Ağaçların testereyle kesildiğine defalarca şahit olsa da, metalin testereyle kesilebileceğini ilk kez görüyordu. İleriye doğru bir adım atarak, ustanın kenara koyduğu testereyi eline almak isterken, parmakları haşlandı ve derhal testereyi yere fırlatan Nâzım yanan parmaklarını ağzına soktu. Nâzım'ın bu ufak çaplı "kazasını" gören işçiler, kahkaha atarak gülmeye başladılar. Nâzım bozulmuş, kulaklarına kadar al renge boyanmıştı. Fettah onu bu durumdan kurtarmak için:

–Önemli değil, bu tür şeyler herkesin başına gelebilir, dedi ve duvardan asılı olan ilk yardım çantasından melhemi alarak, Nâzım'ın kabarmış parmaklarına sürdü.

3

Petrol atıklarının yer yer oluşturduğu göletler sıcaktan buharlanarak, çıplak tepelerin arasında sıkışıp kalan eski kasabanın ağır havasını daha da çekilmez hale getiriyordu. Kasabaya yakın mesafede bulunan raylar üzerinden hızla sağa sola ilerleyen tonlarca ağırlıktaki vagonların oluşturduğu monoton gürültü, kasaba sakinlerinin sinirlerini geriyordu.

Nâzım'ın beklediği an çattı. Trene bindi ve peronda duran arkadaşına el salladı. Çingene düğününü andıran karmakarışık şehirden uzaklaştıkça, içine bir huzur, ferahlık doğuyordu. Fettah gözden kaybolduktan sonra, Nâzım elindeki bavulu sürükleyerek vagonuna geçti. Koltukların tıklım tıklım dolu oluşu şöyle dursun, ayakta duran yolcuların oluşturduğu kalabalıkta ilerlemek, hatta kıpırdamak bile mümkün değildi. Zorlukla vagona dalan Nâzım, biletinde yazılı olan 17 no'lu koltuğu sonunda bulabildi. Ama onun oturması gereken koltukta yaşlı bir adam oturuyordu. Nâzım ona doğru eğilerek:

–Amca, sizin koltuk numaranız kaçtı?

Yaşlı adam:

–On yedi, dedi.

Nâzım durduğu yerde taş kesildi.

–Ama amca, bu nasıl olur? diye mırıldandı zor duyulur bir sesle. Benim de biletimde on yedi yazıyor…

İhtiyar:

–Burada anlaşılmayacak ne var evladım? Yanlışlıkla aynı koltuğa iki bilet satmışlar demek ki. Olur böyle şeyler, sıkma canını. Olan olmuş bir kere. Koltuğumuzun dar olması önemli değil, yeter ki kalplerimiz geniş olsun.

[6] Bakü'de bir ilçe.

Yanımda otursun, baba oğul seyahat ederiz. Zaten dördüncü istasyonda inecem ben, sen de rahatça kurulursun koltuğuna.

İhtiyar bunları söyledikten sonra biraz kenara çekilince, Nâzım onun dizinden aşağı bir bacağının olmadığını farketti ve yüreği sızladı.

Hava kararmıştı artık. Vagonun camlarından zulmet manzarası açılıyordu. Gecenin derinliğinde ara sıra farkedilen yıldız kervanı misali parlayan ışıklar, civardaki köylerin yerini bildiriyordu. Vagonların hiç birinde boş yer olmamasına rağmen, trenin durduğu her istasyonda ellerinde ve sırtlarında taşıdıkları irili ufaklı bagajlarla, genç ve yaşlı yolcular zorla da olsa içeriye sokuluyorlardı. Nâzım'dan yaşta büyük olan cüsseli delikanlı, iple bağlanmış ağır kasayı önce yere koydu, sonra da ağır ağır soluyarak ellerini savurmaya başladı:

–Hadi, kalkın ayağa, kalkın! On yedi numara benim. Elimi size sürmeden boşaltın yerimi.

Nâzım yaşlı adamla göz göze geldikten sonra yavaşça ayağa kalktı ve öfkeli gence:

–Buyurun oturun, dedi.

Bu sefer delikanlı ihtiyarın üzerine horozlandı:

–Hadi moruk! Bu senin için de geçerli. Kalk ayağa! Ne bakıyon be? Boşaltsana yerimi. Yani illa ki zor kullanacam öyle mi? On yedi numara benim diyorum sana.

Sakat adam ayağa kalkmaya çalıştığı sırada, artık hareket halinde olan vagonda dengesini kaybederek yere kapaklandı. Nâzım derhal öne atılarak ihtiyarı kolundan tuttu ve kaldırarak yerine oturttu. Sonra da kabadayılık eden gence dönerek:

–Üçümüzün de biletinde on yedi yazıyor. Belli ki yanlışlık olmuş. Çaresi yok, bir yolunu bulup idare edeceğiz artık. Ama bu ihtiyarla uğraşma. Biz ayakta da durabiliriz seninle. Yaşlılara saygı göstermeliyiz…

Nâzım'ın lafını bölen serseri:

–Bana bak sümüklü! Duygu sömürüsü yapma! Beni ilgilendirmez. Sen de, şu moruk da kemikleriniz kırılmadan defolup gidin bu vagondan. Kanunen on yedinci koltuk bana ait.

Nâzım'ın iki katı büyüklüğünde olan ızbandut genç, belli ki kavga arıyordu. Ama icabında Nâzım da dik kafalı olabiliyordu. İlk bakıştan vücut yapısı itibarıyla ufak tefek gibi görünse de, bu serseri gibi kendini beğenmişlere taş çıkartırdı. Çocukluk yıllarından diredövme[7], çilinkağaç[8], aşık-aşık[9] oynayan, meyve ağaçlarının dallarında dolaşan, neredeyse her gün nehirde ve gölde yüzen Nâzım da güçlü pazulara ve elastik bir vücüda sahipti. Serseri taarruza geçerek, elini ihtiyarın omuzuna uzatınca, Nâzım onu kolundan yakalayarak geri itti.

–Sakın dokunma ona! Baban yaşında adamı rahatsız etmekten utanmıyor musun? Senin gibi dağdan inmişler geceleri rahat uyusun diye savşta bacağını kaybetmiş.

Delikanlı yumruğunu kaldırmak isteyince, Nâzım ondan da hızlı davranarak üzerine atladı ve ensesini koltuğunun altına alarak bir göz kırpımında sırtını yere getirdi. Sonra da karnına iki üç tekme vurarak, üzerine çullandı ve suratına

[7]Toplu olarak oynanan bir çocuk oyunu.

[8]Çocuklar arasında iki takım halinde oynanan çeliği veya topu belli bir mesafeye kadar ulaştırmadan ibaret oyun.

[9]Koyunların, keçilerin diz kapağından çıkan aşık kemiği ile oynanan oyunun adı.

yumruk darbeleri indirmeye başladı. Nâzım'ın kahramanlığı yolcuların yüreğinden diken çıkarmıştı[10]. Delikanlı eliyle ağzını tutarak bağırıyor, tehditler savuruyordu.

–Ben sana gösteririm! Sıkıysa yerinden kıpırdama, bekle beni, diyerek kalabalığı yara yara komşu vagona koştu.

İki ihtimal vardı. Ya intikam almak için arkadaşlarını yardıma çağıracak veya Nâzım'ı polise teslim edecekti. İhtiyar yolcu durumu hemen anlayarak, bir an önce vagonu terk etmesi için onu ikna etti…

Nâzım bavulunu alarak, hızla ilerleyen trenin sahanlığına koştu, camı kırık pencereden dışarı sarktı ve demir merdivenlerle vagonun üzerine tırmandı. Vagonun üstü de en az içi kadar kalabalıktı. Onlarca insan oturuyordu damda. Nâzım ağır ağır soluyarak boş bir köşeye çekildi ve bavuluna yaslanarak oturdu. Sonu görünmeyen tren bir avuç ışığın peşine takılarak, Mil-Muğan[11] çöllerine çöken zifiri karanlığın derinliklerine hücum ediyordu. Buharlı trenden yükselen gözyaşartıcı taş kömür dumanının iğrenç kokusu dam üstündeki yolcuların midesini bulandırıyordu. Açlık ve susuzluktan takati kesilen Nâzım'ın, başını ahşap bavuluna yaslamasıyla, uykuya dalması bir oldu.

–Emmoğlu, emmoğlu.

Nâzım irkilerek gözlerini açtı. Tanımadığı birisi onu silkeliyor bir yandan da elinde tuttuğu dürümü ona uzatıyordu.

–Ye şunu emmoğlu. Yufkadır. Arasında haşlanmış yumurta da var. Azacık da olsa açlığını bastırırsın.

Nâzım içinden "işte bir hayırsever" diye geçirdi ve teşekkür ederek adamın elinden dürümü alıp iştahla yemeğe başladı. Midesini kandırdıktan sonra tekrar uyumak için bavuluna abandığı sırada, yolcuların üstüne su damlaları inmeye başladı. Bir anda karıştı ortalık. Densizin teki fermuarını indirmiş ve yoculara sırtını dönerek çişini yapıyordu. Rüzgar da bu arada boş durmuyor, adamın akıttığını açık havada seyahat edenlerin yüzüne gözüne çiseliyordu. Biletli biletsiz, bütün yolcular yaygara koparark ayağa fırladılar. Öfkesine hakim olamayan bir yolcu, daha da ileri giderek, arkadan ona bir tekme indirdi ve edepsiz adam öküz böğürtüsüyle tepetaklak aşağıya yuvarlandı. Ve belki de gecenin kara kefenine büründü...

Tren içinde ve dışında yaşanan trajikomik olaylara aldırmadan, ıslık çalarak son durağına yetişmek için demir raylar üzerinde süratle koşuyor, umumi vagonun damında geniş ama konforsuz "yatağında" uyuyan Nâzım ise, karışık rüyalar görüyordu. Aniden kulağına gelen tiz bir sesle irkildi.

–Mincivan! Mincivan!

Nâzım yerinden fırladı. Gözlerini avuçlarıyla ovarak çevresine bakındı. Gün doğmuştu. Tren Nâzım'ın inmesi gereken Hekeri istasyonunu geçerek, Mincivan'da durmuştu. Nâzım üzüntüden ağlamaklı oldu. Aceleyle vagonun üzerinden aşağıya atladı ve kendi kendine söylendi:

–Nedir bu başıma gelenler? Nereye gideceğim ben şimdi? Otobüs de yok… Bizim köye araba da gitmiyor…

[10]Yürekten diken çıkarmak – İnsanı ferahlatan bir davranışta bulunmak, kısas almak, karşılığını çıkarmak.

[11] Orta Azerbaycana verilen isim.

Nâzım, boğazının eti yakasına kadar sarkan üniformalı demiryolu görevlisine yaklaşarak sordu:

–Emmi, trenle Hekeri istasyonuna kaç kilometre var?

Suratının ifadesinden bitkin ve yorgun olduğu gözlemlenen demiryolu görevlisinin, hayatından bıkmış bir hali vardı. Konuşursa ölecekti sanki. Önce çömelerek trenin altına göz attı ve Nâzım'ın yüzüne bakmadan kabaca:

–Ne bileyim ben be?! Ben yol mu ölçüyorum? Aşağı yukarı yirmi kilometre vardır, dedi.

Bu cevabı alan Nâzım, vakit kaybetmeden hemen yola koyuldu. Elinde tutuğu bavuluyla kah rayların üzerinden, kah da demiryolunun dışından yürüyordu. Aras nehri kıyısıyla kıvrılarak uzayıp giden raylar, sınır hattına yakın bölgede bulunduğundan, askerler buralarda kuş uçurtmuyordu. Sağlı sollu yetişen olgunlaşmış böğürtlen salkımları çekti dikkatini. Açlığını gidermek için bavulunu yere koydu, yetişmiş ve insan eli değmemiş böğürtlenlerden avuç avuç toplayarak aceleyele ağzına doldurmaya başladı.

Böğürtlenleri iştahla yediği sırada, sanki yerin dibinden fırlayarak ansızın karşısına dikilen boynu zincirli, eğitimli köpekler Nâzım'ın "öğle yemeğini" burnundan getirdi…

Ağaçaların arkasından çıkan eli silahlı sarışın sınır muhafızı, Nâzım'ın kimliğine baktıktan ve bir sürü soru sorduktan sonra, onu az ileride bulunan sınır karakoluna götürdü. Dut ve erik ağaçlarının gölgesindeki uzun iskemlenin üzerinde oturan uzun boylu, zayıf ve oynak gözleri olan üsteğmen, okuduğu gazeteden dikkatini ayırmıyordu. Çekik gözlü çavuş yaklaşarak ona bir şeyler söyledi. Komutan elindeki gazeteyi iskemlenin üzerine bıraktı ve kuşku dolu gözlerle bir iki adım ötede mahzun ve sıkıntılı yüz ifadesiye duran Nâzım'a sert bir bakış fırlattı.

–Yaklaş!

Nâzım bir adım öne çıktı. Üsteğmen delikanlıyı tepeden tırnağa süzdü ve soğukkanlı ifadeyle konuştu:

–Ne var? Ne arıyorsun buralarda? Sınırda dolaşmanın yasak olduğunu bilmiyor musun?

Sonra da yüzünü çavuşa dönerek emir verdi:

–Bavulunu didik didik arayın. Korkulur böylelerinden!

Nâzım kekelemeye başladı:

–Yol… yoldaş komutan, yemin ederim Bakü'ye… sınava gitmiştim. Şimdi de köyüme geri dönüyorum.

–Köyüne giden rayların üzerinde mi dolaşır? Sana ne arıyorsun buralarda diye sordum!

–Hekeri'de inmem gerekiyordu, ama uyuyakalmışım… Şimdi de yaya gidiyorum Hekeri'ye.

Üsteğmen daha da köpürerek:

–Düz yol kala kala, rayların üzerinden niçin yürüyorsun? diye bağırdı. Şunun kurnazlığını bak hele!

–Yoldaş komutan, ben buraların yabancısıyım. Hiç bir yeri tanımıyorum. Bu yüzden…

Üsteğmen yüzünü çavuşa dönerek:

–Hadi, daha fazla uzatmayalım, dedi. Bu veledin masum yüzüne aldanmak olmaz! Üstünü başını dikkatlice arayın. Ya gider de bir yanlışlık yaparsa, sonra bunun sorumlu biz oluruz.

Çavuş amirine selam çakarak Nâzım'a ait elinde tuttuğu nüfüs cüzdanı ve diğer belgelerle odalardan birine geçti. İlgili bir kaç yeri aradıktan ve Nâzım'ın kimliğini tespit ettikten sonra, tekrar avluya çıkarak üsteğmenin kulağına bir şeyler fısıldadı.

Komutan:

–İyi de, o zaman ne diye tutuyoruz onu burada? Hadi yolcu et gitsin çocuğu! Bu arada uyarın, bir daha buralarda fellek fellek dolaşmasın.

Nâzım paçayı sıyırmanın sevinci içerisinde, sınır çizgisinin yanından geçen toprak yola inerek çavuşun gösterdiği istikamette, arkasına bile bakmadan Hekeri'ye doğru hızla yol aldı.

Dikenli tellerle çepeçevre kuşatılmış Aras nehri ise, yıllardır kıyılarında yaşanan trajik sahnelere şahit oldukça hiddetleniyor, mecrasından çıkıyor, dili ve dini bir olan insanların arasında serhat olmanın verdiği utancı içine gömerek kıvrılıyor ve suçunu affettirmek, Hazar'ın maviliklerinde arınmak için doğuya doğru süratle akıyordu.

4

Bir çoğunun damı kamış ve toprakla örtülü, düzensiz inşa edilmiş bir ve iki katlı evleri göründü Hekeri'nin. Tren istaisyonun yanından kaba otları ve çalıları sürükleyerek akan arkın kıyısında, iplerle ayaklarından ağaçlara bağlı olan bir sürü eşek otluyordu. Nâzım Çiçekli köyünden buraya tahıl getiren atları ve merkepleri görünce, dünyaları ona bağışladılar sanki. Bu eşeklerin sırtında yürüdüğü yollar, geçtiği dağlar, bayırlar, köyünün yardımsever, geniş yürekli insanları geldi gözlerinin önüne. Nâzım buğdayların teslim edildiği kulübeye doğru adımladı. Büyük tartının üzerindeki buğday dolu çuvalları omuzlarına alarak, ıkına ıkına onları ambara götüren çiftçilerin hepsi Nâzım'ın köylüleriydi. Sanki on yıl olmuştu canından çok sevdiği memleketini terkedeli. Köyünün insanlarını görünce kalbi heyecanla çarpmaya başladı. Bir kolunu savaşta kaybeden genç ambarcı onu görünce sevinçle haykırdı:

–Ne iyi ettin de geldin Nâzım! Allahveren amca günlerdir hep seni söyler durur. Pek özlemiştir seni.

Nâzım, kimse kendisine üniversiteyle alakalı soru sormasın diye içinden Allaha yalvarıyor, hatta köylülerin sınavla ilgisi olmayan sorularını bile duymamazlıktan geliyordu.

Buğdayın tamamı teslim edildikten sonra herkes bineğine atladı ve bol bol toz yutarak toprak yollarla Çiçekliye doğru yola koyuldular.

Yol boyunca herkes birbiriyle sohbet ediyor, gülüyordu. Bir tek Nâzım'dan ses çıkmıyordu. Tek kelime bile etmemişti şu ana dek. Yarın insanların karşısına nasıl çıkacağını düşünüyordu kara kara. Duyan, bilen herkes "böyle becerisksiz evlat olmaz olsun" diyecekti. "Allahveren'in oğlanı imtihanda başarısız oldu. Babasının tek umüt yeri oğluydu, o da kabiliyetsiz çıktı...". Karamsar düşünceler yakasını rahat bırakmıyordu Nâzım'ın.

Öğleden akşama kadar hiç mola vermeden yolculuk ettiler. İlçe merkezine yaklaştıklarında, hava kararmak üzereydi. Çiftçiler merkeze uğramadan, doğrudan köylerinin yolunu tuttular. Yorgunluk ve uykusuzluk gibi zaaflarla tanışık bile değildi bu insanlar. Düz yollarda bindikleri merkepleri dörtnal koşturarak birbirleriyle yarışıyor, yorulunca da sırayla ilginç hikayeler anlatıyor ve barsak gibi uzanan dağ çığırlarını geride bırakarak keyifli yolculuklarını sürdürüyorlardı. Son dağ geçidini de aştıklarında, tan kızıla boyanıyordu. Köyün harmanları, piramitler gibi yükselen tahıl bağları, yassı saman tepeleri göründü. Hayvan sahipleri koyun ve sığırlarını sürüye katmak için acele ediyorlardı.

Allahveren amca sabah erkenden sağ tarafında suyla dolu sürahi, sol tarafında da peynir, ekmek olan dokuma bohçasını Kamer atın terkine asmıştı. Tırpanını almak için yere eğildiği sırada çitin altından Nâzım girdi içeriye. Yaşlı adam oğlunu görünce o tanıdık ve cana yakın ifadeyle gözlerini genişçe açtı ve dudaklarını sıkıca birbirine kenetledi. Sevincini hep böyle dışavururdu. Bir adım öne atarak bağrına bastı oğlunu. Kocaman, nasırlı elleriyle saçlarını okşadı. Daha sonra gerileyerek hasret dolu bakışlarla Nâzım'ı süzdü.

–Evladım geleceğini niçin haber vermedin bana? Atımızla gelir alırdım seni. Sabah sabah nereden böyle?

–İstasyona buğday getiren köylülere rastladım. Onlarla beraber…

Sesleri duyan Fadime nine odaya girerek sevinçle:

–Allaha çok şükür yavrum! Hamdolsun Rabbime! Her namazdan sonra sağ salim geri dönmen için Allaha yakardım durdum. İmamzade'ye de nezir adadım. Yetimleri sevindirmek için vesile oldun bak!

Allahveren oğluna dönerek:

–Senin şu imtihan meselen ne oldu yavrum? Kazandın mı?

Sanki kalbine hançer saplandı Nâzım'ın. Ne evet diyebildi, ne de hayır. Bakışlarını döşemeye indirdi. Yorgunluk ve uykusuluktan zayıflamış yüzünden yaşlar süzülmeye başladı. Allahveren durumu anlamıştı. Üstelemedi. Oğlunun içler acısı, meyus hali ona da sirayet etse de, bunu belli etmemeye çalıştı ve Nâzım'ı av'undurmak için:

–Oğlum doğrusunu istersen zaten bu sene üniversiteyi kazanmanı ben de istemiyordum, dedi. Haklısın, üniversiteli olmak önemli bir ayrıcalık, ama acelen ne? Bu sene benimle beraber oyalanırsın köyde, biraz da dinlenir güç toplarsın. Daha sonra istediğin yeri kazanırsın, itiraz eden mi var? Hem bu dünyada insanın başına gelen herşey, Allahtandır. Onun taktiri, kısmetidir. Biliyorsun, O'nun hikmetinden sual olunmaz! Ya böylesi senin için daha hayırlıysa? Bu yüzden sıkma canını, tamam mı? Sağlık olsun. Ha bir de evladım, bundan sonra senin ev inşa etmen, mal pul biriktirmen gerekmiyor ki. Allahın yardımıyla vakti zamanında bunların hepsini yapmışım senin için. Evimin direği de, gözümün nuru da sensin. Hatta üniversite okumasan da olur oğlum. Liseyi bitirdin ya, bu da yeter sana. Köyde bir iş bulur, geçinir gidersin. Benim de ömrüme ne kaldı ki?

Babasının teselli girişimlerine rağmen, Nâzım başarısız Bakü seyhatinin verdiği can sıkıntısından kurtulamıyordu. Bakışlarını yere çivilemiş, öylece duruyordu. Başını kaldırmaya, babasının yüzüne bakmaya cesaret edemiyordu. Bahçe'ye çıkarsa bahçenin de kendisini dışlayacağını, onu soğuk karşılayacağını düşünüyordu.

Nâzım'ın üniversiteyi kazanamaması haberi bütün köye yayılmıştı. Utancından sokağa da çıkamıyordu. Bunu belli etmese de, Allahveren de

üzgündü, oğlunun başarısızlığı onu da etkilemişti Fadime nine ise yas tutuyordu sanki. Herkes duygularını Nâzım'dan saklamaya çalışıyordu ama Allah biliyor ki delikanlı neler çekiyordu içinde.

Bir keresinde atı yıkamaya götüren Nâzım, kulağının ucuyla çeşme başında duran kadınların kendi aralarında şöyle konuştuğunu duymuştu.

–Kız, şu Allahveren'in oğlunu öve öve bitiremiyordu millet. Nasıl oldu da Bakü'de defterini dürerek, rezil gelin gibi köyüne geri yolladılar?

Nâzım bu dikenli, aşağılayıcı cümleleri duyunca bin bir renge boyandı. Yer yarılsaydı, yerin dibine girmeye de hazırdı. Günlerce nehirde yüzmek bahanesiyle, sabah erkenden evden çıkıyor, geç saatlerde geri dönüyordu. Çiçekli köyünü utandıracak yüzkızartıcı bir suç işlediğini düşünüyordu. Dalış yaptığı göller, karış karış dolaştığı bağlar ve bostanlar, yamaçlarında mantar ve tere topladığı dağlar da ondan yüz çevirmişti sanki.

Nâzım kendini bu utançtan kurtarmak için, türlü türlü planlar yapıyordu. Takvimler on eylül'ü gösteriyordu. Bu da bütün okullarda derslerin başladığı anlamına geliyordu. Çok geçti artık, yapılacak hiç bir şey yoktu. Ve aniden, Nâzım babasından dinlediği Ferhat öğretmenin hikayesini anımsadı. Babası onu Bakü'ye yolcu ederken uzun uzun bahsetmişti ondan. Yirmi yıl önce evlerine bitişik odada kalmıştı öğretmen. Köylerini bile göstermişti Nâzım'a. Kardeşi Veliyettin de Karabağ'da bir enstitüde rektörmüş. "Peki onun yanına gidersem nasıl olur?" diye düşündü. "Hayır... Artık çok geç. Şansımı kaybettim..."

Günlerce ümitsizlik ve karamsarlıkla boğuşarak yaşadıktan sonra, tekrar aynı planı tasarlamaya başaldı. "Karabağ'a gitmekle ne gaybederim ki? Bari son kez deneyeyim şansımı. Tutarsa katık, tutmazsa ayran[12]. Ne de olsa, yıllarca babamdan iyilik görmüş, yardım eder bana herhalde... Babamla da meşveret etsem mi yoksa?.. Yok, hayır, duyarsa razı olmaz. Babamın huyunu bilmez miyim ben? Her şeyden önce okullar açılalı günler olmuş diyecek. İkincisi de, Ferhat öğretmenin akrabalarını yıllardır arayıp sormuyoruz. Onlar da hakeza. İyice yabancılaştık birbirimize diyecek..."

Allahveren amca, bir kaç saatlik mesafede bulunan Meşeli köyüne gitmek için atını hazırlıyordu. Geçen sene o köyde on-on beş palamut ağacı kestirerek, kuruması için arkadaşının bahçesinde tabii gübreye gömmüştü. Meşeli köyünün ahalisi gübreye gömülen palamutun eşi benzeri yok derdi. Rivayetlere göre ahşap hayatta çürümez ve çatlamazmış. Allahveren sabahın köründe Kamer atı çulladı, odun ve tahta getirmek için iki üç günlüğüne Meşeli köyüne doğru yol aldı.

Uzun tereddütlerden sonra, Nâzım Karabağ'daki enstitüye gitmek için kesin kararını verdi sonunda. Babasının köy dışında olmasını fırsat bilerek, gizlice evi terketti. Nereye gittiğini bir tek ressam arkadaşı ve sırdaşı Ehliyet'e söylemişti. Ehliyet aynı zamanda da resim hocasıydı Nâzım'ın ve boş zamanlarında ona bu sanatın püf noktalarını öğretiyordu.

Nâzım belge ve evraklarını toplayarak, çabucak giyindi ve hızlı adımlarla dağlara doğru yükselen yokuş patikadan yürüyerek, Zabıh vadisine indi. Akşam olunca ve hava serinlenince, kan ter içinde Karabağa giden otoyola vardı. Yüksek bir noktada durarak, ufuğa dikti bakışlarını. Yaklaşan bir araba görür görmez de yol kenarına koşarak el sallıyordu. Ancak şimdiye kadar kale alan olmamıştı onu.

[12] Tutarsa katık (yoğurt), tutmazsa ayran. Azerbaycan atasözü. 'Ne olursa olsun, zaten bir kaybım olmayacak' anlamında kullanılır.

Otomobiller büyük süratle Nâzım'ın yanından geçerek, tepeden tırnağa kadar benzin kokan tozla kaplıyorlardı üzerini. Bu gün diline bir yudum su bile değmemişti. Açlığını da unutmuştu sanki. Ama güneşin batmasına az bir zaman kala, midesinin azdığını hissetti. Bavulundan çıkardığı yufkayı dürüm yaptı ve iştahla yemeye başaldı. Hava karardıkça, etrafı sis ve zulmet kaplıyordu. Bu ürkütücü manzarayı ise gözkyüzünden inmeye başlayan su tanecikleri tamamlıyordu. Nâzım yol kenarındaki eğik bir taşı gözüne kestirerek kendi kendine konuşmaya başladı: "Bu yağmur sağanağa dönüşürse saklanacak yerim de var. Hatta geceyi onun altında da geçirebilirim gerekirse..."

Uzaktan bir uğultu duyuldu. Yukarıdan, dolambaçlı yoldan kendisine doğru bir çift ışığın yaklaştığını gördü. Nâzım Allaha teşekkür ettikten sonra tepeden aşağıya koştu ve bu sefer otoyolun ortasında durarak el sallamaya başladı. Kamyonet ondan bir kaç adım ötede durdu. Sürücünün yanında oturan gravatlı, beyaz kısakol gömlekli ve yüzü nurlu ak saçlı ihtiyar kafasını camdan çıkararak sordu:

–Evladım bu saatte nereye böyle?

–Karabağa, yüksekokula gidiyorum. Oraları da hiç tanımıyorum.

–Eşyan çok mu?

–Hayır. Hafif bir bavulum var.

–Tamam atla bakalım.

Nâzım hızlıca bavulunu alarak kamyonetin karoserine tırmandı. Burada üzeri tahıl tarlası kokan otlarla kapatılmış üzümle dolu büyük sepetlerin dışında hiç birşey yoktu. Kamyonet vadiyi geçene kadar Nâzım ayakta durdu. Bir süre sonra dizlerinin acıdığını hissedince de bavulunun üstüne oturarak sırtını sepete yasladı. Gözlerinden uyku dökülüyordu. Ama göz kapaklarını indirince kamyonet çukurlara düşerek zıplıyor, o da iki de bir irkilerek uyanıyordu.

Gökyüzünü kaplayan kara bulutlar aşağıya indikçe gecenin zulmeti daha da artıyordu. Kamyonetin farları sisle örtülü toprak yolu zar zor aydınlatıyordu. Sürücü önünü doğru dürüst göremediğinden, aracın hızını bir azaltıyor, bir yükseltiyor ve direksiyonu dikkatle ve özenle sağa sola kırıyordu. Araba dağa çıktıkça virajlar, dolambaçlar çoğalıyor, yokuşlarda ilerlemek zorlaşıyordu. Kamyonetin motoru aşırı güçten yorgun düşerek, adeta bir canlı gibi inliyor, gecenin derinliğine korkunç, tüyler ürperten uğultu yayıyordu. Yağmur şiddetlenince sürücü camı kapattı ve Nâzım'a seslenerek:

–Orada eski bir ceket olmalı. Üzerine alabilirsin. Yağmurdan sırılsıklam oldun herhalde.

Nâzım sürücünün bahsettiği ceketi sepetlerin arasında arayıp buldu. Benzin kokan ceketi kaldırarak şemsiye niyetiyle başının üstüne tuttu. Dağları geçtikten sonra, yağmur az da olsa seyrelmişti. Nâzım iç giyimine kadar sırılsıklamdı. Asfalt yola çıktıklarında sürücü arabanın hızını biraz artırdı. İlerideki bağlı bostanlı düzlükler zorla seçiliyordu. Kamyonet şehire girdikten sonra bir süre daha ilerledi ve yolun solunda durdu. Arabada oturanlar Nâzım'ın bu şehirde ilk kez bulunduğunu bildiklerinden, ona ileride duran yüksek taş duvarlı, üç katlı binayı işaret ettiler:

–Yüksekokul işte orası. İnebilirsin istiyorsan. Ama seni otele de götürebiliriz. Ne dersin?

Nâzım kamyonetten inerek, kendisine yardım eden insanlara uzun uzun teşekkür etti ve gösterilen binaya doğru adımladı.

Şehirde mazotla çalışan bir tek elektrik santrali vardı ve o da sadece gece bir'e kadar elektrik dağıtıyordu. Onlar şehre vardıklarında ise, saat üç'ü geçiyordu. Bu yüzden her taraf zifiri karanlıktı. Nâzım duvardan tutuna tutuna, el yordamıyla buldu giriş kapısını. Ne kadar ittiyse de, arkadan kilitlenen ağır ve büyük kapı açılmadı. Baktı ki olmuyor:

–Bekçi, bekçi, diye bağırmaya başladı ama yorgun ve kısık sesine cevap veren olmadı. Çaresi tükenen delikanlı, duvarın yanındaki armut ağacının altında, yassı taşın üstüne oturdu. Saati yoktu. Horozlar öttükçe sabahın yaklaştığını anlıyordu. Sırtını ağacın yaşlı, geniş gövdesine yaslayarak karmakarışık düşünceler girdabında uyuklamaya çalıştı.

Derin uykudaydı. Bacağında ılık bir nefes ve tıkırtı duydu. Rüya gördüğünü sanıyordu. Oturduğu yerde kurcalandı ve göz kapağını biraz kaldırınca dehşete kapıldı. Zincirini koparmış kocaman bir köpek, bavulun içindeki ekmeğin kokusunu almış olacak ki, Nâzım'ın etrafında dönüp duruyordu. Nâzım korkuyyla ayağa fırlayınca, köpek de hızla uzaklaştı. Güneş doğana kadar bir daha uyuyamadı. Elbiseleri hâlâ sırılsıklamdı ve soğuk iliklerine kadar işlemişti. Tir tir titriyordu. Biraz jimnastik yaparak ısınmaya çalıştı.

Sabahın ilk şafakları sökünce, şehrin üzerine çöken karanlık ve rutubet örtüsü de hissedilmeden kayboluyor ve yüzü aşkın yaşı olan armut ağacının altında, sürtünmekten cilalanmış kaygan taş "minderin" üstünde sabahlayan Nâzım da korkularından ve gecenin çilesinden kurtuluyordu.

Şu anda onun ümit ışığı, sönmek üzere olan bir mumun şulesi gibi titriyordu. Ve bu ışık sönerse eğer, köye ne yüzle geri döneceğini kara kara düşünüyor, sonbahar sabahının parlak güneşiyle, zulmet gece arasında aslında hiç bir farkın olmadığını anlıyordu...

5

Erken uyanan öğrencilerin avluda çıkardığı gürültü, sabahın sükunetini bozuyordu. Sonuna kadar, genişçe açılan yüksekokul kapılarından çıkan erzak araçları, şehir merkezine doğru hızla ilerlemeye başladı. Nâzım yüksekokul binasının avlusuna girince, yüz metre ileride, bahçenin uzak bir köşesinde bulunan lavabolarda yıkanmaya giden öğrencilerle karşılaştı. Omuzlarından havlu asılı olan ve ellerinde sabun tutan kalabalık öğrenci grubunun arasında Nâzım'la aynı köyden olan bir genç, Nâzım'ı farkedince arkadaşlarından aralandı ve hemen ona doğru koşarak bavulunu elinden aldı.

–Hayrola Nâzım? Sabah sabah ne arıyorsun buralarda?

–Doğrusunu istersen, bunu ben de bilmiyorum…

Nâzım'ın sesindeki karamsarlık arkadaşının dikattinden kaçmadı.

Kendisini tanıyan ve tanımayan onlarca ögrenci, göz açıp kapayıncaya kadar onun etrafına toplandılar ve yüksekokul binasının birinci katında bulunan yatılı öğrencilerin yurduna götürdüler. Üzerindeki kirli elbiselerini değişmesi için ona temiz gömlek ve pantolon verdiler ve önüne kalın cam bardakta, tabaksız, bulanık suya benzeyen çay koydular. Nâzım Karabağa okumak için geldiğini bildirince, kendisini çepeçevre kuşatan öğrencilerin heyecanı bir anda yok oldu.

–Yaptığın akılsızlık!

–Şimdiye kadar neredeydin?

–Kayıtlar bittkten sonra okula mı gelinir?

–Bunu sana hangi akılsız önerdi?

Her ağızdan bir avaz çıkıyordu. Sırtını ona dönerek kıs kıs gülenler, alay edenler de oldu. Bazı öğrencilerin ağır ve kırıcı lafından sonra, Nâzım'ın hevesi hepten kayboldu.

–Ama olan oldu bir kere. Yanlış veya doğru, artık buradayım. Rektör'ün odası nerede? Rica etsem biriniz bana yardımcı olur musunuz?

Yüksekokul rektörünün bekleme salonunda oturan güler yüzlü, sıcakkanlı sekreter Nâzım'ı karşısında görünce daktiloda yazdığı metinden gözlerini ayırarak:

–Buyurun, dedi. Sizi dinliyorum.

–Rektörle görüşmek istemiştim…

Sekreter'in rektörün odasına girmesiyle çıkması bir kaç saniye sürdü.

–Buyurun, geçin.

Rektörün yüzünde ürkütücü bir ifade vardı. Yumuşak, kestane rengi saçları yana taranmıştı. Mavi saten kumaştan ceket ve sert keten kumaştan beyaz pantolon giymişti. Nâzım'ı görür görmez:

–Sizi dinliyorum, dedi.

Nâzım çekingen tavırla:

–Hocam, okumak istiyorum. Size danışmak için… geldim…

Sıkıldığı için düşüncelerini ifade edemiyor, cümlelerini tamamlayamıyordu.

Rektör onu duymamış gibi elini kulağının arkasına koydu ve biraz öne eğilerek:

–Duyamadım. Biraz yüksek sesle konuş. Ne söylemeye çalışıyorsun?

–Hocam ben okumak istiyo…

–Ne?! Okumak mı?!

–Evet.

Rektör delikanlıya acıyarak kafasını salladı ve bakışlarına sert ifade kattı:

–Çıldırmışsın sen evladım!

–…

–Yanlış anlama ama aklı başında birine hiç benzemiyorsun.

–…

–Evladım! Burası kolhoz[13] pazarı değil, yüksekokuldur! Yüksekokulu kazanmanın da yolu yordamı vardır. Bu konuda gazetelere ilanlar verdik. Zamanında evrakları teslim etmeli, sınava girmeliydin. Eylül'ün ortasında okumak istiyorum diye karşıma dikiliyorsun!

Nâzım susuyordu. Donuk bakışları rektörün yüzüne çivilenmişti.

Rektör kaşlarını çatarak ilgiyle sordu:

–Memleket neresi?

–Çaykavuşan.

–Köyünden misin yoksa merkezden mi?

–Çiçekli köyündenim hocam…

Rektör bir şeyler hatırlamaya çalışırcasına gözlerini kıstı:

–Da, da[14] Çiçekli! Çiçekli!

Sonra bir süre sustu ve tekrar sordu:

---

[13] Kolhoz –Komunist sistemde zirai üretim kooperatifi. Kolhoz pazarı da, kolhoz köylülerinin kendi bahçelerinden elde ettikleri ürünleri ihtiyaçları karşılamak üzere sattıkları pazar.

[14] Da –Evet (Rus.)

–O köyde Allahveren isimli yaşlı bir zat yaşıyor. Hayatta mı şu anda?

–Evet hocam. O benim babam.

Rektörün yüz ifadesi aniden değişiverdi. Bakışları mülayim ve sevecendi artık. Alnındaki kırışlar bile açıldı. Hafif bir tebessümle:

–Otur oğlum, buyur otur, dedi ve Nâzım'a yer gösterdi. Daha sonra öğrenci işleri müdürünü odasına davet ederek:

–Bu delikanlı ülkemizin uzak bölgesinden geldi. Okulumuzda falza Çaykavuşan'lı öğrenci yok biliyorsunuz. Yüksekokulumuzu kazanıp da kayıt yaptırmayan adaylar var. Bazı fakültelerin kontenjanları boş kaldı. Bence bir istisna olarak bu gencin kaydını boş kalan yerlerden birine yaptırabiliriz. Hem konuşmalarını da beğendim. Zeki çocuğa benziyor. Bizim de böylelerine ihtiyacımız var zaten. Arkadaşlara benim adımdan ilet… evraklarını hazırlasınlar, kendisi hangi fakülteyi istiyorsa, kaydını yaptırın, yarından itibaren derslere katılsın.

Rektör bu sözleri söylerken günlerden Perşembeydi. Cuma günü Nâzım tarih fakültesine kaydını yaptırmıştı artık.

6

Pazar günü öğrenciler tatile çıktığından, okul koridorlarında ara sıra bir iki kişi göze çarpıyordu. Yurdun etüt odasına çekilen Nâzım, bugüne kadar kaçırdığı dersleri öğrenmek için gözlerini kitaplardan ayırmıyordu. Yüksekokulun demirbaş sorumlusu içeri girerek Nâzım'a yaklaştı.

–Delikanlı adın ne senin?

–Nâzım.

–Cesur ve çalışkan birine benziyorsun. Hadi seninle dışarı çıkalım. Şu beyaz binayı görüyorsun değil mi? diyerek eliyle beşyüz metre ilerideki askeri hastaneyi işaret etti. Hastanenin arkasındaki açık arazide, işte şu tarafta otlayan at bizim okula ait. Geberesice hayvan, ipini koparıp kaçmış yine. Milletin bağına bostanına hasar yetirmeden, al getir onu buraya.

Nâzım 'baş üstüne' diyerek ayağa yürüdü.

Tertemiz taş sokağın sonundaki askeri hastanenin yanına yaklaştı ve buğday, nohut, patates tarlalarının arasından geçerek, yeşil çimlerle kaplı arsaya girdi. Sellime isimli at doyasıya otlamış, şimdi de uzun ve kaba kuyruğuyla sağrılarını döverek, hevessizce otları çiğniyordu. Kendine doğru bir insanın geldiğini görünce ürktü ve bayırdan aşağı koşmaya başladı. Nâzım atlarla nasıl davranılacağını çok iyi bildiğinden, kısa sürede patates tarlasının ortasında yakaladı onu... Belindeki ince, uzun kemerini açtı ve tam da atın boynuna geçirecekken, her birinde yirmi mahkumun bulunduğu iki kamyonet, tarlanın yanında durdu. Altı silahlı gardiyan, gözlerini mahkumların üzerinden bir an olsun ayırmıyordu. Gardiyanların üçü kafilenin önünden, üçü de arkadan yürüyordu. Öndeki araçtan inen şişman komiser, böbürlenerek Nâzım'ı tersledi:

–Lan ne utanmaz admsınız siz be! Yeter lan tarlaları hayvanlara çiğnettiğiniz! Sen hiç utanmaz sıkılmaz mısın ha? Defalarca ikaz ettik buralarda dolaşmayın diye! Laftan anlamaz mısınız pis köylüler!?

Komutanın yanında duran çavuş onu daha da gaza getirerek:

–Naçalnik[15] hep böyle yaparlar, bu ilk değil, dedi. Yemin ederim şu veledi en az on kere bu tarlada hayvan otlatırken görmüşüm. Yakalayıp karakola götürmek istemişim ama her seferinde kurtulmayı başarmış. Beni görür görmez anında gözden kayboluveriyor…

Komutan Nâzım'ın yanına yaklaşarak, sol eliyle ona bir tokat indirmek istedi ama Nâzım kafasını yana eğdiğinden tokat hedefini bulamadı. İkinci kez elini kaldırmak isterken, gencin gözlerindeki nefret ateşi durdurdu onu. Nâzım'ı vurursa, mutlaka karşılığını alacağını anlamıştı. Yüzünü yanındaki gardiyana dönerek:

–Atı alın bir ağaca bağlayın. Şunu da mahkumlara ekleyin çalışsın. Gerisine daha sonra bakarız. Merkezde ödeşiriz, aklı başına gelir. Her gün defalarca tarlalarda hayvan otlatmanın ne demek olduğunu anlar!

Gardiyan başüstüne diyerek, büyük bir zevk ve iştiyakla komutanın talimatını yerine getirmek için kolları sıvadı…

Nâzım eğilerek yaban otlardan patatesleri temizliyor, bir yandan da özgürlüğünü kaybetmiş genç yaşlı mahkumları gözucuyla izleyerek, hallerine acıyordu. Kendi kendine: "Allahım, benim suçum neydi? Demirbaş sorumlusu olacak o pislik, oturduğum yerde başımı belaya soktu. Şimdi ne yapacağım ben? Elimden ne gelir ki?"

Nâzım bu kısa sürede başına gelenleri ve yaşadıklarını beyninde evirip çevirdikçe, kitaplarda okuduklarının, okulda öğrendiklerinin tam zıttı olan hayat kanunlarına karşı kalbinde oluşan nefret duygusu gittikçe şiddetleniyordu. İki kere komutanın yanına gitmeyi, durumu ona açıklamayı denese de, silahlı gardiyanlar ağzını açmasına fırsat vermeden, ona hakaretler yağdırıyorlardı. Saatlerdir tarlada serbest dolaşan at da bir erik ağacına bağlandığı için özgürlüğünü yitirmişti artık.. Nâzım kendinden çok, ata acıyordu.

Öğle saatlerine dakikalar kala, gözleri çukurlu, armut sapı gibi incecik boynu olan yaşlı mahkum, birden bağırmaya başladı ve yerden aldığı büyük bir taş parçasıyla bir kaç defa olanca gücüyle şakağına indirdi. Yüzü gözü kanlar içinde kalan yaşlı mahkum yere çakıldı ve kafasını patates yığınlarının içine sokarak hırlamaya başladı. Ortalık bir anda ana baba gününe döndü. Bir diğer mahkum çıkan arbedeyi fırsat bilerek, bayırdan aşağı kaçmaya başladı. Gardiyanlar önce:

–Dur! Dur! diye bağırarak onu uyardılar ama bunun bir faydası olmayınca, havaya bir kaç el ateş ettiler. Bu da işe yaramamıştı. Mahkum eğilerek taş kümelerin arkasına saklandı ve gözden kayboldu. Gardiyanlar birbirine girdiler. Diğer mahkumların da firar etmesini önlemek için tüfeklerine kurşun yerleştirerer, her ihtimale karşı ateş etmeye hazır duruma geldiler.

Yaşanan olayla ilgili eyalet savcısı ve güvenlik kuvvetleri'nin olay yerine gelmesi fazla uzun sürmedi. Komutan korkudan küçük dilini yutmuştu. Kafasını paralayarak kendine zarar veren ve firar eden mahkumla ilgili sorgulama başladı. O esnada savcının gözü bir köşede durarak, deve nalbanta bakar gibi tarlada kopan kıyameti hayret dolu gözlerle izleyen Nâzım'ı farketti ve sordu:

–Bu delikanlı kim?

–Şu atın sahibi sayın savcı. Bizim tarlalarımıza dadanmışlar efendim. Bu nedenle alıkoyduk, diye atıldı komutan.

Savcı kafasını salladı:

[15] Naçalnik –Komutan, reis (Rus.)

–Yanlış yapıyorsunuz! Doğrusuna yanlışına bakmadan kafanıza göre takılıyorsunuz. Bırakın gitsin çocuğu!

Nâzım ağaca bağlanmış atı açarak belalı tarladan uzaklaştı. Mahkumiyetle özgürlüğün arasındaki mesafenin ne denli kısa olduğunu düşündükçe, sanki derin bir gaflet uykusundan uyanıyor, özgür dakikaların emsalsiz bir mutluluk olduğunun farkına varıyordu.

Okulun avlusuna girdiğinde kendisini bekleyen demirbaş sorumlusu kaşlarını çatarak öfkeyle:

–Derslerini de böyle sallarsan vay senin ebeveynlerinin haline! Doğru söylemişler, haca giden döndü, saca giden dönmedi, diye. Atı yakalayıp getiresin diye seni tarlaya yolladım, ya sen nerelerdesin saatlerdir? Hava kararda sen hâlâ yoksun! Ne yüzsüz adamlarsınız siz be...

Nâzım başından geçen maceraları ona anlatmak istedi ama demirbaş sorumlusu elinin arkasıyla itirazını bildirerek konuşmasına fırsat vermedi.

–Hayır! Senin bahanelerini dinleyecek zamanım yok, diyerek hırladı ve yüzünü geri çevirdi.

Morali hepten bozulan Nâzım doğruca yatak odasına yürüdü ve daracık, alçak ve gıcırtısı kulakları sağır eden demir ranzasına uzandı. Gardiyanların ona bugün yaptıkları haksızlık ve uyguladıkları işkence, üstüne üstlük de demirbaş sorumlusunun onu dinlemeden, meseleyi öğrenmeden azarlaması Nâzım'ın sabrını iyice taşırmıştı. Yatağında dakikalarca kurcalansa da, gözlerine bir türlü uyku girmedi. Tatile gitmeyen yatakhane arkadaşlarının şakalarına ve nukteli cümlelerine zoraki bir tebessümle karşılık verse de, içi içine sığmıyordu. Gardiyanlara, demirbaş sorumlusuna karşı içinde beslediği nefret gittikçe şiddetleniyordu.

***

Yabancısı olduğu çelişkili şehir yaşamının ilk zorlukları artık geride kalmıştı. Gün geçtikçe alışıyordu okul ortamına. Öğretmenleriyle arasında oluşan iletişim bağları ve samimi ilişki her gün daha da kuvvetleniyordu. Uzak mesafeler ve yolların berbat durumda oluşu, babasının onu sık sık ziyaret etmesini imkansız hale geitrdiğinden, maddi açıdan sıkıntı çekiyordu Nâzım. Üzerindeki tek takım elbisesi yıpranmış, ceketinin kolları didik didik olmuştu. Kışlık kıyafeti de yoktu bu arada. Evden çıkarken cebine koyduğu bir kaç kuruş parası da bitmiş, okuldan aldığı bursla geçiniyordu. Ama tüm bu zorluklara rağmen, bir takım sıkıntılarının olduğunu, aç mı, tok mu olduğunu asla belli etmezdi kimseye. Cepleri parayla dolu olan ve hayatın tadını çıkaran zengin öğrenciler gibi, Nâzım da mütemadiyen dolaşmak için şehire çıkıyordu. Ama genellikle gününün büyük kısmını, etüt sınıflarında veya ikinci katta bulunan okul kütüphanesinde geçiriyordu. Kütüphane görevlisi Râziye, kısa zaman içerisinde Nâzım'ın okulun en çok kitap okuyan, arkadaşlarıyla fazla içli dışlı olmayan, uysal bir mizaca sahip, soğukkanlı, mütevazı bir öğrenci olduğunu farketmişti. Nâzım'ın sık sık kütüphaneye uğraması ve buranın müdavimlerinden birine dönüşmesinin aslında iyice düşünüldüğünde anlaşılabilecek bir sırrı vardı. Gösterişli hayat tarzı süren, her gün yeni elbiseler giyen şehir çocuklarıyla kıyaslandığında, pejmürde görünümlü, yamalı ayakkabılarla dolaşan, zayıf ve solgun çehresinden fakirlik damlayan Nâzım o kadar da dikkat çekmiyordu. Dahası bir çokları onun saf ve

kültürsüz bir köylü olduğunu düşünüyordu. Nâzım kendisine karşı okul arkadaşlarının ne tür bir tavır içerisinde olduklarını bildiğinden, sürekli onlardan uzak duruyor, bir anlamada munzevi yaşam sürüyordu. Bir tek Râziye'ydi onu hep güleryüzle karşılayan, anlayan ve saygı duyan. Kızın bütün davranışlarından Nâzım'a karşı bir ilgi duyduğu seziliyordu. Nâzım'a göre bunun bir tek nedeni olabilirdi, o da çalışkan ve kitap okumayı seven bir öğrenci olmasıydı. Aksi taktirde Râziye onun gibi köylüye ne diye bu kadar ilgi göstersin ki?

Nâzım, sınıf arkadaşlarından Râziye'nin ünlü ve zengin bir ailenin kızı olduğunu duymuştu. Babası bir bilim adamıymış. Üç ağabeyinin üçü de üst düzey devlet görevlerinde, yüksek makamlar işgal ediyorlarmış. Ablasının kocası da önemli birisiymiş… Oysa Nâzım'ın bu kıza karşı beslediği platonik tutkusunun nedeni, kesinlikle onun zengin ve ünlü bir aileye mensup oluşu veya büyüleyici güzelliği değildi, bilakis temiz kalbi, ağırbaşlılığı ve herşeyden önemlisi insanlığıydı. Maddi sorunların mengenesinde sıkışıp kalan ve her zaman, her yerde tekbaşına dolaşan Nâzım'ın da kendince romantik bir dünyası vardı. Ama ne yazık ki meftun olduğu melek yüzlü bu kız, Nâzım için ulaşılmazdı. Ona yalnızca gurbet gecelerinin yıldızlı semasını seyrederken yaptığı gibi, gözucuyla, hem de kimseye çaktırmadan bakabilirdi. Bu da bir teselli olarak yetiyordu ona.

Râziye iç güzelliği, dış güzelliğini daha da süsleyen ve cazip hale getiren ender kızlardandı. Okulda hiç kimse, asla bu kızla ilgili ileri geri konuşamaz, onun hakkında en ufak bir suçlamada bulunamazdı. Nâzım'ın gözünde bu tertemiz kız, Allahın yarattığı bir güzellik abidesiydi. Her seferinde ondan kitap isterken, teslim oluyordu gururu bu güzellik karşısında. Râziyenin neşe dolu kara gözleri, Nâzım'ın ifadesiz, biraz da sert bakışlarıyla karşılaşınca onun da kalbinde bu fakir ve çelimsiz delikanlıya karşı sisli bir tutku başkaldırıyordu. Nâzım ve Râziye… Bir okur ve bir kütüphaneci olarak daima hislerini resmi konuşmalarla perdelemeye gayret etseler de, davranışlarında birbirlerine karşı kelimelerle tarif edilmeyecek kadar masum ve hazin bir gönül akması hissolunuyordu.

Nâzım her zaman yaptığı gibi, aldığı kitabı koltuğunun altına koyarak, arka sıralardan birine oturdu. Kitap dışında kendisini hiç bir şeyin ilgilendirmediği izlenimini uyandırmak için, başını önüne eğmiş, gözlerini sayfalara dikmişti. Fakat elinde olmadan bütün dikkati Râziye'nin ince davranışlarında, saygılı konuşmalarında, uzun kıvrımlı eteği ile aynı uzunlukta olan örgülü saçlarındaydı. Yapısı itibariyle aşk maceralarından, flörtten hoşlanmayan Nâzım, Râziye'ye karşı yüreğinde bu denli kuvvetli bir duygunun nasıl oluştuğuna anlam veremiyordu. Râziye öğrencilerle ilgilenmeye başlayınca bunu fırsat bilerek, gözucuyla onu izliyordu durmadan. Son moda, şık takımlarda dolaşan şımarık delikanlılar, kitap almak bahanesiyle Râziye'ye tatlı diller döküyor, onunla şakalaşmaya çalışıyor, bayağı davranışlarda bulunuyorlardı. Râziye ise kendini beğenmiş bu züppelerden hoşlanmadığını açıkça belli ediyordu. Kostümleri pahalı, kendileri ise ucuz olan erkeklerden tiksiniyordu.

Nâzım da tepeden tırnağa kadar yapay olan, makyajlanarak suratlarına güzellik katmaya çalışan kızlardan asla hoşlanmazdı. Bir keresinde ressam arkadaşı Ehliyet'ten "kadın edebini çoğaltırsa ailesini, süsünü çoğaltırsa başkasını düşünür" diye ilginç bir cümle duymuştu. "Ne pahasına olursa olsun güzel görünmek için yaşayan kadının hayatından daha bedbaht, daha işkenceli hayat olamaz". Ressam arkadaşının bu sözleri Nâzım'ın kulağına küpe olmuştu. Râziye ise Allah'ın kendisine verdiği güzelliye hiç birşey eklemeye gereksinim

duymayacak kadar güzeldi. Allahın verdiği ile yetinmek ise, güzel ahlaktandır. İnsana özgü olan güzelliğin bütün işaretleri okulda herkesin hayran olduğu bu kızda birleşmişti. Râziye ölçülü ve usturuplu davranışlarıyla çevresinin saygı ve taktirini kazanmıştı. Onun şehirdeki bütün kızlardan daha sade ve ağırbaşlı olduğu söylense kesinlikle abartılmış olmaz.

Derler ki güzellik çoğu zaman namusa düşman kesiliyor, insanı çamurlu bataklığa sürükleyebiliyor. Râziyenin kalp güzelliği ve ahlakı ise, dış görünüşünden kat kat üstün olduğu için, bu kız güzelliğin zirvesine yükselmişti. Nâzım'ın gönlünü ilk bakışta fetheden Raziye'nin ulvi meziyetleriydi. Delikanlı bu mükemmel insanın ender güzelliğinin büyüsüne kapılmış, sevda denizinde sürüklenip gidiyordu. Raziye de, Nâzım da aralarında geçen kısa konuşmalarda birbirlerine karşı duydukları gizli tutkuyu dışavurmaktan kaçınırlardı hep. Delicesine aşık oldukları zaman zaman karşılaşan sessiz bakışlarından okunuyordu. Ve tabii ki görünürde hiç bir derdi olmayan mutlu şehir kızıyla, aşk dünyasının enginliklerine başvurmak için henüz kanatları yetişmeyen Çiçekli kartalının hafif tebessümlerinde...

Bir keresinde, Nâzım yeşil ve kırmızı kurşun kalemlerle kağıt üzerinde gül resmi çizdi. Yeni kanat açan ve pervazlanmak isteyen bülbül, biraz rikkat ve biraz da ümitsizlikle gülün cezbedici kırmızılığına kenardan bakıyordu. Râziye masanın üzerinde gözüne takılan bu resme gözucuyla bakarak ince bir kinaye ile:

– Bu resme bakınca karamsarlığa kapılıyor insan, dedi ve zarif yanaklarına hafif kızarıklık çöktü.

Bunları duyan Nâzım bir ara ne diyeceğini şaşırdı ve titrek sesiyle:

–Kızıl goncaların altında, incecik dikenler saklı. Bülbül bunu bildiğinden güle yaklaşamıyor.

Kısacık dialog sonrasında, ikisinin de konuşmak yetisi kaybolmuştu sanki. Râziye yüzünü geri çevirerek, kitap raflarına doğru yürüdü. Nâzım ise, hiç düşünmeden kıza verdiği böyle bir cevaptan Râziye'nin kırılabileceğini zannederek sarsıldı ve kütüphaneye çöken ağır atmosferden kurtulmak için, kitaplarını masanın üzerinden topladı ve kütüphaneyi terketti. Bir kaç gün de kütüphaneye hiç uğramadı.

Günler süren zor bekleyişten sonra, Nâzım birgün yine geldi kütüphaneye. Râziye onu görür görmez, sanki aralarında dolaştığı kitap rafları sabahın ilk şafaklarıyla aydınlandı. Nâzım kafasını kaldırmadan raftan bir kitap aldı ve her zaman yaptığı gibi cama yakın olan arka sıralardan birine oturdu. Yanağını avucuna yaslayarak pencereden şehrin manzarasını seyr etti bir süre. Daha sonra da önüne bir kağıt koydu. Savaşta yaralanan ve aralarındaki büyük yaş farkına rağmen arkadaşlık yaptığı, atölyesinde resim yapmayı öğrendiği ressam arkadaşı Ehliyete mektup yazmaya, düşüncelerini, hislerini onunla paylaşmaya karar vermişti. Hayallere daldı. Nereden ve nasıl başlayacağını bilemiyordu. Duygularını mektup aracılığıyla arkadaşına nasıl ulaştıracaktı? Hayatında ilk defa bir sevdaya kapılmıştı. Bir hayli kafa yorduktan sonra, nihayet kalemini çalıştırdı.

"Sevgili Ehliyet. Bu öyle girift bir mevzu ki, mektup vasıtası ile yaşadıklarımı ve hissettiklerimi sana aktarmak benim için çok zor olacak biliyorum. Ama buralarda içimi dökeceğim kimse olmadığı için, aramızdaki mesafeye aldırmadan yine de seninle paylaşmak istiyorum. Belki de ilk satırlarını okurken mektubumun güleceksin. Beni ayıplaya da bilirsin hatta. Buna hakkın da var. Ama durumun ne denli ciddi olduğunu bilseydin, bana hak verirdin.

Ben de nasıl olduğunu, bu hale nasıl düştüğümü anlayamadım. Çünkü sevmek, sevilmek, aşka kapılmak için henüz çok gencim. Bundan da öte, ben daha bir öğrenciyim. Babam için ne yaptım ki ben? Maddi durumum aile hayatı kurmama müsait mi? Anlıyorum… Yanlış yolda olduğumun farkındayım. Ama insanı büyüleyen, aklını çelen öyle gizemli güçler vardır ki, acizliğini itiraf etmekten başka çaren kalmıyor. Bu gerçeği Râziye isimli kütüphaneciyle tanıştıktan sonra anladım. O esmer güzelin büyüsünü, kelimelerle tasvir etmek, hele hele bir mektuba sığdırmak mümkün değil. Lakin beni meftun eden, onun dış güzelliğinden Ziyade, son derece zarif, mütevazı, namuslu bir kız oluşudur. Mutlu bir evlilik yapmak isteyen her kes Râziye gibi bir kızla izdivaç arzular. Onun gölgesinin peşinden sürünenler çok ve hepsi de zengin gençlerdir. Fakat hiç birisi Râziye'ye yaklaşmaya cesaret edemiyor. Oysa onun, okulda hiç bir değeri ve şöhreti olmayan fakir bir gence ilgi göstermesi beni çok şaşırtıyor. Anlamıyorum. Bana hangi meziyetlerimin yüzü suyu hürmetine sevdalandı ki? İnanır mısın, sadece beni görünce gül cemaline tebessüm konuyor. Gözlerinde çılgın bir aşk parıltısı cilveleniyor. Elbette, böyle ulaşılmaz bir güzelle evlenebilseydim, dünyanın en bahtiyar erkeği ben olurdum. Yer yüzünde, iç ve dış güzelliğinin bir arada barındığı, uyum içerisinde olduğu başka bir kız tanımıyor, tasavvur edemıyorum. Ne okuduğum kıtaplarda, ne de Fadime ninemden dinlediğim masallarda böylesi güzelliğe rastlamamışım.

Henüz kendi aramızda bu mevzuyu açıkça konuşmamış, birbirimize ilanı aşk yapmamışız ama onun da bana karşı aynı duyguları beslediğinden eminim. Beni düşündüren ve rahatsız eden tek soru, şehir ortamında ve zengin bir ailede yetişmiş kültürlü bir kızın, köyümüzü beğenip beğenmeyeceğidir. İsli, kara şöminenin önüne serilmiş keçeli kilimin üstünde oturur mu dersin? Fadime ninemin manilerine karışan cehre[16] sesi onun kulak zevkini okşar mı? Otuz kırk evli köyümüzün, alçak tavanlı barınağımızın burnumda tüttüğünü nasıl anlatayım Râziye'ye? Nasıl? Bazen düşünüyorum da, Râziye yöremizin göreneklerine tanık olsa, parmaklarını kenetleyerek kahkahayla güler mi acaba? Hayır! Yanlış düşünüyorum! Gülmez… Gülemez çünkü çok ağırbaşlı bir kız. Bunu yüzüme karşı söylemez ama kalbinde başka düşüncede olabilir. Farzedelim benim uğrumda, her türlü çileye, cefaya katlanmayı kabul etti. Köyümüzde bir deyim vardır bilirsin, kocam koca olsun da, ağacın altında yaşasak da olur. Râziyenin benim hatırım için, köy hayatının zorluklarına göğüs gerebileceğine dair inancım sonsuzdur. Lakin buna benim vicdanım izin vermez! Arzularım Râziyenin mutsuzluğu üzerinde çiçeklensin istemem. Buna gönlüm razı olmaz! Onu her zaman mutlu, güzel ve güleryüzlü görmek istiyorum. Onunla evlenmek bana kısmet olmazsa dahi, isterim ki kalbimde daima yaşasın hatırası. Bu da bana ömrümün sonuna kadar teselli olurdu… Ah Ehliyet, Ehliyet… Keşke yanımda olsaydın da, seninle doyasıya dertleşebilseydim. Aşk ne kadar tatlı, hem de ne kadar acı olurmuş desene…. Bir kitapta okumuştum, aşkın cezasından büyük dert, onun ferahlığından büyük ödül olamaz diye. Bu sözün anlamını işte şimdi kavrıyorum…'

Kütüphanenin kapısı açıldı ve fakülte dekanı içeriye girdi. Herkes ayağa kalktı. Dekan bakışlarını öğrencilerin üzerinde dolaştırarak, Nâzım da dahil üç kişiyi göz kaş işaretleri ile dışarıya davet etti.

[16] Cehre –Yün eğirmek için el ile çalıştırılan basit bir alet.

–Çocuklar yardımınıza ihtiyacımı var. Lütfen gelir misiniz?

Üç öğrenci dekanı takip ederek çıktılar kütüphaneden.

***

Kütüphane az sonra kapanacağından, öğrenciler birer ikişer kütüphaneyi terkediyorlardı. Râziye içeride yalnız kalmıştı. Ortalığı toparlayıp çıkmak istediği sırada, az önce Nâzım'ın oturduğu masanın üzerindeki kitap yığınına takıldı gözleri. Nâzım ressam arkadaşı Ehliyet'e yazdığı mektubu da masanın üzerinde unutmuştu. Başkalarına ait olan mektupları okumak Râziye'nin huyu değildi ama kağıt üzerinde kendi ismine rastlayınca meraklandı ve Nâzım'ın yazdıklarını baştan sona dikkatle okuyup bitirdikten sonra, teessüfle başını salladı. Ve bir tebessüm kondu dudaklarına… Bir süre sonra da müteessir oldu. Kütüphane üstüne üstüne geliyormuş gibi bir hisse kapıldı. Uzun süre olduğu yerde donakaldı. Mektubun büyüsüne kapılmış, masanın yanından ayrılamıyordu sanki. Bir sis gibi üzerine çöken karmakarışık düşüncelerden kurtulmak için büyük zorlukla kütüphanenin kapısını kapattı ve koridorda kendisini bekleyen kız arkadaşlarıyla beraber, şehir merkezine doğru yol aldı.

Nâzım da dekanın verdiği bir görevi yerine getirmek için arkadaşlarıyla beraber şehire gitmişti. Geri döndüğünde kütüphaneyi kapalı buldu. Mektubunun ele geçebileceğinden ve okulda rezil olabileceğinden korktu. Sabaha kadar uyku girmedi gözlerine. Sabah erkenden üzerini giyindi ve Râziye'den önce kütüphanein kapısına gelerek, beklemeye başladı. Râziye sabah sabah onu kapıda bekler görünce, gülümseyen bakışlarıyla Nâzım'ı süzerek:

–Hayrola? Bu saatte burada ne işin var? diye sordu sesinde ince bir işveyle.

–Dün şehirden geç döndüm. Kitaplarım içeride kalmış. Nâzım'ın yüzünde suç işlemiş insanın ifadesi vardı.

Râziye hiç bir şeyden haberi yokmuş gibi, kendine has nazik uslubuyla:

–Zannetmiyorum. Masa üzerinde kitap unutsaydın ben görürdüm, dedi.

Bu sözlerden sonra Nâzım hafiflediğini hissetti. "Demek ki okumamış mektubu" diye geçirdi içinden.

Râziye küçük el çantasından anahtarı çıkararak kapıyı açtı. Nâzım kitapları ve mektubu masanın üzerinde dün bıraktığı gibi bulunca rahatladı. "Allahtan kimse ele geçirmemiş onu. Rezil olurdum yoksa…"

Ve Râziyenin gizli bakışları altında, kütüphaneden çıkarak sınıfa doğru yürüdü.

7

Pazartesi günüydü. Mesai saatinin bitimine dakikalar kala kütüphanede büyük bir izdiham yaşanıyordu. Yüksekokul öğrencileri arasında resim yarışması yapılıyordu bugün. Herkes kapının sol tarafında duvardan asılı olan Genceli Nizami'nin portresi önünde toplanmıştı. Öğretmen ve talebeler, Fahrettin isimli öğrencinin yaptığı tabloya imrenerek bakıyorlardı. Fahrettin'in bu yeteneği herkeste gıpta doğuruyordu. Bir köşede duran Râziye de ilgiyle tabloyu

inceliyordu. Nâzım da kalabalığa bir kaç adım yaklaşarak, dikkatle portreye baktı ve elinde olmadan mırıldandı:

–Fena değil.

Yanında duran uzun boylu, kırmızı enseli delikanlı bu sözleri duyunca bir adım geriledi ve Nâzım'ı ters ters süzerek:

–Ne?! Ne diyorsun sen? Fena değil ha?

Ve bir kahkaha patlattı.

–Senin de ressamlık yeteneğin varsa, buyur daha iyisini yap da görelim. İki şahıyı beğenmeyen, ortaya bir abbası koymalı![17] Ulan sana mı kalmış resim tenkiti yapmak?!

Portrenin önünde duranlar merakla bu tartışmayı izliyorlardı. Bir başka öğrenci kinaye ile:

–Köy çocuğudur, ne anlar resim sanatından. Uğraşmayın onunla.

Öğrenciler gülüştü. Nâzım'ın yüzü ve boynu kızardı utancından. Râziyenin böyle bir manzaraya şahit olması onu daha da kahrediyrodu. Kızın gözleri önünde bir palyaço gibi alay konusu olmuştu. Râziyenin de morali bozulmuştu. Nâzım'ın bu halini görmemek ve kendisine yöneltilen hakaretleri duymamak için kitap rafları arasında saklandı. Nâzım ise öğrencilerden duyduğu aşağılayıcı sözlere karşılık vermeden kütüphaneyi terketti. Gün boyunca kendine gelemedi. Çok denedi ama tabloya hayran kalan öğrencilerin onun "fena değil" demesi üzerine attıkları kahkayı, kesinlikle haketmediği ağır ithamlarda bulunmalarını bir türlü unutamıyordu. Aslında onun bu hâlini Râziye görmeseydi eğer, belki bu kadar dert etmez, bu meseleyi büyütmezdi.

O günden sonra kütüphaneye uğramadı Nâzım. Ama aklı fikri hep Râziye'nin yanındaydı. Bir çözüm bulmalıydı ve sonunda karar verdi. Akşam olunca yatağının altındaki bavulunun içinde, resim yapmaya yarayabilecek malzemesi var mı yok mu diye aramaya başladı. Bavulun bir köşesinde kullanılmamış, yeni üç adet fırça buldu. Arkadaşı Ehliyetin hediyesiydi bunlar… Yüksekolkula başlayalı hiç ilgilenmemişti Nâzım resimle. İki tavşanın peşinden koşan, hiç birisini yakalayamaz düşüncesiyle sadece derslerine yoğunlaşmıştı. Ama zamanı gelmişti artık ve bu fırçalar imdadına koşmalıydı. Kütüphanede kendisini maskaraya alan beceriksizlere, kimin kim olduğunu ve bu köylünün nelere kadir olduğunu ıspat edecekti. Ama maalesef bir tek fırçayla mesele bitmiyordu. Resim yapmak için, keten kumaşa ve boyaya ihtiyacı vardı. Savaş yorgunu olan ve kıtlık içerisinde yaşayan bir şehirde bunları bulmak kolay olmayacaktı. Kırtasiyelere aylarca beyaz kağıt ve sulu boya uğramıyordu. Peki ne yapacaktı öyleyse?

Nâzım uzun süren araştırmalardan sonra, nihayet bir metre kare büyüklüğünde bir harita buldu. Haritanın arka kısmı, sulu boyayla resim yapmaya müsaitti. Peki ya boya'yı nereden bulacaktı? Nâzım şehirdeki bütün kırtasiyelere uğradı. Ama nafile, hiç birinde boya yoktu. Çaresiz kalan Nâzım, boyacılara boyun eğmek zorunda kaldı. Önce okulun yanındaki boyacı dükkanına uğradı. Başında gümüş renkli şapka, ağzında da iki altın dişi olan otuz-kırk yaşlarında iri yarı boyacı, yün iplikleri suları süzüle süzüle büyük bakır kazandan çıkarıp,

[17] Şahı –Safevi hükümdarı Şah Abbasın bastırdığı ve adını taşıyan para. Abbası-Dört şahılık para birimi. İranda Şah Abbas devrine ait sikke.
'Bir şeyi beğenmeyen, ondan daha iyisini ortaya koymalı, aksi taktirde susmalıdır' anlamına gelen Azerbaycan atasözü.

kurutmak için dükanın önündeki özel kancalara asıyordu. Nâzım ona yaklaşarak selam verdi. Boyacı elindeki yeşilimsi ipliklerden dikkatini ayırmadan, dudağının altından mırıldanarak gencin selamını aldı ve sordu:

–Nasıl yardımcı olabilirim?

–Rica etsem üç dört renkte boya verebilir misiniz bana. Bir kaşığın ucu kadar olsa da olur. Parasını da ödemeye hazırım.

Boyacı Nâzım'ı başından savmak için:

–İpliğin varsa buyur getir, dedi. Hangi renge istersen boyarız. Hem de en yüksek kaliteyle. Ama kuru boya isteme benden. Zaten kendim zor buluyorum…

Nâzım üzgünce geri döndü. Bu sefer merkezi sokağın sonundaki boyacıya uğramak istiyordu. Yaşlı boyacı, üzerinde eski bir ceket olan genç çırağını bir yerlere gönderdi. Nâzım boyacıya selam verdikten sonra:

–Amca bir maruzatım var, dedi sıkılarak.

–Buyur evladım, seni dinliyorum.

–Boya bulmak için bütün şehri karış karış dolaştım ama bulamadım. Belki siz bana yardımcı olursunuz diye kapınıza geldim. Üç dört renkte boya lazım bana. Her birinden bir kaşık, hatta kaşığın ucunda da olsa olur. Bedava istemiyorum, parasını ödemeye hazırım.

–Oğlum, olup da vermeyen utansın. Ama öyle bir şey istiyorsun ki vallahi billahi sana verecek boyam yok. Yemin ederim bir avuç boyamız dahi yok. Olsaydı bir kaşık ucu kadar boyanın maliyeti nedir ki? Asla seni eliboş göndermezdim. Üstelik Bizim boyahanede senin bahsettiğin kuru boya kullanılmıyor. İplikleri eski usulle boyuyoruz. Kaba diken, geven kökü[18], inek idrarı, dut, ne bileyim… boya otu, kara ağaç kabuğu, nar kurusu. Suni boyalarla boyanan ipliğin halısından, kiliminden bir şey çıkmaz. Suya girdi mi, güneşin altında kaldı mı, hemen soluyor renkleri. Oysa bizim boyalarımız kalıcıdır, solmaz, uzunömürlüdür. Kumaş, halı ufalanana kadar eskisin, yine de solmaz rengi.

Nâzım bu dükkandan da üzgün ayrıldı. Şehirde uzunca bir zaman dolaştıktan sonra, çarşının yanındaki boyacı atölyesine girdi. Suratına kırışlar düşmüş yaşlı ve zayıf boyacı üzerinde koyun yününden minder olan sandalyesinden kalkarak:

–Evet oğlum, bir şey mi sitemiştin? diye sordu.

–Amca bana kuru boya lazım. Param da var. Ama sabahtan beri bulamıyorum…

–Hangi renkleri istiyorsun?

–Bordo, siyah, turuncu, yeşil, açık kırmızı, mavi… her birinden mümkünse bir, hatta yarım kaşık da olabilir.

Yaşlı boyacı hiç bir şey demeden dükanın köşesine yöneldi ve sararmış defterden beş altı yaprak koparark onları büktü ve poşet yaptı. Eğilerek her birinin içine bir çay kaşığından da fazla boya koydu.

Nâzım elinde olmadan:

–Amca biraz fazla oldu galiba, dedi. Sadece on ruble param var.

[18] Geven – Baklagillerden, yabani olarak yetişen ve kökünden kitre adlı bir zamk çıkarılan dikenli, çalımsı bir bitki.

İhtiyar boyacı bu sözlere aldırmadan toz boyaları poşetlere doldurmaya devam etti ve sekiz çeşit boya'yı sessizce Nâzım'a uzattı. Nâzım elini cebine indirmek istediğinde ise:

–Oğlum senden para istemiyorum, dedi. Allah rızası için yaptığım ufak bir iyiliğin karşılığında para mı alacağım? Bakıyorum öğrencisin. Ne zaman boyaya ihtiyacın olsa, gel yanıma, çekinme. Hatta başka ihtiyaçların için de beklerim. Utanmana gerek yok tamam mı? Utanan erkeğin oğlu olmaz.

***

Günler, haftalar ve aylar birbirini kovalıyordu. Son zamanlar uyku da girmiyordu gözlerine. Gecesi gündüzüne karışmıştı. Bir taraftan yarışmaya katılmak için Genceli Nizami'nin portresini işliyor, bir yandan da derslerini çalışıyordu. Nihayet yarışmanın yapılacağı gün, Nizami'nin portresini alarak doğruca kütüphaneye götürdü. Yaptığı resmi kütüphanenin en görünür yerine asmaya çalıştığı sırada, rektör Veliyeddin Muharremli ve ressamlık fakültesi dekanı Hasaybeyli içeriye girdiler. Onlar da yarışmaya katılanların çalışmalarına bakacaklardı. Duvarlarda asılı olan tablolarla teker teker ilgilendiler. Ünlü ressam Hasaybeyli, Fahrettin ve Nâzım'ın yaptıkları Nizami portrelerinin önünde durarak her ikisini de dikkatle inceledi ve yüzünü rektöre çevirerek:

–Fahrettin'in çalışması fena değil, az buçuk benziyor Nizami'ye. Ama Nâzım'ın yaptığı tablo tek kelimeyle mükemmel, dedi ve, kendisi nerede? diye sordu.

Rektör üzerinde eski elbiselerle bir köşede duran, çelimsiz genci göstererek:

–Yiğidin ismini işit, yüzünü görme! Tablonun müellifi işte bu delikanlı, dedi ve ekledi, onun soyunu nesebini iyi tanırım ben. Ot kökü üstünde biter. Babası Allahveren amca mübarek bir zattır. Yardımseverliliği ile tanınır. O yörelerde büyük hürmeti var. Ama Nâzım'da böyle bir yeteneğin saklı olduğunu aklımın ucundan bile geçiremezdim.

Rektör elini iftiharla Nâzım'ın omuzuna koyarak onu hafifçe salladı:

–Aferin sana! Allahveren amcanın oğlundan da bu beklenirdi zaten

Hasaybeyli öne bir adım atarak:

–Böyle bir yeteneğin varsa eğer, hiç vakit kaybetme derim ben! Yetiştir kendini. Sen gerçek bir ressamsın evladm!

Nâzım yaptığı şeyin o kadar da önemli ve kayda değer olmadığını ifade etmek istercesine, bakışlarını kitap raflarında dolaştırmaya başladı. Rektör ve ressamlık fakültesi dekanının onun ünvanına söyledikleri ovgü dolu sözlere arada bir kafa sallamakla yetiniyordu.

Bu tablonun haberini alanlar akın akın kütüphaneye geliyordu. Nâzım'ın yaptığı portrenin önünde duran öğrenciler hayretlerini gizleyemiyorlardı. Onların arasında aylar önce Nâzım'la alay edenler de vardı. Şık takım elbise giymiş, kırmızı enseli babayiğitin pişmanlık dolu gözlerinde, tablonun sahibine karşı bir özür ve gıpta okunuyordu. Bu manzarayı kenardan hayranlıkla izleyen Râziye'nin gözünde soğukkanlı ve ağırbaşlı Nâzım, zafer elde etmiş bir komutanı andırıyordu. Kütüphaneci kız, gizli aşk duyduğu gencin başarısıyla gurur duyuyordu. Okulda fazla dikkat çekmeyen, sıradan bir taşralının birden bire ortaya çıkıvermesi ve böyle bir tabloya imza atması, rektörün ve Hasaybeyli'nin onun'la ilgili övgü dolu sözler söylemesi, yüksekolkulda dillere destan olmuştu.

Daha düne kadar Nâzım'a önem vermeyen, onunla böbürlenerek konuşan öğrenciler, Çaykavuşan'lı bu gencin olağanüstü yeteneği karşısında acziyetlerini itiraf ediyorlardı artık. Nâzım'ın okul arkadaşları ile davranışlarında, onlarla olan ilişkilerinde ise hiç bir şey değişmemişti. Tam tersi, artık her zamankinden daha sade ve mütevazıydı.

8

Nâzım Ehliyete yazdığı mektubu bitirse da, günlerdir gönderip göndermemek konusunda tereddüte kapılmıştı. Bir karara varamıyordu. Mektubun köyde başkalarının eline geçebileceğinden endişe ediyordu. "Ya Çiçekli sakinleri arasında alay konusu olursam? Aferin Allahverenin oğluna! Okulu bitirdi, babasına karşı evlatlık borcunu ödedi, geriye bir tek davullu zurnalı düğün yapmak kaldı. Dün bir, bugün iki, ne çabuk canı karı çekti!? Çekiştirip dururlar beni, tanımaz mıyım ben köylülerimizi? Bu dedi kodular da babamın kulağına ulaşırsa, utancından kahrolur. Bunu dert eder kendine. Tek ümidim, gözümün nuru bir oğlum vardı, o da dengesiz çıktı. Kıçına pantalon alamıyor, şimdiden avrat sevdasına kapılmış. Hem tutulduğu kız hangi yuvanın kuşudur Allah biliyor…"

Nâzım'ın mektup konusunda tek korkusu ve endişesi babasıydı aslında, köylülerin dedi koduları onu fazla alakadar etmiyordu. Annesini erken kaybettiği için, Nâzım'ın bütün sevgisi babasının üzerinde yoğunlaşmıştı. Allahveren onun hem babası, hem de anasıydı. Nâzım'ın gözünde bütün evren, onun rençber babasının yoğun parmaklarındaki nasırların üzerinde karar kılıyordu.

Babasının sık sık tekrarlayıp durduğu bir cümleyi hiç unutmuyordu "oğlum hakkında iyi bir şey duyduğumda mutluluktan yere göğe sığmıyorum. Gururlanıyorum. Ama beni utandıracak bir davranışta bulunursan, inan bana kahrolurum, insanların yüzüne bakamam".

Nâzım bir ikilem karşısındaydı şu anda. Temiz ve masum bir sevgiyle gençlik dünyasında barındırdığı iki kutsal insan vardı. Babası ve güzellik timsali Râziye. Babasına karşı olan derin saygı ve sevgisini kaybetmek istemiyordu. Diğer taraftan da Râziye'ye duyduğu ama henüz kimseye açmadığı platonik aşkını da elden vermek niyetinde değildi. "Belki de aşırı duygusal davranıyorum" diye düşündü.

Bir gün, gecenin tam ortasında yurttan çıkarak, okul binasını çevreleyen meyve ağaçlarının arasında sessizce gezinmeye başladı. Zerre kadar buludu olmayan tertemiz gökyüzünün enginliklerinde yıldızlar sevinçle parlıyordu. Nâzım alışkanlığı gereği dut ağacının gövdesine yaslanarak, derin bir huzurla semayı seyretmeye başladı, hayallere daldı. Dolunayın aynasında, dünyaya gözlerini açtığı köyünü, onun esrarengiz dağlarını, ovalarını görüyordu sanki. Çiçekli'de bıraktığı ailesiyle buluştu, sevdiklerine kavuştu. Çok uzaklardan cana yakın, gönül okşayan bir ses duyuldu. Bu ses, Yazı vadisinde Allahveren amcanın çiçekli otları kat kat biçerek üst üste toplayan tırpanının sesiydi. Nâzım tahıl tarlasının kokusunu duydu. Babasının serin kalsın diye, otların arasında sakladığı su testisini kaldırarak kana kana içtiğini gördü. Belini bükerek ayağının tekini öne, diğerini de geri atarak yıllarca arkadaşlık yaptığı tırpanla otlara meydan okuyan babasına yaklaştı, beyaz gömleğine sinen tuzlu terinin hoş rayihasını duydu ve sanki ömrünün en güzel anlarını yaşadı. Ağaçtan aniden pervazlanan kuş,

Nâzım'ı düşlerinden ayırdı. Deminden beri memleketinin saf ve şefkatli koynundaydı. Yazık… Bunlar sadece hayalmiş.... Meyveleri savrulmuş, yaprakları da sararıp dökülmekte olan bahçede, karmakarışık düşüncelerin dolaşık düğümlerini çözmeye çalışıyordu.

Ehliyete yazdığı mektubu önce yırttı, sonra da yaktı. Hayır, dedi kendi kendine, babama ihanet edemem. Kız her zaman bulunur, ama babam asla. Böyle bir hatayı yaparsam, köylüler linç ederler beni. Yüksekokulu bitirmeden, çalışmaya başlamadan, aile bütçesine katkı sağlamadan, babama evlatlık borcumu ödemeden… Hoş, istesem de ödeyemem ya! Tamam, evlilik bir zaruret ama acelesi ne? Her şeyin zamanı ve yeri vardır. Aile hayatı kurmadan evvel, yüz ölçüp bir biçmek gerekiyor. Aslında aile saadetimin anahtarının Râziye'de olduğundan hiç kuşkum yok ki. Peki, ya o ne diyecek? Aşk karşılıklı olmamalı mı? Bu konuda onunla bir kez olsun konuşmuşluğum yok. Ya onun niyeti başkaysa? Başkasının yavuklusuysa? Benim için köyü, şehir hayatına tercih eder mi acaba? Belki de benden şehre yerleşmemi talep edecektir. Ne olursa olsun bu hayati sorulara cevap bulmam lazım. Gerçi Râziye gibi uysal, şefkat dolu bir kızın beni kendine bağlamak için, babamdan ayırmak isteyeceğini zannetmiyorum. Bu kadar da bencil olamaz. Onun hatırı için babamı yalnız bırakıp, şehre taşınmama gönlü razı olmaz, asla! Bir kız uğruna ihtiyar babasını terkeden onursuz ve nankör bir delikanlı Râziye'nin sevgi ve saygı kazanamaz. Buna ihtimal vermek bile aptallıktır. Tam tersi, böyle hayırsız evlatlardan nefret eder benim Râziyem. İşte o böyle birisi... Beni meftun eden de, bu huyu değil midir zaten? Güzelin aklı topuğunda olur derler. Oysa ağırbaşlı, namuslu, güzel ahlaklı Raziye'ye kimse bu kuralı teşmil etmeye cüret edemez...

Nâzım ressam arkadaşına yollamak istediği mektubu yırtıp atsa da, Râziye'ye karşı yüreğinde yaşattığı derin aşkın ateşini söndürmekte acizdi. Sevgisini Râziye'ye itiraf etmek için fırsat kolluyordu.

Yüksekokulun öğretmen kadrosu ve öğrencilerin hemen hemen tamamı şehir merkezinde düzenlenen bir etkinliğe katılmak için erkenden binayı boşaltmışlardı. Nöbetçilik sırası bugün Nâzım'da olduğundan o şehire gidememişti. Okul binasına cansıkıcı bir sessizlik hakimdi. Bahçede ara sıra bir iki kişi göze çarpıyordu. Bugün sınıflarda olduğu gibi, kütüphane de in cin top oynuyordu. Râziye tenha bir köşeye çekilmiş, birşeyler yazıp çiziyordu. Nâzım kapıyı açarak içeriye girdi. Râziye onu görünce önce irkildi ve daha sonra bakışları sabah güneşi gibi aydınlandı. Önündeki kağıtları unutarak usulca ayağa kalktı. Nâzım aylardır kalbini inciten bu sırrı Râziye'ye açmakta kararlıydı. Ama heyecandan mıydı, sevinçten miydi bilinmez, sesi titriyordu. Dilinden dökülecek sözcükleri karşısında duran masum bakışlı kızın nasıl karşılayacağını bilmediğinden, konuşmaya, yüreğini açmaya cesaret edemiyordu. Onun bu halini Râziye de hissettiğinden, kızın yüreği şahinin pençesinde sıkışan dağ kekliğinin kalbi gibi çırpınıyordu. Nâzım kızararak:

–Râziye…, ben... sesi kırıldı, dili dolaştı ama yine de devam etti, seninle bir meseleyi konuşmak istemiştim. Nereden ve nasıl başlayacağımı da bilemiyorum doğrusu... Seninle bu konuda konuşmak çok zor benim için... Sanki rüyadaymışım gibi. Bütün varlığımı fetheden bir kızla bir gün karşı karşıya durduğum halde, kalbimden geçenleri ona söylemek için cesaretimin olmayacağını asla tahmin edemezdim.

Râziye gözlerini döşemeye indirdi. Bir ara başını kaldırarak Nâzım'a bakmak istedi ama yapamadı. Heyecanını bastırmak için bir süre sustu.

–Biliyor musun, aslında ben de hep seni düşünüyorum, diye konuştu uzun bir aradan sonra. Seni anlıyorum Nâzım. Yüreğini belki de ilk kez sevdiğin bir kıza açmanın senin için kolay olmadığı yüzünden, gözünden okunuyor zaten. Unutma ki, temeli aşkla atılan bir binanın şöminesi de misk kokar. İnan bana, hatta gerekirse sevilmeye, aşık olmaya layık olan bir delikanlıyı yetiştiren, büyüten bir kadının, yanık türkülerine karışan cehre sesi de okşar kulak zevkimi. Fadime ninenin manilerini, fakiranem dediğin evin marşı olarak hergün dinlemeye hazırım ben. O düşüncene de katılıyorum, babasının hakkını çiğneyen, babasına ihanet eden hayırsız evladın erkeklikten de nasibi yoktur. Böyleleri aşklarında da vefasız olurlar.

Râziye bunları söylerken yüzündeki letafetten eser kalmamıştı. İmalı konuşması Nâzım'ı derin bir uykudan uyandırdı sanki. "Şömine, Fadime nine" gibi sözcüklerden, yazdığı ve acele ettiği için kütüphanede unuttuğu mektubun okunduğunu anlamıştı Nâzım. Ama üstelemedi. Hiç bir şey söylemedi kıza bu konuda. Biraz düşündükten sonra konuşmaya başladı:

–Haklısın Râziye, ne zamandır itiraf etmek istediğim ama cesaretim yetmediği için yapamadığım bir zaafım var, o da sana karşı yüreğimde büyüttüğüm çılgın aşktır.

Râziye her zamanki yumuşak huylu, güler yüzlü kız değildi sanki. Bir anda değişivermişti. Nâzım'ı suçlamak, onu azarlamak için eline fırsat geçmişe benziyordu. Yüzü gittikçe ciddileşiyor, sert bir ifade alıyordu. Acılı bakışları Nâzım'ı delip geçiyordu sanki. Hafif bir kinaye ile konuştu:

–Seni seviyorum! Genellikle sağduyunun unutulduğu anlarda, kalbi hızla çarpanların itirafı! Erkeklerin bunun dışında kızlara söyleyecek başka neleri var? Kızları tavlamak, geçici bir eğlence için onları kullanmak isteyen uçkurlarına gevşek aşağılıklar da, gerçekten de delicesine seven ve aile yuvası kurmak isteyenler de hep aynı nameyi okurlar. Seni seviyorum! Biz kadınlar dış güzelliğimizle aptal erkeklerin akıllarını başlarından kolayca alabiliyoruz. Çoğu zaman güzel yüzün arkasında bir canavarın saklandığını anlayacak akıl yok ki erkeklerde. Kızların ustaca taktıkları maskeyi farkedemiyorsunuz. Ne zaman alayacaklar dış güzelliğin geçici, kalıcı olanın ise manevi güzellik olduğunu? Aslolan bu değil midir sence?

Râziye konuştukça, Nâzım bu sitem dolu cümlelerin ne anlama geldiğini çözmeye çalışıyordu. Zifiri karanlıkta, Çiçekli'nin korkunç dağ geçidlerinde yürürken düştüğü tehlikeli durumlarda kapıldığı heyecanın aynısını yaşıyordu şu anda. Bedenini anlam veremediği bir sızı kapladı. Gençlik dünyasına ilk kez aşk ışığı saçan Râziye miydi karşısında duran. Buna inanamıyordu. Râziye'nin bir gün onunla bu şekilde sert konuşabileceğini tahmin edemezdi. Onu durdurmak, konuyu farklı mecraya sürüklemek geçti içinden. Bunu denedi de. Ama Râziye gülümseyerek itiraz anlamında ince bir el hareketiyle onu durdurdu.

–Lütfen lafımı bölmeyin. Size azap veren kutsal aşkın hatırı için beni sonuna kadar dinleyin. Bu acı kelimeleri derdime ortak olan, mert ve yüreğimde taptığım bir erkeğe söylediğimi farzedin. Bunları şunun için söylüyorum… Beni sonuna kadar dinleme tahammülünü göstermezseniz eğer, hakkımda varacağınız yargı yanlış olabilir. Bana cevap vermek için acele etmeyin, pişman olabilirsiniz çünkü. Sonra özür dilemenizin de bir faydası olmaz.

Nâzım'ın hayret dolu bakışları, sevdiği insana çivilenmişti. Râziye konuştukça heyecanlanıyordu.

–Sadece erkeklerde mi görüyorum kabahati? Kesinlikle! Ben bugünün kızlarına da nefret ediyorum. Kızların ekseriyeti sevdiklerine kavuştukları andan itibaren, kocalarını anne babalarından soğutmak, uzaklaştırmak için iğrenç hesaplar yapmaya başlıyorlar. Bu amaçla bin bir türlü fitneye, akıl almaz hilelere başvuruyorlar. Kocalarını kendilerine esir ettikten ve amaçlarına ulaştıktan sonra, aile içerisinde elde ettikleri otoriter konumla övünüp duruyorlar. Erkekler ise boyuna posuna, kaşına gözüne tutuldukları o insan yüzlü iblislerin kölelerine dönüşmekten bıkmıyorlar. Güzelliğin kıstasının haya, namus, sevgi ve saygıdan ibaret olması gerektiğini anlamaktan yoksun olan bedbaht erkekler, dışarıdan bakıldığında aslında ne kadar da zavallı görünüyorlar. Bunu bir anlayabilseydiler keşke...

Râziye'nin büyüleyici bakışlarında acı bir kinaye dolaştı:

–Bu tür erkekler namustan sık sık dem vururlar. Oysa dizginleri kadının elinde olan bir erkek olsa olsa bir kılıbıktır, erkek değil. Erkekler onursuzlaştıkça, kadınlar daha da azgınlaşıyor. Aman Tanrım, hatırladıkça çıldırıyorum...

Râziye birden sustu. Nâzım'a sevecen gözlerle bakarak:

–Lütfen beni mazur gör, dedi. Vallahi ne konuştuğumun farkında değilim. Çıldırmış olmalıyım. Yoksa sayıklıyor muyum? Karşına dikilip böyle fütursuzca laflar sarf ettiğim için beni bağışlamalısın. Senden bin kere özür diliyorum. Sen, en ufak bir kırgınlığı bende onarılması mükün olmayan bir yara oluşturabilecek yegane insansın. Nedenini bilmesem de, ilk kez kalbimi param parça eden bir sıkıntımı paylaşmak istiyorum bir erkekle. Bir çokları beni belki de Allahın en şanslı kulu, bu şehrin en tasasız kızı olarak tanıyor. Hatta beni kıskananlar da vardır belki. Halbuki dünyanın en mutsuz, en dertli insanının ben olduğumu bilmiyorlar.

Râziye hüzünlendi. Ağlamaklı oldu. Uzun kirpiklerinin altından iki damla yaş süzülerek, zarif ve boyasız yanaklarında billur oldu. Kendini ele alarak titrek bir sesle konuştu:

–Nâzım... Dert yükünü daha da artırmak istemezdim. Ama çarem yok... Bugün susarsam, sırrımı sana açmazsam sen de uzun yıllar belki kavuşmak özlemi ile yaşar durursun. Biliyorum ki bugünkü konuşmamızdan sonra hayallerin suya düşecek. İnan bana, çekeceğin azabı tasavvur ettikçe dehşete kapılıyorum. Niçin ama!? Neden başlamadan bitsin?.. Senin ne suçun var? Aslında var suçun. O da kaderin acı ironisiyle bana rastlamış olmandır. Beni benden alsan da, ne kendini, ne de beni asla mutlu edemezsin Nâzım.

Râziye'nin rengi soldu. Keder dolu gözlerinden yaşlar boşanıyordu.

–Nâzım... ne ilginçtir… Kalbimin açılmamış kitabının sayfalarını ilk kez senin için çeviriyorum. Sen asla unutamayacağım, daima yüreğimde yaşatacağım biri olarak bunu hakediyorsun. Ailede üç erkek, iki kız kardeşiz. Babamın çileleri, zahmeti sayesinde hepimiz bugün bir yerlere gelmişiz. Herkesin bir işi, dayalı döşeli evi, arkadaş çevresi var. Allah daha da artırsın. Ama evimizde, ana baba yuvamızda, ocağı yakan tek evlat benim.

Râziye derin bir ah çektiten sonra konuşmasını sürdürdü:

–Asla unutmam... Bir kış gecesiydi, ben de küçücük bir kızdım... gözyaşları Raziye'ye engel olsa da konuşmaya devam ediyordu. O gece gözlerimi açtığımda saat üçü geçiyordu. Babamı yatağında bulamadım. Daha sonra çalışma odasından

duyuldu sesi. Dakikalarca uyanık kaldım, uyuyamıyordum. Babam çalışma masasının arkasından kalktı ve parmak uçlarına basa basa usulca yatak odamızın kapısını açtı. Mışıl mışıl uyuyan çocuklarına gurur ve şefkat dolu gözlerle bir süre baktıktan sonra, dudaklarının altından hafif bir fısıltı duyuldu:

–Ben de uyursam, o zaman onların rahatı bozulur. Çalışmaya devam, diyerek tekrar çalışma odasına geri döndü. Anneme söylediği bu cümleyi ben de duymuştum. Bir keresinde de... Ağabeyim üniversite snavlarına katılmıştı. Son sınavdan orta puan aldığı için babam günlerce stres geçirdi. Yaşadığı sarsıntı yüzünden hastalığa yakalndı. Sinirleri bozulmuştu. Moskova'lı doktorlara bile götürdük onu. On yıl boyunca, evet tam on yıl boyunca tedavi gördü. Büyük zorluklarla bir sürü ilaçtan, tedaviden, sanatoryumlardan conra nihayet iyileşti. Kendini toparlayarak, fizik dalında doktora derecesini aldı. Ama iki yıl önce bir musibet daha uğradı bize. Yeni bir bela yakaladı babamı. Laboratuarda deney yaptığı sırada asistanın hatası yüzünden patlama oldu. Babamın elleri, yüzü, gözü yandı. Doktorlar zorla kurtardı onu ölümden... Maalesef ömrünün sonuna kadar kör kalacak. Işığa hasret... Ablam Mergufe'nin kocası, eniştem Süleyman Cevadov Moskova Parti Yüksek Akademisinde okuduğu için, anneme babama ulaşamıyor. Abilerim ise...

Râziye sözlerine ara vererek kinaye ile:

–Ne de olsa bir babanın, bir annenin evlatlarıyız, kardeşiz hepimiz. Sağ olsunlar, babamın sayesinde dayamış döşemişler evlerini, keyiflerine diyecek yok. Artık babalarına da ihtiyaçları kalmadı... Her birinin çoluğu çocuğu, evi, yüksek gelirli işi... Gönülsüzce de olsa, ayda yılda bir kez ziyaret ederler bizi. O da nasıl?! Yüzlerini görsen, mahakeme duvarı gibi... Nasıl desem bilmiyorum ki. Muhteşem eşleri anne babalarından daha değerli onlar için. Yıllar önce, henüz kendi evleri yokken bizimle beraber oturuyorlardı. Ta o zamandan gelinlerin anama babama karşı takındıkları tavır yüreğimi parçalıyordu. Abilerim anama babama tatlı söz söyleyince, gelinlerin kafasına ağır bir taş düşüyordu sanki. Oysa biraz sert konuşunca ebeveynleriyle, tersleyince onları, gelinlerin yüzünde neşe ve sevinç pırıltıları beliriyordu. Bayram havası estiriyorlardı evde.

O gün bu gündür bütün gelinlere nefret ediyorum Nâzım. İşte bu yüzden gelin ünvanından ebediyen imtina ettim. Gelin olarak anılmak istemiyorum. Çünkü nasıl bir gelin olabileceğimi ben de bilmiyorum. Emin değilim kendimden anlıyor musun? Belki ben de edepsiz, haysiyetsiz, şerefsiz, küstah bir gelin olurum kim bilir!? Sence saçma mı? Bence değil ama!

Anne babasını bir kadın busesine feda eden erkeklerden nefret ediyorum! Evet! İtiraf ediyorum! Ağabeylerime karşı duyduğum nefret, kardeş sevgisini üsteliyor. Sen benim zavallı ihtiyar ana babamın, oğullarının sesini duyunca ne kadar sevindiklerini, mutlu olduklarını, gururlandıklarını bir görsen! Aman Tanrım... Fakat bu güzel dakikalar çok kısa sürüyor. Özürlü babalarını, ak saçlı analarını ziyaret ettikleri dakikalarda nasıl sıkıldıklarını bir görsen. Bu nasıl olabiliyor? Nasıl? Bunları düşündükçe geniş dünya bana dar geliyor Nâzım. Boğuluyorum, havam yetmiyor sanki. Bunca acı neden? Tanrım neden?!…

Sakın evlilik müessesine karşı olduğumu zanetme! Bir erkek, eşini mutlu ettiği, onunla iyi geçindiği ölçüde erkektir. Ağabeylerimin eşlerine olan sevgisiyle gurur duyabilirdim. Mutlu bir ailenin mihek taşı, karı koca arasında oluşan karşılıklı sevgi ve saygıdır. Bunları anlamayacak kadar beyinsiz değilim. Ama kaynanayı, kaynatayı hak ettikleri sevgi ve saygıdan mahrum etmek niyeti ve bu

yönde gösterilen çabalar, rezil gelinlerimizin haysiyetsizliğinden haber veren, insanlık dışı bir tavırdır. Bu tür iğrençlikleri gördükçe, dehşete kapılıyorum. Gelin olacak o aşağılıklara karşı duyduğum nefreti, her fırsatta yüzlerine haykırıyorum…

Râziye'nin nefesi tıkandı. Ürkek bakışları batmakta olan güneşin veda şafakları gibi parladı ve çehresinde şaşkın bir tebessüm dolaştı:

–Sayıklıyorum ben galiba... Ne konuştuğumun farkında değilim. Neyse... Seninle yüzyüze bulunduğum için heyecanlanıyorum… Düşüncelerimde yanılıyorum belki de. Yaşam deneyimim o kadar da fazla olmadığı için saçma sapan konuşuyor olabilirim. Beni aşırı duygusallıkta suçlayabilirsin ama benim kendi dünyam, arzularım var... Söyleyeceklerimden sonra muhtemelen aşırı hayalperest biri olduğumu düşüneceksin ama ben kalbimden geçenleri senden saklamak iktidarında değilim. Öyle biriyle evlenmek isterim ki, erkekliğinin ölçütü pantolonu olmasın. Bilakis vefalı, güvenilir, cesur olsun. Öyle bir koca ki, sesi duyulduğunda ayağa fırlayayım, haddimi bileyim. Biraz sert bakınca bana, yanlış bir şey yapmaktan çekineyim.

Nâzım elinde olmadan irkildi. Kendini tutamadı ve sordu:

–Kim o erkek Râziye? Belki bir yardımım dokunur sana?

Râziye kirpiklerini kaldırdı. İlkbahar buludu gibi dolmuş gözleri, Nâzım'ın mukadder bakışlarıyla karşılaştı.

–Bulduğum fakat kaçınılmaz olarak kaybedeceğim o erkek sensin Nâzım. Elbette, bir kızın sevdiği erkeğe aşkını itiraf etmesi göreneklerimize göre hafifliktir biliyorum ama ilişkilerimizde soru işaretleri kalmasın diye, böyle konuşmaya mecburum. Bana göre, bir lokma ekmekle iktifa eden ve ailesine karşı dürüst ve namuslu olan bir erkek, zengin ama parasının bir miktarını metresinin altın ve mücevherleri için harcayan çapkın kocadan bin kere üstündür. Çok basit düşünüyor olabilirim ama söyledim ya, benim de aile hayatıyla iligli kendime göre bir takım düşüncelerim var. Hayat senin gibi erdemli biriyle tanıştırdı beni. Kaderse… kaderse aramıza uzun bir duar ördü Nâzım…

Nâzım:

"Raziye gibi bir kızın bana aşkını itiraf etmesinden daha güzel ne olabilir?" diye düşündü ve:

–Sizden bu sözleri duymak beni mutlu etti, dedi.

–Elbette aşkın karşılıklı olduğunu bilmek büyük saadettir. Ama ne yazık ki birbirimizle mutlu olmak bize kısmet değildir.

Nâzım acı ve hayret dolu bir sesle haykırdı:

–Bu ne biçim söz Râziye? Neler söylüyorsun sen?

–Benim için hayatın anlamı, yaşlı babama ve anama hizmet etmektir. Yoksa erkeklerin elinde bir oyuncağa dönüşmekten daha mı kötü yaptığım bu tercih? Aklımı kaçırdığımı düşünebilirsin. İnsanların beni kınamasından korkmuyorum. Kim nasıl isterse öyle düşünsün. Yaptığım tercihten kimse saptıramaz beni. Tek korkum bir gün şeytana uymak ve bu katı tutumumdan vazgeçmektir. En çok bundan korkuyorum. Yüzkızartıcı bir suç işlediğimi zannetmiyorum, tam tersi yaptığım seçimle gurur duyuyorum. Bir kadın olarak o malum ihtiyaçlarımdan ömrümün sonuna kadar vazgeçtim ve gençliğimi ebeveynlerime hizmet etmeye adadım. Şüursuz hayvanlarda da cinsellik vardır. Benim davam ise yalnız insanoğluna has, yüce bir amaçtır. Evlat sevgisine muhtaç ihtiyar ve özürlü babam, şu anda evde oturmuş sesimi duymak için beni bekliyor biliyor musun?

Kapıyı açarak içeriye girdığımde, yanık suratında beliren mutluluk ifadesini ve ışığı tasvir etmeye kelimeler yetmez. Bir erkeğe eş olmak uğruna babamın sevinç dolu dakikalarını elinden almak zalimce bir davranış olmaz mı sence? Evlat hasretiyle yanıp tutuşan babamı benden de mahrum etmek! Hayır! Bunu yapamam. Ağabeylerim karılarının kölelerine, ayaklarının altındaki toza dönüşmüşlerse eğer, benim de yapacağım tam tersi olmalıdır. Tüm bunları hakkımda yanlış bir yargıya varmayasın diye anlatıyorum sana. Ağır konuştum farkındayım. Bu yüzden beni affetmeni istiyorum. Annemi ve babamı Moskova'da okuyan eniştemin yanına götürmeliyim. Bir süre, daha doğrusu Süleyman okulu bitirene kadar orada kalacağız. Daha sonra nereye gideceğimizi ben bile bilmiyorum. Açık yüreklilikle söylüyorum, dileğim senin gibi biriyle beraber olmaktır. Hayatım boyunca senin özlemini çekmek de benim için bir av'untu olacak. Ömrümün sonuna kadar, yalnız ve yalnız senin hatıranı yaşatacağım, sana söz veriyorum. Kararımdan vazgeçirmek için benimle tartışa da bilirsin. Ama bunun bir yararı olmayacak. Bırak aramızdaki sevginin kuvvetli bağları dokunulmadan kalsın. Asla incelmesin ve kopmasın.

Nâzım kendisi için beklenilmeyen, akla hayale gelmeyen cümleleri duydukça, Raziye'ye karşı içinde yaşattığı duyguları bir bir uçup gidiyordu. Sanki üzerinde durduğu sağlam zemin, bir anda ayağının altından kaydı ve dibi görünmeyen derin bir uçuruma yuvarlanmaya başladı. Nâzım'ın üzgün bakışları hâlâ Râziye'nin titrek dudaklarında donup kalmıştı. Sevgilisinin itirafları üzerine ne demesi gerektiğini kendisi de bilmiyordu.

–Râzi...

"Râziye" demek istedi ama sözünün düzeni bozulduğu için düşüncesini tamamlayamadı.

Râziye onun bu hâlini görünce, kabahat kendisindeymiş gibi yüzünü çevirdi ve kitap raflarının arkasına geçerek saklandı. Az sonra boğuk bir hıçkırık sesi duyuldu. Nâzım'ın ince kalbi, ceylan gözlü kızın uzun kirpiklerinden süzülen göz yaşlarına daha fazla tahammül edemezdi. Nâzım sessizce kütüphaneyi terketti.

9

Etrafa karanlık çökmütü. Yüksekokul bahçesindeki mazotla çalışan küçük elektrik santrali, ortalığı güçlükle aydınlatıyordu. Nâzım Râziye ile arasında geçen ağır, duygusal dialoğun etkisinden kurtulamamıştı. Sabaha kadar gözlerine uyku girmedi. Ertesi gün kütüphaneye geldiğinde kapıyı kapalı buldu. Kütüphane üç gün sonra açıldı. Râziye'nin yerinde tanımadığı bir kadın oturuyordu. Nâzım ona Râziye'yi sorunca, yeni kütüphaneci mahçup bir edayla:

–Bilmiyorum valla, dedi. Ama burada çalışmayacak artık. Ben de duyduklarımın yalancısıyım, şehirden taşınmak üzere olduğunu söylüyorlar…

Aldığı cevap karşısında Nâzım çarpılmışa döndü. Bu haberi duyunca, sanki kafasına keskin bir kılıç indirildi. Başı döndü ve az kalsın düşüyordu. Sendeleyerek her zamanki masasına yürüdü ve güçlükle oturdu. Kafasını ellerinin arasına alarak gözlerini yumdu. Râziye'nin hâlâ kitap rafları arasında dolaştığını, buralarda bir yerlerde olduğunu düşünüyordu. Belki de bir köşede durmuş, Nâzım'a bakarak haline acıyordu. Aniden başını kaldırarak gözlerini açtı. Râziyesiz kütüphanede, hapishanedeymiş gibi sıkılıyor, nefes alamıyordu. Raflar, özenle dizilmiş masa ve sandalyeler, geniş pencereler, duvarlardan asılı olan

tablolar da Râziye'siz sıkılıyor gibiydiler. Râziye'nin tebessümüne muhtaç kitaplar da, sanki dile gelerek, "Raziye'den bir haber var mı" diye soruyor, Nâzım'dan cevap bekliyorlardı. O ise bu sorular karşısında acizliğini itiraf edercesine başını öne eğdi ve aceleyle kütüphaneyi terketti.

Bir kaç defa kayıp aşkını aramak için akşamüstüleri şehire gitmiş, Raziye'nin oturduğu apartmanın etrafında dolaşmıştı. Civardaki evlerden eğlenen insanların neşeli gülüşmeleri ve müzik sesleri duyuluyordu. Bir tek Râziye'nin dairesinde kapalıydı ışıklar. Akşamları apartmanın karşısındaki parkı seyrettiği penceresi de yas tutuyordu dünya güzeli için.

Geceyarısıydı. Daracık demir ranzasında, pamuklu yorğanın altında uykuya dalmıştı Nâzım. Rüyasına giren Râziye onu kütüphanenin uzak bir köşesine götürdü ve örülmüş uzun saçlarını incecik parmaklarının uçlarında dolaştırarak:

– Affet beni Nâzım, dedi. Evde yoktum, yoksa el sallamaz mıydım sana penceremizden? Aşağıya inerdim, her zaman yaptığımız gibi uzun uzun dertleşirdik seninle. Gururuna, sabrına ve dayanıklılığına özenirdim. Bugün evimizin önünde seni perişan halde görünce, yüreğim parçalandı. Anamdan babamdan gizli, doyasıya ağladım. Nereye gidersen git, ne düşünürsen düşün her yerde ve her zaman seninle olduğumu, seni duyduğumu ve gördüğümü unutma. Bensiz geçen günlerin seni bu kadar kahredeceğini tahmin edemezdim. Bana inanıyor, güveniyorsan eğer, bu dünyada gönül verdğim ve daima yüreğimin baş köşesinde oturtacağım tek erkeğin sen olduğunu unutmamalısın. Ama şunu da bil ki, ettığım yeminden ve yaptığım tercihten asla vazgeçmeyeceğim. Asla! Yeminime sadık kalmazsam ölene kadar kendimden nefret ederim çünkü. Nefretimin kölesine dönüşürüm. Tekrar ediyorum, kavuşmak yoksa bile yazımızda, isterim ki sonsuza dek kalbimde yaşayacağına şüphen olmasın...

Nâzım sevgilisine yaklaşmak, ona doğru adım atmak istedi ama yapamadı. Dizlerinde güç kalmamış, bacaklarına kramp girmişti sanki. Yerinden kıpırdayamıyordu. Râziye ile birazcık konuşmak istiyordu sadece. Ama dili de taş kesilmişti ağzında. Aniden boğuk bir iniltiyle rüyadan uyandı ve kan ter içinde yataktan fırladı. Gözlerini açtığına pişman olmuştu. Az once yüz yüze durduğu sevgilisi kaybolmuştu çünkü.

Nâzım "keşke doğanın güzelliklerini kara perdesi ile kapatan zulmet gece ve insanı bu aydınlık dünyadan ayıran uyku olmasaydı" derdi her zaman. Şu anda ise sabah açıldığı, rüyalarından koptuğu için üzgündü. Râziye'nin hafif fısıltılarını dinlediği karanlık geceler, Râziye'siz açılan aydınlık sabahtan çok daha ışıklıydı çünkü.

***

Günlük dersler, ağır sınavlar, maddi sıkıntılar, öğrencilik hayatının zorlukları, Râziyesiz geçen günlerin ıstırabından gün geçtikçe uzaklaştırıyordu onu. Râziye de artık ilk günlerde olduğu gibi, geceler Nâzım'ı rüyalar aleminde arayıp sormuyor, onun gittikçe sönmekte olan aşk ateşini şiddetlendirmiyordu. Buna gerek de yoktu aslında. Zaten bu tertemiz, karşılıklı aşk, ikisinin de kalbinde ebediyete kadar yuva kurmuştu...

***

Nâzım yüksekokuldan mezun olduktan ve köye geri döndükten hemen sonra, Allahveren'i tebrik etmek için bütün akrabalar ve konum komşular onların evine toplanmıştı. Asla kalbindeki duyguları dışavurmayan Allahveren, bazı babalar gibi oğlunu yüzünden gözünden öpmeyi, onu şımartmayı sevmezdi. Çocuğun nazıyla oynasan, el bebek gül bebek büyütsen, ziyan olup gider, terbiyesiz olur, diye sık sık tekrarlar dururdu. Bugün ilk defa, her kesin göz önünde oğluyla tokalaştı, hafif gülümsedi ve hasret dolu bakışlarla onu süzdükten sonra, bağrına bastı.

Misafirler gittikten ve baba oğul yalnız kaldıktan sonra, yaşlı adam üniversite mezunu oğluna ilk nasihatini verdi.

–Evladım, kendi gücünle mektebi bitirdin ya, büyük bir iş yapmışsın. Veliyeddin hocadan da Allah razı olsun. İnsanlık ölmedi demek ki. Bu da bir yüktü sırtımızda, Allahın yardımıyla bunu da hallettik. Artık yetişkin bir adamsın. Hareketlerine, davranışlarına dikkat et, çevrendeki insanların sevgisini, takdirini kazanmaya çalış. İş yerin neresi olursa olsun, öncelikle namını düşün, mideni veya cebini değil. Sakın Allahveren'in soyuna leke düşürecek hatalar yapma! Öğretmenlik en kutsal meslektir. Maarif Müdürlüğü nereye yollarsa yollasın git! Takdir Allahındır. Her kesle iyi geçinmeye bak, saygılı ve güleryüzlü ol. Cedelleşip durma el alemle, bunun bir faydası olmaz sana. En bahtiyar insan, dostu en çok olandır. İnsana güzel huyuna göre saygı gösterirler, bunu unutma...

Bunları söylerken, Allahveren oğlunun yüzüne bakmıyordu. Nâzım da başını önüne eğmiş, babasının tavsiyelerini hafızasına kazıyordu.

Nâzım babasına yakın olmak için, tayininin kendi köyündeki okula çıkmasını istiyordu. Böylece iki evde değil, bir evde ocak yakılır diye düşünüyordu. Ama tayin meselesi tam da onun istediği gibi sonuçlanacağı sırada, felek yapacağını yaptı ve Nâzım'ın arzusu kursağında kaldı. Tayini uzak bir dağ köyüne çıkmıştı. Çiçekli'den o köye, öğleden ikindiye kadar yaya yürümek gerekiyordu.

10

İlk günlerde kalacak yer bulamadığından, geçici bir süre için okuldaki odalardan birinde kalıyordu. Okul hademesi Tamam hatun, Nâzım'ı iyice tanıdıktan, ona güvenebileceğini anladıktan sonra, kardeşinin boş kalan evini ona verdi. Tamam hatunun erkek kardeşi büyük sıkıntılara, zorluklara katlanarak kendine bir ev yaptırmış ve inşaatını henüz tamamlamışken, ağzı aşa çatmadan, başı taşa çatmıştı[19]. Düğün hazırlıkları yaptığı sırada, kader ona acı bir oyun oynamıştı. Savaşa alıp götürdüler. Evine aldığı eşyalar da bavul ve kolilerde açılmadan kaldı.

Savaş bitmiş, köylülerin bir çoğu geri dönmüştü. Tamam hatunun kardeşinden ise haber yoktu. Evin düzenini bozmak istemiyordu kadın. Duvardan asılı olan ve yere serilmiş halılara dokunamadığı gibi, pencerelerin perdelerine de el sürmemişti. Ara sıra tek odalı evin kapılarını sonuna kadar açarak kilimleri, halıları, yorgan döşeği, eski ve yeni elbiseleri güneşe çıkarıyor, sopayla tozlarını silktikten sonra, tekrar özenle yerine koyuyordu. Odayı toparladıktan sonra ise kapıyı kilitleyerek, anahtarı çocukların ulaşamayacağı yerde saklıyordu. Kardeşinden sonra bu odaya kendisi dışında ayak basan olmamıştı. Tamam hatun evin anahtarını Nâzım'a uzatarak:

[19] Azerbaycan atasözü. Arsuzu kursağında kalmak anlamında kullanılır.

–Ha sen, ha kayıp kardeşim, ne fark eder, dedi. Eğer beş altı köylük mesafeyi katederek, evinden buraya bir çöp dahi getirdiğini görürsem vallahi darılırım. Gördüğün gibi oda dayalı döşeli. Dolaplarda istediğin kadar elbise ve kap kacak var. Ne kadar gerekirse, hatta yıllarca kalabilirsin burada. Helal ediyorum sana. Pejmürde halime, bükülen belime bakma sen evladım, hademe olsam, okul süpürsem de yüreğim geniştir. Ah oğlum, mutlu olduğumuz günler de vardı… Babam bu köyün hatırı sayılır adamlarından biriydi. Sovyetler geldi, babama kulak[20] yaftası vurarak alıp götürdüler onu. Nereye sürdüler, başına ne geldi bilmiyoruz. Anamızı da Allah aldı elimizden. Köyde bir ben, bir de erkek kardeşim kimsesiz kaldık. Ayıptır söylemesi, karşıma helal süt emmiş bir delikanlı çıktı, evlendik... Yeni yeni toparlanıyor, maddi durumumuzu düzeltiyorduk, kocamı da kardeşimin peşinden yolladılar kanlı meydana… Hiç birisinin akıbetini bilen, duyan olmadı. İkisi de kayboldu gitti. Kardeşimin evi böylece kör kaldı işte, ben de... Ben de yetimlerimle bu çatının altında sürünüp gidiyoruz. Okul müdürümüzden Allah razı olsun. Hayırsever birisi. Gel okulda hademelik yap bari dedi bana. Biraz da kolhozdan gıda yardımı alıyorum. Hamdolsun geçinip gidiyoruz işte. Yetimlerim aç kalmıyor ya, buna da binlerce şükür.

Tamam hatun yaşmağını düzelterek:

–Yanımda gördüğün şu tobmul kız da benim büyük çocuk, adı da Basire. Okumaya da pek heveslidir. Ne kadar yetenekli ve zeki olduğunu göreceksiniz… Kız yükü ağır olur. Doğru söylemişler, kız yükü, tuz yükü… Büyütmesi zor oluyor.

Nâzım dağ köyünde çalıtığı üç yıl boyunca, savaşta kaybolan askerin evinde kaldı. Tamam hatunun ve çocuklarının üzerinden gölgesini bir an olsun eksik etmedi. Elinden gelen yardımı gösteriyordu onlara. Genç yaşına rağmen, az zaman içerisinde köylüler arasında büyük bir sevgi ve saygı kazanmıştı. Herkes hayrandı ona. Dilekçe veya mektup yazmak, çocuğunu üniversitede okutmak isteyenler yardım için onun yanına geliyordu. İl ya da ilçe merkezine gönderilmek üzere köy meclisinde, kolhozda, okulda kaleme alınan bütün tutanak, mektup ve raporlar düzenli olsun diye, redakte etmesi için Nâzım'a getiriliyordu. Milletvekili seçimlerinde de en ağır yük onun sırtına konuluyordu. Çünkü seçmen listelerinin düzenlenmesi de Nâzım'ın göreviydi. Köyün düğünü de, yası da, hatta en önemsiz toplantısı da Nâzım'sız geçmiyordu. Öğrenci velileri bütün sorunlarını onunla paylaşırlardı. Köyde ve ilçe merkezinde gençlerin eğitim ve öğretimi ile ilgili yapılan bütün toplantılarda, ön sıralarda oturan eğitimcilerin arasında her zaman Nâzım da bulunurdu.

***

Nâzım'ın evlenmek arzusunda olduğu Allahveren'in kulağına ulaşmıştı. Bu habere çok sevindi yaşlı adam. Kimseye belli etmeden bir araştırma yaparak, oğlunun sevdalandığı kızın ünlü ve zengin bir aileden olduğunu öğrendi. Fakat babasının dalavereci, annesinin ise pek dilli olduğunu duyunca, çok üzüldü. Örneğin oğlunun mustakbel kayın validesi bir lafın karşısına, on laf koyacak kadar edepsizdi. İşte buna dayanamazdı Allahveren amca. Birgün fırsatını bulup, oğlunun karşısına dikildi:

[20] Kulak - Toprak sahibi, zengin çiftçi (Rus.)

–Evladım, annnen hayatta olsaydı inan bu mevzuyu açmazdım, seninle o konuşurdu. Ama şu anda anan da benim, baban da. Evlilik de öyle bir şey ki, yüz ölçüp bir biçmek gerekiyor, acele edemeyiz. Aslında acele derken biraz abarttım galiba, çünkü evlilik yaşın geldi, geçiyor bile. Atalarımı ne demiş? Tez evlenenle, tez boşanan pişman olmaz. Demek istediğim külü küllükten alırlar. Haysiyetimizi, namımızı çiğnetemeyiz. Sakın ha zahire aldanma! Ucube olsun ama ailesi adam gibi olsun. Gerçi en güzeli gönlün sevdiğidir derler, zaten buna da bir itirazım yok. Ama bizi de düşünmelisin oğlum. Bu bir aile meselesi çünkü. Dana almıyoruz ki, yarın beğenmedik diyelim, çarşıya pazara çıkarıp satalım. Evlenmek, ev inşa etmek gibidir. Temelini sağlam yapacaksın ki, yarın başına yıkılmasın. Bu lafları iyice düşünesin diye söylüyorum evladım. Son pişmanlık fayda vermez biliyorsun.

Nâzım kafasını indirmiş, sukünetle babasını dinliyordu. Utancından yüzü de kızarmıştı birazcık. Babası konuştukça, Nâzım daha da eriyordu.

Fadime nine de ucundan kulağından Nâzım'ın evlilik niyetini duymuştu. Göz koyduğu kız da, güzel bir doktormuş. Ama Allahveren'in bu adaya pek sıcak bakmadığını da biliyordu. O da Nâzım'ı bir köşeye çekerek hevesle konuşmaya başladı:

–Allahveren'in ağzını birazcık aradım. Gerçi o benden de saklıyor ama babanın seçtiğin kız hakkında ne düşündüğünü başka yerlerden duymuşum. Senden de saklamanın anlamı yok evladım. Aslını istersen baban o kızı beğenmiyor. Ne olmuş yani güzelse? Güzel'in yüzünde pilav yemezler. Deyim vardır, ayranı ite dökseler de, kuru üzümü cebe koyarlar. Allahveren kızın ailesi hakkında ne duymuşsa artık, yüz yıl da geçse, bir kazanda kaynayamayız onlarla diyor. Komşu köyde Meşedi[21] Umud'un Seriye isimli okumuş bir kızı varmış. İşte baban da bu kızı istemeyi düşünüyormuş sana. İffetli, namuslu bir kızmış. Bence de sana uyar. Onun hakkında gereken bilgileri topladım. Hem gözücü görmüşlüğüm de var kızı. Yüzünden gözünden nur, dilinden de bal akıyor. Konuşurken utancından yağ gibi eriyor. Bizim eve de onun gibi ağırbaşlı, hayalı, edepli, temiz soylu bir gelin lazım.

Evladım hayatı göre göre geldik. Avratın yıkmadığı evi, felek de yıkamaz. Bu devirde tanımadan etmeden, kancık sütü emmiş birini boyuna posuna aldanıp evimize getirirsen, yarın ne babanla, ne de benimle geçinemez. Bir velet de doğurup kucağına aldı mı, ölülerimizi unutturup, dirilerimize ağıt yaktırır bize. Bakalım böylesini nasıl idare edecen sonra? Yedığımizi içtığımizi burnumuzdan getirir valla!

Nâzım gülümseyerek Fadime nineyi kucakladı

–Ah ninem benim, ah! Dün babam, bugün de sen. Bu kadar büyütmenize ne gerek var yahu?! Herşey elimizde değil midir zaten? Bu hayatta bir tek kıblem vardır, o da sizlersiniz. Siz bu kızı alacaksın dediniz de, ben itiraz mı ettim? Böyle telaşa kapılmanıza anlam veremiyorum doğrusu. Benim doktor kıza gelince… Ona hayır diyorsanız şayet, tepeden tırnağa altın kaplı olsa bile, üzerinden kocaman bir çizgi çekiyorum.

Nâzım biraz düşündü ve mırıldandı:

[21] Meşedi – İran'da Meşhed kentindeki kutsal yerleri ziyaret eden şia mezhebi mensuplarına verilen ünvan.

–Meşedi Umud'un kızını al diyorsunuz... Onu öğretmenler toplantısında bir kaç kere görmüşlüğüm var. Fena birine benzemiyor… Ne diyebilirim ki? Ya sevdiği başka birisi varsa ne olacak? Bunu düşündünüz mü hiç?

Fadime nine:

–Aman, dertlerin bana gelsin! Sana illa ki o kız olacak diyen mi var? Bu bir tavsiye sadece. Sen de hamdolsun okumuş adamsın, el aleme ders veriyorsun. Araştır, bak, gör, konuş, yaklaş, sohbet et, kalbine yatarsa ve evet derse sana, biz de Allah hayırlı etsin deriz. Şayet beğenmezsen seni zorlayan mı var? Biz de yüreğine yatmayan birnin kapısına gitmeyi istemeyiz ki evladım!

Allahveren, Nâzım'ın ve kızın ailesinin görüşünü aldıktan sonra, köyde sayılıp seçilen beş altı yaşlı başlı adamı yanına alarak, Meşedi Umud'un evine elçiliğe gitti. Kızın babası kapısına kimlerin geleceğini önceden biliyordu. Bir gün önce damat adayının akrabalarından biri gelip, meseleyi ona anlatmıştı.

Meşedi Umud yöresel gelenekleri alt üst ederek, misafirleri için bir düğün masrafını karşılayacak kadar para harcayıp, sofra açmış ve bu davranışıyla da ağabeyi İsfendiyar'ı kızdırmıştı. Memleketimizin adetlerini çiğnedin demişti ona İsfendiyar. Kız kapısı, padişah kapısıdır. Bu yaşa gelmişim, elçilere çay ve yemek ikram edildiğini görmemişim. Bırak da biraz sürünsünler. Onlarla anlaşır, evet dersek o zaman bir koyun da yetmez, gerekirse beşini bile keseriz. Buna itiraz edersem namerdim! İlk defa kapıya gelen elçilere ziyafet çekildiği nerede görülmüş kardeş? El alem duyarsa, Meşedi Umud kızından bezmiş, elçiler bismillah demeden kızını verdi demezler mi?

Meşedi Umud:

–Ağabey büyüğümsün, sözlerin benim için kanundur. Fakat saçma sapan geleneklerimize uymamı isteme benden olur mu? Bu işin birincisi, beşincisi mi olur? Tanrı misafirine sofra açılır, ben böyle bilirim. Kızı versek de, vermesek de yemek ikram etmeliyiz. Milletimizin akla mantığa sığan geleneklerine, adetlerine bir itirazım mı var? Benim kavgam, gelenek diye bize yutturulan insanlık dışı adetlerledir. Bu devirde çoğu kızını satılığa çıkarıyor, düğünü de para kazanmak için yapıyor. Yoksa bu da mı güzel adettendir?

İsfendiyar kardeşinin haklı olduğunu görerek sustu ve bir daha bu konuyu açmadı.

Elçiler geldi... Meşedi Umud'la Allahveren sohbeti dönüp dolaştırıp, evlilik konusuna getirdiler. Meşedi Umud bıyıklarını okşayarak:

–Allahveren, ben senin soyuna, nesline aşinayım, dedi. Artık bu saatten sonra bugün git, yarın gel demek yakışmaz bana. İnsanları süründürmekten de hoşlanmam zaten. Geldin kapıma, başımın üstünde yerin var. Neticede bir kız, bir erkeğin değil midir?

Meşedi Umud daha evvel ağabeyi İsfendiyar'la konuşmuş, damat ailesine olumlu cevap verecekleri konusunda onunla anlaşmıştı. Amca İsfendiyar ağır ağır konuştu:

–Allah mübarek etsin. Mesut olsunlar!

Ve çaylara şeker katıldı[22]...

[22] Çaya şeker katmak – Azerbaycan'da Türkiye'den farklı olarak çaya şeker katılarak tatlı hale getirilmesi sadece sabah kahvaltılarında olur. Nişanda kızın ailesi damadın adamlarına "evet" dedikten sonra, çay bardaklarına şeker katılır ve karıştırılır. Bir anlamda kutlama yapılır.

11

Kısa sürede, Seriye'nin ağırbaşlı, az konuşkan ve oldukça alicenap bir eş olduğu anlaşıldı. Kayınpederi de, Fadime nine de memnundu gelinlerinden. Bu evde, Seriye'nin ne zaman yattığı, ne zaman kalktığı belli olmazdı. Allahverenin dilinden çıkan söz Seriye için kanundu. Fadime nine ise "insanın soyu sopu, menşei belli olmalı" diye tekrarlar dururdu hep. "Meşedi Umud'un yetiştirdiği evlattan da bu beklenirdi zaten". Kimse şimdiye kadar kaynatasının yanında Seriye'nin çocuğunu kucağına alarak okşadığını, öptüğünü veya onunla oynadığını görmemişti. Bu sert göreneklere gelinler özellikle dikkat etmeliydi. Nâzım da memnundu evliliğinden. Ama onun yüreğinin derinliklerinde, bir aşk evi vardı artık, yıllar önce inşa ettiği. Râziye'nin aşk evi...

Maarif müdürlüğü Nâzım'ın iş yerlerini onun görüşüne bile başvurmadan iki yıldan, üç yıldan bir değiştirip duruyor, yeni yeni tayinler çıkartıyordu. En son onu yüzün üzerinde öğrencisi ve otuza yakın öğretmeni olan internat[23] orta okuluna, müdürün eğitim işleri yardımcısı olarak atadılar. Bu okulda yılların deneyimine sahip, bir zamanlar Nâzım'a da öğretmenlik yapmış olan yaşlı hocalar vardı. Bu sebeple Nâzım'ın onların sınıflarına girerek, derslerini denetlemesi önceleri bazılarına garip geliyor, özellikle eski kadroların gururuna dokunuyordu. Fakat Nâzım'ın yeteneklerine ve zekasına şahit olduktan sonra, ilk günlerde ona bilgi taslayanlar genç öğretmeni rahat bıraktılar.

Eğitimciler olsun, öğrenciler olsun, kimsenin Nâzım'ın tavsiye ve taleplerini kulakardı etmek gibi bir lüksü yoktu. Bir kaç ay içerisinde onun bu denli saygınlık ve itibar kazanması, kesinlikle otoriter kişiliğinden, sertliğinden veya aşırı kuralcılığından kaynaklanmıyordu. Bilakis entellektüel düzeyi, derin bilgisi, mesleğine gönülden bağlı oluşu ve en önemlisi ise her kesle kendi dilinde konuşabilmek becersiydi onu okulda sevdiren. Nâzım'ın mesleğini başarıyla icra etmesinde en önemli esin kaynağı ise, hiç kukusuz Meşedi Umud'un terbiyesini almış Seriye öğretmen gibi bir hayat arkadaşına sahip oluşuydu.

Bir gün, vali[24] Kemal Gafarzade'nin ilçeye ve daha sonra Nâzım'ın öğretmenlik yaptığı köye geleceği haberi duyuldu. İlçe sakinleri Gafarzade'yi az buçuk tanıdıkları için, köye gelir gelmez ayağının tozuyla önce okulun denetiminden balayacağından emindiler. Uzun boyu, zayıf yüzü, ince vücudu, parlak gözleri ve etkileyici bakışları olan vali, sık sık "mektep toplumun çeşmesidir" der dururdu. "Geleceği tesis edecek olan kadrolar, okullarda yetişirler. Bu yüzden eğitim kurumlarımızda öncelikli olarak maneviyatı yükseltmeye gayret etmeliyiz. Hatta ben derim ki okullar günlük olarak denetlenmelidir. Toplumumuzun dejenere olmasını istemiyorsak, eğitimin kalitesini yükseltmeliyiz. Aksi taktirde ekonomimiz de geriler, siyaset de çıkmaza girer…"

Gafarzade köy meclisinin önünde makam aracından iner inmez, önce internat öğrencilerinin yaşam şartlarını görmek istediğini söyledi. Yatılı okul, savaşın ağır yıllarında ebeveynlerini kaybeden, kimsesiz ve öksüz çocuklar için açılmıştı.

---

[23] İnternat – Kimseziler için yatılı okul.

[24] SSCB döneminde vilayette devleti temsil eden en yüksek memura Vali değil, bölge parti komitesi başkanı anlamına gelen "Raykom" deniliyordu. Çeviri sırasında "vali" ifadesinin daha uygun düşeceği düşünülmüştür

Burada eğitim alan öğrencilerden bazıları ise, genellikle köylerden gelen özürlü çocuklardı.

Gafarzade bir katlı okul binasının uzun koridorunda yürürken sık sık duraksıyor ve duvar boyunca asılı olan çeşitli resimlere, grafiklere, cetvel ve çizelgelere hayranlıkla bakıyordu. Meraklı yüz ifadesiyle yanında duran okul müdürüne yöneldi:

–Bu düzeni ve titizliği kime borçluyuz?

–Bunlar Nâzım öğretmenin marifetleri efendim.

Gafarzade sekizinci sınıfın kapısını açarak dersin tam ortasında içeriye girdi ve kendisine eşlik eden okul yöneticileriyle beraber, boş sıralardan birine oturdu. Çelimsiz, avurdu avurduna geçmiş bir öğrenci, yazı tahtasının önünde donup kalmıştı. Dakikalardır çözmesi gereken problemle uğraşan öğrenci, doğru cevabı bulmakta zorlanıyordu. Öğretmenin yardım çabaları ve gerekli gereksiz sıkıştırmaları da sonuç vermiyordu. Sınıfa giren okul müdürü ve il valisine şaşkınlıkla bakan öğrenciler, sınıfta oluşan resmi havadan sıkılmışa benziyorlardı. Tahtanın önünde duran öğrenci bildiklerini hepten unutmuştu. Birden matematik öğretmenine yönelen vali:

–Müsaadenizle problemin çözümünde bu yakışıklı delikanlıya yardımcı olmak istiyorum. İtirazınız yoksa, sorunun cevabını beraber arayalım.

Öğretmen de tıpkı öğrenciler gibi hayretle Gafarzade'ye baktı. Onun şaka yapmadığını ve ciddi ciddi tahtanın önüne çıkmaya niyetli olduğunu görerek, evet anlamında hafifçe gülümsedi. Vali tahtanın yanına gelerek öğrenciye sordu:

–Adın ne senin?

–Vügar.

–Çok güzel. Bu isim yakışıyor sana[25]. Hadi problemi beraberce çözelim seninle, diyerek kirli bezle tahtayı sildi. Daha sonra fındık büyüklüğünde tabeşiri eline alarak problemi çözmeye başladı. Yazı tahtasının sağ tarafı rakamlarla dolmuştu. Problemin çözülmesinde hangi förmülden yararlandığını ve bu sonuca nasıl vardığını Vügar'a açıkladıktan sonra, vali yüzünü öğrencilere döndü:

–Arkadaşlar sorunun nasıl çözüldüğünü gördünüz. Şimdi de kitaplarınızı açın ve bakın bakalım cevap doğru mu, yanlış mı?

Öğrenciler hemen kitaplarının sayfalarını çevirmeye, sorunun cevabını aramaya başladılar. Bulunca da koro halinde:

–Evet hocam, cevap doğru, dediler.

Yüzlerinde mutlu bir ifade vardı.

Vali tabeşir tozuna bulaşmış ellerini silerek öğrencilere sevecen bir edayla:

–Hocanız ben değilim, odur, diyerek matematik öğretmenini gösterdi ve Vügar'la beraber oturdukları sıralara geri döndüler.

Felsefe doktoru olan valinin, orta okul üç düzeyinde matematiği bu kadar derinden biliyor oluşu okul müdürü ve öğretmen de olmakla, herkesi şaşırtmıştı. Vali daha sonra diğer sınıflara da uğradı, öğrencilerle bir süre sohbet etti, sorular sordu, hatta o gün yapılan olağanüstü öğretmenler toplantısına da katıldı. Nâzım'ın özürlü ve kimsesiz çocuklara verilen eğitimin öneminden ve zorluklarından bahseden konuşmasını dinledikçe, mesleğine yürekten bağlı olan bu genç öğretmene karşı, onda gittikçe derin saygı ve sevgi oluşuyordu.

Gafarzade okuldan ayrılırken, Nâzım'ın elini uzun süre sertçe sıkarak:

[25] Vügar - Vakur, mağrur.

–Konuşmanızı beğendim, dedi. İstikbalinizi parlak görüyorum. Meslektaşlarınız sizin hakkınızda bana biraz bahsettiler. Bundan önceki görev yerlerinizde de nasıl çalıştığınızı biliyorum. Size teşekklür ediyorum hocam! İl parti yönetimi sizi yedek kadrosu olarak görüyor. Belki de en kısa zamanda önemli bir görev için bizden davet alacaksınız.

Valinin bu vaadi üzerinden iki ay geçmeden, Nâzım'ı il maarif müdürlüğüne müfettiş olarak atadılar. Öğretmenlikte olduğu gibi, yeni görevinde de işinin hakkını vererek azim ve başarıyla çalışıyordu. Kısa sürede ilçe sakinlerinin saygı ve takdirini kazanmıştı. Bu görevinde yaklaşık olarak iki yıl kaldıktan sonra, birgün valiliğe davet edildi. Kemal Gafarzade Nâzım'ı sıcak karşılamıştı.

–Ne dersin Nâzım, maarif sahasında çalıştığın yetmez mi sence? Biz düşündük, taşındık ve senin komsomol'da[26] çalışmanı uygun gördük. İlçe komsomol şubesinde başkan yardımcısı makamı boş şu anda. Şimdilik gençlerle çalışırsın, gerisine bakarız. Öğretmenlikte olduğu gibi komsomolda da dürüst çalışır, sana olan güvenimizi doğrultsan, kariyerinde ilerlersin. Her şey sana bağlı Nâzım. Eminim bu işin de hakkını ödeyeceksin. İş deneyimin, yeteneklerin bana böyle düşünmeme gerekçe veriyor.

Nâzım hazır olmadığı ve beklmediği böyle bir teklif karşısında ne diyeceğini bilemedi.

–Bana olan yüksek güveninizden dolayı, teşekkür ediyorum. Ama size bugün cevap veremeyeceğim. Sizden böyle bir teklif alacağımı beklemiyordum çünkü. Mümkünse eğer, bana yarına kadar muhlet verebilir misiniz? Düşünmem lazım…

Vali gülümseyerek:

–Buyurun, itirazım yok tabii... dedi.

Ertesi gün onlar tekrar görüşerek kaldıkları yerden konuya devam ettiler. Ama dünden farklı olarak, bugünkü konuşma oldukça gergin havada geçiyordu. Nâzım'ın valiye son sözü bu oldu:

–Dün çok düşündüm efendim. Sizin teklifinizi kabul etmek benim için imkansız.

–Niçin?

–Bakın, bana inanıyor ve güveniyor oluşunuz beni gerçekten onurlandırıyor ve bu göreve başkasını değil de, beni layık gördüğünüz için size teşekkür ediyorum. Fakat… bunları söylemek benim için çok zor ama söylemeye mecburum… Şimdiye kadar böyle bir teklifi reddedeni, ne gördüm, ne de duydum. koltuktan imtina edeni hiç görmedim. Her kes seve seve bu koltuğa oturmayı kabul ederdi. Ederdi etmesine ama hakkını verecek miydi acaba? Meselenin can alıcı noktası da bu zaten.

Vali dikkatle onu dinliyordu. Nâzım ise konuşmasına ara vermeden:

–Yoldaş Gafarzade, maarif sektöründe bir takım başarılarım gerçekten de olmuş olabilir, dedi. Fakat aynı başarıyı komsomolda da sergileyebileceğimden kuşkuluyum doğrusu. Sizi utandırmak ve de en önemlisi, kendimi rezil etmek istemem.

Böyle bir cevap valiyi açmadı. Nâzım ise kararında katı olduğunun altını çizerek:

[26] Komsomol - Komunist Gençler Birliği Tekilatı. Genç Komunistler.

–İstikbalimiz gençlerin elindedir. Onlarla çalışmak büyük bir sorumluluk ister. Yüksek makam, ün, şöhret, yumuşak koltuk, rahat çalışma odasına kavuşmak için, böyle bir sorumluluğu üstlenmem aptallık, size karşı da bir saygısızlık olur. Lütfen yanlış anlamayın ama tekifinizi kabul etseydim sizi memnun edecektim öyle değil mi? Ben de bu görevin imtiyazlarından bol bol yararlanacak, vurgunlar yapacaktım. Böyle bir alçaklık yakışır mı bana?

Gafarzade daha fazla israr etmek istemiyordu. Konuşmayı bitirerek:

–Tamam, gidebilirsiniz, dedi. Ama unutmayın! Bugünkü inadınızla beni üzdünüz, size yakışmayan bir davranış bu! Anlaşılan sizinle ilgili olumlu düşüncelerimde yanılmışım ben...

Nâzım:

–Lütfen sözlerimden yanlış anlamlar çıkarmayınız! İtiraf ve samimiyetle, inadı karıştırmanızı istemiyorum, diyerek Gafarzade'nin odasını terketti.

Nâzım yüzlerini hergün görmeye alıştığı mesai arkadaşlarından ve sevdiği mesleğinden ayrılmak istemiyordu. Valinin ona dargın olması ise Nâzım'ı fazla rahatsız etmiyordu. Oysa Kemal Gafarzade'ye hayır demek, Nâzım'a pahalıya patlayacaktı. Öyle de oldu.

Valiliğin olağan genel kurul toplantılarından birinde, parti üyeliğine adayların adaylıkları tartışılırken, Gafarzade salonda bulunan katılımcılara, şöyle bir soruyla yöneldi:

–Yoldaşlar, ne düşünüyorsunuz, komsomol başkan yardımcılığı nasıl bir görev?

Sekreterin sağ tarafında oturan il belediye başkanı düğmelerini ilikleyerek, komutanın karşısında selam çakıyormuş gibi ayağa fırladı:

–Komsomol başkan yardımcılığı şerefli bir görevdir yoldaş Gafarzade!

Vali:

–Oysa bizim muhterem Nâzım öğretmen, bu vazifeyi beğenmiyor. Şimdi size soruyorum arkadaşlar: Komsomolu beğenmeyen bir insan, gerçek anlamda komunist olabilir mi?

Genel kurul üyeleri bir ağızdan haykırdılar:

–Kesinlikle olmaz yoldaş Gafarzade!

–O zaman Nâzım öğretmenin adaylıktan üyeliğe geçmesiyile ilgili teşkilatın çıkardığı karar iptal edilsin. Ona biraz daha zaman tanıyalım. İtimadımızı doğrular, komuniste yakışır şekilde yaşamaya başlarsa, partiye alırız.

Bu sözlerle vali oturumu kapattı...

Nâzım bu karara karşı çıkmanın, kendisini savunmanın anlamsız olduğunu biliyordu. En ufak bir itirazda bulunsaydı, derhal adaylıktan da atılacaktı. Bu devirde partiden ihraç edilenin hali ise, sudan çıkarılan balığın haline benzer. Bundan sonra kimse Nâzım'ın yüzüne bile bakmazdı. Maarif şubesinde müfettişlik de yapamazdı artık. Bir tekmeyle koltuğundan indirerek, "git dağda bayırda öğretmenlik yap da, aklın başına gelsin" diye onu dağ köylerinin birine sürgün edeceklerdi. Kendi köyünde bile, partiden atılmış biri olarak bütün saygınlığını ve itibarını kaybedecekti. Bunları bildiği için de, oturumda ağzını açmaya ve konuşmaya cüret edemedi.

Parti üyeliği ertelendikten sonra, Nâzım günlerce dalgınlıktan kurtulamadı. İşine doğru dürüst konsantre olamıyor, saatlerce odasından dışarı çıkmıyordu. Üstelik karşılaştığı her kes:

–Nâzım hoca, genel kurulun onayını almadığını duyduk, parti üyeliğin ertelenmiş mi?

–Hayrola?

–Ne iş?

Nâzım her duyduğunda sinir krizlerine girdiği bu can sıkıcı sorulardan köşe bucak kaçıyordu. Bir ay sonra yıllık izine çıkınca, çoluk çocuğunu de yanına alarak köyüne gitti.

Nâzım'ın başına gelenlerden Allahveren'in de haberi vardı. Ama Nâzım'la konuşmalarında kesinlikle bu mevzuya değinmiyordu. Oğlunun neden partiye giremediğini bir kere olsun sormamış, hangi nedenlerle bir yıl daha bekletildiği ile ilgilenmemişti. Hatta bir keresinde parti mevzusu kendiliğinden açılınca, ihtiyar şöyle konuşmuştu:

–Parti dediğin nedir ki? Bunlar boş şeyler evladım! Mesela ben partiye üye değilim. Ölüyor muyum yani? Fazla uzağa gitmeye gerek yok, bizim şu köyden örnek vereyim. Kaç kişiyi tanıyorum, cebinde parti kartı olduğu halde evine yiyecek ekmek alamıyor. Bir çoğu da hatta bana muhtaç. Üst mahallede oturan Sübhanverdi partiye girmek için, iğneden ipliğe kadar elinde avucunda ne var, ne yoksa sattı savurdu, yedirdi parti yöneticilerine. Parti de onu soyup soğana çevirdikten sonra, bir kart tutuşturdu eline. Ya netice? Şimdi de bir it kadar köyde saygısı yok Sübhanverdi'nin. Açlıktan öğlen vakti uyanıyor uykudan. Bağda bostanda bekçilik bile yaptırmıyorlar ona...

Allahveren'in oğlunun yüreğine su serpmek gayretleri gerçekten de takdire değerdi. Oğlunu rahatlatmak için elinden geleni yapıyordu...

Bu tatsız olayların üzerinden on ay geçti.

Herşey unutulmuştu artık. Nâzım da işine gücüne geri dönmüş, harıl harıl çalışıyordu. At sırtında köy köy dolaşrak, okulların eğitim seviyesini denetliyor, tavsiyelerini veriyor, gerektiğinde okul yönetecilerine ikazlarda bulunuyor ve her okulda bulundurulması zorunlu olan yoklama kitabına eğitim metodolojisiyle ilgili önerilerini yazıyordu. Ciddi kişiliğe sahip olan ve laubalilikten hoşlanmayan Nâzım'dan bütün öğretmenler çekiniyordu. Tek hedefi öğrencileri kalitesiz eğitimin mağduru olmaktan korumak olan Nâzım'ın, sertliği ve titizliği bazılarını rahatsız etmiyor değildi. Ama her ne olursa olsun, okullarını Nâzım'ın denetleyeceğini duyan yönetici ve öğretmen kadrosu, kendilerine hemen çeki düzen veriyorlardı.

Nâzım Çaykavuşan'ın ücra bir okulunda denetleme yapıyordu. Akşamüstü köy okulunu arayan valilik görevlisi, Nâzım'ın yarın sabah erkenden şehirde olması gerektiğini, sayın valinin onu bir an önce görmek istediğini bildirdi. Ahizeyi yerine koyan Nâzım uzun süre kendisini rahatsız eden kuşkulardan kurtulamadı. "Bu işte bir hayır yok" diye düşündü, "şu Gafarzade kolay kolay yakamdan ineceğe benzemiyor... yoksa yine bir tuzak mı kurmuş bana? Ne bu acele?.."

Nâzım hemen atına atlayıp geri dönmek istese de, köy sakinleri onu durdurdular. Yaşlı bir köylü: "gecenin karanlığında dağ geçitlerinden, dar patikalardan yürümek tehlikelidir. Köyün doğru dürüst asfaltlı yolu olsaydı hadi neyse, gidilirdi. Yolunun üzerinde bayırlar, ormanlar var. Gece inince de yırtıcı hayvanların elinden kıpırdamak mümkün değil..." diyerek müfettişi uyardı.

Aslında Nâzım gece yolculuğundan, hayvanlardan korkacak adam değildi. Tek endişesi yolda gelirken iki nalını düşürmüş olan atının gereken hızla ve çeviklikle

koşamayacağıydı. Okul müdürü müfettişin atını nallaması için, köyün nalbantına haber yolladı. Nalbant ise, sırada beş altı hayvanın olduğunu, işine bitirince mutlaka müfettişle ilgileneceğini bildirmişti. Nâzım geceyi köyde geçirmeye ve atını sabahın erkenden nallamaya karar verdi.

Semend[27] at için köyden il merkezine kadar olan mesafenin fazla önemi yoktu. Bir göz kırpımında sahibini valiliğe ulaştıracaktı. Atın tek huysuzluğu, yabancıları kendine yaklaştırmamasıydı. Tanımadığı biri ona el uzatınca, amuda kalkıyor, hatta daha beteri koşarak uzaklaşıyordu. Nâzım bunu bildiğinden atı kendisi götürdü nalbantın yanına. Nalbant atı görür görmez, çukura düşmüş gözleri gülümsedi:

–Sağlam bir ata benziyor. Dört dörtlük yani. İyi bakıyorsun ona anlaşılan. Eveet... doğru söylemişler atı besleyen atsız kalmaz. Fakat bizim yörenin cinsine benzemiyor. Galiba dışarıdan getirmişsin, he mi?

–Evet öyle.

–Peki söyle bakalım, dördünü de mi nallayayım, yoksa sadece arka ayaklarını mı?

–Bir zahmet dördünü de. Böyle daha iyi olur bence.

Nalbant bir daha sordu:

–Rus malı nalımız var. Ama tavsiye etmem. Rusyanın yollarına bakma sen, ite fırlatmak için yerde bir taş bile bulamazsın, o kadar temiz yani. Rus nalı bizim taşlı, çör çöplü yollara dayanamaz. Ama ata sen biniyorsun... At da devlet malı olduğuna göre, Rus nalı daha kaliteli, onu mu çaksak yoksa?

Nâzım gülümseyerek:

–Usta sensin, takdir senin, diyerek öne geçti ve atın yelesinden yapıştı.

Nalbant atın kuyruğunu arka bacağına bağladı ve tırnaklarını yontmaya başlayarak:

–Eveet, dedi. Galiba sağ ayağına çivi batmış, yontulmaktan ürküyor hayvan. Bana gelmeden önce tecrübesiz birinin yanına götürmüşsün galiba. Şimdilerde eline çekiç alan nalbantım diyor. Vallahi elli yıldır bu mesleği yapıyorum, yine de çekici her elime alışımda bedenim titriyor. Hayatım boyunca bir keresinde Hacı Karaş'ın katırını nallarken, çivi hayvanın etine girdi. Herifin katırı bir ay aksadı. O da bana iyi bir ders oldu. O gün bu gündür katır olsun, öküz olsun nal çakarken hata yapmayayım, yerini doğru tutturayım diye yüz ölçüp bir biçiyorum.

Nalbant konuşa konuşa işini bitirdi ve belini doğrultarak ayağa kalktı. Nâzım ücreti ödemek için elini cebine soktuğunda, alnındaki ter damlacıklarını elinin tersiyle silen yaşlı adam:

–Oğlum, komşu köylerden de gelirler yanıma, dedi. Her gün kaç onlarca at, katır, eşek, öküz nallıyorum. Yani bir Tanrı misafirine iyilik yapamam mı diyorsun? Her kesten de para alınmaz ki. Darılırım bak...

Nâzım geri dönerek öğretmenlerle vedalaştı ve atını tam hız koşturarak il merkezinin yolunu tuttu. Akla gelen, hep başa gelir zaten. Valinin yine de komsomol'dan sözedeceğini tahmin ediyordu. Aksi taktirde il maarif müdürü kala kala, valinin sıradan bir müfettişle konuşacağı hangi mesele olabilirdi ki?..

Sırtında hayallere daldığı semend at... Nâzım'a mesleğini sevdiren onu işine bağlayan etkenlerden biri, garip de olsa işte bu attı. Eğitimli at, savaşın en ağır

[27] Semend –Kızıl ile boz renk arasında özel rengi olan at.

dönemlerinde, cephe bölgelerinde bulunmuş, neredeyse insan dilinden anlar hale gelmişti. O yıllarda otomobil ne gezerdi? İlçede toplam iki tane Villis[28] marka otomobil vardı sadece. Biri valinin, diğeri de belediye başkanının. Kolhozda ve çiftliklerde ise, bir iki adet kırık dökük kamyon vardı. Köylere gitmek için başlıca ulaşım aracı atlardı. Savaştan sonra cephe bölgelerinden geri dönen atlar, idare ve kuruluşlara tahsis edilmiş, ilçe maarif müdürlüğünün de payına işte bu semend at düşmüştü. Rivayetlere göre bu ata kurşun bile yetişemezdi. Şehirde ise onunla yarışabilecek at yoktu. Ara sıra köy yollarında köpek sürüleriyle karşılaşan Nâzım, onların hiç birisinin semend ata yaklaşamadıklarına defalarca şahit olmuştu. Kulaklarını kırparak köpeklerin üzerine saldıran at, sürüyü dağıtıyor, köpeklerin her birini farklı yönlerde kaçmaya zorluyordu.

Düzlüğe çıktıklarında, Nâzım atın kafasını rahat bıraktı. Dörtnala kalkan at, toprak yolda halkalı nakışlar çizerek bir göz kırpımında seyrek palamut ormanını arkada koydu. Çalımsı bitkilerle kaplı alçak tepeleri geçtiklerinde, az ötede at yılkısı ve bir damızlık erkek at göründü. Bir keresinde saldırıya uğradığından, artık yoğurdu da üfürerek yiyordu. Nâzım atının yönünü değiştirerek sola çevirdi ve yılkıdan uzaklşamk için başka bir çığırla koştu. Semend atı farkederse, aygırın ona mutlaka saldıracağını iyi biliyordu. Çünkü her ne kadar Nâzım'ın bindiği at sağlam olsa da, aygırla zor gelirdi göğüs göğüse. Nâzım başka bir yolla giderek, aşağıdaki ovanın boğazından geçti ve yanından pınar fışkıran palamut ağacının gölgesinde, yeşil yaprakların altında mola verdi. Terke bağladığı arpa ve saman dolu torbayı açarak, semend atın başına geçirdi. At acele etmeden torbadakileri yarıladıktan sonra, burnuyla hırlamaya ve tırnakları ile toprağı kazımaya başladı. Bu atın doyduğunun ve tormadan kurtulmak istediğinin işaretiydi. Nâzım çuvalı çıkararak, atı pınarın yanına götürdü. At dudaklarını pınarın taş zeminine yapıştırarak, serin sudan kana kana içti. Başını kaldırdığında ise sahibine teşekkür ediyormuş gibi, kulaklarını kırptı ve ağzını genişçe açtı. Az önce yediği arpa ve samanın yıpranmış dizginine takılan kalıntıları bir bir yere dökülüyordu. At boynunu ileriye uzatarak olanca gücüyle silkinmeye başlayınca sırtındaki yeni eğerin ve kalçalarının yanından akan terin Nâzım'ı mest eden koksu, pınarın çevresinde biten otların ve çikelerin rayihasına karıştı. Ve işte o anda Nâzım'ın morali iyice bozuldu. Tekrar hayallere daldı. Attan ayrılacağı doğdu içine, duygulandı. Ata acıyarak, şefkatle bakıyordu. At da sahibinin yüreğinden nelerin geçtiğini duyuyor gibiydi. Herhalde bunun için olacak ki kafasını uzatarak Nâzım'a yaklaştırdı. Hırladı ve burnunun kanatları titredi. Arpa, saman kokusu gelen ılık nefesi sahibinin endişe dolu suratına yayıldı. Nâzım'ın hayalleri daha da derinleşiyordu.

İlk gözağrısını hatırladı. O kızı...

–Râziye, ben ve semend at... Üçümüz de kocaman palamut ağacının altında, şu gölgede, pınarın yanında beraber olabilseydik...

Nâzım'ın dudakları pınardan fışkıran saf su gibi fısıldıyordu. Efkarlı bir ifadeyle derin bir ah çekti ve atın sırtına atlayarak tekrar yola koyuldu. Semend at sahibinin gönlünü almak istercesine rahvan rahvan yürüyor, onu hamak gibi sallıyordu. Nâzım'ın aklı fikri ise başka yerlerdeydi artık. Şimdi de Gafarzede'yi düşünüyordu. Şehirde kendisini yeni bir sürprizin beklediğinden emindi...

[28] Villis –Rus malı ilk jeep otomobil.

Kemal Gafarzade gözlerinde gözlük, kafasını önüne eğmiş bir şeyler yazıyordu. Nâzım içeriye girince gözlüğünü çıkararak bir kenara koydu ve doğrularak Nâzım'a oturması için yer gösterdi.

–Önce söyle bakalım, akıllandın mı yoksa?..

Nâzım susuyordu. Vali ayağa kalktı ve odanın pencerelerindeki ince ipek kumaştan perdenin önünde sessiz sessiz volta atarak:

–Biliyor musun Nâzım?... Sana saygım var, sana olan güvenim de sonsuz, dedi. Seni gerçekten severim. İşine, mesleğine bağlı, dürüst ve çalışkan delikanlısın. Bu yüzden seni değerlendirmek istiyoruz. Amacımız seni daha önemli pozisyonlara görmektir. Senin istikbalini düşünüyoruz biz.

Vali koltuğuna oturarak konuşmasını sürdürdü:

–Seninle baba ve evlat gibi konuşmak istiyorum. Takdir edersen son görüşmemizde çok yanlış bir şey yaptın ve bana başka bir seçenek bırakmadın. Komsomol'da çalışmayı niçin bu kadar istemediğini merak ediyorum. Bir de diyorsun ki komsomol'dan anlamam. Bense buna katılmıyorum. İnsanın yapamayacağı şey yoktur. Asla, asla deme! Büyük bir düşünürün dediği gibi "doğa insana doğuştan ihtiyaç duyduğu davranış ve düşünce biçimlerini aşılamaz". Yani bunlar fıtrattan gelmiyor, daha sonra edinilir. Çalışarak, azmederek kazanırsın. Hayat tecrübem, yaşadıklarım ve gördüklerim bu görüşe katılmakta ne kadar isabetli olduğumu teyit ediyor. İnsan yalnız büyük sorumluluklar üstlendiği takdirde büyük başarılara imza atabilir. Hatta ben daha da ileri giderek, sorumlu, bilinçi ve azimli bir öğretmene cerahhlık görevi verilse bile, o ne yapar, ne eder kısa zamanda cerrahlığın da püf noktalarını öğrenerek başarılı bir ameliyat gerçekleştirebilir diyorum. Örneğin senin böyle bir yeteneğe sahip olduğundan son derece eminim. Diploma dediğin şey, sadece üniversite mezunu olduğunu tasdik eden önemsiz bir kağıt parçasıdır. Bize diplomalı değil, kafalı kadrolar lazım. Mesela bizim şehri ele alalım. Ne kadar istersen bilim adamı sayabilirim sana. Akademisyen kişiliğine, bilim adamı oluşuna aldanarak, çok önemli pozisyonlara getirdiğimiz adamlar oldu. Ya onlar ne yaptı? İşin içine ettiler! Ama okuma yazma bilmeyen bazıları, o sözde akademisyenlere taş çıkartırlar. Turnayı gözünden vuruyor, kuru çölü bile cennete dönüştürüyor herifler.

Valinin gözleri tedirginlik doluydu:

–Ülkemizde yaşanan ekonomik ve siyasi krizlerin temelinde beyin bunalımı, akıl ve zeka yetersizliği yatıyor. Toplumu oluşturan fertlerin entellektüel düzeyi geriledi mi, gelişmeyi, istikrarı unut gitsin. Köyün de, ilçenin de, cumhuriyetin de, büyük devletlerin de gelişmesi, akıl ve zekayla doğrudan ilişkilidir. Bazen bütçesi ve altını çok olan devlet, en güçlü devlettir derler. Saçmalık! Gerizekalıların yönettiği devlet ne kadar zengin olsa, tonlarla altına sahip olsa da, er ya da geç iflasa uğrayacaktır. Şehir de devletin küçük bir modelidir. Bu nedenle, şulelenerek ışık saçacağına inandığımız ve ümit beslediğimiz kıvılcımları etrafımıza toplamaya çalışıyoruz.

Nâzım valinin söylediği herkesçe bilinen genel doğruları dikkatle diinliyor, fakar bu konuda kendi görüşünü dile getirmiyor, valinin baklayı ağzından çıkarmasını, asıl konuya geçmesini bekliyordu. Çok geçmeden vali beklenen şeyi yaptı ve lafı dönüp dolaştırıp Nâzım'a getirdi. Masanın üzerinde duran yerel gazeteyi eline alarak, tashih ettiği makaleleri, altından çizgiler çektiği karmakarışık cümleleri Nâzım'a gösterdi:

–Şimdi bu gazete midir? diye sordu öfkeyle. Baştan sona kadar saçma sapan, ne idüğü belirsiz kavramlarla, yanlış düşüncelerle dolu. İnsanlar bunu okurken hakkımızda ne düşünüyor, ne diyor acaba?

Vali bu sorunun cevabını bulmakta zorlanıyormuş gibi konuştu:

–Genel yayın yönetmeni aslında değerli bir arkadaşımız. Yiğidi öldür hakkını ver, kalemi de fena değil. Ama tek başına yürütüyor bütün işi. Yardımımıza ihtiyacı var. Son iki yılda üç sorumlu yazı işleri müdürü değiştirdik. Hiç birisi de beklentilerimizi doğrulamadı. Şimdi de aklı başında birini arıyoruz ama nafile... Bulamıyoruz ki! Çok düşündük taşındık ve en son senin üzerinde durduk, başka çaremiz yok. Genel yayın yönetmeni de okumak istiyor, parti yüksekolkuluna gidecem diye tutturmuş. Okumak, kariyerinde ilerlemek arzusunun önüne set çekemeyiz. Ama kim dolduracak onun yerini? Kim? Uzun lafın kısası, seni ilimizin yerel gazetesine sorumlu yazı işleri müdürü olarak atamak zorundayız. Biliyorum, ilk günlerde epey zorlanacaksın. Ama bunu da atlatacağından eminim. Bir çok ünlü yazar ve gazetecinin, gençliğinde öğretmen olduğu biliniyor...

Nâzım geriye yolun olmadığını anlamıştı artık. Direnmenin faydası yoktu. Bu sefer de valiye itiraz ederse, parti üyeliğine veda edebilirdi. Adaylık süresinin bitimine de toplam bir buçuk ay zaman kalmıştı. Gazete konusu hiç yatmadı kalbine. Ama elden ne gelir? Bu saatten sonra kalkıp hayır dese, hayatının en büyük ahmaklığını yapmış olur. İçinden oyula oyula, çaresizliğin verdiği acizlikle başkanın teklifini kabul ettiğini bildridi.

Derdini, sıkıntısını paylaşacak adam arıyordu. Gazetecilik nerede, ben nerede diye düşünüyordu kara kara. Gafarzade'nin karşısına dikilerek "Nâzım öğretmendir ve öğretmen olarak kalacaltır! Sakın ona üstesinden gelemeyeceği, başaramayacağı bir göreve zorlayıp da, sonra emanete ihanette itham etmeyin. Rahat bırakın onu. Kendi mesleğini icra etmeye devam etsin" diyebilecek etkili ve yetkili 'dayısı' da yoktu maalesef.

İmdad dileyebileceği iki varlık vardı sadece. Gökte Allah, yerde ise rençber babası. Allahveren'in elinden ise tırpanla ot biçmekten, tarla ekmekten, atın ağzına yularını geçirmekten, sabah akşam kotan peşinden sürünerek toprak bellemekten, önlüğünü takarak tohum serpmekten başka ne gelir ki? Buna rağmen üstesinden gelemediği bir sorun, zihnini meşgul eden bir durum ortaya çıktığında, babasına koşuyordu Nâzım. Çocukluk yıllarından böyle görmüş, böyle alışmıştı. Bir sıkıntı doğduğunda, baba oğul karşı karşıya oturarak meşveret ederlerdi. Babasının tavsiyelerini bire bir uygulardı hep. Defalarca sınamış ve babasının söylediklerinin aksine davrandığında sonucun çoğu zaman hüsran olduğunu görmüştü. Bu yüzden, sevdiği mesleğini bırakmak zorunda olduğunu anlayınca, ertesi sabah köyüne, babasını ziyarete gitti. Olayı bütün ayrıntılarıyla anlattı ona. Allahveren kendi yetiştirdiği siyah tömbekisinin tozunu eski piposuna doldurarak, üstüne de kor koydu. Acı dumanı içine çekerek:

–Oğlum, şu bahsettiğin Gafarzade'yi bizzat tanımasam da, sağdan soldan hakkında bir takım duyumlar almışımdır. Bir iki kere senden dinlemiş, iki kez de köyümüzü ziyaret ettiğinde görüşmüşüm. Konuşmasından, davranışlarından aklı başında birine benziyor. Bundan önceki valileri da gördüm ben. Mesela Gafarzade'nin selefi bayağı hareketleri ve gevezeliği ile ün yapmıştı. Cümlesinin başı sonu belli değildi. Aklına ne eserse konuşuyordu. Şimdiki vali, bizi en son köy toplantısına çağırdığında, oldukça ölçülü ve ciddi konuşuyordu. Tavır hareketlerinden, konuşma uslubundan, bu koltuğu hakettiğine kanaat getirdim.

Allahveren uzun piposunu emerek devam etti:

–Böyle muteber, saygıdeğer adamdan artniyet beklemiyorum doğrusu. Elinden bir kötülük gelmez onun. Yanılıyor omayasın oğlum? Öğretmenlikten daha iyi bir meslek değil midir gazetecilik? Mektepte çalıştın, ismini duyurdun. Dürüstlüğün, azmin sayesinde meşhur oldun. O da bakmış ki kabiliyetli ve istikbal vadeden delikanlısın, biraz da gazetede çalışsın diye düşünmüş olmalı. Evladım hem terfi edeceksin, hem de gazetenin durumunı iyileştireceksin. Ben burada başka bir niyet görmüyorum oğlum. Senin gibi öğretmen memlekette çok. Onların arasından seni sayıp, seçmişse sağolsun derim. Sana bu denli itibar eden koskoca devlet adamıyla saklambaç oynar, ikide bir itiraz edersen sonun selamet olmaz. Adın nanköre çıkar. Ya seni denemek için yapıyorsa bunu? Ne diyorsa öyle yap oğlum, Allah kerimdir!

Nâzım gazetecilikle öğretmenliğin farklı meslekler olduğunu babasına nasıl anlatacığını bilemiyordu. Sonunda kafasını kaldırarak:

–Babacığım, bana boya badana yap, baltayı, dehreyi eline al ağaç, ot kes, tırpanı savur rüzgarını al deselerer, kabul edeyim mi?

Allahveren hemen itiraz etti.

–Hayır oğlum! Asla! Bunlar senin harcın değil.

–İşte baba, gazetecilik de buna benziyor zaten. Makale yazmak da harcım değil. Rezil olmaktan korkuyorum.

Allahveren baktı ki, Nâzım Nuh diyor Peygamber demiyor, daha fazla üstelemedi. Bir süre sustu. Piposunun koru sönmüştü. İki büklüm oldu sanki. Gözleri kısıldı, suratına gölgeler düştü. Mevzuyu beyninde bir daha evirip çevirdikten sonra:

–Oğlum, dedi. Gafarzade basit adam değildir. Ne de olsa, şehrimizin padişahıdır. Elinin üzerinde el yoktur. Onunla sakın cedelleşme! Söyledğini yapmazsan bu işin sonu hayır olmaz. Akıbetinin nasıl olacağını Allah biliyor. İster misin başına belayı alasın? Bak az önce aklıma ne geldi! Bir deneyelim bakalım netice nasıl oluyor! Allaha tevekkül edelim, tutarsa katık, tutmazsa ayran. Bunun da bir yararı olmazsa, artık ne senin ne de benim bir şey yapmaya gücümüz yetmez. Seni yollamak istedikleri şu gazetenin müdürü ya da reisi midir... adı neydi onun?..

–Genel yayın yönetmeni mi? Zahit. Zahit Mehmedov.

–Evet, evet Zahit... Bizim kirve Nazar'ın eniştesi Feramez'le senin bahsettiğin Zahit Mehmedov'un karı taraftan uzaktan akrabalıkları var. Nazar da çok harbi adamdır, bir sözümü asla iki etmez. Biraz da tatlıdan matlıdan paket yaparız, Nazarı eniştesiyle beraber göndeririz Zahit'in kapısına. Bırak da o halletsin bu meseleyi. Bir aksilik çıkarsa bile, sorumluluğu sen üstlenmeyeceksin. Gazetenin sahibi de, müdürü de o adam değil mi? Tamam işte! Gerekirse Nâzımla çalışmak istemiyorum diye itiraz eder valiye. Haklısın öğretmen nere, gazetecilik nere?

Allahveren "verdiğin armağan kişiye layık olmalı" derdi hep. Derhal Fadime nineye bir sac kavurması ve eyirdek[29] pişirmesini emretti. Sonra da kapısının yanındaki arı kovanından bal dolu bir petek çıkararak bir kağıt parçasına büktü.

İkindi vakti kirvesi Nazarı, eniştesi Feramez'le birlikte genel yayın yönetmeninin evine gönderdi. Onların Zahit'in köyüne gitmeleri ve geri

[29] Eyirdek –Sütle yoğrularak yağda kızartılan gevrek hamur işi.

dönmeleri bir buçuk günlerini aldı. Allahveren'in gözü yolda, kulağı seste kalmıştı. Nâzım da aşırı tedirgindi...

Elçiler elleri boş geri döndüler. Nazar:

–Eniştem de, ben de adama çok yakardık ama faydası olmadı, dedi. Yeminler etti durdu, bu iş beni aşar diye. Bu arada adamın karısı da bizden yana çok ısrar etti. Mehmedov hayır dedi, başka şey demedi. Evime kadar gelmişin madem, başımın üstünde yerin var. İstersen al kibriti, yak evimi, gıkımı çıkarırsam namerdim, dedi. Ama valinin işine karışamam ben! Gafarzade sözünün önüne söz koyanın gözlerini oyar. Aman benden uzak olsun!

Allahveren ertesi sabah oğlunu şehire yolcu ediyordu. Son sözü de bu oldu:

–Oğlum her şey alın yazısına bağlı. Allahın takdirinden bir yere kaçamazasın. Gazetede çalışanlar senden daha zeki, daha akıllı değil ya! Kimse anasından gazeteci olarak doğmaz zaten. Valiye karşı gelme. Allaha tevekkül et yürü!

12

Nâzım'ın hayatında yeni bir sayfa açılıyordu. Her gün temasta olduğu, karşılaştığı öğretmen meslektaşlarıyla, maarif memurlarıyla sık sık görüşemiyordu artık. Eski iş yeri de, semend atı da gittikçe uzaklaşıyorlardı ondan. Gazete binasında hangi odaya girsen, gazete yığınları, daktiloların yeknesak sesi, defalarca yazılıp düzeltilen köşe yazıları vardı... Masaların üzerinde başlığı atılan veya bitirilerek matbbaya gönderilmek üzere hazır bekleyen çeşitli konulardaki makaleler... Gürültüsüyle binayı sallayan matbaa makineleri, üzerinde siyah, kirli ve yıpranmış üniformalı dizgiciler... Nâzım şaşkındı. İşin ucunu yakalayamamıştı henüz. Nereden başlayacağını bilemiyordu çünkü. Şimdilik genel yayın yönetmeni ne derse onu yapıyordu. Matbaa çalışanları yeni yazı işleri müdürünün amatör olduğunu bildikleri için, ona hiç bir şey sormuyorlardı. Arkasından onu çekiştirenler, alay edenler de az değildi. Bir tek matbaa müdürü Azizağa Aydınbeyov kıybet edenleri susturarak:

–Utanın! diyordu. Her gelene bir kulp koymak adetinizdir zaten. Tecrübesi yok ki daha. Biraz alışsın bakalım, o zaman görürsünüz gününüzü! Sizin gibi tembellerin nasıl canına okuduğunu göreceğiz hepimiz.

Eskiden olduğu gibi hâlâ gazetenin en ağır yükü genel yayın yönetmeninin omuzlarındaydı. Bunu Nâzım da biliyor ve başkasına yük olmanın verdiği ızdırap'la kahroluyordu.

Gür saçları, aydın bakışları, uzun boyu olan ve yaşı kırka yaklaşan Zahit Mehmedov'un kalemi pek kuvvetli olmasa da, organizatörlük yeteneklerine diyecek yoktu. Onu değerli kılan en büyük özelliği ise hademeden, şube müdürüne kadar herkesle iyi geçiniyor olması ve güleryüzüydü. Ama konu iş oldu mu, sakın yaklaşma ona! Kimin haddine, yanlış bir adım atsın veya dili sürçsün? Nâzım da gazeteye geldiği ilk günden patronuna kanı ısınmıştı ve sürekli beraber dolaşırlardı. Zahit Mehmedov şimdiye kadar yazı işleri müdürlerinin hiç birisiyle Nâzım'la olduğu kadar samimi ilişki kurmamıştı.

Nâzım şehirdeki çarpık yapılaşmayla ve inşaat şantiyelerinde yaşanan yolsuzluklarla ilgili büyükçe bir haber yaptı ve köşesinde inşaat işletmelerini eleştiri ateşine tuttu. Bu, onun besmele çekerek yazıdığı ilk makaleydi. Nâzım genel yayın yönetmeninin odasına girerek yazıdığı makaleyi gururla Zahit Mehmedov'un önüne koydu ve:

–Siz de bakın lütfen. Tashihe, redakteye belki ihtiyacı vardır, diyerek sandalyelerin birine oturdu.

Genel yayın yönetmeni yazı işleri müdürünün kendi girişimi ile, fevkalade önmli bir konuyu mercek altına almasına çok sevindi. Makaleyi eline alarak dikkatle okumaya başladı. Nâzım "çok başarılı bir yazı, aferin sana, beğendim" gibisinden övgü dolu sözler duyacağını umuyordu patronundan. Zahit Mehmedov makaleyi okuyup bitirdikten sonra ağır ağır başını kaldırdı ve asık suratla:

–Bu ne biçim makale yahu? diye sordu.

Nâzım'ın vücudundan yüksek voltajlı elektrik cereyanı geçti sanki. Ağzını bile açamadı.

Genel yayın yönetmeni:

–Gazetenin dili sade, açık, akıcı, yani halk dili olmalıdır! Okuyucu için her bir cümlesi anlaşılır olmak zorundadır. Şu uzun, dolambaçlı, çok katlı dil akrobasilerine ne gerek vardı? Uslubun çok ağır. Senden bunu beklemezdim! diyerek önündeki kağıdı pis bir bez gibi Nâzım'ın önüne fırlattı, al götür üzerinde bir daha çalış. Bu halde onu gazetede yayınlayamayız, dedi ve yüzünü başka yöne çevirdi.

Nâzım makaleyi eline alarak kör pişman dışarı çıktı ve köşedeki küçük çalışma odasına geçerek kapıyı arkadan kilitledi. Çenesini avucuna almış, düşüncelere dalmıştı. "Nedir bu çektiklerim? Makale kötü olabilir, bunu anlayabilirim. Ama benimle içli dışlı, samimi olan bir insanın az önce bana karşı takındığı bu tavrına ne demeli?"

Nâzım meslek yaşamı boyunca bu kadar ağır laflar duymamıştı kimseden. Sinirlerine hakim olamıyordu. Çocuk gibi ağlamaya başladı. Yüreğini boşalttıktan sonra, camı açarak hava aldı. Masanın üzerindeki sürahiden bir avuç su aldı, gözlerindeki kızarıklığı gidermek için yüzüne serpti.

Mesai sonunda genel yayın yönetmeni kapıyı açarak:

–Hadi gidelim, dedi.

Sanki iki üç saat önce Nâzım'ı azarlayan, keyifine soğan doğrayan kendisi değilmiş gibi rahat davranıyordu. Gazetenin yanındaki eski bir bağı ortadan ayıran büyük bir su arkının üzerinde kurulmuş köprülü çay bahçesinde oturarak, havadan sudan konuşmaya başladılar. Hiç birisi Nâzım'ın makalesiyle ilgili iki laf dahi etmedi ve o tatsız dialoğu hatırlamadı. Ayağa kalktıklarında çay parasını Zahit ödedi.

Tam ayrılacakken:

–Nâzım baksana, dedi. Merkezden beş adet 'Spidola' radyosu göndermişler. Üst düzey memurlara satılacakmış. Bana teklif ettiler, almadım, ihtiyacım yok çünkü. Birisini senin için bıraktım. Yarın gider alırsın. İsmini yazdırdım, dükkan müdürü biliyor. Paran yoksa ben verebilirim...

O gece Nâzım'ın gözüne uyku girmedi. Eve getirdiği gazete ciltlerinde yayınlanan irili ufaklı çeşitli konulara ait makalelere göz attı. İnşaatla ilgili olanlara özellikle dikkat ediyordu. Daha sonra Zahit Mehmedov'un kendisine iade ettiği makaleyi silbaştan yeniden yazdı. Geceyarısının geçtiğini gösteriyordu saatler. Seriye'nin de azarlamasından sonra yatağına girerek hemen uyudu.

Sabah erkenden mesai başlamadan gazetedeydi artık. Bu sefer makaleyi genel yayın yönetmenine bizzat götürmedi, şube müdürüyle göndermeyi tercih etti. Bir iki saat sonra şube müdürü Nâzım'ın yanna gelerek:

–Zehir gibi makale yazmışsın. Zahit Mehmedov çok beğendi. Yarın için baskıya gönderdi bile. Çok başarılı bir yazı olduğunu söyleyip duruyor.

Nâzım gazetede yayınlanan makalenin altında kendi imzasını görünce, dünyaya gelen ilk evladını görmüş kadar mutlu oldu...

Gecesi gündüzüne karışmıştı. Bir yandan gazete ve dergilerde yayınlanan makalelerin yazılış uslubunu inceliyor, diğer yandan da kendi kalemini sınayarak, sık sık yeni çıkışlar yapıyordu. Yazdıkları da gittikçe yankı yapıyordu şehirde. Bu arada ona itiraz eden hatta kin kusanlar da az değildi.

–Falancanın adını yanlış yazmışsın.

–O köyde öyle biri yok.

–Asparagas işte buna derler.

–Makalede garez sezdim. Bunu sana ödetmesem namerdim... gibilerinden.

Bu tür sert ve bazen de tehdit dolu saldırılar, kalemi yeni yeni olgunlaşan gazeteciyi sarsıtıyor, sabrını taşırıyordu. Oysa o her makalesini yazarken, dikkatle düşünüyor, yüz ölçüp bir biçiyordu. Bir keresinde Nâzım'la karşılaşan Kemal Gafarzade şakamtrak bir vurguyla:

–Kalemin hücuma geçmiş bakıyorum. Patronunu bile gölgede bırakmışsın. Aferin sana! Ama yazılarında birazcık dikkatli ol. Yanlış yapmamaya çalış. Eleştirmekten de korkma! Biliyorum, bazen sana tehdit savuranlar da oluyır. Ama karamsarlığa kapılmana gerek yok. Kusurları tespit eden ve sorumluluklarını unutan memurları kamçılayan gazeteceilere ihtiyacımız var bizim. Sağa sola yaltaklanan, beni sokmayan yılan bin yaşasın diyen silik kişilikli gazeteci bozuntularına ihtiyacımız yok. Bana gazeteclik nedir diye sorsalar, hiç düşünmeden keskin kalem, cesaret ve mücadeleci ruh derim! Ve tabii ki şahsi menfaatlerin esirine dönüşmemek ve olabildiğince objektif olmak.

Nâzım kafasını sallayarak valinin sözlerine katıldığını ifade etti.

Genel yayın yönetmeni gazetenin antetli kağıtlarını, mühürünü ve s. önemli evraklarını Nâzım'a teslim etmiş, bunun nedenini ise şöyle açıklamıştı:

–Ben bugün yarın ayrılacağım gazeteden. Parti yüksekokuluna gidiyorum. Kazandığımı bildiren mektup da aldım. Er ya da geç gazetenin sahibi sen olacaksın. Bu arada bir sır açmak istiyorum sana... Sorumlu yazı işleri müdürü olman için ısrar edenlerin başında ben vardım. Kemal Gafarzade senin ismini anınca, ben de "işte şimdi oldu" diyerek, ona katıldığımı bildirmiştim. Görüyorsun işte, yanılmamışım. Gafarzade zaten arif birisi, insanları tanır. Kimin ne mal olduğunu da iyi bilir.

13

Nâzım genel yayın yönetmeni olarak görevine başladıktan sonra, İlham müstear ismini kullanmaya başladı. Nâzım İlham imzası ülkenin yüksek tirajlı ve reytingli gazetelerinde de sık sık görülüyordu artık. Sağlık sektöründe yaşanan talan ve vurgunlarla ilgili kaleme aldığı eleştirel makalelerinden birinde, valinin doktor olan kızkardeşinin de ismi anılmış ve bir hastadan hediye aldığı iddia edilmişti. Nâzım doktorun kim olduğunu makale yayınlandıktan sonra öğrenmiş ve çok pişman olmuştu. Yaptığı "yanlışlığın" kendisine pahalıya mal olacağını düşünüyor, Gafarzade'den fırça yiyeceğini bildiğinden, sürekli ondan kaçıyordu. Bir gün odasında oturmuş, gazetenin mizanpajını incelediği esnada telefon çaldı. Nâzım ahizeyi kaldırdı. Arayan valiydi:

–Sağlık sektörünün içler acısı haliyle ilgili yazdığın yazıyı beğenerek okudum, dedi. Eline sağlık, nefis olmuş. Sıhhiye berbat durumda ve bu bataklıktan onu yalnızca bu tür cesur yazılarla çıkarabiliriz...

Nâzım şok olmuştu. Vali kızkardeşini rüşvetçilikle suçlayan gazeteciyi arayarak makalesini övüyor ve bu tarz yazıların sık sık yazılmasını temenni ediyordu. "Enteresan bir adam... Başkası olsaydı başka türlü konuşurdu benimle... Hayret!"

***

60'lı yılların ortalarıydı. Nâzım gazetede beş altı yıl çalıştıktan sonra, Kemal Gafarzade istifa etti. Siyasetten ve parti çalışmalarından uzaklaşarak, akademik kariyeriyle uğraşmak onun her zamanki dileğiydi zaten. Bu konuda defalarca merkeze haber vermişti. Yazdığı doktora tezi de yıllardır tozlu rafta kalmış, bir türlü savunmasını yapamamıştı. Başını kaşıyacak vakti olmadığı için, bilimsel çalışmalarla ilgilenememekten yakınıp duruyordu hep. Şimdi de bir enstitüye müdür yardımcısı olarak atandığı için, oldukça mutluydu. Bütüh hayalleri gerçek olacaktı çünkü...

Kemal Gafarzade'nin yerine atanan Nâdir Nasrullayev önceleri köy ürünleri işletmesinde zooteknik uzmanı olarak çalışmış, son iki yılda da sözkonusu işletmede müdürlük yapmıştı. Oturduğu eski apartmanda yıllarca Nâzım'a komşu olan Nâdir Nasrullayev, yaşta ondan büyük olmasına rağmen, Nâzım'ı her zaman büyüğü olarak görmüş, onunla karşılaşınca yanına koşarak, önünde el pençe divan durmuştu. Sıkıştığında da yardım için hep Nâzım'ın yanına gelirdi. Selefi Kemal Gafarzade nedendir bilinmez, Nâdir'den nefret ediyordu. Defalarca onu görevinden almak istesede de, Nâdir'in Bakü'de, parti genel merkezinde çalışan akrabası Gafarzade'yi arayarak, ona dokunmaması için yalvarmıştı. Hatta Nâzım bile defalarca Nadir'i savunmuş ve görevinden alınmaması için Kemal Gafarzade'ye ricada bulunmuştu...

Nâdir Nasrullayev vali koltuğuna kurulur kurulmaz, eski kadroları tek tek "temzilemeye" başladı. Onların yerine, ahbaplarını ve yaltaklarını topladı etrafına. Göreve getirdiği ve eskilerin yerine atadığı memurların uzmanlığı, zekası, dürüstlüğü ve güvenilirliği onu fazla alakadar etmiyordu. Zayıf kişilikli kadrolardan pek hoşlanan ve kendisi de şehirli olduğu için, şehirden olan hemşerilerini görevlere getiren yeni vali, son zamanlarda Nâzım'ı da iğnelemeye başlamıştı. Vali olduktan sonra yüz seksen derece değişiveren Nadir, sanki bir iki ay önceki pısırık ve dalkavuk Nâdir Halafoviç değil de, yılların usta siyasetçisi ve küçük dağların yaratıcısıydı. Koltuğa oturduktan sonra yürüyüşü, oturuşu ve kalkışı bile değişmişti. Daha düne kadar omuz omuza çalıştığı, arkadaşlık ettiği insanların selamını bile güçlükle alıyordu. Kendisini büyüten, eğiten ve yetiştiren öz be öz dayısı yeğeniyle üç kere görüşmeyi denese de, Nâdir Halafoviç onu odasına almamıştı.

–Ne olmuş yani dayımsa? Benim vaktim yok! Gitsin yardımcımla görüşsün.

Son sözü işte bu olmuştu.

Yürürken tesbih çevirerek ellerini belinde kenetliyor, sağına soluna bakmadan, yüzüne sert ve ciddi bir ifade katmaya gayret ediyordu. Neredeyse her gün son moda şık takım elbiseler giyiniyor, yeni kravatlar bağlıyordu. Onu yakından tanıyanlar Nâdir Nasrullayev'in göreve geldikten sonra yüzünü sık sık

masaj yaptırdığını ve seçlarını boyadığını iddia ediyordu. Her zaman içtiği Kazbek, Stoliçni, BT gibi ucuz sigaralardan artık vazgeçmiş, sert dumanı ve acı kokusu olan tombul Küba purosuna dadanmıştı. Nâzım valinin odasına girip çıktıktan sonra, püronun iğrenç kokusunun etkisinden günlerce kendine gelemiyordu.

Eski kadrolardan topu topu üç veya dört kişi kalmıştı kamu görevlerinde. Onlardan biri de Nâzımdı[30]. Eğitimli, kültürlü ve yılların iş deneyimine sahip yöneticilerin hepsini bir bahaneyle görevinden almıştı vali. Nâzım Gafarzade'nin kadrolaşma siyasetiyle barışmıyor ve fırastını bulunca ya da sırası geldiğinde köşe yazılarında da bu konuya doğrudan veya dolaylı şekilde değiniyordu. İşte o zaman da Nâdir Nasrullayev zıvanadan çıkıyor, Nâzım'ın yüzüne karşı utanmadan haykırıyordu:

–Eskilerden olduğun için bizim siyasetimizi beğenmiyorsun! Çalışma yöntemlerimizi ve ilkelerimizi reddediyorsun. Sen bir anarşistsin!

Şimdilik duyduklarını hazmetmek zorundaydı Nâzım. Ne de olsa gazete valiliğin resmi yayın organıdır diye düşünüyordu. Gemide oturarak, kaptanla münakaşa edilmez. Biraz daha sabredeyim, bakalım sonu nasıl olacak bu işlerin...

Pazar günü olmasına rağmen, Nâzım tatil yapmak yerine, evde çalışıyordu. Pencerenin önündeki çalışma masasının arkasına geçmiş, elinde kalem, önünde kağıt, belini bükerek, gözlerini kısmıştı. Seriye kocasının üçüncü çayını değiştiriyordu artık. Düşünce ümmanına dalan Nâzım ise, önüne konulan çay bardaklarını farketmiyordu bile. Bu huyu yüzünden karı koca arasında ara sıra ufak tartışmalar yaşanırdı. "İnsaf yahu, bana taze çay demle diyorsun, ama beş bardak soğutuyorsun, sonuçta hiç birisini içmiyorsun. Boşuna uğraştırıyorsun beni de. Sendeki bu garabeti bir türlü çözemedim. Çayı sıcak içerler. Sonra da ne yazarsan yaz! Kağıt kalem kaçmıyor ya!" Nâzım ise karısının yarı ciddi, yarı şaka ettiği sitemleri duymuyordu sanki. Duymuyordu derken, karısının peryodik olarak yaptığı tatlı serzenişlere alışmıştı artık. Nâzım'ın dalgın halleri de anlaşılırdı aslında. Coşku ve ilham geliverince, kafasında karmakarışık ve dağınık cümleleri bir araya getirmek, bunları hızlı hızlı kağıda aktarımak zorundaydı. Bu yüzden kelimelerin sonlarında anlamsız çizgiler bırakıyor, düşüncelerine, dolayısıyla da kalemine yetişmek için acele ediyordu. Daha sonra da karmakarışık kelimelerden oluşan harf yığınlarını birleştirmeye gayret ediyordu. Bir yazı yazmak için onun ne eziyetlere katlandığını bir Allah biliyordu. Bazen cümlelerinin dağınıklığı yüzünden, kendisi bile ne yazdığını anlamıyor, işin içinden kolay kolay çıkamıyordu. Oysa acele etmediği zaman, yazıları oldukça anlaşılır, fevkalade güzel oluyordu. Kağıt üzerine kelimeler değil de, boncuklar diziliyordu adeta. Sadece sakin kafayla ve rahat ettiği ortamlarda başarılı yazılar yazdığına şahit olmuştu.

Nâzım üst kısmı altuni şeritle çevrelenmiş bardağa elini uzattı. Çay buz gibi soğumuştu. Utandığı için bu sefer de çayının tazelenmesini isteyemedi. Seriye'nin haline acıyordu. "Kadıncığaz sabahtan akşama kadar çocuklarla mu uğraşsın, yoksa ikide bir bana çay mı getirsin? Mutfakta kadına yardım edecek veya çocuklar ağladığında onlarla ilgilenecek adam gibi akrabalarımız da yok... Bu açıdan gerçekten de şanssısız. Yardım etmek akıllarından bile geçmez ama

[30] Herşey gibi gazeteler de devletin malı oldukları için, gazete çalışanları da memur statülü kamu çalışanlarıydı.

Seriye'nin kapısına para ve yardım için hiç düşünmeden gelirler. Hayret, herkesin gözü elimizde..."

Nâzım düşünceli düşünceli, saatlerdir oturduğu çalışma masasının arkasından kalkarak, ikinci katta bulunan dairesinin uzun bakonunda volta atmaya başladı. Eski alışkanlığıydı bu. Yorulduğunda, tükendiğini hissettiğinde veya kaleminin yokuşa direndiğini gördüğünde balkona çıkarak, helal tarlalarda alın teriyle çalışan şanlı çiftçi ordusuna saygı duruşunda bulunan muazzam dağları seyrediyordu. Sonra da odasına geri dönerek, teybi çalıştırıyor ve divana çökerek, Üzeyir'in, Fikretin bestelerini dinliyordu.[31] Halk ozanlarının saz resitallerini dinlemeye de bayılıyordu. Müziğe kaptırınca kendini bir anda değişiveriyor, yenileniyor, arılaşıyor ve farklı dünyalara seyahat ediyordu adeta.

Düşüncelerini toparladıktan sonra tekrar kalemine sarılmak istediği sırada, masanın üzerinde duran beyaz, yassı telefonun zili Nâzım'ı hayal dünyasının inişli yokuşlu yollarında çıktığı söz avından ayırdı. Nâzım ahizeyi kaldırdı. Valinni sekreteriydi arayan:

–Nâdir Halafoviç odasında sizi bekliyor.

Nâzım'ın bir anda keyfi kaçtı. Telefonu kapatarak, asabı bozulmuş halde kafasının saladı.

–Tatil gününde bile rahat bırakmıyorlar. Acaba ne oldu yine? Ne istiyor benden? diye, kendi kendine söylenmeye başladı.

Seriye onun asık suratını görünce sesine neşe kattı:

–Yine nereden esti soğuk rüzgar? Sessiz sakin oturmuş yazı yazıyordun, ne oldu sana?

Nâzım elbiselerini giyine giyine:

–Nasrullayev'in sekreteriydi arayan. Vali beni bekliyormuş.

–Bekliyorsa git o zaman. Bunun için mi kahrediyorsun kendini? Seni odasında alıkoyacağından mı korkuyorsun? diyerek Seriye gülmeye başladı. Koskoca şehrin valisidir, her halde önemli bir mesele için çağırıyor seni. Sabahtan beri masandan yapışmış oturuyorsun. Şehire çık, biraz havan değişsin. Dostlarınla, ahbaplarınla görüşürsün belki, keyfin açılır...

Nâzım'ın yorgun ve tedirginlik dolu gözlerinde zoraki bir terbessüm pırıldadı.

–Öyle insanlar vardır, yüzlerini görmektense, görmemek yeğdir. Senin de bir bildiğin, bin bilmediğin var. Bir zamanlar şu anda Nasrullayev'in işgal ettiği makama tarih, felsefe, kamu yönetimi okumuş memurları atarlardı. Sosyal bilimlerden anlayışı olanlar getiriliyordu bu göreve. Toplum yasalarını, insanı ve insanlığı tanıyanlar yönetiyordu memleketi. Onlarla konuşmak, anlaşmak da kolaydı. Çünkü senin konuştuğun dili anlıyorlardı. Basına, gazeteciye saygı vardı. Hruşçev geldi, yöneticiler zanaat sahibi, tercihen çiftçilik konusunda uzman olmalılar diyerek, yeni bir devir başlattı. Onun bu saçma çıkışından sonra, ilçe ve illeri ziraat mühendislerine, zooteknilere emanet ettiler. Bizim şu Nâdir Nasrullayev gerçekten hayvancılıktan iyi anlar, buna itirazım yok. Biraz insanlıktan da anlasaydı gam yemezdim valla. Lafınn başı sonu belli değil. Konuştukça olduğun yerde apışıp kalıyorsun hayretten. Gel de anlaş böyle biriyle bakalım nasıl anlaşıyorsun? Basının B'sinden bile anlamaz ama gazetenin baskısıyla, mizanpajıyla ilgili ağız dolusu konuşur, "köşe yazısı nasıl yazılır" konusunda saatlerce brifing verebilir. Çıldırtıyor insanı yani. Ona katılmadığını

[31] Üzeyir Hacıbeyli, Fikret Emirov – 20. yy. Azerbaycan semfonik müzik bestecileri.

söyleyince de kıyamet kopuyor, kötü adam oluyorsun. Genel yayın yönetmeni başkanı takmıyor, kale almıyor diyorlar...

Seriye kocasının kravatının düğümünü sıka sıka:

–Yeter Allah aşkına. Son zamanlar da, dır dırından gına geldi. Yanılıyorsun bence. Nasrullayev kötü biri değil. Ondan da beter valiler gördük.

Nâzım ikrahla kafasını salladı:

–Bilmedeğin o kadar şey var ki...

–Sen de aşırı kinlisin ama. İnsanları affetmeyi beceremiyorsun.

–Sahi mi? Nâzım sevecen bakışlarını karısının yüzüne dikdi.

–Evet! Eskiden komşuyken onlarla Nâdir sık sık uğrardı bize. Sen değil miydin ikide bir onu eve davet eden. Hatırlar mısın, çiriş sebzeli börek yemeye nasıl bayılırdı? Adeta bir çocuk gibi saftı. İşte o zaman anladım ne kadar mütevazı ve sade biri olduğunu. Bizim Rasimi kucağına alarak öperdi hep, diyerek Seriye altı yaşlı oğlunu gösterdi. Bir keresinde de cebinden on ruble para çıkararak çocuğa uzatmıştı, okullar yaklaşıyor, defter kalem alırsın diye. Hatta takıldı çocuğa, baban bu tür konulara dikkat etmiyor, işine kaptırmış kendini. Sebzeli böreği de pek bayılmıştı. Hayatım boyunca böylesini yemedim diye de itirafta bulunmuştu.

Nâzım bir kaç adım geriledi ve bir sigara yaktı. Dumanını kenara üfürerek:

–Gerçekten çok safsın, dedi. Soframızın başında oturttuğumuz insanların mütevazı, alicenap görüntüsüne benim de imrendiğim anlar oldu. Oysa aynı insanların bir koltuğa kurulduktan sonra ne kadar değiştiklerini ve iğrenç hal almaya başlayan suratlarını gördükçe, nefret etmeye başlıyorum onlara. İnsanlar bir sofra arkasında eşitçe ve beraberce bir lokma ekmeği paylaşarak yedikleri günlerde olduğu kadar, yüksek makamlar işgal edince de aynı tevazuyu ve sadeliği sergileme cesaretinde bulunsaydılar, dünya daha yaşanılır olurdu. Nefret, hırs, öfke, ihanet, kıskançlık gibi iğrenç huylardan ve hallerden uzak olurdu insanlık.

Seriye kaşlarını çatarak yakışıklı kocasını tepeden tırnağa hafif ironi ve kızgınlıkla süzdü:

–Sen değimemişsin. İnsan beğendirmek bayağı zor sana. Nasıl oluyor da Nâdir Nasrullayev herkesin gözünde iyi olabiliyor ama senin için o kötülerin kötüsü, ha?

Nâzım konuyu daha fazla uzatmak istemediği için kısa keserek şakayla:

–Yanılıyorsunuz Seriye hanım, dedi.

–Ne gibi bir yanılgı bu?

–Söyedin ya, kolay kolay insan beğenmiyorsun diye. Peki seni nasıl oldu da beğendim o zaman?

Seriye ince bir tebessümle, elini hafifçe kocasının sinesine vurdu:

–Hadi, hadi. Sana kalsa sbaha kadar çene çalarsın. Git hadi, bekliyorlar seni.

Nâzım eğilerek Rasim'in yanağına bir öpücük kondurdu ve daha sonra ufaklığı Feryazı eline alarak tavana kadar kaldırdı ve tekrar yere koydu. Kapıdan çıkmadan önce de gülerek Rasime parmak salladı:

–Feryaz senin küçük kardeşin. Onunla uğraşma tamam mı? Ağabeyler kardeşlerini dövmezler.

Tatil olmasına rağmen valilik binası haftaiçinde olduğu gibi kalabalıktı. Çalışanların bağıra çağıra yaptıkları telefon görüşmelerinin sesi, bütün binayı uğultuya boğmuştu. Valilikten ilçe, kasaba ve köylerdeki idarelere direktifler veriliyor, bilgiler alınıyordu. Sinirlerine hakim olamayan bazı memurlar telefonla

ana avrat küfürleri savurmaktan da çekinmiyorlardı. Nâdir Nasrullayev'in bekleme salonunda oturan genç sekreter hanım, durmadan çalan telefonların ahizelerini kaldırarak, başkanla konuşmak isteyenleri kendine has edalı üslupla başından savıyordu:

–Başkan meşgul... yerinde yok... köylere gitti... yanında misafiri var... Bakü'yle konuşuyor...

Nâdir Nasrullayev yalnızca kendisine gerekli olan kişilerin telefonlarına cevap veriyor ve görüşüyordu. Nâzım odaya girince, vali:

–Otur, dedi mırıldanarak ve gazeteciye duvar boyunca sırayla dizilmiş sandalyeleri gösterdi. Nâzım sessizce kendisine gösterilen yere oturdu ve bakışlarını valiye dikerek:

–Sizi dinliyorum, dedi.

Nâdir Halafoviç kafasını önüne eğerek bir süre daldı ve Nâzım'ın yüzüne bakmadan:

–Sluşay[32], nedir bu yaptıkların? Valiyi takmıyorsun bile! Aklına ne eserse, yalan doğru bakmadan yazıyorsun. MTS'[33] müdürünün valiliğin genel kurul üyesi olduğunu bilmiyor musun? Kültür dairesi başkanının babasının eski ihtilalcilerden olduğunu bilmiyor musun? Hangi hakla, ne cüretle onlarla ilgili hiciv yazıyorsun gazetede? Şehrimizin iç meselelerini, sırlarını el aleme ifşa ediyorsun! Kendi gazetende bu konuları deştiğin yetmiyormuş gibi, ulusal gazetelere de dadandın. Tarımın hali içler acısıymış, ticaret batıyormuş, köyler mahvoluyormuş... ve daha neler neler! Hem de seçimlerden önce yapıyorsun bunları! Uykuda olanları da uyandırıyorsun. Baküdekiler bu makaleleri, köşe yazılarını okuyunca hakkımızda ne tür bir kanaate gelirler sence? İl valisi nerede, niçin ilgilenmiyor bu sorunlarla diye sormazlar mı?

Vali ayağa kalkarak masanın üzerindeki "Çok Gizli" yazan bordo renkli ince dosyayı çelik kasaya koydu:

–Belli ki seni partiye almakla hata etmişiz. Ama önemli değil! Biz bu yanlışı çabuk düzeltiriz! diyerek, kasanın kapısını sertçe çarparak kapattı.

Nâzım dayanamadı ve öfkeyle:

–Konuşma kürsülerinden yüksek sesle: "Tenkit noksanların aynasıdır. Tenkidin olmadığı yerde küf ve hareketsilik vardır! Tenkit partinin lokomotif gücüdür!" diye nutuk çeken saygın bir kişinin bugün bu şekilde konuşması bana garip geldi doğrusu!

–Koskoca gazetenin genel yayın yönetmeni gündemin nabzını tutamıyorsa, aklına ne eserse konuşursa, amirlerinin toplantılarda formalite icabı söyledikleri şatafatlı nutukları ciddiye alırsa bu da beni şaşırtır! Ve bu şehrin valisi olarak, siyasi konularda büyük bir sıfır olduğunuzu söylemek zorundayım. Siyasetin s'sinden bile haberiniz yok. Bir gazete yöneticisi ve de en önemlisi bir komunist olarak henüz yetişmediğinizi görüyorum. Parti çizgisini anlamaktan çok uzaksınız!

Nâzım bunca hakareti sinesine çekecek adam değildi.

–Bunları söylerken ciddi olmanıza rağmen, ben bu lafları şaka olarak algılıyorum. Ve beni yanlış anlayacağınızdan endişe etmeseydim, size parti olmadığınızı, aksine partinin milyonlarca üyesinden sadece biri olduğunuzu

[32] Sluşay – Beni dinle, bana bak anlamında (Rus.)

[33] MTS –Köylerde ziraat idarelerine bağlı olan tarım araçları müdürlüğü.

hatırlatırdım. Bu arada geçici bir süre için valilik yaptığınızı da unutmayın. Bu tarz ucuz konuşmalarınız ise bende istihza doğuruyor. Az önce gözümde koskoca valiydiniz, saçma sapan konuşarak kendinizi küçük düşürmeseydiniz keşke.

Vali öfkeden kudurarak:

–Yoldaş gazeteci!!! Sen daha çocuksun tamam mı! Havalı havalı konuşma benimle! Bu sana pahalıya patlar! Anla artık! Kafana yerleştir iyce! Bu şehrin partisi, valisi, yasaması, yargısı, yürütmesi ve herşeyi benim! Ben! Anlaşıldı mı?! Ben Nâdir Nasrullayev! diyerek vali yumruğuyla göğsüne vurdu.

–Sıraladıklarınızın dışında benim bildiğim bir şey daha var.

–Neymiş o?

–Sinesine vurarak, enaniyet sergileyenlerin ve tanrılığa soyunanların akıbeti her zaman hüsran oluyor.

–Yani kehanetlerin var öyle mi?

–Hayır canım, böyle bir iddiam yok. Demek istediğim, kendini idare edemeyen bir kişiye, koskoca bir şehrin yöneticiliği havale ediliyorsa, bu bizim hüğsranımızdır aslında. Ve belki de zavallı milletime Allah'ın en büyük cezasıdır. Bunları anlamak için illa da filozof olmaya gerek yok.

Başkan ayağa fırladı ve ellerini kollarını savurarak bağırmaya başladı:

–Çıldırdın mı sen!? Kimsin sen ha?! Söyler misin?! Kim? Sıradan bir gazeteci! Beceriksiz kalemşör! Kendini ne sandın sen?! Oysa ben! diyerek yumruğunu tekrar göğsüne vurdu. Oysa beni bütün ülke tanıyor! Bu şehri de sana değil, bana havale etmişler!

–Kendinizi yaratıcı kişilerle kıyaslamanız çok yanlış, dedi Nâzım istifini bozmadan.

–Ne demek bu şimdi!? Başkan öfkeden kudurmuş gözlerle Nâzım'ı yiyordu.

–Böyle bir karşılaştırma sizin yararınıza değil demek istiyorum.

Nâdir Halafoviç iğneye iplik geçirmeye çalışıyormuş gibi bir yüz ifadesiyle gözlerini kısarak Nâzım'ın yüzüne çiviledi bakışlarını.

–Neden?

–Çünkü sizi adam eden koltuğunuzdur, şu dedebeli odanız, makam otomobiliniz, sahip olduğunuz geçici otorite ve... Nâzım bir şey daha eklemek istedi ama vazgeçti. Yazarları tanıtan, ünlü kılan ise sıradan bir kalemdir. Size göre bir kalemin fiyatı kırtasiyede çok ucuz ama taşıdığı anlam... Bunu anlayacak kapasitede olsaydınız, bir sorun kalmazdı zaten. O zaman böyle futürsuzca konuşmazdınız da.

Başkan onun lafını bölmek istedi ama Nâzım ona fırsat vermeden konuşmasını sürdürdü:

–Köylere, kasabalara her gidişimde saatlerce işçilerle, çiftçilerle görüşüyor, sohbet ediyorum. Onların dertlerini dinliyorum, sıkıntılarına ortak oluyorum. Bu bir manevi ihtiyaç aslında. Evet manevi ihtiyaç duyuyorum onların sözlerine. Yazılarım o halk bilgelerinin hikmetli sözleriyle cilalanıyor. Halbuki sizinle tanıştığım bunca yıl zarfında bir kere olsun dilinizden ibretli, hikmetli, akla mantığa uygun bir söz duymadım. Zaman zaman iddialı ve şaşalı, yumuşak ve sert konuşmalarınız ise hile, riya ve yalanla dolu. Bir zeka küpü, kültür okyanusu olduğunuzu zannediyorsunuz. Eller yaman ben yahşi diyorsunuz. Bir de şu yetkinizin başdöndürücü etkisinden kurtulabilseydiniz, derin siyaset olarak

anlamlandırdığınız saçma sapan gevezeliklerinizin sizi halkın gözünde ne kadar küçük düşürdüğünü görürdünüz. Çok komik oluyorsunuz bazen. Çok!

Başkan bir hamle yaparak bir daha onun sözünü kesmek istedi ama genel yayın yönetmenini durdurmak mümkün değildi artık.

–Oturdukları koltuğu haketmeyen amatörleri, işlerinin ehli olmayan kuklaları gördükçe bazı kuşkulara kapılıyorum elimde olmadan. Yoksa bu bir sabotaj mı diye geçiriyorum içimden ister istemez. Yoksa sabah akşam bize düzen kuran dış mihrakların, istihbarat servislerinin oyunu mu? Onlar mıdır halkı partiden ve devletten nefret ettirmek için sizin gibi beceriksiz salakları yüksek makamlara getiren? Şehir ve köylerimiz viran olsun diye mi yapılıyor tüm bunlar? İnsanlar sefilliğe mahkum olsunlar diye mi?

Vali bu sohbetin daha da uzayabileceğinden endişe ederek ayağa fırladı ve odanın sonunda bulunan kapıyı sıkıca kapatarak kilitledi. Tekrar dönüp masasına oturdu ve teslim olduğunu tescil edercesine yumuşak, yakarış dolu bir sesle:

–Yeter! Ne olur sus lütfen. Kapatalım şu konuyu, diyerek bembeyaz olmuş suratına munis bir ifade katmaya çalıştı. Sen benden de beter sinirliymişsin be! Hemen köpürüveriyorsun, diyerek üzgünce kafasını salladı. Hepimizin sinirleri gergin, dedi ve zilin düğmesini bastı.

Ön kapı kapalı olduğundan, arka kapıdan odaya giren sekreter, "buyurun" dedi.

–Bize taze demli çay getir.

Vali buları söyledikten sonra ayağa kalktı ve Nâzım'ın karşısına oturdu. Tam da konuşmak için ağzını açacağı sırada sekreter elinde tepsiyle tekrar içeri girdi. Kız çayları masanın üzerine koyduktan sonra çıkmak için kapıya yöneldi:

–Arayan olursa benim yerime sen konuş, dedi vali. Soranlara ise yanında ziyaretçi var, çok meşgul... içeride bir toplantı metni yazılıyor dersin.

Sekreter:

–Anlaşıldı, diyerek başkana saygıyla baş eğdi ve odadan çıkarak sıkıca kapıyı kapattı.

Nâdir Halafoviç ve Nâzım odada yine baş başa kalmışlardı. Vali:

–Bulunduğumuz makam ve mevkiyi bir kenara bırakalım, dedi. Herşeyden önce ben yaşta senden büyüğüm, bunu unutma. Bir yanlışlık yaptım farzedelim, sana haketmediğin ithamlarda bulundum. Ya sen? Az önce bana ettiğin laflara ne demeli? Bir valiyle böyle konuşmak yakışıyor mu sana?

Nâzım ona itiraz etmek istese de, vali elinin tersiyle ona susmasını işaret etti:

–Lütfen söyleyeceklerimi bitireyim, daha sonra istediğin kadar konuşursun. Hadi seninle vali ve gazete genel yayın yönetmeni olarak değil de, eski komşular gibi konuşalım. Eğer yüreğimde sana karşı en ufak bir kin, nefret varsa şerefsizim! Seni ne kadar çok sevdiğimi biliyorsun. Babanı da yakından tanırım. Ağırbaşlı ve namuslu insandır. Herkese yardım eden, ünlü bir hayırseverdir köyde. Onun müdahale ederse, insanlar kan davalarından bile vazgeçerler. Seriye yenge da karın olduğu için söylemiyorum ha, anam, bacım kadar saygım ve sevgim var ona. Sizinle komşuyken defalarca benim için sofra kurmuştur. Beni ise tanırsın sen, asla içtiğim kuyuya tükürmem. Soyumuzda, neslimizde kötülük ve dalavere yoktur. Şimdiye kadar hep sakladım senden ama bugün sırası geldiği için söylemek istiyorum. Gerçeği bilmek istiyorsan, kariyerinle ilgili çok güzel planlarım var. Bir ay önce Merkez Komite, yedek kadroların listesini talep etti benden. O listede senin ismini vali yardımcısı adayı oarak gösterdim. Geçenlerde

de Bakü'yle konuşurken, önümüzdeki olağan kurultayda seni yardımcım olarak ilan edeceğime dair üstlerin onayını aldım....

Bu tatlı konuşmalara aldırmayan Nâzım, öfkesini bir türlü bastıramıyordu. Sinirinden felç geçirmek üzereydi Kendini de çok berbat hissediyordu. Vali vaatleriyle onu sakinleştiremeyeceğini anlayarak, Nâzım'ı kollarından tuttu ve kendine doğru çekerek kucakladı:

–Bessovesni![34] Ben sana güveniyorum! Sırtımı sana dayamışım oysa sen kadrimi, kıymetimi bilmiyorsun.

Baktı ki bu sözler de Nâzım'ı etkilemiyor, vakur bir edayla:

–Henüz çok gençsin, diyerek tekrar muhatabının gençliğine vurgu yaptı. Bilmediğin o kadar şey var ki senin. Bizimkiler de biliyorsun, çok uyanıklar. Yardımcımı gömdüğümü, helvasını bile yediğimi biliyorlar. Herifin ömrü kurultaya kadardır. Niceleri onun koltuğuna kurulmak istiyor biliyor musun? Bu yüzden ara asıra seni yeren konuşmalar da yapıyorum, aramızdaki samimiyet belli olmasın diye. Böyle meselelerde politik davranmak lazım. Aramızdaki yakınlık duyulsa ve seni yardımcılığıma atamak istediğim bilinse, mahvolurum ben! Her yere şikayet mektupları yazacaklar. Kanımı emmeye dünden hazır bu pislikler. Sana şunu bunu az kötüle, eleştiri dozunu azalt dediğimde bunu niçin istediğimi senden biliyor musun? Tek amacım seni kollamaktır. Düşman kazanmanı istemiyorum! Yüz dost az eder, bir hasım yeter. Hem ne gerek var MTS müdürüyle gır gır geçmene, ona hiciv yazmana? Herifin köpek sürüsü kadar akrabalsı var. Neden kendi ellerinle, kendine kuyu kazıyorsun ki? Geleceğini, kariyerini de tehlikeye atıyorsun. Maşallah okumuş adamsın, önün de açık, bunu sen de biliyor olmalısın. Kim ömrünün sonuna kadar valilik yapmış bu şehirde? Hiç kimse! Yarın benim yerime atanmak için en şanslı adaysın. Senin gibi yetenekli, enerji dolu, dinamik, cesur bir genç kala kala, merkez tanımadığı, bilmediği birisine valilik görevini havale eder mi? Her gün bir hicivli köşe yazısı yazmakla sorunlar çözülmüyor dostum! Bakalım görelim bu söylediklerimden bir sonuç çıkaracak mısın kendin için.

Dediğim gibi, senin bilmediğin bir sürü şey var. Ben yalnız kendimi mi düşünüyorum zannediyorsun? Senin geleceğin için de endişeliyim. Sadece senin için uğraşıyorum, benim ne çıkarım var bu işte? Yıllardır önemli makamlarda yöneticilik yapıyorum. Sürmediğim sefa kalmadı. Senden saklamanın ne anlamı var? Alacağımı almış, vereceğimi de vermişim. Ömrümün sonuna kadar bana yetecek param, malvarlığım var. Bunlar senin için de olsun istiyorum. İki senedir aynı elbiseler içerisinde görüyorum seni. Dünyanın bütün sefasından el etek çekmiş, sıkı sıkıya kalemine sarılmışsın. Yazdıkların da baştan ayağa kadar eleştiri ve hiciv dolu. Sana ne canım? Bu dünyayı sen mi kurtaracksın yani?! Keşke bütün sorunlar bir iki satır yazıyla çözülebilseydi... Şunu da sakın unutma! Başkaları için göz yaşı döken, sonunda kendisi kör kalır. Bir bak etrafına, her kes nasıl geçiniyorsa sen de öyle yap. İstikbal hazırla kendine. Yarın, bir gün çocuklarını evlendireceksin, bari onları düşün! Seriye hanım beş on saat okulda ders vermekle, sen de yaza yaza gözlerini kör etmekle aldığınız maaşla evinizi, çocuklarınızı geçindiremezsiniz. Biz bize otumuş konuşuyoruz, bunlar aramızda kalsın bak! Vali olmak da böyledir işte. Bereketli meslektir. Dünyanın parası, malını götürüyorsun. Evet, evet! Bu devirde, memur atama ve insanları tutklama,

[34] Vicdansız (Rus.)

gözaltına alma yetkisini elinde bulunduran meslek sahipleri dönüyor köşeyi. Yazar çizer takımına saygı mı kalmış? Çoğu gazete bile okumuyor. Mesela ben hiç okumam. O kadar yoğunum ki, okuyacak vaktim yok. Ayda yılda bir kere, kurultay öncesi ve sonrası, ya okurum ya okumam.

Başkan ayağa kalkarak içini çekti ve odada volta ata ata:

–Nâzım tüm bunları seni düşündüğüm, değer verdiğim için söylüyorum, dedi ve ellerini cebine indirdi. Sonra da omuzlarını çekerek, artık sen bilirsin bundan sonra nasıl davranacığını.

Nâzım oturduğu yerde taş kesilmişti. Yüz ifadesinden vali'nin söylediklerine katılıp katılmadığı anlaşılmıyordu. Efsunlanmış gibi ifadesiz bakışları meçhul bir noktaya dikilmişti. Başını kaldırmak, vali'nin gözlerine bakmak istedi. Ama yapamadı. Odaya karanlık çökmüştü sanki. Vali onun gözlerine mehtaplı gecede peşinden sürüklenen gölge gibi görünüyordu. Ellerini masaya yaslayarak ağır ağır ayağa kalktı ve soğukkanlı biçimde:

–Gidebilir miyim? diye sordu. Morali bozuktu hâlâ.

Katib ona yaklaşarak bir daha kucakladı ve:

–Çok değerli arkadaşımızsın, keşke şu inadın olmasaydı, dedi. Yazık oluyor sana. Ama ne olursan ol, peşini asla bırakmayacağım senin! Şu kurultay bitsin, vali yardımcısı koltuğuna kurul, ondan sonra seninle nasıl davranacağımı iyi bilirim ben.

Vali onu bıraktı ve kollarını indirerek:

–Tamam, gitmek istiyorsan git. Kurultay biter bitmez, Seriye yenge güzel bir pilav bişirsin. Beni de davet edersin artık, değil mi? Yeni görevini kutladıktan sonra da, aklın başına gelsin diye Seriye yengeyle beraber sana iyi bir fırça çekeriz...

Duvarlar bile bunca laf selinin karşısında dil açar konuşurdu belki de, ama Nâzım'dan tık yoktu. Vali bir daha onun elini sıktı ve ve yanağını yanağına dokundurarak sevinç dolu bir sesle:

–Vicdansız! dedi. Biz kardeşiz unutma! Seni başıboş bırakırsam Allah bilir ne dolaplar çevirirsin. Ama bunu asla görmeyeceksin! Bana bağlı olduğun sürece yakanı rahat bırakmayacağım. Sana akıl vermek, adam etmek zorundayım. Başka çarem yok. Seriye yengemin ekmeğini yemişim. Hem aramızda dağ gibi baban var. Onların yüzü suyu hürmetine sana elimden gelen yardımı göstermek zorundayım. Hadi hoşçakal. Allahveren amcaya da, Seriye hanıma da selamlarımı ilet. Delikanlılığına, çılgın davranışlarına da son ver artık. Aklını başına topla.

Nâzım yüzünü çevirerek ön kapıya doğru yöneldi.

Vali:

–Orası kapalı, dedi. Arka kapıdan çık. Böylece seni gören de olmaz. Seni çekemeyenler var, dedi kodu yaparlar sonra.

Bir kaç saat sonra Nadir Nasrullayev'in odasına vali yardımcısı Garipzade girdi. Onlar parti konularını ve yaklaşan kurultayın hazırlıkları ile ilgili ayrıntıları görüştükten sonra, özel konulara geçtiler.

Garipzade:

–İki kere kapıyı ittim ama açılmadı. Sekereter içeride genel yayın yönetmeninin olduğunu söyledi. Vali'nin de morali bozuk dedi. Hayrola? Bir şey mi oldu?

Vali:

–Boşver olur böyle şeyler... Nâzım İlham işte... tanımaz mısın?.. Benden bile iyi tanıyorsun onu. Hangi yuvanın kuşu olduğu belli değil. Her gün bir makale yazarak şehrimizi el aleme rezil ediyor. Bu da yetmiyormuş gibi, bir de benden vazife istiyor.

Garipzade:

–Bak hele! Ne gibi bir vazife?

Vali bir sigara yaktı ve sırtını oturduğu koltuğuna yaslayarak bacak bacak üstüne attı. Dudağındaki sigaranın dumanını tavana üfürerek:

–İştahı çok kabarık, dedi. Aç tavuk rüyasında darı gördüğü gibi, bunun da gönlünden vali yardımcılığı geçiyor. Anlaşılan o ki, ya ben, ya da sen koltuklarımızı ona vermeliyiz. İkimizden birimiz, pılımızı pırtımızı toplayıp defolup gitmeliyiz buradan. Nâzım İlham da bizim koltuklarımıza kurulmalıymış...

Garipzade'nin keyfi kaçtı:

–Ya siz ne söylediniz ona?

–Ha.. ha.. ha.. vali bir kahkaha attı. Huyumu bilmez misin? Bir s...r çektim ona, kovdum odadan. Bu ona iyi bir ders oldu. Sıkıysa bir daha uğrasın buralara. Allahın cezası... yüzünü ekşitti ve Garipzade'ye bakarak, bunlar hep senin yüzünden, dedi. Basın'la ilgilenen yetkili sensin valilikte. Genel yayın yönetmenini fazla serbest bırakmışsın. Şimdi de durduramıyoruz herifi. Bizimle pazarlık yapacak kadar küstahlaştı pislik. Deminden beri hava atıyordu odamda, baktım ki fazla konuşuyor, susturdum şerefsizi. Anasından doğduğuna pişman ettim onu. Yönetim kurulunu toplantıya çağırmak ve onu görevinden almak üzereydim, diz çöktü önümde. Yalvarmaya başladı. Ben ettim sen etme dedi, itin köpeğin olayım. Manzara görülmeye değerdi. Ona bir saat muhlet verdim. Çekip temelli gitmezsen bu şehirden, seni polise teslim ederim dedim. Bunu duyunca herifin rengi sapsarı oldu. Acıdım yine de... Hadi git dedim! Bir daha da gövdenin girmediği yere başını sokmaya kalkışma dedim. En ufak bir duyum alırsam seninle ilgili, gazetenin kapılarını mühürleyip, seni bu şehirden köpek gibi kovarım. Haddini bil!

Valinin safsatalarını dinledikçe, Garipzade zevkten dört köşe oluyordu. Yüzünde meraklı bir ifade dolaştı:

–Ya o ne söyledi?

Vali dudaklarını büzerek:

–Ne diyebilir ki? Bana laf mı yetiştirecek? Dili dudağu kurumuş, dizleri titriyordu. Bir eşeklik ettim, bir daha asla yapmam. Gencim, tecrübesizim ve daha bir sürü ıvır zıvır... Kurultay öncesi olduğu için, fazla üzerine gitmek istemedim. Biraz da serbest dolaşsın bakalım, gerisine zamanı gelince bakarız.

Vali elini eline çarparak kahkahayla:

–Bunun yaptığı küstahlığa bak hele! Dikilmiş karşıma, utanmadan Garipzade'yi görevinden al koltuğunu bana devret diyor. Ben de ona ne dedim, tahmin etsene.

–Ne söyledin? Garipzde meraktan geberecek gibiydi.

Vali elini yumruk yaptı sonra da orta parmağını kaldırarak Garipzade'ye uzattı:

–Ona işte bunu gösterdim. Garipzade'nin tırnağı kadar bile değerin yok senin dedim. Avucunu yalarsın. Senin gibi yüzü gelse, Garipzadeye değişmem. Aklı, kültürü, bilgisiyle sana yüz basar. İnsanlar arasında saygısı da senden bin kat

fazladır. Onun gibi değerli birisini görevinden alacak kadar salak mıyım ben? Garipzade benim sağ kolumdur.

Garipzade bu lafları duyar duymaz belini bükerek, sahibinin önünde duran köle gibi ellerini kenetledi ve kısık bir sesle:

–Teşekkür ederim, dedi. Hayatım boyunca bu iyiliğinizi unutmayacağım. Bana bu ekmek kapısını siz açtınız...

Vali:

–Tamam, tamam. Hadi sen git işlerinle ilgilen. Bunları sana, kimin kim olduğunu anlaman için söyledim. Dostunu düşmanını tanımanı istiyorum. Aslında son zamanlar seninle ilgili kötü duyumlar alıyorum. Nâzım'la samimi bir arkadaşlığınız varmış. Sokakta yürürken bile, az kala kucaklaşıyormuşsunuz. Sakın ha! Ne olursa olsun, bugün aramızda geçen konuşma bu odanın dışına çıkmamalı. Nâzım'la ilgili ne düşündüğümü şimdilik bir tek senin bilmeni istiyorum. Ama fırsatını bulunca, uygun ortamlarda Nâzım'ın sayılı günleri kadlığını arkadaşlara söyleyebilirsin. Kurultayda kıçına indireceğiz tekmeyi...

Garipzade:

–Baş üstüne, diyerek ayağa kalktı.

Hakimin karşısında ifade verdikten sonra beraat eden zanlının tavırları vardı onda. Minnet duygusu ve yüzünde zavallı ifadeyle Nâdir Halafoviç'a defalarca teşekkür etti ve odadan çıktı.

14

Gazetenin çalışmaları gün geçtikçe çıkmaza giriyor, genel yayın yönetmeni ise dört bir yandan sıkıştırılıyordu. Valinin Nâzım'a karşı takındığı tavrı gören yetkililer de, gazete çalışanlarına boynuz çıkarmışlardı. Nâzım bu işlerin kimin başının altından çıktığını ve kendisine sürekli çelme takanın kimliğini iyi biliyordu. Ama bu konuyu fazla deşmek istemediğinden, çkendi çabalarıyla, valiliğin en ufak bir desteğini almadan gazeteyi ayakta tutmaya çalışıyordu.

Şehiredeki kamu kuruluşları elektrik ihtiyacını bir tek elektrik santralinden gideriyordu. Suyla çalışan bu küçük santral, geceler de çalışarak güçlükle de olsa, şehir merkezindeki elektrik direklerini aydınlatıyordu. Matbaadaki baskı makinesinin de tek enerji kaynağı su elektrik santraliydi. Santrali çalıştıran arkın suyunu, bazen ana kanaldan ayırarak bostanları sulamak için kullanırlardı. Bakü'den misafir geldiğinde ise, cereyan azalıyor ve ampüller zayıflıyor bahanesiyle, valilik matbaadaki basım tezgahını çalıştırmaya izin vermiyordu. Bu durumda da, doğal olarak gazete zamanında basılamıyor, bunun sorumluluğu ise genel yayın yönetmenine yükleniyordu. Gazete Merkez Komiteye, abonelere zamanında ulaşmadı mı, valilik yaygara koparark "gazete sahipsiz kaldı, kimse çalışmıyor, yan gelip yatıyorlar, gazeteciler genel yayın yönetmenini kale almıyor" gibisinden asılsız suçlamalarda bulunuyordu.

Nâzım ateşle su arasında kalmıştı. Şaşkındı. Bu işin içinden nasıl çaıkacağını bilemiyordu. Döşemesinin tahtaları çürüyen çalışma odasında oturmuş düşünüyordu kara kara. "Vali benimle yüz yüze gelince tatlı diller döküyor, dışarıdan bakana bu ikili ne kadar da samimi dedirtecek kadar güleryüzle konuşuyor ama buna rağmen beni her yerde ve her Allahın günü çekiştirip duruyor, kötülüyor, aşağılıyor... Niçin? Bunca insanı üzerime kışkırtmasının altında yatan sebep nedir?" Nâzım içindekileri Nadir Nasrullayev'in yüzüne

haykıracak müsait bir an bekliyordu. Bu sefer onunla ciddi ciddi konuşmalıydı. Maalesef şimdiye kadar yaptığı bütün girişimleri sonuçsuz kalmıştı. Nasrullayev'le her karşılaştığında, vali bir bahane uydurarak başından savıyordu Nâzım'ı.

En sonunda Nâzım başkanın sekreterini arayarak, uzun süren diplomatik girişimlerden ve tatlı dillerden sonra, kendisini başkana bağlamasını başardı. Sekreter kız, yaptığı şeyin bedelini ağır ödeyeceğini bildiği halde, Nâzım'a hayır diyemedi ve arayanın kimliğini valiye bildirmeden hattı direkt odasına bağladı. Nâzım hemen konuya dalmak, gazetedeki krizden bahsetmek isterken, vali onun lafını böldü ve herzamanki laubali üslubunu takınarak konuştu:

–Nâzımcığım! Azizim! Valiliğimizde her kesin sorumlu bir alan vardır. Basınla Garipzade ilgileniyor, bu tür ufak, önemsiz meseleleri onunla görüş sen. Benişm işim zaten başımdan aşkın. Kurultaya az kaldı biliyorsun. Merkezden her gün bir talimat, bir paket gönderiliyor. Şu belgeyi yolla, şunu bir an önce ilet, şunu bilmem ne yap... Kafam allak bullak oldu. Senin vali yardımcılığı meselen de çıkmaza girdi. Hep senin yüzünden! Seni uyarmıştım, bu mevzuyu sağda solda konuşma demiştim... Herkesle aran açık, her kes sana düşman! Artık bütün şehir biliyor seni yardımcım yapmak istediğimi. Her yerde bu konuşuluyor, hakkında ortalıkta dedi kodular dolaşıyor. Bu ikimizin arasında bir sırdı halbuki! Nerden duymuş bunu millet!? Hayret Vallahi! Eminim senin dilinden duymuşlar. Ya da evde çoluk çocuğa bundan bahsetmişsin, kadınları da bilirsin, sır saklamayı becermezler. İşin epey zorlaştı artık. Bakalım bir çaresini bulabilecek mıyız... Şu lanet olası Garipzade de rahat bırakmıyor beni. Neyse... telefonla konuşulmaz bu tür şeyler. Bu aralar çok yoğunum, biraz kendime geleyim seninle görüşür, her şeyi enine boyuna konuşuruz. Gelgelelim gazeteye... Son günlerde fena değil, epey toparlamışsın. Gazetenin sürekli gecikmesini dert etme sen, bu o kadar da önemli değil. Önemli olan içeriktir. Hem bu kargaşada gazete okuyan mı var canım?! Kimsenin gazete gibi bir derdi yok. Vallahi, bazen on gün bile elime almadığım oluyor gazeteyi. Kim ne derse desin, önemli olan benim beğeniyor olmamdır. Ben seni her yerde, her zaman savunmaya ve kollamaya hazırım, bunu unutma! Arkanda dağ gibi durmuşum, kimseye aldırma sen. Anladın mı ne demek istediğimi? Hoşçakal canım! Öptüm ha.. ha... ha...

Nâzım onunla sıkıntılarını paylaşmak, gazetenin ne kadar zor durumda olduğunu anlatmak, bir takım sorular sormak isterken vali ona fırsat vermedi ve saçma sapan konuşmasını bitirince telefonu kapattı.

Nâzım valinin gelişigüzel sarfedilen cümlelerinde samimiyet parıltısı sezmiyordu. Bu tiksindirici uslup ve içi boş kelimeler, parti yöneticisinin gazeteciyi düşürmek için kurduğu tuzağa, iyice dşünülmüş bir plana benziyordu daha fazla. Gazetenin sürekli gecikmeli olarak çıkması, okuyucuların sitem ve şikayetleri, diğer yandan da valilik çalışanlarının bu aksamayı ona karşı koz olarak kullanması Nâzım'ı çileden çıkartıyordu. Bu tür sıkıntılı dakikalarda ise Nâzım içini dökecek birilerini aramaya başlıyor, bazen de efkarını dağıtmak için gazete çalışanlarını bir araya toplayarak onlarla dertleşiyordu.

Odasından çıkarak matbaaya geçti. Matbaa da tıpkı gazete gibi, iki katlı valilik binasının birinci katında bulunuyordu. Nâzım'ın odası matbaanın kapısıyla karşı karşıyaydı. Dizgiciler kurşun harflerle dolu olan kasaların önünde oturmuş, sesszice karşılarındaki daktilo yazısının metnine bakıyor ve eğilerek metal harfleri tek tek ellerine alarak adeta kuyumcu hassasiyetiyle, mizanpaj sayfasına diziyorlardı. Nâzım içeriye girince her kes ayağa kalktı. Genel yayın yönetmeni:

–Kolay gelsin, buyurun oturun, diyerek elini savurdu.

Dizgiciler yerlerine oturarak çalışmaya bıraktıkları yerden devam ettiler. Basım tezgahının arksanıdan matbaa müdürü Azizağa Aydınbeyov'un sesi duyuldu:

–Nâzım muallim[35], bak da gör işin içinden nasıl çıktığımızı! Bir tek ölüme çare yok bu dünyada. Allahın yardımıyla işler tıkırında gidiyor!

Azizağa Aydınbeyov matbaanın temeli atılan günden, burada dirsek çürütüyordu. Orta boylu, çelimsiz vücudu, capcanlı gözleri ve çiçek bozuğu yüzü olan matbaa müdürü, siyah boyaya bulaşmış elinin arkası ile alnında tomurcuklanan ter damlalarını silerek Nâzım'a yaklaştı:

–Tezgahı çalıştırmaya muvaffak olduk, müsterih olun. Bırakın elektrik santrali valilik odalarını aydınlatsın. Biz bir çaresimi bulur işin içinden çıkarız...

Azizağa Aydınbeyov elektrikli motorla basım makinesini birleştiren kemeri çıkararak bir köşeye fırlatmıştı. Makinenin çarkını da güçlükle çıkararak, yerine satırdan fazla ince olmayan yarım metre uzunluğunda metal parçası geçirmişti. Espiritüel kişiliğinden asla vazgeçmeyen matbaa müdürü güle güle:

–İşte şimdi ninemin cehresine benzedi. Kulpundan yapış istediğin kadar çevir. Her gün iki farklı gazete basmak mümkün, diyerek çarkın sapından yapıştı, olanca gücüyle kendine doğru çekti ve bir kaç defa döndürdü. Basım tezgahı tak tak sesleri çıkararak çalışmaya başladı. Nâzım matbaa müdürüne karşı minnettarlık ifade eden hayret dolu gözlerle kafasını salladı:

–Helal olsun sana Azizağa! Bunun üzerine ne söyleyeceğimi bilemiyorum artık... dedi ve şaka yapmayı da ihmal etmedi, reformistler ve yaratıcı kişiler gazetemizde kala kala, gidip başkaları hakkında makale yazıyor, haber yapıyoruz.

Dizgiciler gülmeye başladılar. Azizağa Aydınbeyov kendine has büyük bir ustalıkla mizanpaj sayfalarını düzenleyerek, civataların altındaki pulları sıkıştırdı. Baskı çarkları yerine oturmuştu artık. Azizağa ayağının birini ileriye atarak sağ eliyle yeni yaptığı demir kulptan sıkıca yapıştı ve çarkı olanca gücüyle döndürmeye başladı. Baskı makinesi artık çalışıyor, gazete sayfaları ise bir bir çıkıyordu. Bir süre sonra matbaa müdürünün nefes darlığı çektiğini ve yorulduğunu gören Nâzım, çarkın sapını Azizağa'nın elinden çekip aldı. Ama fazla gazete basamadı. Patronun çark döndürdüğünü gören dizgicibaşı, hemen ileriye atıldı ve Nâzım'dan sapı aldı. Gazete tezgahtan çıktıkça, işçiler mutluluktan kanat açmak, uçmak istiyorlardı. Omuzlarından ağır bir yükün kaldırıldığını hisseden Nâzım hafiflemiş, keyfi tekrar yerine gelmişti. Matbaanın bir köşesinde özenle harfleri dizen ve konuşulanlara müdahale etmeyen yirmi yaşlı Basire ayağa kalktı ve çarkı döndürmek için makineye yaklaştı. Azizağa Aydınbeyov yüzünü ona çevirerek şakacı bir uslüpla kıza itiraz etti:

–Kızım sen çark döndüremezsin, tamam mı!

Basire cesaretle:

–Nedenmiş o? diye sordu. Sizinle aynı maaşı alabilirim ama çark döndüremem öyle mi? Hanginizden üstünüm ki ben? diyerek öne atıldı.

Keyfi yerinde olan Azizağa dizgiciye takılarak:

–Çarkı döndürebilirsin, bundan şüphem yok. Ama önemli olan tatlıyla baklavayı ayırt edebilmektir, dedi ve gülmeye başladı.

---

[35] Anlamı öğretmen olsa da, Azerbaycan'da bazen bey, efendi, sayın anlamında da kullanılır. Komunizm döneminde "bey", "efendi" gibi ifadeler, feodal döneme ait oldukları gerekçesiyle yasaklanmış, bu hitap şekli yerine "muallim" kelimesi kullanılmaya başlamıştı.

Nâzım dışında matbaa çalışanları de gülüşmeye başladılar. Basire tatlı ve baklava kelimelerini duyunca, yarasına tuz serpilmiş gibi oldu. Gerildi ve yanaklarına hafif kırmızılık çöktü. Bozularak:

–Hiç utanmaz mısınız siz? diye çıkıştı Azizağaya. Bari Nâzım muallimden haya edin. Bir yanlış anlaşılmaydı işte, oldu bitti... Tekrar bunu bana hatırlatmanıza ne gerek var? Sürekli alay konusu oluyorum. Düğünde de, yasta da dilinizden düşürmüyorsunuz tatlıyı, baklavayı... Allah aşkına bırakın şu bayağı espirilerinizi!

–Ama kızım bu tarihi bir laf! Tüzüğü dikkatlice okusaydın tatlı'nın anlamını bilirdin. Haklısın, Lenin ve Stalin'in kitaplarında bu kelimeye rastlayamazsın. Hatta Karl Marx babamızın bile bundan haberi yoktu. Tatlı bizim valiliğin, saygıdeğer siyasetçilerimizin icat ettiği bir kavramdır.

Bu sefer Basire'nin de dudağına kondu hafif bir tebessüm. Azizağa'nın espiri yapmadan bir dakika bile yaşayamayacağını bildiğinden, onunla tartışmaktan vazgeçti. Zaten ona laf yetiştirmek de mümkün değildi. Öfkesini yatıştırmak için bir adım öne çıktı ve çarkın sapını mesai arkadaşının elinden kızgınlıkla kaparak büyük bir hızla çevirmeye başladı. Matbaadaki arkadaşları hep bir ağızdan:

–Bravo! Aferin sana! Valla motor bile bu hıza yetişemez, diyerek tezahürat yaptılar.

Basire soluğu kesilene kadar çarkı çevirdi, yorulunca da geri çekildi. Duygulanmıştı ve fevkalade üzgün görünüyordu. Yanağında boncuk gibi asılı kalan damlayı Nâzım'dan saklamak için yüzünü çevirdi ve çalışma masasına döndü...

Ne de olsa kadın yüreği. Azizağa'nın imalı konuşması derinden yaralamıştı kızı. Çalışanlar da bunu anlamış olacak ki güldüklerine pişman olmuş, susuyorlardı.

Basım makinesi gürültüyle çalışıyor, çeşitli resim ve makalelerin basıldığı gazete sayfaları tomar tomar çoğalıyorlardı tezgahın önünde. Nâzım matbaa çalışanlarının az önce Basireyle alay edercesine gülüşmelerini görmezlikten gelerek, pencerenin önüne yaklaştı ve makineden çıkan yeni gazeteyi gözden geçirdi. Azizağa'nın şakayla söylediği tatlı ve baklava kelimelerinin üzerine Basire'nin bu kadar içerlemesine anlam veremiyordu. Yine de onların hiç birisine bu konuda bir şey sormadı. Dikkatini elinde tuttuğu gazete sayfasından ayırarak, çarkın kulpunu matbaa işçilerinin elinden aldı ve bir kaç defa hızla döndürdükten sonra bıraktı.

–Tamam arkadaşlar, siz çalışmaya devam edin. Yorulursanız bana haber verin size yardım edeyim, utanmanıza gerek yok, diyerek odasına geçti ve bir iki dakika sonra Azizağa'yı yanına çağırdı. Demin yaşanan ufak tartışmanın altında yatan sırrı öğrenmek için matbaa müdürünün ağzını aramaya başladı.

Azizağa genel yayın yönetmeninin odasına niçin davet edildiğini hemen çakmıştı.

–Nâzım muallim lütfen yanlış anlamayın... Çalışanları bir nebze olsun neşelendirmek, yüzlerini güldürmek için söyledim bunları. Sözlerimde artniyet aramayın lütfen. Basire'yi kızım kadar severim ve inanın bana, gözümüz daima üzerindedir. Siz onu matbaaya getirdiğiniz gün, ona kızım dedim, beş çocuğum var, sen de altıncısı oldun. Baba kız olarak çalışacağız burada...

Azizağa Nâzım'ı vazgeçirmek için bir hayli uğraştı ama başarılı olmadı. Genel yayın yönetmeni meselenin aslını duymak istediğini ısrarla tekrarlayıp duruyordu. Azizağa son girişimde bulundu:

–Nâzım muallim, bunca sıkıntınız, derdiniz varken, bir de bizim problemlerimizi de mi sırtınıza yükleyeceksiniz? Herkesten saklıyorsunuz ama biz sizin ne kadar zor durumda olduğunuzu ve sürekli baskı altında bulunduğunuzu biliyoruz. Hatta gazete çalışanlarını bile size karşı ayaklandırmaya çalışıyor bunlar. Diğer yandan da çalışmalarımız aksasın diye elektriğimizi kesiyorlar. Gazeteyi her yerde yeriyor, hakkınızda çeşit çeşit iftiralar yayıyorlar. Bunların kimin başının altından çıktığını siz de biliyorsunuz, biz de. Tüm bunlar valilik kaynaklı Nâzım muallim. Garipzade denen o asalağın karalama kampanyasının meyvalarıdır bunlar. Aslında Garipzade kim ki? Kocaman bir sıfır! O da valinin çaldığı havayı oynuyor. Vali da ikiyüzlünün teki. Tavşana kaç, tazıya tut diyor. Yüzünüze gülüyor ama arkanızdan Garipzade'yi size karşı kışkırtıyor. Sizi çekemedikleri belli. Bunları saklıyorsunuz bizden ama biz zaten biliyoruz gazeteye karşı savaşın başlatıldığını. Bizim de tüm çabamız, gayretlerimiz gazetenin aksamadan, pürüzsüz çıkmasıdır. Aslında bizi fazla etkilemiyor valiyle aranızdaki sürtüşme. Siz kendinizi kollayın, dikkatli olun. Gelgelelim Basire'ye... kızın bu kadar incineceğini tahmin edemezdim...

–Azizağa! Mesele nedir? Hala anlatmanı bekliyorum! Tatlı, baklava, tüzük, Lenin, Stalin, valilik... Neler oluyor? Alaka kuramadım gerçekten.

Matbaa müdürü baktı ki olmuyor, Nâzım kolay kolay vazgeçmeyecek, meseleyi olduğu gibi, ayrıntılarıyla anlatmaya koyuldu.

15

Bir süredir matbaa'da dizgicilik yapan Basire, gazeteye bir tesadüf sonucu gelmişti. Kışın en sert günleriydi. Soğuk insanı iliklerine kadar donduruyordu. Nâzım öğle tatilinden sonra, evinden iş yerine geri dönüyordu. Şehrin merkez sokaklarından biriyle yürürken, birden gözü iki kadına takılıverdi. Onları tanıyordu sanki. Kadın ve yanındaki kız Nâzım'a kuşku dolu gözlerle baktıktan sonra, utandıklarından başlarını indirdiler ve birbirlerine kısılarak gözden kaybolmaya çalıştılar. Sokağın sonundaki köşeden dönmek üzere oldukları sırada, Nâzım çıkardı ikiliyi. Bir zamanlar onların köyünde öğretmenlik yapmış ve Basire gilde, daha doğrusu Basire'nin savaşta kaybolmuş dayısının evinde konaklamıştı epey bir dönem. Adımlarını biraz da hızlandırarak onlara yetişti:

–Basire! Tamam bacı!

Basire eski öğretmeninin sesini duyunca durdu. Annesi de baktı ona. Her ikisi de sokağın ortasında donup kalmışlardı. Ana kız Nâzım öğretmenin onları bu halde görmesini istemiyorlardı. Tamam'ın başına örttüyü beyaz eşarpın kenarları didik didikti. Ayağındaki eski ve yamalı kaloşların uçlarından parmakları görünüyordu. Üzerine giydiği dalgalı eteğinde beşten fazla yama vardı. Basire'nin giydiği elbiseler nisbeten yeni olsa da, ölçüsünden çok büyük olduğu görülüyordu. Belli ki şehre geldiği için elbiseleri bir kaç günlüğüne ödünç almıştı. Kızcığaz ağır hastalıktan geçirmiş gibi çöp gibi zayıf ve halsizdi. Burnunu hafifçe sıksan, ruhunu teslim edecek gibi duruyordu. Nâzım iyice onlara yaklaşarak:

–Hayrola? diye sordu. Tamam bacı, kışın ortasında şehirde ne işiniz var? Bu kadar yolu katettiğine göre herhalde önemli bir mesele olmalı. Bir sorun varsa, yardımım dokunabilirse size çekinmeyin, söyleyin.

Tamam kadın mahçup edayla eşarpını alnının ortasına kadar indirerek:

–Ne diyeyim evladım... Vallahi dilim varmıyor konuşmaya. Elbette bir sıkıntımız olmasaydı buralarda olmazdık... Bizim de kaderimiz böyle...

Kelimler boğazında düğümlendi kadının. Gözlerini indirdi ve sustu. Nâzım kadının utandığını ve kendisini biraz cesaretlendirmek gerektiğini anladı.

–Abla, lütfen sıkılmayın. Ne söylemek istiyorsanız söyleyin. Ben yabancı mıyım Allah aşkına? Hani öz kardeşiniz gibiydim? Köyünüzde öğretmenlik yaptığımda, yıllarca kayıp kardeşinizin evinde kaldığımı unuttunuz mu? Ben hala dün gibi hatırlıyorum o güzel yılları. Basire de derslerinde başarılı bir öğrenciydi, karnesi her zaman pekiyi notlarla dolu olurdu. Fakat bugün meyus gördüm sizleri. Basire hastalanmış mı yoksa? Anlatsanıza! Bir şey mi oldu?

Annesi kızına bakarak kafasını salladı ve utangaçlıkla:

–Hayır, dedi. Çok şükür sağlıklı. Allah kimseyi yoksulluk belasına düşürmesin, fakirlikle imtihan etmesin... Sen de benim kardeşim, ne gizlim saklım olabilir ki senden? Durumumuzu zaten biliyorsun. O günden bu güne fazla bir şey değişmedi ki... Bunları söylerken kahroluyorum utancımdan ama çocuklarım aç, yüzlerine bakamıyorum... Allahım bir oğlan çocuğu kısmet etmişti bana hatırlıyorsan, onu da sen köyden ayrıldıktan sonra azrail aldı elimden. Şimdi kapımdaki odunlarımı kesecek kimsem yok... Okula yeni tayin edilen müdür işimden attı beni, açıkta kaldım, bir gelir kapım vardı o da kapandı. Beş on kuruş maaşla zar zor geçiniyorduk, onu da çok gördüler bana... Evde bir tek ben çalışıyorum. Bu yaşlı halimle sabah erkenden kolhoza gidip akşam eve dönüyorum. Kolhoz işi de zahmetli, ağır bir iştir. Yeter ki çocuklar aç kalmasın diye katlanıyorum ama elimize avcumuza gelen kuruşlar da hemen gidiyor, bereketini göremiyoruz paranın. Evimizde beş on kilo unumuz, arpamız ya olur ya olmaz. Öğretmen kardeş, Allahın bildiğini sizden saklamama ne hacet? Perişan haldeyiz. Tek ümidim şu kızıma. Basire orta okulu bitirdikten sonra evde boş boş oturuyor. Üniversiteye göndermeye de gücüm yetmiyor. Ana kız çok düşündük, taşındık... Basire'nin bundan sonra okumasının anlamı yok, kolhozdan da bir yardım beklemek abestir. En son da şehire gelmesine, bulaşıkçılık veya ne bileyim temizlikçilik yapmasına karar verdik. Ayda beş on kuruş ailemize katkısı olur belki. Biraz kendisi için de harcar, ihtiyaçlarını giderir, biraz da bize gönderir. Allaha tevekkül ettik, geldik işte buradayız... Bakalım bir iş bulabilecek miyim kızıma? Senden de Allah razı olsun, uzun ömürler versin, evlatlarına sağlık sıhhat versin. Bizi şu sokağın ortasında merak edip halimizi sordun ya, Allah de senin halini düzeltsin. Kötü günün ömrü az olurmuş. Bakalım kızıma bir iş bulabiliyor muyum? Bizim köyde çalışmışlığın vardır, biliyorsun herhalde kurtların sürü sürü dolaştığını oralarda. Şu anda da dizboyu kar var köyümüzde. Hava kararıncaya kadar yetişmem lazım eve. İneğimiz, buzağımız sahipsiz kaldı...

Tamam sözlerini bitirerek, gözlerini kaldırmadan:

–Hadi Allaha emanet ol kardeş, biz gidelim artık. Yolcu yolunda gerek. Bakalım Mevlam neyler...

–Sizi bekleyen biri mi var yoksa? diye sordu Nâzım.

–Öğretmen kardeş lütfen bizim yüzümüzden rahatını bozma. Hem geç kalıyorsun, senin de bir işin gücün vardır. Biz de gidelim artık...

–Hayır! Nereye gittiğinizi ve sizi kimin beklediğini bilmek istiyorum.

–Hocam, bu kadar ısrar ediyorsan madem söyleyeyim bari... Tanımazsın sen, rahmetlik kocamın uzak bir akrabası var, Ismi Nabat. Hastanede ahçılık yapıyor, hastalara yemek bişiriyor. Evi de şehrin azacık kenarındadır. Kamıştan ordürdüğü, içinden ve dışından kara balçıkla sıvadığı bir ev bu. Yağmurdan, rüzgardan koruyor ya, bu da yeter... O da benim gibi Allah'ın boşverdiği bir kuldur. Bedbahtın teki. Kocası da yok... Fakirin cebi boş, kalbi dolu olur. Kapısına geldiğimde mutluluktan uçacak gibi oldu. Çok iyi karşıladı bizi. Bana hastanede bir temizlikçi arandığını söyledi. Maaşı da iki yüz rubleymiş. Vergisini mergisini ödedikten sonra, yüz yetmiş kalıyormuş. Bakalım artık... Kıza bu işi ayarlayabilse, Basire'yi şehirde bırakıp geri döneceğim.

Tamam kadın soğuktan ve utancından titriyordu. Basire annesinin kaloşların ucundan görünen parmak uçlarına bakarak, keşke Nâzım hoca bu halimizi görmeseydi diye geçirdi içinden.

Bu garibanların halini gören Nâzım'ın yüreği parçalanıyordu. Bir süre düşündü ve sonunda ana kızın yüzlerine şefkatle bakarak:

–Beni takip edin, dedi ve yürüdü.

Ana kız Nâzım'ın peşinden yürüyerek, onu izlemeye başladılar. Nâzım gazetedeki odasının kapısını açarak içeriye geçti, Tamam'ı ve Basire'yi de davet etti. Onlara odun sobasının yanında oturmaları için yer gösterdi. Birbirlerine kısılarak sessizce kendilerine gösterilen yere oturardular. Isınınca birazcık da olsa kendilerine gelmişlerdi. Nâzım Basire ve Tamam kadını yalnız bırakarak yazı işleri müdürünün odasına geçti. Cebinden çıkardığı bütün paraları koydu masanını üstüne. Bir kaç ruble de yazı işleri müdüründen aldıktan sonra, matbaa müdürünü çağırdı. O da cebindeki bütün paraları son kuruşuna kadar Nâzım'a verdi.

–Bakın arkadaşlar, bunları sizden ödünç alıyorum. Bugün olmasa da, yarın mutlaka iade edeceğim. Paraya çok ihtiyacım var... Odamda annesiyle beraber genç bir kız oturuyor. Bir zamanlar köylerinde öğretmenlik yaptıydım. Kadının kardeşine ait evde kaldım yıllarca. Kızına da öğretmenlik yaptım. Kadın da namuslu, iffetli biri. Yoksul insanlar cömert olurlar, onca yıl benden kira parası bile almadı. Bir aileli gibi geçiniyorduk. Şimdi de çok zor durumdalar, kendilerine yardım edecek bir hayırsever arıyorlar. Elbiselerine bakınca insanın yüreği sızlıyor. O garibanlar size teslim. Alın götürün univermag'a[36]. Gerekirse müdüre benim ismimi söyleyin, orada olmazsa bile, komşu dükkanlardan, ne bileyim depodan uygun kıyafetler bulsun onlara. Tamam teyze'ye mutlaka bir ayakkabı, başörtüsü, kızı için de uygun bir şeyler alın işte... bu arada kaliteli olmasına da dikkat edin! Onlar için en güzelini yapmalıyız. Anlatabiliyor muyum?

Yazı işleri müdürü ve matbaa müdürü bir ağızdan:

–Anlaşıldı Nâzım muallim! dediler. Gereken neyse yaparız.

Azizağa kendine has incelikle:

–El tutmak Alidendir[37]. Nâzım muallim büyük bir sevap kazanıyorsunuz!

Nâzım:

---

[36] Sovyetler döneminde her şehirde bulunması gereken en büyük mağaza. Gıda ürünleri dışında, giyimden bijüteriye, tuhafiyeden kuyumculuğa kadar hemen hemen her şeyin ticaretinin yapıldığı süpermarket. Büyük şehirlerde iki üç, ufak şehirlerde ise bir tane "univermag" mutlaka bulunurdu.

[37] El tutmak, yani yardım etmek, ihsanda bulunmak Hz. Ali'nin sünnetidir anlamında, Azerbaycan Şialarına özgü bir anlayış biçimi. Azerbaycanda kullanılan bir deyimdir.

–Kıyafet işini bitridikten sonra da sakın onları bırakmayın, tekrar yanıma getirin tamam mı? Onlarla konuşacaklarım var, diye uyardı.

Yazı işleri müdürü ve matbaa müdürü anne kız için söylenen her şeyin en güzelini satın aldılar. Tamam kadın yeni ayakkabısını kıyamıyordu ayağına geçirmeye. Bu güzel ayakkabıları çamurda, balçıkta kirletsem, görenler ne der? Şımarmış demezler mi? Hem yiyecek ekmek bile bulamazken, bu pahalı ayakkabılar benim nereme yaraşır? Saklarım, kızlarım büyüğünce giyerler, böylesi daha uygun olur.

Kadının parmakları, içerisi suyla dolu olan kaloşun yırtık burnundan görünüyordu hala. Nâzım soğuktan morarmış parmaklara dikkatle bakarak:

–Tamam abla, Basireyle ilgili planlarım var, dedi. Onu gazeteye işe alıyorum. Matbaada boş bir yerimiz var. Aylık maaşı da sekiz yüz ruble olacak. Ne dersiniz?

Kadının sevinçten gözleri yaşardı. Titrek bir sesle:

–Senin takdirin buysa, artık ne diyebilirim ki ben? Kurbanın olayım, bu nasıl bir iş olacak? Kızım gelir mi üstesinden?

–Ne demek gelir mi? Hem de nasıl gelir! Benim öğrencim olduğunu unutuyorsunuz galiba? Basire'yi iyi tanırım ben. Becerikli, yetenekli kızdır. Arkadaşları da yardımcı olurlar ona. Benim gözlerim de daima üzerinde olacak.

Tamam gözlerini kaldırarak mahçup bir ifadeyle Nâzım'a baktı:

–Ayaklarının altında öleyim hocam. Gökte Allah, yerde sen. Bu sözlerden sonra ne diyeyim artık? Felek bize çelme takmış, bir sığınak yerimiz kalmadı. Bize yardım ettin, güleryüzle karşıladın, el uzattın ya Allah da sana yardım etsin hocam. Gözle görünmeyen Allahıma dua edeceğim. Rabbim hep seninle olsun hocam! Eli hep elinin üzerinde olsun…

Nâzım:

–Bugünden itibaren Basireyi işe alıyorum. Pekala, barınma sorununu nasıl halledeceğiz?

Tamam kadın:

–Oğlan olsaydı derdimiz olmazdı tabii, nerede kalırsa kalsın derdim, ama kız çocuğu olunca… demin bahsettiğim Nabat hanım vardı ya, hani kocamın uzak akrabası, hastanede ahçı olan? Onunla geçenlerde konuştuğumuzda kalacak yer mevzusunda ağzını aradım biraz. Yeter ki bir iş bulunsun dedi, kalacak yer benden. Zaten öğlenleri işte olacak, akşamlar da Allah'ın verdiği rızıktan yeriz içeriz, şu daracık fakiranemin bir köşesinde yorgan döşek serer uyuruz. Kış bitsin, gerisi kolay. İlkbaharda İnşallah kamıştan bir oda daha ördürürüm, damını da örterim. Ondan sonra daha da rahat ederiz, ev genişler. Odanın biri benimle Basire'nin olur, diğerinde de yetimlerim kalır. Fakir olduğuna bakma hocam, Nabatın zengin kalbi vardır. Soyu, şeceresi de mübarektir. Dedesi Süleyman bey meşhur, muhterem bir zattı. At yılkısının, koyun sürüsünün sayısı bilinmiyordu. Kimin öncesi, kimin sonrası işte buna derler:.. Soyu sopu kesildi adamın, bir tek kızı Nabat kaldı bu fani dünyada… Onun da kocası durup dururken kalp krizinden gitti. Ağabeyleri, erkek kardeşleri de savaşa gittiler, geri dönmediler. Baktı ki geçinemiyor, köyden şehire taşındı. Aldı çocuklarını kanatlarının altına, bir köşede, iyi kötü bir gecekondu yaptırdı kendine, geçinip gidiyor işte… Hastanede yemek yaparak, çocuklarını zar zor geçindiriyor. Kadınlığına bakma sen, pek çok erkekten daha mert ve çalışkandır. Beni görünce o da senin gibi pek duygulanmıştı hocam...

Tamam kadın başörtüsünü düzelterek:

–Evet Nâzım hoca… Allah daima seninle olsun. Şu yetime kanat gerdin ya, Allah de seni belalardan, kötülüklerden korusun. Kızıma bir iş bulundu, gayri hiç bir şeye ihtiyacım yok. Bu iyiliğini asla unutmayacağım. Kalacak yer sorununu da, hamdolsun Nabat kadın halletti sayılır. Allah ikinizden de razı olsun…

***

Gözden uzak, otuz kırk evli, telefonsuz, radyosuz ücra bir dağ köyünden çıkarak, gürültülü ve kalabalık bir şehre taşınmak Basire için kolay olmamıştı. İlk günlerde çok sıkılıyor, gurbeti yaşıyordu. Anne, kardeş özlemi de acı çektiriyordu ona. İletişim kurmakta da zorluk çeken kız, kimseyle de içli dışlı, samimi olamıyordu. Zaman geçtikçe şehir yaşamına, yeni iş ortamına ve mesai arkadaşlarına yavaş yavaş alışmaya, ısınmaya başladı.

Azizağa amca da her gün, her an Basire'den söz ediyor, zekasına ve akılına hayranlığını dile getiriyordu. "Daha dün çalışmaya başladı ama işin ucunu da hemen yakalayıverdi. Toy deyip geçmeyin, birçoğunuzdan daha hızlı çalışıyor. Matbaanın işleri de büyük ölçüde Basire'nin omuzlarında" diyordu matbaa çalışanlarına.

İşe herkesten erken gelmek de adetiydi Basire'nin. Amirinin verdiği bütün görevleri seve seve yerine getiriyordu. Munisliği ve güzel huyu sayesinde bütün çevresinin saygı ve sevgisini kazanmıştı. Mesai bitince de, yine aynı şekilde gözlerini yere dikerek, sağına soluna bakmadan doğruca Nabat teyzenin evine geri dönüyor, daracık odada yeni günün açılmasını bekliyordu. Pazar günlerinde Nâzım'ın eşi Seriye onu evlerine davet ediyor, biraz sohbet ettikten ve yemek yedikten sonra, biraz erzak ve Basire'ye uygun evde giyecek adına ne varsa, zorla kızcığazın eline tutuşturup evine yolcu ediyordu. Nâzım'ın çocukları da Basire'den ayrı kalamayacak kadar alışmışlardı ona. Seriye hep uyarırdı kocasını "ne olur kıza dikkat et, gözün hep üstünde olsun, yetimdir" diye. "Onunla iyi davranırsan Allah da karşılığını verir sana. Gazete onunla alay eden, onu sıkıştıran olursa, engel ol".

Aslında kadının bu kadar endişe etmesine gerek yoktu. Çünkü bu öksüz kıza herkes kardeş gözüyle bakıyordu iş yerinde. Kimse onu incitebilecek en ufak bir söz söylememişti şimdiye kadar. Şehire gelmeden önce annesinin verdiği tavsiye ve uyarıları asla aklından çıkarmıyordu çünkü. Ağırbaşlılığı, namusu ve ölçülü oluşu sayesinde, çevresindeki insanlarda kendine karşı bir tür çekingenlik oluşturmuş ve onlarla arasına mesafe koymuştu.

Kızın canını sıkan, uykularını kaçıran sadece bir tek sorunu vardı bu dünyada. Bir veya iki ayda bir yapılan parti genel toplantılarında, vilayet parti başkanı'nın tarafsızların salonu terketmesini talep etmesi Basire'nin gururuna dokunuyordu. "Salonda oturanlardan daha mı az hakediyorum parti toplantılarına katılmayı" diye düşünüyordu kara kara. "Niçin arkadaşlarımdan ayırıyorlar beni? Parti üyesi olmak insana ayrıcalık mı sağlıyor yani? Benim de neslimde, soyumda yüzkızartıcı suç işlemiş kimsem yoktur. Benim de parmaklarım dizgi yapmaktan, harflerle uğraşmaktan nasır bağladı. Çalıştığım sürece bir kere olsun uyarı cezası almamışım. Bütün emirleri, verilen bütün görevleri bire bir uyguluyorum, işimin hakkını veriyorum..."

Bir yandan da mesai arkadaşlarının Basire'nin kulağını doldurmaları ve evde Nabat teyzenin partili olmanın faziletleri ile ilgili uzun uzun anlattığı hikayeler,

Basire'de partiye üye olmak hevesini doruğa ulaştırmıştı. "Bu devirde parti kartın olmadı mı, öl daha iyi" diyordu herkes. İstediğin kadar çalış, çabala hiç bir faydası yoktur. Kariyerinde ilerleyemezsin. Partili olmayana iş yerinde de saygı gösterilmez, adam yerine konuşmaz".

Basire de defalarca buna şahit olmuştu. Her toplantıda, bir süre genel konular konuşlduktan sonra, tarafsız olanlar dışarı çıksın deniliyordu. Yani "tarafsız olduğun için sana güvenilmez, yanında parti sırlarını açamayız" demek istiyorlardı aslında. Basire de tüm bu hakaretleri içine sindirerek, yüreğinde dert ediyordu. Bu çifte standarttan kurtulmanın tek yolu parti üyeliği olduğu için, kız bunun en uygun yolunu yöntemini bulmaya çalışıyordu. Oysa resmi prosedürden bile, en ufak bir anlayışı ve bilgisi yoktu kızın. Bu süreci ona anlatacak, yardımcı olacak ve yol gösterecek birini arıyordu. Dizgici arkadaşlarına açamıyordu derdini. "Ya alay konusu olursam?" diye korkuyordu. Sadece güvenebileceğini düşündüğü bir tek isim vardı aklında, o da Azizağaydı. Adam görmüş geçirmiş, yıllarca bu çevrelerde bulunmuş, bana muhakkak yardımı dokunur diye düşünüyordu. Yardım etmeyi kabul etmezse bile, bu konu aramızda kalacaktır. Kimseye açmaz bu sırrı biliyorum. Böylece gazete de maskaraya alınmam...

16

Pazar akşamı gazetede personelden yalnızca bir iki kişi kalmıştı. İşçilerin çoğu bir kamyonet bularak Süsen ormanına odun kırmaya gitmişlerdi. Genel yayın yönetmeni de, pamuk tarlalarında çiftçileri denetlemekle görevlendirildiğinden odasında yoktu. Matbaada Basireyle başbaşa kalan Azizağa, basım tezgahındaki ufak bir arızayı gidermek için uğraşıyordu. Metal kapağı yerine koymadan önce, makinenin içerisindeki bazı vidaları sağlam kapatmak için dudaklarını birbirine kenetleyerek, tornavidayı olanca gücüyle döndürüyordu. Basire elindeki dizgiyi yarıda bırakarak ayağa kalktı ve çekingen tavırla Azizağa'ya doğru bir kaç adım attı. Matbaa müdürüne karşı olan sevgisi ve duyduğu yakınlıktan, yüreğini sadece ona açabileceğini düşünüyordu. Ama Azizağa'nın meşgul olduğunu ve harıl harıl çalıştığını görünce, konuşmaktan şimdilik vazgeçti. Önce ona yardım etmek geçti içinden. Azizağa Basire'nin ne yapmaya çalıştığını anlayınca müdahale etti:

–Sen karışma kızım. Dizgi yapmak başka, koskoca makineyi onarmak başkadır. Bu senin harcın değil. Demir dümürle, koskoca parçalarla uğraşmak dolma sarmak kadar kolay mı sanıyorsun?

Azizağa Basire'nin bulunduğu yöne bakmadan eğildi ve metal kasanın içindeki ufak yedek parçalarını karıştırmaya başladı. Aradığını bulamayınca da, derin bir iç çekerek dim dik doğruldu.

–Kızım seni anlıyorum, dedi. Bu devirde erkeklere ait bir çok iş kadınların omuzuna yüklenmiş. Bizim bir komşumuz var, tanımazsın sen, poliste çalışıyor... O tür adamları tanımasan daha iyi aslıdna. Odunu bile karısına kestiriyor. Kendisi de filinta gibi giyiniyor. Kırmızı şapkasını da kafasına koydu mu havasından geçilmiyor mahallede. Salak salak konuşması da yok mu... İş-ken-ce! Her kesle de uğraşıyor herif! Her kesle sorunu var yani. Oysa beş para etmez züppenin teki. Her gün sefa sürüyor. Bir oturuşta yarım litre votkayı boşaltabiliyor. Soyup soğana çevirmediği adam da kalmadı civarda. Düşmanıma bile reva görmem onun eline düşmeyi. Tanıdığım birine ne yaptı bir bilsen... Adam bir kavga sırasında birine tokat indirmdi diye, bu polis olacak geberesice pislik karısının

boğazındaki zincirleri bile aldı zavallının elinden. Böylesinin kafasına bir kurşun çakacaksın. Şerefsizin yüzü kıpkırmızı, vücudu da sapsağlam. Utanmak sıkılmak nedir bilmez. Ama doğruluktan, dürüstlükten öyle bir konuşuyor ki, sanki boğazından helal lokmadan gayrı geçerse istifra eder. Karısı da garibanın teki. Vur kafasına, al elinden ekmeğini. Altı çocuğun elinde tükenip gidiyor. Şaşırmış kalmış kadıncığaz. Çocuklarına mı baksın, yemek mi yapsın, çarşıya pazara mı insin bilmiyor. Konuşunca da kocasından dayak yiyor. Benim vazifem eve para getirmektir, gerisi karı işidir, geber diyor.

Tezgahın yanında duran telefon çalınca Azizağa sustu ve ahizeyi kaldırdı. Arayan dizgicibaşıydı. Süsen ormanına yakın olan köylerin birinden arıyordu.

–Orman ağası odun vermiyor.

Demek için aramıştı.

–Elinizde fişiniz olabilir ama ben yine de verememem diyor. Valiliğin bana gönderdiği listede odun verilmesi gereken kurumların arasında gazetenin adı geçmiyor. Gazetenin oduna ihtiyacı yok diyor valilik. Ama illa da odun istiyorlarsa, Başarat ormanlarından alsınlar.

Dizgicibaşının sesi kuyunun dibinden geliyordu sanki. Ne dediği anlaşılmıyordu. Ve aniden hat kesildi. Azizağa ahizeye ne kadar üfürdüyse de, cihazı tokatladıysa da faydası olmadı. Sonunda çabalarının anlamsız olduğunu görerek, ahizeyi yerine koydu ve Basireye yöneldi:

–Görüyorsun işte. Bir fiş ayarlattık odun alacaz diye, ona da izin vermiyor, yamukluk yapıyorlar. Bunların maksadı çalışmalarımızı engellemek.

Azizağa ağır ağır kafasını salladı.

– Basire bunlar sana anlatılacak türden şeyler değil kızım, henüz çok gençsin. Komşumun hikayesini şunun için anlattım. Böyle şerefsiz, namussuz adamların önemli pozisyonlara geldiği bir devirde, kadına saygı gösterilmesini beklemek abestir. Gitti o güzelim günler, gitti... Bakıyorum da, bana yardım etmek geçiyor içinden. Civatalarla, vidalarla uğraşmak istiyorsun. Boşuna zahmet etme, buna müsaade edemem. Buna gururum izin vermez. Ne kadar ki sağıklıyım, nefes alabiliyorum, elim bacağım titremiyor, şu meretle uğraşacağım. Ben varken, sana mı kaldı ağır işleri omuzlanmak. Nâzım muallim hakkında çokca bahsetti bana. Şimdilerde her kes başına şapka koyuyuor, ama erkeklikten eser kalmadı...

Azizağa konuyu değiştirerek sordu:

–Kızım, galiba bana söylemek istediğin bir şey var senin. Hem bir garipsin bugün...

Basire gözlerini indirerek baskı makinesinni üzerindeki lekeyi eliyle silmeye başladı:

–Söylemeye de utanıyorum doğrusu. Sizin tavsiyenizi almak istemiştim bir konuda.

–Buyur kızım, buyur! Benimle dertleşmeyip de kiminle dertleşeceksin?

–Yaşım da, iş stajım da uygun. Yurtdışında olan, ya da sabıkası olan akrbamız yoktur. Partiye üyelik için dilekçe vermek istiyorum.[38]

Azizağa kıza hemen cevap vermedi. Belini eğerek, gözlerini kıstı ve dizgideki yarım kalmış sütunların birinin yerini değiştirdikten sonra başını kaldırarak sordu:

[38] SSCB döneminde Komunist Partisine üye olmanın önkoşullarından birisi de kapitalist ülkeler diye isimlendirilen devletlerde yaşayan akrabanın olmamasıydı. Birinci dereceli akrabalr arsında sabıkası olanlar da partiye üye olamıyorlardı.

–Partklom'la bu konuyu görüştün mü?[39]

–Hayır, önce size danışmamın daha doğru olacağını düşündüm. Bir tavsiyede bulunur, belki de partkom'la kendiniz konuşrusunuz diye... Onu tanımıyorum, etmiyorum. Rica etsem siz konuşur musunuz? Evet derse...

Azizağa az kalsın "biz parti üyesi olduk da ne oldu?" diyecekti ama kendini zor tuttu. "Paritye girdik dilimiz, ağzımız bal oldu da, bir tek sen kaldın açıkta. Yetim kızsın, başını indir işini yap! Parti senin neyine lazım? Güya partiye girmezsen mesleğini, dizgini elinden alan mı var? Zaten şöyle veya böyle bu zahmetli, zor işi yapmaya devam edeceksin. Bir lokma ekmek için bunca çileye, eziyete katlanacaksın. Değişen hiç birşey olmayacak ki! Başına belayı almayı bu kadar çok mu istiyorsun yani? Partili olmanın bin bir türlü zararı var insana. Oturumlara katıl, aidatları yatır, siyasi derslere git, teşkilatın emir ve talimatlarını yerine getir, nüfus değişikliği, iş yeri değişikliği sırasında yeniden kayıt tazele. Nikahlı avrat gibi oluyorsun adeta" demek istedi ama sustu...

Düşündü ki, bunlar kız çocuğuna söylencek laflar değil. "Konuşursam aklına kötü şeyler gelebilir. Sonuçta hepimiz insanız, çiğ süt emmişiz. Yüzüme karşı söylemese de, yüreğinde bana karşı yanlış bir zan'a kapılır, kendisini kıskandığımı düşünür belki de. Parti o kadar kötüyse, niçin o zaman kendi üye oldu, diye sorar haklı olarak..."

Oysa gerçek çok farklıydı ve Aziazağa'nın kendisi de bin pişmandı. Yanıp tutuşuyordu içinden.

"Basire kız olmasaydı, karşımda şu anda bir erkek duruyor olsaydı ve güvenseydim ona, yüreğimde ne var, ne yoksa hepsini açar dökerdim. Anlatırdım ona durumu. Gençken Allah benim de aklımı başımdan aldı derdim. Minnetlere, sıkıntılara katlanarak partiye girdim. Şimdi de pişmanlıktan dizlerime vuruyorum. Çünkü ne partiye saygı kaldı, ne de partiliye. Bak işte! Göz önünde değil mi halimz? Partinin yayın organı ve en güçlü desteği gazete değil midir? Yazdıklarımız yüzünden, bize yapmadıkları kalmadı. Nâzım bir iki köşe yazısı yazdı, bir iki yetkliyi eleştirdi diye, bizi linç etmeye hazırlar. Hazreti vali'nin gururuna dokunmuş yani..."

Aslında kıza söyleyecek çok şeyi vardı. Örneğin, Nâzım İlham nereden bilsin kimin kim olduğunu? Vali'nin arkadaşları kim, akrabaları, dalkavukları kimlerdir nereden bilsin? MTS müdürü ismi gazetede anıldı diye yaygara koparıyor. Her yerde durmadan gazete hakkında ileri geri konuşuyor. Şimdi de aç sırtlanlar gibi Nâzım'ın üzerine çullanmak, onu parçalamak için fırsat kolluyorlar. Kanalın suyunu keserek tarlalara yönlendiriyorlar, gazetenin çalışmaları aksasın diye. Akşam oldu mı, merkezden misafirler var, ya da valilikte toplantı ypaılıyor, ampüller zayıf yanıyor diye matbaayı çalıştırmamıza izin vermiyorlar. Ya glavlit[40] ne yapıyor? Vali ve yardımcıları gazeteye bakmadan, görmeden size sansür numarası veremem diyor. Odun almak için ricayla, minnetle zar zor fiş bulmuşuz, araba ayarlamışız, arkadaşlarımızı ormana göndermişiz şimdi de ismimizi listeden çıkarıyor, Başarat ormanına gitsinler diyorlar. Maksat gazete çalışmaz hale gelsin, Nâzım da görevinden alınsın. Sorunlar saymakla bitmiyor ki kardeşim... Tüm bunlar da kimin yastığının altından çıkıyor? Partinin güvendiği,

[39] Partkom – Parti Komitesi. Burada bölge parti komitesi sekreteri kastediliyor.

[40] Sansür kurulu. Kurul başkanı gazete, dergi ve kitaplar baskıya girmeden önce son okumasını yaparak, sansür no'su veriyor ve basılıp basılamayacığını bildiriyor.

görev ve sorumluluklar yüklediği yetkililerin! Sen de git katıl o partiye. Biz kurtulduk, cennetlik olduk ya, bir Basire kaldı! Santral kala kala, çarkı ellerimle döndürüyorum sabahtan akşama kadar! Bunu yapmaya mecbur muyum!? Kollarımın acısından, sızısından geceler uyuyamıyorum. Matbaa işi böyle mi olmalı?

Basire arkanı olsaydı, Azizağa susar mıydı hiç? Herşeyi tüm çıplaklığı ile anlatırdı ona. Yırtarcasına boğazını haykırırdı:

–Nâdir Nasrullayev, Garipzade gibi alçakların elinde oyuncağa dönüşen partiyi çöpe at gitsin. Deyyus güruhunun yönettiği bir partiye üye olmak istemiyorum ben! Gerçek bir kalem ustası, mert, okumuş, yardımsever bir insanı bu kadar sıkıştırmak, zulm etmek reva mı? Nâzım'ın tırnağının bildiğini vali'nin kafası bilmiyor. Niçin sudan bahanelerle süründürüyorsunuz garibanı? Onunla oturup kalkmayı, selamlaşmayı bile gurunuza yediremiyorsunuz. Oysa ismini bile yazamayan cahil kolhoz başkanları, kapınıza tekmeyle açarak giriyorlar odalarınıza. Pamuk, süt, yün işletmelerinin müdürlerini, konserve fabrikasının müdürünü görünce dibiniz düşüyor. Saygı duruşu yapıyorsunuz karşılarında. Adeta secdeye varıyorsunuz önlerinde. Yüzünüz gülüyor. Ama gazete personelinden birini gördünüz mü, kafanıza beş tonluk taş düşüyor sanki. Hırıltılıyla konuşuyor, gözlerinizi fıldır fıldır açıyorsunuz. Geberiyorsunuz pislikler! Partinin kafası basan kadrolara ihtiyacı yok ki! Sizin gibi cebinde bol parası, kafatasının içinde ise beyin yerine barsak olan gerizekalılarla yetiniyor?

Azizağa içinden geçenleri Basire'ye söyleyemediği için, yüreğinde fırtınalar başkaldırıyordu. Çaresi olsaydı "kızım ben bir hata ettim, bari sen etme" diye Basire'nin önünde diz çöker, yalvarırdı ona. Bu düzenbazların saflarına katılarak, tertemiz adını lekeleme. Şer yuvasından, şeytanlardan uzak ol. O güzelim yıllar tarihte kaldı artık. Biz partiye üye olurken, insanlık şimdiki kadar çıldırmamıştı. Gönüllerde vicdan vardı, merhamet vardı. Şimdilerde parti dediğin bir fitne fesat yuvası olmuş. Allaha, Peygambere inanan kalmadı. Parti'nin şerefi beş paralık oldu. Şerefsizi de, şereflisi de, hırsızı da namuslusu da partiden dem vuruyor.

Basire bunları anlayacak kapasite değildi ne yazık ki. Bildiği tek şey "partili olursam bana da inanırlar. Kariyerim, istikbalim güvence altına alınır. Toplantılara, oturumlara katılırım. Tarafsız olduğum gerekçesiyle arkadaşlarımdan ayrı düşmem, salon dışına atılmam artık".

Elli yaşı olan Azizağa hayatı boyunca çok büyük zorluklara katlanmış, ihanetler görmüştü. Yaşadığı ülkenin siyasi rejimini ve düşündüklerini dile getireceği taktirde başına gelebilecekleri iyi biliyordu. Heyecanına hakim olmaz, duygusallığa kapılır da konuşursa kızın yanında, KGB geceyarısı onu yatağından alarak yok eder. Azizağa'yı gördüm diyen de olmazdı. Kayıplara karışır, mezarı bile bilinmezdi. Rahmetli babasının "evladım çok biliyorsan, az konuş" diyerek sık sık oğlunu uyardığını bir an olsun aklından çıkarmıyordu. Azizağa'nın Basire'ye son sözü bu oldu:

–Elbette kızım, Allah hayırlı uğurlu etsin. Dilekçeni yaz sen, ben de elimden gelen yardımı ederim sana. Ama peşin söylüyorum, partinin tüzüğünü, proğramını iyice okuyup ezberlemen gerekiyor. Parti teşkilatında, valilikte seni sözlü sınava çektiklerinde önce tüzükten, proğramdan soru soracaklar. Azacık heyecanlandın mı, veya bir soruya bile yanlış cevap verdin mi battın demektir. Siyasi bilgisi zayıf diyecekler. Gerçi son söz valinindir yine de. O evet derse, sorun kalmaz, diğerleri de onun aminhanlarıdır zaten. Ama her ihtimale karşı

tüzüğü ve proğramı iyice hafızana kazı. Gerisi benim işim. Partkom'la da bir yolunu bulur konuşurum. Ondan emin olabilirsin, bizim adamdır. Hemen dolduruşa gelen biri. Diğerlerini de bakalım artık, yumuşatabilecek miyiz?..

17

Basire birinci oturumdan hemen geçmişti. Bütün delegeler bu kızın partili olmayı hakketiği konusunda hemfikirdi. Evet, kimse itiraz etmiyordu etmesine ama nedense yarım aydan fazlaydı kızın evrakları valilikte takılıp kalmıştı. Ve bu "durgunluk" fazla uzayacağını vadediyordu. Oysa prosedüre uygun olarak Basire günler, haftalar önce davet edilmeliydi mülakata. Nâzım ise bu mesele yüzünden onların kapısına gitmek, ricada bulunmak istemiyordu. Gitse de faydasının olmayacağını biliyordu çünkü. Bu kızın partiye geçişi onlara maddi bir gelir sağlamadığı ve işin ucunda çıkar olmadığı için, muameleyi suni olarak geciktiriyorlardı. Zaten insanları süründürmek, bir gelenek hâlini almıştı resmi dairelerde. Maddi karşılığı olmayan en ufak bir işe bile yakın durmuyordu bu insanlar. Tüm bunları bildiği için de, onlara ağız açmak istemiyordu Nâzım. Partkom ve Azizağa bu konu'nun daha ne kadar uzayacağını sorduklarında ise, valilik yetkilileri: "bu aralar çok meşgulüz, biraz bekleyin" diyorlardı. Elbette Azizağa yutmuyordu bu yalanları, evrakların niçin sümenaltı edildiğini de çok iyi biliyordu.

Basire'nin bütün dertlerini ve sıkıntılarını paylaştığı tek sırdaşı Azizağaydı gazetede. Matbaa müdürü'nün Allah korkusu, dürüstlüğü ve iyi niyetiydi kızı bu kadar ona ısındıran. Son günlerde Azizağa'nın durumu iyice zorlaşmıştı. Her gün bir kaç kere "parti meselem ne oldu" diye sorup duruyordu kızcığaz. Ateşle barut arasında kalan Azizağa ise "kızım onların karın ağrısı başkadır, bizden rüşvet istiyorlar diyemiyordu" diyemiyordu ne yazık ki.

Azizağa bir gün fırsatını bulup, valilikte parti üyeliğine geçiş konularıyla ilgilenen bölge müfettişine yaklaştı. Onun iş çıkışında yakalayarak, köprünün yanındaki lokantaya götürdü. Orada ona çatlayana kadar yemek yedirdikten ve içki içirdikten sonra da, cebine birazcık para sıkıştırdı. Ertesi gün, müfettiş Basire'nin dosyasının eline alarak üzerinde büyük harflerle "TÜZÜK TALEPLERİNE UYGUN DÜZENLENMİŞTİR" yazdı ve aynı gün dosya parti komisyonuna gönderildi.

Müfettişi tavlamak kolaydı, işin en zor kısmı ise bundan sonra başlayacaktı. Parti komisyonu başkanı Kayserzade'ye nasıl yaklaşacığını, onunla nasıl konuşacağını bilemiyordu Azizağa. Basire'nin dosyası bir kaç gün de parti komisyonunda sümenaltı edildi. Azizağa şehirde sayılıp seçilen ve sözü geçen bir iki kişiden rica ederek, Kayserzade'ye telefon bile açtırmıştı. Arayanlardan biri:

–Basire'nin meselesini bu kadar uzatmaya ne gerek var arkadaş? Olumlu cevap ver, üye olsun bir an önce. Kızın bir tebessümü bile yeter sana.

Kayserzade ise:

–Merak etmeyin siz, en kısa zamanda partiye alacağız onu, diyerek geçiştiriyordu.

Bazı önemli kişilerin ricasından sonra, Kayserzade nihayet Basire'yle yüz yüze görüşmek için, onu makamına davet etti. Önce dikkatle dosyasını inceledi ve evrakları tek tek okudu. Ve başladı sözlü sınav... Marx, Engels, Lenin, Stalin'in doğum tarihleri, bazı eserlerinin içeriği ile ilgili bir sürü soru sordu ve partinin

tüzüğünü, programını dikkatle okuyup okumadığını yokladı. Kayserzade'nin sorduğu bütün sorulara Basire hiç zorlanmadan cevap veriyordu.

Kayserzade:

–Çok zeki ve çalışkan birine benziyorsun, aferin sana! dedi. İstikbalin parlaktır. Beğendim seni. Müsterih ol, parti kartını de cebinde bil.

–Teşekkür ederim, dedi kız mahçup ifadeyle.

–Bir iki gün içerisinde komisyon üyeleri ile beraber senin meseleni istişare ederek, seni en kısa zamanda partiye alacağız, emin olabilirsin.

Basire'nin tombul yanaklarına hafif kırmızılık çöktü.

–Sağolun yoldaş Kayserzade. Allah çocuklarınızı bağışlasın...

Sevincinden şaşkına dönen Basire, durmadan ona hayır dua ediyordu.

Kayserzade bir iki gün sonra partiye geçecek olan genç kıza imalı imalı:

–Pekii... Farzedelim parti kartını aldın, sonra ne olacak? diye sordu.

Basire onun ne demek istediğini anlamadığından, boynunu bükerek mazlum bakışlarını Kayserzade'nin yüzüne dikti.

Kayserzade yarı şaka, yarı ciddi bir yüz ifadesi ile:

–Peki bu işin tatlısı olmayacak mı? Bizi kim görecek?

Ve o anda parmağını ısırdı Basire. Parti komisyonu başkanının ne demek istediğini anlamıştı. Tam da ağzını açmış, Azizağa demek istiyordu, Kayserzade suratını ekşitti:

–Hayır! Kesinlikle! Azizağayı karıştırma şimdi. Gerçi ben de Azizağa'yı sever sayarım. Oldukça çalışkan, mesleğine bağlı bir ustadır. Matbaa'nın bütün sorunlarını tekbaşına üstlenmiş, götürüyor. Ama biraz ağzı yırtıktır. Her yerde konuşacak bu meseleyi. Duyarsa, hemen patronunun avucuna koyacak. Nâzım İlham'ı da tanırsın sen... Haberi olsa, vay halimize! Valiyle, vali yardımcısıyla da arası açık. Sonra onun topu, tüfeği karşısında duramayız.

Kayserzade soğukkanlılıkla ekledi:

–Komunist ser verir sır vermez! Dilim dilim doğrasalar da ağzından laf kaçırmaz! Bir şey yapacaksan bunu bir sen, bir de ben bilmeliyiz.

Sonra da işaret parmağını kaldırarak,

–Bir yeter, dedi. Anladın mı? Bir!

–Evet anladım, dedi Basire.

–O zaman kaçta geleceksen söyle, ben de odamda seni bekleyeyim.

–Hemen! Şimdi! Bir saat sonra burada olurum, dedi Basire aceleyle.

–Yooo. Hayır! Öğlen vakti olmaz. Yüz göz var üzerimizde. Dışarıdan görenler olursa, anlarlar hemen. Mesai bitiminde, hava biraz kardıktan, her kes de çekip gittikten sonra gel. Ama tekrar ediyorum! Bunu kimse duymamalı, bilmemeli!

Basire il parti komitesinin bulunduğu muazzam valilik binasının mermer merdivenlerinden adeta uçarak iniyordu. Kendi kendine "bundan sonra kimse tarafsız olduğum için sen dışarya çık, diyeme bana!" diye düşündü sevinçle.

Basirenin mutluluğu yere göğe sığmıyordu. O gün iş yerinde de sanki bir ateş parçası gibi sağa sola vuruyordu kendini. Azizağa gözünün ucuyla ona bakarak:

–Kızım, bugün pek enerjilisin bakıyorum, dedi. Biraz meşguldüm, demin soramadım sana. Anlat bakalım, Kayserzadeyle ne konuştunuz? Nasıl geçti mülakat?

Basire gülümseyerek:

–Çok iyi geçti.

–Ne dedi sana?

–Hiç bir şey demedi ki. Tüzükten bir iki soru, Marx, Lenin, Stalin'in tevellüdlerini sordu... Bunun gibi genel bilgiler işte...

–Hepsine cevap verdin mi?

–Evet Azizağa amca, ne sorduysa hepsine cevap verdim. Kendisi de çok memnun kaldı. İstikbalin parlaktır dedi bana. Sonra da git dedi, her şey güzel olacak...

Azizağa elini işten ayırmadan, güçlükle matbaa bıçağını kaldırdı ve hırıltılı bir sesle:

–Tebrik ederim, dedi. Gözlerin aydın. Önemli olan Kayserzade'nin son sözüydü. O da bir kıllık yapmadı ya, demek ki gerçekten parti işin tamam senin. Genel kurul'un parti komisyonunun kararını veto ettiği şimdiye kadar hiç görülmemiştir.

Azizağa bunları söyledikten sonra, bıçağı kağıdın ölçülerine göre ayarlamaya ve tezgahın ufak tefek arızalarını gidermeye başladı.

Basire ise iki de bir duvardaki saate bakıyor, mesainin bitmesini dört gözle bekliyordu. Aklı fikri Kayserzade'nin ve tatlının yanında kalmıştı. Saat beş olunca çalışanlar eşyalarını topladı ve ikişer, üçer olarak gazeteyi terketmeye başladı. Basire bu gün her zamankinden farklı olarak, arkadaşlarını beklemedi ve işim var diyerek, hızlı adımlarla evine koştu.

Daracık, izbe gibi evde, erkek işini de, kadın işini de tek başına yapan Nabat teyze, eski, yırtık bir elbiseyi üzerinde geçirmiş, tavandan gökyüzünün göründüğü delikleri tespit ediyor, onları sıvayla dolduruyordu. İki gün önce yağmur yağmış, evin içi suyla dolmuştu. Köşede yığınla duran elbiseler ve yorgan döşek sırılsıklam olmuştu. Kadını en fazla üzen ise, misafirler için ayrılmış yatak takımının ıslanmasıydı. Ve bir daha evin içi suyla domasın diye, sabah erkenden kolları sıvamış, tavandaki delikleri kapatmak için uğraşıyordu. Saman ve çamur karışımından oluşan sıvayla dolu kovayı her defa yukarıya kaldırdığında, bahtına, kaderine yakınıp duruyordu:

–Allahın dünyada benden bedbaht kulu mu var? Kurban olduğumun huzurunda ne günah işledim de, bana bu kadar çile çektiriyor? Bir kocam olsaydı yanımda, bu köpek kulübesine sığınır mıydım? Herkes gibi benim de bir rahat evim olurdu. Lanet olsun komunizme. Aldığım beş kuruş parayla yetimlerimi mi geçinderiyim, yoksa çatıyı mı tamir edeyim?

Basire yaralı av gibi nefesi kesilerek daldı evin içine. Nabatı görür görmez bağırmaya başladı:

–Nabat teyze, Nabat teyze!

Nabat elinde çamur dolu kova, omuzunun üzerinden arkasında duran kıza baktı.

–Aaa sen misin Basire? Erkencisin bugün kızım, hayrola?

Basire mutlu bir yüz ifadesiyle ona el salladı:

–Hadi insene aşağıya! İnsene teyze!

Nabat, kızın yeni bir haber getirdiğini anlamıştı. Elindeki kovayı tavana çakılı olan kancadan asarak acele etmeden aşağıya indi. Basire kadını kucaklayarak her iki yanağından öptü ve evin dışına çıkardı. Ağır ağır soluyarak:

–İşim tamamdır Nabat teyze! Partiliyim artık ben! ve sesini alçaltarak, Kayserzade kimseye söyleme diye uyardı beni. Kayıp babamın ruhuna yemin ederim kimseye söylemedim. Ama sen anam gibisin bana. Biliyorsun, senden

gizlim saklım olmaz. Bunları bir tek sana söylüyorum. Kıyamet de kopsa ağzından kaçırmayacağını biliyorum.

Kadın şaşkın şaşkın kıza bakarak:

–Kızım Kayserzade de kim oluyor? diye sordu.

–Parti komisyonu başkanı. Evet, evet! Bu mesele de artık onun elinde. Benimle konuşmak için makamına davet etti. Sözlü sınava tabi tuttu ve sonuçlardan memnun kaldığını bildirdi. Geleceğini aydınlık görüyorum dedi bana. Parti kartını da cebinde bil dedi.

Basire Nabatın kollarına girerek mutluluktan parlayan gözlerini ona çiviledi:

–Nabat teyze, sen Kayserzadeyi tanımıyorsun! Öyle munis, tatlı bir adam ki! Onunla ilgili kötü şeyler söylemişlerdi bana. Dosyamı sümenaltı edecek diye endişe ediyordum. Her halde Allahım onun kalbine merhamet indirdi bugün. Bir kelime kötü söz duymadım dilinden. Konuşmanın sonunda da bunun tatlısını kim verecek diye sordu. Önce Azizağa demek istedim, ama kızdı bana. Azizağa'ya güvenilmez dedi. Ağzı yırtıkmış da... Sonunda anlaştık, ben götürecekmişim tatlıyı. Sadece ikimiz bileceğiz bu konuyu... O ve ben!

Nabat kurumuş çamur parçalarını üzerinden temizleyerek:

–Dur kız! Bir dur bakalım aaaa! Değirmen gibi öyüdüp duruyorsun canım! Ne demek istediğini de anlamıyorum! Evet, partiye girmek istediğini biliyordum. Bugün de Kanizade midir nedir, sana olur demiş. Bunları anladım da, gerisini maalesef anlayamadım.

Basire boynunda asılı olan boncukları karıştırarak heyecanla konuştu:

–Bende onu anlatmaya çalışıyorum ya! Tatlı istedi benden ve işaret parmağını gösterdi.

Nabatın kaşları çatıldı. Gözlerini genişçe açarak, parmağının ucunu ısırdı:

–Kızım sabahtan beri söylesene bunu. Herifin derdi var desene... Sabahtan beri öve öve bitiremiyorsun adamı. Ben de kendi kendime güneş nereden doğmuş acaba diye düşünüyorum. Eveet. Bu devirde bedava iş bağlayan mı var? Kanizade para almadan sana parti kartı verecek kadar aptal mı? Ama bakmış ki gençsin, üstelik gazetede çalışıyorsun, üstü kapalı biçimde anlatmış sana derdini. Başkaları da duymasın diye uyarmış bir de...

Basire sonu görünmeyen bir tunelde yürüyen insanın yüz ifadesini alarak:

–Peki ne yapacağız şimdi Nabat teyze?

–Ne yapacağız derken kızım, biliyorsun isteyenin bir yüzü kara olur, vermeyenin iki yüzü. Maalesef bu böyle. Aslına bakarsan onu anlamak da mümkün. Alver dünyasında yaşıyor, zaman böyle. Biz de bir yolunu bulup istediğini ayarlamalıyız. Başka çaremiz mi var? Koşan kes, düşmeye her an hazır olmalı. Bohçalarımı açar bakarım bir kaç kuruş bulunur belki. Canını sıkma sen, Nabat teyzen seninle! O da erkek mi yani? Onun gibi on erkeğe bedelim ben. Ah kızım, ah! Bilmediğin o kadar şey var ki senin... Komisyon başkanı olacak o dalavereci, işaret parmağını göstermekle aslında bin rubleye işaret ediyor. Biz de çaresi yok, vereceğiz artık. Aç kalmak pahasına da olsa yapmalıyız bunu. Biraz da az yeriz, ölmeyiz ki...

Basire somurtarak bunun üzerine ne diyeceğini şaşırdı. Nabat acıyordu onun haline.

–Kızım derdime bir dert de sen ekleme. Sakın ha, Nabat teyzem para pul için bu kadar söylenip duruyor düşünmeyesin! Vallahi paraya acıdığım falan yok. Evimden o para çıkmasa bile, komşulardan bulurum İnşallah. O konuda rahat ol

sen. Beni öfkelendiren, çileden çıkartan dünyanın düştüğü hallerdir kızım. Benim rahmetli de komunistti. Ama vallahi, billahi sahtekarlığı, dalaveresi yoktu. Parti üyleği için para mı ödenirmiş, bu da nereden çıktı? En korkunç kabusta bile böyle bir şey göremezdik. Rahmetli biraz faaldi bu konularda, akrabaları arasında da pis işlere bulaşmış kimse yoktu, hemen aldılar partiye. Kendisi de Allah şahidimdir, dürüst adamdı. Kolhoz fedakarı diye de namı çıkmıştı. Onun partiye nasıl girdiğini, ne zaman girdiğini inan ben de anlamadım. Birgün kartını gösterdi, ben de fırkaya girdim dedi. Senin anlattıklarına bakılırsa, bugün parti ticarete dönüşmüş. Bunları daha evvel bilseydim, partiye girmene müsaade etmezdim. Kızım, Nabat teyze tercihime karşı çıkıyor deme sakın. Allah biliyor ki yaptığın seçime bir itirazım yok. Partiye giriyorsan gir. Allah hayırlı uğurlu etsin. Bilirsin, okuma yazmam yoktur benim, sadece adımı yazabiliyorum, o da güçlükle. İşim gücüm hastalara yemek bişirmek, bulaşıkları yıkamaktır. Hiç bir şey bilmesem bile, partinin de bir inanç oduğunu biliyorum. İnancı da ticarete dökersen, bunun sonu hayırlı olmaz, bundan eminim. Er ya da geç sözlerimde ne kadar haklı olduğumu ben görmesem de, sen mutlaka göreceksin kızım. Bu rezalet fazla uzun sürmez.

Nabat konuştukça Basire'nin sabrı tükeniyordu. Dakikalar geçtikçe de artıyordu tedirginliği. Kayserzadeyle anlaştıkları saate az kalıyordu. Nabat ise hala oyalanıyordu. Önce acele etmiyordu ama Basire'nin heyecanını görünce, lafı fazla uzatmadı. Eve geçerek yorgan döşeğin üzerine örttüğü kilimi kaldırdı ve bohçalarını çıkaradı. Hepsini teker teker açtı ve bulduğu birer, üçer, beşer rublelik banknotları bir köşeye toplamaya başladı.

–Kızım sakın yüreğinde bir şüphe kalmasın. Rabbime yemin ederim elimde avucumda ne var, ne yoksa hepsi bu. Burada kaç para olduğunu ben bile bilmiyorum. Sen benden iyi biliyorsun hesap kitabı. Say bakalım ne kadar var burada?

Basire ezilmiş, buruşmuş paraları düzelterek, özenle birbirinin üstüne topladı. On, yirmi, otuz... ve sayıp bitirdikten sonra:

–Nabat teyze burada çok az para var, dedi. Başkanın istediği kadar yok. Toplam üç yüz kırk ruble. Kayserzade de beni bekliyor. Geç kalırsam kızar bana. Onu kandırdığımı zanneder. Allah korusun, ya üyeliğime hayır derse!?

Nabat kadın ortası yırtık yün şalını başına örterek, borç para almak umuduyla bir iki komşusunun kapısına gitti. Onlar da yeminler ederek paralarının olmadığını söylediler. Sadece fırıncı kadın yüz ruble verebileceğini söylüyordu. "Yüz ruble Basire'nin derdine melhem olmaz" diye düşünen Nabat kadın, bu parayı almaktan vazgeçti. Evine kör pişman geri döndü. Basire onun eli boş geldiğini görerek daracık ev üstüne çöktü sanki. Kahroldu. Yanaklarında bir iki damla yaş belirdi. Nabat kızın bu hâlini görerek onu azarladı:

–Kızım bunun için göz yaşı akıtılır mı hiç? Yok işte, yok! Yani ağlayıp sızlayınca parti meselen düzeliyor mu? Bir dur bakalım... belki bir çaresini buluruz. Yarına kalsaydı işimiz daha kolay olurdu. Doktorlardan borç alırdım belki de.

–Hayır! Olmaz! Kayserzade beni bugün, şimdi bekliyor!

Nabat şaşkındı. Ne diyeceğini bilemiyordu.

–Ben, Allahın zavallı kulu, neyleyeyim şimdi ha!? Kız illa da bulacaksın diye tutturmuş... Kızım bende para yok. Komşular da vermiyor. Ne yapmamı istiyorsun? Nereden bulayım bu parayı?... Bak kızım. Gel biz seninle farklı bir şey

yapalım. Evde bir çikolata kutusu var. Üzerinde kırmızı gül resimli. Bir hasta vardı, önemli biriydi, yanına gelen ziyaretçi getirmişti. O da bana hediye etti. Günlerdir evde saklıyorum, sandıkta kilitli duruyor. Çocuklar öğrenirse hemen elimden alırlar. İşte görüyorsun! Lanet olasıca Kayserzade midir nedir, onun kısmetiymiş demek ki. Çikolata kutusunu paket yaparız, yanına da evde baklavamız var biraz, ondan koyarız. Şimdilik bunları al götür, kapatsın çenesini. Paketi verirken de bolluca laf yap. Talebinizi karşılayacak kadar param yok üzerimde dersin. Çok ani oldu, bulamadım dersin. Evde bir tek bunlar vardı. Şimdilik bu tatlıları az da olsa çok görün ve kabul edin. Parti kartımı alırken bir daha size uğrarım de. Asla yalan söylemem, bundan emin olun, diye de ekle.

Nabat kadının söyledikleri Basire'nin aklına yattı. Hatta biraz da rahatladı. Zaten başka çaresi de yoktu. Kayserzade odasında onu bekliyordu. Nabat evde olan bütün baklavaları paket yaparak, Basire'nin koltuğunun altına sıkıştırdı ve kızı parti komisyonu başkanının yanına gönderdi. Şaşkın ve öfkeliydi kadın. "Ademden Hateme kadar, bütün zamanlarda yetimlere yardım etmek, ihsanda bulunmak sevap sayılırdı. Dünyanın haline bak... Palabıyıklı, koskoca adamlar yetim kızlardan rüşvet istemeye başladı. Her halde Allahın bunlardan haberi yok... Olsaydı dul kadınla, yetim kızın malına, parasına göz diken aşağılıkların belasını verirdi. Bir de parti yetkilileriyiz diye geçiniyorlar. Bolşevik! Vali! Paraları da bir sürü. Allahım bu kadar parayı nasıl, nereden buluyorlar? Bu kadar evleri, villaları var. Takım elbiseleri, şık kıyafetleri, mücevherleri, altınları... Ama hala dünya malından gözleri doymuyor. Bir de konuşunca göreceksin onları! Namustan, kanunlardan, dürüstlükten ve insanlıktan dem vuruyorlar. Neden bu fırsatçıların, üçkağıtçıların kafasına göklerden taş yağmıyor ha? Neden? İnşallah birgün yağar...Her şeyin bir zamanı vardır..."

Nabat donup kalmıştı kamışlı evinin önünde. Aklına kötü kötü şeyler geliyordu. Valilik binası partinin kalbidir. Kutsal bir mabettir bir anlamda da. Bir mabede rüşvet ve üçkağıt karıştı mı, insanların partiye güveni mi kalır? Bizim Basire de rüyalar aleminde vallahi. Deli kız. Ne yapacaksın partiyi? Başka bir uğraş bulamadın mı kendine? Babasız kızsın, otur oturduğun yerde... Sahipsiz bağda, bostanda yetişen meyveyi, sebzeyi bile koparmak, yemek haram kabul edilir bizim memlekette. Neden? Çünki dinimiz, imanımız, itikatımız var... Şehrin göbeğinde beyaz bir bina dikmişler, adını da "partinin evi" koymuşlar. İçerisinde de bin türlü dolaplar dönüyor. Şimdi insanlar o binada oturanlar hakkında ne düşünsün, ne desin? Vallahi eskiden duysam da inanmazdım. Basire'nin meselesinden sonra, iyice boşverdim herşeyi. Artık en ufak bir kuşkum kalmadı. Nerede görülmüştür böyle bir rezalet? Ufacık bir parti kartı için, bin ruble para mı istenir? Hem de yetim bir kızdan! Zaten Allah babasını almış elinden, yeterince cezalandırmış yavrumu. Şimdi de elinde avucunda kalan beş on kuruş parayı da hakimiyeti mutlak olan parti mi alacakmış? Peki o bedbaht ne yesin, nasıl geçinsin? Köyünde ekmek bekleyen aç ninesine, kardeşlerine, anasına yardım etmesin mi? Para göndermesin mı? Vallahi batmalı, dağılmalı bu dünya! Yansın kavrulsun, kül olsun! Kıyamet de tez gelir İnşallah!

Nabat içinden yanıp tutuşuyordu. Basireyle Kayserzade arasında geçen diyaloğu duyunca, sanki üzerine benzin dökerek, ayak parmaklarından kibrit çakmışlardı. Valiye, o binada oturan herkese ne kadar beddua ettiyse de, bir türlü rahat olamıyor, sinirlerini yatıştıramıyordu.

Valilik binası şehri ikiye bölen dağ nehrinin sol kıyısında, üzerinde yassı kayalar olan tepenin yamacında, merkezden birazcık kenarda bulunuyordu. Eski yapı olan bu binanın birinci katında gazete ve matbaa dışında, başka idareler de vardı. Basire parti üyeliği meselesini halledecek yetkili şahısa götürdüğü hediyeyi koltuğunda sıkı sıkı tutarak, sağına soluna bakmadan bütün şehrin ümit ve minnet kapısı olan bu ihtişamlı binaya doğru yürüyordu. Bir ses duyunca, kafasını kaldırarak ürkek bakışlarıyla çevresine bakınıyor ve tekrar yoluna devam ediyordu. Basire şehirdeki bütün insanların kendisini izlediği hissine kapılmıştı. Sanki köşeden birileri fırlayacak da, elindeki nedir, onu nereye, kime götürüyorsun diye soracakmış gibi tedirgindi. Böyle bir soruyla karşılaşmamak için adımlarını hızlandırdı. Dalgınlığı yüzünden ayağı bir kaç defa çukura girdi ve az kalsın tepetaklak yere düşüyordu. Apartmanların sırayla durduğu sokağın arkasında bulunan valilik binasına vardı ve içeriye girdi. Yıllardır gazetede temizlikçlik yapan yaşlı kadın, Basire'yi görünce şaşırdı:

–Basireciğim! Sen misin! Kurbanın olayım nereden geliyorsun? Hayrola? Kadının sesindeki sevecen nolar, insanın içini ısıtıyordu.

Basire bir anlık kendini kaybetti. Az kalsın Kayserzade'nin yanına gittiğini ve ona baklava götürdüğünü söyleyecekti temizlikçiye. Ama kendini toparlayarak:

–Önemli bir şey yok, dedi.

Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Bundan sonra gelebilecek sorulara muhatap olmamak için, hızlı ama mahçup adımlarla merdivenleri çıkmaya başladı. Kayserzade odasında ileri geri giderek volta atıyor ve arada sırada duvardaki yuvarlak saatine bakıyordu. Kahve rengi yeni takım elbisesi, şişman vücuduna dar geliyordu. Bu vazifeye atandıktan sonra, göbek çıkardığı için ceketinin önünü ilikleyemiyordu. Ona kalsa, şişmanlığının iki nedeni vardı: işinin oturaklı olması ve eskisi kadar yürüyüş yapamamasıydı. Özensiz bağladığı kravatının ucu kemerine kadar uzanıyordu. Yana dökülen saçlarını kulağının arkasından üste tarayarak, kafasının ortasındaki kelini az da olsa kapatıyordu. Kulağı tetikte, sabırsızlıkla Basire'yi bekliyordu. Birden kapı açıldı ve beklediği kız:

–Girebilir miyim? diye sordu ve cevabı beklemeden içeriye geçti. Kayserzade önce kızın elindeki pakete baktı ve daha sonra parlayan gözleriyle Basire'yi süzerek:

–Bu ne ya? Ay çok mahçup ettin beni, ne gerek vardı... diyerek palavra sıkmaya başladı.

–Çam sakızı çoban armağanı, ufak tefek bir şeyler işte. Tatlı...

Kayserzade iğrenç bir sırıtışla:

–Senden tatlı olamaz ama, dedi ve kıza doğru bir iki adım atarak elindeki paketi çekip aldı ve masanın üzerine bıraktı. Kolunu Basire'nin boynuna geçirerek kızı göğsüne sıktı ve kucakladı. Basire onun ne yapmaya çalıştığına anlam veremese de, geri çekilerek başını onun koltuğunun altından çıkardı. Bakire bir kıza karşı içinde başkaldıran şehvetin etkisinden, Kayserzade'nin çehresi bembeyaz oldu. Hayatı boyunca taciz kelimesini bile duymamış Basire ise, ırz düşmanı, ihtiraslarının kölesi bu namussuz alçağın ona sarkıntılık etmeye çalıştığını anlamamış, bu davranışını yaşlı bir amcanın gösterdiği yakınlık olarak algılamıştı.

Gecenin bu saatinde odada gencecik bir kız... Kayserzade'nin içine şeytan doğmuştu... Parti komisyonu başkanı, yapay tebessümüyle bu iğrenç niyetini perdelemeye çalıştı. Utancından kızarmış Basire ise aceleyle:

–Teşekkür ederim. İyi geceler, diyerek odayı terketti.

Basire valilik binasından epey uzaklaştıktan sonra, Kayserzade'ye söylemesi gereken şeyleri söylemeyi unuttuğunu hatırladı. Oysa Nabat teyze uyarmıştı onu. Baklavanın geçici bir hediye olduğunu, parti kartını alınca bir daha görüşeceklerini söylemeliydi Kayserzade'ye. Dudaklarını ısırdı.

–Aman Tanrım! Boynum kırılsaydı keşke! Nasıl unuturum bunu... Rezil oldum, rezil!

Şehre çöken karanlık, Basire'nin gözünde biraz da koyulaştı. Ah vahlar ederek geri döndü eve. Dakikalardır Basire'nin geri dönmesini kapının önünde bekleyen Nabat teyzenin de gözleri yolda kalmıştı. Tamam kadının emaneti olan, genç, yeniyetme bir kızın tek sorumlusu oydu şu anda. Elinde olmadan kuşkulara kapılmaya başladı "şehirde bir sürü ırz düşmanı, pezevenk dolaşıyor... Ya sarkıntılık ederlerse kıza? Saldırır, kötü bir teklifte bulunurlarsa? O zaman Tamam'ın lanetinden kurtulabilir miyim? Utancımdan, kahrımdan ölürüm..."

Oyalanmak için tavukları ine topladı ve tekrar kapının önüne dönerek dağınık ve dalgın haliyle uzak bir noktaya dikti gözlerini. Parmaklarının ucunda yürüyerek, arkadan kadına yaklaşan Basire onun boynunu kucakladı. Nabat irkildi ve karşısında Basire'yi görünce yüzü güldü.

–Nasıl gittin, nasıl geldin kızım? Kayserzade'yi gördün mü? Ne konuştunuz? Deminden beri gözlerim yolda, meraktan ölüyordum az kalsın. Aklıma kötü kötü şeyler geliyordu...

Basire omuzlarını silkerek tereddütle:

–Gittim görüştüm onunla, dedi. Paketi de verdim. Ama dalgınlıktan, para konusunu söylemeyi unuttum. Bundan sonra ne olacak bilmiyorum... Üyeliğimi uzatır mı dersin?

–Başka hiç bir konuşmadınız mı?

–Hayır. Paketi aldı, sonra da boynumu kucakladı. Odasına girdiğimde zahmet etmişsin, gerek yoktu, sen de çok tatlı şeysin dedi...

Nabat teyze leb demeden leblebiyi anlayan kadınlardandı. Kayserzade gibi erkeklerin ne mal olduğunu bildiği için anında çözdü meseleyi.. Ama kızı üzmemek için bunları ona söylemedi. Yüzünü valilik binasına doğru tutarak ellerini genişçe açtı.

–Allah belanızı versin İnşallah, diye haykırdı. Namussuzlar, şerefsizler! Pislik yuvası! İşte benim partim! İşte benim valiliğim!

Nabat partinin, valiliğin ünvanına uzun uzun lanetler, beddualar yağdırdı. Basire kadının bu öfkesine anlam verememişti. Her halde baklavaya acıyor, diye düşündü...

18

Basire gittikten sonra Kayserzade kapıyı kilitledi ve kızın getirdiği paketi açmak için masaya koştu. "Herhalde hepsi bozuk paradır, bunun için de paket hacimli görünüyor. Yüzlük, ellilik banknotlar olsaydı daha ince olurdu..."

Çikolatayı ve bir miktar baklavayı görünce bozuldu. Az sonra da terden sırılsıklam oldu. Paketin kağıtlarını soğan kabuğu gibi bir bir açarak aralarına dikkatle baktı yine de. Çikolata kutusunun kapağını da açtı ama burada da para adına hiç bir şey yoktu. Aklı karıştı. Ne diyeceğini, ne düşüneceğini bilemiyordu.

“Herhalde kız yanlış anladı beni. Keşke açık konuşsaydım onunla... Kabahat bende! İmalı sözleri anlamayacak kadar genç ve tecrübesiz olduğunu düşünemedim işte. Bedava parti üyeliği mi olur!? Nah! Matbaa dizgicisiymiş, işçiymiş... Bana ne ya?! Parti üyeliği yerine ha şu kolumu görür, kaltak! Kayserzade’yi iyi tanımıyor anlaşılan!.. Ona el kol hareketleri yapmasaydım keşke, işte bu iyi olmadı. Ama pek tatlı bir parçaydı... Alıştıra alıştıra bitirmeliydim işini... böyle bir parça elden bırakılır mı hiç?... Avı kaçırdım, gitti artık.”

Kayserzade derin bir ah çekti. “Peki valiye ne diyeceğim şimdi? Genel kurul toplantısına katılmak için yarın sabah erkenden Bakü’ye hareket edecekti. İki üç gün kalması gerekiyor orada. Demin kendisi söyledi, Bakü’ye bir kere gittin mi, yirmi otuz bin ruble bile yetmiyor, diye. Sadece otel masrafları olsa neyse. Parti Genel Merkezine cebin boş giremiyorsun. Mümkün değil. Herkes bir şeyler bekliyor senden. Kapıdaki güvenlikten ta üst düzey yetkililere kadar, herkes para istiyor. Elini cebine sokup da, bir mendil çıkarmak bile riskli. Hayvan gibi gözlerinin içine bakıyorlar, para çıkaracaksın sanıyorlar. Vali bunları boşuna anlatmadı bana. Geçen hafta ima etti zaten, senin işin kolay diye. Yaptığın tek şey partiye katılanların, kaydını yapmak. Vali de salak değil ya, biliyor bu kayıtları nasıl yaptığımı. Herşeyin bir bedeli var elbet. Bu yüzden aldığım parayı onunla da paylaşak zorundayım. Kara kaşıma, kara gözüme aşık değil ya! Onunla paylaşmazsam eğer, aramız açılır. Ensemden yakaladığı gibi atar dışarı beni. Yerime de başkasını koyar. Yetki de, güç de onda. Sonra benim halim ne olur? Sap gibi kalırım ortatda valla! Kim bana iş verecek? Görevinden alındın mı, öldün demektir. Arkadaşlar, dostlar da senden uzaklaşıyorlar. Bir selamı bile çok görmeye başlıyorlar. Bunlar da başımıza gelmesin diye, kazandığımız paranın bir kısmını valiye yedirmek zorundayız. Yardımcısı fazla önemli biri değil, yüzüne tükürsen yağmur yağdı diye şükredecek”

Kayserzade dertli dertli düşünüyordu. Hangi bahaneyle vali’nin karşısına dikilecekti? Bütün ümidini bugün Basire’den alacağı bin ruble paraya bağlamıştı. Ondan aldığını ise valiye verecek, böylece yakasını onun elinden kurtaracaktı. Ama olmadı... Kız kafasına göre paket yapıp getirmişti. “Çocuk muyum beni baklavayla kandırıyorsun salak!? Basire’ye güvenmesiydim bu kadar, sağdan soldan borça alırdım en azından...”

Dahili telefonun sesi Kayserzade’yi daldığı düşüncelerden ayırdı. Parti komisyonu başkanı ahizeyi kaldırdı:

–Efendim!

–Nerelerdesin sen be?! Hemen yanıma gel!

–Baş üstüne!

Kayserzade telefonu kapatarak başkanın odasına yollandı. Nâdir Nasrullayev masanın arkasında, ayakta duruyordu. Kayserzade içeriye girer girmez somurtarak:

–Buyur, buyur geç! dedi ve ona masanın karşısındaki sandalyelerden birini işaret etti, yakın otur. Dışarıda beni bekleyen var mı?

–Hayır. Bekçiden başka kimse yok. En azından ben kimseyi göremedim.

Kayserzade komutanın önünde saygı duruşu yapan er’e benziyordu.

–Biliyorsun, yarın Bakü’ye gidiyorum. Genel kurul toplantısından sonra da, belki bir iki gün kalırım orada. Bakanlıklarda biraz işim var. Bazı sorunları halletmeden işim bitmiş sayılmaz. Arkadaşları yolluyorum, eli boş geri dönüyorlar. Ellerinden iş gelmiyor beceriksiz heriflerin. Bakü’de boş boş

dolaşmaktan başka bir bildikleri yok. Bizzat ilgilenmezsem batarız. Geri döndüğümde ise geniş bir toplantı yapacağız. Sen de, ne kadar üye adayı, üye varsa hepsinin dosyasını hazırla, toplantıda onları bir bir ele alacağız.

–Baş üstüne!

–Tamam... bana dyecek bir sözün var mı?

Kayserzade yutkunarak:

–Hayır. Diyecek bir şeyim yok...

–Emin misin? İyice düşün istersen?

Formaliteye ve imalı konuşmalara gerek yoktu aslında, çünkü bu ikili oldukça samimiydi ve Kayserzade valiyi Bakü'ye ne şekilde ve nasıl "yolcu etmesi" gerektiğini pek iyi biliyordu. Diğer yetkililer gibi fazla para vermese de, bin ya da iki bin ruble mutlaka vermeliydi, bu onun öncelikli görevleri arasındaydı. Ama bugün cebi boştu işte. Basire onu yanlış anlamıştı maalesef. Utancından ne yapacağını, ne diyeceğini bilemiyordu. Şu anda valinin son sorusunu cevapsız bırakmaktan başka çaresinin olmadığını anladı. Yüzü kızarmıştı. Kızarıklık yoğun ensesine ve boğazına kadar yayıldı. Birden vali'nin bakışları sertleşti:

–Tamam! Hadi git işine! Son günlerde seni aşırı rahat görüyorum. Üstelik kulaklarım her gün kötü şeyler duyuyor seninle ilgili. Yarın yolculuk var, şanslıymışsın. Bu yüzden üstüne gitmek, moralini bozmak istemiyorum senin. Ama bu pasifliğin devam ederse, seninle vedalaşmak zorunda kalırız, yollarımız ayrılır. Git hadi ve iyice düşün!

Kayserzade'nin dili dudağı kurumuştu. Söyleyecek söz bulamıyordu. Kör pişman odasına geri döndü. İçinden kendine lanetler ve küfürler yağdırıyordu. "Ah benim salak kafam! Gencecik kızı sıkıştırmak, ondan rüşvet istemek akıl karı mı? Nasıl da ihtimal vermedim imalı konuşursam beni anlamayacağına? Niye açık açık konuşmadım, bin ruble getir demedim ki ona? O da ne yapması gerektiğini bilirdi o zaman. Ona parmak göstererek, kaş göz işaretleri yaparak konuşursan, olacağı da buydu. Onda ariflik ne gezer? Gitmiş, para yerine bana baklava getirmiş. Nereden bilsin vali'yi Bakü'ye göndermek için ona bin ruble para vermem gerektiğini? Ben bittim artık, mahvoldum! Çekeceğim cezamı, başka çaresi yok. Bakalım zalim valinin baskılarına dayanabilecek misin Kayserzade? Bakü'den döndüğünde indirecek kıçına tekmeyi. İşte o zaman aklın başına gelir..."

Kayserzade dikkatsizliğinin bedelini ağır ödeyeceğinden kuşku duymuyordu. Yapacak bir şey de yoktu, olan olmuştu bir kere... Vali geri döndüğünde, ona yalvaracak, yakaracak, af dileyecek ve yeniden beğenisini kazanmaya çalışacaktı... Belki o zaman atılmazdı bu "bereketli" işinden.

***

Kuzeyden alıç, yaban gülü otları, yabani armut, erik ve muşmula ağaçları ile kaplı alçak dağlarla, güneyden ise çıplak ve yassı tepelerle kuşatılmış şehir merkezine zifiri karanlık çökmüştü. Gecenin sükunetini küçük elektrik santrali ve şehri iki hisseye bölen dağ nehirinin gürültüsü bozuyordu sadece. O gece ne Kayserzade'nin, ne de Basire'nin gözlerine uyku girmiyordu. Vali'nin çektiği fırçanın etkisi hala üzerindeydi parti komisyonu başkanının. Bu akşam yaşanan sert ve bunaltıcı dialogdan sonra, başına nelerin gelebileceğini hayal bile edemiyordu. Basire ise Kayserzade tarafından suni engellerle karşılaşıp

karşılaşmayacağını düşünüyordu. Şu anda tek derdi, tasası parti üyeliğiydi kızın. Onların her ikisi için de bu gece kabusa dönüşmüştü. Vali ise Bakü'de dağıtacağı para tomarlarından birinin eksik oluşuna yanıyordu. Eğer herhangi bir yetkiliye ödemesi gereken "haracı" ödeyemezse, başı derde girebilirdi.

Gecenin sessizliğine sığınan dağlar, vadiler gökyüzünün altında yaşanan bu kötülüklere neden lanet yağdırmıyorlardı acaba? Zorbaların melanetlerine maruz kalanlara neden acımıyorlardı? Tertemiz gökyüzünde sevinçle parlayan yıldızlardı bir tek, çileli insanlara teselli verircesine gök kubbeden ılık bir tebessüm salan. Bu tebessümde yeryüzünü yaşanılmaz hale getiren insanoğluna ince bir istihza da vardı. Karanlık geceyi, aydınlık gündüzü, rızık kaynağı olan toprağı, mucizelerle dolu dünyayı insanlığa armağan eden Allahın sabrı, nankör kullarının bunca fenalığına ve bin yıllardır süregelen düşmanlığa rağmen tükenmiyordu.

Arşa bir ses, gizemli bir melodi yükseliyordu bu gece. Nabat kadının namazı ve dualarıydı bunlar. Kamışlı evden gökyüzüne yükselen bu dualarda, zayıfları ve mazlumları kötülüklerden mahafaza etmesi isteniyordu Allahtan.

Basire'den duyduklarını içine sindiremiyordu kadın ama susmak zorundaydı. Konuşamaz, haykıramazdı nefretini ve öfkesini. Haklı olduğu halde duyuramazdı sesini. Tek çaresi kalıyordu, o da Allaha sığınmak. Tek teselli kapısı, sığınak yeri Onun kapısıydı. Kederinin ağır yükünü hafifleten, yüzlerce, binlerce insanın kabus gördüğü bu gecede ona ayrıcalık tanıyarak gönlüne ümit tohumları serpen, şer yuvalarının bir gün mutlaka yıkılacağına dair inancını artıran, inanan kadının tek silahıydı dua.

19

Bir kaç yıl daha geçti.

Toplantı ardından toplantılar yapıldı il meclisinde. Basire'den sonra dilekçe verenler partiye üye oldular, kartlarına kavuştular. Onun dosyası ise hâlâ tozlu raflarda bekletiliyordu. Ağır bir taş düşmüştü kuyuya sanki.

Basire ise hâlâ ümitli ve iyimserdi. Derdini, sıkıntısını da kimseyle paylaşmıyordu. Evde, iş yerinde sık sık hayallere dalar, efkarlanırdı. Parti üyesi olamayacağı takdirde, bir vatandaş olarak tükeneceğini zannediyordu. "Demek ki, topluma faydası olmayan bir asalağım ben. Partiden ret cevabı alanı gazetede de çalıştırmazlar..."

Basire'nin gamdan ve tasadan her gün biraz daha mum gibi eridiğini gören Nabat teyze, bu işe parmak basmaya karar verdi. Kayserzade'nin hastanede çalışan doktor akrabasına giderek, Basire için yalvaracaktı. Kızın parti meselesi düzelirse eğer, babasından yadigar kalan altın kolyeyi Kayserzade'nin karısına hediye etmeyi düşünüyordu. Nabat teyze bu kolyeyi mutlu günlerinde asardı boynundan. Kocasını kaybettikten, ömrünün sonuna kadar kaderine yalnızlık ve yoksulluğun yazıldığını anladıktan sonra, ufacık bir bez parçasına sararak, sandığın dibine saklamıştı babsını hatırasını. Sakla samanı, gelir zamanı hesabı göz bebeği gibi korumuştu onu bugünedek. Gün gelir ekmek parası için bozdurmak zorunda kalırım düşümüştü. "Demek ki Kayserzade'nin karısının kısmetiymiş kolye. Varsın olsun. Yeter ki Basire'nin şu belalı üyeliği halledilsin".

Akşam olunca kolyeyi Kayserzade'nin hastanede çalışana akrabasına verdi. Doktor hanım önce bu işe bulaşmak istemediğini söylese de, Nabat teyzenin

perişan, yürek sızlatan halini görünce dayanamadı ve parti komisyonu başkanın evine gitti. Nabat teyze "Kayserzade para filan isteyecek olursa onu da hallederiz" demişti. "İstediği meblağ bende olmazsa bile, sağdan soldan bulur veririm, merak etmesin. Yeter ki kızın üyeliğini onaylasın bir an önce. Basirem yıkılır yoksa. Hatta gerekirse evimdeki kilimlerimi bile satarım..."

Cevap fazla gecikmedi. Nabat teyzenin bu son ümidi de suya düşmüştü. Kayserzade "iki hafta önce gelseydin, bir younu bulur bu işi hallederdik" demişti akrabasına. "Artık çok geç. Teşkilatın birinci toplantısında Basire'nin parti adaylığı veto edildi. Sebepse babasının savaşta kayıp düşmesinin arkasındaki sır perdesinin hala aralanmamış olmasıdır. Ya adam Almanların tarafına geçmişse? Hâlâ hayattaysa ve SSCB'ye karşı Almanlar'la işbirliği yapıyorsa? Kısacası babasının statüsü belirlenene kadar, onu partiye alamayız..."[41]

Nabat teyze doktorun evinden eli boş geri döndü. Kayserzade'nin uydurduğu bahane o kadar saçma, o kadar gülünçtü ki, kadın buna nasıl bir tepki göstereceğini bile şaşırmıştı. Eve varana kadar yol boyunca kendi kendine sitem etti durdu: "Doğru demişler, müslüman iş işten geçtikten sonra uyanır diye. Boynum kırılsaydı keşke! Bu kolyeyi daha önce niye çıkarmadım sandıktan? Niye daha önce teklif etmedim ona? Kafamı çalıştırsaydım mesele bu kadar uzanır mıydı hiç? Lanet olası bin rubleyi zamanında verseydik ona, şimdi bu masalı dinlemek zorunda kalmazdık. O zaman ne babasını hatırlardı kızın, ne dayısını. Babasının Almanlar tarafından Mazdok civarlarında öldürüldüğünü bütün şehir biliyor, şahitler de var. Asker arkadaşları kendi elleriyle gömmüşler onu. İsmi kayıplar listesine düşmüşse ne olmuş yani? Askerler kendi gözleriyle görmüşler ya cesedini! Tüm bunlar yetmiyor mu? Bu şahitler de fazla uzakta değiller ya! Kayserzade suni engeller çıkarmasaydı, artniyetli olmasaydı bu şahitleri bulur, tek tek konuştururdu. İşine gelmediği için yapmıyor bunu. Tanımaz mıyım onu ben..."

Basire'nin yüzüne bütün kapılar kapanmıştı. Annesi ara sıra ona: "insan kısmetinden fazlasını yiyemez" derdi. Basire bir daha parti ismini ağzına almadı. Kendi dünyasına çekilerek gazete ve ev arasında mekik dokumaya başladı. Gazete, ev ve Nabat Teyzesiyle baş başa vererek, sabahın açılmasını bekleme. Bu hayattan artık hiç bir beklentisi yoktu kızın.

Gazetedeki mesai arkadaşları da az çok anlıyorlardı onun neler çektiğini. Ama meseleyi deşerek kızın derdini tazelemek istemiyorlardı. Basire'nin babasıyla ilgili anılarını tazelemek, kapanmakta olan yarasını deşmek anlamsızdı. Olan olmuş, geçen geçmişti... Rahmetlinin kemikleri bile çürümüştü. Kıza yeniden babasını hatırlatmak insafsızlık olurdu. Mesai arkadaşları da Basire'nin parti üyeliğinin babasının savaş kayıpları listesinde olması yüzünden çıkmaza girdiğini biliyorlardı. Herkes, soyunda yüz kızartıcı suç işleyen biri bulunan kimsenin partiye üye olamayacağını biliyordu. Bu yüzden Kayserzade'de veya başkasında kabahat aramak yanlıştır diye düşünüyorlardı.

Bu söylenenler bir tek Azizağa Aydınbeyov'un aklına mantığına yatmıyordu. Kayserzade'nin ne mal olduğunu iyi biliyordu çünkü. Bir işi halletmesi için mezardan babası kalkıp gelse faydası yoktu. Onun tek derdi paraydı, para! Eline

[41] İkinci Dünya savaşında almanlara esir düşenler ve ismi savaş kayıpları listesine girenler vatan haini olarak kabul ediliyordu. Stalin'in savaş sloganı bu konuda çok anlamlı ip uçları veriyor: "Savaşta ya ölünür, ya da zaferle geri dönülür. Üçüncü bir ihtimal bulunmuyor". İlla ki esir düşenler potansiyel ajan olarak görüldüklerinden, kurşuna dizilmeyi hakediyorlardı.

kupür sıkıştır, tükür yüzüne, yarabbi şükür der. Mesai sonrası bir kaç defa Azizağa ile baba-kız gibi samimi konuşmaları olmuştu. Basire Kayserzade ile arasında geçen konuşmanın içeriğini bütün ayrıntılarıyla anlatmasa da Azizağa, ucundan bucağından duyduklarından kendisi için gereken neticeyi çıkarmıştı. Duydukları Azizağa'nın kuşkularını biraz daha artırmıştı. Üstelik çok zeki ve derin hayat tecrübesi olduğundan, bu o kadar da zor değildi onun için. Meseleyi hemen çakmıştı. Parti üyeliğinin engele takılması kesinlikle babasının kayıp listesinde olmasından değildi. İşin içinde başka şeyler vardı. Azizağa bu sırrı öğrenmek için bin bir usule el attı ama bir sonuç elde edemedi. Bir akşam Kayserzade'yi -iş çıkışında yakalayarak- şehir dışına dolaşmaya davet etti. Nehir kıyısında uzun uzun dolaştılar. Köprünün başındaki lokantanın yanından geçtikleri sırada, Azizağa usulca Kayserzade'nin kolundan yapışarak:

–En son ne zaman kebap yediğimi hatırlamıyorum, dedi. Burada biraz oturalım mı, ne dersin? Zaten mesai saati de bitti. Odaların birinde oturur, içkimizi içeriz. Dünya fani, ara sıra eğlence de ihmal edilmemeli.

Kayserzade dünden hazırdı böyle bir teklife. Sırıtarak:

–Bu tür kuytu mekanlarda yemek yemenin, içki içmenin tadı başka oluyor, dedi. Aslında parti yetkilisinin pavyonlara girmesi hoş bir şey değil. Çünkü görürlerse, hemen dedi kodusunu yapıyorlar. Ama sen de haklısın, ara sıra bu kuralı ihlal etmek de gerekiyor. Şu mereti içmeden de olmuyor biliyorsun, diyerek pantalonunu yukarıya çekti ve iri göbeğine dar gelen gömleğinin düğmelerini ilikledi. Zayıflamak için başvurmadığım yöntem kalmadı ama olmuyor işte, olmuyor. Üzerime elbise bulamıyorum. Doktorum da diyet yap diye tutturmuş. Tamam ama yemekli toplantılara düştün mü, diyet miyet anında unutuluveriyor, na yapayım? diyerek sitem etti.

Lokanta çalışanları bugünkü müşterilerinin kimler olduğunu duyunca, heyecana kapıldılar ve hemen VIP müşterileri için düşünülmüş küçük odanın kapısını açtılar. Kayserzade ve Azizağa genel salonda oturan müşterilerin gözüne görünmemek için binanın arkasından dolaşarak odaya geçtiler. Yumuşak koltukları olan bu temiz ve komforlu odada, masanın üzerine temiz sofra serilmiş, kaliteli yemek takımları dizilmiş, pencereye ise ipek perde asılmıştı. Siparişi almak için huzurlarına bizzat pavyon sahibi geldi. Kayserzade parti yetkilisine has olan kibirli edayla:

–Mönüde ne var bugün? diye sordu.

Pavyon sahibi öne atıldı ve coşkuyla:

–Kuş sütü, ceylan iliği ne emrederseniz efendim!

Kayserzade bu ilginç cevaptan hoşnut olarak sırıttı ve Azizağaya döndü:

–Hazırcevapları severim. Aferin!

Pavyon sahibi bu iltifattan dört köşe oldu.

–Alkol olarak da votka, konyak, şarap, şampanya, bira, ne çeşit içki isterseniz var...

Pavyon sahibinin açık sözlülüğü Kayserzade'yi memnun etmişti:

–Votka iyi gider bence. Evet votka! dedi ve ellerini ovuşturarak, erkeğin içkisi votkadır, diye ekledi.

Göz açıp kapayıncaya kadar pavyonda yiyecek, içecek olarak ne varsa masanın üzerine dizildi. Yarım litrelik votka şişesinin biri boşalmış, öbürünün dibinde ise az buçuk bir şey kalmıştı. Kayserzade'nin hali perişandı, iyice sarhoş olmuştu. Azizağa kolay kolay bu tür yerlerde yemek yiyen adamlardan değildi.

Basire'nin problemini çözmek için kendini zorlamıştı bugün. Lokantalarda yemek yemek benim nereme yakışır diye düşünürdü hep. Bu tarz mekanlar için ne hevesi vardı, ne de parası. Bugün de iştahı fazla değildi aslında. Karşısındaki "misafiri" yanlış anlamasın diye, kendini biraz atıştırmaya zorluyordu. Buradaki misyonunu bir an olsun unutmuyordu ve zamanı gelince Kayserzade'nin ağzını aramaya başladı:

–Ne güzel oturmuş kebabımızı yiyor, içkimizi içiyoruz. Sırası değil biliyorum ama bir konuda sana sormak istediklerim var, dedi. Her kes kafasına ne eserse konuşuyor bu aralar. Biliyorsun, ben dedikodulardan uzak birisiyim ve gerçeği yalnız senden duyabileceğime inanıyorum.

Kayserzade bir peçete alarak, yağlı dudaklarını sildi.

–Buyur canım buyur. Biliyorsun, sana sonsuz sevgim ve saygım vardır, şerefsizim yalan söylüyorsam! Kendimden bile çok seviyorum seni...

–Bundan hiç kuşkum yok. Yalnız erkek erkeğe konuşmalıyız seninle. Konuşacaklarımız burada, ikimzin arasında kalmalı, tamam mı?

Kayserzade önce güldü sonra da yerinden kalktı. Sarhoş sarhoş sendeleyrek Azizağa'nın üzerine çöktü. Onu kucakladı, sağ ve sol yanaklarından öpmeye başladı. Azizağa tiksintiyle yüzündeki yağlı lekeleri sildi ve Kayserzade'yi sandalyesine oturtarak sallamaya başladı:

–Seyfettin Bedeloviç! İyi misiniz?

Kayserzade baygın baygın mırıldandı:

–Evet canım, iyiyim!.. Hani soru soracaktın bana?.. Seni dinliyorum... Sen benim en harbi arkadaşımsın...

Azizağa fırsat bu diyerek:

–Azizim sıcak, içten sözlerin için sağol. Soracağım ise bizim matbaada çalışan Basire'yle ilgili. Kızın parti üyeliğine kim çomak soktu dostum?

Kayserzade maden suyundan bir yudum alarak, genizini temizledi ve elini göğsüne vurarak:

–Ben! dedi. İşte bu kardeşin!

–Bak kardeş, aramızda yabancı yok, biz bizeyiz şurada. Lütfen dürüst ol. Niçin yaptın bunu? Sebebini merak ediyorum.

Kayserzade bir kahkaha attı sonra da kurnazca sırıtarak:

–Sebep mi? Sebebi çoook... dedi.

–Mesela?

–Mesela... Basire dediğiniz şu kız... Ama laf aramızda fevkalade tatlı bir şey ha!... İnsan nefsine hakim olamıyor yani... mu ha ha ha.

Azizağa'nın bakışları sertleşti:

–Öksüz bir kız hakkında bu tür laflar sarfetmek sana yakışmıyor arkadaş!

–Yok canım, şaka yapıyorum ben... Öylesine parantez açtım işte, ciddi olduğumu düşünmüyorsun ya? Ama her şakada bir gerçek payı var yine de. Haksız mıyım yani? Öksüz dediğin o Basire, yavru kuzudan da şirin mu ha ha. İnsanın çiğ çiğ yiyesi geliyor. Onun gibi çıtırdan kim vazgeçer?

Azizağa'nın elleri titremeye başladı. Ayağa kalkmak, karşısında oturan insan görünümlü bu domuza bir iki tokat indirmek geçti içinden ama kendini güçlükle tuttu. Sarhoştur, ne konuştuğunun farkında değil, canı cehenneme diye düşündü. El kaldırırsam mahekemelerde süründürür, parti yöneticisine tokat atmak neymiş göster bana...

Kayserzade iyice sızmıştı. İçtikçe de ağzından iğrenç, mide bulandıran cümleler dökülüyordu:

–Şehirdeki kızlar, sizin matbaa ceylanının ayağının tozu bile olamazlar! Evet, evet! Sanatoryumlarda, kaplıcalarda da çok kızlar gördüm. Tonlarca makyaj yaparlar suratlarına ama buna rağmen çirkindirler yine de. Sizin şu Basire ise... Yanlış anlama sakın... Demek istediğim, gözüne, kaşına, yüzüne hiç bir şey sürmediği halde, yanakları çilek gibidir. Yanlış anlama bak! Aklına kötü şeyler gelebilir belki... Sakın ha! Kardeş kardeşe konuşuyoruz işte. Burada ikimzin dışında kim var ki? Biz erkeklerin adetidir zaten. Güzel, cazibeli kadın gördük mü, eriyoruz hemen. İstediğimizi elde edemeyince de, kıybetlerini yapıyoruz. Ben de laf olsun diye konuşuyorum işte... Hem Basire'nin öyle sessiz sakin dolaşmasına bakma. O da yetişkin bir kızdır artık, gözleri oynuyor baksana... Aranıyor yani... Amaaan! Sen tanımıyorsun kadın kısmını... Sizin dizgici kızın pejmürde hali yüreğimi sızlatıyor. Fakirlikten olsa gerek. Yoksa ona pahalı, şık kıyafetler giydirirsen dünya güzeli olur şerefsizim...

Omuzlarını silkerek devam etti:

–Amaan bana ne ya!? Allah sahibine bağışlasın. Benim bir manitam var zaten. Gerçi güzellikte Basire onu sollar ama o da fena çıtır değil. Tek kusuru evli oluşudur. İki de çocuğu var. Biri de bana benziyor lan! Sanki burnumdan düşmüş piç, bir elmanın iki yarısı gibiyiz... Basire mi ilgilendirir beni yahu!? O kim, ben kim? Basire mevzusunu açan da sen oldun, ben değil.... Alımlı kız, çoook güzel, çok!.. Boyu, posu, ağzı, gözü hepsi yerinde. Sanki usta bir ressamın fırçasından çıkmış afet. Allah her kese karşı bu kadar cömert davranmıyor biliyorsun. Ama şimdiden söylüyorum, hayatta onun işi çok zor olacak. Çünkü Allahım güzellik vermiş bir kere... Bütün erkekler onunla ilgilenecek, peşine takılacaklar... Evet, evet güzellik namusa düşman! Aklı başında adam güzelle evlenmez. Güzelden kaçmak gerekiyor. Hem bana ne ya?! Basire çocuğum yaşında. Arkanım olsaydı, ya da bir idarede çalışsaydık belki de... O zaman kancaya takardım onu. Ama seni tanırım ben, bu tür sohbetlerden hoşlanmazsın... Susuyorsun ama gözlerinden okunuyor... Elinde olsa barsaklarımı deşer, dökersin yerlere... Başımı kesmeye bile hazırsın... Ama susuyorsun... Gıkın çıkmıyor! Allah bilir neler düşünüyorsun şimdi. "Bırak parti komisyonu başkanı, genel kurul üyesi Kayserzade Seyfettin Bedeloviç karşımda palyaçoluk yapsın, konuşsun istediği kadar. Ben de kıs kıs güleyim içimden" diyorsun değil mi? Yaptığın erkekliğe sığar mı ulan! Namert herif! Sabahtan beri erkeklikten dem vuran sen değil misin? Hadi gel erkekçe konuşalım seninle demiyor musun?..

Azizağa'nın içinde volkanlar püskürüyordu. Çaresi olsaydı tükürürdü yüzüne pisliğin. Ama sinirlerine hakim olmaya çalışarak Kayserzade'nin lafını böldü:

–Tamam dostum, tamam. Söylediklerinde sonuna kadar haklısın. Ama benim duymak istediklerim bunlar değildi. Sen çok farklı konulara daldın arkadaş...

Kayserzade muhatabına doğru eğildi ve faldır faldır açılmış gözlerini onun yüzüne dikdi:

–Ne sormuştun ki sen dostum? Unuttum da...

–Deminden beri hakkında konuştuğun kızın parti üyeliği meselesi ne oldu diye sormuştum? Niçin engele takıldı?

–Hangi kızın? Basire'nin mi?

–Evet.

–Doğrusunu istersen senin şu Basire bizim partinin tüzüğünü doğru dürüst öğrenememiş. Sen Azizağa Aydınbeyov ise ona kötü hocalık yapmışsın!

Azizağa ona itiraz etti:

–Sen ne diyorsun?! Basire partinin tüzüğünü de, programını da ezbere biliyor.

Kayserzade azacık doğruldu ve kahkaha attı:

–Haklısın, sana katılıyorum. Basire tüzükte yazılanları ezbere biliyor, doğru! Bülbül gibi şakıyor hatta. Ama tüzüğe yansımayan, yazılmamış kanunlarımız var. Bunları da ezberleseydi fena olmazdı, dedi ve çenesini Azizağa'ya doğru uzatarak pis pis sırıttı:

–Yazılı kanunlar vardır... Ve asla, hiç bir yerde okuyamayacağın, şifahi kanunlar vardır... Yazılmamış kanunları daha iyi öğrenenler ve bu kanunlara uygun olarak yaşayanlar, hayatta her zaman başarılı olurlar, işleri hep rastgetirir. Yazılı kanunların kulpundan tutunanlar ise, her zaman rezil rüsvay olurlar. Ezilirler, itilir kakılırlar. Mu ha ha ha... Anladın mı kardeş ne demek istediğimi? Matbaa müdürüm benim!!! Senin sabahtan beri sorup durduğun Basire, partiye üye olmak istiyor. Ama tatlıyla baklava arasındaki farkı bilmiyor! Düşünsene! Bu kadar basit şeyleri bilmeyen bir gerizekalıdan komunist olur mu? Asla ve kat'a! Tatlı başka şeydir, baklava ise başka. İşte bu ayırım, doğrudan partimizi ilgilnediren önemli bir konudur. Komunist dediğin siyasetten anlayacak! Basirecik kuzusu ise, siyaset nedir bilmiyor. Çok saf ve taşkafalıdır! Mu ha ha ha... özet olarak durum böyle! Ona bu konuda ders veren olsaydı, tüzüğün dışında da yazılmamış tüzüğümüzün olduğunu anlardı. Bu bilgi hayatı boyunca çok gerekli olur ona...

Kayserzade rüyadan uyanmış gibi, aniden irkildi ve doğruldu. Tavan ve duvarlar üstüne geliyordu sanki. Yüzünü, gözlerini ovmaya başladı. Bir süre sustu ve kendini toparladıktan sonra:

–Hayır! Hayır! dedi. Şaka yapıyorum tabii. Yanlış anlama, deminden beri ciddi değildi söylediklerim. Hayır canım... Seni biraz neşelendirmek, biraz da kızdırmak istedim sadece. Benim şakalarım da bitmiyor ki... Gerçeği bilmek istiyorsan, Basire'nin üyelik meselesi babası yüzünden bariyere takıldı. Evet babası yüzünden... Onun savaşta kaybolduğu söyleniyor, bu hikaye çok muammalı valla... Bir sürü kuşkular dolaşıyor kafamızda. Konuyu enine boyuna araştırmadan kızı partiye alamayız.

Kayserzade içkinin tesiriyle saçmaladığına pişmandı şimdi. Acilen durumu düzeltmesi gerekiyordu ama nasıl? Biraz sustuktan sonra, ceplerini karıştırarak çakmağını çıkardı ve bir sigara yaktı. Sigaradan sinirli sinirli bir iki fırt çekti, sonra da asabi halde izmariti bir köşeye fırlattı. Mayışmış gözleriyle önünde duran yarılanmış votka şişesine baktı ve boş kadehini eline alarak Azizağaya:

–Hadi bitirelim şu mereti, dedi, yolun yarısında durulmaz. Sonuna kadar boşaltmazsak şişeyi düzelmez yoksa dünyanın hali. Şu zem zem suyu da olmasa... İçince mest oluyorsun, keyfin yerine geliyor. Dünyanın sorunlarını, sıkıntılarını unutuyorsun...

Kayserzade kadehi bir dikişte boşaltarak, yüzünü ekşitti. Anestezisiz ameliyat geçiren hastanın ifadesi vardı suratında. Sofradan bir ekmek parçası alarak burnuna tuttu ve kokladı.

–Meret de çok koyu be! Barut gibi, şerifsizim... İspirtosu çok fazla galiba. Ev yapımı votkaya benziyor. Şimdilerde korsancılar o kadar ustalaşmış ki, fabrika malıyla, ev yapımı votkaları ayırt etmek neredeyse imkansız. Oturduğu

sandalyenin sırtına yaslanarak yana dökülen saçlarını sarhoş tavırlarıyla topladı ve kafasının ortasındaki keli kapattı. Dili kekeleye kekeleye sordu:

–Sence kaş yaşındayım?

Azizağa:

–Otuz belki de otuz beş. Daha fazla da olabilir... dedi.

–Peki ya senin kaç yaşınız var? diye sordu Kayserzade.

–Elliye merdiven dayadım. Yaşımı başımı aldım artık, dedi Azizağa şakacı bir uslupla.

Kayserzade belirsizce gülümseyerek:

–Akıl yaşta değil, baştadır! dedi. Ne yazık ki senin kafan yaşına yakışır düzeyde çalışmıyor. Bilgiçlik taslıyorsun ama dangalağın tekisin. Benim valim senin gibi, gazetenizin genel yayın yönetmeni Nâzım İlham gibi gerizekalı değil. Her ay partiye üye olmak için kaç kişinin başvurduğunu ve kaç kişiye ait dosyayı incelediğimi ve onayladığımı, hatta bundan ne kadar kar ettiğimi de biliyor. Kazandığım paranın bir kısmını ona vermek zorundayım. Yoksa camiden köpeği kovar gibi, kovar beni işimden. Evet evet. Yalnız bana değil, her kese aynı haraç muamelesi uygulanıyor. Kim zamanında "aidatını" ödemezse vay onun haline! Sen vali olmanın ne demek olduğunu bilir misin? Sakın bunun anlamını öğrenmek çin luğatlere, ansiklopedilere başvurmayasın! Buna gerek yok, boşuna zahmet etme. Ansiklopedilerde bu tür bilgilere yer verilmez. Yazılmayan kanunları var bu ülkenin. Bizim şu SSCB denen memleketimiz, yazılmamış kanunlarla yönetiliyor zaten. Vali olmak demek - en akıllı insan olmak demektir. Bu makamda bulunmak, doktora iğne yapmayı, öğretmene ders okutmayı, ressama resim çizmeyi, ziraat mühendisine çiftçiliğin püf noktalarını öğretmeyi, inşaatçıya bina yapmayı, insanların cebine girmeyi, zayıfları ezmeyi ve alçaltmayı, amirlerine yalakalık etmeyi, zevkü sefa sürmeyi, mal ve para biriktirmeyi, yetimin hakkını gaspetmeyi, çoluk çocuğuna en güzel yiyecekleri yedirmeyi ve elbiseleri giydirmeyi gerektiriyor. Herkese akıl hocalığı yapacak yani... Oysa partimizin proğramında yazılanlar ise... canım palavra bunlar, palavra! Proğramı, tüzüğü takan mı var? Yazılı kanunların hiç bir yerde geçerliliği yok! Bunlara inanan da aptaldır! Mesela sizin şu Nâzım İlham gibi! Kanunların kuyruğundan sıkı sıkıya yapışmış bırakmıyor. Onun yazdıklarını önemseyen, okuyan mı var? Hayır! Söyler misin bana Allah aşkına, şu gazete dediğiniz nesne ne anlama geliyor? Salaklardan başka kim okuyor onu? Kim değer veriyor basına? Sizin yaptğınıza kağıt israfı denir. Şehirde bir bakkalınki kadar bile itibarınız yoktur. Valimiz esnafı, tütüncüleri veya meyve hallerinin sahiplerini görünce yüzü gülüyor, keyfi yerrine geliyor, sanki çiçekler açıyor çehresinde. Nâzım'ı veya diğer gazetecileri görünce ise, zehir gibi oluyor. Saldırgan hayvana dönüşüyor birden bire. Size acıyorum valla. Düpedüz ameleliktir sizinkisi. Sabahtan akşama kadar iğneyle çukur kazıyorsunuz. Zahmetiniz çok, hurmetiniz yok! İşte bu yüzden, gidin kendinize doğru dürüst bir iş bulun diyorum. Şunun bunun eline, ayağına dolaşmayın. Gerçeği bilmek istiyorsan eğer, vali de, yardımcıları da, üst düzey yetkililer de, idare müdürleri de, yöneticiler de, kısacası her kes sizden nefret ediyor. Deve nalbanta bakar gibi bakıyorlar size...

Kayserzade konuştukça daha da fitilleniyordu. Azizağa karşısında oturan sarhoşun sözlerinde hakikat payı olduğunu dikkate alarak, lafını kesmiyordu. Kayserzade birden sustu ve ayağa kalkarak duvardan tutuna tutuna kapıyı açtı. Koridora çıktı ve tualetin nerede olduğunu sordu... Bir iki dakika sonra sendleye

sendeleye geri dönerek, yerine oturdu ve etrafına bakındı. Sonra da süzgün ve baygın gözlerini Aydınbeyov'un kırışmış suratına dikti:

–Galiba saçmaladım ben değil mi? Muha ha ha... Sen de uyanık alçağın tekisin. İçkiyi fazla kaçırdım...Bunun da tek müsebbibi sensin rezil herif... Aman Tanrım neler konuştum ben?! Ben ki, parti komisyonu başkanı Kayserzadeyim! Kabahat bende! Sen benimle aynı masa arkasında oturacak adam mısın be!? Kayserzade şehirde beş on önemli adamdan biridir! Oysa sen bir matbaa faresisin! Sabah akşam durmadan siyah boya tozu yutuyorsunuz! O lanet olası gazetede çalışanlar hakediyor bunu zaten. Geberin ulan, geberin!...

Kayserzade bilincini kaybetmek üzereydi. Yere düşeceği sırada Azizağa hemen ayağa fırladı ve sarhoş adamı kolundan yakaladı. Kayserzade bayılmıştı artık.

Garsonlar onu güçlükle dışarıya çıkardılar ve lokanta sahibinin arabasına koyarak, evine götürdüler...

***

Nâzım deminden beri elini çenesine dayamış, gözlerini kırpmadan Azizağa'yı dinliyordu. Matbaa müdürünü dinledikçe, bütün varlığı ile sarsılıyor, dehşete kapılıyordu. Nâzım'ın liyakat ve şeref dünyasında böyle pisliklere yer yoktu çünkü. Matbaa çalışanlarının Basire'ye şakayla takıldıkları "baklava ve tatlı arasındaki fark", "tüzüğün ezberlenmesi" gibi laflar demek ki bu anlama geliyormuş... Nâzım babasının kayıp asker olması yüzünden değil de, beş on kuruş para için Basire'nin partiye alınmadığını duyunca sanki gözlerinde nefret ve hiddet ateşi parladı. Kafasını ağır ağır kaldırarak yüreğinde bir sancıyla ve kendini zorlayarak, matbaa müdürünün yüzüne baktı. Matbaa müdürü, Nâzım'ın öfkeli olduğunu görerek ayağa kalktı:

–Gidebilir miyim?

Nâzım kafasını salladı:

–Evet, buyurun...

Konuştuğuna pişman olan Azizağa, suçlu insanın yüz ifadesi ile terketti odayı.

20

–Zor bir dönemden geçiyoruz, diye düşündü Nâzım. Dürüstlükten ve ahlaktan ağız dolusu dem vuran pala bıyıklı erkekler, yiyecek gıdayı, giyecek elbiseyi zar zor bulan kimsesiz, yetim kızdan rüşvet almaya yelteniyorlar... Doğru demişler alışmış kudurmuştan beterdir diye... Nâzım derin bir ah çekti. Donup kalmıştı koltuğunda. Hayal dünyasında çocukluğuna seyahat etti. Savaş yıllarında yaşadığı bir olayı hatırlamıştı...

O sıralar çok gençti, orta okul birinci sınıfta okuyordu. İkinci Dünya Savaşının dorukta olduğu yıllardı. Dünya alevler içinde yanıp tutuşuyordu. Karanlık çökünce, köyü yanıklı ağıt sesleri sarıyordu. Nâzım savaşa iki oğlunu gönderen amcasının karısı Fadime'nin ağıt yakışını duydukça, tüyleri diken diken oluyordu.

Akşamlar ah akşamlar
Mum yanar ah akşamlar
Yerli yerine gider, ana!

Namazını orucunu hiç aksatmayan Fadime nine ağır derdini yanık ağıtlarına döküyor, gecenin gamlı sükunetini daha da ağırlaştırıyordu. Nâzım, Fadime ninenin ağıtlarını dinledikçe, kendisi de arada bir duygulanıp için için ağlıyordu. Fadime nine Nâzım'ın yaşlı gözlerini gördüğünde biraz sakinleşiyor ve göz yaşlarını sile sile:

–Ağlama yavrum, diyordu. Bana aldırma, sen çocuksun daha, ıztırap çekecek yaşta değilsin. Ahlimanla Şirzad'ı hatırlayınca dayanamıyorum işte. Sen evde oturma yavrum, koş arkadaşlarınla oyna. Allah kerimdir! Bakarsın bir gün sağ salim geri dönerler İnşallah, belli mi olur? Yavrularım hayattaysa eğer, esirgeme merhametini onların üzerinden Allahım!

Nâzım annesinin yüzünü bile görmemişti. Anası Firengiz genç yaşta dünyasını değişmişti. Dini bütün bir kadındı. İbadetini asla aksatmazdı. O sıralar komünizm bu topraklara yeni yeni geliyordu. Etrafta 'kolhoz'lar kurulacak diye bir dedikodu dolaşıyordu. Kadın erkek arasında fark gözetilmeyecek; kadın da erkek de aynı işi yapacak; herkes bir yerde çalışacak, bir yerde yemek yiyecekti. Firengiz, kolhozu duyunca ve ne anlama geldiğini öğrenince içinde bir sıkıntı peyda oldu. Her namaz sonrası ellerini kaldırarak yalvarıyordu Allah'a.

–Allahım, nedir bu çektiklerimiz? Şu kolhoz da ne oluyor? Bu da nereden çıktı? Yalvarırım o günü gösterme bize. Namusumuz, şerefimiz, iffetimiz çiğnenecekse kolhozlarda, ölmeyi yeğlerim. Al canımı da kolhoz molhoz görmeyeyim!

Sanki Allah hemen kabul etmişti Firengiz'in duasını. Nâzım yeni yeni adım atmayı öğreniyordu, Firengiz'i ecel aldı. Duası makbul olmuştu... Kolhozlu günleri gerçekten de görmedi. Nâzım amcasının karısı Fadime ninenin himayesine verildi. Fadime'nin kocası İmralı da heybetli, babayiğit adamdı. Hapşırdığında dam ve duvarlar sallanırdı. Yiğitlikte köyün yarısına bedeldi. Küçük kardeşinin ismi Allahveren'di. İmralı dünyalar kadar seviyordu kardeşini. Bazen "evlat beldendir, karı elden, kardeş ise candan" derdi. Ablaları, kız kardeşleri İmralı'nın mateminde yüzlerini yırtarak: arşın adımlı, Köroğlu heybetli, dağ omuzlu gardaşımız vay! diyerek ağıt yakıyorlardı. İmralı Ermeni mezalimi yıllarında gavur kurşunundan şehit düşmüştü. Öldükten sonra kardeşi Allahveren merhum ağabeyinin karısı Fadime'yi, oğulları Ahliman ve Şirzat'ı himayesine aldı. Konu komşu, akraba Allahveren'e, "bakma Fadime'nin senden bir kaç yaş büyük olduğuna. Evine tanımadığın bir gelini getirene kadar, Fadimeyle evlen, olsun bitsin", diyordu. "İmralı'nın karısını çocuklarını sokağa atsan, el aleme rezil olursun. Kanatlarının altına al onları, ailen olsunlar. O zaman İmralı'nın da ruhu hoşnut olur..." Allahveren bu teklifi edenlere öfkelenerek sert çıkmış ve köhne adetlerden iğrendiğini, güneşle ay kavuşsa bile, ağabeyinin emanetiyle bir yastığa baş koyamacağını açık olarak söylemişti. "Fadime ablamdır, Ehlimanla Şirzat ise evlatlarımdır" demişti. "Gerekirse ömrümün sonuna kadar onları sağ omzum yorulunca sol omzuma, sol omzum yorulunca sağ omzumda gezdiririm. Asla onları evimden uzaklaştırarak iki ayrı hanede ocak yakmam. Her şeyimiz bir damın altında olmalıdır", diyordu.

O günden sonra Allahveren ağabeyinin çocuklarına babalık yapmaya başladı. Fadime de Allahveren'in bir süt emen kızına ve yeni yeni adım atmaya başlamış Nâzım'a analık ediyordu. Nâzım çok bağlanmıştı Fadime'ye. Bir gece bile onsuz uyuyamıyordu. Fadime nine'den ilk kez dinlemişti Muhammed Peygamber'in

hayatını ve sünnetini. Yalanın ve sahtekarlığın büyük günahlar olduğunu çocukluk yıllarından biliyordu artık. Delikanlı yıllarında da dalaverelerden, kötü amellerden uzak duruyordu. Orta okulu ve liseyi bitirdikten sonra bile, en büyük mürşidi babası ve onun nasihatleri, tavsiyeleriydi. Onunla arkadaşlık yapan köylü gençler, Nâzım'a 'sen yalan nedir bilmez misin?' diye sorarlardı dudak büzerek. En ufak, en masum yalanı bile söylerken kızarıyordu çünkü. Bir kötülük etse, yanlış bir şey yapsa Fadime ninenin duyup kızacağını ve anasının ruhunun incineceğini düşünüyordu. Alışamıyordu bir türlü yaşadığı toplumun yeni düzenine. Bir kabahat işlediğinde kendi kendini affedemiyordu. Doğruluğu, dürüstlüğü dillere destan olmuştu. Menfaat beklemeden, sonucunu düşünmeden, ne olacaksa olsun diyerek iyilik yapardı. Nâzım'ın hamuru önceden nasıl yoğrulmuştuysa, hep öyle devam etti.

Fadime nine bir akşamüstü çeşmeden döndüğünde, omuzundaki su dolu bakır testiyi yere koyarak, azacık dinlendi. Daha sonra da Nâzım'ı bir köşeye çekerek dedi.

–Suyun sesinden, kadınların çıkardığı gürültüden iyi duyamadım ama zannediyorum sabah erkenden şehire giden kafile var, dedi. Yanlış duymadıysam biri Menzer öğretmen, diğeri de kolhozun paralarına, hesap kitabına bakan Karaş olmalı. Üçüncüsü de mektebin demirbaşından sorumlu... adı neydi onun ya?.. Hızırali, evet Hızırali. En az üç kişi gidecek şehire. Hadi durma, kalem kağıt getir Şirzad'a ve Ahliman'a birer mektup yazalım. Sabahleyin sen de onlara katılır, şehire gidersin, zarfları posta idaresine teslim edersin. Bakalım cevap gelecek mi? Son mektuplarında "yerimizi değiştirir, başka bir cepheye gönderirlerse sana mutlaka haber vereceğiz ana" diye yazmışlardı. Nâzımcığım, kurbanın olayım, yerleri değişse de, değişmese de şimdiye kadar havadis almalıydım yavrularımdan. Dilim kurusun, başlarına kötü bir şey gelseydi, devlet kara mektuplarını yollardı bize. Epey zaman oldu, ama hala haber filan yok. Ne kendileri yazıyor, ne de devletten mektup alıyoruz. Kim bilir, belki de savaşın en ateşli yerindeler bu yüzden mektup yazacak vakit bulamıyorlar. Haksız mıyım çocuğum? Hadi durma, kağıt kalem getir yazalım nektupları, bakalım ne olacak...

Nâzım kağıt kalem getirerek, tahta yatağın önünde duran yazı sehpasının arkasına geçti. Fadime de çocuğa yaslanarak yanına oturdu ve nuru yavaş yavaş sönmekte olan gözlerini sehpanın üzerindeki beyaz sayfaya dikdi:

–Önce başlığını at, sonra ben söyledikçe sen yazarsın.

Nâzım sayfanın başına "Hasretli Mektup" ibaresini yazarak Fadime nineye döndü:

–Söyle bakalım. Ne yazacam?

–Selam kelamdan sonra yaz ki evladım köye postacı geldiğinde ailecek önüne koşuyor, çantasının içine bakıyoruz. Herkese mektup dağıtıyor, bir tek sizden haber yok. Bana bu zulmü niçin reva görüyorsunuz? Çantada mektubunuzun olup olmadığını anlayana dek, ölüp diriliyorum. Hem yaz ki, ananız alışmış zaten, ağlıyorum içim boşalıyor, rahatlıyorum az da olsa. Peki ya amcanız? Ona acımıyor musunuz? Gamınızı çekmekten kahroluyor Allahveren. Sabah kolhoza gidiyor, akşam geri dönüyor. Her Allahın günü de hep sizi sorup duruyor. Çocuklardan bir haber var mı Fadime, diye soruyor. Mektup filan aldın mı?

Nâzım bir kaç defa yazıya ara vererek, bön bön bakmıştı kadının yüzüne. Çocuğun duraksadığını gören Fadime nine ise, çileden çıkarak fırçalamıştı onu:

–Ne var? Ne bakıyorsun yüzüme evladım? İlk kez mi görüyorsun beni? Yazsana be! Duyduklarını aynen yaz!

Nâzım mektupta her şeyin yazılamayacağını bildiğinden, bazen duruyor ve Fadime ninesini dikkatle dinledikten sonra, uygun bulduğu kısımlarını yazıya döküyordu. Ama ne yazdığını Fadime nine tabii ki bilmiyordu. Nâzım'ın kafasına göre hareket ettiğini ve bazı kısımları yazmadığını bilseydi darılırdı. İmralı gibi bir kocayı kaybetmişti kadın. Ardından da cepheye iki yiğit oğul göndermişti. Yüreği yaralıydı. Nâzım sakınıyordu onun kalbini kırmaktan. Fadime ninenin dediği her şeyi, Nâzım baş üstüne diyerek yazıyordu. Fadime nine bir ara duraksadı ve elini Nâzım'ın omzuna dokundurarak:

–Evet, evet, dedi. İyi ki hatırladım. Şunu da yaz... oğlum açlık bir yıl sürer ama utanç bin yıl. Aklınızı başınıza toplayın ha! Komutanlarla, asker arkadaşlarınızla davranışlarınıza dikkat edin. Bu askerleri doğuran anaya, eken babaya helal olsun desin her kes! Doğru mu, yanlış mı bilmiyorum ama, vebali söyleyenlerin boynuna, köyde bir dedi kodudu dolaşıyor bu aralar. Uzun Hasan'ın oğlu askerde sabun yemişmiş. Keremali'nin oğlu da tütün suyu içerek kasten kendilerini zehirlemişler, doktorlar çürüğe çıkarsınlar, askerlikten muaf tutulsunlar diye. Kapı komşumuzun oğlunun cephede kendi eline kurşun sıktığı da söyleniyor. Hastanede üç parmağını keserek, evine yollamışlar. Savaş gazisiyim, malul'üm diye dolaşıyor ortalıkta ama kimsenin inandığı da yok, her kes şüpheyle bakıyor onlara. Sakın ha evladım! Siz de böyle bir rezilliği yaparsanız, südümü helal etmem! Babanız İmralı'nın sizden geri kalır yanı mı vardı? İnsan öldüğü zaman da şerefiyle ölmeli! İmralı'nın adına layık evlatlar olun, babanızın hatırasını lekelemeyin!

Nâzım biri Şirzat'a diğeri Ahliman'a, aynı içerikte iki mektup yazdı. Sonra bunları iki temiz zarfa koyarak ağızlarını tutkalla yapıştırdı ve üzerlerine kurşun kalemle adresi yazdı: Polevaya Poçtovaya...

Fadime nine mektubu kaybetme sakın, güvenli bir yere sakla diye bir de uyarı yaptı. Nâzım da kadının endişesini görerek zarfları ceketinin iç cebine koydu. Fadime nine emin olmak için, yakasındaki firketeyi çıkardı ve Nâzım'ın mektupları sakladığı cebin ağzını tutturdu.

Allahveren'in Nâzım dışında evladı yoktu. İkinci evliliğinden de çocuğu olmuyordu. Gözünün nuru bir tek Nâzım'dı. Bu yüzden onun üstüne titriyordu. Nâzım'ın sabahleyin şehre gideceğini duyduğunda, keyfi kaçmıştı. Yollarda eşkıyalar kol geziyorlar, diye düşündü, yolda çocuğuma bir felaket musallat olursa ne yaparım ben? En iyisi mektupları şehre giden köylülerden birine verelim, kutuya o atsın. Ama Allahveren böyle düşünse de, bunları evde açık açık söyleyemedi. Fadime'nin Nâzım'ı herkesten çok, Allahveren'den bile çok sevdiğini biliyordu. Fadime'nin gözünde Şirzat ve Ahliman'ın yeri başkaydı, Nâzım'ınki ise bambaşka. Fadime de mektupları şehre giden köylülerden birine verebilir, Nâzım'ın eziyete katlanmasına müsaade etmezdi. Ama mesele de buydu ki Fadime nine Nâzımdan başkasına güvenmiyordu.

O gece yılanın soktuğu adam uyudu; Fadime ninenin gözlerine uyku girmedi. Nâzım nasıl gidecek, nasıl geri dönecek diye düşünüp duruyordu. Mektupları nasıl atacak posta kutusuna? Sabah erkenden kalktı abdestini aldı ve namazını kılarak Allah'a dua etti. Daha sonra Nâzım'ı uyandırdı. Nâzım tahta yatağından kalkarak gözlerini ovmaya başladı:

–Nine bir çay versene bana, içip hemen çıkacam. Giderler, yetişemem onlara diye korkuyorum.

–Hemen yavrum, hemen. Fadime nine çabucak ona kahvaltı hazırladı.

Sonra da Nâzım'ı bağrına basarak dakikalarca nasihat etti:

–Evladım, Nâzım'ım. Mektupları kendi ellerinle teslim et postaya, tamam mı? Hatta gerekirse acil postayla yolla. Masraflı olsa da, böylesi daha güvenlidir. Köylülerden de sakın ayrılma! Onlarla da dün konuştum. Üçü de köyün çıkışında seni bekliyor. Köprüden geçerken zaten sorun çıkmaz, ama nehire girecek olursanız, dikkat et, mektuplar ıslanmasın, dedi ve Nâzım kapıdan çıkarken ekledi:

–Güle güle evladım, hayırlı yolculuklar! Sağ salim gider gelirsin İnşallah! Bu arada cepheden dönen askerlere rastlarsan şehirde, bir zahmet sor onlara bizim çocukları görmüşler mi diye?

Şehre inen yol, köyün önünden akan kurumuş nehirden geçip derin nehre kadar uzanıyor. Taşlı köprüden geçmek için en az yarım saat yürümek gerektiğinden, yolu fazla uzatmak istemeyenler soyunarak nehrin nispeten sığ olan yerinden geçiyordu. Yaya olarak şehre dört saatte varmak mümkündü. Ama at sırtında bu mesafe dört kat azalıyordu. Ata bir kamçı vurdun mu, bir saat sonra şehirdesin. Arabayla ise göz açıp kapayıncaya kadar bu mesafeyi kat etmek mümkün. Ama arabayla yolculuk yapmak her babayiğidin kısmetinde değildi. Menzer öğretmen de, Karaş da, Hızırali de hiçbir zaman bu yolu arabayla gitmemişlerdi. Nâzım da.

Köyde atı, katırı olana şanslı adam diyorlardı. Bu sefer yolculuk yapanların da aslında şansları yaver gitmişti, çünkü Hızırali şehre kara katırı ile gidiyordu. Köyde herkesin gözü bu kara katırın üstündeydi. İki atın yükünü koy sırtına, kendin de otur üstüne, katır aldırmadan yürürdü. Fakat boynu kırılasıcanın çok inatçı bir huyu vardı. Delileri geldi, cinleri uyandı mı, görme sakın yüzünü. Ne ileriye giderdi, ne de geriye. İşte o zaman da öfkeden kuduruyordu Hızırali. Kalın çubuğunu alarak havada savuruyor ve katırın canını yakıyordu. Ha bire vuruyordu. O zaman katır gerileyerek yularını Hızırali'nin elinden koparıyor ve süratle koşuyordu köyün üst tarafındaki büyük vadiye doğru. Katır oraya gitti mi, erkek isterdi ona yetişecek, yakalayıp geri getirecek. Hızırali de çoluk çocuğunu da alıp yollara düşer, bin bir sıkıntıya, eziyete katlanarak katırı yakalayıp evine getirirdi. Bugün kara katır Hızırali'nın altında kuzu gibi yürüyordu. Nehrin kıyısına vardıklarında Hızırali önce Menzer öğretmeni, sonra Nâzım'ı ve daha sonra da Karaş'ı katırının sırtına bindirerek nehrin karşısına geçirdi.

Menzer incecik, zayıf bir kızdı. Örükleri beline kadar uzanıyordu. Tatlı dili, masum bakışları vardı. Konuşunca ağzından bal damlardı. Asla abuk sabuk konuşmaz, ağzına kötü şeyler almazdı. İki ağabeyi vardı ve kendisi evin tek kızıydı. Ağabeylerinin ikisi de savaşa gönderilmiş ve geri dönmemişlerdi. Yaşlı babası evlat hasretine daha fazla dayanamayarak vakitsiz ayrılmıştı dünyadan. Sabah akşam göz yaşı dökmekten annesinin gözlerine perde inmişti, iyi göremiyordu. Bir çatı altında bir Menzer öğretmen, bir de zavallı annesi kalıyorlardı. Köyde liseyi bitirdikten sonra, bütün arkadaşları sağa sola dağılmışlardı. Bir çoğu üniversiteyi kazanmıştı. Menzer ise evinde kalmıştı. Hasta annesine bakacak başka kimse olmadığı için hiç bir yere ayrılamıyordu. Onu yalnız bırakamazdı. Savaş yıllarında okullarda öğretmen açığı yaşandığından, Menzer'e ilk okul öğrencilerine öğretmenlik yapmak teklif edildi. Köyünde

öğretmenlik yaparak beş-on kuruş kazanıyor ve zar zor geçimini sağlıyordu. Onu Bakü'den gelip köyün sağlık ocağında çalışan, kendisinden on yaş büyük bir doktor istedi. Doktor çok ısrarlıydı ve kızın peşini bırakmıyordu. Biraz da böbürlendiğinden kızın gözü onu pek tutmadı. Sürekli kaçıyordu ondan. Doktorun eve yolladığı elçilere de şöyle demişti:

–Benim nereme yaraşır kocaya gitmek? Bir çift gardaş yitirdim savaşta. Gözümün yaşı kurumadı henüz. Babam da yok, anam da özürlü. İkincisi de tencere yuvarlanır, kapağını bulur derler. Doktor beyse yanlış tercih yapmış. Ben nere, şehirli, okumuş doktor nere? Hem anamı da yalnız bırakırsam, el alemin kınamasından kurtulamam, rezil rüsvay olurum köyde. Duyanlar yaşlı hasta anacığını nasıl terkettin diye tükürmezler mi yüzüme?

Doktor Nuh diyor, Peygamber demiyordu. Menzer'in karşısına dikilerek ona diller döküyor, yalvarıp yakarıyordu. Ama Menzer sözünden dönmedi. Doktor bütün köyü Menzer'in evine gönderdi, anasına da bakarım diye de ekledi. Menzer'i de, anasını da yağ bal ile besleyeceğim dedi.

Kısacası herif sülük gibi yapışmıştı ve kızdan vazgeçmek gibi niyeti yoktu. Köyde insan kalmadı ki Menzer'in kapısına dayanmasın. Sonunda küçük bir düğünle Menzer'i evlendirdiler doktorla. Ama Menzer'in ilk oku ne yazık ki taşa çarpmıştı. Doktor Menzer'in hayatını zehir etmişti. Sabah akşam evde dırdır ve kavga vardı. "Annen defolup gitsin evine, kör ihtiyar bana mı kaldı, milletin kendi anasına bile bakmadığı, himaye etmediği bir devirde, el âlemin yaşlısına mı bakacağım", diye söylenip duruyordu...

Menzer bir gün anasının kolundan tutarak baba evine geri döndü. Bundan sonra, doktor ne kadar yalvardıysa, "yanlış yaptım, affet" deyip kızın kapısında süründüyse de faydası olmadı. Menzer kocasının yüzüne karşı "anamı beğenmeyeni ben hiç beğenmiyorum" diye haykırmıştı. "Senin gibi kocaya sahip olmaktansa, evde kalayım daha iyi. Kandırdılar beni, bir hata yaptım, şimdi anlıyorum değmezmiş sana. Zararın neresinden dönersen kârdır. Doktor olma, istersen padişahın oğlu ol, bugünden sonra senin gibi ikiyüzlü, hain adamı tanımak bile istemiyorum. Dünyada erkek çok ama anne bir tanedir anlıyor musun? Bir tane!"

Menzer o gün bu gündür üç yıldır kocasız, tek başına anasına bakıyordu. Bakü'den ta Şekilere kadar gezip dolaşmıştı ama kimse cüret edip de onun hakkında çirkin bir laf edememişti. Kaç yerden kapısına elçiler gelmişti ama cevabı kısa ve netti, hayır! Herkesi eli boş geri yolluyordu. Anam hayatta olduğu sürece, asla evlenmeyeceğim! diyordu. Menzer güzel ve alımlı kızdı ve bu güne kadar namusuyla, dürüstlüğü ve iffetiyle ün salmıştı köyde. Köyün serseri delikanlıları bile ona kötü niyetle yaklaşamıyorlardı. Bunun bir sonuç vermeyeceğini biliyorlardı çünkü, rüzgar kayadan hiç bir şey koparamaz. Menzer'i yolundan döndürmek çok zor. Köyde de kazandığı saygı ve sevgi sırf bu huyuna göreydi. Karaş ve Hızırali de ona bacım diyorlardı.

Hızırali'nin de kalabalık ailesi vardı. Kendisi okulda demirbaştan sorumluydu. Çoluk çocuğuna yedirmek için şehre un almaya gidiyordu. Çok dürüst ve namuslu biriydi. Saçı sakalı bembeyaz olsa da, görenler en fazla kırk yaşında olduğunu düşünüyorlardı. Bacağının teki doğuştan kısa olduğu için, yürürken eğri yürüyordu, aksıyordu. Aksadığı için askerlikten muaf tutulmuştu. Bu konuda herkes onun çok şanslı olduğunu düşünüyordu. Köyde kimsenin işine karışmazdı. Büyüklerle büyük olurdu, küçüklerle küçük. Defalarca Menzer'e 'hadi

atla katıra' diye teklif ettiyse de, Menzer 'zahmet etmeyin gerek yok' diyerek yürümeyi tercih etmişti.

Hızırali bir kaç defa Karaş ve Nâzım'ı bindirdi katırına. Karaş kolhozda haznedar olarak çalışıyordu. İkinci dereceden maluldu hem de. Onu, kaşının üzerindeki yarayı muayene etmek için şehir merkezine, sağlık kontrolüne çağırmışlardı. Savaşta mermi yarası almıştı. Doktorlar hastanede röntgenini çekerek, içeride ufak bir mermi parçası kaldığını ama çok küçük olduğundan çıkarmanın mümkün olmadığını bildirmişlerdi. Ara sıra derinde bulunan mermi parçası sızlamaya başladığında, Karaş başlıyordu tay gibi bağırmaya. Çok şakacı bir yanı da vardı bu arada. Onunla yolculuk yapanlar asla yorulmazlardı. Bir laf söyledi mi, mutlaka karnını tutarak kahkahayla gülmeye başlıyordu insan.

Yokuşu çıktıktan sonra, düzlük bir arazide buldular kendilerini. Karaşın gevezeliği yine üstündeydi.

–Hızırali izin ver de biraz katırına ben de bineyim. Karşılığında ilginç bir hikaye anlatırım size.

Hızırali de takılarak cevap verdi ona:

–Karaş ya, sen adam akıllı konuşmayı beceremezsin ki kardeşim. Hem bir kere bindin ya katırıma, bu da yeter sana. Katır babanın malı mı ya?

Karaş:

–Parasını öderim lan. Ne kadar istiyorsun, söyle? diyerek elini cebine indirdi.

Hızırali baktı ki Karaş'ın keyfi yerinde, kafasını salladı:

–Paran çok öyle mi? Haznedar olmanın faydaları işte. Ama yanlış adama rastlamışsın, senin beş on kuruşuna ihityacım yok kardeşim. Bu kadar zenginsen madem, yoğurt al, kel kafana sür. Bakarsın saçların da uzar.

Herekes kahkahayla güldü. Hızırali yüzünü Karaş'a çevirerek:

–Tamam be, dedi. Zaten rahat bırakmayacaksın beni biliyorum. Hadi gel otur, yeter ki gevezelik etme, diyerek katırdan indi ve yuların ucunu ona uzattı.

Karaş katırı yol kenarında duran ağacın altına götürdü ve bacağını hayvanın üzerinden atarak oturdu. Sonra da kasketini gözlerinin üzerine indirdi ve parmağının ucuyla ensesini kaşıyarak:

–Geçen Cuma vali yardımıcısıyla beraber köye bir profesör gelmişti. Onların konuşmalarını dinlediniz mi hiç? diyerek yanında yürüyenle soru yöneltti.

Hızırali:

–Köye bir profesörün geldiğini ben de duymuştum. Ama ne diye geldi, ne konuştu bundan haberim yok.

Karaş kurnazca gülümsedi:

–Vallahi billahi Hızırali, Menzer bacım da beni affetsin ama toplantı yerine salonda gırgır, şamata vardı.

–Ne şamatası be, ne diyorsun sen? Ben öyle bir şey duymadım. Anlatsana.

Karaş:

–Dinle o zaman, diyerek katırın yularını çekti ve hayvanın hızını yavaşlattı. Her zamanki gibi ellerini kollarını savurarak konuşuyordu:

–Geçen Cuma günü adeta telef olmuş hayvanlar gibi, hepimizi kolhozun konferans salonuna topladılar. Bakü'den derin mi derin bir profesör gelmiş dediler. Ateizmden bahsedecekmiş köylülere. Kolhoz ve parti komisyonu başkanları profesörün solunda, vali yardımcısı ise sağında oturuyorlardı. Hepsinin de suratı mahkemi duvarı gibi. Profesör Marks'tan, Lenin'den, devrimden uzun uzun lafazanlık etti. Din bir afyondur dedi, insanları

salaklaştırıyormuş. Dinden uzak durulmasını öğütledi durdu. Allah da, Peygamber de gericilerin uydurmasıymış. Onlara sakın inanmayın! Millet baktı profesör saçmalıyor, yerlere tükürerek teker teker salonu boşaltmaya başladılar. Babam en arka sırada oturuyordu. Ama kulağı profesördeydi, pür dikkat dinliyordu onu. Profesör ileri geri konuştuktan, içini döküp rahatladıktan sonra, vali yardımcısı ayağa kalktı ve "sayın profesöre sorusu olan var mı" diye sordu. Kimseden ses çıkmadı. İşte o sırada babam oturduğu yerinden kalkarak milleti ite kaka, kürsünün yanına geldi ve profesörün karşısına dikilerek "sana bir sorum olacak yoldaş profesör" dedi. Profesör de buyurun diyerek izin verdi. Babam "yoldaş profesör at ne yer?" diye sordu. Profesör gülümsedi ve "ot yer" dedi. Babam tekrar sordu "Peki ya koyun, keçi ne yer?" Profesör, babam onunla alay ediyor zannetti. Kızdı biraz ve çocukça sorular sorup durma bana diye çıkıştı. Koyun, keçi ottan başka ne yiyebilir ki? Babam da profesörün gözlerinin içine bakarak tekrar sordu "sayın profesör, söyler misin bana, bu hayvanların hepsi ot yediği halde nasıl oluyor da at sıçarken ishal gibi pisliyor, koyun ve keçilerin kakaları ise yuvarlaktır?"

Karaş ellerini birbirine çarparak bastı kahkahayı:

–Yemin ederim, babam bu soruyu sorduktan sonra profesörün dili dudağı kurudu. Herif önce terledi, sonra da yutkunmaya başladı. Bu soruya cevap veremem dedi, zoolog değilim çünkü. Babam ağzını profesörün yüzüne iyice yaklaştırarak haykırdı:

–Yoldaş profesör, nasıl oluyor da sıradan bir koyun, keçi, at pisliğinden anlamadığın halde, Allahtan, Peygamberden dem vuruyorsun ha?! Başka mevzu bulamıyor musun konuşacak? Karaş katırın sırtında ellerini kollarını sallayarak:

–Babam bunları söyledikten sonra, salondakilerin hepsi gülmekten çatlayacak gibi oldular, fenalık geçirenler de oldu. Profesörün suratı yetişkin domates gibi kıpkırmızıydı. Babam lafı fazla uzatmadı. Doğruca kapıya yürüdü. Salondakiler de onu takip ederek, çekip gittiler.

Hızırali doyasıya güldükten sonra:

–Babanın diline kurban olayım, dedi. Senin ihtiyar, profesörü mahvetmiş desene yahu! Bunları duymak ilaç gibi geldi bana inan ki. Dünyamızın içine edenler de, zaten bunlar gibi gerizekalı profesörler değil midir? Sahi ya! Ulan ahmak oğlu ahmak, sana soran lazım, ne uğraşırısın Allahla, Peygamberle, taşkafalı! İşin gücün yok mu senin? Kitabsız herif!

Hızırali profesörün ünvanına bir çuval hakaret yağdırdıktan sonra:

–Ulan Karaş, dedi. İçimden geldi şerefsizim, babanın yüzü suyu hürmetine şehire kadar inme lan katırın sırtından. Helal olsun babana!

Az geriden onları takip eden Menzer'le Nâzım, duyduklarına karşı kendi görüşlerini ifade etmeseler de, kıs kıs gülüyorlardı. Hızırali barut fıçısı gibi olmuştu adeta. Durmadan sitem ediyordu:

–Nedir bu çektiğimiz? Ne biçim devir bu böyle? Eskiden evlerimizin kapılarını sonuna kadar açık bırakır, istediğimiz yere çekip giderdik. Evinde kiloyla altının da olsa, hırsızlık yapmak kimsenin aklından geçmezdi. Her keste Allah korkusu, Peygamber sevgisi vardı. Artık profesör gibi deyyusların devrinde yaşıyoruz. Mantar gibi çoğalmış pislikler. Namus, iffet, haya, saygı, sevgi hepsi yok olup gitmiş. Hayaletler gibi dolaşıyoruz ortalıkta. Allah'ın gazabı, öfkesi de bu yüzden. Her yer kan gölü, dünyayı alevler sarmış. Rusya'dan ta buralara kadar her yerde savaş var... Herhalde bize ders olsun diye başlattı bu savaşı. Allah

parmak sokarak, insanın gözünü oymaz. Sabrı tükendiğinde aklımız başımıza gelsin diye bu tür felaketler yolluyor üzerimize.

Nâzım'ın kulağına bir yerlerden köpek iniltisi geldi. Çocukça bir merak sardı onu, etrafına bakınmaya başladı. Ama hiç bir şey göremedi. Civarda köy kasaba olsaydı anlardı bu sesin kaynağını. Kuşkulanmazdı belki de. Ama bu vadide köpek ne gezer? Çiftlik de yok buralarda... Nâzım tuvaletini yapmak bahanesi ile, yol arkadaşlarından ayrılarak kayaların arkasına geçti. İnilti daha da yaklaşıyordu. Nâzım ilerideki dimdik duran kayanın üzerinde çıktığında köpeği fark etti. Vücut yapısından belli oluyordu Kangal köpeği olduğu. Önden bakıldığında aslana benziyordu. Köpek tüylü boynunu bükerek, budunu yaladıkça sızlıyordu. Yaralı olduğu belliydi, aksi taktirde Nâzım'ı görünce hemen saldırırdı. Veya kuyruğunu kısarak kaçıp giderdi. Nâzım eğilerek ona bir taş fırlatmak istedi. Ormanın girişinde öküz otlatan ihtiyar çoban, palamut ağacının gölgesinde oturmuş, deminden beri Nâzım'ı izliyormuş. Onun yerden taş aldığını görerek hırıltılı bir sesle:

–Allahın hayvanına taş atmak günahtır evladım, dedi. Üstelik yaralı bir köpeğe. Sen yoluna devam etsene çocuk, hayvan seni rahatsız mı ediyor? Namussuzun, soysuzun teki kurşun sıkmış ona. Bacağına isabet ettiği için ölmemiş, ama acı çekiyor. Kaç gündür durmadan uluyor. Sana beddua eder, dokunma ona...

Çoban bunları söyledikten sonra uzaklaştı, az ötedeki vadiye doğru yürüyen öküzlerine yetişmek için yürüdü. Ve tepenin karşı tarafına geçerek gözden kayboldu. Nâzım yerden aldığı taşı tekrar yere atarak, Fadime ninenin kendisine verdiği yağlı dürümü cebinden çıkardı ve köpeğin önüne fırlattı. Köpek şaşkın şaşkın Nâzım'ın yüzüne bakıyordu. Nâzım onun sahibi olsaydı, hemen ona doğru koşarak, ayaklarına sarılırdı. Oysa bir kerecik de olsa Nâzım'ın karşısında kuyruk sallamadı. Ve dahası önüne atılan dürüme bile aldırmadı. Nâzım bir hayli baktı köpeğe, bir şeyler yapmak istiyordu ama yapamıyordu. Arkadaşlarının onu merak edeceğini düşünerek, fazla vakit kaybetmek istemiyordu. Geldiği patikayı takip ederek, yola çıktı. Köylüleri ilerideki köşede durmuş onu bekliyordu. Kara katır da bu molayı fırsat bilerek, yol kenarında biten yeşil otlardan açgözlülükle tıkıştırıyordu. Nâzım onların yanına yaklaştıktan sonra kafile yola koyuldu tekrar. Karaş hâlâ katırın sırtında oturmuştu. Yol boyunca herkes bir şeyler konuşuyordu. Özellikle de Karaş şakalarından ve çalçeneliğinden geri kalmıyordu. Menzer ise suskundu. Nâzım'ın aklı köpeğin yanındaydı hâlâ. 'Nasıl olmuş da kaybolmuş zavallı? Akıbeti ne olacak? İyileşip ayağa kalkabilecek mi? Hangi deyyus kıydı ona? Niçin kurşun sıktı?' bir sürü soru dolaşıyordu kafasında çocuğun. Köpeğe kurşun sıkanı gözlerinin önünde canlandırıyor, kalbi nefret doluyordu. O adam karşısına çıksaydı, ona küfürler, lanetler yağdırırdı. Hatta köpeğe kıyan o şerefsize tekme tokat girişirdi. Acıyordu hayvana, hayalen hep onun yanındaydı. Ama bu konuda Menzer'e, Hızırali'ye, Karaş'a hiç bir şey söylemedi. Söylersem benimle dalga geçerler diye düşündü. Dünya ateşler içinde yanıyor, her gün yüzlerce insanın ölüm haberi ulaşıyor cepheden, sense bir köpeğin haline acıyorsun. Aptal çocuk... Üstelik Karaş'ın diline ağzına düştüm mü, kolay kolay kurtulamam. Meseleyi inanılmaz yerlere götürerek büyütecek, alay edip duracak benimle. Bu yüzden köpek konusunu hiç açmadı. Karaş ve Hızırali ise, tatlı muhabbetlerini sürdürüyorlardı. Stalin ve Hitler hakkında bir sürü uyduruk hikayeler anlatıyorlardı. Bütün konular eninde sonunda dönüp

dolaşıp savaşa bağlanıyordu... Menzer ve Nâzım ise kesinlikle onların sohbetine karışmadan yürüyorlardı. Kafalarını indirmiş, derin bir sessizlik içerisinde kara katırın peşinden yürüyorlardı. Karaş arada bir altındaki katırı dirsekliyor ve yuları elinden bırakıyordu. Katır hızlanarak dörtnal toz bulutları kaldırarak koşunca Hızırali kızıyordu:

–Ulan, yine oynattın mı yoksa? Yavaş olsana be! Görmüyor musun sana yetişemekte zorlananlar var? Menzer kadındır, Nâzım ise çocuk. Seninle yarışacak güçte mi onlar?

Şehir merkezine vardıklarında önce halk pazarına uğradılar. Hızırali terkine bağladığı arpa, saman dolu çuvalı açarak katırın kafasına geçirdi. Daha sonra at ahırının bekçisine yaklaşarak avucuna bir üçlük sıkıştırdı ve:

–Şehirde bir iki saatlik işimiz var, dedi. Biz dönene kadar gözün katırın üzerinde olsun. Bir sürü piç var buralarda. Hırsız, eşkiya, serseri kaynıyor şehir. Sakın ha, bir anlık dalgınlığa gelirsin katırın yeni ördürdüğüm çulunu açarlar. Bugün ilk kez örtüyorum üstüne. Gözünü bir saniyelik üzerinden ayırdın mı, çula veda edebilirsin.

Bekçi yıllardır tanıdığı komşu köylüsüne:

–Tamam, tamam, sen müsterih ol, dedi. Katırını bıraktığın gibi bulacaksın, söz veriyorum.

21

Akşam olunca onların her biri şehirdeki işlerini bitirerek çarşıdan, pazardan satın aldıklarını yanlarına alarak, köylerine doğru yola koyulmaya hazırlandılar. Hızırali yoldaşlarını şehrin üst kısmındaki pınarın yanında bırakarak, katırını almaya gitti. Haftalık halk pazarı dağılmıştı. Meydanda parmakla sayılacak kadar az insan vardı. Onlar da terazilerini tezgahlardan kaldırıyor, satılmayan meyvelerini, patatesleri kapalı bir yere yığarak, bekçilere teslim ediyorlardı. Hızırali pazar meydanından geçerek, ilerideki büyük ahıra yöneldi. Katır yerinde yoktu. Hızırali az kalsın fenalık geçiriyordu: "Yine huysuzlandı hayvan galiba. Belki de çocuk mocuk korkutmuş, o da ipini koparıp kaçmış... Ya çalmışlarsa hayvanı?" diye düşündü. Kalbinde bin bir türlü şüphe başkaldırıyordu. Başından duman çıktı sandı. Bekçi'yi bularak karşısına dikildi ve öfkeyle:

–Şerefsiz! Namert! Güvendim, paha biçilmez katırımı emanet ettim sana. Nedir bu başıma getirdiklerin!? Senin gibi komşu olmaz olsun be!

Bekçi istifini bozmadan elindeki gazete parçasına tütün sara sara:

–Kafamı bozma arkadaş! Dünyadan haberin yok senin! Bağırov[42] şehirde. Polisler geldi, katırı aç, ahırın arkasında bir yere bağla dediler. Bağırov şehirde dolaşırken katırı görürse kızarmış.

–Bunları külahıma anlat sen! Benim katırımın Bağırov'la ne alıp veremediği var? Bağırov hayatında katır görmedi mi hiç? Uydurmasını bile beceremiyorsun! Söyle katırım nerede? Ha?!

Bekçi çılgına döndü:

–Bana bak Hızırali! Komşu köyden olduğun artık umurumda bile değil tamam mı? Bir daha buralara uğradığında senin katırına matırına bakarsam

[42] Mir Cafer Bağırov – yirmi yılı aşkın bir süre Sosyalist Azerbaycan'da Birinci Sekreter görevinde bulunmuş ve ülkeyi yönetmiş, Stalin'in en önemli kurmaylarından birisi.

namerdim! Nasıl oluyor da öz köylünün, kapı komşun Behbut oğlu Familin, Bağırov sayesinde hapisten kurtulması umurunda bile değil, ama katırını açıp on metre ötede bağladığım için sabahtan beri bana hakaret edip duruyorsun!?

Hızırali Behbut oğlu Familin adını duyar duymaz durgunlaştı. Alnının ortasına kadar inen şapkasını yukarıya kaldırarak bekçiye hayret dolu gözlerle baktı:

–Bizim şu değirmenci Famil'den mi bahsediyorsun?

Bekçi "sen salak mısın" der gibi baktı Hızırali'ye.

–Hayır canım, İrandaki, Turandaki Famil'den bahsediyorum. Sizin köyde kaç Famil var oğlum? İki Famil yok ya! Bir Familiniz var ve sen de onu tanıyor olmalısaın. Deminden beri bir Kuran kadar söz sarfettim, sense uyuyorsun hala. Aklın fikrin katırında tabii. Ne hallere düştük Tanrım! Katır insandan fazla değer görüyor...

Hızırali söylediklerine göre pişman olmuştu. Bekçinin yanına sokularak, mahçup bir ifadeyle:

–Emmoğlu, ne olur kusuruma bakma, dedi. Kızgın anıma denk geldi, unut gtitsin. Özür dilerim. Laf aramızda, son zamanlar sen de aşırı alıngan olmuşsun ha! Beni de anlamalısın kardeş, bu katır benim herşeyimdir! Evin bütün odunu, hayvanların otu, samanı katır'ın sırtından geçiyor. Ben de nereye gitsem, ayaklarımı yerden kesen bir tek bu hayvandır. Kolu kesik Hazreti Abbas'a yemin olsun, henüz sıpayken bu katır için bir inek, bir dana, üstelik de bir sürü para ödedim. Hâlâ daha borcum var. Bu yüzden ahırın içinde göremeyince onu, kafama yıldırım düştü sanki. Ne söylediğimin da farkında değildim. Oldu bitti işte. Sen de oku atıp, yayını saklama. Anlat bakalım, şu Bağırov olayı da neymiş?

Bekçi siyah tömbekiyle, eski gazete parçasından sararak hazırladığı sigarayı yaktı. Bir iki fırt çektikten sonra da çömelerek oturdu ve sırtını ahırın duvarına yasladı:

–Dün sizin köylü olan Behbut oğlu Famili savcı çağırmıştı yanına. Baktım ki gece kalacak yeri yok, aldım götürdüm evime. Ah Hızırali ah! Allah düşmanıma bile böyle bir dert vermesin. Zavallı sabaha kadar gözlerini yummadı. Hapse girersem çocuklarımın hali ne olur, diyerek sitem edip duruyordu. Acıdım Famil'e. Bu devirde yedi çocuk büyütmek kolay mı sanıyorsun, diye sordu bana. Avrat çevik, kurnaz olsaydı derdim olmazdı. Belki çalışır, ekmek parası kazanırdı. Ama o da uyuşuğun teki. Yemek pişirmek dışında elinden bir iş gelmiyor. Ben de bi.raz teselli ettim Famil'i. Allah kerimdir dedim, Ondan ümit kesilmez. Yaprağı dalından düşüren kuvvet vardır. Sabah ola hayrola. Bakarsın yarın bir çözüm bulunur. İşin zora girerse gereken mercilere dilekçeler, şikayet mektpları yazarız, telegraflar çekeriz.

Bekçi istihza ile güldü:

–Koskoca adamı hangi bahaneyle savcılığa çekmişler biliyor musun? Altı pud[43] arpa yüzünden! Altı pud arpa! İdaredeki adamımızdan savcının cezai hükmü onayladığını öğrendik. Mahkemeden kesin hapis kararı çıkacak, Famil de boylayacak kodesi. Yavruları da açıkta kalacak... Bu devirde bir kere cezaevine girdin mi, içeriden kolay kolay çıkamazsın artık.

Hızırali:

[43] Pud – Eskiden kullanılan 16.4 kilogramlık Rus ağırlık ölçüsü birimi.

–Ulan meraktan çatlatacaksın beni. Ne geveleyip duruyorsun be? Daha evvel duymuştum zaten bu hikayeyi. Famil'in akıbeti ne oldu? Sen onu anlat!

Bekçi:

–Altı aylık mısın yahu? Ne havsalasız adamsın sen. Herif kurtuldu sonunda.

Hızırali gözlerini büyükçe açarak öne atıldı:

–Nasıl yani? Kurtuldu mu?

–Nasıllığı şöyle oldu... Evde oturmuş yemek yiyorduk. Bizim karı da her ihtimale karşı bir yastık, bir de yün battaniye hazırlamıştı. Hani savcı Famil'in tutuklu yargılanmasına karar verirse eğer, hücresine gönderelim diye. Famil'in boğazı düğümlenmişti. Hapse girmek kolay mı sanıyorsun? Ne de olsa iki yıllık tecrübem var. Yaşamayanlar bilmez mahpusluğun çilesini. Allah hasmıma bile göstermesin. Famil'e biraz teselli verdim. Yeni kalkmıştım ayağa, benim maarifte çalışan büyük oğlan, Rüstem'i diyorum tanırsın, eve bir daldı, ödüm koptu. Çocuğun peşinden iblis koşuyordu sanki. Oğlum dedim hayırdır İnşallah. "Baba Bağırov gelmiş şehire, şu anda valilikte oturuyor. Herkes korku içerisinde. Az sonra çıkıp şehirde dolaşacak. Pols seni arıyor. Hemen koş ahıra, çevresini toparla, temizle biraz. Bir tek at, eşek kalmasın oralarda". Bekçi elini sertçe dizine vurdu, ulan Hızırali, şerefsizim şehir ahalisi birbirine girmişti.

Hızırali kaşlarını çattı ve gözlerini hayretle kısarak:

–Eveeet. Anladım şimdi... anladım. Tabii ya! Birazcık ben de duymuştum ucundan kulağından. Bakü'den, hem de çok büyük yerden gelenler var dediler. Dükkanları bir görecektin, pırıl pırıl, tertemizdi. Satıcılar, müdürler de ipek gibi yumuşamışlardı. Öyle tatlı, öyle saygılı konuşuyorlardı ki müşterilerle, insan elinde olmadan hayırdır, gün nereden doğdu diye soruyordu. Baştan söyleseydin ya! Yılan yıldız görmeden ölmez. Mesele buymuş demek ki...

–Lafımın arasına girme. Bitireyim, yorumlarını daha sonra yaparsın. Nasıl oldu ben de anlayamadım. Birden içime doğdu, Famil'in sıkıntısını Bağırov'a anlatmak istedim. Hemen oğlumu çağırdım, Rüstem dedim, Famil'in adından Bağırova bir dilekçe yazsana. Sonra da bir yerde gider zarfı eline tutuşturursunuz, bakalım sonu nasıl olacak. Rüstemi de tanırsın. Valla oğlum olduğu için söylemiyorum, kalemi pek kuvvetlidir keratanın. Yazdıkları taşı bile konuşturur. Bu teklifi Rüstem de beğendi. Bir kalem aldı eline ve Behbut oğlu Famil'in adından aceleyle bir mektup yazdı. "Yoldaş Bağırov ben bir zamanlar parti üyesiydim, kalabalık da bir ailem var. Kendimi bildim bileli deyirmende çalışırım. Okumam yazmam olmadığı için, aldığım parayı sayamamışım. Altı pud arpam eksik çıkmış, şimdi de beni mahkemeye çıkarıyorlar. Yardım edin ne olur..."

Bekçi:

–Dizlerim uyuştu, diyerek ayağa kalktı ve konuşmasına devam etti. Demek istediğim, insanın işini Allah rasgetire. Mektup Bağırov'un eline geçtikten sonra, savcı, vali acaip fırça yemişler. Famille uğraşan herkesi rezil rüsvay etmiş Bağırov. Size tekme yumruk girmeden bırakın adamı gitsin demiş onlara. Lan Hızırali, şu savcı, vali, belediye başkanı, emniyet müdürü var ya?! Bizi karşılarında görünce, Azrail'e oluyorlar. Şerefsizim, Famil öyle şeyler anlattı ki bize, hayretten yerimizde apışıp kaldık. Bizim yanımızda aslan kesilenler Bağırov'un karşısında el pençe divan duruyorlarmış, gıklarını bile çıkaramıyorlarmış. Uzun lafın kısası arkadaş, Famil'i altı pud arpa yüzünden az kalsın içeriye tıkayacaklardı, çok şükür paçayı kurtardı...

Hızırali gözlerini göklere kaldırarak:

–Sana inanmayana lanet olsun, dedi ve bekçiye yöneldi, Bağırov bu şehre boşuna gelmedi, onu buraya getiren Famil'in Allahı'dır.

Hızırali bunları söyledikten sonra dudağının altından bir şeyler mırıldandı ve salavat çekti. Geçen Cuma, bizim köye bir profesör gelmişti. Milleti toplamış etrafına, Allah, Peygamber yok diye, ıvır zıvır konuşmuş. Peki Alah yoksa, Bağırov'u şehire kim getirdi? En ufak bir ümidi olmadığı halde, Behbut oğlu Famil nasıl oldu da birden bire kurtuldu?

Bekçi sırıtarak:

–Bir avuç arpa için Famil'in hayatını karartmaya hazırdı şerefsizler! Bizi yaratan Rabbime yemin ederim, adama serbestsin artık, gidebilirsin dedikleri an, yavaş kaçan namerttir diyerek, tükürdü tabanına ve doğruca köyeüne koştu.

Hızırali:

–Allaha binlerce şükürler olsun. Dilerim sen de hep güzel haberler işitesin, diyerek bekçi ile vedalaştı.

Ahırın arkasına geçerek katırını yularından yakalayarak peşinden sürükledi ve koyuldu yola. Çeşmenin yanında onu bekleyen arkadaşlarının yanına geldi ve birlikte köylerine doğru yol aldılar. Şehirden çıktıklarında güneşin sarılığı kalmıştı sadece. Tarlalar yavaş yavaş boşalıyordu. Hayvanlar otlaklarından dönerek civardaki ahırlarına gidiyordu. Göletlerde yüzlerce kurbağa, koro halinde seslerine ses katarak günbatımının sükunetini bozuyordu. Kara katır, üzerindeki iki çuval una aldırmadan boynunu dik tutmuş, kuyruğuyla kendisine saldıran sinekleri kovuyor ve Hızırali'nin yedeğinde usulca yürüyordu.

Nâzım lokantada kendisine verilen kepekli ekmekten bir iki lokma kopararak ceplerine koymuştu, geri dönüşte yol kenarındaki kurşunla yaralanmış köpeğe vermek için. Ama bunu kimseye hissettirmemeliydi. Düşündü ki, yaş olarak kendinden büyük arkadaşları, bunu duyarsa, pek hoş düşmez. Hızırali de, Karaş da, belki Menzer bile, yüzüne karşı söylemeseler de, içlerinde onun hakkında kötü bir yargıya varırlar. Millet yiyecek ekmek bulamazken, bu şımarık çocuk, köpeği besliyor diye.

Hızırali bugün şehirde gördüklerinden, duyduklarından biraz bahsetti, sonra da arkadaşlarına dönerek, katırın sırtındaki un çuvallarına işaret etti:

–Pudunu kaça aldım biliyor musunuz?

–Kaça aldın? diye sordu Karaş.

Hızırali başını saladı ve yanıklı bir sesle:

–Cesedimi gör Karaş, bu tacirlerde insaf denen şey kalmamış. Un istedim, önce kıvırmaya başaldı, naz yaptı bana. Sen dedi, aydan mı geldin? Savaşın en şiddetli günlerini yaşıyoruz, un diyenin kulağını kesiyorlar. Bu tantanada un mu olurmuş?

Hızırali gülümsedi:

–Bana da Hızırali derler! Herifin konuşmasından anladım ki unu var ama kurnazlık yapıyor. Başladı bana masla anlatmaya. İki çuval ayarlayabilirim dedi. Ama dükanın unu değil, karaborsadan aldım. Pudu sekizyüz ruble. Dakikalarca yakardım yalvardım fayda etmedi. Anam ölsün, babam ölsün dedi, bir kuruş da indirim yapamam. Alacaksan al, almayacaksan git işine. Un almak için bana yalvaran çok! Baktım ki adam dediğinden dönmüyor, çaresiz kaldım, kabul ettim ben de. Hayvan oğlu hayvan, kara unun pudunu bana sekiz yüz rubleye sattı. Hem bir sürü ricadan, minnetten sonra.

Hızırali Menzer'e sordu:

–Mesela sen bir köy öğretmenisin. Aylık maaşın kaç?

–Tecrübesi olan uzman öğretmenler fazla maaş alıyor ama benimkisi yediyüz ruble. Gelir ve bekrarlık vergileri[44] alındıktan sonra da, geride altı yüz ruble kalıyor.

Hızırali:

–Al işte! Şimdi siz yapın bakalım hesabınızı. Bir pud un, bir öğretmenin aylık maaşına bedel. Çoluk çocuğumuzu geçindirmek için bir un yetiyor mu?.. Sadece ekmek mi yiyeceğiz?

Karaş'ın keyfi kaçtığı için, Hızırali'nin sözlerine karşılık vermiyordu. Deminden beri, tek kelime bile etmemişti. Her zaman espiri yapan, neşeli kişiliği ile tanınan Karaş değildi sanki yanlarında yürüyen. Hızırali ona takılarak:

–Birader, suratın asık bakıyorum. Gemilerin mi battı deryada?

Karaş somurttu önce, sonra da isteksizce gülümsedi:

–Muayeneden geçerken doktorlar beni çok uğraştırdılar. Komisyon başkanı "bu adamın kafasında mermi filan yok" diyerek iki ayağını bir çarığa soktu. İnsaf et dedim, olur mu? Hayır, sakat filan değilsin dedi bana. Yaramın dikiş yerini kurcaladılar, kendime bir türlü gelemiyorum şimdi de. Başım zonkluyor, kendimi berbat hissediyorum. Alnım ve ensem de uyuşmuş. Güçlükle yürüyorum görmüyor musun?

Hızırali ona takıldığına pişman oldu. Acıdı zavallıya.

–Şu yokuşu çıkalım, düzlüğe indiğimizde katıra binersin. Merak etme, hiç bir şey olmaz ona. Fazla yükü de yok zaten, topu topu on pud un.

Karaş:

–Hayır, dedi. Ben yorulmadım! Yaram ağrıyor sadece. Doktorlara merminin yerini fazla kurcalamayın dedim, dinlemediler beni. Komisyon başkanı inatçı öküzün teki. Suratında meymenet yok. Böylesini yatıracaksın falakaya... Herif beni dinlemek bile istemiyor ya! Yarama basma, acıyor diyorum, köpek gibi saldırıyor, bana mesleğimi mi öğreteceksin diyor. Hiç birşeyciğin yok senin, sapasağlamsın. Fi tarihinde kafana mermi isabet etmişse de, artık tamamen kapanmış yaran, iyileşmişsin. Devletten emekli maaşı alabilmek için sahtekarlık yapıyorsun sen diyor. Sahtekralık yapanın anasına, avradına küfredeyim mi demek istedim ama tuttum kendimi. Bunların bana yaptıklarına bak! Vatan için feda et kendini, sıhhatin elden gitsin, bunun karşılığında ise canını ala ala beş on kuruş emekli maaşı versinler... Şu lanet olası komisyondan her geçişte, mahvoluyorum. Bu kadar sağlık kontrolü mü yapılır birader? İt oğlu it! Görmüyor musun, kör müsün? Belli olmuyor mu sakat olduğum? Benim gibiler Hitler'in kurşunlarına karşı sinelerimizi siper etmeseydik, sen şimdi Allah biliyor nerelerde geberecektin! Suratına, vücuduna bakıyorum, pislik herif, sıpa gibi! Soysuz namerd! Onun karın ağrısını biliyorum ben aslında. Para istiyorlar benden! Ben parayı nereden bulayım? Komisyonu da bilirsin, rüşvet vermedin mi, emekli maaşını kesiyorlar. Oysa bas parayı, sapasağlam da olsan, sakattır diye sana maaş bağlayacaklar...

Yaralı köpeğin can çekiştiği noktaya vardıklarında, Nâzım bir bahanesini bularak arkadaşlarından uzaklaştı. Köpeğin altında yattığı büyük taşın üzerine çıktı. Hayvan Nâzım'ı görünce tanıdı hemen. Sabahleyin ona dürüm veren çocuk

[44] Bekarlık vergisi – Sovyetler Döneminde evli olmayanlara gelir vergisi dışında uygulanan ek bir vergi türü.

olduğunu anladı. Nâzım 'acaba dürümü köpek mi yedi, yoksa kurt kuş mu götürdü? Köpek bir kaç kere pençelerini yere sürterek gerildi ve doğrulmak istedi. Fakat arka bacakları kalkmıyordu. Tekrar yerine uzanarak, inleye inleye yaralı yerini yalamaya başladı. Nâzım cebindeki ekmek parçalarını çıkararak köpeğin önüne attı. Sokak köpeği olsaydı hemen atlardı ekmeğin üstüne. Ama yaralı hayvan aç veya tok olduğunu bildirmedi. Kendisine fırlatılan ekmeklere göz ucuyla bakarak, tekrar dik tuttu boynunu. Geniş, kırmızı dilini çıkararak, ağır ağır solumaya başladı. Yaralı olmasına rağmen neredeyse Nâzım'ı dikkate almıyordu. Başına kaldırarak şaşkın bakışlarla baktı Nâzım'a ve daha sonra ağzını gökyüzüne tutarak kurt gibi ulumaya başladı. Nâzım düşündü ki köpek, yer yüzünü saran fitne fesadı, gökyüzündeki gözle görünmeyen yaratıcıya şikayet ediyor ve belki de onu bu hallere düşürene beddua ediyordu. Nâzım'ın tüyleri diken diken oldu. Allah'ın dilsiz, ağızsız hayvanını yaralayan kişiye kalbi nefretle dolup taştı. Merhamet dolu bakışlarla köpeği son kez süzdü ve geri döndü arkadaşlarına. Kendi kendine "köyümüze yakın olsaydı bu yer, gam yemezdim" diye düşündü "her gün sahipsiz, yaralı köpeğe yemek getirirdim. O zaman Allah da hoşnut olurdu benden... Nâzım kaya parçasının üzerinden inerek, hızlı ve büyük adımlarla yola çıktı. Ve koşarak yetişti arkadaşlarına.

Yukarıya kalktıkça, arasından gürültüyle nehir akan dere daralıyor, yüz yüze duran yüksek kayalar, sanki insanları aralarına alarak sıkıyordu. Taşlara dokundukça, kazan gibi fokur fokur kaynayan, coşarak taşan köpüklü suların sesi insanın kafasında acaip bir uğultu oluşturuyordu.

Karaşın gittikçe daha da gama battığı belli oluyordu. Hızırali defalarca onunla konuşmaya çalıştı, ama Karaş'tan ses çıkmadı. Bazen duraksıyor ve elini kafasına götürüyordu. Cebinden mendilini çıkararak, yosun kaplı kayadan süzülen su damlalarında onu ıslattı ve alnına, boynuna boğazına sürdü. Gittikçe hiddetten boğuluyor, yabancı ve korkunç insanların arasında bulunuyormuş gibi, ara sıra arkadaşlarına garip ve kuşku dolu gözlerle bakıyordu. Kaçmak için fırsat kolluyormuş gibi, sık sık etraftaki kayalara bakıyordu. Arkadaşları onun bu garip davranışlarını, kafatasının içindeki mermi parçasının verdiği acıya bağlıyordu. Bunun geçici olduğunu düşünüyorlardı. Az sonra düzelecekti her şey... Kayaların yamacındaki daracık yoldan geçerek, ilerideki geniş bir araziye çıktıklarında Karaş yaralı aslan gibi böğürmeye başladı.

–Samalyot! Samalyot! Lajıs! Lajıs![45]

Menzer ve Nâzım ürkerek birbirlerine sığındılar. Hızırali, Karaş'ın bazen bu tür bunalımlara girdiğini ve garip davranışlar sergilediğini biliyordu. Katırın yedeğini Nâzım'a verdi ve Karaş'ı kucaklamak istedi. Karaş:

–Samalyot! Samalyot! Lajıs! Lajıs! diye bağırdı tekrar ve kendini yol kenarındaki hendeğe attı. Kafasını otların, bitkilerin arasına soktu. Hızırali çabucak onu kolları arasına alarak sıkı sıkıya sarıldı. Karaş'ın kendini taşlara kayalara çarpmasından endişe ediyordu. Karaş Hızırali'nin kucağında bir hayli kıvrandı, ayaklarını sağa sola salladı, ağzı köpüklendi. Hızırali'nin kucağında terden sırılsıklam olmuştu. Neden sonra kendine geldi Karaş. Uykudan yeni uyanmış gibi gözlerini açtı ve sağına soluna bakındı. Hızırali kollarını boşaltarak ayağa kalktı. Karaş etrafında arkadaşlarını görünce, elinde olmadan geçirdiği nöbet yüzünden utandı. Ayağa kalktı ve yakındaki pınara doğru yürüyerek,

[45] Uçak! Uçak! Yere yatın! Yere yatın! (rus)

yüzüne bir iki avuç su vurdu. Nâzım ve Menzer'in ağzı dili kurumuştu. Hızırali kendi kendine söylenmeye başladı:

–Bu savaşı başlatanların Allah belasını versin! Çektiğimiz bütün sıkıntılar bu savaş yüzündendir. Böyle hayat mı olur? Şimdi biz olmasaydık yanında, Karaş kendini dağdan kayadan boşluğa atacaktı maazallah...

Stalingrad civarlarında yapılan çatışmada gelmişti Karaş'ın başına bu felaket. Alman uçakları göklerden bomba yağdırıyorlardı. İşte o zaman bombalardan biri Karaş'ın saklandığı hendeğe düşmüş ve yerin altını üstüne getirmişti. Karaş bilincini kaybetmiş ve iki gün boyunca toprağın altında kalmıştı. Yaralanmıştı ama ondan da kötüsü ruh hastası olmuştu. Diğer yandan, kafasının içindeki mermi parçası yerinden oynadığında, acıdan sabahlara kadar kıvranıyor ve dayanılmaz eziyetlere katlanıyordu. Savaşın dorukta olduğu yılları, bulunduğu cepheleri, üzerlerine bomba yağdıran Alman uçaklarını getirdikçe gözünün önüne, işte bu hale düşüyordu: "Samalyot! Samalyot! Lajıs! Lajıs!" diye bağırıyor ve nerede bir çalı çırpı bulsa, kafasını otların arasına sokarak, saklanıyordu. Mütemadiyen bu tür nöbetler geçirdiğinden, evlenemiyordu da. Evlenmek isteseydi bile, ona kız veren mi vardı? Hangi kız gençliğini feda ederdi bir ruh hastası için?

Bu olaydan sonra Hızırali de, Nâzım ve Menzer de kendilerine uzun süre gelememişlerdi. Karaş da erkekliğe sığmayan utanç verici bir suç işlemiş insanın yüz ifadesi ile yürüyor, kafasını kaldırıp arkadaşlarının yüzüne bakamıyordu. Bu sebeple geriden takip ediyordu onları. Bir kaç defa mendilini çıkararak gözlerine götürdü. Onun için için ağladığını bir tek Nâzım görebiliyordu. Çünkü bu olaydan sonra, gözleri hep onun üzerindeydi. Hızırali katırın önünden yürüyordu. Menzer'in ise sağa sola bakmak gibi alışkanlığı yoktu. Bir tek Nâzımdı herkesin davranışlarını dikkatle izleyen ve en ufak bir ayrıntıyı bile gözden kaçırmayan. Nâzım'ın bir huyu da, her şeyi kendine dert etmesi ve sıkıntılarını içine atmasıydı.

Uzun bir süre hiç konuşmadan yürüdüler. Herkes susuyordu. Kara katırın ise dünya umurunda değildi. Yükünün ağırlığına aldırmadan, şu taşlı, engebeli yollarda bir kere de olsa tökezlememişti. Ara sıra fırsat bu fırsat diyerek, yol kenarlarında biten uzun otların uçlarını koparak, çiğniyordu. Onun yeni nalı, keskin ve kaygan taşlara sürtüldükçe yollara kıvılcımlar saçılıyordu.

Nehir boyunca uzanıp giden yol genişleyince kalın ormanlarla örtülmüş dağlar, tepeler boy göstermeye başlıyor. Güneydeki çıplak dağların yamaçlarında on beş-yirmi evlik küçük küçük köyler göze çarpıyordu. Hızırali yol arkadaşlarının düşüncelerini Karaş meselesinden ayırmak için, yeni bir sohbet mevzusu açmaya karar verdi:

–Eskilerin kafası çalışırdı. Adım atmadan önce, yüz ölçüp, bir biçerlerdi. Şu ilerideki köylere bakar mısınız... Bakın da, evlerini nerede inşa ettiklerini görün. Hayvanların barınması için ahırları, içecek suları, odun kesmek için ormanları, evler yapmak için taşları, kumları, tahıl ekmek için bolluca toprakları var. Nehir de hemen yanıbaşlarında akıyor. Mezarları için taş ocaklarını bile düşünmüşler. Şimdikiler ise...

Hızırali kafasını sallayarak bir anlık sustu ve tekrar konuşmasını sürdürdü:

–Şimdiki yetkililerimiz ise çekin gidin diye tutturmuşlar. Bizi verimli toprağı olan köylerimizden kovmak, çöllere, sahralara yerleştirmek istiyorlar. On, onbeş

köy biraraya gelerek birleşmeli diyorlar. Neymiş efendim, yeni komunizm köyleri kurulacakmış. Halbuki çölde rüzgarın nefes kestiğini düşünemiyorlar. Kış mevsiminde çölde iti kuyruğundan da bağlasan, bir dakika bile durmaz orada. İçecek suyu, sığınmak için dağları, vadileri, gölgelenmek için ağaçları yok. Sözde derin kuyular kazarak motorla su çıkaracaklarmış. Birader ya! Buz gibi pınarlarımızı bırakıp da, niçin kuyu suyu içelim ki? Yarın Allah korusun ortalık karıştı, it sahibini tanıyamaz hale geldi, savaş buralara kadar ulaştı farzedelim. Hitler bombalarından birini de bizim kafamıza indirdi, elektrikler filan da gitti diyelim. O zaman nereden bulacaksın suyu, hangi kuyudan çıkaracaksın? Birader, o çöllerde tavuğa fırlatacak ufacık bir taş bile bulamazsın ya! Peki yarın ev yapmak isteyen, taşı, kumu, sıvayı nereden bulacak? Kültürlü mültürlü, okumuş olmakla mesele bitmiyor kardeşim, başta akıl olmadıktan sonra diploma dediğin paçavradır, paçavra! Bizim yöneticilerde akıl ne gezer? Her gün bir sevdaya kapılıyorlar. Reform yapıyoruz diye bin yıllık tarihi olan köyleri boşaltıyorlar. Pekala, farzedelim boşalttınız köyleri ve hepsini de biraraya getirerek birleştirdiniz. O zaman tarlalar, bağlar, bostanlar, pınarlar, çimenler başı boş mu kalacak? Mesela bizim Balahasanlı Mikayılı hatırlayın. Bir zamanlar koyun sürülerinin başı sonu görünmüyordu. Kolhoz hepsini aldı elinden, kendisine ise beş on koyun verdi, bu da sana yeter diye. Şimdi onu köyünden de kovarsan, koyunlarını nereye götürecek? Dostlar beni ayıplamayın ama, eğer bizim siyasetçilerin akıldan nasipleri varsa, babam köpek olsun hürsün derim ben. Hepsi bin bir türlü sahtekarlıkla, dalavereyle milletin kanını emmek için kurulmuşlar o koltuklara..

Hızırali köylerin boşaltılarak birleştirilmesine isyan ettikten sonra, Behbut oğlu Famil'in başından geçenleri anlatmaya karar verdi. Arkadaşlarına sordu önce:

–Famil'in hikayesini duyan var mı aranızda?

Dakikalardır susan Karaş öne atılarak boğuk bir sesle sordu:

–Ne oldu ki Famile?

–Ne olacak, müfettişler değirmenini yoklamışlar, altı pud arpanın eksik olduğunu tespit etmişler. Ama herifin ninesi secdedeymiş o sırada. Bağırov savcıyı da, emniyet müdürünü de, valiyi de rezil etmiş, rahat bırakın Famil'i demiş onlara. Anlayacağın Famil'i büyük bir musibetten kurtarmış.

Karaş Famil'in hapse girmekten kurtulduğunu duyunca rahat bir nefes aldı:

–Kardeş, millet sağda solda Bağırov'un ünvanına inanılmaz kötü laflar ediyor. Haydutun tekidir diyorlar. Konuşanın kafasına sıkıyormuş hemen. Nasıl oldu da Famil'i kurtaracak kadar insafa geldi?

Hızırali:

–Belki de keyfli anına isabet etmiş. Ama ne derlerse desinler, Bağırov'un mertliği de var. Savaş'ın en şiddetli anında, Muradlı köyüne gelerek, öksüz çocuklar için yatılı okul açtı. Milletin başına gökten ateş yağıyor, insanlar bombalardan saklanacak delik bulamıyorlar, Bağırov ise bir öğretmenin ricası üzerine köye gelerek, memleketin bir sürü derdi varken sokakta kalan kimsesiz çocuklar için okul açıyor. Allah aşkına söyler misin, bu adama gaddar denebilir mi bundan sonra?

Karaş:

–Hızırali sen şimdi Bağırov yufka yürekli mi demek istiyorsun bize? diye sordu. Pekala, o zaman bizim köylü Ferit oğlu Habib'in bir gecenin içinde

kaybolmasına ne diyorsun? Habib'in suçu neydi? Nereye götürdüler adamı? Buharlaşıp havaya uçtu sanki, bir anda kayboldu. Adını da siyasi mahpus koydular. Ferit oğlu Habip nereden siyasi mahpus oldu be?! Devlete kurşun mu sıktı? Eşkiyalık mı yaptı?! Banka mı soydu?

Hızırali Karaş'a katılmadı.

–Senin de söylediğin laf mı şimdi?! İmam Hüseyin için ağlarken, Yezid için de bir damla gözyaşı dökmeli. Eğri oturalım, doğru konuşalım arkadaş. Bağırov Ferit oğlu Habib'i nerden tanısın? Habib'i satanlar, tuzağa düşürenler bizim buradaki pezevenklerdir! Kendi komşusu onun hakkında olur olmaz iftiralarda bulunduktan sonra, yukarıdakiler ne yapsın? Ferit oğlu Habib'i daha düne kadar onun bunun kapısında sürünen, dilenci Mecid'in sattığını herkes biliyor. İt oğlu it meğerse NKVD ajanıymış![46] Şikayet mektubu yazmış NKVD'ye, Ferit oğlu Habip sovyetlere karşı çıkıyor, rejimi beğenmiyor diye. Hani şu buğday ambarı yanmıştı ya? Güya onu da Ferit yakmışmış.

Karaş söylediklerinde ısrarlıydı:

–Yaşın benden büyük olsa da Hızırali, inatçını tekisin. Seninle laf dövüştürecek güç yok bende.

–Canım herkesin kendi aklı, görüşü var. Sen Bağırov kötüdür diyorsun, bense aksini iddia ediyorum. Behbut oğlu Famil'den, Muradlı köyünde açılan yatılı okuldan örnekler veriyorum. Bunlar şimdi yalan mı diyorsun? Ben göz önünde olan şeylerden bahsediyorum, sen ise havadan sudan konuşuyorsun.

Hızırali ve Karaş aralarında yaşanan söz düellosü nedeniyle biraz bozulmuş görünüyorlardı. Tartışmanın uzayabileceğini düşünerek, her ikisi de susmaya karar verdi.

Etrafa karanlık çöküyordu. Onlar yassı tepenin yokuşunu aşarak düzlüğe çıktılar. İlerike Gölcük vadisine inmeleri için daha yarım kilometre kadar mesafe kalıyordu. Nâzım'ın aklına birden bire korkunç bir şey geldi. Sisli bir kuşkuydu bu: "Ya yolda yolumuzu kesen olursa?!". Kafasındaki şapkanın siperliğinden tutarak aşağıya çekti. Daha sonra eğilerek çarığının bağını sıktı, giydiği nakışlı yün çorabının boğazını yukarıya çekti. Aklına aniden geliveren bir anlık kuşku, artık yok olup gitmişti.

Bu vadi, devlet tarafından zorla boşaltılmış ve şimdi yeri kimse tarafından bilinmeyen Gölcük köyünün ismiyle anılıyor. Öğle vakti bile burada geçen yolcuların yürekleri dehşet ve korkuyla doluyor. Vadinin dibinden geçen yolun alt tarafında böğürtlen çalıları ve uzun kamışlarla örtülmüş korkunç bir uçurum var. Buradan yaban domuzları bile geçemez. Yolun üst kısmındaki kayalık ormanlara bakınca insanın tüyleri diken diken oluyor. Vadide "hu" desen, yankısından sağır olursun. Hızırali kara katırının uzun yedeğinden sıkı sıkıya tutunarak önde yürüyordu. Menzer ve Nâzım ise sabahtan beri yaptıkları gibi katırın arkasından değil de, Hızırali'nin hemen yanından yürüyorlardı. Karaş'ın saatler önce geçirdiği nöbetten eser kalmamıştı, artık iyice kendine gelmişti. Yüzündeki acı dolu ifade ve kırışıklar yavaş yavaş yok olmuştu. Karaş şapkasının siperliğini azacık kaldırarak neşe dolu bir sesle:

–Hızırali sabahtan beri durmadan konuşuyorsun, biz de kuzu kuzu dinliyoruz, dedi. İzin ver bir iki laf da biz edelim.

Hızırali şaşırarak:

[46] NKVD – İkinci Dünya savaşı yıllarında, daha sonra ismi KGB'ye dönüşen istihbarat kurumu.

–Konuş birader, ağzına kilit vuran mı var? dedi.

Karaş:

–Hızırali söylediklerine katılıyorum, haklısın abi. Küçük köylerin hepsini boşalttılar, viran koydular, izleri bile silindi bu topraklardan. Ya bizimkisi gibi büyük köylerin durumu daha mı iyi sanıyorsun? Kaç aileyi ağlar bıraktılar köyümüzde? Sana babamdan örnek vereyim. Sovyetler geldikten sonra elinde avucunda olan herşeyi zorla aldılar adamın elinden, verdiler kolhoza. Şimdi de vergi yükü altında eziliyor zavallı. Bir aydır durmadan "köyümüzden rızık, bereket kayboldu, çekip gitti" diyor. "Hadi pılımızı pırtımızı toplayıp şehre gidelim". Babamı anlıyorum, ne yapsın adam? Ne zamana kadar fakirliğe katlanacak? Kolhozun kasasından elime beş on kuruş gelmeseydi, ailecek mahvolup giderdik. Valla Hızırali, böyle devam ederse köy hayatına dayanabilen bir erkek de kalmayacak. Şimdiden ayağı yere basan tutuyor şehrin yolunu. Fazla değil, on beş, yirmi yıl sonra sen bu köylerde bir kişi de bulamayacaksın, vur öldür beni yalanım varsa.

Hızırali:

–İdarecilerimizin gerizekalılığı yüzünden bu hallere düştük, dedi. Bilmiyor musun, balık baştan kokar? Siyasetçilerimiz adam olsaydı, başımıza gelmezdi bunlar.

Köylüler konuşmalarına devam ederek, Gölcük vadisine indiler. Karaş Hızırali'nin sorduğu bir soruya cevap vermek istediği esnada, bir kaç adım ileride duran büyük taşın arkasından ansızın birisi fırladı yolun ortasına. Omuzundan asılı beşli tüfeğini köylülerin üzerine doğrultarak, parmağını tetiğe koydu. Ateş açmaya hazır vaziyette durarak, boğuk bir sesle bağırdı:

–Durun! Kıpırdamayın! Katırı geri çekin, hadi!

Katır yolun ortasında birden bire beliren yabancıyı görerek ürktü ve geri geri adımladı. Hızırali sakinliğini koruyarak, yuları eline doladı ve ayağının ucunu yere bastı. Katır onu bir kaç metre sürükledikten sonra, kısık sesle kişneyerek durdu. Karaş önce eşkıyanın üzerine atlamak için fırsat kollamayı düşündü ama daha sonra bu çılgın düşünceden vazgeçti. Eli silahlı adamın üzerine silahsız birinin atlayarak onu etkisiz hale getirmeye çalışmasının mümkün olmadığını anladı. Üstelik eşkıyanın tek başına hareket ettiğini düşünmek de saflık olurdu, herhalde arkadaşları vadide saklanıyordu. Hızırali eşkıyanın kararlı olduğunu anlayarak katırını geri çekti. Karaş da şimdi burada kan dökülebileceğini düşünerek Hızırali'nin hareketini tekrarladı ve geriledi. Nâzım: "Saldırayım mı bu pisliğe? Acaba Hızırali ve Karaş yardım ederler mi bana üzerine atlarsam?!" diye düşündü. Daha sonra bu kararından vazgeçti. "Gerekirse iri yarı, geniş omuzlu Karaş yapardı bunu. Herhalde Karaş da, Hızırali de benden büyükler, kafaları da benden iyi çalışıyor. Bu tür durumlarda eli silahlı eşkıyayla boğuşmak aptallık olur." Nâzım bunları düşüne düşüne Hızırali ve Karaş'ın peşine düşerek eşkıyanın gösterdiği istikamette yürüdü. Menzer ise onlarla gitmek istemedi, direnmeye kararlıydı. Eşkıyanın karşısına dikilerek elleriyle yüzüne göğsüne vurarak yalvarıp yakarmaya başladı:

–Amca ayaklarının altında öleyim dokunma bana! Bırak da gideyim! Kör anamdan başka kimseciğim yok. Beni onun özürlülüğüne bağışla ne olursun! diyerek üzerine doğrultulan tüfeğin namlusuna el atmak istedi.

Eşkiya bir kaç adım gerileyerek:

–Yaklaşma! diye bağırdı. Kes zırlamayı! Yürü diyorum sana, yürü!

Eşkıya onların dördünü de esir gibi önlerine katarak yürüdü ve yolun sol tarafındaki ormana götürdü. Eşkıya kendi de fazlasıyla tedirgindi, ikide bir kuşku dolu gözlerle etrafına bakınıyordu. Ama gözünün biri sürekli önden yürüyen "esirlerinin" üzerindeydi. Onları yoldan çabucak uzaklaştırmak için yerden taş aldı ve katırın kıçına fırlattı. Ve Hızırali'yi de tüfeğinin namlusuyla iterek hızlandırdı.

Orta boylu, sağlam vücutlu eşkıyanın elindeki beşli tüfekten başka, belinde gümüş hançer asılıydı, kılıfının ucu keçeyle sarılmış. Ceketinin altından palaskası görünüyordu. Eşkıyanın hareket ve tavırları, avını yakalamış aslanın davranışlarını andırıyordu. Yoldan bir hayli uzaklaştıktan sonra eşkıya:

–Biz yedi kişiyiz, dedi. İçimizde en yaşlı olanı benim. Aranızda kadın ve çocuk olduğu için üstünüze beni yolladılar. Ben değil de, genç arkadaşlarımdan biri kesseydi yolunuzu, belki de bu kadar müsamahalı olmazdı, hemen vururdu sizi.

Eşkıya bunları söyledikten sonra, Karaş, Nâzım ve Hızırali durumu hemen kavradılar. Eşkıyaya direnseler hayatlarından olurlardı. Yedi kişilerdi çünkü. Bir tek bu adam olsaydı o zaman onu etkisiz hale getirmek kolay olurdu. Sade Karaş bile onun üstesinden kolaylıkla gelirdi. Hatta Hızırali bile eşkıyayı tek yumrukla devirebilecek güçteydi. Konuşmadan, silahlı adamın önünden yürüyerek ormana girdiler. Ölüme gittikleri aşikardı. Nâzım eşkıyayı ilk gördüğünde çok korkmuştu. Ağzında tükrüğü kurumuş, dili dudakları uyuşmuştu. Ama şu anda o kadar heyecanlanmıyordu artık. Şunu anlıyordu ki, eşkıya evvela öldürmek, sonra da üzerlerindeki malları, paraları alarak kaçmak için ormana götürüyordu onları. Nâzım az sonra başına gelecekleri tahmin etmeye çalıştı: "Herhalde eşkıya belindeki hançerle tek tek kafalarımızı kesecek. Hayır, bunu yapamaz. Çünkü birimizi yere yatırsa kafasını kesmek için, diğerimiz kaçabilir. O zaman hepimizi sıraya dizerek tek tek kurşunlayacak. Belki de farklı bir şey yapar. Sıraya dizerek bir kurşun sıkması da kafi. Beşli tüfeği var herifin bundan daha kolay ne var? Bir el ateş etse, dördümüz de delik deşik oluruz..."

Çok ilginç, ölüm dışarıdan bakınca çok korkunç ve dehşetli görünüyor, ama ona yaklaştıkça ürkütücü hiç bir yanı kalmıyor. Nâzım ölümün ensesinde soluduğunu hissediyordu sanki. Ama az sonra yaşayacağı acı dolu saniyeler onu fazla endişelendirmiyordu. Gururla yürüyordu... Onlar uzun palamut ve gürgen ağaçlarının arasından geçerek, fazla geniş olmayan açık bir alana çıktılar. Burada gökyüzünde parlayan seyrek yıldızlardan ve onları saran kalın ormanlar ve uzun kayalardan başka hiç bir şey görünmüyordu. Eşkıya geri çekilerek hiddetle:

–Katırın yükünü indirin. Üzerinizde ne var, ne yoksa ortalığa koyun! diye emretti.

Hızırali katırın ipini az ötede duran kuru ağacın gövdesine bağladı ve önce arkadaşlarının bohçalarını açarak ortaya koydu. Daha sorna da un çuvallarını kucağına aldı ve ağır ağır soluyarak onları yosunlu taşın altındaki yumşak çimenlerin üzerine bıraktı. Eşkıya çok rahat davranışlar sergiliyordu artık. Öfkesi ve hiddeti yatışmış olacak ki, konuşmalarında merhamet ve şefkat notları seziliyordu. Tüfeğinin dipçiğini yere koydu ve ürkek bakışlarıyla etrafına boylanarak, acı dolu bir "ah" çekti. Sonra da Hızıraliyle Karaş'a yönelerek:

–Yiyecek bir şeyleriniz var mı? diye sordu.

Hızırali sesinde saygı ve nezaketle:

–İki somun ekmeğimiz, bir iki tane de kavunumuz var. Sizinle karşılaşacağımızı bilseydik, hazırlıklı olurduk, dedi.

Son cümleyi söylerken ciddi miydi, yoksa alay mı ediyordu belli değildi.

Eşkiya on, onbeş metre kenara çekilerek yıllar önce kesilen bir ağacın kütüğüne oturdu ve tüfeğinin dipçiğini çarığının tabanına dayadı. Namlusunu ise öne doğru tutarak omuzuna yasladı. Hızırali ona bir ekmek ve güzel kokulu kavun uzatınca, eşkiya cebinden çıkardığı uzun ve keskin bıçağıyla önce kavunu dilimledi, sonra da ekmekten bir lokma koparark kavuna katık yapıp yemeğe başladı.

–Dişlerimin çoğu yok. Kavunla ıslatarak zar zor çiğniyorum işte, dedi ve yutkunarak ekledi, kahretsin, nedir bu çektiklerimiz? Bizimkisi de yaşamak mı be? Valla mahpus hayatı eşkiyalıktan bin kere iyidir.

Eşkiyanın boğazından geçmiyordu ekmek. Hızlı hızlı bir iki dilim kavun ve bir lokma ekmek yedikten sonra Hızıraliyle Karaş'a baktı. Özgürce yaşayan bu insanlara imrendiği her halinden belliydi. Eşkiya derin bir iç çektikten sonra:

–Demek ki, Allahım'dan nasibim buymuş... dedi. Sizin gibi yolcuları yağmalamaya, soymaya ve geçimimi sağlamaya kader zorladı beni. Gayri çarem yoktur... Şu anda arkadaşlarım beni bekliyor. Günlerdir bu ormanlarda aç kurtlar gibi dolaşıyoruz.

Eşkiya ayağa kalktı. Bu kadar kibar davranmasına ve içten konuşmalar yapmasına rağmen, bir saniye olsun tedbiri elden bırakmıyordu. Oldukça endişeli ve tedirgin görünüyordu. Her an, her yerden tehlike bekleyen insanın tavırları vardı onda. Sanki bütün dağlar, taşlar, kayalar bolşevik ordu birlikleri gibi onu gözlüyor ve kendisini yakalamak için fırsat kolluyordu. Eşkiya alıkoyduğu üç kişinin ve özellikle de bir köşeye kısılarak oturmuş Menzer'in içinden geçenleri, korku ve dehşet dolu gözlerini açıkça görebiliyordu. Onları bir nebze olsun sakinleştirmek için:

–Benden korkmanıza gerek yok, dedi. Garip de olsa, sizi ocağımın etrafına toplanan aile fertlerim olarak görüyorum.

Eşkiya bunları söyledikten sonra bir hayli daldı, sonra da kafasını kaldırarak sordu:

–Cepheden bir haber var mı?

Karaş'la Hızırali bir ağızdan cevap verdiler:

–Evet, radyolardan dinlideğimiz, gazetelerden okuduğumuz kadarıyla savaşın tam sürat sürdüğünü biliyoruz.

Eşkiya yüzünde merak ifadesyle sordu:

–Hitler'in orduları nereye kadar ulaştı?

–Söylenenlere göre Mahaçkala'ya varmak üzereler.

Eşkiya:

–Sizin köyde de savaşta kaybolanlar, geri dönmeyenler çok mu?

Karaş:

–Evet, dedi. Otuz bir kişinin kara mektubu geldi. On yedi kişinin ise ne öldüğü biliniyor, ne yaşadığı. Geri dönenlerin çoğu da sakat ve yaralı. Mesela benimim gibi, diyerek kaşının üstündeki yara izini gösterdi.

Eşkiyanın sert bakışları bir anda üzüntülü bir ifade aldı:

–Bizim şu topraklar tarih boyunca çok istilalar gördü, dedi. Ve bir kere olsun yabancı memleketlerden yardımımıza koşan olduğunu duymadım, görmedim. Tam tersi, Hristiyanlar bizi her zaman sömürmüşler, hep kandırmışlar

milletimizi. Asırlardır gavurların oyununu hâlâ, bir türlü bozamadık. Bizim yavrularımız ise ta bilmem nerelerde, Rusyalarda, Ukraynalarda ölüyor, gavurların toprakları için canlarını feda ediyorlar. Bunun adını ne koyalım?!

Eşkiyanın sıcak ve duygusal konuşmasından sonra, köylüler az da olsa rahatlamıştı. Hızırali cesaretlenerek sordu:

–Sormamda bir kabahat yoksa, söyler misiniz, nasıl oldu da eşkiyalığa başladınız?

Bu soruyu sormakla, Hızırali eşkiyanın yarasına tuz serpti sanki. Adamın nefret dolu gözleri donuklaştı. Tüfeğin namlusuna abanarak:

–Namus cinayeti... dedi ve sustu.

Ortalığa ağır bir sessizlik çöktü. Bir tek kara katırdı etrafında olup bitenlere aldırmayan. Uzun kuyruğuyla vücüdunu kamçılayarak, kendisini bezdiren sinekleri kovuyor ve hayvan ayağı değmemiş topraktan yeşeren çiçekli otları büyük bir iştahla yiyordu. Kendisine soran olsaydı eğer, katır geceyi burada geçirmeyi de kabul ederdi. Umurunda mıydı yaşananlar...

Eşkiya kafasını kaldırdı. Karşısında oturanlara soğuk ve boş gözlerle bakarak:

–Eşkiyayım, dedi. İnsanları soyuyorum. Susuyorsunuz, yüzüme haykırmıyorsunuz ama içinizden bana lanetler yağdırıyorsunuz herhalde. Haklısınız... Evet buna hakkınız var. Çünkü ben bir haydutum, işte bu kadar. Evinize giderken, yolunuzu kesen ve az sonra varınızı, yoğunuzu gaspedecek olan haydut. Buna mecburum, başka çarem yok. Demin de söylediğim gibi, şu anda arkadaşlarım pusu kurdukları yerde beni bekliyorlar. Allahtan bana karşı gelmediniz, yoksa anında gebertirlerdi sizi. Böyle facialar sık sık yaşanır. Karşılarına dikildiğimizde, horoz gibi bize kafa tutmaya kalkışanlar oluyor. Biz de mecburen öteki dünyaya yollamışız onları. Silahlı insana mukavemet göstermek aptallıktır. Yüz kargaya bir sapan taşı ne yazar? Dört değil, elli kişi olsanız bile, bir silahın karşısında ne yapabilirsiniz ki? Ama sizi cidden sevdim. Adam akıllı emirlerimi dinlediniz, yürüyün dediğimde yürüdünüz, oturun dediğimde oturdunuz. Kimse elini kana bulaştırmak istemez. Ama bazen mecbur kalıyoruz işte...

Eşkiya bunları söyledikten sonra bir ara sustu. Hüzünlendi ve kelimeler boğazında düğümlenerek devam etti:

–Bu ihtiyar yaşımda dağlara taşlara düşmemin sebebi işlediğim cinayettir... Evet, elim kana boyandı. Siz de müslümansınız, adam öldürmenin ne demek olduğunu bilirsiniz. İçimi dökmeme izin verin... Belki o zaman zannettiğiniz kadar alçak, şerefsiz biri olmadığımı anlarsınız. Namus belası, bildik bir hikaye... İnsanoğlu böyledir işte, iyi kötü bir ömür sürüyor ve bir gün... bir gün mutlaka ölüyor... Oysa amelleri asırlar boyunca yaşıyor. Bu yüzden, önce adına leke düşürmemeye gayret edeceksin. Senden sonra yaşayacak olan çocuklarını, torunlarını düşünmek zorundasın. Erkeğe namussuzluk yakışmaz! Bu ölümden de beterdir. Ben de namus yüzünden düştüm bu hallere. Böyle yaşamak zor olsa da, benim için kabuldür. Canım cehenneme! Çıplak taşların, kayaların üstünde de uyurum, yeter ki insanların gözünde namım deyyusa çıkmasın. Namussuzluk damgasından beter dert olamaz. İnsan hatta mezarda bile çekmeye devam eder bunun acısını. Cehennem ateşinden de fecidir bu acı... Benim hamurum da böyle yoğrulmuş, namus yüzünden çöllere düşmüşüm. Bu yaşımda sersesi hayatı yaşıyorum.

Eşkiya belindeki gümüş hançerini geri iterek, tüfeğin kayışını koluna geçirdi.

–Tanımazsınız beni. Aklınıza bile gelmeyecek uzak bir şehirdenim. Oturaklı bir hayatımız yok, bir yerde fazla duramayız, sürekli yer değiştirmek zorundayız. Her ay bir memleketteyiz. Takip ediliyoruz çünkü. Şehirlerde, ilçelerde korucu birlikleri oluşturulmuş. Hepsine de silah dağıtmış devlet. Gece gündüz peşimizdeler... Her saniyemiz ölüm dolu! Bugünden yarına ümidimiz yok. Ölümden korktuğumu sanmayın. Katiyen! Ölüm kaçınılmazdır, Allahın emridir. Ama ölümler de farklı farklıdır. Mesela çoluk çocuğuna vasiyette bulunurak evinde, yatağında ölmek varken, ormanlarda, dağlarda, kayalarda nereden geldiği bilinmeyen kahpe bir kurşunla ölmek de mümkün. Cesedin de çölün ortasında kalarak, hayvanlara, yırtıcı kuşlara yem olsun... Aslında öyle veya böyle, ölüm ölümdür, ne fark eder ki? Eşkiyalığa başladığım günden, ölümün her çeşidini göze almışım.

Eşkiya sağına soluna bakındı. Hava kararıyordu artık. "Esirler"in içindeki tedirginlik çığ gibi büyüyordu. Eşkiyanın pençesinden nasıl, ne zaman kurtulacaklarını düşünüyorlardı kara kara. Eşkiya da hissediyordu onların sıkıntısını. Hızırali'ye ve Karaş'a yönelerek, kafasını salladı:

–Hayır! Sizi bu kadar erken bırakamam. Tedbirimi hep alırım ben. Tut ki bıraktım sizi, siz de yolda NKVD'nin adamlarına veya koruyucu birliklere rastladınız. O zaman ne söyleyeceksiniz? Eşkiyalar yolumuzu kesti, varımızı yoğumuzu aldılar elimizden, soyup soğana çevirdiler bizi demeyecek misiniz? İşte! Onlar da bizi kuşatarak, hepimizi tek tek gebertirler!

Bunu duyan Hızıraliyle Karaş yalvarmaya başladılar:

–Yemin ederiz seni gördüğümüzü kimse duymayacak, bilmeyecektir! Burada yaşananları unutacağımıza söz veriyoruz. Ne deveyi, ne de pisliğini gördük. Kur'an getir el basalım istersen! Ne sen bizi, ne de biz seni görmedik.

Hızırali eğilerek ekmekten bir parça kopardı:

–Bak arkadaş! Şu ekmek Kur'andan önce gönderildi insanoğluna. Ekmek çarpsın, gözümü kör etsin eğer satarsam seni. Beni darağacına da çekseler konuşmam, eşkiyayı gördüm demem. Bu konuda müsterih olabilirsin. Hadi sen kendi işine, biz kendi de işimize. Aramızda kadın var, bırak da gidelim.

Eşkiya suratını asarak:

–Allahı, Kur'anı rahat bırakın! Bu tür lafların bana tesiri yok. Kimi kandırmaya çalışıyorsunuz ha? Sizin gibileri çok gördüm ben. Zor duruma düşünce yalvarmaya, ballı dilinizi çalıştırmaya başlıyorsunuz. Ama serbest kaldınız mı, hemen değişiveriyorsunuz. Başlıyorsunuz başka hava çalmaya. Hem ben sohbetimi henüz bitirmedim ki! Bu yola nasıl düştüğümü sordunuz, ben de onun tarihçesini anlatıyorum size, diyerek eşkiya kahkayala güldü. Acele etmeyin canım. Neticede ben de bir insanım. Sohbet arkadaşına en az ekmek, su kadar ihtiyaç duyuyorum. Allah köpeğe bile yalnızlık çektirmesin. Dertlerimi, sıkıntılarımı paylaşacak insan arıyorum. Yüreğimi boşaltmam lazım anlıyor musunuz beni? Eşkiyalarla değil, sizin gibi rahat uykusu, sıcak çorbası olan insanlarla konuşmak istiyorum. Başıma çok belalar geldi, anlatmakla bitmez gerçi de... Yine de siz eşkiyalığa nasıl başladığımı sonuna kadar dinleyin, sonra sizi serbest bırakacağım, buna söz veriyorum...

Gözümün bebeği, iki yavrum vardı. Bir oğlan, bir kız. Oğlanı askere götürdüler. Açıkçası çocuk aşırı derecede ödlekti. Biraz da inatçıydı. Üzerinden üç ay geçmeden, kara haberini aldık. Şahitlerin söylediklerine göre, bizimkiler öldürmüş onu. Saldırı zamanı komutan "Peryod!" diye bağırmış, bizim oğlan da

Rusça bilmediğinden anlayamamış onu, yerinden geç kalkmış[47]. Komutanın da umurunda mı? Çakmış kafasına bir kurşun. Oysa onu ne çilelerle büyütmüş, yetiştirmiştim... Ben de şahitlerin yalancısıyım. Bir başka rivayete göre ise, onu komutan değil, er arkadaşı Rus Saşa öldürmüş. Önce ana avrat küfretmiş çocuğa, sonra da ensesinden sıkmış kurşunu. Bunu neden yaptığı ise bilinmiyor... Şimdi komutan mı öldürmüş, Saşa mı belli değil. Hem bunu bilmek bana ne kazandırır ki? Ne demişler "babam öldü, ya velveleden, ya zelzeleden" ne fark eder? Ölüm ölümdür. Ciğerparem gittikten sonra, nasıllığı ilgilendirir mi beni... Bizim avrat da ağladı, sızladı, ağıt yaktı sonunda da yoruldu, sakinleşti. Bir gün de avratla konuştuk kendi aramızda. Olan oldu dedim, çocuğu geri döndüremeyiz artık. Hadi kızımızı helal süt emmiş birine verelim. Alalım onları evimize, bizimle otursunla. Hem damadımız olur, hem oğlumuz. Kadın da itiraz etmedi, tamam dedi Tamam dedi derken, kadının ne haddine erkeğin bir sözünü iki ede?

Deyim vardır evdeki hesap çarşıya uymaz diye. Finlandiya savaşından geri döndükten sonra, uzun yıllar yol idaresinde çalıştım. Sabahtan akşama kadar elimde kazma kürek eşek gibi çalışıp, yolların çukurlarını kapattım, taştan çöpten temizledim. Birgün işten döndüğümde, baktım ki evimizin önü kalabalık. Yaklaştım ve ne duysam? Kolhozda kamyon şoförlüğü yapan bir genç, kızım çeşmeden eve dönerken zorla kaçırmış onu. Atmış arabaya, götürmüş evine. Kolum kanadım kırıldı... Polise, savcılığa gitmek istedim ama sonra vazgeçtim. Güvenilmez onlara çünkü. Polisi de, savcıyı da kanunlar değil, bir tek para ilgilendiriyor. Bu devirde her şey paraya bağlı. Ben de yoksul bir işçiyim, onlara verecek para ne gezer bende? Uzun lafın kısası, baktım ki yapacak bir şey yok. Bakire kıza erkek eli dokundu mu, köpek içmiş ayran gibi oluyor. Artık kim evlenir onunla? Kimse! Düşündüm taşındım, sonunda da kaçırmışsa kaçırmış dedim. Ne yapalım artık, elden ne gelir? Neticede bir kız bir oğlana kısmet değil midir? Sabr edelim, bakalım sonu ne olacak dedim. Kız kaçırmak bizim dede baba adetimizdir zaten. Ya kız gönüllü olarak kaçmışsa delikanlıya? İnek kaş göz oynatmazsa, erkek manda üzerine atlamaz. Bu kızımın rızasıyla olmuşsa eğer, yapacak bir şey yok. Buna rağmen oğlanın evine gidersem, kız ondan yana, bana karşı konuşur, rezil olurum. El alemin içinde itibarımı kaybederim. Bu yüzden sesimi çıkarmadım, yuttum derdimi. Gürültü patırtıya gerek yok dedim. Hayırlısı belki de buymuş. Bugün yarın, adetlere, geleneklere uygun olarak barışmaya gelirler, düğünlerini yaparız, olur biter...

İki gün sonra kızımı gözleri yaşlı, yüzü de mosmor gönderdiler üstüme. Kız gelmek istemiyormuş, tekme tokat döverek atmışlar sokağa. Bundan sonra kızımla neyi konuşacaktım? Anası konuştu onunla... Özür dilerim, bu kadarını da söylemek ayıptır belki... Oğlan yavrumun bekaretini bozduktan, iki gün de onunla yattıktan sonra, seni istemiyorum, defol git babanın evine demiş.. Yol tamircisinin kızıyla evlenmem ben. Evlenecek olsam zengin bir kızla evlenir, soylu, varlıklı insanlarla akraba olurum. Önce inanmadım kızıma, bir de kendim araştırayım dedim, belki gerçek başkadır diye... Delikanlı dul bir kadının oğluymuş. Anası haber yolladı bana, oğlum ayyaşın tekidir diye. Kızını da sarhoş olduğu için kaçırmışmış. Şimdi de o kızla evlen diye yalvarıyorum, ama dinlemiyor beni. Evlenmek için daha çok erken diyor.

Eşkiya derin bir nefes alarak:

[47] Peryod – İleri (rus.).

–Sigarası olan var mı içinizde? diye sordu.

Hızırali elini cebine atarak bir Kazbek paketi çıkardı ve eşkiyaya uzattı. Eşkiyada kibrit vardı. Paketten aldığı sigarayı yaktı ve büyük bir iştahla dumanı içine çekti. Eşkiya konuştukça heyecanı artıyor, öfkeden suratının ifadesi değişiyordu.

–Bizzat olaya müdahale etmeye mecbur kaldım. Oğlanın arkadaşlarını buldum, kancığın doğurduğu o piçle görüşmek, konuşmak istiyorum dedim... Gelmedi... Gelmeyince de ayağına kadar gittim. Çok yalvardım çocuğa. Gençsin dedim, olan oldu artık, bırak şu inadı, kızı nikahla, küçük bir düğün yap bitsin. Bu ağır yük kalksın omuzlarımdan. Paran yoksa ne yapalım, düğün masraflarını da ben karşılarım. Eminim anlaşacaksınız, seveceksiniz birbirinizi. Mutlu bir çift olur bir yastığa baş koyarsınız, ben de size babalık yaparım. Baktın ki anlaşamıyorsun kızımla, kanunla boşanırsın. Ben de eyvallah derim. Yeter ki bu rezaletten kurtar beni. Ben de bir erkeğim. Dostlarım, düşmanlarım var. Beni el içinde rüsvay etme. Sonra bu işin sonu kötü olur bak...

Eşkiya öfkeden boğulacak gibi oldu. Boğuk bir sesle:

–Boğazım kurudu, dedi. Bir yudum su olsaydı keşke...

Kestiği kavundan bir dilim yedikten sonra konuşmasını sürdürdü:

–Velhasıl ben çok yalvardım, oğlan az işitti. Piç oğlu piç Nuh diyor Peygamber demiyordu. Oğlum lanet şeytana, beni de, kendini de bedbaht etme! Zorlama sabrımı, dedim. Oğlan yüzüme kahkahayla güldü. Senin kızına ihtiyacım yok dedi. Git elinden geleni, ardına koyma. Ben de görürsün o zaman dedim ve kapıyı çarparak çıktım.

Bir hafta daha bekledim. Oğlandan ses çıkmadı. Kız kendi rızasyla kaçsaydı önce onu öldürürdüm. Halbuki onun bir suçu yoktu. Sonra duydum ki oğlan kendisi gibi pezevenk amca oğluyla beraber kaçırmışlar kızı. Ne gecem kaldı, ne gündüzüm. Dert eğdi belimi... Namus derdi! Ve kararımı verdim... Satın aldığım kısa saplı rus baltasını, çarkçının yanına götürdüm ve iyice bileylettirdim. Çarkçı nasıl bilediyse baltayı, ucu jilet gibi oldu, tüy bile kesiyordu. Oğlanı takip etmeye başladım. Bir gün atını köyün aşağısındaki bağda otlatmaya götürdüğünde, baltayı ceketimin altına saklayarak düştüm peşine. Bekledim, at otladıktan sonra yaklaştım ona. Baktım herif beni iplemiyor bile. Bağırmaya başladı sonra "ne var? At sineği gibi yapışmışsın, inmiyorsun yakamdan. Duymadıysan eğer, şimdi duy. Senin kızını amca oğlumla ikimiz kaçırdık. Kız ikimizle de yattı. Onunla evlenmemi nasıl istersin benden?"

Eşkiyanın gözleri kızardı, kaşları çatıldı, alnındaki kırışların sayısı bire bir çoğaldı. Vücudu titremeye başladı:

–Dünyanın haline bak... Aranızda çocuğu olanlar varsa, anlar beni. Köyün iki pezevengi kaçırsın, ırzına geçsin diye mi büyüttüm, yetiştirdim çocuğumu? Şoför olacak o piç ikimiz kaçırdık deyince, gözlerim kan çanağı oldu. Nasıl oldu, bunu nasıl yaptım ben de bilmiyorum. Her şey bir anda oldu. Baltayı önce kafasına indirdim, sonra da başladım doğramaya deyyusu. En büyük parçası kulağı kadar oldu. Cesedi orada bırakarak, amcası oğlunu aramaya gittim. Ama bulamadım pezevengi. Ceset bulununca jandarma damlayacaktı köye. Kaçmalıydım hemen. İkinci piçi bulamaycağım için üzülüyordum. Kurtulacaktı elimden.

O gün bugündür eşkiyayım. Çar Nikola döneminden kalma dedeme ait bu beşli tüfeğini ahırdan çıkararak, silip temizledim. Şoförün amcası oğlunu da gece uyuduğu yerde, evinde geberttim. İşte benim hikayem. Artık bitmişim ben,

yaşayan bir ölüyüm... İnşallah Hitler savaşı kazanır, Sovyetler dağılır da kurtulurum eşkiyalıktan. İnsan gibi yaşarım, ailemin yanına dönerim. Böyle devam ederse bir gün mutlaka sovyet ordularına, NKVD ajanlarına yakalanacağım ve anında öldürecekler beni. Ecelden kaçılmaz dostlar... Önemli olan üzerimdeki namus yükünden temizlenmekti. Onu da yaptım ya, rahat ölebilirim artık. Yüzümün akıyla giderim öbür dünyaya.

Menzer bir köşede elini elinin üstüne koymuş sessizce oturuyordu. Eşkıyanın onu serbest bırakabileceğine inanası gelmiyordu. Diğerlerini salıverecek, beni alıkoyacak diye düşünüyordu. Eşkıyaya güvenilir mi hiç? Menzer'in aklına bin bir çeşit kötü şey geliyordu. Deminden beri içi içi yiyordu. Bir Allah bilirdi neler çektiğini. Anasını bile unutmuş, yalnız kendi akıbetini düşünüyordu. Bütün aleme yayılacaktı Menzer'in eşkıya tarafından tecavüze uğradığı. "Bir temiz adım vardı, o da elden gidecek. Bir helal süt emmişle tanışsam bile, yüzüme çarpacak bu ayıbımı, eşkıyanın altına yattın diyecek. Git bu ayıpla yaşa. Nedir bu başımıza gelenler Allahım! Yıllardır adımı tertemiz muhafaza ettim, namıma leke düşürecek hiç bir harekette bulunmadım. Bacaklarım kırılaydı da bugün şehre gitmeseydim. Eşkıya bana dokunursa şayet, bir gün bile yaşatmam kendimi. Nehre atlarım yahut zehir içerim. Kadının ismi kötüye çıktı mı, yaşamasına gerek yok artık." Menzer'in aklından işte bunlardı geçen. Ama diğer taraftan da "şimdiki gençlere bakma sen" diyordu kendi kendine "bunun gibi yaşını başını almış ihtiyardan insana zarar gelmez"

Nâzım'ın bakışları ona dikilmişti. Kah eşkıyanın yüzüne bakıyordu, kah Hızırali'ye ve Karaş'a. Sanki sihirli bir aleme düşmüştü. Fadime ninesinin başını sallaya sallaya ona anlattığı masallarda olduğu gibi, ormanın ortasındaki açık arazide yaşanan bir mucizeyi seyrettiğini düşündü.

Eşkıya sözlerini bitirdikten sonra, bir kaç dakika boyunca tereddüt geçirdi. Tıraşsız, öfke dolu suratı korkunçtu ve gazap yüklüydü. Kendi kendine konuşuyormuş gibi, bakışlarını yere dikmişti. Artık tüfeği bile görünmüyordu. Dağlar, ormanlar yavaş yavaş koyulaşan karanlığın derinliğine gömülerek gözden yitiyordu. Aşağıdaki uçurum bayır, az ileride akan gürültülü nehrin serin meltemini çekerek çiçeklerinin rayihası ile beraber ormanın içerisine yayıyordu. Eşkıya içindeki öfke ve nefretini suni kibarlıkla perdeleyerek:

–Tamam, kapatalım artık bu konuyu, dedi. Bakıyorum aceleniz var, gitmek istiyorsunuz. Emin olun ben de en az sizin kadar sabırsızlanıyorum. Arkadaşlarımın gözleri yolda kaldı. Şimdi söyleyin bakalım, iki çuval undan başka neyiniz var?

Karaş cebinden bir tomar para çıkardı:

–Olan kalan param işte bu kadar, dedi. Beş yüz ruble.

Hızırali:

–Un da bana ait. Üç tane kavunum, beş adet de çamaşır sabunum var.

Nâzım da ceplerini karıştırarak yüz elli ruble para çıkardı. Ama eşkiyaya vermedi. Gönülsüzce attı ortalıkta biriken yiyecek ve paraların üzerine.

Eşkiya Menzer'e bakarak:

–Söyle kızım, sende ne var ne yok?

Menzer ortalıkltaki bohçaları gösterdi:

–Üç banyo sabunu, beş çamaşır sabunu, yedi metre saten kumaş, yirmi metre sargı bandı, bir de doksan ruble para.

Eşkiya:

–İyice düşün, dedi. Belki de unuttuğun bir şey vardır.

Menzer ellerini yakasına götürerek yalvarmaya başladı:

–Amca her şeye yemin etmeye hazırım, ama olan kalanım bunlardır. Bir adet kibritim bile olsa, senden esirgemem.

Eşkiya soğukkanlılıkla:

–Burada sana ait ne varsı ayır, bir köşeye topla. Kimden ne aldığımı bilmek istiyorum.

Menzer az önce saydığı şeyleri taşlı yüzük takılmış ince parmaklarıyla teker teker ayırarak bir köşeye yığdı.

Eşkiya tekrar sordu:

–Başka bir şeyin kaldı mı?

–Hayır, bana ait olanlar sadece bu kadar.

Eşkiyanın Menzer'le bu kadar ilgilenmesi ve peş peşe sorular yöneltmesi köylüleri kuşkulandırmıştı. Karaş ve Hızırali eşkiyanın Mezner'e bir kötülük yapabileceğini düşünerek, birbirlerinden habersiz onu etkisiz hale getirmenin yolları üzerinde kafa yormaya başladılar. "Bu yolda ölmek var, dönmek yok. Allah ya bize, ya da ona yardım eder. Elbette, silahlı arkadaşları derhal yardımına koşacaktır, ama ne yazar? Menzer'in namusuna dokunan eli kırmazsak, yarın insanların yüzüne nasıl bakarız? Ha şöyle, ha böyle, sonuçta hepimiz öleceğiz. Herkes de Menzer'in namusu uğrunda öldüğümüzü bilecektir... Eşkiya kurşunuyla ormanda ölmek, kadını ırz düşmanının yanında bırakarak kaçmaktan daha şerflidir herhalde".

Eşkiya Menzer'in ayıklayarak bir kenara topladığı eşyalara dikkatle baktıktan sonra gözlerini kıza çevirdi:

–Kızım. Sana ait ne varsa al götür. Bir kibrit çöpüne de ihtiyacım yok. Ne de olsa müslümanız. Bir kadını soymanın utancıyla, bu ağır cürümle Rabbimin huzuruna çıkmak istemem. Özgürlüğümü yitirsem de, müslümanlığımdan ve namusumdan hiç bir şey kaybetmedim. Neyin varsa, al götür.

Köylüler eşkiyanın bu jesti karşısında şoka girdiler. Menzerse cesaretlenerek ona yalvarmaya başladı "aklına kötü bir şey gelmesin amca, vallahi açık yüreklilikle söylüyorum. En azından sabunları al götür, dağda taşta yaşayan adamsın, ihtiyacın vardır muhakkak. Ben nasıl olsa her zaman satın alabilirim".

Eşkiya Menzer'e itiraz etti:

–Ben sözümü bir kere söylerim. Al diyorsam alacaksın! Senin bir çöpüne de ihtiyacım yok. Kadın malına göz diken erkek, yüzüne tükürülmeyi hak eder.

Eşkiyanın bu sözlerinden sonra Hızırali de cesaretlendi:

–Emmoğlu, izin verirsen benim de maruzatım var.

–Buyur söyle.

–Benim fazla gelirli bir işim filan yok birader. Okulda demirbaş müdürlüğü yapıyorum. Aldığım maaşı da bir bilsen! Aylık sadece altı yüz ruble! Kalabalık da bir alem var. Komşudan iki pud un almıştım, o da hanım bir iki ekmek bişirdikten sonra bitti. Bugün de biraz un satın almak ve komşumun borcunu ödemek için şehire indim. Kalan kısmını da çocuklarıma yedirmeyi düşünüyordum. Madem iki çuval unumu elimden alıyorsun, al helalin olsun. Ama mümkünse iki pud unu bana geri ver, hiç olmazsa komşumun borcunu ödeyeyim. Pudunu kaça aldığımı biliyor musun? Kara borsa fiyatına, tam tamına sekiz yüz ruble ödedim!

Eşkiya un çuvallarına bakarak düşüncelere daldı. Parmağıyla suratındaki fındık büyüklüğünde siğili kurcalayarak:

–Ne yapalım artık, itirazım yok, dedi. Bir çuval alabilirsin. İhtiyacım olmasaydı ikisini de iade ederdim sana.

Hızırali hemen atıldı:

–Hayır, hayır. Allah razı olsun. Bir çuval de yeter bana.

Eşikiyanın davranışlarında kendinden eminlik ve cesaret seziliyor olsa da, yüreğinin derinliklerinde bir korkunun başkaldırdığı da belli oluyordu. Geri çekilerek tüfeğinin yıpranmış kayışını omuzuna geçirdi ve dimdik ayağa kalktı:

–Arkadaşlar... Utanmadan aldım elinizden herşeyinizi. Ben de bunlarla sağlıyorum geçimimi, elimden başka ne gelir. Buna mecburum. Ama sizden bir ricam olacak.

Hızırali ve Karaş bir ağızdan:

–Buyurun, dediler.

Eşkiya:

–Fani dünyada yaşıyoruz. Ne zaman öleceğimi bilmiyorum, bugün varım, yarın olmayabilirim de. Sizden aldıklarımı helal ediyor musunuz?

–Ananın südü kadar helal olsun!

Koro halinde söylenen bu dilekte, Hızırali'nin sesi en tok çıkanıydı.

Eşkiyanın öfkeli bakışları birden daha da sertleşti:

–Aranızda kadın olduğu için sizi daha fazla alıkoyamam. Gidin! Ama sağda solda ağzınızı açıp, gevezelik yapmayın. Konuştuğunuzu duyarsam kendinizden küsün artık. Öküzün boynuzuna da saklansanız, bulup cezalandıracağım sizi.

Eşkiya tüfeğini omuzundan indirerek, çakmağını geri çekti ve tüfeğin içine bir mermi koydu. Sonra da yamaçlarında Gölcük köyünün harabeleri bulunan tepelere doğru adımladı. Köylüler da vadideki yola çıktılar. Bu yol Gölcük köyünün viran kalmış evlerinin yanından geçerek, nehir kıyısına kadar uzanıyordu.

22

Tüm bu olaylar savaş yıllarının başında yaşanmıştı. O sıralar Nâzım'ın bıyıkları henüz terlememişti. O günlerden artık kaç yıl geçti... Nâzım o gün yaşadıklarını dün gibi hatırlıyordu hâlâ. Nâzım'ı kanlı, savaşlı çocukluk yıllarına alıp götüren sürükleyen bir şey vardı. Canından bezmiş bir eşkıyanın, yolkesenin Menzer'e karşı takındığı tavır ve "kadın malına göz diken erkek, yüzüne tükürülmeyi hak eder" diyerek kadının bütün malını iade etmesi etkilemişti onu. Diğer taraftan, Kayserzade gibi bir şerefsizin, bırak cebinde parti kartını taşımasını, komünist partisinin saflarını genişletmek, partiyi şaibeli adamlardan, sahtekar ve dolandırıcılardan temizlemek kadar önemli bir sorumluluk üstlenmiş adamın Basire'den rüşvet istemesi Nâzım'ı çılgına çeviriyordu. Hayalinin aynasında Kayserzade'yi ve dağlarda, çöllerde eşkıyalık yaparak geçimini sağlayan haydudu karşı karşıya koyuyordu. Onları kıyasladıkça, partiye ve rejime karşı kalbinde başkaldıran isyan dalgasını bastıramıyor, karamsarlık ve iyimserlik arasında bocalayıp duruyordu. Kayserzade'nin, fitre ve sadakaya muhtaç fakir bir kızdan parti üyeliği için rüşvet istemesini düşündükçe, kahroluyordu. Sanki çıkmak için hiç bir dalı, tutunmak için hiç bir ipi olmayan dibi görünmeyen derin bir kuyuya yuvarlanmıştı. Yer bulamıyordu kendine bu geniş dünyada.

–Şimdi benim ne yapmam gerekiyor ha? Bundan daha iyi malzeme mi olur? Ama nasıl yazarım valilikte rüşvet ve vurgun baş alıp gidiyor, parti kartını almak için de para ödemek gerikiyor, koskoca devlet yetkilileri yetim kızdan para umuyorlar diye? Nasıl? Yazsam da böyle bir haber sansürden geçer mi? Bu makale yüzünden gazetenin bütün çalışanlarını mahveder, külümüzü gökyüzüne savururlar...

Nâzım bunları düşündükçe gözlerine karanlık çöküyor, kafası dönüyordu. Güçlükle toparlayarak kendini, ayağa kalktı. Azizağa Aydınbeyov'u odasına çağırdı.

Azizağa Nâzım'ın odasına girer girmez, patronun fena halde kızgın ve morali bozuk olduğunu anladı. Pişmanlık ve mahçubiyet dolu bir ifade ile:

–Nâzım muallim, dedi. İşte bu huyunuza göre size her şeyi açamıyor, anlatamıyoruz. O kadar hassas, kırılgan bir insansınız ki, duyduğunuz her şeyi içinizde büyütüyor, yüreğinizde dert ediyorsunuz. Böyle devam ederse erken yaşlanacaksınız.

Nâzım şakayla söylenen bu son cümleyi de dinledikten sonra, elini çenesinin altına koydu. Bakışları Azizağa'nın suratına çivilenmişti. Söylecek söz bulamıyormuş gibi uzun süre sukunet içinde oturdu. Ve nihayet sinirli sinirli:

–Bana daha önce anlatsaydın bunları, sonuç farklı olurdu belki de. Bütün şehir valiyle aramızın açık olduğunu biliyor. Nâdir Nasrullayev ve Garipzade ikilisi, her adımımızı takip ediyorlar. Yüzümüze güldüklerine bakma sen, basın çalışanlarını asla yanlarına yaklaştırmazlar. Bu böyle biline, tamam mı?! Basire parti komisyonundan geçseydi dahi, dosyası son kararın verildiği merkezde takılıp kalacaktı. Bizim adamımızı partiye asla almaz bunlar.

Azizağa makineli tüfek gibi patladı:

–Nâzım muallim, bizi var eden Allah'a yeminler olsun, Basire'nin o mazlum, ezilmiş hâlini gördükçe, lideri Nâdir Nasrullayev, Garipzade, Kayserzade gibi pislikler olan partiye ve onun teşkilatına nefret ediyorum! Bana ne derseniz deyin! Parti kartımı yırtmayı, onların kafasına çakmayı düşünüyorum. Tükürürüm ben böyle komunizme!

–Tamam, tamam! Coşma, sakin ol! Biraz da sesini kıs olur mu? Dışarıdan duyan olur. Zaten durumumuz sağlam değil. Yakarlar çıramızı valla! Nâdir Narullayev zaten fırsat kolluyor. Eline koz vermeyelim. Sonra her yerde genel yayın yönetmeni matbaa müdürünü kışkırtıyor, komunizmi beğenmiyorlar diye konuşmaya başlar. Sırası mı partiye hakaret etmenin? Şimdilik biz başımızı öne eğelim, işimize bakalım. İnşallah sonu hayırlı olur... Gazetede en ufak bir yanlışlığa yol vermemeliyiz! Basire'nin parti üyeliğine gelince, ona da herşeyi anlatmak lazım. Ufak tefek şeyleri yüreğinde büyütmesine gerek yok. Hem söyler misin bana, parti ne demek?! İdeoloji! Parti kartı dediğimiz nesne ise bir kağıt parçasından ibaret olup, komunizm ideolojisine mensubiyeti teyit eden bir vesikadır. Bizde komunistlerle tarafsızlar arasında fark yoktur aslında, vicdanlılarla vicdansızlar arasında fark vardır. Kayserzade gibi vicdansız komunist olmaktansa, vicdanlı eşkiya, haydut olmak daha üstündür.

Nâzım bunları söyledikten sonra, çocukluk yıllarında eşkiya tarafından nasıl soyulduklarını ve yaşadığı korku dolu dakikaları bütün ayrıntılarıyla Aziağa'ya anlattı. Eşkiya'nın Menzer'e söylediği: "Bir kadını soymanın utancıyla, bu ağır cürümle Rabbimin huzuruna çıkmak istemem. Özgürlüğümü yitirsem de, müslümanlığımdan ve namusumdan hiç bir şey kaybetmedim" sözlerini tekrar

tekrar yürek sancısıyla yineledi. Eşkiyanın bu sözleri Azizağa'yı fazlasıyla etkilemişti. Oturduğu sandalyede vücudunu üzüntüyle sallayarak:

–İdeoloji yürekte olur, parti kartı ise cepte, dedi. Kalp kirli ve paslı olduktan sonra, cebinde bir değil, yüz parti kimliğin olsun, ne yazar? Beş para da etmez...

Nâzım kafasını sallayarak matbaa müdürüne katıldığını ifade etti ve soğukkanlılıkla:

–Tatlı, baklava gibi şakalarınızı bugünden itibaren bitiriyorsunuz, dedi. Basire'yi üzüyorsunuz Azizağa, bunu farkettim ben. Tatlıyı, matlıyı ona hatırlatmaktansa, destek olun, teselli verin, gönlünü alın kızın. Partiye üye olmanın zannetiğin kadar bir getirisi yoktur insana deyin. Bugün olmadı, yarın olur İnşallah. İyi çalış, gazetemiz aksamadan, zamanında basılsın, parti meselesi kolay. Önemli olan insanın ahlakı, toplum içerisindeki davranışlarıdır...

Dahili telefon çalınca Nâzım ahizeyi kaldırdı:

–Efendim.

Arayan kişiyi bir süre dinledikten sonra telefonu kapattı. Azizağa'ya bakarak:

–Nâdir Nasrullayev'in sekreteriyidi, dedi. Nasrullayev genel yayın yönetmeni odasında beklesin, önemli bir konuyu görüşeceğim kendisi ile demiş.

Azizağa gülümsedi:

–Hayırdır inşallah!

Nâzım omuzlarını çekerek:

–Bilmem ki... Şeytan bile onun dilini ve fiilini anlamakta aciz. Bakalım yine ne dalaveresi olacak.

Nâzım masasının üzerindeki makaleleri ve köşe yazılarını dikkatle okudu ve bazı tashihlerde bulundu. Sonra da matbaaya, baskıya gönderdi. Daha sonra satın aldığı gazete ve dergileri okumaya başladı. Sekreterin telefonundan sonra, onu bir daha kimse aramadı. Nâzım kendi kendine "belki konuşmak için çağıracaktı beni, sonra da unuttu. Çıksam bir baksam mı acaba? Bakalım adam ne istiyor yine benden. Ya önemli bir konuysa? Her şeyden bu kadar kuşkulanmam da doğru değil. Nasrullayev'i de anlamak lazım. Koskoca şehir valisi. Onunla hesaplaşmak zorundayım."

Nâzım odasının kapısını kilitlemeden üst kata çıktı ve Nâdir Nasrullayev'in bekleme odasına girdi. Burada halk hakimi, devlet bankası müdürü ve büyük bir pamuk kolhozunun başkanı oturuyordu. Hakimin ve kolhoz başkanının gözlerinden uyku damlıyordu. Belli ki saatlerdir bekledikleri için sabırları tükenmişti. Nâzım'a selam verirken bile sesleri zor duyuluyordu. Nâzım onlarla ayaküstü biraz sohbet ettikten sonra sekreter bayana:

–Sırada üç kişi var daha, dedi. Ben odama iniyorum. Nâdir Halafoviç bu arkadaşlarla görüştükten sonra, bana haber verirsin tekrar gelirim. Kendisi çağırdığına göre demek ki önemli bir konu olmalı.

Sekreter bayan, uzun kipriklerini gözlerinin üstüne indirerek:

–Olur Nâzım muallim, bu ziyaretçiler girsin çıksın, ben valiye hatırlatırım sırada sizin olduğunuzu, dedi ve ince dudaklarını aralayarak gülümsedi. Kızını sedef gibi dişleri belirdi.

Nâzım sevecen edayla kıza takılarak:

–Seni gidi şeytan, dedi ve bekleme salonundan çıktı.

Nâdir Nasrullayev'in kapısının üzerindeki zil çalınca, saatlerdir onunla görüşmeyi bekleyen memurlar sanki derin bir rüyadan uyandılar. Sekreter

çabucak yerinden kalktı ve valinin odasına geçti. Bir kaç saniye sonra da geri dönerek halk hakimine yöneldi:

–Buyurun, sizi bekliyor.

Halk hakimi oturduğu yerden kalktı ve cam kenarına bıraktığı tombul dosyayı alarak, koluğunun altına koydu. Sonra da odanın kapısını hafifçe araladı ve kafasını içeriye soktu:

Çekingen bir tavırla:

–Girebilir miyim?

Valinin kibirli sesi duyuldu:

–Buyurun, buyurun!

Hakim içeriye geçince, vali ona yanındaki yumuşak sandalyelerden birini göstererek, otrumaya davet etti.

–Evet sizi dinliyorum.

Halk hakimi koltuğuna sıkıştırdığı dosyaya işaret ederek, bitkin halde:

–Çok karışık bir mesele, dedi. Gecemiz gündüzümüz kalmadı. Soruşturmaya başlayalı bir hafta oldu ve sadece bugün bir karara varabildik. Bu devirde işi bilen savcılar da kalmadı ki! Sorumsuzluk baş alıp gidiyor, tembelleştiler iyice. Soruşturmayı bu kadar uzatmalarına gerek yoktu aslında. Üstelik deliller de çok zayıf. Bu yüzden her duruşmada ortaya bir sürü yeni tanık ifadeleri, çelişkiler, engeller çıkıyor. Buna rağmen herşeyi yerli yerine koyduk.

Hakimin söyledikleri Nâdir Nasrullayev'i ilgilendirmiyormuş gibi:

–Bana destan okumayı bırakın, dedi. Size bahsettiğim o haznedar ne oldu? Beni sadece bu ilglendiriyor. Kısa ve net söyleyin, onu safdışı bırakabildiniz mi?

Vali bu soruyu sorduktan sonra hiddetle hakime baktı.

Hakim heyecana kapılarak:

–Nâdir Halafoviç... o zaman izin verin de durumu özetleyeyim. Daha sonra siz ne derseniz o olur. Emriniz olduktan sonra, savcı da gıkını çıkaramaz. Jüridekiler de bizim adamımızdır. Ne dersem odur, itiraz edemezler bana.

Vali onun lafını bölerek:

–Anladığım kadarıyla meseleyi halletmişsiniz ve buraya bana rapor vermek için gelmişsiniz öyle mi?

Hakim:

–Evet, dedi. Haklısınız bu konu kapanmıştır ama kararımı henüz vermedim. Sizin konuya ilişkin görüşlerinizi almak için buradayım. İki saatten fazladır bekliyorum dışarıda. Bakınız, belediyenin resmi kayıtlarında elli sokak temizlikçisi olduğu gözüküyor. Onların sadece on beşi çalışıyor, diğerlerinin ise sadece isimleri var. Daha net konuşmak gerekirse, bunlar hayal ürünü işçiler. Onlara ödenmesi gereken maaş ve primler ise on yıldır müdür ve haznedar arasında paylaştırılıyor. Eski muhasebeci geçen kış hastlandı ve vefat etti. Onun yerine gelen yeni muhasebeci ise bir kaç ay çalıştıktan sonra, talanı farketti ve savcılığa şikayet mektubu yazmaya karar verdi. Müdür ve haznedar onun ayaklarına kapanmış, lütfen yapma diye yalvarmışlar. Yeni muhasebeci ise inadından vazgeçmemiş. Çaresiz kalan müdür ve haznedar ise, bu sefer çöp arabası şoförüne on bin ruble teklif ederek, karşılığında muhasebeciyi temizlemesini istemişler. Şoför ise iki üç defa hapis yatmış, kabarık sabıka dosyası ve bozuk sicili olan serserinin teki. Bir gün akşam saatlerinde fırsatını bularak, kafasına indirdiği ağır bir cisimle muhasebeciyi öldürmüş ve cesedi çöp arabasına koyarak, şehir dışında akla hayale gelmeyecek bir çukura atmış. Verilen ifadelerden

anlaşılan şu ki, bu cinayetin başını haznedar çekiyormuş. Şoför de, müdür de cinayeti azmettirenin o olduğunu iddia ediyorlar. Tüm bunlar mahkemece ıspatlanmıştır artık. Şoföre en ağır cezayı vereceğiz. Haznedar ve müdür ise en az onar yıl hüküm giyecekler. Maktulün ailesi onları linç etmeye hazır. Muhasebecinin kardeşi, üçü de kurşuna dizilsin diyor. Maktulun yakınlarının bu memlekette beni şikayet etmedikleri yer kalmadı. Güya bu işte çıkarım olduğu için müdürü ve haznedarı savunuyormuşum...

Hakim olayla ilgili son gelişmeleri valiye kısaca ilettikten sonra ekledi:

–Nâdir Halafoviç, anlatacaklarım işte bu kadar. Ama yine de siz ne derseniz o olacaktır. Tekrar söylüyorum, bu cinayette başı çeken ve azmettiren haznedardır.

Valinin bakışları ciddileşti. İstihzayla:

–Olayı çok abartıyorsunuz muhterem hakim! Yani soruşturmaya başka bir kılıf giydirerek, haznedarı kurtaramaz mısınız? Ha?!

Hakim valinin bu bir sorusu karşısında küçük dilini yuttu. Ne evet diyebildi, ne de hayır. Yutkunarak bir şeyler söylemek istedi ama vali ona fırsat vermedi ve saldırıya geçti:

–Size yoldaş demeye de dilim varmıyor! Komunistin komuniste hitap şekli olan "yoldaş"ı haketmiyorsunuz çünkü! Bakıyorum kanunculuk oynuyorsunuz benimle! Siyasetten anlasaydınız, komunist partisinin kutsal evinde benimle bu şekilde konuşamazdınız! Anlayın artık! Bütün kanunların üstünde duran kutsal bir kanun vardır – parti yetkilisinin emri! Bunu anlayacak kapasite yoksa sizde, halk hakimi de olamazsınız! Zannediyorum bu göreve rastlantı sonucu getirlmişsiniz!

Nâdir Halafoviç daha da köpürerek masanın üzerindeki kalın ajandayı elinin tersiyle itti:

–Bana bakın! Kaç defa söyledim ve yine tekrar ediyorum. Haznedara kolaylık sağlamalıyız, kurtarmalıyız onu. Ya siz ne yapıyorsunuz?! Sabahtan beri abuk subuk konuşup kafamı şişiriyorszunuz! Vali işaret parmağını salladı ve devam etti, şunu da unutmayın, benim isteğim olmazsa eğer, kimse sizi bu görevde tutamaz! Sizin siciliniz benim elimde. Benim elimde! diyerek elini göğsüne vurdu. Eğer valiye itaat etmiyor, partinin emirlerini kulak ardına vuruyorsanız, o zaman çıkabilirsiniz. Biz de bu günden itibaren sizi hakim olarak tanımıyoruz!

Hakim peltekleyerek:

–Ben... ben... ne derseniz... o olur... Başüstüne... ama.. ama... yüksek mahkeme, başsavcılık...

Nâdir Nasrullayev tekrar müdahale etti:

–Yüksek mahkemede ve başsavcılıkta oturanları bana mı tanıtıyorsunuz? Onların ne mal olduklarını iyi bilirim. Siz bu yolları yeni yeni adımlarken, ben artık geri dönüyordum. Bir zahmet tomar tomar aldığınız rüşvet paralarından biraz da onların avucuna sıkıştırın. O zaman verdiğiniz kararın yüksek mahkemede, başsavcılıkta nasıl onaylandığını görürsünüz. Rüşvet almasını bilirsiniz ama paylaşmaya gelince pintileşiyorsunuz! Hadi lan, pamuk eller cebe!!!

Hakim tekrar yalvarmak istedi ama vali ona fırsat vermedi.

–Kalkın, kalkın ayağa! Odamı terkedin! Belli ki parti gereken eğitimi verememiş size, başıboş kalmışsınız. Son zamanlar haddinizi fazlasıyla aşıyorsunuz. Parti teşkilatının talimatları ve tavsiyeleri kulaklarınıza girmiyor. Gidin! Bundan sonra aklınıza ne eserse, onu da yapın!

–Yoldaş!.. yoldaş...

–Partiyi tanımayan, valiye aldırmayan adamdan bana yoldaş olmaz! Söyledim size, odamı terkedin diye!

–Nâdir Halafoviç...

–Uzatmayın! Konu kapanmıştır!

Halk hakimi şoktaydı. Kopuk kopuk cümleler kurarak bir şeyler söylemeye çalıştı. Sandalyeden kalkarken birden dengesini kaybetti ve masanın üstünden almak istediği dosyayı elinden düşürdü. Titreyerek çömeldi ve taze cilalanmış parkenin üzerine saçılan kağıtları bir bir toplamaya başladı. Ve tekmelenmiş köpek gibi çıktı odadan. Bekleme salonunun kapı koluna elini uzattığı sırada sekreter:

–Şapkanız! Şapkanız kaldı, diye bağırdı.

Kolhoz başkanı aceleyle ceketinin düğmelerini ilikledi ve saçlarını taradı. Emin ve kararlı adımlarla valinin odasına girdi. Vali büyük bir kolhoz'un başkanını, şanına yakışır şekilde ağırladı.

–Buyurun, buyurun oturun. Rahat olun lütfen, dedi ve ayağa kalkarak odada volta atmaya başladı. Son zamanlarda o kadar yoğunum ki... şu toplantılar da bitmiyor bir türlü. Bir fırsatını bulup da kolhozlara uğrayamıyorum. Pekala söyleyin bakalım pamuğun durmu nasıl? Sovka[48] saldırıya geçti mi? diye sordu derin bir ilgiyle.

Kolhoz başkanı itaatle:

–Durum fena değil Nâdir Halafoviç, dedi. Bütün gücümüzle çalışıyoruz işte. Şimdilik sovka tehlikesi bizden uzak. Ama ben buraya başka bir konuyu görüşmek için geldim.

Vali durarak yüzünü ona çevirdi:

–Evet buyurun. Sizi dinliyorum.

– Belki dikkatinizi çekmiştir, şu taraftan ileriye giderken, köye varmadan yolun sol tarafında geniş bir arazi var, ortasında da büyük bir çinar ağacı. Orası iki büyük taburu içine alacak kadar geniş. Ama toprağı biraz kumluk olduğu için, su ihtiyacı çok fazladır. Geçenlerde baktım ki pamuğun yaprakları buruşmuş. Hatta bazılarının çiçekleri gonca olmadan kuruyup dökülüyor. Önce toprağı sulamak istedim, ama tepkinizin nasıl olacağını bilmediğimden vazgeçtim. İşte bu yüzden dördüncü kez geliyorum buraya. İki keresinde Bakü'ye, toplantıya gittiğinizi, bir kere de yanınızda önemli bir misafirin olduğunu söylediler. Kör piman geri döndüm. Bugün nihayet görebildim sizi. Yoldaş Nasrullayev sizin tavsiyenizi almaya geldim, o araziyi sulayalım mı? Yoksa gerek yok mu diyeceksiniz? Ama şunu da bilin ki pamuk elden gidiyor! Düşman bile görse tarlanın hâlini, kan ağlar...

Nâdir Nasrullayev sol tarafta duran radyoyu kurcalamaya başladı. Tüyler ürperten hırıltı dışında cihazdan ses çıkmıyordu. Radyoyu kapatarak, masanın arkasına geçti ve kendini beğenmiş edası ile kolhoz başkanına baktı:

–Bildiğim kadarıyla siz bir ziraat mühedisisiniz. Yanılmıyorsam eğer, on yıl önce de doktoranızı savunmuşsunuz. Şehirde pamuk alanında tek bilim adamısınız. Kolhozun ziraat uzmanı da becerikli ve kafalı bir arakdaştır. Birinci yardımcım da o bölgeye sürekli gider gelir. Bu arada o da pamuk işinden anlar. Peki bunca adam, bir sürü uzman pamuğu ne zaman sulamak gerektiğini bilmiyor mu? Niçin bana soruyorsunuz bunları?

[48] Sovka – Tırtılları bitkilere ve ekinlere zarar veren, gece avlanan kelebek grubunun adı. (rus.)

Başkan az sonra idam edilecek mahkum gibi, boynunu eğerek, ellerini avuşturmaya başladı:

–Yoldaş Nasrullayev aslında doğru söylüyorsunuz da, ama siz başka, biz başkayız. Sizin tırnağınızın bildiğini bizim vücudumuz bilmez. Hem siz bu şehrin büyüğüsünüz. Siz olmadan kendi kafamıza göre karar veremeyiz ki!s

Nâdir Nasrullayev bu iltifatlardan hoşnut olarak derin bilgi sahiplerine has olan edayla:

–Elbette, haklısınız canım, dedi. Size sonuna kadar katılıyorum. Sadece şunu söyleyeyim, insanı yüzüne karşı övmezler. Ama ne olursa olsun, benim gözümde siz bu şehrin en saygılı, en nazik sakinisiniz.

Başkan valinin karşısında eriyerek, sevecen babanın okşadığı yumurcak çocuk gibi mest oldu ve alnının kırışlarında ter damlaları belirdi. Nâdir Halafoviç onun muti hâlini görünce:

–Tamam, tamam itiraz etmiyorum, dedi. Yarın sabahtan başlayın o araziyi sulamaya. Bir sıkıntınız olursa utanmadan, çekinmeden bana haber verin...

Başkan valinin önünde baş eğerek:

–Anlaşıldı yoldaş Nasrullayev! dedi ve lafı fazla uzatmadan kapıya yöneldi.

Valiye çay götüren sekreter içeriden çıkarken başının işareti ile banka müdürünü içeriye davet etti:

–Buyurun geçin, sizi bekliyor.

Müdür kapıyı vakarla açarak içeriye girdi. Nâdir Nasrullayev onu görünce gülerek:

–Hoşgeldiniz, dedi

–Teşekkür ederim.

–Çok beklediniz mi?

–Aşağı yukarı bir saat.

–Beklemeseydiniz keşke. Unutmadıysanız bu konuda sizinle anlaşmıştık. Benimle konuşmanız gereken bir mesele varsa, zahmet ederek buraya kadar gelmenize gerek yok, telefon açsanız da olur. Önemli bir iş için geldiğinizde ise kapıda beklemenize gerek yok, doğruca girin odama. Ne sıra beklemesi birader?

Banka müdürü:

–Bugün de sizi önemli bir konu için rahatsız ediyorum yoldaş vali.

Vali:

–Buyurun sizi dinliyorum, diyerek suratına ciddi bir ifade kattı.

Banka müdürü:

–Bankamızın ekonomisti dilekçesini yazarak istifa etti. Dört ay oldu ama yeri hâlâ boş. Eğitimli, kafası çalışan birini de bulamıyoruz yerine. Geçenlerde bir gençle tanıştım. Üniversiteyi büyük başarıyla bitirmiş. Stajiyer olarak beş on gün çalıştırdım onu bankada. Çok yetenekli ve laftan anlayan birisi. İtirazınınız yoksa onu işe almak istiyorum.

–İki yüz yirmilik mi, yoksa yüz yirmi beşlik mi? diye sordu vali sırıtarak.

Banka müdürü şaşırarak sustu. Valinin ne demek istediğini anlamadığından, gözlerini onun yüzüne dikti.

Nâdir Halafoviç sırıtmaya devam ederek:

–Yoldaş müdür, dedi. Onun eğitimi, deneyimi, iyiliği veya kötülüğü beni ilgilendirmiyor. Demek istediğim işe almayı düşündüğünüz genç şehirli mi, köylü mü? Anlaşıldı mı şimdi?!

Bunları duyan müdür sanki rüyadan uyanır gibi oldu. Valinin ne demek istediğini şimdi anlamıştı.

–Hayır, hayır Nâdir Halafoviç şehirli değil, Yukarı Orman köyündendir.

–Asla! Köylüye iş vermeyiz. Defolsun gitsin!

Banka müdürü, şimdiye kadar onun hiç bir ricasını geri çevirmeyen validen şimdi de yardım ve anlayış beklerken, böyle garip bir cevapla karşılaşmıştı. Kendisine ret cevabı verilmesi müdürü sarstı, yüzü kırmızıya boyandı. Müdürün kırıldığını gören Nâdir Halafoviç ayağa kalkarak onun yanına yaklaştı ve elini omuzuna koydu:

–Size olan sınırsız saygımı bilirsiniz. Ortalıkta parmakla sayılacak kadar az şehirli kalmış. Onlardan biri ben, ikincisi de sizsiniz. Ara sıra bana iş başvurusu anketleri getiriyorlar. Hangisinin özgeçmişine baksam doğum yeri falanca köy yazıyor. Anama avradıma küfrediyorlar sanki! Bunun karşısını sen almazsan, ben almazsam kim durduracak bu köylü istilasını peki? Şehirli şehirlidir, köylü ise köylü! Geleceğimizi de düşünmek zorundayız. Zor anımızda bizi savunacak kadrolara ihitiyacımız var. Köylü bir şehirli için asla kılını kıpırdatmaz. Kim olursa olsun, serseri olsun, maganda olsun yeter ki benim şehirlim olsun! Şehir şehirlilere aittir! Bir ay önce birisi şikayet etmeye geldi yanıma. Otuz otuz beş yaşlarında bir adamdı. Konuşmasının sonunda onunla aynı mahalleden olduğumuzu öğrendim. Babası eskiden demiryolunda hamallık yapardı. Duydum ki güzel sanatlar fakültesini bitirmiş, üstelik iki yıl da Bakü'de tiyatro oyunculuğu yapmış. Önce sıkıştırmaya başlamışlar çocuğu, sonra da işinden kovmuşlar. Geçim sıkıntısı, yoksulluk yüzünden geri dönmüş memleketine. Ben de onu kuş fabrikasına müdür atadım. Bari oradan sağlasın geçimini, ne de olsa hemşerimizdir. Zamanı gelir sana da, bana da yardımı dokunur. Sanatçı ne anlar tavuk mavuk işinden diye her taraftan saldırıyorlar bana. Ama merak etme, parti böyle istiyor diyerek hepsini susturuyorum.

Nâdir Nasrullayev elini banka müdürünün omuzundan çekerek yerine geri döndü ve koltuğuna kurularak:

–Canım benim, ciğerim, öz şehirlim! Dikilmişsiniz karşıma diplomaymış, başarıymış, deneyimmiş ve daha neler... Kadro bulmuşum! Ne olmuş bulduysan?! İsterse ağzıyla kuş tutsun. Bizim öyle dangalaklara ihtiyacımız yok. Aptal olsun ama şehirlimiz olsun! Anladınız mı şimdi ne demek istediğimi?

–Evet anlaşılmıştır Nâdir Halafoviç. Her şeyi anladım. Siz gerçekten bir bilgesiniz yoldaş vali! Beş on hamle öncesini öngörebiliyorsunuz...

Banka müdürü, ciddi bir hatasını düzelten kişiye ihtiramını bildiriyormuş gibi bir süre konuştu ve kör piman çekip gitti.

Bekleme salonundaki zil çalınca, sekreter valinin odasına girdi. Nadir Nasrullayev elindeki çay bardağını tabağın içine koyarak kinaye ile:

–Şu profesörü çağırın yanıma, dedi.

Profesörün kim olduğunu ve valinin ne demek istediğini anlamayan sekreter, yerinde donup kaldı. Soru dolu bakışları oda sahibinin suratına çakılmıştı. Vali yüzünü ekşiterek dudağını büzdü:

–Hani şu kendini beğenmiş gazeteci bozuntusunu diyorum. Genel yayın yönetmeni midir, ne Allahın belasıdır. Nâzım İlham işte. O da bir kılçık oldu, takılıp kaldı boğazımıza. Çağır onu, vali bekliyor de.

Sekreterin kaşları çatıldı ve gözleri genişçe açıldı:

–Haa. Şimdi anladım, diyerek geri döndü ve bekleme salonundaki telefondan Nâzım'ın dahili numarasını çevirdi.

–Nâzım muallim, tekrar merhaba. Vali sizi bekliyor.

Nâzım:

–Tamam geliyorum, diyerek ikinci kata çıktı ve valinin kapısından içeriye girdi.

Nâdir Nasrullayev ayağa kalkarak, güler yüzle, kapının önünde karşıladı onu. Misafirinin elinden tutarak kendine doğru çekti ve yanağını Nâzım'ın ifadesiz yüzüne dokundurdu.

–İnsafsız seni! Benim kafam karşık, sabahtan akşama kadar hamal gibi çalışıyorum, sense sefanı sürüyorsun. Bizi arayıp sormuyorsun bile. Söyle bakalım Seriye hanım nasıl, köyden ne haber var? Allahveren amca iyi mi?

Nâzım isteksizce:

–Her şey yolunda, çok şükür, diye konuştu.

–Olsun, olsun. Day Bog![49] Her şey hep yolunda yürüsün. Zaten iş güç bitecek gibi değil, bunun sonu yok, diyerek sevecen bir tonla sitem etti. Son zamanlar gazete maşallah çok iyi çıkıyor. Garipzade ara sıra bazı makaleleri eleştirse de, anında susturuyorum onu. Laf aramızda, üç gün önce Garipzade'de denen o densiz bana ne dedi biliyor musun? "Genel yayın yönetmeni şehirli olsaydı daha iyi olurdu. Nâzım İlham köylü olduğu için, şehirliler ondan pek hoşlanmıyor. Köyleri sürekli kayırdığı halde, şehir hayatı ile ilgili hep eleştiri yazıyor. Sanki köyler her alanda başarılıymış da, şehirdekiler ancak yan gelip yatmasını biliyorlar..."

Nâdir Nasrullayev bunları söyledikten sonra birden elini alnına koydu ve başı ağrıyormuş gibi yüzünü buruşturdu.

–Nâzımcığım, biz seninle kardeş sayılırız. Aramızda gizli saklı hiç bir şey kalmamalı. Şu şehirli, köylü ayırımı beni çıldırtıyor, kahroluyorum utancımdan. Çarem olsaydı, milletimizi köylü-şehirli diye ayıranları kendi ellerimle "uf" bile demeden ufak ufak parçalara ayırırdım. Canım ne Nahçivanlısı, ne Karabağlısı, ne köylüsü, ne şehirlisi?! Hepsi benim milletim, benim halkım değil midir? Küçük bir milleti parçalaya parçalaya işte bu hallere düştük! Hatta bu hastalık tıpkı kanser gibi metastazlar yaparak o kadar büyümüş ki, ilçelere kadar bile ulaşmış. Bizim şu ufacık şehirimizde bile köylülerin sıkıştırıldığına dair duyumlar alıyorum sağdan soldan. Bu tür şeyleri duyduğumda dehşete kapılıyorum. Milletimizi uçuruma sürükleyen eğilimler başkaldırmış! Ne şehirlisi, ne köylüsü kardeşim?! Yumruk gibi bir bütün olmak zorundayız. Bir genel yayın yönetmeni olarak sizin üzerinize düşen görev bu şerefszileri bulmak, ifşa etmektir! Bir zamanlar müslümanları şii-sünni diye ayırdılar, birbirine düşürdüler, kan akıttılar, bu yetmedi şimdi de şehirli köylü tartışmasını başlatmışlar. Sen ve ben, bu konyu gündeme getirmeliyiz. Orman çakalsız olmaz. Belli ki aramızda şer mihrakları var. Onları tespit etmeli ve toplm karşısında cezalandırmalıyız.

Valinin heyecanla söylediği büyük sözler Nâzım'ın kulağına ulaşsa da, kesinlikle kalbine girmiyordu! Nâdir Nasrullayev'in konuştuklarıyla düşündükleri arasında koca bir mesafenin, hatta uçurumun olduğunu bildiğinden, ağzını açıp da bir kelime olsun karşılık vermedi ona. Sadece belirsiz kafa hareketleriyle

[49] Allah daha iyi etsin (Rus.)

kendisini dinlediğini bildiriyordu. Nâdir Nasrullayev vatan millet edebiyatından bol boıl dem vurduktan sonra:

–Nâzım, dedi. Seni aslında farklı bir mesele için çağırdım bugün. Kafalarımız o kadar karşık ki, doğru dürüst birbirimizle görüşüp, konuşamıyoruz bile. Bu yoğun tempoyla çalışmaya devam edersem adımı bile unutacağım valla... Elbette herşeyden önce yüzünü görmek, sesini duymak için çağırdım seni. Diğer neden ise Melikli sovhoz'u.[50] Bu konudaki düşüncelerimi paylaşmak istiyorum seninle.

Nâdir Nasrullayev bakışlarına endişeli bir ifade katarak devam etti:

–Gerçeği söylemek gerekirse dostum, bu sovhoz her zaman üstün başarılara imza atmıştır. Eybalı Selamov da ekser yetkililerle mukayesede başarılı ve istidatlı kadrodur. Uzun yıllardır müdürlük yapıyor. Defalarca devletten başarı madalyası almış. Onu sosyalist emek kahramanı yapacaktık, buna niyetliydik ama olmadı. İyi ki de olmadı! Yakasına bir beşköşe yıldız da taksaydı[51] Allah bilir sırtımıza binmeyi bile denerdi. Son zamanlarda kendini beğenmiş bir hali var. Köpek dağın gölgesinde uyumuş, kendi gölgesi sanmış. Gerçeği bilmek istiyorsan, onu ben, Nâdir Nasrullayev adam ettim, sayemde yükseldi bu mevkiye. Ben olmadan, yardımım olmadan Eybalı Selamov da kim oluyor?! Sıfır! Şehire teknoloji geliyor önce Melikli sovhozuna yolluyorum, gübre geliyor, ona gönderiyorum. Nereye gidersem gideyim peşime takıyorum, toplantılarda masanın başında oturtuyorum. Radyodan, televizyondan, gazetelerden gelen basın yayın mensuplarını önce onun sovhozuna yolluyorum, övgüler yağdırıyorum ünvanına. Şimdi de kudurdu herif, azıttı iyice. Benim üzerimden atlayarak, üsttekilerle işler çeviriyor. Merkezde onu benden daha iyi tanıyorlar. Bir kaç gün önce tarım ve köyişleri bakanıyla görüşüyordum, bana önce Eybalı Selamov'u sordu. Eybalı Selamov da bunları bildiğinden, havalara giriyor. Şehrimizin yöneticilerini, parti yetkililerini takmıyor, sovhoz işçilerine baskı uyguluyor, haklarını gaspediyor. Neden? Çünkü Eybalı Selamov'un başarılarını fazlasıyla abartmışız da ondan! Hep saklamışız devletten sovhozda çevirdiği dolapları. O ise, yaptığımız iyileklerin kadir kıymetini bilmiyor. Anlamayana anlatmak lazım. İş başa düştü!

Nâdir Nasrullayev masanın çekmecesinden bir sigara çıkararak yaktı:

–Sigara kullanmam ama sinirlenince iyi geliyor işte.

Sigarayı dudaklarının arasında sıkıştırarak hayallere daldı. Daha sonra koltuğundan kalkarak solda duran çelik kasanın kapısını açtı. Üzerinde "Melikli Sovhozu" yazılı olan dosyayı hiddetle Nâzım'ın önüne fırlattı.

–Buyur işte! Eybalı Selamov'un kabarık cinayet dosyası. Artık ben de onunla ilgili yazılanların ve konuşulanların kelimesi kelimesine gerçek olduğuna kanaat getirdim. Şimdiye kadar onu koruduğum, kayırdığım yeter. Bundan sonra görür gününü. En ufak bir yanlışını dahi affetmeyeceğim.

Nadir Nasrullayev öfkeden çıldırmış, bağırıyor, Nâzım ise soğukkanlı bir biçimde onu dinliyordu. Vali ağzı köpüklenerek:

–Beş evlat babası olan koskoca adama yakışır mı yaşlı karısını bırakarak, komşu köyde kocası savaşta ölmüş, bir kadınla yasak aşk yaşamak? O kadından da iki çocuğu var düşünebiliyor musun!!! Bir oğlan, bir kız. Bir de utanmadan, sıkılmadan oğluna babasının ismini koymuş herif. Defalarca Eybalı Selamov'un

[50] Sovhoz – SSCB'de devlet eliyle yönetilen tarım işletmesi.

[51] Beş köşeli yıldız'la SSCB'nin en prestijli devlet madalyası olan "SSCB Kahramanı" ödülü kastediliyor.

ahlaksız olduğu, zina yaptığıyla ilgli yazılar yazıldı. Ben de her seferinde yalandır diyerek onu savundum. Duyduğuma göre yazıhanesindeki sekreter kızla da flört ediyormuş. Karısı defalarca sovhoza giderek sekreterin saçlarını yolmuş. Şimdi sen söyle bakalım, tüm bu olanlardan sonra bu ahlaksız adamı görevinde tutmak akıl karı mı? Asla! Oğlanlarının hepsine villa yaptırmış! Bakü'de de iki daire satın almış! Dün Melikli köyünden bir düzine ak sakallı yaşlı adam geldi yanıma. Böyle bir müdüre ihtiyacımız yok, alın onu görevden diyorlardı! Haklı adamlar! Tahmin ediyorum ne çektiklerini...

Nâdir Nasrullayev konuştuktan ve içini boşalttıktan sonra rahatlamış halde Nâzım'a yöneldi:

–Bunları sana şunun için anlatıyorum. Sen bir gazete sahibi olarak, Eybalı Selamov'un ne mal olduğunu bilmek zorundasın! Onu daha fazla görevinde tutamayız. Bu dosyadaki belgelerin tamamı ona ait. Sovhoza teftiş amacıyla gönderdiğim her kes geriye eli boş dönüyor. Eybalı Selamov her kesin cebine bir şeyler sıkıştırarak postalıyor. Yardımcım Garipzade başı çekmekle, neredeyse bütün çalışanlarımız koyundan da ahmaktırlar. Ellerinden hiç bir şey gelmiyor. Yaklaşan genel kuruldan sonra hepsinin kıçından indireceğim tekmeyi. Önce Garipzade'den başlayacağım tabii ki...

Nâdir Nasrullayev bir süre dalar gibi oldu ve tekrar başladı konuşmaya:

–İnandığım, güvendiğim tek kişi sensin bu şehirde. Melikli sovhozu dosyasını al, önce dikkatle oku ve incele. Sonra da ya kendin gidersin sovhoza, ya da güvendiğin bir gazeteciyi yollarsın. Dosyada yazılanların doğru olup olmadığını yerinde kontrol edin, denetleyin. Ve neticede gazetede geniş bir haber yapın. Ama sakın bu işte benim parmağımın olduğunu bilmesin kimse! Herkes, gazete gerçekleri gün yüzüne çıkardıktan sonra, vali Eybalı Selamov'u görevinden aldı zannetsin. Bu arada sana söylemek istediğim bir şey daha var. Melikli köyü sizin köye komşu. Yanıma şikayete gelenlerden duydum... sözde Eybalı Selamov'u kayıranlardan biri de senmişsin. Bana başka birisi de aşağı yukarı aynı şeyleri söyledi, Nâzım İlham Eybalı Selamov'un havadarıdır dedi. Aksi taktirde niçin şimdiye kadar Nâzım bu sovhozla iligili hiç bir şey yazmadı, eleştirmedi? Elbette bunların boş laflardır, senin gibi insanlar Selamov gibileriyle arkadaş olamazlar biliyorum. Bir kere farklı kutuplarda bulunuyorsunuz. Bu bilgiler gazetene yansıdıktan sonra, seninle iligli ortalıkta dolaşan dedi kodular da son bulacak. Benim için farketmez, ben zaten Selamov gibi silik kişilikli adamlarla yakın olmaycağını biliyorum. Ama bu dedi kodular da beni rahatsız etmiyor değil. Düşmanın değirmenine su dökmeyelim. İşte bu yüzden Eybalı Selamov sorununu senin aracılığınla çözmeye karar verdim. Bana doğruyu söyle, şimdiye kadar bayramlarda, ne bileyim yıl başında, Eybalı Selamov hiç kapını açtı mı senin? Sabah akşam durmadan çalışıyorsun, bu şehirde adam akıllı çalışan beş kişiden biri de sensin diyerek, al bu da çam sakızı, çoban armağanıdır diye eline çürük bir ceviz de olsa tutuşturdu mu?

–Hayır! Kesinlikle! Kimsenin eline avucuna bakacak adam değilim ben ve sadaka almam!

–Bak görüyor musun!? Ama dışarıdan bakanlar farklı düşünüyor. Eybalı Selamov'un bir eli de Nâzım İlham'ın cebinde diye dedi kodu yapıyorlar.

Nâzım suratını ekşiterek:

–Elbette, artniyetliler böyle düşünebilir, dedi. Madem ki konu açılmış, ben de bu sovhozla iligli olumsuz şeyler duyduğumu söyleyebilirim size. Sadece bir

keresinde babam "komşu köyler hakkında kötü şeyler yazarak bizi el alemle düşman etme" demişti. Doğrusu ben de o zaman katıldığımı ifade etmiştim ona. Sonuçta hemşeri sayılırız, Melikli sakinleri de bizim köyle asırlardır komşuluk yaparlar. Yollarımız, tarlalarımız da ortaktır. Melikliler'le sık sık yüz yüze gelir, karşılaşırız. Onları eleştirirsem, küçük düşürürsem millet ne der bana? İşte bu sebeple sovhoz konusuna gereğince eğilemiyordum. Ama madem elinizde bu denli kabarık dosya var, artık kimse durduramaz beni.

Nâdir Nasrullayev:

–Beni yanlış anlama ama, bir gazeteci olarak bu kadar yüzeysel, basit düşündüğün için seni kınıyorum. Eleştiri en büyük destek ve yardımdır! Hem sen objektif bir haber yapacaksın. Eybalı Selamov'un evine misafir de olabilirsin, onu kendi evine de davet edebilirsin, bunlara hakkın var. Ama şahsi ilişkilerini parti ve devlet işlerine karıştıramazsın! Biz seninle bir vali ve genel yayın yönetmeni olarak konuşuyoruz şu anda. Burada sözkonusu olan koskoca bir tarım işletmesinin iflasın eşiğine sürüklenmesidir. Sense kişisel sempatilerinden bahsediyorsun. Bu şekilde düşünmek sana yakışmak. Gazeteyi bu işe karıştırmadan da Eybalı Selamov sorununu çözebilirdim. Ben sadece senin iyiliğini düşünüyorum...

23

Şehir gazetesinde Melikli sovhozuna tam yarım sayfalık bir sütun ayrılmış, "Selamov'un Serüvenleri" başlıklı makalenin ortasına kolhoz müdürünün karikatürü çizilmişti. Resimde iki traktör Selamov'u oturduğu koltuğundan çekerek kaldırmaya çalışıyor ama başarılı olamıyorlar. Çünkü koltuğunun arkasında onluk, ellilik ve yüzlük banknotlardan oluşan tomar tomar para yığınları duruyor. Makale şehirde büyük bir yankı uyandırmıştı. Nâzım gelen telefonlara cevap vermekten bıkmış usanmıştı. Sanki herkes ama herkes, yıllardır bu konunun mercek altına alınmasını bekliyordu.

–Nâzım muallim, makaleyi okudum, bayağı sert ve keskin bir uslüp takınmışsın. Beğendim doğrusu. Turnayı gözünden vurmuşsun abi. Selamov'un kabadayılığı sınır tanımıyordu. Resmen mahvetmişsin herifi.

–Eninde sonunda Selamov sert bir kayaya çarpmalıydı. İşi fazla abartmıştı.

–Bu kaçınılmazdı, Selamov buna müstehaktı.

–Her şey incelince kopar, ama insan kalınlaşınca. Fazla ileri gitmişti.

–İsabetli yazmışsın ama sahibini deviren ata çattın. Kalkanını hazırla, kolla kendini...

–Makale nefis olmuş. Hedefi doğru seçmişsin ama dağa sormuşlar kimden korkarsın diye, zengin insandan demiş. Selamov'un parası Aras nehrini bile durdurabilir. Ona sataşmayacaktın. Pahalıya patlayacak sana bu yazı...

Genel yayın yönetmeninin odasındaki telefon durmadan, dinlenmeden çalıyordu. Bir tek Nâdir Nasrullayev'den ses çıkmıyordu. Nâzım'ı ise en fazla onun görüşü ilgilendiriyordu. Nâdir Nasrullayev'in en azından diğerleri gibi onu arayacağını veya daha iyisi odasına davet edeceğini ve makaleyle ilgili kuru bir teşekkür edeceğini bekliyordu. Eline sağlık demesini bekliyordu. Ama ne Nasrullayev'den ses çıkıyordu, ne de Garipzade'den. Nâzım gamlı düşüncelere dalmıştı. Kendi kendine: "her halde işleri başlarından aşkın olduğu için, makaleyi okumaya vakit bulamamıştır" diye düşünüyordu, aksi taktirde mutlaka arardı.

Olsun... Bugün aramasa bile yarın veya ertesi gün mutlaka arayacak, konuyla ilgili düşüncelerini paylaşacaktır. Makale yüksek kurulda tartışıldıktan ve bu konuda geniş fikir alışverişleri yapıldıktan sonra, o da arayarak görüşünü dile getirecektir. Eybalı Selamov'un da kıçından basacaktır tekmeyi..."

Nâzım'ın içindeki şüphe, bazen farklı mecralara da akıyordu... Ya tüm bunlar Nâdir Nasrullayev'in numaralarından biriyse? Böyle itibarsız birinin ipiyle kuyuya inmek aptallıktır. Keşke kanmasaydım onun vaatlerine. Onun beyninde ne tilkiler dolaşıyor kim bilir?! Her gün bir maske takıyor herif, karar değiştiriyor. Bir bakıyorsun geçmiş Eybalı Selamov'un tarafına. Gazeteyi de yapayalnız, savunmasız bırakır. Bu heriften her puştluk beklenir..."

Çeşitli şüpheler, tereddütler... Bizzat valinin ısmarlamasıyla ve ısrarıyla yazılan, hem de şehirde büyük yankı uyandıran makaleyle ilgili valinin susuyor oluşu Nâzım'ı haklı olarak kuşkulandırıyordu.

İki gün daha geçti ve vali suskunluğu korumaya devam ediyordu. Nâzım odasında oturmuş, baskıya gidecek olan gazetenin son haline göz attığı sırada kapı açıldı ve Eybalı Selamov:

–Girebilir miyim? diye sorduktan sonra, oda sahibinin cevabını beklemeden içeri geçti. Her zaman olduğu gibi, bugün de şıklığı üzerindeydi. Ayağında uçları parlayan krom burunlu ayakkabıları, siyah yünden pantolonu ve üzerinde ona dar gelen yeşilimtırak ceketi vardı. Suratının ifadesinden tıka basa yemek yediği ve biraz da içtiği kolaylıkla anlaşılıyordu. Yakasında Lenin ve Kızıl Bayrak madalyalarının dışında bir kaç madalya daha vardı. Kararlı adımlarla ileriye doğru yürüyerek Nâzım'la selamlaştı. Ve oturma teklifini beklemeden sandalyelerden birine çöktü. Sonra yanında duran ikinci sandalyenin sırtını kendine doğru eğerek koltuğunun altına geçirdi. Ve mahmur bakışlarını gazeteciye dikti:

–Nasılsın yeğenim? Fazla yazıp çiziyorsun ha?! Kendini bu kadar yormasan diyorum. İnsan dinlenmesini de bilmeli. Sen kalem salladıkça bu dünya düzelmiyor nasıl olsa.

Nâzım alçak bir sesle:

–İşimiz bu, dedi.

–Amcana da hiç uğramıyorsun. Belki bir yardımım dokunur sana. Bir ihtiyacın olduğunda niye gelmiyorsun?

–Teşekkür ederim. Küçücük bir ailem var, aldığım maaş bize yetiyor. Hiç bir sıkıntımız yok çok şükür.

–Duyduğuma göre baban at arıyormuş. Bu haber bana da ulaştı. Geçen hafta çarşıya inmiş ama aradığı atı bulamamış dediler. Bu devirde güzel at bulmak kolay mı sanıyorsun? Söyle ona, gelsin bizim sovhoza. Bizde henüz binilmemiş, taptaze atlar var. Baksın, seçsin, hangisini beğenirse alsın götürsün. Para mara da istemem.

–Babamın at almak gibi bir niyeti olsaydı önce bana söylerdi. Böyle bir şey duymadım ondan.

Aralarında başlayan bu tür iğneleyici ve yoklayıcı dialog genel yayın yönetmenini hiç açmadı. Eybalı Selamov ise Nâzım'ın oralı olmadığını görerek, imalı konuşmalardan vazgeçerek asıl konuya daldı:

–Bana ihtiyacın yok bakıyorum, at da istemiyorsun... Benden söylemesi yeğenim. Kabul veya ret etmek ise sana kalmış bir şey. Pekala bunları bırakalım da asıl mevzuya geçelim. O yazdığın makale de neyin nesi?! Aklına eseni

döktürmüşsün gazete sayfalarına. İyi, tamam, yazarsan yaz ama o resim de ne biçim bir şey? Alay mı ediyorsun benimle?

Nâzım istihzayla gülümsedi:

–Haklısınız, karikatürcü abartmış biraz, resimde kendinize pek benzemiyorsunuz.

–Bak Nâzım! Yaşta senden büyüğüm ben! İkincisi de komşu köylerdeniz. Babanla da selamımız kelamımız var. Şehirde de ne kadar hatırı sayılır, saygın bir kişi olduğumu biliyorsun. Bakü'de de beni iyi tanırlar. Benden övgüyle bahsetmeyen televizyon, radyo, gazete yok. Şimdi tüm bunlardan sonra yaptığın yakışır mı sana? Beni rezil etmek mi istiyorsun?

–Sizi rezil etmedim, sadece eleştirdim, dedi Nâzım soğukkanlılıkla.

Sovhoz müdürü bir ara durgunlaştı. Abandığı sandalyeyi hiddetle kenara itti ve Nâzım'a doğru uzanarak:

–O zaman sana bir soru soracağım, dedi. Ama bana doğruyu söyleyeceksin, tamam mı!

–Buyurun.

–Bu malzemeyi sana Nâdir Halafoviç mi verdi? Tek bilmek istediğim bu.

–Herşeyden önce, haber kaynağımızı veya sizin deyiminizle malzememizi kimden aldığımızı açıklamak gibi kötü bir alışkanlığımızın olmadığını bilmenizi isterim. Bunlar bizim kurumsal sırrımızdır. İkincisi de bu konu sizi bu kadar ilgilendiriyorsa, bunu Nâdir Halafoviç'in kendisine sormalısınız. O sizi daha iyi aydınlatır.

–Eveet... Demek ki öyle ha?! Eybalı Selamov kendi kendine mırıldanarak, eline çenesine götürdü ve gözünü kırparak Nâzım'a ters ters baktı.

–Keşke yazmasaydın! İtiraf et yanlış yaptığını.

–Yoksa sizden özür dilememi mi bekliyorsunuz?

Eybalı Selamov yılan sokmuşa döndü:

–Benimle böyle konuşamazsın! Bu sana pahalıya patlar! Gazetenin neredeyse bir sayfasını bizim sovhoza ayırmışsın. İçeriğin büyük kısmı da şahsımla ilgili. Bu da yetmiyormuş gibi, bir de karikatür müdür, nedir ondan çizdirmişsin. Bana benzese hadi neyse. Yazdıklarının hepsi de yalan ve uydurma!

Eybalı bir sustu ve aklına ne geldiyse artık, elinde olmadan güldü:

–Makalede ara sıra komşu köye uğradığımı da yazmışsın. Biliyorum neyi ima etmye çalıştığını. Evet! Kimseden saklamıyorum bunu, o köyde bir metresim var. Ne olmuş yani? Bu onu ve beni ilgilendirir! Size ne bundan ya?! Bu konunun gazeteyle ne ilgisi var?

Selamov biraz da Nâzım'a doğru eğilerek kurnazca sırıttı:

–Seninle açık konuşalım hadi. Gerçi benim arkanım değilsin, benden çok çok küçüksün ama bu mevzuyu sana açmakta bir mahsur görmüyorum. Çocuklarımdan kocaya varan da var, avrat alan da. Benim karıyla da, otuz yıllık bir beraberliğimiz var. Her şeyi olduğu gibi, dobra dobra konuşacağım seninle. Gizlim saklım yok çünkü. Bak şu elim var ya! Ha benim karıya dokundu, ha nineme, hiç bir farkı yok. Tahrik olamıyorum yahu! Yani tık yok, anlasana! Yeğenim, erkek erkeğe konuşuyoruz işte, genç, cazibeli, taş gibi vücudu olan bir afetle vakit geçirmek suç mu yani?

Selamov doğrularak kahkahayla güldü ve tekrar sesini kısarak devam etti:

–Bu yüzden de ara sıra komşu köye uğrarım. Ve sen de benim özel hayatıma karışamazsın tamam mı? Burnunun girmediği yere gövdeni sokmayı deneme, fena olur bak! Şimdi anladın mı ne demek istediğimi?!

Nâzım öfkeyle:

–Bakıyorum keyfiniz yerinde! diye bağırdı. Sarhoş olduğunuz için ağzınızdan çıkanı kulağınız duymuyor. Burası uğrak yeriniz olan metreslerinizin evi değildir, bir gazetedir. Anlaşılan o ki saçlarınız ağarsa da, kafanızın içi kapkara. Bu yüzden nerede olduğunuzun, kiminle ne konuştuğunuzun farkında değilsiniz. Deminden beri ettiğiniz safsatalar sizi gözümde iyice küçülttü. Koskoca bir tarım işletmesinin başında, sizin gibi soytarının bulunması içimi sızlatıyor!

Eybalı Selamov geri çekildi ve istihza ile konuştu:

–Çok gençsin daha yavrum, kıçın tekme yememiş senin belli! Ama biz bu tarihi hatayı kolayca düzeltebiliriz. Bir bilsen senin gibi kaç babağitin anasını ağlar bıraktığımı. Benim adım Eybalı Selamov! Tamam koçum, git elinden geleni ardına koyma. Sen sen ol, ben de ben. Gazete yöneticisiymiş! Bütün malvarlığım bir yana, sahip olduğum halı ve kilimlerim bile senin şu gazetenin tirajını üsteler. İki kapik[52] fiyatı var gazetenin! Sadece iki kapik! Gerekirse yazıhaneni bile satın alırım!

–Paranızın benden çok olduğuna kuşkum yok. Maddiyatınız yüksek ama maneviyatınız sıfır. Keşke halılarınızla değil de, insanlığınızla övünebilseydiniz. Hem kendisine saygı duymayan bir kişinin, başkasından saygı beklemesi abestir.

Eybalı Selamov söyleyecek laf bulamadığı için ayağa kalktı ve Nâzım'ı nefret dolu gözlerle süzerek:

–Pekala Nâzım, ben sana gösteririm dünyanın kaç köşe olduğunu. Bu savaşta kimin galip geleceğini göreceğiz, dedi ve çizmeleriyle parkeyi gıcırtatarak, odadan çıktı. Kapıyı kapatmadan önce de, son kez bir küfür savurdu:

–Şerefsiz!

Ve kapıyı çarparak gitti.

Nâzım koltuğunda taş kesilmişti. Muhabirlerden biri içeriye girdi ve yazdığı makaleyi masanın üzerine koyarak:

–Daktilodan çıktıktan sonra son okumasını yaptım, dedi. Yazı işleri müdürü de okudu. Makale aslında hazır ama siz de son bir kez okusaydınız diyorum...

Nâzım muhabirin sözlerini duymadığı gibi, önüne konulan kağıda da bakmadı. Gerilmiş sinirleri onu çok farklı yerlere alıp götürmüştü. Sanki kulakları duymaz ve gözleri görmez olmuştu. Dakikalar sonra nihayet ayağa kalkarak kasanın sonuna kadar açık olan kapısını kapattı ve Nâdir Halafoviç'le görüşerek Eybalı Selamov'un edepsiz konuşmasını ve yakışıksız üslubunu ona haber vermek için üst kata çıktı. Vali odasında yoktu. Sekreter onun zatürree olduğunu ve evinde yattığını bildirdi.

Nâzım bunu duyunca biraz hafifledi. "Demek ki hasta olduğu için makaleyi okuyamamış ve beni aramamıştır" diye düşündü. "Boşuna günahını almışım adamın..."

Öğle tatiline çok zaman kalıyordu. Nâzım düşünceli bir halde evine doğru yürüyordu. İş yeriyle oturduğu apartmanın arasındaki yarım kilometrelik mesafeyi arabayla gitmeyi değil, yaya yürümeyi tercih ediyordu. Gürültülü ve kalabalık olan büyük meydandan geçerek, oturduğu sokağa vardığında soldaki gazete bayiine

[52] Kopeyka, kapik – Rublenin yüzde biri değerinde metalik para.

yöneldi. Nâzım bütün gazete ve dergilere abone olmasına rağmen, çoğu kez postacıyı beklemeden onların bir kısmını satın alırdı. Onlara çabucak kavuşmak, karıştırmak ve okumak onun en büyük zevkiydi. Bugün radyoda ulusal gazetelerden özetler okunurken, Nâzımdan da kısaca bahsedilmişti. Bir kaç gün önce ulusal gazetelerden biri için yazıp Bakü'ye yolladığı makalenin yayımlandığını anlamıştı Nâzım. Cebinden bozuk para çıkararak bayiiden iki üç tane gazete aldı. Önce kendi makalesinin yayımlandığı gazetenin sayfalarını aceleyle açarak okumaya başladı. Gazetenin ikinci sayfasında sağ üst köşede üç sütun halinde yayımlanmış makalenin altında imzasını görünce sanki dünyayı ona bağışladılar. Yazının bir tek başlığı değiştirilmişti, metinde ise hiç bir değişiklik yapılmamıştı. Nâzım yazılarının redakte edilmesine her zaman içerler, hatta bazen açıkça kızardı. "Aptallar" diye söylenirdi "kaş yapayım derken, gözünü çıkarmışlar yazının". Ama bu sefer makale yazıldığı gibi hiç bir değişime uğramadan baskıya gitmişti. Nâzım'ın yüzü gülüyordu. Bu sevinç ve mutluluk kısa zaman önce sovhoz müdürü Eybalı Selamov'un ona karşı takındığı saygısız ve yakışıksız üslubun ve saçma sapan sözlerin örseleyici etkisini bir hayli hafifletmişti.

Az ileride duran iki gencin kendi aralarında hararetle tartışmaları, Nâzım'ın dikkatini makaleden ayırdı. Bu gençlerden biri, yıllar önce geçim derdinden Ermenistan'dan göç ederek buraya yerleşen ve tütün işletmesinde muhasebecilik yapan Ermeni Suren Sitaryan'ın oğlu Andronik'ti. Suren bu şehre yerleştikten sonra, maddi durumunu haylice düzeltmişti. Tütün işletmesinde paranın ucundan yakalamış ve şehirde zengin olarak tanınan, muhteşem dubleks evlere sahip bir kaç varlıklı kişiden biri olmuştu. Yumuşak huyu ve tatlı diliyle Suren, şehirde herkesi büyülemiş ve itibar kazanmıştı. Oğlu Andronik ise üniversiteyi terk edip şehirdeki inşaat idarelerinin birinde marangozluk yapıyordu. Yiğidi öldür hakkını yeme misali, ustalığına diyecek yoktu. Tek kelimeyle on parmağında on marifet vardı çocuğun. Ahşaptan kusursuz bir insan heykeli bile yapardı. Marangozluk dışında da marifetleri vardı. Dikiş makinesi, radyosu, televizyonu, saati arızalanan herkes Andronik'in yanına gidiyordu. Tüfek dipçiği düzeltmekte de çocuğun üstüne yoktu. Altında sepetli motoru, şehrin bir ucundan giriyor, öbür ucundan çıkıyordu. Boş vakitlerinde ise, nehrin kenarında dikilerek saatlerce balık avlıyordu. Tartışmak, herkese hakaret etmek vazgeçemediği huyuydu. "Ananızdan emdiğiniz sütü burnunuzdan getireyim ama siz bana bir laf söylemeyin, çünkü ben özelim". Bunları dile getirmese de, aşağı yukarı bütün şehre anlatmak istediği buydu. Bu iğrenç huyu yüzünden kendisine Hırtış Andronik lakabı takmıştı komşuları. Fakat Ermeni, hem de gurbette yaşayan bir göçmen olduğu için kimse ona ilişmiyor, terbiyesiz delikanlıyı kendi başına bırakıyorlardı. Şehirde böyle düşünmeyenler de olduğu için bir iki defa dili yüzünden belasını bulmuş ve ağzı yüzü kana boyanmıştı. Ama bu da ona ders olmamıştı.

Şu anda Andronik'in karşısında duran ikinci genç ise uzun yıllar orman ağası olarak çalışan ve son zamanlar emekliye ayrılmış Net Alekber'in oğlu Kudretti. Alekber'in zamanında eli baltalı hiç kimse ormana ayak basamazdı kolay kolay. Kim olursa olsun, elinde izin belgesi yoksa, ormana giremezdi. Bu sert huyu ve aman zaman bilmezliğinden dolayı lakabı Net Alekber olmuştu. Net Alekber'i şehirde yediden yetmişe herkes tanırdı. Şimdi yaşlanmış ve yıpranmıştı. Oğlu Kudret ise gazete, dergi, mektup dolu yıpranmış siyah çantasını omzuna atarak,

komşu köylerde postacılık yapıyordu. Sessiz, sakin, yumuşak huylu bu iri yarı delikanlıya soru soran olmasaydı, belki de günlerce ağzını açmazdı. Omzuna geçirdiği eski çantasının geniş kemerinden sık sık tutarak, posta idaresinden uzaklaştığı sırada, Andronik kuaförden çıktı ve gözlerinin üstüne kadar uzanan saçlarını arkaya taraya taraya Kudretin karşısına dikildi:

–Ara[53]! Turken dığa[54] bir iki gaste de bize ver, okuyalım.

Kudret:

–Abonelerin gazetelerini sana veremem. Okumak istiyorsan git ha şu ileride satıyorlar, al oku, dedi gazete bayiini göstererek. Bu arada laflarına da dikkat et! Ekmeğimiz, suyumuz şımartmasın seni!

Andronik Kudretten böyle bir cevap duyacağını beklemiyordu. Sırıttı ve seyrek dişlerinin arasından Kudretin üstüne "çırt" ederek tükürdü.

–Gazetene de, sana da...

Kudret onun sarhoş olduğunu görerek, bu terbiyesizle muhatap olmadı. Yüzünü çevirerek yoluna devam etti.

Andronik öfke ve nefret dolu gözlerle uzun uzun takip etti onu. Sonunda dayanamadı, koşarak postacıya yetişti ve çelme taktı. Yaptığı şey onu çok neşelendirmiş olacak ki, kahkahayla gülmeye başladı. Kudret sallansa da yanındaki dut ağacının dalından tutunduğu için yüzü üste yere çakılmaktan son anda kurtuldu. Doğruldu ve yüzünü Andronik'e dönerek:

–Bak Andronik! Sabrımı taşırma! Uğraşma benimle gerizekalı! diye haykırdı.

Andronik:

–Gerizekalı sensin ara! diyerek dişlerini sıktı ve yumruğunu havaya kaldırarak Kudret'in üzerine atıldı. Postacı onu bileğinden yakalayarak:

–Bari Suren amcaya saygın olsun, dedi. Senin suratını bozabilirim ama babana karşı ayıp olur.

Andronik istihza ile güldü ve:

–Ara! Aptal Türk de beni tehdit edermiş, diyerek ani bir el hareketiyle Kudret'in başındaki şapkayı düşürmek istedi ama başaramadı.

Kudret kaşlarının üstüne kayan şapkasını düzelterek:

–Lanet şeytana! diye haykırdı. Doğru demişler, keçinin boynuzu kaşınınca, çobanın çubuğuna sürtünür...

Andronik:

–Sen bana keçi mi diyorsun? Kendine bak ulan! Domuzdan farkın yok, diyerek Kudret'in yakasından yapıştı ve sallamaya başladı.

Kudret onu bileklerinden tutarak itti:

–Herkes bize bakıyor Andronik! Başımı belaya sokma! Sana el sürmek istemiyorum. Rahat bırak beni.

–Kesinlikle olmaz ara! Ellerim kaşınıyor, bu gün bir Türk'ün gözlerini oymazsam dayanamam, diyerek tekrar Kudret'e doğru bir hamle yaptı ve çenesine vurmak istedi. Ama bu sefer de ıskaladı.

–Akıllı olan Ermeni dığası! Sana bir kötülük yaptım mı ben? Ne istiyorsun?! Derdin ne senin?!

–Ara canım böyle istiyor işte! Burnunu kıracam, kararlıyım!

–Ama niçin?

---

[53] Ara – Ermenicede kaba tarzda öfke, nefret ve kızgınlık ifade eder. Türkçe'deki "ulan"ın denki.

[54] Turken dığa – Türk sıpası, Türk piçi anlamında türkleri küçümseyen bir ifade (Ermenice)

Bu soruyu sorduktan sonra Kudret elinde olmadan gülmeye başladı.

–Önce suçumu söyle, daha sonra kır burnumu.

–Pazuların göz dolduruyor da ondan! Ben de gücümü sınamak istiyorum. Mu ha ha...

Kudret kafasını salladı:

–Nedir lan senden çektiğim... Andronik bak sana ne diyorum. Belli ki keyiflisin, git uyu hadi, dinlen biraz. Aklını başına topladıktan sonra, tekrar gelirsin konuşuruz. Aboneler yolumu bekliyor, geç kalıyorum bak...

Andronik tekrar horozlanarak ona vurmak istedi ama Kudret bu sefer de geri çekilmeyi başardı.

–Besle kargayı oysun gözünü... Biliyorum, tütün işletmesi şımartmış sizi. Seninle tartışacak vaktim yok benim. Son kez söylüyorum! Benimle uğraşma! Kafa bulmak için yanlış adamı seçmişsin. Herkes bize bakıyor, çek git başımdan!

Kudret bunları söyledikten sonra omuzundan asılı olan çantanın kemerini çekerek, sırtını Andronik'e döndü ve oradan uzaklaşmak istedi.

Andronik Kudret'in korktuğunu ve kaçmaya çalıştığını düşündü. Biraz daha cesaretlendi doğal olarak. Arkadan Kudret'e yetişti ve sol eli ile onun boynundan yapıştı, sağ elinde tuttuğu bıçağı gözlerinin önünde sallamaya başladı. Kudret ona dönmek istediği sırada bıçağın ucu kaşının üstünü hafifçe sıyırdı ve kan akmaya başladı. Her zaman sessiz sakin olan Kudret'in gözleri artık kan çanağına dönmüştü. Çantasını bir köşeye fırlatarak kükredi ve Andronik'in üzerine atıldı. Andronik bıçağı tekrar savurmayı denedi ama Kudret onu sağ bileğinden tutarak kıvırdı ve bıçağı elinden aldı. Kudret'in kan çanağı olmuş gözleri hiç bir şeyi görmüyordu artık. Sol eliyle Andronik'in boğazını sıktı, sağ eliyle onun kuaförde yeni tıraş olmuş ve kolonya kokan başını, yüzünü olanca gücüyle yumruklamaya başladı. Andronik'in üzerindeki beyaz uzun kollu gömlek al kana boyanmıştı. Onları ayırmaya koşanlar, Andronik'i Kudret'in elinden çekip alamıyorlardı. Bir köşede duran yaşlı bir kadın elinin arkasını yaşmaklı ağzına götürerek hayretle:

–Mayasız hamur da taşarmış kız! Ben bu delikanlıyı sessiz sakin, mazlum biri olarak tanıyordum. Ermeni'yi ne hallere düşürdüğüne bak!..

Yanında duran bir başka kadın ona itiraz etti:

–Kimse şimdiye kadar Net Alekper'in oğlunun kavga ettiğini görmedi. Ermeni onu tahrik etmiş olmalı ki, çocuk kudurmuş öfkeden...

Gürültü patırtıyı duyan onlarca kişi sokağa toplanmıştı. Kavga edenleri güçlükle ayırdılar. Kudert'in kolundan yakalayarak onu kenara iten üç mahalle sakini, onu zorla tutuyordu. Zavallının ağzı köpüklenmiş, suratı bembeyaz olmuştu.

–Bırakın lan beni, tutmayın!!! Onu gebertmezsem rahat yok bana! diye haykırdı ve tekrar Andronik'in üzerine atlamayı denedi.

Andronik bilincini kaybetmek üzereydi. İki kişinin arkasına sığınarak ağzındaki, yüzündeki kanları siliyordu. Kudret'in ona doğru bir hamle daha yapmaya çalıştığını görerek, yanında duranlara yalvarmaya başladı:

–Ara, tutun onu... tutun... beni öldürmek istiyor... diye haykırdı.

Posta idaresinin önünde büyük bir kalabalık birikmişti. İğne atsan yere düşmezdi. Hemen hemen herkes Net Alekper'in oğlu Kudreti kınıyor, suçu onda görüyordu:

–Alekper'in ekmeği sana haram olsun, hayırsız evlat! Suren'den utanmıyor musun!? Oğluna yapılır mı bunlar?!

Sonra da Andronik'e dönerek:

–Gençsiniz, sizin yaşınızda olur böyle şeyler. Unut gitsin. Bugün dalaştınız, yarın barışırsınız. Arada Alekper var, Suren var, diyerek Andronik'in gönlünü almaya çalışıyorlardı.

Kudretin öfkesi hâlâ yatışmamıştı. Habire Andronik'in üzerine yürümek istiyordu. Andronik ise et çalmış kedi gibi susuyor, gıkı çıkmıyordu. Kudretten yediği dayaklar onu sarhoşluktan bile ayıltmıştı.. Her zaman mazlum mazlum dolşan, kimseyle işi olmayan bu ağırbaşlı gencin, bir anda aslan kesilerek üzerine saldırabileceğini ve onu bu hallere sokabileceğini tahmin etmediğinden, Andronik şoktaydı.

Bu olayı duyan Suren, kızkardeşi Knarik'in Azeri kocası Ferman'la beraber koşarak posta idaresinin önüne geldiler. Andronik Suren'i ve Ferman'ı görünce, yüzündeki kan izlerini sile sile:

–Türk... demek istedi ama Suren ona fırsat vermedi. Eliyle oğlunun ağzını kapatarak, eniştesi ile beraber onu oradan uzaklaştırdı. Yüzü kanlar içinde kalan Andronik'i eve getirerek yatağa yatırdılar. Suren Ferman'ı bir köşeye çekerek veryansın etti:

–Ara Ferman, enişte, derdim büyük!!! Kime açayım, kime anlatayım gardaş!? Bizim avradın Yerevan'da oturan abisi var ya, hani şu Şimavon?! Hafta sekiz, gün dokuz bir ayağı Lübnandadır, bir ayağı Pariste. Hatta Amerika'ya bile gidip geliyor![55] İt oğlu it!!! Daşnak, terörist... Ara nedir bu çektiğimiz?! Durmadan gençlerin beynini yıkıyor. Andronik bir kere Yerevan'a gitti mi, dayısı Şimavon'la görüştü mü, tam bir çılgına dönüyor. Başlıyor saçma sapan konuşmaya. Türkler bizim düşmanımızdır diyor. Dayısıyla da sık sık telefonla görüşüyor. Bir duysan neler konuştuklarını enişte!!! Mektuplaşmayı da ihmal etmiyorlar. Ara, Şimavon iti ailemde kin, nefret tohumları ekiyor. Oğlanlarımın üçü de kafayı yemiş. Bizim karı da onlardan geri kalmıyor. Sabah akşam konuştukları Türk, Türk, Türk... Bu sene birinci sınıfa gidecek olan ufaklık Levon bile çıldırmış! Paslı bir bıçak geçmiş eline bir yerlerden, her gün de bileyor. Ne yapıyorsun oğlum diye soruyorum, büyüğünce Türkler'in başını kesecem diyor. Ben de bir iki tokat attım ona. Ulan nankör evlat, Ermenistan'da açlıktan geberiyorduk, buraya geldik adam olduk dedim, paraya kavuştuk, bu şehirde bizim evimiz kadar güzel ev var mı?! Kızlarım, oğlanlarım her gün gıcır gıcır elbiseler giyiniyor, paramızı ise balta kesmiyor. Türkler kötüyse eğer, halan ne diye evlenmiş Ferman'la?!

Suren Sitaryan ellerini dizlerine vurarak sitemine devam etti:

–Ara Ferman! Çıldıracam enişte! Derdim büyük! Çook büyük!!! Böyle devam ederse sonumuz kötü olacak. Yerevan'da "Türk" diyenin dilini kesiyorlar. Bakü'deki, Karabağ'daki Ermeniler'in de beyinlerini yıkamışlar. Kabahat Moskova'daki Ermeni profesörlerinde!!! Kazanın altına odun yığanlar onlar! Kendileri orada rahat yaşıyor, sefa sürüyorlar, buradaki insanları, fakir fukarayı birbirine düşürüyorlar. Bizim Andronik, şair bozuntusu Silva Kaputikyan'ın kitaplarını okuduktan sonra beni de takmıyor artık, dinlemiyor sözlerimi. Türk'ten dost olmaz bize diyor, onları yer yüzünden temizlemek lazım. Ara

[55] SSCB dönemine Azerbaycan Türkleri İran'da, Türkiye'de ve diğer ülkelerde yaşayan akrabalarını ziyaret edemezken ve yurtdışına çıkmak onlara yasakken, Ermenistan vatandaşları Lübnan, Fransa ve ABD'de bulunan akrabalarını rahatça ziyarete gidebiliyor, yurtdışı yasağını delebiliyorlardı. Sovyetler Birliği yönetimi onlara bu konuda yeşil ışık yakmış ve kimseye tanımadığı bir ayrıcalığı tanımıştı.

Andronik deli oldu, deli!!! Bu sıpaları adam etmek için ne kadar uğraşıyorum, faydası yok! Yok işte! Net Alekper'in oğlu Kudret'le mesele bitmiyor ki enişte! Andronik her gün biriyle kavgalı. Türk gördüm mü çıldırıyorum diyor. Yerevan'a dönelim diyor bana. Fahişenin dölü!!! Dayısı'nın başının altından çıkıyor tüm bunlar!!! Yerevan'da bize ekmek veren mi vardı? Yerevanda'kiler de Türkler'in sayesinde sağlamıyor mu geçimlerini?

Suren Sitaryan içini döktükten sonra, eniştesi Ferman'ın yüzüne şaşkın şaşkın baktı:

–Ferman gardaş, kurban olayım sana, bana bir yol göster ne olur! Ne yapayım ben!? Zar zor kavuştuk paraya, ekmek kapısı bulduk. Bunu da piçlerimin sayesinde doğru dürüst yiyemiyoruz. Yerevan, Bakü ve Stepanakertteki bazı Ermeniler'in ağzı kan kokuyor. Ara Ferman, Suren bana yağ çekiyor deme sakın! Tanrıya yemin olsun doğru söylüyorum. Ermenilerin amelleri, bu milletin sonunu getirecek! Ermeni profesörlerinin, şairlerinin, bilim adamlarının işi gücü bizi kışkırtmak, Türkler'le aramızı açmak. Ara, daha ne kadar sürecek bu kavga!? Söyler misin!?

Andronik yatağında inliyordu. Onun için ambulans çağırıldı. Aldığı darbeler yüzünden beyni sarsılmış, bilincini kaybetmek üzereydi. Bir ara sayıklamaya başladı. Ne demek istediği ise anlaşılmıyordu

–Şi-ma-von... Şi-ma-von... beni... Türk... Türk... vurdu... Vurdu!!! Başım... başım... Onları öldür-mek... öldürmek... Karabağ... Nahçivan... Hazardan... Kara denize... Kara denize... hepsi bizim... hepsi...

Suren derhal doktorun kolundan tutarak onu salona götürdü, oğlunun saçmaladığı duyulmasın diye. Doktor ise Andronik'in sayıklamalarına aldırmadı bile. Delikanlı kafasından çok ağır darbeler almış, dedi. Kusması da beyin sarsıntısı geçirdiğini gösteriyor... Bir süre istirahat etmesi lazım, yataktan kalkmayacak! Konuşmak, hareket etmek yasak. Hastayı rahat bırakın. Sayıklarsa sayıklasın aldırmayın. Ateşi var, kafasına ne eserse onu söyleyecek. Bilinci yerinde değil...

Nâzım koltuğunda gazetelerle evine döndü. Yeni yeni adım atmaya başlayan ufaklığı Feyyaz kapının girişinde babasını karşıladı ve kollarını genişçe açarak –kucak, kucak- dedi. Nâzım oğlunu kucağına aldı ve tekrar yere bıraktı. Her zaman yaptığı gibi sevip okşamadı. Seriye kocasının keyfinin bozuk olduğunu anlamıştı. Eğilerek yemek masasının üzerine bembeyaz, yeni yıkadığı ve ütülediği sofra bezini serdi.

–Ne oldu sana yine? Kaşlarınla yerleri süpüreceksin neredeyse. Gemilerin mi battı? Çocuğun suçu ne? Niye okşamadın onu? Zaten gazetede çalışmaya başladıktan sonra, bir kere olsun güler yüzle eve döndüğünü görmedim.

Nâzım can sıkıntısıyla cevap verdi:

–Biraz başım ağrıyor, önemli bir şey yok... Hem sen ne biçim konuşuyorsun?! Benim yapım böyle tamam mı! Zil takıp oynasam, o zaman hoşuna mı gider? Söyledim ya, önemli bir şey yok. Keyfim de yerinde, neşem de üstümde...

–Yani sana inanmamı istiyorsun öyle mi?! Bana da Seriye derler! Gözünün içine bakınca hemen anladım zaten. Ya birileriyle tartışmışsın, ya da gücüne giden bir laf duymuşsun.

Nâzım karısına cevap vermeden dinlenme odasına geçti ve köşedeki çekyata uzandı. Getirdiği gazetelerin sayfalarını karıştırıyor, bir yandan da Eybalı Selamov'un edepsizliğini ve suçu sadece Türk olmak olan Kudret'in, Andronik'in

saldırısına uğramasını aklından çıkaramıyordu. Nâzım bir kaç gün önce de şahit olmuştu buna benzer rahatsızlık verici bir olaya. Ermenistan'ın Çaykavuşan'a komşu olan bir yerinden arabayla geçiyordu. Bir okul binasının önünde arabasını durdurup binaya yakın olan çeşmeden su içtikten sonra, beyaz çiçekler açmış akasya ağacının gölgesinde azacık dinlenmek istedi ve çimenlerin üzerine serildi. Sakallı genç öğretmenin sınıfta volta atarak öğrencileriyle soru-cevap şeklinde diyalogu, camdan açıkça duyuluyordu. Nâzım'ın doğup büyüdüğü köy Ermenistan sınırında bulunduğundan ve Ermeni komşularıyla sık sık temasta olduğundan, öğretmenin söylediklerini az çok anlıyordu. Öğretmen önce kafasında fesi olan, kiremitten hazırlanmış ufak bir insan figürünü öğrencilere göstererek sordu:

–Çocuklar bu yaratık hangi ırktandır sizce?

Öğrenciler koro halinde:

–Öğretmenim Türk'tür, dediler.

–Aferin size! Türk bizim neyimiz olur?

–Öğretmenim, Türk bizim düşmanımızdır.

–Aferin! O zaman söyleyin bakalım, Türk'ü görünce ne yapmalıyız?

–Öğretmenim öldürmeliyiz.

–Nasıl öldüreceğiz peki?

Orta sırada oturan tombul çocuk:

–Alnına bir kurşun sıkarak, dedi.

Öğretmen hoşnut bir gülümsemeyle kafasını salladı:

–Hayır! Bu yetmez!

Önde oturan cin gözlü çocuk ileriye atıldı:

–Öğretmenim Türk'ün başını kesmek lazım.

–Hayır! Bu da yetmez!

Bir başkası yerinden kalkarak:

–Öğretmenim, gözlerini oymalıyız, dedi.

Öğretmen dudaklarını büzerek yine kafasını salladı:

–Türk'e bu da az gelir, sen de bilemedin!

Yassı şakakları ve kafasında takke olan eğri burunlu çocuk oturduğu sıradan kalkarak biraz öne çıktı ve öğretmenin yüzüne bakarak:

–Öğretmenim, dedi. Evimizde, duvarda bir sürü fotoğraf var. Babam... babam diyor ki onlar bizim dedelerimiz, ninelerimizdir. Orada benim de dedemin büyük bir resmi var. Babam onları fotoğrafçıda büyüttü. Annem de, babam da diyor ki, onları Türk'ler soykırımda öldürdüler. Babam diyor ki, Türk'ler bizim birinci düşmanımızdır. Er ya da geç onlardan kısas alacağız. Öğretmenim Türk'ü kurşuna dizmek, kafasını koparmak, gözlerini oymak, kulaklarını, burnunu keskin bıçakla kesmek, sonra da... sonra da ateşe atmak, yakmak gerekiyor.

Öğretmen çocuğun cevabından memnu kalarak, gülümsedi ve elini onun omuzuna koydu:

–Aferin! Doğru söyledin! Sana beş yazıyorum!

Nâzım bunları duyar duymaz kulaklarını tıkadı ve çabucak atladı arabaya. Yol boyunca: "İnsan sevgi için, barış için yaşamalı" diye düşündü "körpe beyinleri bu şekilde yıkanan bir ırkın gelecek nesli, nasıl bir istikbal hazırlıyor insanlık için? Tarihi saplantılar, soykırım masalları bu milletin rahatını, uykusunu kaçırmış. Ne kendileri adam gibi yaşıyor, ne de başkalarını yaşatıyorlar. Bizimkiler ise gaflet

uykusundalar. En yağlı lokmamızı Ermenilere yediriyoruz. Bakü'deki en lüks evler, görevler ve koltuklar hep Ermenilerde. Onlar ise, bunların kadir kıymetini bilmiyor. Bunun sonu ne olacak acaba?..

Kafasında sisli, çelişkili düşünceler dolaşan genel yayın yönetmeni, uzandığı çekyatın üzerinde uykuya daldı. Parmakları gevşediğinden elinde tuttuğu gazete yere düştü. Seriye az önce kocasını azarlamasına rağmen, onun çektiği sıkıntıları, yaşadığı tedirginlikleri iyi biliyor ve anlıyordu. Nâzım'ın üstüne ince ve yumuşak bir battaniye attı. Sonra Feyyaz'ı kucağına alarak Nâzım'ı uyandırmamak için parmak uçlarında mutfağa geçti. Eybalı Selamov'un halıları ve kilimleri ile böbürlenmesi ve gazeteyi maskara etmesi, Andronik'in Kudrete "Türk sıpası" diyerek saldırması, Ermeni okulunda çocuklara anlatılan korkunç hikayeler, Ermeni çocuklarına Türklere karşı aşılanan zehirli fikirler, Nâzım'ı rüyada da rahat bırakmıyordu. Kabus görmüş gibi birden yerinden sıçradı ve battaniyeyi üzerinden atarak gözlerini açtı. Yorgunluk akan suratını ter kaplamıştı. Uykulu gözlerini ovarak etrafına bakındı ve kimseyi göremedi. Ayağa kalktı ve lavaboya girerek musluğu açtı, yüzünü yıkadı. Yemek masasına yaklaşarak, oturmadan önce Seriye'yi çağırdı. Seriye yemek tenceresini henüz ateşin üzerine koydu. Öğlen tatilinden bir hayli geçmesine rağmen, Seriye kendisi de yemek yememiş, Nâzım'ın uyanmasını beklemişti.

Nâzım küçük Feyyaz'ı dizinin üstüne oturttu. Seriye sofraya yemek, meyve koyduktan sonra, kendisi de onların yanında oturmak için karşılarına geçti. Kocasının huyunu ve alışkanlıklarını çok iyi biliyordu kadın. Morali bozuk oldu mu, işteki, ailedeki sorunlardan bahsedilmesinden hoşlanmaz, sinirlenirdi. Küçük Feyyaz'ın yaramazlıklarından, yeni yeni hecelediği şirin ve komik sözlerden, afacanlığından bahsedilince ise, gülmeye başlardı. Seriye kocasının dikkatini onu rahatsız eden düşüncelerden ayırmak için sordu:

–Feyyaz'ın neler konuştuğunu duydun mu hiç?

Nâzım'ın keyfi bir anda düzeldi.

–Hayır duymadım. Ne diyor ki?

–Söylesin de duy babası.

Seriye Feyyaz'ı konuşması için ikna etti ve çocuk dili topallaya topallaya ezberlediği cümleyi okudu:

–Ağaç olsaydım, yolda dursaydım, babam gelince, gölge salsaydım.

Nâzım kahkahayla gülmeye başladı. Feyyaz'ın incecik, titrek sesini duydukça, kalbini yaralayan, inciten şeylerin etkisinden bir anda kurtularak, dünyadaki bütün olumsuzlukları unutuyordu.

Evden çıkarken keyifliydi artık. Sokağın sonuna varıncaya kadar, Feyyaz annesinin kucağından babasına el salladı.

Nâzım gazete binasına ulaştığında, yine Eybalı Selamov çizmelerini gıcırdatarak siyah gölge gibi geldi dikildi gözlerinin önünde. İçinde onu parçalayan, başkaldıran nefret duygusu tekrar büyümeğe başladı. Nâzım'ın kaşları çatıldı, gözlerini kıstı ve belini eğerek dağınık düşüncelerle odasına girdi. Dikkatini dağıtmak için önüne bir kağıt koydu ve eline kalemi alarak yarınki gazete için yazı yazmaya başladı. Ama başarılı olamıyordu. Düşüncelerini toparlayamadığı için yazdıklarını beğenmedi. Üçüncü denemesinin de başarısız olduğunu görerek kalemi bıraktı ve valinin sekreterini aradı. Nâdir Halafoviç'in işe gelip gelmediğini sormak için. Sekreter onun bugün de işe gelmediğini, ateşi olduğu için doktorun dışarı çıkmasına izin vermediğini bildirdi.

Nâzım arkadaki raftan Nizami'nin, Hugo'nun, Shakespear'in eserlerini tek tek eline alarak karıştırmaya başladı. Okuduğu ve altını çizdiği hikmetli sözleri, özdeyişleri bir daha okudu. O hep kitap sayfalarında arardı sıkıntılarından kurtulmanın yolunu. Dahi ediplerin sözleri ona teselli veriyordu. Karşılaştığı olaylara, yaşadığı döneme, geçici kanunların değil, onların gözüyle bakıyor ve çare arıyordu. Ama fazla hassas yapısı onu rahat bırakmıyordu. Azgın ve ahlaksız bir kişinin gazeteye, onun genel yayın yönetmenine karşı sarf ettiği safsatalar, çirkef dolu sözler onu çileden çıkarıyordu. O Eybalı Selamov'la arasında geçen diyalogu Nâdir Nasrullayev'e anlatmak, içini dökmek istiyordu. Vali de aksi gibi hastalanmıştı. Nâzım önündeki kitapları karıştırdıktan ve bazı cümleleri dikkatle okuduktan sonra, masasının üstünü topladı ve ayağa kalktı: "Hayır iyileşmesini bekleyemem. Selamov'un edepsiz konuşmalarını hemen şimdi anlatmalıyım ona. Hiç şüphem yok, Nâdir Nasrullayev, Eybalı Selamov'un gazetede bana söylediklerini duyduğunda, derhal olağanüstü kurulu toplayarak haddini bildirecektir ona. Çünkü gazete, valiliğin resmi yayın organıdır. Gazeteye saygısızlık, valiliğe saygısızlıktır. Nâdir Nasrullayev, Eybalı Selamov'u bu davranışı için görevinden alarak partiden ihraç edecektir..."

Nâzım saatine baktı. Mesai biteli epey olmuştu. Herkes evine gitmiş, bina boşalmıştı. Bir tek gazeteyi baskıya hazırlayan matbaa işçilerinin bitkin ve yorgun sesleri ve odaları süpüren temizlikçi kadının yerde sürüklenen metal kovasının sesi duyuluyordu.

Nâzım valilik binasının karşısında bulunan elektrik santralinin yanından geçen eski bir su kanalının ikiye böldüğü şehir parkına girdi. Nâdir Nasrullayev'in yaşadığı evin arka duvarı, parkın çitleriyle bitişikti. Vali eskiden Nâzım'ın komşusuydu. Vali olunca bu "mütevazı" binaya taşınmıştı! Yapının kıble tarafındaki duvarını kaplayan sarmaşık çiçeklerinin renkleri göz doldursa da kokusu duyulmuyordu. Nâzım yeni temizlenmiş ve silinmiş kırmızı basamaklı merdivenden kalkarak, terasa çıktı. Vali'nin karısı Tamara Nâzım'la isteksizce selamlaşarak, kuru bir sesle:

–Buyurun geçin, dedi.

Nâzım eğilerek ayakkabılarını çıkardığı sırada, valinin yatak odasından bu eve yabancı olan, ama kendisine çok tanıdık gelen bir ses duydu. Nâzım "keşke gelmeseydim" diye düşündü "misafiri var galiba". Geri dönmek istedi, ama bunun da doğru olmayacağını düşünerek vazgeçti. Kapıyı yavaşça vurdu ve daha sonra açtı. Odada Eybalı Selamov'u görünce şoke oldu. "Olamaz! Yanlış yere mi geldim ben!" Nâdir Nasrullayev'in uzandığı yatağın başucundaki duvarda el işi halı asılıydı. Valinin yüzü Eybalı Selamov'a dönüktü. Selamov çizmelerini çıkarmamıştı. Bacak bacak üstüne atmış, valiyle tatlı tatlı sohbet ediyordu. Nâzım ikisini bir arada görünce, ne ilerleyebildi, ne de geriye gidebildi. Bir anlık donakaldı yerinde. Nâdir Nasrullayev yorganın altında doğrularak:

–Buyurun Nâzım Muallim, buyurun! dedi. Geçin içeriye.

Nâzım başıyla her ikisine selam verdi ama tokalaşmadı. Daha sonra geçip yatağın ayak kısmında duran sandalyeye oturdu. Ortalığa bir sessizlik çöktü. Genel yayın yönetmenini karşısında gören vali ve sovhoz müdürü bozulmuştu. Eybalı Selamov burada bulunmasının anlamsız olduğunu ve valiyle serbest konuşamayacağını düşünerek ayağa kalktı ve elini valinin alnına koydu.

–Çok kötü hastalanmışsınız, Allah şifa versin. Sakın ayağa kalkmayın! Hastalığınız daha da azar yoksa. Bir kaç gün dinlenin, dedi ve elini hastanın

alnından çekerek doğruldu, sizden müsaade isteyeceğim. Bana bir diyeceğiniz var mıydı?

–Teşekkür ederim, zahmet ettiniz. Çocuklara selam söyleyin.

Eybalı Selamov:

–Size acil şifalar diliyorum, diyerek yatak odasından çıktı ve terasta durarak:

–Tamara hanım, ben gideyim artık, dedi. Bir zahmet hurçumu geri verir misiniz. Boşalttıysanız eğer sepetimi de alayım lütfen.

Eybalı'nın söylediklerinin yatak odasında da duyulduğunu gören Nâdir Nasrullayev, Nâzım'ın dikkatini Eybalı'nın hurçundan, sepetinden uzaklaştırmak için bağırdı:

–Tamara, gürültü yapmayın orada! Kapıyı da kapat, rüzgar geliyor.

Sonra da inleyerek sağ yanı üzerine döndü.

Vali gazetede Eybalı Selamov'a yöneltilen eleştirilerle ilgili konuşmak yerine, yatağında ah-uf ederek, sağa sola dönüp duruyor, durmadan kıvranıyordu. Belli ki Nâzım'a da "bu konuyu açma" mesajı vermeye çalışıyordu. Nâdir Nasrullayev ağzına iki hap koyarak, bir iki yudum su içti ve kafasını yastığa indirerek inlemeye başladı:

–Bir dağ köyüne git-miş-tim... Terlediğim halde buz gibi soğuk su içtim. Şimdi de anjin olduğum söyleniyor. Boğazımın içi kıpkırmızı, soğuk algınlığım da var. Ateşim otuz dokuza yükselmişti. Doktorlarda da insaf adına hiç bir şey kalmadı ki birader. İnsana bu kadar iğne yapılır mı hiç?! Kıçım delik deşik oldu. Ah! Ah! Çök kötüyüm, çook. Hasta inleye inleye arkasını Nâzım'a, yüzünü ise duvara çevirdi. Of, of! Nefes alamıyorum. Havam yetmiyor sanki. Tamara! Tamara! Kız! Pencereyi azacık açsana, havam yok, boğuluyorum.

Tamara kaz gibi fıs-fıs sesleri çıkararak Nâzım'ın yanından rüzgar gibi geçti ve pencereyi açarak söylenmeye başladı:

–Vallahi bu eve gelip gidenlerden bıktım usandım artık! Tamam, ben nasıl olsa alışkınım, peki ya bu hastaya da mı acımıyorlar? Gelen misafire de git diyemiyorsun ki! Utanıyorum kapıdan geri çevirmeye... İnsanlarda anlayış kalmadı valla...

Nâdir Nasrullayev sırt üstü dönerek karısını azarladı:

–Kız saçmalama!

Sonra da zoraki bir gülümseme belirdi yüzünde.

–Nâzım yanlış anlar, onu kastettiğini düşünür. Oysa kendisini ne kadar sevdiğimi, saydığımı bilirsin.

–Hayır canım, ne biçim söz bu!? Kapılarım her zaman Nâzım'ın yüzüne açık. Onu bir tek sen değil, hepimiz çok seviyoruz. Ben şu sovhoz müdüründen bahsediyorum. Onun benim evimde işi ne ya?! Görenler de "Eybalı valiye bir şey mi getirdi acaba" diye düşünecektir. Allah belasını versin Eybalı gibi arsızların. Hasta olmasaydın eğer, ona ne yapacağımı bilirdim ben. Kapıdan içeri sokar mıydım sanıyorsun o densizi? Köpek gibi kovardım!

Nâdir Nasrullayev karısına katıldığını ifade ederek:

–Ah! Ah başım! Çatlayacak gibi oluyor... Evet Tamara, haklısın... Evimize garip garip adamlar geliyor, şaşırıp kalıyorum valla. Eybalı yüzsüz herifin teki, ne diyebilirim ki ben ona? Defol git desem ayıp olmaz mı? Of! Of! Sırtım, belim, boynum her yerim ağrıyor, kafam zonkluyor...

Nâdir Nasrullayev yüzü üste uzanmaya çalıştığı sırada yastığı azacık kaydı ve çizgili döşekle beyaz yastığın arasındaki elli ve yüzlük banknotların uçları göründü... Durmadan inliyordu.

–Ah başıım! Aaah! Salaklık ettim, terli terli su içmemeliydim...

Hasta tekrar sol yanına dönerek bağırdı:

–Tamara! Tamara! Doktora telefon et. Gelsin de iğnemi yapsın, fenalaşıyorum... Sırtım yanıyor sanki. Ah! Ah! Nedir bu çektiklerim!? Son zamanlar turp gibiydim. Nazara geldim. Of! Of!

Vali'nin ah vah'larını dinleyen Nâzım, oturduğu yerde hareketsiz kalmıştı. Riyaya, ikiyüzlülüğe karşı kalbinde şiddetli bir öfke ve nefret başkaldırıyor, boğuluyordu sanki. Valiye diyeceği sözlerin yerine, yüzüne tükürmeyi tercih ederdi... Ama bunu yapmadı. Böyle bir terbiyesizliği yakıştıramıyordu kendine. Ayağa kalktı ve bakışlarına sert ifade katarak:

–Ben gidiyorum, dedi.

Vali yatağında doğrularak zor duyulur bir iniltiyle:

–Teşekkür ederim Nâzım, çok sağol. Senden razıyım dostum. Aaah! Aah! Gazetede ne yazdığını bilmiyorum, henüz okuyamadım çünkü. Ama arkadaşlar anlattı bana. Makale garez kokuyor dediler. Biliyorsun, Eybalı'dan ben de nefret ederim. Ama yıllardır bu görevde bulunuyor, büyük bir tecrübeye sahip. O köyün sakinleri de zor idare edilir türden insanlardır. Onlarla Eybalı'dan başkası baş edemez inan bana. Onu görevinden alır, yerine başka bir gerizekalıyı atarsak işin içine eder, köyü de mahveder. Buna müsaade edemeyiz! Hem sen daha gençsin, onun gibileriyle uğraşma istersen. Bu arada köylerinizin de komşu olduğunu unutma. Dışarıdan bakan ne düşünür, ne der? Eybalı'yı da tanırsın az buçuk. Arsızın, hayasızın tekidir! Deminden beri burada neler konuştuğunu bir bilsen! Nâzım benden at istedi, ben de vermedim diyor. Bu da yetmiyormuş gibi ondan halı, kilim istediğini de iddia ediyor. Güya sana "gazetecilere verecek halı yok bende" demiş. Oh! Oh! Gerçi salladığını biliyorum, ona inanan mı var? İnanmıyorum ama, seninle ilgili ileri geri konuşuyor. Bakü'ye şikayet mektubu bile yazmış senden. Telegrafal yollayacağını söylüyordu. Aldım okudum. Korkunç şeyler yazmıştı. Ben de yırttım attım, saçmalama dedim ona. Ha gazeteyi şikayet etmişsin, ha beni, ne fark eder? dedim. Neyse işte, bir yolunu bulup sakinleştirdim herifi. Artık bundan sonra onunla uğraşma tamam mı? Şimdiye kadar entrikadan hayır gören oldu mu? Herkesle iyi geçinmeliyiz. Eybalı aslında hayırsever bir arkadaşımız. Bu devirde aklı başında yönetici bulmak kolay mı sanıyorsun? İyi veya kötü, köyünü idare ediyor işte. Beni yanlış anlama sakın! Onu savunduğumu falan düşünme! Kesinlikle! Bunları sadece senin iyiliğin için söylüyorum. Şunu da aklından hiç çıkarma! Seni asla Eybalı gibi deyyuslara yem ettirmem!

Nâdir Halafoviç ellerini yorğanın altından çıkararak göğsüne koydu ve inleye inleye:

–Tamam canım, daha fazla ayakta durmana gerek yok, git istersen, diyerek Nâzım'a elini uzatmak istedi. Nâzım kendisine uzatılan eli sıkmadı ve nefret dolu gözlerle valinin terli suratına son kez bakarak, kapıya yöneldi. Odadan nasıl çıktığını, merdivenleri nasıl indiğini anlayamadı kendisi de.

Nâzım gidince, hasta aceleyle yerinden sıçradı ve yastığını kaldırdı. Paraların sarıldığı gazete sayfası yırtılmış, elli, yüz rublelik banknotlar yastığın altına dağılmıştı. "Ya Nâzım farkettiyse bunları?" diye geçirdi aklından. Paralara baktı

dikkatle. Tedavüle yeni giren kırmızı on rubleliklerin rengi hastanın çehresine yansıdı sanki. Durumu birden bire düzeldi. Doktorların yazdığı ilaç ve iğneler bile, onu bu paralar kadar iyileştiremezdi. Hastanın ateşli yüzü bir anda aydınlanıverdi. Karısını çağırdı. Tamara mutfaktan çıkarak, bulaşıklı elleriyle kocasının yatak odasına girdi:

–Eybalı'nın getirdiği tereyağını ve balı dolaplara yerleştirdim. Helal olsun ona. Çok iyi bir insan. Onu kolla bey! Gazeteye mazeteye de aldırma sen! Ne yazarlarsa yazsınlar. Eybalı gibisini başka nerede bulacaksın?

Nâdir Nasrullayev elindeki para paketini Tamara'ya uzattı:

–Eybalı bu paketi yastığımın altına bıraktı. Kaç para olduğunu bilmiyorum. Sen sayarsın artık...

Elleri bulaşıklı olan kadın, paketi altın bilezikli, tombul bileği ile göğsüne sıkarak komşu odaya yürüdü...

24

Nâzım büyük parkın alt tarafından dolaşarak ana caddeye çıktı. Mazotla boyanmış siyah elektrik direklerinden asılan zayıf lambalar, asfaltı loş ışıkla aydınlatıyordu. Dolunay kah beyaz bulutların arkasında saklıyordu yüzünü, kah açık gökyüzünden şehri aydınlığa boğuyordu. Gece doğasının güzellikleri sinirleri gergin olan Nâzım'ın gözlerinden uzaktı. Sağına soluna bakmadan sokakta yürüyordu. Ama nereye, nasıl ve niçin gittiğinin kendisi de farkında değildi. Sarhoş bir magandayı andırıyordu şu anda. Kendisini tanıyan insanların verdiği selamlara da karşılık vermiyordu. Onların yanından rüzgar gibi geçiyordu. Dakikalar boyunca böylece yürüdü durdu. İleriden havlayarak üzerine doğru koşan köpek ona yaklaşmak üzereyken, Nâzım deminden beri daldığı düşüncelerden sıyrıldı. Köpekten kurtulmak için bir çare bulmalıydı hemen. Yol kenarında duran iri gövdeli bir ağacın arkasına geçmek isterken ayağı kaydı. Üstü çalılarla örtülü olan su arkına düştü ve göbeğine kadar ıslandı. Nâzım arkın içinden kurtulmak için bir hayli yürüdü ve ilerideki düzlüğe çıktı. Bir gün önce satın aldığı yeni ayakkabısı çamur içindeydi. Elbiselerinden pis sular sızıyordu.

Nâzım elini alnına koydu ve ağaçların arasında anlamsız zigzaglar çizerek:

–Neredeyim ben? diye düşündü.

Burası şehrin bittiği noktada, kara dikenden kalın korkulukları olan, düzensiz inşa edilmiş gecekonduların arasında bir yerdi. Nâzım'ın oturduğu sokak çok uzaklarda kalmıştı. O tekrar geriye döndü. Karşıdan birilerinin geldiğini farkedince, bu hâlinin görülmemesi, sıkılarak yol kenarındaki meyve ağaçlarının, elektrik direklerinni veya yıkılmış bir duvarın arkasında saklanıyordu. Oturduğu apartmanın önüne vardığında, camlardan süzülen ışıklar onu aydınlatmasın diye, binanın gölgeli kısmından yürüyerek içeriye girdi. Seriye onu bu halde görünce heyecanlı bir sesle:

– Nâzım ne oldu sana? diye haykırdı. Nereye düştün? Nasıl oldu?

Küçük Feyyaz kanatları yeni açılan yavru kartal gibi kollarını açarak, babasının üzerine atladı. Nâzım oğlunu kucağına aldıktan sonra karısına döndü. Soğukkanlı bir biçimde:

–Merak etme, önemli bir şey yok, dedi. Arkın üzerinden atlamak isterken ayağım kaydı, suya düştüm. Abartılacak bir durum yok. Hem suya düşmenin temizlik alameti olduğu söylenir.

Karısını sakinleştirmek için söylediği bu cümlelerden sonra, kış güneşinin tutkun gökyüzünde parlamasına benzer, zoraki bir gülümseme belirdi dudaklarında.

Seriye ona temzi elbiseler getirdi ve Nâzım yatak odasına geçerek üstünü değiştirdi.

Bir bardak çay içtikten ve kendine geldikten sonra, teybe bir kaset koydu ve Fikret Amirov'un 'Kürt afşarı' semfonik "muğam"ını dinlemeye başladı. Sinirlerini yatıştıran ve stresten kurtulmada her zaman kendisine yardım eden bu müziği dinleyerek divana uzandı ve Feyyazı kucağına aldı. Çocuk tombul suratını babasının yorgun yanağına yaslayıp kollarını onun boynuna doladı. Nâzım müzik eşliğinde, Nâdir Nasrullayev'in, Eybalı Selamov'un kirli işlerinden, hilelerinden uzaklaşarak hayalinde doğup büyüdüğü memleketine seyahate çıktı. Hayal dünyasında, terden omuzları tuz kaplamış babasının bağda bostanda işlettiği tırpanın hışıltısını dinledi. Elinde çifte Çiçekli'nin kayalarında, ayağı kınalı keklik avladı. Gelin Mağarası'nın altındaki dut bağlarında, ağacın altında durarak çarşaf tuttu akranlarıyla ve dökülen dutları ayıklayarak yedi. Yaşlı halası ateşin üstündeki kazanda fokur fokur kaynayan ve taşan doşafın köpüklerini büyükçe bir kepçeyle toplayarak bakır kaba doldurdu ve titreyen damarlı elleriyle ona uzattı. Yularsız Keher'ini[56] yelesinden tutarak Yazı ovasında kareler şeklindeki yemyeşil tarlaların arasında dörtnala koşarak at yarışına katıldı. Kartal oldu ve ilk cümlelerini kurduğu köyünün semasına yükseldi. Şırşır pınarına, Aynalı vadisine, Çay bağlarına, Balabantepe'ye, Kıbletaşı'na, çocukluk izlerini taşıyan inişli yokuşlu çığırlara çılgın bir hasretle baktı. Sinesinde uyuyan Feyyaz'ın ılık nefesi, yorgun yüzünü yalıyordu. Baba oğul tatlı bir rüyadaydılar şimdi. Seriye onları rahatsız etmek istemiyordu. Kaset sonuna kadar çalıp bittikten sonra teyp kendiliğinden kapandı. Nâzım hayaller alemindeki seyahatine rağmen, seyrine daldığı esrarengiz dünyasından ayrılamıyordu. Terden sırılsıklam olmuştu. Seriye saate baktı. Gece yarısını geçmişti. Teyp susuyordu. Bir tek yüzükoyun babasının göğsünde uyuyakalan küçük Feyyaz'ın hafif mışıltısı duyuluyordu.

Seriye onların uyuduğu divana yaklaşarak kısık bir sesle:

–Nâzım! Hayatım divanda uyulmaz. Kalk üstünü başını değiştir, rahat rahat yatakta uyu, diyerek Feyyazı babasının üstünden aldı. Nâzım gözlerini açtı.

Seriye'nin makyajsız yüzüne, masum, tertemiz ve sürmesiz gözlerine, kucağında uyuyan çocuğa gurur ve şefkatle baktı. Onu her zaman işte bu haliyle, boyasız, süssüz, sade ve mütevazı görmek istiyordu.

Seriye gülümseyerek:

–Kalk hadi, kalk dedi. Seni böyle uyuşuk görmeye alışkın değilim. Son zamanlarda çok değiştin, alıngan oldun. Her şeyi dert ediyorsun kendine, böyle de olmaz ki!

Nâzım gözünün birini kısarak, sevecen bakışlarla karısını tepeden tırnağa süzdü:

–Ciddi misin?

Seriye kucağındaki çocuğu yatak odasına götürdü ve yatağına yatırdıktan sonra salona geri döndü. Kocasının az önce şakayla sorduğu soruyu cevapsız bırakmak niyetinde değildi.

[56] Keher – Açık kesatne renginde at

–Evet gayet ciddiyim. Sen bir gazetecisin, dolayısıyla kültürlü, eğitimli bir insansın. Hayat tecrüben de var çok şükür. Çocuk değilsin artık! Bazı şeyleri bilmen gerekiyor. Yaşadığımız bu dünyanın ışığı da var, karanlığı da. İyiliği de var, kötülüğü de. Siyahı da var, beyazı da. Merhameti de var, zulmü de. İnsan her şeyi zıttıyla benimsemek, kabul etmek zorundadır. Mutlu olmak, mutsuz olmak kadar çetindir. Sorunsuz, tasasız yaşam, aşırı saadet ve mutluluk insanları Allah'tan uzaklaştırır. Biraz burunları sürtününce de, hemen ellerini açarak imdad dilemeye başlıyorlar. Yoksulluk sorunun kalmadığını, herkesin zengin olduğunu farzet. Toplumun gelişmesi iflasa uğrar, insanlar akla hayale gelmeyecek cinayetler işlemeye başlarlar. Sense bu hayatın sorunsuz, kazasız, belasız ve sıkıntısız olmasını istiyorsun, bunun savaşımını veriyorsun. Madem her dakikası mücadeleyle geçen bir mesleği tercih etmişsin, o zaman mücadelenin kolay olmadığını da kabulleneceksin. Sabırlı olacaksın, başka çaresi yok.

Nâzım kafasını sallayarak Seriye'nin söylediklerini onayladı ve şakayla:

–Tamam. İşte şimdi anladım neden gazeteci olmadığını. Öğretmenlik kolay değil mi?

–Hayır, yanılıyorsun canım. Sorumluluk bilinci olan insanlar için bütün meslekler zordur. Oysa günü birlik hesaplarla yaşayan, ufak çıkarlar peşinde koşan insanlar için her meslek kolaydır. Ama yine de bana hangi mesleğin daha zor olduğunu sorarsan, hiç tereddüt etmeden öğretmenlik derim! Çünkü biz insan yetiştiriyoruz, genç dimağlara yurttaş bilinci aşılıyoruz. Bana kalırsa, toplumumuzda yaşanan sıkıntıların sorumluları, mesleklerini küçümseyen beceriksiz öğretmenler ve tabii ki tesadüf sonucu siyasete gelen yetkililerimizdir.

–Anlaşılan bir fırsatını bulsan, beni acımasızca cezalandırabilirsin.

Nâzım bunları söyledikten sonra, Seriye'nin dümdüz saçlarını okşadı.

Kadın gülümeseyerek:

–Elbette! Seni cezalandırmaya hakkım var ama kıyamıyorum işte. Hem bu devirde insanları cezalandırmak için, büyük sebepler aramaya gerek yok. Ufacık bir bahane bile yetiyor.

–Seriye öğretmen, size bugün ne oldu böyle? Felsefi etütleriniz beni çok etkiledi. Bana söylemek istediğiniz bir şey mi var?

–Söyleyeceklerimi söyledim zaten. Aşırı alıngansın ve her şeyi abartıyorsun. Bunları yakıştıramıyorum sana. En ufak bir şeyi bile yüreğinde büyütüyor, dert ediyorsun. İnatçısın, taviz vermesini bilmiyorsun, nefretin de en az sevgin kadar güçlü ve büyük...

Nâzım:

–Hayatım, senden bu kadar azar işiteceğimi tahmin edemezdim, diyerek karısının boynunu kucakladı. Tamam, tamam, kapatalım artık bu konuyu.

Biraz daldı ve ekledi sonra:

–Seriye ithamlarının bir kısmını hakediyorum. Anlıyorum seni, çoğu kez eve yorgun ve moralsiz geliyorum, keyfini kaçırıyorum. Açıkçası... bunu itiraf etmek zorundayım, tüm bunlara sebep kendime laf anlatamayışımdır. Keşke bu kadar hassas, duygusal biri olmasaydım. Ben de herkes gibi suya sabuna dokunmadan yaşayabilseydim. Vurdumduymaz olsaydım, beni sokmayan yılan bin yaşasın diyebilseydim... Bu devirde böyleleri saygı görüyor, dürüst, ilkeli ve ahlaklı insanlara ise prim veren yok. Ama ben yine de istemiyorum böyle hayatı. Olduğum gibi kalmak istiyorum. Ben böyle mutluyum. Ama senin söylediklerini de dikkate alacağım. Bu konuda düşünmeye değer.

Seriye somurttu.

–Pek inandırıcı değilsin ama...

Karısının sitemleri Nâzım'ı gerçekten etkilemişti. Bir şeylerin yanlış yürüdüğünü o da görüyordu ama Nâdir Nasrullayev'in, Eybalı Selamov'un iğrenç konuşmalarını, Andronik'in Kudret'e saldırmasını, Ermeni okulunda çocuklara aşılanan nefreti ve kini hatırladıkça, içindeki öfke elinde olmadan daha da büyüyor, peşini rahat bırakmıyordu.

***

...Eybalı Selamov hakkında yayınlanan makale ile ilgili genel yayın yönetmenine açılan telefonların, gazeteye gelen mektupların ardı arkası kesilmiyordu. Postacının getirdiği bir zarfın içinden ise iki karikatür çıkmıştı. Birinci karikatürde Nâzım çok öfkeliydi ve keskin uçlu kalemiyle "Melikli" sovhozunun müdürüne saldırıyordu. İkinci karikatürde ise Nâzım'ın ağzına para sıkıştırılmıştı ve Nâzım bundan oldukça memnun görünüyordu.

Mevzuu bilmeyenlerin Nâzım'la ilgili bu tür bir kanıya varmaları gazeteciyi derinden sarsmıştı. Aslında okuyucuların kuşkulanması çok doğaldı ve onlara hak verilebilirdi. Çünkü sovhozda dönen dolapları ifşa eden yazıdan sonra hiç bir şey değişmemişti tarım işletmesinde. Kamuoyu Eybalı Selamov'un Nâzım'ı satın aldığını, parayla susturduğunu düşünüyordu. Oysa gerçeği bilmiyorlardı. Söz konusu makalenin şehir parti komitesine gönderildiğini, oradan vali Nâdir Nasrullayev'e ulaştığını, valinin bu makaleyi ne hikmetse "Melikli" sovhozuna yani Eybalı Selamov'a gönderdiğini, Selamov'un da onu sümenaltı ettiğini bilmiyorlardı.

Nâzım iki ateş arasında sıkışıp kalmıştı. Valinin taleplerini mi uygulayacaktı, yoksa okuyucu kitlesine mi cevap verecekti? Uzun uzun düşündükten sonra, nihayet kararını verdi ve kapıyı kapatarak bir sigara yaktı. Çalışma masasının arkasına geçerek koltuğuna kuruldu ve aylar önce "Melikli" sovhozu ve şaibeli müdürü Eybalı Selamov hakkında yazdığı yazıyı biraz daha genişletti. Makalede valinin bu konuda takındığı tavır ve sovhoz müdürünün gazeteye gelerek ileri geri konuşması, tehditler savurması açık saçık gözler önüne seriliyordu.

Makaleyi özenle katlayarak zarfa yerleştirdi ve güvenilir birinin aracılığıyla Bakü'ye, ulusal gazeteye gönderdi.

Nâzım her sabah radyoyu açarak gazetelerden ana başlıkları ve haber özetlerini dinliyordu. Yazıları sürekli olarak ulusal gazetelerde de yayınlanmasına rağmen, bir gazeteci olarak ülke çapında üne kavuşamamıştı henüz. Bu yüzden gönderdiği mektubun yayınlanacağına dair inancı fazla değildi. Çok sert bir üslupla yazılmış ve valiyi sert bir şekilde eleştiren makalenin yayına sokulmayacağını, buna kimsenin cesaret edemeyeceğini düşünüyordu. Nâzım çelişkili düşünceler girdabında boğuşurken, odasının kapısı açıldı ve içeriye Azizağa Aydınbeyov girdi. Elinde bir gazete tutuyordu ve keyfine diyecek yoktu.

–Tebrik ederim! dedi ve az önce postacıdan aldığı ulusal gazeteyi açarak masanın üzerine koydu. Nâzım makalesini görünce sabahtan beri perişan olan hali bir anda düzeliverdi ve solgun gözlerinde sevinç pırıltıları cilvelendi. Çehresi de doğal rengine kavuşmuştu artık. Azizağa dakikalarca makaleyi övdükten sonra ekledi:

–Nâdir Halafoviç'in çırasını yaktın işte. Gazeteyi görse küplere binecek. Vay bizim halimize!

Nâzım altında imzası olan makaleden dikkatini ayırmadan ona cevap verdi:

–Islanmışın yağmurdan ne korkusu?

Azizağa Aydınbeyov Nâzım'ın odasından çıkarken, valiliğin kayıtlar şubesinde müdürlük yapan eli bastonlu savaş gazisi Eyup Ahmetli, aksayarak içeri girdi ve heyecanla konuşmaya başladı:

–Nâzım muallim ne yaptınız siz? Adamı rezil rüsvay etmişsin birader!

Nâzım kirpiklerini kaldırarak, hayretle Eyüp'e baktı.

–Adam kim ya?

–Vali, Nâdir Halafoviç'i kastediyorum. Adam memlekete rezil oldu.

Nâzım onu düzeltti:

–O zaman adam değil, Nâdir Nasrullayev diyeceksiniz.

–Tamam işte, ben de onu diyorum. Rezil oldu! Onun yerinde başkası olsaydı, böyle bir makaleden sonra bir gün bile oturmazdı koltuğunda, hemen istifa ederdi.

Nâzım:

–Elbette, böyle necip bir davranışta bulunsaydı, ona adam değil, hatta insan bile denebilirdi. Ama nerede onda bu yürek? Nadir Nasrullayev gibi koltuk sevdalısının istifa edeceğini beklemek abesle iştigaldir. Öyle insanlar vardır ki, yüzüne tükürülmeye razıdır, ama koltuğundan kıçını kaldırmaya asla.

Eyüp Ahmetli bastonunun ucunu ileriye atarak kısık bir sesle:

–Az önce Nâdir Halafoviç'in odasındaydım, dedi. Makaleyle ilgili Bakü'den telefon etmişlerdi ona. Konuşurken yüz ifadesinden ve bazı kelimlerden anladığım kadarıyla, arayan Merkez Komite yetkilisydi. Kendisine ne sölendiyse artık, küçük dilini yutmuşa benziyordu. Apışıp kalmıştı yerinde. Titrek sesiyle makalede yazılanların yalan ve iftira olduğunu, bir kelimesine bile inanılamayacığını söyledi. Bakü'den de "o zaman bir müfettiş yollarız, her şeyi yerinde denetler" dediler herhalde. Müfettişin geleceğini duyan valinin suratı karardı. Kimse gelmesin, gerek yok diye sızlamaya başladı. "Biz hallederiz" dese de, Bakü̈dekiler kabul etmedi. Galiba "suçlanan taraf siz olduğunuz için, şahsınızla ilgili yazılanların doğruluğunu veya yanlışlığını kendiniz yoklayamazsınız" dediler ona.

Eyüp doğruldu ve devam etti:

–Bu lanet olası idarede, kaç yıldır dirsek çürüttüğümü biliyor musun Nâzım? Her şeyden haberim var. Her şeyden! Sizin haklı taraf olduğunuzu her kes biliyor ama ne de olsa vali validır. Bu şehirde sizi sıkıştıryorlar, biliyorum. Ben de bu haksızlığa karşı kayıtsız kalamıyorum, vicdanım rahat değil. Savaşın kanlı yıllarını gördüm ben. Bu yaştan sonra hakka göz kapayamam ve kötünün yanında yer alamam. Bizim şu binada valinin karşısına dikilecek ve sizi savunacak tek bir kişi bile yok. Nerede bizimkilerde o cesaret? Tam tersi, Nâdir Nasrullayev'in gözünde yükselmek için sizin aleyhinizde konuşurlar. Buraya niçin geldiğimi sorarsanız, iki üç gün sonra yazdığınız makaleyle ilgili yoklamalarda bulunmak ve işaret ettiğiniz mali cinayetleri araştırmak amacı ile Bakü'den müfettişin geleceğini size haber vermek istedim. Şimdiden buna hazır olun!

Nâzım memnun bir ifadeyle kafasını salladı ve yaşlı adama teşekkürünü bildirdi:

–Sağolun, çok sağolun. Ama bunun için rahatsız olmanıza gerek yoktu. Er ya da geç, haklı haksızı zail edecektir. Haklı olan her zaman güçlüdür çünkü.

Eyüp Ahmetli iki elleriyle de bastonuna yaslanarak ayağa kalktı. Çıkmadan önce son bir kez cesaret verici konuşma yaparak "hoşçakal" dedi. Nâzım da ona olan saygısından ayağa kalktı ve gaziyi ikinci katın merdivenlerine kadar geçirdi.

***

Nâdir Nasrullayev Nâzım'ı mahvetmeğe hazırdı. Hatta daha beteri, onu diri diri ateşe atmaya bile hazırdı. Soruşturmaya gelecek olan müfettişi satın almak, Nâzım'ın yazdıklarının uydurma olduğunu ona ispat etmek, Eybalı Selamov'u beraat ettirmek için kollarını sıvayıp çalışmaya başladı. Gerekli kişileri tek tek odasına çağırarak, onlara saatlerce "ders" verdi. Eybalı Selamov'u genel yayın yönetmeniyle karşı karşıya getirmek ve ne olursa olsun Nâzım'ın dürüstlüğüne ve kalemine gölge düşürerek onu görevinden uzaklaştırmak için hazırlıklar yapıyordu. Nâdir Nasrullayev kendine yakın bildiği işçilerin hepsini Nâzım'ın üzerine kışkırtmıştı. Nâzım'ın tüm bu dolaplardan haberi vardı. Fakat kendinden emin olduğu için, Nâdir Nasrullayev'in kirli oyunlarına aldırmıyor, bundan pek rahatsız olmuyordu. "Haklı olan kazanır" düsturuna yürekten inanıyordu çünkü.

25

Valiliğin misafirhanesi bir gün öncesinden temizlenmişti. Yorgan-döşekler yenilenmiş, yemek masasının üstüne yeni sofra bezi serilmişti. Pencerelerin önüne saksılarda çiçekler konmuş, masanın üzerine kristal kadehler, meyve ve maden suları dizilmişti.

Mesainin bitmesine az vakit kalmıştı. Valilik binasının önünde mavi bir Pobeda otomobil durdu. Plakasından Bakü'den geldiği anlaşılıyordu. Nâdir Nasrullayev'e derhal beklenen misafirin geldiği haber verildi. Vali odasından çıkarak koşar adımlarla taş merdivenleri inmeye başladı. Saçları erken döküldüğünden başının ortasındaki keli kapatmak için dışarıya hep şapkayla çıkardı. Bu sefer aşırı heyecanından şapkasını başına koymayı unutmuştu. İki eliyle misafirin ellerini sıkarak lüzumsuz ve aşırı bir sevecenlikle:

– Şehrimize hoş geldiniz Süleyman Haliloviç, diye haykırdı. Yahu nerede kaldınız? Yolunuzu beklemekten gözlerim karardı. Doğrusunu isterseniz biraz da tedirgin oldum. Uzun bir yolculuk bu, mazallah ya başına bir şey geldiyse diye düşündüm. Hakikaten korkunç şeyler geliyordu aklıma. Hamdolsun sağ salim geldiniz.

Misafir temkinli bir edayla cevap verdi:

–Teşekkür ederim.

Ve binanın kapısına doğru yöneldi. Nâdir Nasrullayev hemen onun kolundan tuttu ve üst kata beraber çıkarak, valinin odasına girdiler.

Çelimsiz bir yapıya sahip olan Süleyman Haliloviç, oldukça mütevazı giyinmişti. Gömleğinin defalarca yıkandığı ve yıprandığı belli oluyordu. Ayakkabıları eski de olsa, cilalı ve tertemizdi. Zayıf esmer yüzü, kırlaşmaya başlayan kalın kaşları, düzgünce taranmış seyrek saçları bu kişiyi ilk kez gören

insanlarda hoş bir izlenim uyandırıyordu. Nadir Nasrullayev onunla samimiyet kurmak, onu yumuşatmak istediyse de, misafir onun bütün yaltaklıklarına soğukkanlı ve temkinli bir biçimde karşılık veriyordu. Bir ara:

–Genel yayın yönetmeni burada mı? diye sordu.

Vali istihzayla gülümseyerek:

–Onu zor bulursunuz.

–Niye?

–Sizin geleceğinizi duymuşsa eğer, ya hasta numarası yapacaktır ya da bir bahanesini bulup kaybolacaktır.

–Nâzım İlham'ın imzasına ulusal gazetelerde ara sıra rastlıyorum. Kalemi fena değil. Ama şahsen tanışmıyoruz kendisiyle.

–İyi ki de tanışmıyorsunuz.

–Yani o kadar değersiz biri mi?

–Beş para etmez, şerefsizin teki. Şehrimizin anasını ağlatan da o değil midir?

–Ona şerefsiz yapan şeyin ne olduğunu bilmek isterdim doğrusu.

–Mesela bügün sizin çektiğiniz sıkıntı, bunun en bariz ıspatı değil midir? Saatlerdir arabayla yolculuk yapıyorsunuz. Bu zahmete katlandığınız için kendimden utanıyorum valla. Yolda kaza yapsaydınız, aileniz ve bizler bu acıya nasıl dayanırdık? Buralara kadar gelmenize ne gerek vardı? Şehrimizin yerel gazetesi yetmiyor mu yani? Kalkıp da ulusal gazetelere makale göndermek de neyin nesi? Aklına ne eserse, yazıp yolluyor Bakü'ye. Hepsi de son noktasına kadar uydurma.

–Nâzım İlham bir eleştiri yazısı yazdı diye mi ona şerefsiz diyorsunuz? Yani bu yeterli bir gerekçe mi sizce?

Vali bu soruya cevap verebilecek söz bulamadı. Bir müddet sustu. Süleyman Haliloviç onun kızarmış suratına dikkatle bakarak:

–Onun yazdıkları uydurma ve iftira ise, peki niçin dava etmediniz onu? En azından niçin tekzip etmediniz? diye sordu.

–Çünkü yazdığı safsataları okuyup araştıracak zaman yok bende.

–Yaa?! Pekala o zaman nereden biliyorsunuz yazdıklarının uydurma ve iftira olduğunu?

–"Melikli" sovhozunun müdürü Eybalı Selamov güvenilir, dürüst arkadaşımızdır. Büyük bir işletmeyi havale ettiğimiz yetkilinin söylediklerine mi inanalım, yoksa bir gazetecinin yazdıklarına mı?

–Sovhoz müdürü valinin nazarında vicdanlı, dürüst, güvenilir ve samimi olabilir. Peki ya köylüler ne düşünüyor bu konuda? Çalıştırdığı işletme işçilerinin kanaati nedir?

Nâdir Nasrullayev yutkundu. "Çattık belaya. Çetin cevize benziyor herif. Naapacaz şimdi?" Müfettişe laf yetişmediğini gören vali konuyu değiştirmek istedi.

–Süleyman Haliloviç, yol yorgunusuz biliyorum, misafirhaneye gitmeye ne dersiniz. Hem de kesin acıkmışsınız. Yoksa önce birer çay mı içelim?

Müfettiş:

–Aç değilim, yolda biraz yemek yedik. Ama misafirhaneye gidelim diyorsanız, buna itirazım yok.

Odadan çıktıklarında, Eybalı Selamov bekleme salonunda duruyordu. Nâdir Nasrullayev dün onunla görüşmüş ve müfettişle tanışmak için valiliğe gelmesini söylemişti. Ama müfettişin ipe sapa yatmadığını ve tatlı dillere kanmadığını gören

vali bu zor ve ciddi adamla Eybalı'nın görüşmesini uygun bulmadı. Bu yüzden sovhoz müdürünü koridorda görünce, kaş göz işaretleri ile "kıl birine benziyor" anlamında imada bulundu ve Eybalı'yı görmezlikten geldi. Nâdir Nasrullayev'le Eybalı arasında yaşanan hafif elektriklenme müfettişin gözünden kaçmadı. Süleyman Haliloviç kafasını kaldırmadan sordu:

–Bu adam kim? Rahat hareketlerinden sizinle samimi olduğu görülüyor.

–Hayır, hayır... Ben de onu öylesine tanıyorum... Sovhoz müdürüdür... Uzak köyden geldi. Herhalde traktöre ihtiyacı var... Belki de mazot isteyecek yine... Gübresi bitmiş de olabilir.

Nâdir Nasrullayev'in kafası iyice karışmıştı. Ne konuştuğunun kendisi de farkında değildi. Müfettiş çaktırmadan gülümsedi.

Misafirhaneye sohbet ede ede vardılar. Süleyman Haliloviç abartılı ve şaaşalı masaya gözucuyla bakarak, lavaboya geçti. Elini yüzünü yıkadıktan sonra da, salona dönerek masanın köşesinde oturdu. Vali misafiri kolundan tutarak masanın başına geçmesi için ısrar ettiyse de, müfettiş:

–Fark etmez, burası da gayet rahat, diyerek oturduğu yerden kıpırdamadı.

Misafirhanenin aşçısı odaya girerek ellerini ovuştura ovuştura:

–Nâdir muallim her şey hazır, dedi. Önce çay mı alırdınız, yoksa yemekleri hemen getireyim mi?

Valiyle içli dışlı ve samimi olduğu, rahat tavırlarından ve hınzırca sırıtmasından anlaşılıyordu.

Nâdir Nasrullayev müfettişin yüzüne baktı:

–Misafirmizin kararına bağlı.

–Tamam, ben bir çay alırım.

Çaylar içildikten sonra, Nâdir Nasrullayev:

–Süleyman Haliloviç, dedi. Biliyorsunuz burası bir taşra şehri, başkente bakmayın siz, bu tür yerlerde asla kıtlık yaşanmaz, istediğiniz her şey bulunur. Sizin için nefis bir pilav yaptırdım. Koyun pastırması da olacak. Hindi eti, taze balık da ayarladım. Dağlarda biten çeşitli yabani otlardan börek bile yapıldı. İçecek adına da gönlünüz ne isterse artık... votka, konyak, şampanya, şarap...

–Teşekkür ederim ama boşuna zahmet etmişsiniz. Keşke yapmasaydınız bunları. Akşamlar bir bardak yoğurtla yetinirim. Alışkanlık işte. Alkolü de eskiden kullanırdım, daha sonra bıraktım.

Nâdir Nasrullayev'in morali bozuldu. Bir daha ısrar etti:

–Ama böyle olmaz ki! Ta nereden nereye gelmişsiniz. Hem ilk kez görüşüyor, yeni tanışıyoruz sizinle. Bir sofra arkasında ilk kez beraberiz. Ayda yılda bir kadeh de mi yasak yani? Tamam votka içmeyin, buna itirazım yok. Bir kadeh şampanya'ya ne dersiniz? Bu da mı yasak?

–Farzedin ki yedim ve içtim bile. Teşekkür ederim, sağolun.

Şişman vücudu, tombul suratı ve kocaman göbeği olan ahçı tekrar odaya girdi. Üstü başı yemek kokuyordu. Yağlı ellerini ovuşturarak, yine sırıttı ve dişlerini sergiledi:

–Nâdir muallim, mangalı yaktım, önce pilav mı alırsınız yoksa kebap mı?

Nâdir Nasrullayev perişan bir ifadeyle:

–Gerek yok. Hiç bir şey istemiyoruz. Birer bardak yoğurt ver sen bize, dedi.

Müfettiş müdahale etti:

–Nâdir Halafoviç siz bana bakmayın. Siz yemeğinizi yeyin lütfen. Ben yıllardan beri bu diyeti uyguluyorum, kusura bakmayın. Ne yiyecekseniz buyurun yeyin.

Akşama beklenen gösterişli ziyafetin bu şekilde bozulması ahçının tepesini attırmıştı. İçinden misafire lanetler savuruyordu. Vali ondan da meyus görünüyordu bu arada. Cenaze töreninde taziye veriyormuş gibi:

–Tamam sen git işine, dedi. Misafirimiz ne diyorsa onu yap. Birer bardak yoğurt ver bize. Pişirdiklerin de kalsın, yarın icabına bakarız.

Ahçı ziyafet öncesi her zaman neşeli ve keyifli olan Nâdir Nasrullayev'in şu anki somurtkanlığını ve asık suratını görünce daha da üzüldü ve kör pişman geri döndü. Müfettiş ise, onların her ikisini de kırdığını anlayarak, ortamı biraz yumuşatmak istedi:

–Nâdir Halafoviç, lütfen beni yanlış anlamayın. Sizinle yemek yemeği kendime yakıştırmadığımı veya sizi küçümsediğimi asla düşünmeyin. Kesinlikle böyle bir şey yok. Milletimizin ne kadar misafirperver olduğunu biliyorum. Yemeğin en iyisi misafirin önüne konur. Yorğanın en yenisi misafirin üzerine örtülür. Bu saatte olmasa bile, yarın mutlaka sizinle bir lokma da olsa yemek yiyeceğiz. Bu kadar masrafa katlanarak, böyle gösterişli sofralar açmanıza gelince, bunu bir misafirperverlik olarak değil, müsriflik olarak değerlendiriyorum. Lütfen beni yanlış anlamayın. İster akşam olsun, isterse de öğlen vakti. Sofranın da bir edebi, usulü vardır. Yemek yemek başlı başına bir medeniyet ve sanattır. Sofraya yenecek kadar yemek konmalı. Çöpe atılan her lokma bir günah olarak hesabımıza yazılır. Sakın size akıl hocalığı yaptığımı sanmayın lütfen! Akranınız, arkadaşınız olan bir insanın tavsiyeleri olarak görün bunları. Elbette her kesin kendine özgü düşünce biçimi ve yaşam tarzı vardır. Söylediklerime katılmayabilirsiniz, bu da çok doğal bence.

Bu sözlerden sonra müfettiş Nâdir Nasrullayev'in gözünde iyice küçüldü. Vali ona karşı kalbinde tarifi imkansız nefret beslese de Süleyman Haliloviç'in söylediklerine yüzde yüz katılıyormuş gibi:

–Anlıyorum Süleyman Haliloviç, sizi çok iyi anlıyorum, dedi. Size katılmamak mümkün değil. Ne yapalım işte, ta eskilerden, babalarımızdan, dedelerimizden böyle görmüş, buna alışmışız. Sözleriniz bana çok mantıklı geldi. Bundan böyle, israf yapmamaya özen göstereceğiz, söz veriyorum.

Misafirhanede ikisinden başka kimse yoktu. Nâdir Nasrullayev ve Süleyman Haliloviç sofra başında yüz yüze oturuyor olsalar da, aralarında sağlam bir diyalog kuramamanın sıkıntısını yaşıyordu her ikisi de. Nâdir Halafoviç müfettişin yüreğine ne kadar yol aradıysa da bulamadı. Süleyman Haliloviç edebiyat, güzel sanatlar, yakın ve uzak tarihle ilgili konuşmalarının valiye pek ulaşmadığını ve onun için hiç bir şey ifade etmediğini anlamıştı. Valinin sıradan ve seviyesiz konuşmaları ise müfettişi çileden çıkarıyordu. Süleyman Haliloviç inisiyatifi eline alarak unutulmaya yüz tutmuş dinden ve Muhammed Peygamber'den bahsetmeğe başlamıştı ki, Nâdir Nasrullayev onun sözünü keserek, tekrar saçma-sapan konuşmaya başladı:

–Birader, bu devirde valilik yapmak da çok zor be! Çok işkenceli bir görev, çook!

Müfettiş valinin terbiyesizliğine, ikide bir lafını bölmesine ve konuşmak için fırsat vermemesine fena halde kızıyordu ama bunu belli etmiyordu. Nâdir Nasrullayev ellerini kollarını savurarak konuşmasını sürdürdü:

–Üstteki yetkililerimizin bir çok şeyden haberleri yok. Neler sıkıntılara katlandığımızı bir bilseler. Size başımdan geçen bir olayı anlatayım. Artık siz karar verin valilik düşünüldüğü kadar kolay mı, değil mi diye.

Müfettiş dikkat kesildi:

–Evet buyurun, sizi dinliyorum.

–Yakın bir kolhoza, pamuk hasatına gitmiştim. Çiftçi harıl harıl çalışıyordu. Ama biçine gelmeyenler de vardı. Köyde dolaşırken yaşlı bir adamla karşılatım. Kolhoz başkanı laf dinlemiyor diye bu adamı şikayet etti bana. Bu sene bir kilo olsun pamuk kaldırmamış. İhtiyarı alıp götürdük kolhozun yazıhanesine. Aldım karşıma herifi, niçin pamuk toplamıyorsun diye sordum. Yoldaş vali dedi, belim ağrıyor, eğilemiyorum, kalkamıyorum ben. Hem bu kolhozda elli sene alın terimle çalışmışım, artık ne gücüm, ne takatim kaldı. Bu ihtiyar yaşımda, bembeyaz sakalımla nasıl pamuk toplarım? Baktım ihtiyar duygu sömürüsü yapıyor, tepem attı. Ben öfkelendim mi, Allahımı bile tanımam. Köyde berber var mı diye sordum kolhoz başkanına. Hayır dedi, yok. O zaman keskin bir makas getir dedim bana. Başkan odadan çıkınca ihtiyar bana sordu, yoldaş vali ne yapcaksın makası? Ben de, kendi ellerimle önce bıyıklarını, sonra da o gür sakalını keseceğim dedim.

Nâdir Halafoviç keyiflenerek elini eline çarptı:

–Süleyman Haliloviç yemin ederim, adam bunları duyar duymaz ne biçim ağlamaya başladı, görecektiniz... Karşımda diz çöktü, ecel teri dökerek yoldaş vali yalvarırım bu yaşımda beni rezil etme. Pamuk toplamamı mı istiyorsun benden, yarından itibaren tarlada öleceğimi de bilsem çalışmaya başlayacağım, diye yalvardı. Moruk o günden sonra her gün tarlaya gidiyor. Yalnız duyduğuma göre bir iki kere baygınlık geçirmiş.

Nâdir Nasrullayev müfettişin gözlerine bakarak sordu:

–Yanlış bir şey mi yaptım Allah aşkına?

Süleyman Haliloviç dalmış, susuyordu. Muhatabını duymuyordu bile. Vali:

–Dinleyin, dedi. İlginç bir olay daha anlatacağım size. Bir akşam yine tarlaların birini denetlemeye gittiydim. Baktım ki bir köylü, eşek arabasına saman doldurmuş gidiyor. Önünü kestim, nereden aldın samanı diye sordum. Vallahi kolhozun arazisinden almadım dedi. Su arkının ve nehrin kıyısından, biraz da yol kenarından biçtim. Bu gün kaç kilo pamuk kaldırdın diye sordum. Yirmi kilo dedi. Cin ifrit kesildim! Ulan sıpa dedim, kendin için bir dağ kadar saman biçmişsin, ama pamuk toplamaya elin varmıyor öyle mi? Tekme tokat girdim tembel herife. Bayılana kadar patakladım pisliği. Sonra da cebimden kibriti çıkararak, arabadaki samanı yaktım. Yazın ortasında, kupkuru saman! Siz de tahmin edersiniz nasıl tutuştuğunu. Alevler gökyüzüne yükseliyordu. Eşek anıra anıra koşmaya başladı, adam da samanı mı kurtarsın, eşeğini mi bilemiyor? Ne yapacağını şaşırmıştı. Saman da, araba da, eşek de yanıp kül oldular. Gülmekten az kala bayılacaktım. Bu olayı bizim arkadaşlardan birine anlattım, o da isabet olmuş dedi, tembel köylüyü başka türlü adam edemezsin.

Vali karnını tutarak kahkaha atmaya başladı.

Vali konuştukça, Süleyman Haliloviç saman arabasına bağlı zavallı hayvanın çektiği acıyı ve köylünün yaşadığı tarifi imkansız üzüntüyü yaşıyordu. Nâdir

Nasrullayev gülmeye başlayınca ise, müfettişin gözlerine karartı çöktü. Kalbini tutarak, yarı baygın vaziyette sırtını sandalyeye yasladı ve:

–Nitrogliserin hapı var mı sizde? Kalbimden bir sancı koptu, dedi.

Misafirhanenin ilk yardım dolabında her çeşit ilaç bulunurdu. Müfettiş bir hap yuttuktan sonra, gözlerini tavandan ayırmadan dakikalarca hareketsiz oturdu. Kendine geldikten sonra da Nâdir Nasrullayev'in iğrenç ve dehşet verici hikayelerini duymamak ve onlara katlanmamak için yapay bir tebessümle:

–Sayın vali, siz gidin dinlenin, dedi. Eminim evde bekleyenler var sizi. Ben de bu arada uyumak istiyorum.

Vali gittikten sonra, müfettiş kapıyı kilitledi ve çantasında getirdiği kitaplardan birini açarak okumaya başladı.

Uzun zamandır misafirhane binasının köşesinde Nâdir Nasrullayev'i bekleyen Eybalı Selamov, valiyi görür görmez hemen önüne atıldı. Nâdir Nasrullayev kolhoz müdürünün kolundan tutarak onu binadan uzaklaştırdı ve kulağına eğildi:

–Oldukça sert ve kuru birisi, dedi kısık bir sesle. Yaklaşmak mümkün değil adama. Çok denedim kalbine girmeyi ama başarılı olamadım. Hep resmi konuşuyor benimle, aramıza mesafe koyuyuor. Çetin ceviz yani...

–Peki ne yapacağız şimdi? Söylediğinizden de fazlasını getirdim...

Eybalı Selamov'un yakarış dolu bakışları Nâdir Nasrullayev'in şaşkın suratında donup kalmıştı.

–Hiç bir şey yapmayacaksın! Şimdilik sana bu konuda kesin bir şey söyleyemem. Buralarda da fazla gözükme. Sen en iyisi köyüne geri dön, yarın sovhozunu denetleyecekler çünkü. Komisyon üyelerini satın alabilirsen ne ala! Müfettiş olacak bu entele güvenmiyorum ben. Acımadan yakar, mahveder bizi! Kariyerimiz de güme gider şerefsizim...

Eybalı Selamov konuşmak için ağzını açtığı sırada, vali ona fırsat vermedi. Sözünü keserek alçak sesle:

–Bana bak! Fazla konuşma tamam mı? Gören duyan olur yoksa! Beni de yakarsın, kendini de! diyerek Selamov'u yolun ortasında yalnız bıraktı.

Etrafına kuşku ve mahçubiyet dolu gözlerle bakınarak, hızlı adımlarla oradan uzaklaştı ve gözden kayboldu.

26

Sabah erkenden Nâdir Nasrullayev misafirhanenin etrafında dolaşmaya başladı. Süleyman Haliloviç'in uyanıp uyanmadığını anlamaya çalışıyordu. Üst kata çıkmak, odasının kapısını çalmak istedi ama cesaret edemedi buna. Süleyman Haliloviç'in uzun yol geldiğini ve çok yorgun olduğunu düşünüyordu. Üstelik büyük şehirlerin insanları geç uyanırlardı. Oysa Süleyman Haliloviç uyanalı çok olmuştu. Sabah saat altıda kalkmış kitap okuyordu. Yatak odasının küçük penceresi, dışarıya değil, içeriye açıldığından masanın üzerindeki lambanın ışığı dışarıdan görünmüyordu. Rahat uyuyamamıştı bu gece müfettiş. Yolculuk ve yattığı yerin değişmesi değildi onu rahatsız eden. Nâdir Nasrullayev'in söyledikleri onu derinden sarsmıştı. Ne kadar çabaladıysa da uyku girmedi gözlerine. Kirpikleri kavuşunca gözlerinin önüne hemen valinin bıyığını sakalını kesmek istediği yaşlı adam; samanı ve eşeği yanan çiftçi gelip duruyordu. Çiftçi samanını ve arabasını kurtarmak için başarısız bir kaç hamle yapmıştı. Onun bağırması ve haykırışları Süleyman Haliloviç'in kulağındaydı sürekli. Samandan

yükselen ateş yalımları burularak merkebin bedenini sarıyor, zavallı hayvan acıyla anırıyor, çıldırmış insanlığa, kötülere ve zalimlere feryat ve isyan ediyor, sanki Allah'tan yardım istiyordu. Süleyman Haliloviç rüyasında defalarca imdad! imdad! diye bağırarak uyanmıştı. Başını yastığa koyduğunda korku yine sarıyordu bedenini. O ateşin sıcağı onun da yüzüne gözüne yayılıyordu sanki. Bir kaç defa yorganı üzerinden atarak ayağa fırladı ve ceketini omuzlarına atarak odada volta attı. Ardından tekrar uzandı yatağına. En sonunda uyuyamayacağını anlayarak alacakaranlıkta ayağa kalktı ve elini yüzünü yıkadıktan sonra, elbiselerini giydi. Nâdir Nasrullayev'in süsleyip bezeyerek övgüyle anlattığı iki hikayesinin acı veren ve bunaltıcı etkisinden kurtulmak için dün yarım kalan kitabını açarak koydu önüne.

Misafirhanenin yanındaki direkten asılı olan büyük hoparlörlü radyo hırıltılı bir sesle; Moskova saati sekiz deyince, Süleyman Haliloviç deminden beri okuduğu kitabı katlayarak ayağa kalktı. Odasının kapısını açarak bahçeye indiğinde ağaçların arasında dolaşan Nâdir Nasrullayev hızlı ve oynak adımlarla ona doğru yöneldi ve coşkuyla:

–Hayırlı sabahlar, dedi ve gülümseyerek devam etti, şansınız varmış, bugün havada bulut yok, üstelik rüzgar serin esiyor.

Müfettiş ona yaranmak için söylenen bu sözleri kulak ardına vurarak, somurtkan bir ifadeyle sessizce kafasını sallamakla yetindi. Tokalaştıktan sonra, ağaçların yeşil dalları altında sessiz sakin dolaşmaya başladılar. Konuşmak için uygun kelime arayan her iki devlet memuru, susuyordu. Müfettiş hâlâ iç dünyasında seyahat ediyordu. Nâdir Halafoviç ise onunla samimiyet kurmanın yollarını arıyordu. Bahçenin sonuna vardıklarında misafir durdu. Onun ifadesiz ve boş bakışları, alt taraftaki bağlı bostanlı evlerde, şehir hudutlarının dışındaki nehrin rahvan akışında, karşı taraftaki dağların tepelerinde dolaştı. Yüzünü Nâdir Nasrullayev'e dönerek:

–Bütün doğal güzellikler Allah'ın bize armağanıdır. Keşke insanlarda da zerre kadar cömertlik ve merhamet olsaydı.... Ama nerede!?.. Bir birimize düşman kesilmişiz...

Nâdir Nasrullayev müfettişe destek verdi:

–Gerçekten de her kes barış ve huzur içerisinde yaşasaydı, ne güzel olurdu değil mi? Bizim işlerimiz de aksamadan yürürdü. Ne yazık ki dünya kötülerle, şerefsizlerle dolu.

Müfettiş yüzünü ona dönerek, nefret ve hakaret dolu gözlerle valinin sıfır traşlı, tombul suratına baktı.

–Hadi gidelim. Mesainin başlamasına az kaldı.

Onlar salona geçerek yemek masasına oturdular. Vali ekmekten bir parça koparark heyecanla:

–Halk ve millet yolunda bunca sıkıntıya katlanıyoruz, değerimizi bilen yok! dedi. Bu devirde dürüst insanlarla, görevini kötüye kullanan fırsatçılar arasında fark gözetilmiyor maalesef!

Süleyman Haliloviç kipriklerini kaldırarak valiye garip garip baktı ama konuşmadı. Nâdir Nasrullayev ise bu az konuşan, garip adamın dilini çözmek için öksürerek genizini temizledi ve sandalyesini biraz öne çekti.

–Bu ilçeye geldiğim ilk günden rüşvet ve vurgunun kökünü kuruttum. Yetkililerin hemşeri ve dost kayırmaları da artık tarih olmuş bu şehirde. Her yıl tarım hedeflerimizin çok çok üzerinde başarılar elde ediyoruz. Kaç tane ahır

yaptırdığımı biliyor musunuz? Ama Nâzım İlham gibi nankör kalemşörler, tekerimize durmadan çomak sokuyor. Bize engel oluyorlar. Genel yayın yönetmeni olacak bu sahtekarın maskesini düşürmek isteyince de "basın mensuplarına baskı yapmayın" diye uyarı alıyoruz merkezden! Neymiş efendim, basın özgürlüğüymüş! Bu adamlara özgürlük mü verilir?

Süleyman Haliloviç çayını içtikten sonra bardağı masanın üzerine bıraktı ve peçeteyle ağzını sildi. Yüzünde sert bir ifade valiye baktı ve sordu:

–Son bir yıl içerisinde şehirde kaç çocuk doğdu?

–Doğrusu bu konuda bir fikrim yok.

–Ölüm oranı nedir?

–Bunların kayıtlarıyla biz ilgilenmiyoruz. Gerekirse bu verileri istatistik idaresinden alabiliriz sizin için.

–Kaç çift aile hayatı kurdu?

–Şehirde sık sık düğünler yapılır. Bu bilgiler de nikah dairesinde kayıtlı.

–Boşananlarla ilgili ne söyleyebilirsiniz?

–Şiddetli geçimsizlik ve diğer aile içi sorunlarıyla ilgili yanıma gelen çiftler oluyor. Ama o kadar meşgulüz ki, bunlarla ilgilenecek zaman bulamıyoruz.

–Bu yıl liseden mezun olanlar arasında üniversiteyi ve yüksekokulu kaç kişi kazandı?

–Sınavı kazanamadan geri dönenler çok ama kazananlar da var.

–Son bir yıl içerisinde köylerde toplam kaç ev inşa edildi?

–Köylerde ev yapanlar var ama genel olarak insanlarımız göçe eğilimli. Bunun önünü kesmek istiyoruz ama başarılı olamıyoruz.

Süleyman Haliloviç elini çenesinin altına koyarak bir süre düşündükten sonra, valinin binbir renge boyanan arsız yüzüne sertçe baktı ve ayağa kalktı. İç çekerek:

–Sayın vali gidelim artık. Bugün epey çalışacağız sizinle, dedi.

Ana kapıdan valilik binasına girdiklerinde, Süleyman Haliloviç merdivenlerin yanında durdu ve:

–Bildiğim kadarıyla gazete birinci katta bulunuyor, dedi.

Nâdir Nasrullayev soldaki kapıyı gösterdi:

–Evet, işte şurası.

–Sabah sabah bir bakalım diyorum, gazete çalışanları ne yapıyor, ne ediyor diye.

–Buna itirazım yok tabii ki. Ama gazete personelinin bu saatte işte olabileceğini zannetmiyorum. Bunların hepsi alemci çünkü. İsterseniz daha sonra Nâzım'ı odaya çağırır, sohbet ederiz. Gerçi onun suratını görmek istemiyorum ama, siz görüşelim diyorsanız, takdir sizin.

Süleyman Haliloviç bu sözlere de aldırmadan sol kapıdan içeri girdi ve odaları dolaşmaya başladı. Önce sağ tarafta duran büyük, biraz da eskimiş ahşap kapıyı araladı. Ellerinde dizgisi olan matbaa çalışanları ayağa kalktılar. Kızarmış gözlerinden uyku akıyordu hepsinin. Azizağa Aydınbeyov baskı makinesinden yeni çıkmış gazeteleri tek tek sayarak postaya vermek için düzenli bir şekilde bir köşeye yığıyordu. Solgun suratına, batık avurduna, kaşlarının üstüne siyah lekeler düşmüştü. Yüzünü saatlerdir yıkamadığı anlaşılıyordu. Süleyman Haliloviç bir iki adım öne atarak onlarla tek tek tokalaştı, hallerini hatırlarını sordu. Nâdir Nasrullayev ise yabancı gibi onlara kafa sallamakla yetindi. Süleyman Haliloviç matbaa müdürünün karşısına geçerek:

–İyi görmedim sizi, dedi. Ne bu hal?

Azizağa'nın mahçup yüzüne kızarıklar çöktü. Çekingen bir tavırla:

–Gazetenin baskısını henüz bitirdik. Bu gece hiç birimiz uyumadık.

Süleyman Haliloviç hayretle sordu:

–Nasıl yani?! Gece uyumadık da ne demek oluyor?!

–Elektrikler olmadığı için, makinenin çarkını elimizle döndürüyoruz. Gazete zamanında basılsın diye el yordamıyla bir şeyler yapmaya çalışıyoruz işte. Bu yüzden sabaha kadar buradaydık. Genel yayın yönetmenimiz de bu gece bizimle beraberdi.

–Misafirhanede sabaha kadar elektrik vardı, matbaada neden kesik?!

Nâdir Nasrullayev iki adım öne çıkarak onların konuşmasına müdahale etti.

–Yalan söylüyor, bizde elektrikler asla kesilmez! Makinenin motorunu çalıştıramıyorlar herhalde. Ve müfettişin kulağına eğilerek safsatasının devamını kısık sesle getirdi, Nâzım'ın başka hobileri var, matbaa umurunda bile değil.

Azizağa valinin sözlerini duyarak acıyla gülümsedi:

–Valilik için önem taşıyan mekanlarda 24 elektrik var, doğru. Biz ise ne yazık ki valimizin lütfuna mazhar olamamışız. Aramızda büyük mesafeler var, yabancıyız adeta bir birimize. Sizden elektrik isteyen de yok zaten. Biz alıştık artık sıkıntı çekmeye, üvey evlat muamelesi görmeye. Beş kişi bir motorun yaptığı işi yapıyoruz burada, işlerimiz de tıkırında çok şükür.

Matbaa müdürü bunları söyledikten sonra, üzerindeki kirli ve uzun gömleğinin eteğini kaldırarak, yüzüne ve kaşının üstüne düşen lekeleri astarıyla silmeye başladı.

Vali susuyordu. Canlarından bezmiş bu insanların çileli bakışlarında, Nâdir Halafoviç'e karşı nefret seziliyordu. Süleyman Haliloviç valiyle matbaa işçileri arasında yaşanan rahatsızedici dialoğun şiddetlenebileceğini dikkate alarak, konuyu daha fazla deşmek ve derine gitmek istemedi. Baskı makinesinin üzerinden bir nüsha gazete alarak dikkatle sayfaları karışltırdı ve sıcak bir tebessümle:

–Fotoğrafların kalitesi, mizanpaj, konuların güncelliği, kısacası her şey dört dörtlük diyebiliriz. Böyle zengin içeriğe sahip, okunaklı gazete için bir gece uykusuz kalmaya değer, dedi.

Matbaa işçileri şehirlerinin kayıtsız şartsız tek hakimi olan validen bir kerecik olsun böyle bir övgü duymamışlardı. Müfettiş'in gazeteye verdiği bu olumlu not, çalışanları gurulandırdı. Bir anlık da olsa, yorgunluk ve uykusuzluklarını unuttular. Nâdir Nasrullayev ise ikide bir müfettişin kulağına eğilerek:

–Gidelim! Gidelim! deyip duruyor, matbaanın kokusundan ve çalışanların nefret dolu bakışlarından kurtulmak için, Süleyman Haliloviç'le beraber buradan çabucak uzaklaşmak istiyordu. Valinin en büyük endişesi ise, Azizağa'nın misafirin yanında yine de onu eleştirebileceği ihtimaliydi.

Nâdir Nasrullayev'in acele etmesine aldırmayan müfettiş, matbaa çalışanlarının hepsiyle teker teker görüştü, sohbet etti ve işlerinde onlara başarılar diledi. Onun halim konuşmaları ve munis kişiliği, matbaanın tavanından asılı olan gergin havanın bir anda dağılmasına ve yok olmasına neden oldu. İşçilerin yüzü gülüyordu artık. Hayatlarından bıkmış insanların yorgun yüzlerine tatlı tebessüm konmuştu.

Süleyman Halloviç:

–Ben daha bir kaç gün buradayım. Belli olmaz, belki sizinle tekrar görüşürüz, diyerek matbaadan çıktı ve genel yayın yönetmeninin odasına girdi. Nâzım

koltuğunda uyuyakalmıştı. Bugünün gazetesini incelediği sırada, alnını masanın üzerinde duran yumruğuna koyarak, uykuya dalmıştı. Onu bu halde gören müfettiş ve vali, odanın ortasına kadar ilerlediler ve durarak birbirlerinin yüzlerine baktılar. Nâdir Nasrullayev yüzünü ekşiterek, başını salladı:

–Hadi gidelim. Onu tanıdım tanıyalı, hep uyuyor zaten. Bu yüzden matbaa elektrikle değil de, elle çalışıyor, dedi zor duyulur bir sesle.

Nâzım'ın gece uyumadığını bilen Süleyman Haliloviç, bir yandan onu uyandırmak, rahatsız etmek istemiyor, diğer taraftan ise Nâzım'la görüşmeden giderse yanlış olur diye düşünüyordu. Ve o sırada masanın üstündeki telefon çalmaya başladı. Nâzım bu sesi duyunca irkildi ve gözlerini açtı. Odanın ortasında duran iki üst düzey memuru görünce telefonu unutmuştu bile. Koltuğundan kalkarak her ikisiyle de tokalaştı. Misafir onu elini sıkarak:

–Süleyman Haliloviç Cevadov, dedi.

Nâdir Nasrullayev ise Nâzım'ı işaret ederek:

–Genel yayın yönetmenimizin nasıl çalıştığını görüyorsunuz değil mi?! Gazeteci dediğin işte böyle olur! Nâzım'ın kişiliğine ve kalemine sonsuz saygım vardır. Oldukça emeksever arkadaşımızdır, dedi ve sesinin tonunu değiştirerek, inadından da bir kurtulabilse, üstüne yoktur! Ama ne olursa olsun, Vilayet Komunist Partisi komitesi Nâzım İlham'dan memnundur!

–Gazete genel yayın yönetmeninin ünvanına bir validen övgü dolu cümleler duymak, beni mutlu ediyor. İnadına gelince, herhalde arkadaşımızın bu huyu gençliğinden kaynaklanıyor. Bu da zamanla yok olur gider diye düşünüyorum.

Süleyman Haliloviç bunları söyledikten sonra bir ara durgunlaştı ve kendi kendini düzeleterek:

–Bu arada ilkeli olmakla, inatçı olmak arasında büyük fark vardır. Sakın bunları karıştırıyor olmayasınız sayın vali?

–Herhalükarda devlet büyüklerine saygıda kusur edilmemeli diye düşünüyorum. Ben bir valiysem eğer, bir gazetecinin benimle laf dalaşına girmesi, bana karşı gelmesi yakışık düşmez.

Nâzım:

–Haklısınız, bir genel yayın yönetmeni olarak, vilayet yöneticilerine, üst düzey devlet memurlarına itaat etmem gerektiğinin ben de farkındayım. Ama yapılan yanlışlıkları içime sindirmek, yetkililerimizin kanunsuz emirlerini uygulamak zorunda değilim. Erdemli bir insan böyle bir zillete düşmez. Gazeteci bütün konulara vicdanı çerçevesinden ve objektiflik prizmasından yaklaşmalıdır. Beyaza siyah, iyiye kötü demek aldığım terbiyeye, sahip olduğum ideallere aykırı. Bundan sonra da değişmemi ve yasadışı hareketlere göz yummamı kimse beklemesin benden.

Nâdir Nasrullayev ve müfettiş, Nâzım'ın ne demek istediğini ve lafı kime attığını anlamışlardı. Nâdir Nasrullayev bu roundu da kaybettiğini anlayarak sustu ve tartışımakatan vazgeçti. Nâzım misafirlerine:

–Buyurun oturun, dedi. Çay içersiniz herhalde?

Vali:

–Nâzım yorgun olmalı, dedi. Onu daha fazla rahatsız etmeyelim, çayı benim odamda içeriz.

Süleyman Haliloviç valiye şakavari bir uslüpla karşılık verdi:

–Nâzım muallimin yorğunluğundan kurtulması için bizimle çay içmesi lazım. Eminim bu ona iyi gelir.

Nâzım bu sözlerden memnun kalarak sevinçle:

–Süleyman Haliloviç içimden geçenlere sanki tercüman oluyor, dedi. Gazetecilerin kalbi genellikle hassas olur, bu yüzden kolay kırılırlar. Geceler boyunca uykusuz kalarak, güzel insanlarla omuz omuza çalışmak, çaba sarfetmek ve yorulmak bizim için şereftir.

Dünden beri yüzüne kara bulutlar çöken Süleyman Haliloviç'in gözlerine sanki ilkbahar güneşinin şafakları yayıldı. Şaşkınlıkla:

–İnatçılığınızı bilmem ama yürekli birine benziyorsunuz, dedi.

–İltifat ediyorsunuz. Alicenap ve iyiniyetli insanların nazarında demek ki bu böyledir...

Nâzım bir ara daldı ve konuşmasının devamını getirerek, düşüncesini tamamladı:

–Oysa artniyetli düzenbazların gözü ile baksaydınız, belki siz de hakkımda olumsuz bir yargıya varırdınız.

Nâdir Nasrullayev bu sefer de taşın kimin bostanına atıldığını anlasa da oralı olmadı.

–Nâzım muallim haklı, dedi. Ne demiş farslar, altının kıymetini kuyumcu bilir. Gazetecilik her adamın harcı değil. Nâzım İlham başarılı ve yetenekli bir gazeteci olarak bütün şehirde ün yaptı. Son zamanlarda ulusal gazetelere de yazılar gönderiyor. Valiliğimız bu arkdaşımızı her zaman, her yerde desteklemeye hazırdır.

Süleyman Haliloviç bu diplomatik ve iğneleyici dialogdan rahatsız olarak, konunun daha fazla derinleşmemesi için yüzüne resmi bir ifade kattı ve ciddi konuşmaya başladı. Nâzıma hitap ederek:

–Gazetenizin son sayılarına bakabilir miyim lütfen?

Nâzım derhal ayağa fırlayarak son ayların düzenle ciltlenmiş gazetelerini kitap rafından aldı ve müfettişin önüne koydu. Süleyman Haliloviç gazete sayfalarını dikkatle karıştırarak, metinleri hızlı hızlı gözden geçirmeye başladı. Bazı makaleleri geçiştirse de, bazılarını baştan sona okudu ve notlar aldı. "Melikli" sovhozuyla ilgili eleştiri yazısını dikkatle okuduktan sonra bir hayli sustu ve kafasını sallayarak:

–Çok ciddi konulara değinmişsiniz, dedi. Burada yazılanlar doğruysa eğer, sovhoz müdürü nasıl oluyor da hâlâ görevinde kalabilyor? Gazetedike suçlamalara bakılırsa onu görevinden almak bile yetmez...

–Haklısınız. "Melikli" sovhozunda ciddi bir takım sorunlar yaşanıyor. Fakat gazete fazla abartmış. Oysa gerçek durum çok çok farklı. Nâzım yazıya başlamadan önce bana danışsaydı, ona daha doyurucu ve doğru bilgiler verirdim.

Nâzım konuya aydınlık getirmek için, büyük bir zevkle kasayı açarak içinden "Melikli" sovhozu yazan dosyayı çıkardı ve Süleyman Haliloviç'e uzatarak:

–Buyurun, dedi. Bu dosyayı bana bizzat vali verdi. Makale de onun bana sunduğu deliller doğrultusunda kaleme alınmıştır. Benden bu konuyu araştırmamı ısrarla isteyen de sayın valimizdir.

Süleyman Haliloviç dosyadaki evrakları ve belgeleri dikkatle inceledi. Çoğunun üzerinde Nâdir Nasrullayev'in derkenarları bulunuyordu *"Melikli sovhuzu ve sovhozun müdürü hakkında söylenenlerin hiç birinden şüphe duymuyorum. Ciddi araştırılsın ve gereken her neyse yapılsın!"*.

Nâdir Halafoviç bozulmuştu.

–Süleyman Haliloviç biliyorsunuz, size sonsuz saygım vardır. Ama şehir valisini, valiliğe bağlı olarak çalışan bir sovhoz müdürüyle karşı karşıya getirmek, aralarını açmaya çalışmak çok büyük bir ahlaksızlıktır. "Melikli" sovhozundaki yolsuzluklardan ve işletme müdürünün işlediği mali suçlardan bahsetmenin, bunların üzerine gitmenin zaruretini ben de anlıyor, gazetemizi bu konuda destekliyorum. Yalnız bu tür şeyler sadece yerel gazetede yayınlanmalıdır! Oysa gazeteci dostumuz her nedense bu konuyu ulusal gazetelere taşımayı da uygun görmüştür. Bu şehri rezil rüsvay etmek, üstüne üstlük vurgun ve talanların başını valinin, yani benim çektiğimi iddia etmek, şehir valiliğine sataşmak demektir.

Vali böyle konuşunca Nâzım parladı. Artık Süleyman Haliloviç de, Nâdir Nasrullayev de onu susturamazlardı. Açtı ağzını, yumdu gözünü:

–Nâdir Halafoviç, bulunduğunuz makama ve vali ünvanınıza herkes saygı duyuyor, fakat şahsınıza asla! "Melikli" sovhozunda yaşanan talan ve soygunu kınadığınızı söylüyorsunuz ama hiç de inandırıcı değilsiniz. Biz gazete olarak halkın yanında yer alıyoruz, bu vatanın çıkarlarını gözetiyoruz. Oysa siz azgın bir soytarıyı savunuyorsunuz! Bir de vali olacaksınız! Bunun nedenini her ikimiz biliyoruz aslında. Ama müsterih olun, bu sırrı üçüncü kişilerle paylaşamayı düşünmüyorum.

Nâdir Nasrullayev Nâzım'ın ne demek istediğini derhal anladı... Bu yüzden fazla üstelemedi. Hastayken onu evinde ziyaret ettiğinde, Eybalı Selamov'un getirdiği "hediye"yi yastığının altında gördüğünden kuşku duymuyordu artık. Nâzım'ın konuşabileceğini düşünerek korkuya kapıldı ve tatlı dilini çalıştırdı:

–Nâzım muallim muhterem babanızı, Seriye yengemi ne kadar sevdiğimi, saydığımı biliyorsunuz. Defalarca evinizde yemeğinizi yemiş, çayınızı içmiş biriyim ben. Bu binada, bir çatı altında baba oğul gibi geçiniyoruz seninle. Birbirimizi çekemediğimizi, kavgalı olduğumuzu düşünmesini istemiyorum misafirmizin. İş yerinde böyle anlaşılmazlıklar olur bazen. Gel gelelim makaleye. Bu konuda tavrım değişmez olarak kalıyor. Ben de sovhoz müdürünün ne mal olduğunu iyi biliyorum. Emin olun, onun dersini mutlaka vereceğiz.

Konuşulanları dikkatle dinleyen Süleyman Haliloviç, valiyle gazeteci arasında yaşanan tartışmaya son koymak için önündeki gazete cildini kapatarak ayağa kalktı ve Nâdir Nasrullayev'e döndü:

–Gidelim artık.

Onlar genel yayın yönetmeniyle vedalaştıktan sonra valinin makam odasına çıktılar. Nâdir Halafoviç kapıyı arkadan kilitledi ve müfettişin karşısındaki sandalyeye oturdu. Az önce ağır suçlamalara muhatap olan vali, hâlâ üzerindeki şoku atlatamamıştı.

–Süleyman Haliloviç, sizinle açık konuşmak istiyorum. Bıçak kemiğe dayandı artık. Madem bizim şehre yollamışlar sizi, ben de hoş geldiniz diyorum. Başımın üstünde yeriniz var. Siz bakanlar kurulu yetkilisisiniz, ben de Merkez Komite'nin üyesiyim. Uzun yıllar Moskova'da bulunduğunuz için, belli ki ülkemizde yaşanan değişimi takip edememişsiniz. Bildiğim kadarıyla bakanlar kurulunda beş altı ay önce çalışmaya başladınız. Bu nedenle bazı şeyleri bilmiyor olabilirsiniz. Tevazudan uzak olabilir ama bu memlekette icraatlarıyla ismini duyuran ve yönetimin beğenisini kazanan beş altı validen biriyim ben. Devlet genel sekreteri de beni iyi tanır ve saygı duyar. Ne kadar sıkıştırıldığımı Bakü'deki yetkili arkadaşlara anlatırsam, çok kişinin başı belaya girer. Bu nedenle bir gazetecinin abuk subuk yazılarını elinizde bayrak ederek, beni üzmeyi denemeyin. Ve bu

arada Nâzım İlham'ın eski yönetimin kalıntılarından olduğu da unutulmamalı. Onu benden önceki vali bu göreve atamıştı. Aslında göreve geldiğim ilk gün, önce onun kıçına vurmalıydım tekmeyi. Ya ben ne yaptım? Gençtir, enerjiktir, yeteneklidir dedim. Kalsın, çalışmaya devam etsin. Şans tanıdım ona, belki adam olur diye ümit ettim. İşte bu benim hatam oldu.

İkincisi, Nâzım'ın kendisi de boğazına kadar pis bir bataklığa saplanmış. Basire isimli genç bir fahişeyi dizgici diye almış matbaaya. Kimseden utanmadan, sıkılmadan gencecik bir kızla bin bir türlü ahlaksız davranışlarda bulunuyor. Karısı onu şikayet etmek için defalarca yanıma geldi. Bütün şehir konuşuyor bunu. "Melikli" sovhozunun müdürü Eybalı Selamov'dan rüşvet olarak babası için at istese de, Eybalı ona hayır demiş. Parti üyesi ve şehrimizin saygın bir kişisi olan MTS müdürü hakkında hicivli makale yazmış. Hem de bana danışmadan! Şimdi siz söyleyin, tüm bu olanlardan sonra onu gazetenin yöneticisi sıfatıyla görevinde tutmaya devam edebilir miyiz? Bazı şeyler vardır, konuşmak, moralinizi bozmak istemiyorum. Ne zaman baksan hafta sekiz, gün dokuz yazılarını ulusal gazetelere postalıyor. Şehrimizi rezil etti memlekette. Her okuduğumda utancımdan kahroluyorum. Yer yarılsa da yerin dibine girsem diyorum.

Heyecandan valinin nefesi tıkanır gibi oldu. Bir ara sustu ve tekrar konuşmaya başladı:

–Böyle bir ortamda çalışılmaz Süleyman Haliloviç! Bir yandan da Merkez Komite benden plan ve proje talep ediyor. Diğer yandan ise Nâzım uğraşıyor benimle. Böyle devam ederse, dilekçemi yazacak, bu görevden çekip gideceğim. Bir gazetecinin elinde kaldık be! Allah, Allah! Şimdi de siz geldiniz... Hoş geldiniz ama tarafsız kalacağınızı umuyorum. Nâzım İlham bu vazifeyi haketmiyor sayın müfettiş! Bunu daha önce de söyledim, şimdi de söylüyorum, bundan sonra da söyleyeceğim!

–Yalnız ben genel yayın yönetmeninin görevinde kalıp kalmayacağını tartışmak için gelmedim buraya. "Melikli" sovhozu ve müdürü ile ilgili yerel ve ulusal gazetelerde onun imzasıyla yayınlanmış haberlerin araştırılması için buradayım. Ve elimden geldiğince objektif olmaya gayret edeceğim.

–Tamam o zaman. Sovhoz müdürü Eybalı Selamov'u yarın görevinden alıyorum. Başka bir arzunuz?

–Bunu daha önce yapmalıydınız, yarın değil! Olay çok büyüdü çünkü.

–Peki ya gazeteci ne olacak?

–Bu konuya daha sonra bakarız.

–Yani bundan sonra da Nâzım İlham'la çalışmak zorunda kalacağım, öyle mi? Bunu mu demek istiyorsunuz?

–Onu görevinden almak veya almamak gibi biri yetkim bulunmuyor. Bunlar beni aşan şeyler. Sadece onunla ilgli görüşlerimi yönetime iletebilirim.

Nâdir Halafoviç ince ve yalvarıcı sesiyle konuştu.

–Lütfen! Çok rica ediyorum, bir an önce çözelim bu sorunu!

–Bundan emin olabilirsiniz.

–Teşekkür ederim.

–Önemli değil.

***

Makalede sıralanan vurgun ve talan iddialarını araştırmak için merkezi yönetimin belirlediği komisyon üyeleri "Melikli" sovhozuna gönderildikten sonra, Süleyman Haliloviç rahat çalışabilmesi için valiliğin tahsisi ettiği odada oturmuş, kara düşüncelere dalmıştı. Kararlılığı, keskin kalemi, mantıklı ve düzgün konuşması, idealleri olan genç gazeteciyle ilgili kendisinde oluşmakta olan olumlu izlenimle Nâdir Hâlâfoviç'in mide bulandıran sözleri arasında sıkışıp kalmıştı müfettiş. "İnsanlara da hemen güvenilmiyor maalesef. Ne demişler, yüzde yüz inanmaktansa, yüzde yüz inanmamak iyidir. Ya gerçekten de yasak aşk yaşıyorsa bu gazeteci? Ahlaksız bir kızın matbaada ne işi var o zaman? Gerçekten de sovhoz müdüründen at talep etmiş midir? Ülkede parmakla gösterilen saygın bir valiye, büyük bir şehri yöneten deneyimli parti çalışanına inanmamaya hakkım var mı?!"

Süleyman Haliloviç, Nâzım'la ilgili kötü düşüncelere kapılıyor, tereddüt yaşıyordu. Ama bu arada Nâdir Nasrullayev'in dünkü çelişkili konuşmalarını, babası yaşında olan ihtiyarın bıyık ve sakallarını kesmek isteyişini, saman yüklü eşek arabasını hayvanla beraber yakmasını, Nâzım'ın yüzüne karşı bir türlü, arkasından başka türlü konuşmasını hatırlayarak gazeteciye karşı içinde başkaldıran kötü zan ve şüphelerinden uzaklaşıyordu. Ama kalbine şüphe tohumu düşmüştü bir kere... Kararsızdı... Nâzım'a inanmak istiyordu ama ondan nefret etmesi için de elinde yeterince sebep vardı.

Süleyman Haliloviç pencereyi açarak dışarıya baktı. İlkbahar güneşinin altında mest olan bağ-bahçeler insanı aşka getiriyordu. Odasından çıkarak binanın arkasındaki ağaçların serinlik yaydığı dar patikada dolaşmaya başladı. Süleyman Haliloviç sık sık durarak kendisini çevreleyen yeşil dallı ağaçlara, güllere, çiçeklere hayranlıkla bakıyor ve doğanın incisi olan bu sanat harikalarıyla sanki sohbet ediyordu. Açık yeşil rengi olan bir kurtçuğun pembe çiçekli ağacın taze yapraklarını açgözlülükle yemeğe başladığı sırada, bir kaç karınca hızla ona doğru gelerek zavallıyı param parça ettiler. Canını kurtarmak isteyen kurtçuk bir kaç kez kıvrandıktan ve kaçıp kurtulmak için başarısız hamleler yaptıktan sonra, teslim oldu. Ve o sırada ağaçların arasından sıçrayan serçe, büyük bir iştahla avının üzerine atlayarak karıncalarla beraber kurtçuğu da küçücük gagasıyla yuttu. Apansız ortaya çıkan bir şahin de serçeyi havada pençeleriyle yakalayarak onunla beraber komşu bahçedeki ağacın dalına kondu. Serçenin tüyleri havaya savruluyordu. Şahinin yemek molasıydı. O an terasta duran on beş yaşlarındaki çocuk koşarak eve girdi ve tüfekle geri döndü. Serçeyi parçalamakta olan şahini nişan aldı ve "tak" diye bir ses duyuldu. Aynı anda şahin pat diye ağacın dibine düştü ve kocaman açılan gözleriyle gökyüzüne bakmaya başladı. Tüfeğin sesine dışarıya koşan baba yerde yatan şahin ölüsünü gördü ve oğluna yağlı bir tokat iliştirdi.

–Yuva yapma vakti kuşları vurmazlar aptal! Eti yenen olsa hadi neyse! Ya yavruları varsa?! diyerek oğlunun elinden silahı aldı.

Böylece "perde" kapandı.

27

Süleyman Haliloviç bahçenin bir köşesinde durmuş bu olayları derin bir ilgiyle izliyor ve sanki gözle görünmeyen gücün tabiat sahnesinde yarattığı esrarengiz sahneleri seyrediyordu.

Bir müddet sonra çalışmalarına kaldığı yerden devam etmek için binaya girdi ve yüzünde düşünceli bir ifadeyle taş merdivenleri çıkmaya başladı. Merdiven korkuluklarının yanında, ikinci katta ayağında eski bir ayakkabı, başında kenarları ezilerek aşağı sarkan yıpranmış fötr şapka, üzerinde savaş döneminden kalma askeri üniforma, belinde enli kayış, elinde siyah çanta olan bir adam durmuş, dünyadan el etek çekmiş gibi, ümitsiz bakışlarını meçhul bir noktaya dikmişti. Süleyman Haliloviç göz ucuyla ona baktı. Perişan görünümlü bu ihtiyar ona yabancı gelmiyordu. Bu yaşlı adamı bir yerlerden hatırlıyordu sanki. Süleyman Haliloviç'in ihtiramla ona verdiği selamı, ihtiyar duymamıştı. "Her halde kulakları ağır işitiyor" diye düşündü ve yanından geçmek isterken, adamın bir zamanlar istihbarat teşkilatında çalışmış albay Hüseyin Kurbanov olduğunu hatırladı. Süleyman Haliloviç ona yaklaşıp yaşlı adamın zayıf gözlerine şefkatle bakarak:

–Amca! Hüseyin Kurbanov değil mi isminiz? diye sordu yüksek bir sesle.

Yaşlı albay'ın endişeli gözleri gülümsedi.

–Evet... Özür dilerim ama sizi tanıyamadım, kusuruma bakmayın.

–Siz tanımazsınız beni oysa ben sizi çok iyi hatırlıyorum. Yıllar önce bir iş seyahati için görev yaptığınız vilayete gelmiştim. Şehirde uluslararası ilişkiler konulu bir konferans veriyordunuz. Hatırlıyorum, bana da bir kaç zor soru sormuştunuz. Dün gibi hatırlıyorum hâlâ!. İlk kez orada tanışmıştık sizinle.

–Olabilir ama ben hatırlamıyorum, dedi Hüseyin Kurbanov üzgünce.

Süleyman Haliloviç:

–Hayırdır? Burada ne arıyorsunuz? diye sordu.

–Önemli bir şey yok, vali yardımcısıyla, Garipzadeyle görüşecektim. Odası kapalı... Ben de artık gideyim …

–Garipzade köye gitti, onun odasında şu anda ben oturuyorum. Hadi gidelim Hüseyin amca, bir iki laf ederiz sizinle.

Süleyman Haliloviç bunları söyledikten sonra odanın kapısını açtı ve Hüseyin Kurbanov'la beraber içeriye geçti. Fazla uzun boylu olmayan yaşlı albay, bitkin ve halsiz görünüyor, ağır ağır yürüyordu. Romatizma'dan rahatsız olduğu hemen anlaşılıyordu. İhtiyar derin bir ah çekerek:

–Eveet, dedi. Yaş yetmiş, iş bitmiş… Allah insana gençliğinde her şey veriyor, yaşlanınca da verdiği o her şeyi geri alıyor. Bir tek kupkuru can kalıyor geriye. Hastalıklar da düşman gibi adım adım takip eder durur seni. Birazcık zayıflık gösterdin mi, hemen harekete geçip yataklara düşürüyor. İnan bana, dünyanın en zengin yaşlısı bile, fakir ama sağlıklı bir genci kıskanıyor. Gençlikten büyük servet mi var? Yeri ve gözkyüzünü buzun kapladığı kış ortasında, tüfeği elime alır, ava çıkardım. Kazı, ördeği vuruyor, düştükleri buz gibi sudan onları çıkarmak için, göğsüme kadar nehre, göle girerdim. Buzmuş, soğukmuş umurumda bile değildi. Şimdiyse hafif rüzgar essin yanımda, anında yatağa düşüyorum. Valla bıktım bu hayattan, böyle de yaşanılmaz ki…

Süleyman Haliloviç elini yaşlı adamın omuzuna koyarak, biraz teselli verdi.

–İstihbaratçılar güçlü olurlar! Siz de maşallah dağ gibisiniz. Yaşlılıktan yakınmak için henüz çok erken.

–Hayır evladım, o güç ve bünye kalmadı artık bende. Azrailin gelişini bekliyorum. Günlerimi sayıyorum durmadan.

–Yahu amca sıkmayın canınızı. Azrail size yaklaşamaz bile. Bugün sinirli olduğunuzu farkettim. Hadi o yıllara dönelim. Konferansta bana bayağı zor

sorular sormuştunuz, asla unutmam. Uzmanlık alanınız ABD-SSCB ilişkileriydi…

Bunları duyan Hüseyin Kurbanov sanki rüyadan uyanır gibi oldu.

–Eveet! Desene… Hatırladım şimdi, hatırladım… O zamanlar siz de şık giyimli, yakışıklı, filinta gibi bir delikanlıydınız. Siz de çok değişmişsiniz … Saçlarınıza kır düşmüş…

Hüseyin Kurbanov bunları söyledikten sonra, müfettişin elini tekrar sıktı. Bu sefer eski tanıdıklar gibi içten ve samimi tokalaşmışlardı.

–Bakmayın siz yaşlandığıma, yıprandığıma... Siyasetten çok uzak olsam da, yine de zaman zaman dünyadaki siyasi gelişmeleri takip ediyorum. Mesela belli başlı bütün gazetelere aboneyim. Düşmandan hayır gelmez bize arkadaş! Buna inanmak aptallıktır. Stalin bir siyaset dehasıydı. Rousvelt'i, Trouman'ı, Eizenhauer'i, Cerchill'i çok iyi tanıyor, onlarla nasıl davranılacağını, nasıl konuşulacağını iyi biliyordu. İcabında onlara laf sokmasını da beceriyordu. Şimdiki yöneticilerimiz ise gerizekaldır. Hemen düşmanın tatlı diline kanıyorlar.

Hüseyin Kurbanov'un yüz ifadesinden bir şeyleri hatırlamaya çalıştığı görülüyordu.

–Yıllar önce size sorduğum bir soruya cevap verirken, Amerika başkanı Eisenhauer'le ilgili ilginç bir tespitte bulunmuştunuz. Komunizm, Doğu Avrupa ve Sovyetlerin Baltık ülkelerine etkisi hakkında başkanın bir yorumunu dile getirmiştiniz… Maalesef ne dediğinizi kesin olarak hatırlamıyorum…

Süleyman Haliloviç yıllar önce söylediklerini muhatabına tekrar hatırlattı:

–Eisenhauer konuşmalarının birinde Doğu Avrupa ve Baltık devletleri batı dünyasıyla aynı yapıya, mantaliteye sahiptir demişti. Bu coğrafyanın batıyla entegrasyonu gerçekleşmeyinceye, Sovyetler'in etkisinden kurtulmayıncaya kadar biz Amerika'lılar rahat uyuyamayız.

–Evet bu ABD'nin bugüne kadar da büyük bir ustalıkla sürdürdüğü eski siyasetidir.

Süleyman Haliloviç yaşlı istihbaratçıya:

–Eisenhauer söylediği bir şey de vardı, dedi. "Biz her günün yirmi dört saatini, her haftanın yedi gününü, her yılın elli iki haftasını komunistlerin çalışmalarını takip etmekle geçirmek zorundayız. Bir an olsun gözümüzü onların üzerinden ayırmamalıyız".

–Evet, haklısınız. Eisenhauer komunistlerden nefret ederdi...

Süleyman Haliloviç:

–Amerika başkanı, Arap ülkeleriyle ilişkilerinin de yalnız ve yalnız antikomunizm zemini üzerinde kurulabileceğine inanıyordu. Bir keresinde ABD başkanı ile görüşen Suud şöyle bir cümle kullanmıştı: "Gerçek bir Arap asla komunist olamaz". Eisenhauer'in Suud'a verdiği cevap da çok ilginçti: "bir zamanlar De Golle da bana buna benzer bir garanti vermiş, hiç bir Fransız komunist olamaz demişti".

Hüseyin Kurbanov bir ara daldı, sonra da Süleyman Haliloviç'e bakarak:

–Nerede o eski günler... Diplomasi konusunda bütün bildiklerimi de unuttum gitti, dedi. Şu anda tek derdim sıhhatim. Ama bildiğim tek şey, devletimizi idare eden siyasi mekanizmanın en ufak vidalarına kadar bütün parçalarının marksizm-leninizm imalathanelerinde yapıldığıdır. Stalin yirminci yüzyılın ender kişiliği ve güçlü marksisti olarak, devletin nasıl idare edileceğini teorik ve pratik açılardan mükemmel biliyor ve bu görevini büyük başarıyla sürdürüyordu. Daha sonra bu

mekanizma beceriksiz, taşkafalı idarecilerin eline geçti ve acımasızca dağıtıldı. Yetmişli yıllardayız artık ve halimiz ortada. Örneğin Hruşçev ve ondan sonra gelenleri ele alalım. Ben Stalin sonrasında yaşananları, hayatı boyunca eşek arabası sürmüş bir çiftçinin, birden bire büyük bir uçağı kullanmasına benzetiyorum. SSCB vatandşları bizler ise, bu uçağın yolcularıyız... acaba akıbetimiz ne olacak? Bunu bir Allah biliyor...

Süleyman Haliloviç:

–Teşbihiniz fena değil. Hatta sözlerinizde belirli ölçüde gerçek payı da var. Ama sizin bahsettiğiniz şu mekanizmayı idare eden insanlar despot ve zalimlerdi. Onların acımasız uygulamaları ülkemiz insanını gölgesinden bile korkacak hale getirmişti. İnsanlar serbestçe nefes alamıyorlardı.

Hüseyin Kurbanov muhatabına katılmadığını belirterek kafasını salladı:

–Hayır! Ne yazık ki sizinle bu konuda aynı kanaati paylaşmıyoruz. Atasözümüz der ki, beni ağlatanın yanına götür, güldürenin değil. Anlaşılan siz, disiplinle despotizmi karışıtırıyorsunuz. Ailede ve devlet yönetiminde kanunların işleyişini güvence altına alan en önemli etken sertlik ve disiplindir. Aksi taktirde toplumda başıboşluk yaranır, insanlar sırtlanlar gibi birbirlerine saldırırlar. Yarın her isteyen bir parti kurar, gazete tesis eder, her kes istediği ideolojiye bağlanırsa bunun akıbeti ne olur sizce? Çokpartililik, çoktanrıcılığa benzer. Plüralizmin doğal sonucu kaosdur! Plüralist ve liberal siyasi rejimler savaşlara, çatışmalara, ölümlere davetiyedir. Muhammet de aynısını yapmadı mı? Çoktanrıcılığı yok ederek, yeni bir din tesis etti. İslam dünyası bir tek tanrıya bağlı bu gün. Araplar onun sayesinde birlik ve beraberliğe kavuştular, huzur buldular. Gerçi zaman zaman birbirlerinin kanını akıtmaya devam ettiler ama genel olarak Arapları ve bundan da öte bütün müslümanları bugün birleştiren, tek vücut yapan İslam'dır. Komunizm de böyledir işte.

Süleyman Haliloviç, emekli albayın psikolojisine kazınmış köhne antidemokratik düşüncelere katılmasa da, onunla tartışmak istemedi. Yaşlı muhatabının kırılabileceğini düşünerek konuyu değiştirdi:

–Bunların hepsi iyi güzel de, ya siz Hüseyin amca? Söyleyin bakalım sizin durumunuz nasıl? Maddi, manevi ne gibi sıkıntılarınız var? Bu arada valilikte ne arıyorsunuz? Valiyle veya yardımcılarıyla bir işiniz mi vardı? Size yardımım dokunabilir mi?

Deminden beri ateşli ateşli, heyecanla konuşan Hüseyin amca, bu soruyu kuru bir ses ve yüzünde ümitsiz bir ifadeyle yanıtladı.

–Teşekkür ederim, zahmet etmeyin. Sizin yapabileceğiniz bir şey yok...

Süleyman Haliloviç sekreteri arayarak, yaşlı adam için bir çay istedi. Hüseyin Kurbanov karşısında oturan devlet memurunun kendisine bu denli saygı ve sevgi gösterdiğini görerek duygulanmıştı.

–Bakıyorum sorunlarımla ciddi ciddi ilgilenmek, bana yardım etmek istiyorsunuz... Zaten konuşmanızdan, hareketlerinizden belli sıcakkanlı ve dürüst biri olduğunuz. İnsan yaşlanınca anılarını paylaşabileceği birilerini arıyor. Zorluklarla dolu bir hayatım var. Biliyorsunuz, bizim meslek diğerlerine benzemez. Her saniyemiz ölümdü. Emekli olana kadar tüfek, tabanca üzerimden eksik olmadı. NKVD'de şeflik yaptım. Devletin uğrunda canımı feda ettim ben. Size bir hikayemi anlatacağım, gerisini varın siz düşünün....

Savaşın dorukta olduğu zor günler yaşıyordu ülke. Eşkiya, haydut sarmıştı memleketi boydan boya. O yıllarda uzak bir taşra şehrinde çalışıyordum. Şef

değildim henüz, önemsiz bir görevim vardı. Yeni evlenmiştim... Mürsel isimli bir eşkiya terör estiriyordu o bölgede. Gerçi çoluk çocuğa, fakirlere, yetimlere dokunmuyordu ama korucuların anasını ağlatıyordu. Korucu ya da asker yakaladı mı, asla affetmiyordu, anında uçuruyordu kafasını... Çok kanlar akıtmıştı, çok... Malını ve parasını gaspettiği mağdurların listesinde, şu anda gazetenin genel yayın yönetmeni olan Nâzım İlham'ın da ismi geçiyordu. O sıralar on dört, bilemedin on beş yaşı vardı. Nâzım'ın bize verdiği ifadeyi de okuduydum. Başından geçenleri olduğu gibi anlatmıştı bize. Eşkiya Mürsel onları soyarken, üç erkek, bir kadın toplam dört kişiydiler. Kadın köyde öğretmenlik yapıyormuş. Eşkiya onun bir çöpüne bile dokunmamıştı. Senin malına, parana ihtiyacım yok demişti ona. Nâzım'ın ifadesinde ilginç bir cümleye rastlamıştım. Eşkiya öğretmene kızım demiş, ne de olsa müslümanız. Bir kadını soymanın utancıyla, bu ağır cürümle Rabbimin huzuruna çıkmak istemem. Özgürlüğümü yitirsem de, müslümanlığımdan ve namusumdan hiç bir şey kaybetmedim. Bu adamın NKVD'deki dosyasını dikkatle incelemiştim. İşlediği cinayetlerin sayı hesabı yoktu. Karşısına çıkan apoletli her kesi acımadan öldürüyordu. Haydutluğa da namus cinayeti yüzünden başlamış. Bir kamyon sürücüsü arkadaşıyla beraber, Mürsel'in kızını kaçırarak tecavüz etmişler. O da her ikisini katlettikten sonra, değlara çekilmiş, eşkiyalığa başlamış...

Hüseyin amcanın bedenini üşütme sardı sanki. Gözlerinin ifadesinden heyecanlandığı anlaşılıyordu.

–Eşkiya Mürsel'in adını andım ya, inan ki dizlerim titremeye başladı. Sanki az sonra, bu odaya girerek ensemden yakalayacak beni. Hayatım boyunca onun gibi cesur, yürekli birini görmedim ben. Uzun lafın kısası, bir keresinde amirlerim beni karargaha çağırarak, eşkiya Mürsel'in ölüsünü ya da dirisini ele geçirmeyi bana havale ettiler. Bu çok gizli bir operasyon olacaktı. Benden önce onu yakalamakla görevlendirilen bütün NKVD ajanları öldürülmüştü. Ben de ölecektim, bundan emindim, kendime yaşayan bir ölü gözüyle bakıyordum artık. Ama başka çarem yoktu, kabul etmeliydim bu görevi.

Yaşlı albay yıllar önce yaşadıklarını gözlerinde canlandırarak, monoton ses tonuyla konuşmasını sürdürdü:

–Evet... Ona yaklaşmak kesinlikle mümkün değildi. Oldukça dikkatli ve tilki kurnazlığına sahip biriydi. Ben de baktım ki olmuyor, akıllara durgunluk verecek orijinal ve çok riskli bir yöntem buldum. Sakal ve bıyık bıraktıktan sonra, üzerime eski, yırtık pırtık elbiseler giydim ve pejmürde halimle o bölgeye gelerek, eşkiya Şahveren kod adıyla günler boyunca dağları karış karış dolaştım. O yörelerin dağlarına ovalarına yabancı olduğumdan, ilk günlerde ne sıkıntılar çektiğimi tahmin edersiniz. Günler geçtikçe, yeni hayatıma alışıyordum. Mürsel'in adamlarından biriyle tanıştım ve patronuna onun aracılığıyla haber yolladım. İkimiz de eşkiyayız, yalnız kuzuyu kurt yer, güçlerimizi birleştirmeye ne dersin? diye sordum ona. Anlayacağın gibi benim teklifimi reddetti. Yanına gönderdiğim adam hayır cevabıyla geri dönünce, sanki dünyam yıkıldı. Ama ne pahasına olursa olsun, ona yaklaşmalıydım. Çeşitli usullere el attım. Bir gece akrabalarından birine rastladım ve derdimi ona açtım. Mürsel'in kölesi bile olmaya hazırım, gölgesinde dolaşırım yeter ki beni yanına alsın dedim. Uzun süren çabalardan, girişimlerden sonra, nihayet Mürsel benimle görüşmeyi kabul etti. Onunla akla hayale gelmeyecek bir yerde, iki dağ arasında bulunan derin ve uzun bir çukurda buluştuk. Tüfeğimi ve tabancamı derhal elimden aldı. Yüzüme dikkatlice

baktıktan sonra, pezevenk'e benziyorsun dedi. Senin gibi puştlara güvenilmez. Madem yanıma akrabamı yollamışsın, o zaman ne mal olduğunu anlayana kadar bir iki gün benimle dolaşırsın. Onunla beraber tam tamına bir ay boyunca eşkiyalık yaptık. Mürsel'de korkak ve muti biri olduğuma dair intiba uyandırmak için, ona hayranmışım gibi bön bön bakıyordum suratına. Bana inanması, güvenmesi için kılıktan kılığa giriyordum. Gün geçtikçe bana karşı olan sert ve kuşkucu tavrı yumuşuyor, hatta ara sıra yüzüme bile gülümsüyordu.

Emekli albay başından geçen o korkunç hikayeyi anlattıkça, bazen gülmemek için kendini zor tutuyordu. Fakat dudaklarında beliren hafif tebessümde bile, bir zamanlar yaşadığı korku dolu günlerin ve sıkıntılı anların ıstırabı duyuluyordu. Eşkiya Mürsel odanın bir köşesinde durmuş, nefret dolu gözlerle onu dinliyormuş gibi bir kuruntuya kapılıyor, zaman zaman cümleler boğazında düğümleniyordu. Yaşlı albay gerçek yaşam öyküsünü anlatmasına ve bir takım sırların üstünü açmasına pişman olmuş gibi:

–Hayat bu işte, insanın başına inanılmaz şeyler gelebiliyor, dedi ve konuyu değiştirmek istedi. Süleyman Haliloviç onun niyetini anlayarak:

–Eşkiya Mürsel'in sonu ne oldu Hüseyin amca? diye sordu.

Emekli albay isteksizce gülümsedi:

–Yahu bu çok uzun bir hikaye. Sizi yormak istemem oğlum.

–Ama ben yine de dinlemek istiyorum.

Yaşlı albay kafasını salladı ve:

–Hadi neyse, diyerek devam etti. İki ay sonra tüfeğimi bana iade etti ama tabancamı vermedi. Bir saniye bile gözünü benden ayırmıyordu. Ara sıra "lan Şahveren, hiç kanım ısınmadı sana, hain birine benziyorsun valla" der dururdu. Aklımdan geçenleri biliyordu sanki. Bense sadık köpeğiymişim gibi karşısında el pençe divan duruyor, durmadan ona hizmet ediyordum. Buna rağmen, gözden ve gönülden uzak patikalarda yürüdüğümüzde, beni her zaman öne alıyordu. Bazen de hiç beklemediğim anda, silahı elimden alıyor, çakmağı çekerek, tüfeğin içinde mermi olup olmadığına bakıyordu. Sıcak ve soğuk havalarda gecelemek için uzak ve kuytu mekanlarımız vardı. Nehir kıyılarındaki kamışların arasında, ormanların sık yerlerinde, mağaralarda geceliyorduk. Bana uyuyacağım yeri gösterdikten sonra, kendisi uzak bir köşeye çekilerek saklanıyordu. Eğer yerinden kıpırdadığını, bir metre de olsa sağa sola kaydığını görürsem kafana sıkacağım tek kurşunla acımadan gebertirim seni diyerek, beni sık sık uyarırdı. Bu yüzden uyumak için bana gösterdiği yerde, sabaha kadar put gibi uyuyordum, kıpırdayamıyordum korkumdan. Gecenin kaçı olursa olsun, en ufak bir ses duydu mu, vahşi kedi gibi yerinden sıçrayarak, silahını sesin geldiği yöne doğrultuyordu. Tek kelimeyle refleksleri mükemmeldi. Koşarak sıktığı kurşunların hedefi nasıl bulduğunu, bir kere de olsun ıskalamadığını gözlerimle görmüşüm. Nişancılığına hayrandım doğrusu. Korkudan yanında ağzımı bile açamıyordum. Başıma bela almamak için "evet", "başüstüne" gibi sözcklerle yetinmek zorundaydım. Gaspettiğimiz ve çaldığımız eşyaların, paraların bir kısmını köyün çobanına veriyorduk. Çoban iki günden bir bize ekmek getiriyordu. Haftanın tek günlerinde onunla beyaz kayaların arasındaki sığ suyu olan pınarın yanında, çift günlerde ise palamut ormanının girişindeki kuru ağacın altında buluşuyorduk. Eşkiya daha sonra çobandan kuşkulanmaya başladı. Onun korucularla samimi olduğunu, hatta bir gece NKVD'ye bile gittiğini söylemişlerdi Mürsel'e. Eşkiya onu gözümün önünde boğarak cesedini bir çukura attı ve

üzerini toprakla kapattı. Çobanın yakınları günlerce aradılar onu. Ne ölüsü, ne de dirisi bulunamıyordu. Operasyon tamamlandıktan sonra, gömülü olduğu yeri ben gösterdim onlara. Akrabaları da kemiklerini çıkarıp, mezarlığa gömdüler.

Emekli albay bir süre sustu ve tekrar konuşmaya başladı:

–Her ne kadar Mürsel cesur ve yürekli olsa da, aynı zamanda oldukça tedbirli ve kurnazdı. Cesaret ve ihtiyat onda birleştiğinden, karşılaştığı bütün tehlikeleri başarıyla başından savıyordu. Mürsel'in hayat tarzından ve sahip olduğu prensiblerden kendim için çıkardığım dersler de oldu. Örneğin bu dünyada kaba kuvvetten ve güçten Ziyade, insana hüner ve akıl zafer kazandırıyor. İstihbarat yüksekokulunda, aklınıza gelebilecek her konuda, A'dan Z'ye herşeyi okuturlardı bize. Ama buna rağmen Mürsel'in yanında gıkımı bile çıkaramıyordum. Sanki aklımdan geçen her şey, avucundaydı adamın. En ufak bir hatam bile, alnıma bir kurşun sıkması için yeterliydi. Bu yüzden onu kızdırmamak, kuşkulandurmamak için elimden geleni yapıyor, davranışlarıma, hareketlerime dikkat ediyordum.

Albay cebinden mendil çıkardı ve alnındaki teri sile sile:

–Yaz mevsiminde o bölgelerde aşırı sıcaklar yaşanır, dedi. Dalları kiraz basmadan, her kes düzlükten dağlara, yaylalara gider. Eşkiya Mürsel ailesine inanılmaz düşkün biriydi. Haftada bir iki kere fırsatını bulur, geceler karısına ve kızına uğrardı. Bir keresinde eline geçen öteberiyi, un çuvallarını onlara teslim ettikten sonra geri döndü ve "sen burada kal Şahveren" dedi, "bense yaylaya gidiyorum, dinlenmeye ihtiyacım var". Beni de yanına al diye yalvardım durdum ona. Bağırdı, hayır, olmaz! dedi. Oralar çok dolaşık, karışıktır. Sana göre değil. Yakayı ele verebilirsin apoletlilere. Çok yalvardım ama ipe sapa yatmadı herif. Bir de yumruk indirdi kafama. Saçmalama dedi, ne dersem onu yapacaksın! Eşkiyalık kolay mı sanıyorsun? Toysun daha, burada kalacaksın o kadar! Bir iki ay sonra sağ salim geri dönebilirsem, yeniden bıraktığımız yerden başlarız. Bakalım sonumuz ne olacak...

Süleyman Haliloviç pür dikkat yaşlı adamı dinliyordu. Emekli albay ise hayat kitabının sararıp solmuş sayfalarını okumaktan yorulmuş gibi bir ara durgunlaştı, derin kırışlarla çevrelenmiş solgun gsözlerinin üstüne kaşlarını indirdi ve uzaktan gelen bir yankıyı dinliyormuş gibi, hayallere daldı. Ve tekrar konuşmasına devam etti:

–Eşkiya Mürsel beni düzlükte yapayalnız bırakarak, yaylaya gitti. Yönetim gizli kanallarla bana operasyonun neden bu kadar uzadığını soruyor, sabırlarının tükenmek üzere olduğunu bildiriyorlardı. Halbuki yapacak bir şeyim yoktu, eşkiya aramıza büyük mesafeler koyduğundan, bir fırsatını bulup da işini bitiremiyordum onun.

Mürsel yayladan dönene kadar, didindim durdum, gözlerim karardı onu beklemekten. Elimde avucumda kalan bütün erzağımı da köyde bıraktığı ailesine götürdüm. Karısının ve kızının sıkıntı çekmesini istemiyordum çünkü. Bu minvalle iki ay geçti. Mürsel yayladan döndü. Çok değişmişti. Artık daha güçlü, daha kıvrak ve canlıydı. Ailesine yardım ettiğimi duyunca bana daha fazla güvenmeye başladı. Aramızda samimiyet oluşuyordu artık. Fakat yine de eskiden olduğu gibi, ben önden yürüyordum. Hala geceler uyurken kıpırdamak yasaktı bana. Kendisi de gittiği ve gideceği yerleri bana kesinlikle bildirmiyordu. Ama ilk günlerde olduğu gibi tüfeğimin içinde mermi var mı yok mu diye yoklamıyordu artık.

Sohbetin bu kısmında Hüseyin amcanın solgun gözbebekleri genişledi:

–Bir gün morali oldukça yüksekti. Beni yanına çağırdı ve ulan Şahveren suratım berbat görünüyor, fena kıllanmış dedi, ne yapalım dersin? İstersen seni traş edeyim dedim. Mürsel bir kahkaha patlattı. Ulan dedi, yüzünden gözünden pezevenklik akıyor. Yani sen diyorsun ki, boğazını koy benim jiletimin altına öyle mi? Ben de bu lafın üzerine sustum, zaten ne diyebilirdim ki? Git bana bir ayna bul dedi, sabunum ve usturam var. Zar zor bir ayna bulup geri döndüğümde, Allaha tevekkül diyerek tüfeğe bir mermi yerleştirdim. Çakmağını çekerek, ateşe hazır duruma getirdim. Eşkiya arkasında ufak bir kancası olan avuç kadar aynayı, çalılardan asarak yüzünü sabunladı ve traş olmaya başladı. Ben de onun sol tarafında oturmuş, tüfeğimin dipçiğini bacaklarımın arasına geçirmiştim. Mürsel bir yandan traş oluyor, diğer taraftan da benimle şurdan burdan konuşuyordu. Tüfeğimin namlusunu yavaş yavaş onun üzerine doğrultamaya başladım. Daha sonra ayağımın ucunu tetiğe dayadım. Eşkiya yüzünü ikinci defa sabunladıktan ve dikkatini aynaya odakladıktan sonra, ya bismillah diyerek tetiğe bastım. Kurşun sol taraftan, koltuğunun altından geçdi. Önce bir çığlık attı, Allah belanı versin Şahveren, diye bağırdı ve üzerime atılmak istedi. Ben dengemi kaybettim. Donup kalmıştım oturduğum yerde. Allahtan kurşun göğüs kafesini delmişti, yerinden bile kalkamadan öldü. Kan izleri vardı üzerimde. Önümde yatan cesedin görüntüsü beni büyülemişti. Ölüsünden bile korkuyordum Mürsel'in, parmak uçlarımı dahi oynatamayacak şekilde şok olmuştum.

Emekli albay bunları söyledikten sonra sanki biraz rahatladı. Artık daha canlı konuşuyordu:

–Eşkiya Mürsel'i kimin ödlrüdüğünü bilen olmadı. Ben de hemen o bölgeden uzaklaşmış, kuytu bir yerde kıyafetlerimi değiştirmiştim. Saçımı sakalımı traş ettikten sonra, merkeze koştum... Böyle bir operasyonun başarıyla sonuçlanabileceğini kimse beklemiyordu. Eşkiya Mürsel'in ölüm haberi civar ilçe ve şehirlere de yayıldı. Bu operasyon sonrasında apoletlerimdeki yıldızlardan birini de artırdılar. Yılın sonunda ise terfi ettim.

Albay bir anlık susarak muhatabının yüzüne baktı:

–Süleyman Haliloviç, yaklaşık bir yıl boyunca bir eşkiya ile gezmek tozmak, dağlarda dolaşmak kolay gelmesin size. Ona yaklaşana, samimiyet kurana kadar anamdan emdiğim süt burnumdan geldi. Eşkiya Mürsel'i takip etmek, ölümle eşdeğerdi.

Hüseyin amca eşkiyayla ilgili anılarını anlattıktan sonra, aniden durgunlaşıverdi. Boynunu omuzuna doğru eğerek:

–Şimdi bir ben kaldım evde bir de yaşlı karım. Doğru dürüst bir aile hayatım hiç olmadı. Biricik yavrum, kızım kocasıyla bu şehirde oturuyor. Ben de öldüğümde naşımı kaldıran biri olsun diye, kızıma yakın olmak için, emekliye ayrıldıktan sonra karımla beraber buraya taşındık. Devlet bana iki dönümlük arsa verdi, ben de büyük sıkıntılara, eziyetlere katlanarak iki katlı bir ev yaptırdım kendime. Yalnız evin döşemesini bitiremedim henüz. Tahtam yok... Bacaklarım da tutmuyor artık, adım atamıyorum bazen. Doktor revmatizman var diyor, rutubetli mekanlardan uzak dur. Ayaklarımızın altına yırtık pırtık bir sürü eşya döşedik, faydası olmadı. Yorğan döşek sırılsıklam. Emekli maaşımı biriktirdim, biraz param var artık. Param var olmasına ama bu sefer de döşemeyi yaptırmak için dört beş metre küp tahtayı bulamıyorum. Bulamıyorum derken, valiliğe dilekçe verdim ve uzun zamandır sıramı bekliyorum. Benden sonra sıraya duranların hepsine tahta verdikleri halde, bana bugün git, yarın gel muamelesi

yapıyorlar. İki ay önce vali yardımcısı Garipzade'nin yanındaydım. Bana merak etme dedi, mutlaka vereceğiz tahtanı. Tahmin edeceğinzi gibi hâlâ bekliyorum. Ya Garipzade unuttu diyorum, ya da merkezdekiler onu dinlemiyor.

Emekli albay utanıyormuş gibi kafasını eğdi:

–Bu tür önemsiz şeyler için sizi yormamalıydım aslında. Israr ettiniz ben de anlattım işte.

İhtiyar derin bir ah çekti:

–Eveet... Otuz yıl! Bir yiğidin ömrü kadar devlete hizmet ettim! Devir çok değişti, kötülükler çoğaldı... Bizim zamanımızda kanunlara saygı vardı, yolsuzluk rüşvet nedir bilmezdik. Eşkiyalardan, soygunculardan ele geçirdiğimiz onlarca kilo altının bir gramına bile el sürmüyorduk. Hepsini son metaliğine kadar devlete teslim ediyorduk. Rüşvet kelimesi yabancıydı bize. Albay Kurbanov'un ismi duyulduğunda, cinayet dünyasının adamları tir tir titrerdi. Ama gel gör ki ömrümün son günlerinde rahatça yaşayabileceğim bir evim bile yok. Şimdiki gençler omuzlarına apolet takar takmaz ne dolaplar çeviriyorlar, aklın hayalin durur. Sıradan bir polis neferi bile, ihtişam içinde yaşıyor. Bu parayı nasıl, nereden kazandın diye soran da yok!

Kanunlara saygı kalmadı, herkes başıboş bırakılmış. Ülkeme yaptığım bunca hizmetten sonra bir döşemelik tahta bile alamıyorum. Bugün son kez buradayım. Bana yine ret cevabı verir, geri çevirirlerse merkezi yönetime şikayet dilekçesi yazacağım. Buna mecburum artık. Şimdiye kadar bunu neden yapmadığımı ben de bilmiyorum. Salaklık etmişim meğerse. Zamanında şikayet etseydim iki saat içinde tahtamı teslim ederlerdi bana. Evet oğlum, bizim zamanımızda devletten korkulurdu, üçkağıt, dalavere yoktu. Yoğurtu da üfürerek yiyorduk, ağzımız yanmasın diye. Ya, işte böyle... Bakalım bugün ne tür bir hikaye anlatacaklar bana...

Süleyman Haliloviç kağıt kalem alarak emekli albayın adını soyadını ve ev adresini yazdı.

–Bu konuyla bizzat ilgileneceğim. Yarın, en geç ertesi gün döşeme tahtanız evinize teslim edilecektir...

Emekli albay'ın gözlerinde mutluluk ve sevinç parıltıları belirdi. Süleyman Haliloviç'e durmadan teşekkür ediyordu.

–Hüseyin amca önemli değil, biz görevimizi yaptık. Ama size bir şey sormak istiyorum müsaadenizle.

–Buyurun.

–Elbette bu konunun sizinle ilgisi yok biliyorum, ama güvenilir ve dürüst biri olduğunuz için sizin görüşünüze başvurmak istiyorum. Eski bir istihbaratçısınız, uzun meslek yaşamınız boyunca çok yüzler gördünüz, inanılmaz olaylara şahit oldunuz. Hayat birikiminiz benden kat kat fazladır. Size güvenebileceğimden emin olsam da, burada konuşacaklarımızın aramızda kalması gerektiğini yine de hatırlatmak isterim. Sizde ricam, her şeyi olduğu gibi bana anlatmanızdır. Söyleyin lütfen, demin eşkiya hikayesini anlatırken ismini andığınız gazeteci Nâzım İlham nasıl biri? Ahali onunla ilgili ne düşünüyor?

–Nâzım'ı iyi tanırım, benden iki mahalle aşağıda oturuyor. Hanımı da benim torunlara öğretmenlik yapıyor. Onun valiyle arasının açık olduğu da bana malum. Gerçeği bilmek istiyorsanız, Nâzım fevkalade dürüst, yürekli ve açıksözlü bir arkadaş. Yamuk, dolambaçlı işlere bulaştığını kimse görmedi şimdiye dek. Kalemi de fazlasıyla keskindir. Vatandaş onun yazdıklarını beğenerek okuyor. Ama şu

Nâdir Nasrulayev'in çevresindeki şu malum eşkiya güruhu var ya?.. Onlar bu şehrin gerçek hakimleridir! İstediklerini yaparlar! Baş kesseler de bundan sual edilmez. Nâzım ise bu gruba katılmak istemiyor. Doğru bildiğini yapar hep. Aslında şehirde onunla kanlı bıçaklı olan çok kişi var. Valilikte de çekemiyorlar onu. Nâdir Nasrullayev'in tek istediği onu görevinden alarak, yerine dalkavuklarından birini oturtmak. Ona genel yayın yönetmeni değil, kukla lazım gazetede. Tüm bu çekişmelerin, kavgaların sebebi işte budur. Başka bir sebep aramanıza gerek yok. Bu şehirde kimi konuştursanız aynı şeyleri söyler.

–Duyduğuma göre Nâzım matbaada ahlaksız bir kadın çalıştırıyormuş. İsmi de Basireymiş. Butün şehir bunu konuşuyormuş. Bu konuda bir bilginiz var mı?

Albay öfkeden kızardı.

–Süleyman Haliloviç, bunu bana dediniz ya, lütfen başka yerde bir daha ağzınıza almayınız! Ben biliyorum bu yalanı kimin uydurduğunu. Vali söyledi size değil mi? Nâzım'ı karalamak, insanların gözünde küçük düşürmek için yapıyor bunu. Hayasızca bir itham! Bunu ilk kez duyuyorum. Oturduğum şu küçük şehirde her kes birbirini tanır. Basire babasını erken kaybetmiş, zavallının teki. Annesi de yetimleriyle yapayalnız kaldı köyde. Nâzım gençlik yıllarında onların köyünde öğretmenlik yapmıştı. Basire de onun öğrencisiydi. Nâzım evlerinde kalmış uzun süre, ekmeğini yemiş o ailenin. Basire'nin annesi kızını iş bulmak ümidiyle getirmiş şehire. Temizlikçi olmasını istiyormuş onun. Nâzım kendisine yapılan iyiliği asla unutmaz. Bunu öğrenince hemen yardım elini uzatmış onlara. Beş on kuruş para kazansın, ailesine de yardım etsin diye Basire'yi almış kanadının altına, matbaada ona iş vermiş. Basire'yi tanırım, ahlaklı, iffetli kızdır. Gözlerini kaldırıp da, kimsenin yüzüne bakmaz kolay kolay. Şimdiye kadar kimse onun hakkında böyle bir iftirayı uyduracak cesareti kendinde bulamadı. Bakire bir kızı lekelemek, fahişelikle suçlamak erkekliğe sığar mı!?

Süleyman Haliloviç konuyu değiştirmek için:

–Melikli sovhozu müdürü Eybalı Selamov'u tanıyor musunuz peki? diye sordu.

Hüseyin Kurbanov kinaye ile:

–Evet ya! Çok iyi tanırım onu...

–Ne söyleyebilirsiniz onunla ilgili?

Emekli albayın kırlaşmış kaşları yukarıya doğru gerildi ve kafasını sallayarak nefretle konuştu:

–Ne söyleyebilirm ki?.. Üsttekilerin gözünde melek, ayak takımı bizlerin gözünde ise yılan. Mal ve para biriktirmekte üstüne yoktur. Çok zengin ve otoriter biri olarak tanınır. Hatta Allah'ın da ona gücü yetmez diye kanaat oluşmuş ahalide. Nâzım İlham'ın son zamanlar onunla ilgili yazdıklarını dikkatle okuyorum. Bir virgülünde bile hata yok. Yazılanların hepsi yüzde yüz gerçektir. O makaleler şehirlilerin de beğenisini kazandı. Bana sorarasanız, Nâzım bu adamla uğraşmamalıydı derim.

Yaşlı albay sinesinden çıkan hırıltılı bir sesle güldü:

–Melikli köyünde oturan eski bir aile dostumuz var. Savaşta kolundan yaralanmış. Şu anda hiç bir yerde çalışmıyor. Aldığı emekli maaşı ile sağlıyor geçimini. Ara sıra şehire geldiğinde bana da uğrar. Yıllardır birbirimizi ziyaret eder dururuz. Bana çok komik bir rivayet anlattı geçenlerde. Güya köy kenarında bir yerde iki kişinin güreştiğini görmüşler. İnsanlar onlara yaklaşınca bakmışlar ki biri Eybalı Selamov, diğeri ise Azrailmiş. Bir saat boyunca kan ter içinde

güreştikten, boğuştuktan sonra Eybalı Azrail'in sırtını yere getiriyor, karnına da bir tekme indiriyor...

Yaşlı albay gözlerini genişçe açarak:

–Böyle abuk subuk hikayeler uyduracak kadar gözü korkmuş insanların Eybalı'dan. Nâzım Azrail'i bile iplemeyen biriyle uğraşmasaydı keşke. Sovhozla ilgili gazetede yayınlanan makalenin altında eminim Nâdir Nasrullayev'in de parmağı var. Bütün bu fitne fücurlar onun başının altından çıkıyor. Nâzım'ı Eybalı'nın eliyle devirmek istiyor. Tek maksadı bu!

Süleyman Haliloviç gözlerini indirerek düşünceli ifadeyle elini çenesine götürdü ve kendi kendine mırıldandı:

–Çok entresan... çok... Nâzım ve Eybalı Selamov'la ilgili düşüncelerinizi anladım da, Nâdir Nasrullayev hakkında insanlar ne düşünüyor, ne konuşuyor söyler misiniz?

–Ah birader ah! Ahâlinin ne düşündüğü kimin umurunda? İnsanların ihtiyarı olsa, külünü havaya savurular onun. Bizim zamanımızda herşey çok farklıydı. Birisini vali atamadan önce, yedi göbek sülalesini, bütün geçmişini araştırrlardı. En ufak bir ayrıntıyı bile gözden kaçırmazlardı. Bu devirde ise vali olmak kolaydan da kolay. Üç şeyi bildin mi, bütün kapılar açılır yüzüne.

–O üç şey nedir öyle? diye sordu Süleyman Haliloviç derin bir ilgiyle.

–Almasını ve vermesini bileceksin! Ve de en önemlisi kılıktan kılığa girebilmen lazım Yani sık sık maske değiştireceksin.

Emekli albay muhatabını bu sözlerden ne kadar etkilediğini görmek için, doğruca onun gözlerine baktı ve ekledi:

–Sakın saf biri olduğumu düşünmeyin. Kime ne söyledğimi çok iyi biliyorum ben. Bu arada bana inanmamak sizin en doğal hakkınız. Yalnız şunu da bilmenizi isterim ki, aldığım terbiye bana yalan söylemeye müsaade etmez. İster kadın olsun, ister erkek farketmez, yalancı insan, gözümün düşmanıdır. Yalan konuşmak da, namussuzluk kadar rezil eder insanı. Hem bu arada herkesin unuttuğu, terkedilmiş yaşlı bir albay'ın, şehrin mutlak hakimi olan vali hakkında ne dediği kimi ilgilendirir ki? Herşeyden önce bir misafir olduğunuzu ve ilk kez şehrimizde bulunduğunuzu, kimseyi tanımadığınızı dikkate alarak, Nâzım İlham, Eybalı Selamov ve Nâdir Nasrullayev'le ilgili sorularınıza bu şekilde cevaplar vermek zorunda kaldım. Çünkü vereceğiniz kararın yanlış olmasını, şehir ahalisinin nefretini kazanmanızı istemiyorum ben.

Süleyman Haliloviç'in yaşlı albaya karşı duyduğu güven ve sevgi daha da çoğalmıştı. Sıcak ve samimi bir edayla:

–Yaşlı bir istihbaratçıya güvenmekten ve inanmaktan başka çarem yok, dedi. Sizin objektifliğinizden ve dürüstlüğünüzden inanın en ufak kuşkum yoktur. Anlaşılan o ki, yapacağım denetleme sırasında ne gibi bir yöntem izlemem gerektiğini size danışacak, sizden bir kılavuz olarak faydalanacağım.

İkisi de gülüştüler. Yaşlı albay eğilen belini, gençliğinde yaptığı gibi vakarla düzelterek dimdik ayağa kalktı ve sıcak bakışlarla Süleyman Haliloviç'i süzerek:

–Bana artık müsaade, dedi.

Müfettiş:

–Buyurun, dedi ve ekledi, biliyorum bu uyarıma gerek yok, siz zaten dünya görmüş, tecrübeli bir insansınız. Ama yine de hatırlatayım. Bu odada konuştuklarımız aramızda kalmalı! Arkdaşlar duyarsa ayıp olur, kırılabilirler bana. Sağda solda hakkımızda konuşuyor, bizi başkalarına soruyor diye kızabilirler. Ben

zaten gidiciğim, bugün varım yarın yokum. Siz ise her zaman bu şehirdesiniz ve sık sık karşılaşıyorsunuz birbirinizle.

–Bu konuda endişeniz olmasın. Benim şu göğsümde ne sırlar saklı bir bilseniz?!

Emekli albay Süleyman Haliloviç'in elini sertçe sıkarak "hoşçakalın" dedi ve odadan çıktı.

***

Süleyman Haliloviç durumu enine boyuna araştırmadan kimseyle ilgili kesin karar vermiyordu, bunu yapamazdı. Şüphenin olduğu yerde günah vardır, diye düşünüyordu. Vicdanı karşısında temiz olmak için her şeyi doğru dürüst araştırmak zorundaydı. Hiç şüphesiz, ihtiyar adamın söylediklerinde bazı hakikatler vardı. Ama bir tek onun söylediklerileyle hareket etmek yanlış olurdu. Bunun için Süleyman Haliloviç "Melikli" sovhozunda yapılan soruşturmanın sonuçlarını incelemenin yanı sıra, çeşitli kişilerle görüşüyor, onlara birtakım sorular yöneltiyordu. Nâzım İlham, Eybalı Selamov ve Nâdir Nasrullayev'le ilgili özenle ve dikkatle bilgi topluyordu. Çoğu zaman insanların bu kişilerle ilgili gerçek kanaatleri söylediklerinden değil de, yüzlerindeki mimiklerden, gözlerindeki ifadelerden, kısacası vücut dilinden anlaşılıyordu. Müfettiş sorular sorduğu kişilerin cevaplarını dinlerken, yüz çizgilerini de dikkatle inceliyordu. Sahip olduğu bu yetenek, çalıştığı kurumda onu tarafsız biri olarak tanıtmıştı. Bu yüzden, buna benzer şaibeli ve dolaşıklı meseleleri hep ona çözdürürlerdi.

"Melikli" sovhozuna gidenler soruşturmayı tamamlayarak geri dönmüştüler. Süleyman Haliloviç valiliğin genel kurul üyeleri ile komisyon üyelerinin ortaklaşa düzenledikleri soruşturma tutanağını dikkatle tetkik ediyordu. Genel kurul üyelerinden biri yanında oturan meslektaşının kulağına kısık sesle fısıldadı:

–Tutanakta gösterilen yasadışı uygulamalar, gazetede yazılanları aratıyor valla...

Bu cümle her ne kadar yavaş söylendiyse de, etraftaki her kes duymuştu. Komisyonun yoklama tutanağı baştan sona incelendikten ve tartışıldıktan sonra Süleyman Haliloviç yüzünü valiye döndü:

–Makalede yazılanların yüzde yüz gerçek olduğunu siz de gördünüz sayın vali. Yalnız eleştiri hedefi olan kişi ve kişileri neden hâlâ uyarmadığınızı ve sert yaptırımlar uygulamadığınızı merak ediyorum doğrusu.

Nâdir Nasrullayev müfettişin ses tonundan ve yüz ifadesinden, meselenin çok ciddi olduğunu ve başının belaya girebileceğini anladı. Bu nedenle de oturduğu yerde büzülerek, iki büklüm oldu. Az önce duyduğu sorunun aynısının, yarın merkezden de kendisine yöneltilebileceğini biliyordu. Bakü'deki üst düzey memurlardan da fırça yememek için genizini temizledi ve konuşmaya başladı:

–Süleyman Haliloviç haklı. Bu konuda bize ne söylese boynumuz kıldan ince. Suçluların cezası zamanında verilmeliydi, bu konuda geç kaldığımızı itiraf etmek zorundayım. Sovhoz müdürü Eybalı Selamov bu yolsuzluklara göre bırakın görevinden alınmayı, kurşuna dizilmeyi bile hak ediyor! Başka suçları var mı yok mu bilmiyorum ama bir tek Nâzım İlham'ın yazdıkları bile yeterli onu idam etmek için. Tekrar söylüyorum, makaleye en ufak bir itirazımız yoktur.

Daha düne kadar Eybalı Selamov'u aklamak, ona beraat kazandırmak için, ağzının suyunu akıta akıta onu savunan vali, bugün doksan derece değişmiş, sovhoz müdürünün katline ferman verecek kadar ileri gitmişti.

Süleyman Haliloviç:

–Demin siz kurşuna dizmek ifadesini kullandınız. Vali'nin idam etmek gibi bir yetkisi bulunmuyor, farkında mısınız? diye sordu.

Nâdir Nasrullayev önce şok oldu, daha sonra kekeleyerek:

–Ya... onu öylesine, laf olsun diye söyledim işte...

–Burada bir insanın kaderi, kariyeri söz konusu. Bu yüzden sözlerimize olabildiğince dikkat etmeli, ileri geri konuşmamalıyız. Her sözümüzü yüz ölçüp, bir biçmeliyiz. "Öylesine", "laf olsun diye" gibi mazeretler kabul edilemez!

Nâdir Nasrullayev bu kadar insanın gözü önünde bozulduğu için zavallı bir yüz ifadesine bürünerek sustu. Herkes susuyordu aslında. Kimse konuşmuyordu. Süleyman Haliloviç düzenlenen tutanağın son sayfasını da okuduktan sonra, dosyayı kapattı. Gözlerini kaldırmadan:

–Zabta geçen yolsuzluklarla ilgili söyleyecek sözü olan var mı? diye sordu.

Katılımcılar susmaya devam ediyordu. Süleyman Haliloviç saatine bakarak ayağa kalktı. Diğerleri de onun acele ettiğini anlayarak odadan tek tek çıkmaya başladılar. Odada sadece vali ve müfettiş kalmışlardı. Nadir Nasrullayev'in son sözü şöyle oldu:

–Hata yaptığımızı itiraf ediyorum. Bugün, en geç yarın genel kurulu toplayarak gazetede sıralanan yolsuzluklarla ilgli suçlanan tarafa ciddi müeyyideler uygulayacağız. Eybalı Selamov görevinden derhal alınmalı ve mahkemeye çıkarılmalıdır. Aslında bir sovhoz müdürü benim için hiç bir şey ifade etmiyor. Fakat öyle şeyler vardır ki... Mesela bu adam için sağdan soldan telefonlar aldım ben... Hepsi de yetkili kişilerdi, ona dokunma diyorlardı bana. Bu durumda insan çaresiz kalıyor. Hayır diyemiyorsun işte! Ama madem sovhozda yolsuzluk dizboyu, talan korkunç boyutlara ulaşmış, onu bir saniye bile görevinde tutamayız. Herifin yukarılarda dayıları var diye, bu lekeyle yaşamayı kabul edemem! Bu arada sizden bir ricam olacak...

–Buyurun, sizi dinliyorum.

–Ben bu şehirde zaten rezil oldum...

Müfettiş muhatabına hayretle baktı.

–Nedenmiş o?

–Çünkü sovhoz müdürü görevinden alınınca, bütün şehir valinin bir gazeteciye mağlup olduğunu konuşacaktır.

–Güçlü haksızın değil, güçsüz haklının yanında yer almalıyız.

Nâdir Nasrullayev roundu kaybeden boksçu gibi kafasını indirdi ve acılı bir sesle:

–Artık tüm bunların hiç bir önemi yok, dedi. Ama ben tekrar ediyorum! Nâzım İlham gazeteyi yönetmeye devam ederse, ben bir vali olarak işlevsiz hale geleceğim. Bu konuda yalnız sizden yardım bekliyorum. Nâzım'la aramızdaki tartışmayı yetkililere ne şekilde ulaştıracağınıza bağlı her şey. Çok rica ediyorum sizden! Gerekirse ben de konuşurum Baküdekilerle. Bu konuda net tavrımızı ortaya koyarsak kimse itiraz edemez bize. Nâzım İlham'ı kimse savunamaz. Bu şehir bana emanet edilmedi mi? O zaman rahat çalışabileceğim bir ortam oluşturulmalı. Dediğim gibi, en iyisi yetkili yoldaşlarla siz konuşun, halledin gitsin bu meseleyi. Bu günden itibaren ben bu adamla çalışamam! Onun yerine geçecek

birini bulurum ben. Memlekette gazeteci kıtlığı mı yaşanıyor? Bu şehirde bile, ondan da yetenekli bir sürü yazar çizer var.

Süleyman Haliloviç kısa ve belirsiz konuştu:

–Bu konuyu daha sonra tartışırız...

Onlar lobiye indiklerinde müfettiş:

–Gazete çalışanlarıyla vedalaşmadan gidersem ayıp olur, yanlış anlaşılabilirim, diyerek sola döndü.

Önce matbaa işçileriyle vedalaştı, sonra ise genel yayın yönetmenin odasına girdi. Nâzımla vedalaşırken gülümseyen gözleriyle sanki "sen haklısın" diyordu ona. Müfettiş Nâzım'a karşı duyduğu sempatiyi ifade etmek istercesine uzun süre ince parmaklarıyla onun elini sıktı ve salladı. Onların bu şekilde samimi pozlar vermesi Nâdir Nasrullayev'i kudurtuyordu. Vali somurtarak suratını astı.

28

Süleyman Haliloviç'in şehre gelişi ve gidişi çeşitli yorumları da beraberinde getirmişti. Bazıları onun da cebine bir iki tomar para sıkıştırıldığını ve memnun edildiğini iddia ediyordu. Nâdir Nasrullayev'in eninde sonunda galip olacağına inananlar vardı. Süleyman Haliloviç'le az buçuk konuşmuşluğu olan herkes ise, sağda solda onun çetin ceviz olduğunu ve kolay kolay satın alınamayacağını söylüyordu. "Hayır canım, çok kuru ve sert adamdır, ona rüşvet mi verilir? Onu yumuşatmak mümkün değil. Tuttuğunu asla bırakmaz..."

Bir kaç gün sonra şehir parti komitesinin genel kurulu toplandı. Gündemde iki önemli madde vardı. "Melikli" sovhozunda yapılan soruşturmanın sonuçları ve eskiden ormanda çalışan Net Alekber'in postacı oğlu Kudret'in, tütün işletmesinde çalışan Suren Sitaryan'ın oğlu Andronik'i dövmesi...

Genel kurulun oturumu başladıktan bir saat sonra "Melikli" sovhozunun müdürü Eybalı Selamov salondan öfkeli bir yüzle çıktı. Perişan halinden kıçından tekme yediği anlaşılıyordu. Daima sırıtan, capcanlı suratı şu anda solmuştu. Her zaman dinç ve hareketli olan müdür bir saat içerisinde sanki on yıl yaşlanmıştı. Beli de eğilmişti artık ve dik yürüyemediğinden çizmeleri de gıcırdamıyordu. Sovhozun eski müdürü etrafına bakmadan merdivenlerden söylene söylene inmeye başladı:

–Nankör! İt oğlu it! Yedin bitirdin beni! Sana verdiklerim burnundan dökülsün! Bu binada validen hademesine kadar herkes şerefsizdir! Piçler! Bir sofra arkasında yemek yediğim, lokmamı paylaştığım ibnelerin hiç birisi beni savunmadı! Hiç birisi! Kazandıklarımı, biriktirdiklerimi kimlere yedirmişim meğerse!!!

Eybalı Selamov küfür ve lanetler savura savura ana kapıdan sokağa çıktı, sonra da geri dönerek beyaz taştan yapılmış valilik binasının duvarına nefretle tükürdü.

Andronik'in sokak ortasında dayak yemesi haberi Moskova'ya kadar ulaşmıştı. Nâdir Nasrullayev genel kurul üyelerine bu konuda bilgi verdikten sonra, heyecansız, düz ve biraz da acı sesle konuştu:

–Burası genel kurul oturumudur yoldaşlar. Sizinle açık konuşacağım. Bu öyle basit bir mevzu değildir. Bu meseleyi Andronik Sitaryanla, Kudret Arzumanov'un sıradan bir kavgası olarak değerlendiremeyiz. Moskova bu sorunu Azeriler'le Ermeniler'in arasında etnik zeminde yaşanan bir çatışma olarak

değerlendiriyor. Burada oturanların bir çoğu Andronik'in babası Suren Sitaryanı çok iyi tanıyor öyle değil mi?

Salonda bulunanlar koro halinde cevap verdiler.

–Doğru! Hepimiz onu tanırız!

Nâdir Nasrullayev cenaze töreninde cemaate hitap ediyormuşcasına ikinci sorusunu sordu:

–Suren Sitaryan'ı nasıl tanırsınız?

–İyi biri olarak tanırız!

–Dürüst insandır!

–Şimdiye kadar hakkında kötü bir şey duyamdık!

–Ben de sizinle aynı görüşteyim. Saygıdeğer bir vatandaşımızın oğlunu, durduk yerde acımaszıca dövmüşler. Bunu kimin yaptığını da biliyorsunuz! Üçkağıtçının teki! Babası bir zamanlar ormanları yakıp yıkıyordu. Oğlu da omuzunda posta çantası şehirde hava atıyor. Bizim emniyet güçlerimiz ise bu cinayete göz yumuyorlar. Kudret Arzumanov Sibirya'ya sürgün edilmeli! Ama ne yazık o hâlâ elini kolunu sallayarak ortalıkta dolaşıyor. Moskova'dakiler de haklı olarak bizi ırkçılıkla suçluyor.

Nâdir Nasrullayev ses tonunu azaltarak devam etti:

–Bu kavgayı Moskova'ya ulaştıran Suren Sitaryan değildir. Suren fevkalade dürüst ve alicenap biridir. Asla böyle bir şeyi yapmaz. Oğlu Andronik'in Yerevan'da oturan dayısı Şimavon Petrosyan Ermenistan'da çok ünlü bir sima. Moskova'da da tanırlar, sayarlar onu. Duyduğum kadarıyla Ermenistan'ın ünlü yazarlarındandır. Yeğeninin dövüldüğünü duyunca, Moskova'ya şikayet mektubu yollamış. Azerbaycan'da Ermeniler'in sıkıştırıldığını, neredeyse soykırıma uğratıldığını yazmış. Hatta bununla da yetinmeyerek bütün Azeriler'in Ermenileri her yerde dövdüklerini, tahkir ettiklerini de eklemiş. Merkez Komitenin şube müdürü Ebulfeyz Vekilov aramıştı beni. Ağzından çıkanı söyledi bana telefonla. Valisi olduğunuz şehirde Ermeniler dövülüyor, sıkıştırılıyor, aşağılanıyorken, siz nereye bakıyorsunuz? Niçin önlem almıyorsunuz? Ben de ona Andronik Sitaryan olayından haberimin olmadığını söyledim. Bu konuyu enine boyuna araştıracağıma ve gerekeni yapacağıma dair ona söz verdim. Ebulfeyz Vekilov'a şehirde Ermenilere zulm edilmiyor dedim, onu inandırmaya çalıştım ama nafile, yalan söylüyorsun dedi durdu bana. Son bir kaç ayda şehrimize Ermenistan'dan on ailenin taşındığını, hepsine de gelir gelmez arsa, daire verildiğini söyledim. Bunları söylediğim çok iyi oldu. Azeriler işsizlik sorunuyla boğuşurken, Ermenileri anında makam mevki sahibi yapıyoruz dedim. Ebulfeyz Vekilov bunarı duyunca aferin dedi, söylediğiniz gibiyse eğer, o zaman sizinle gurur duyuyorum. Konuşmasının sonunda da Ermeniler'e özel dikkat ve ilgi göstermemizin öneminden bahsetti bana.

Nâdir Nasrullayev'in kaşları çatıldı. Salondakilere dikkatle bakarak:

–Bir teklifim var yoldaşlar. Şöyle bir kararı kabul etmeye ne dersiniz: "Posta idaresi personeli siyasi etik açısından yeterince eğitilmediği, özellikle de komunist milletlerarası dayanışma konusunda biliçlendirilmediği için, idarenin müdürü ve yardımcıları görevlerinden alınsın. Savcılık Ermeni vatandaşımızı acımasızca döven Kudret Arzumanov'u derhal tutuklasın ve mahkemeye sevketsin... Kararın bir kopyası Merkez Komiteye, ikinci kopyası ise Moskova'ya gönderilsin. Karara özel bir madde de eklenecektir. "Şehirde oturan Ermeni vatandaşların sorunları

acil olarak araştırılsın, talep ve ihtiyaçlarının karşılanması için gereken çalışmalar derhal başlatılsın. İşbu kararname şehir gazetesinde yayınlansın!"

Nâdir Nasrullayev gözlerini elindeki kağıttan ayırarak sordu:

–Bu konuda itirazı, yorumu olan var mı?

Genel kurul üyeleri yine koro halinde haykırdılar:

–Hayır! Kararı destekliyoruz!

Genel kurulun oturumuna davet edilen üyeler arasıdna Nâzım da vardı. O izin istemeden ayağa fırladı:

–Genel kurul üyesi olmadığımdan, kararnamenin leyhine veya aleyhine ne yazık ki oy kullanamıyorum. Ama bu kararın gazetede yayınlanmasına itiraz ediyorum. Kesinlikle itiraz ediyorum!

Salona bir sesszilik çöktü. Gazete yöneticisinin çıkışı herkesi şoka sokmuştu. Katılımcıların şaşkın bakışları Nâzım'ın üzerine dikildi. Nâdir Nasrullayev önce elini alnına koydu, daha sonra kafasını ağır ağır kaldırarak, istihza dolu gözlerle Nâzım'ın yüzüne baktı:

–Bu ne biçim söz? Genel kurulun kararını gazetede yayınlamam da ne demek oluyor?!

–Açıklayabilirim. Herşeyden önce onayladığınız kararın önyargılı olduğuna inandığım için buna hayır diyorum. Çünkü sizi dolduruşa getirmişler! İkincisi de biz bu kararı gazetede yayınlarsak, o kavganın şahiti olan vatandaşlarımız bize gülerler. Genel yayın yönetmeni olduğum gazetenin komik duruma düşmesine asla müsaade edemem.

Nâdir Nasrullayev kahkayla gülerek:

–Yoldaş gazeteci! Ben Moskova'ya mı, bizim Merkez Komite'ye mi, saygıdeğer Ebulfeyz Vekilov'a mı inanayım, yoksa size mi? diye sordu.

–Onlar Andronik Sitaryan'la Kudret Arzumanov'un kavgasını kilometrelerce uzaktan duymuşlar, üstelik Yerevan aracılığıyla. Yani çarpıtılmış şekilde! Bense bu olayın canlı şahidiyim. Kavganın yaşandığı sırada posta idaresinin yanından geçiyordum. Kudret Arzumanov çantasında yeni gzete ve dergilerle iş yerinden çıktığı sırada Andronik karşısına dikilerek, ondan gazete talep etti. Kudret de gazete ve dergiler abonelerindir diyerek yoluna devam etti. Andronik ise onu rahat bırakmadı, düşü peşine. Önce şapkasına el attı, daha sonra arkadan çelme taktı ona. Kudret yapma dedikçe, Andronik daha da azıyordu. En sonunda sinirlerine hakim olamayan Kudret ona hakettiği cevabı verdi. Günah her zaman ölenindir demişler. O olayın tek suçlusu Ermeni Andronik'di. Ya siz ne yapıyorsunuz? Suçluyu masum göstererek, saldırıya uğrayan tarafı mahkemeye sevketmekle ilgili planlar kuruyorsunuz. Burada bulunan arkadaşlar da size âminhanlık yapıyor. Herkesin birbirini tanıdığı küçük bir şehirde oturuyoruz. Bugün burada onayladığınız adaletsiz kararnameye evet diyen arkadaşlara sormak istiyorum. Şimdiye kadar Kudret'in bir kimseyle kavga ettiğini, birilerine sataştığını, rahatsız ettiğini gören olmuş mudur!? Hayır! Peki Suren Sitaryan'ın oğlu Andronik bu güne kadar kaç vatandaşımıza saldırdı, kaç kişiyle kavga etti? Sayısı belli değil!

Her kes susuyordu. Nâdir Nasrullayev'in kaşları düğümlendi:

–Nâzım muallim, söylediklerinizde belki de haklısınız ama bu konuda Moskova'nın farklı düşündüğünü dikkate almak zorundayız. Ebulfeyz Vekilov'un telefonda ettiği hakaret ve tehditlere muhatap olan siz değildiniz! Benim yerimde siz olsaydınız böyle konuşmazdınız. Yönetimdekiler bu kavgayı bayağı

abartmışlar. Yerevan da bu sıradan kavgaya, siyasi bir kılıf giydirmeye çalışıyor. Yapacağımız bir şey yok, elden ne gelir? Moskovadakilerin bize faşist dememeleri için, bir iki vatandaşımızı kurban etsek de olur. Bunu şehrimiz, ülkemiz adına yapmaya mecburuz.

Nâzım daha da öfkelendi:

–Moskova! Moskova! Koskoca Rus siyasetçileri, bir avuç Ermeni ırkçısının elinde oyuncağa dönüşmüler. Ermeni lobisi Stalin gibi dehayı bile kandırmayı başardı. Ermenistan'da yaşayan yüz binlerce Azeri de bu iğrenç siyasetin kurbanı oldular. Örneğin Mikoyan! Stalin'e yaltaklanarak, en sadık dostu, cephe arkadaşı olduğuna dair inandırmadı mı onu? Oysa Stalin öldükten sonra bir anda Hruşçev'in bir numaralı dalkavuğuna dönüşmedi mi!? Stalin'e karşı başlatılan karalama kampanyasında başı çekenlerden biri de o olmadı mı? Stalin'in kaleme aldığı "SSCB sosyalizminin iktisadi sorunları" eserine de ilk kez saldıran ve reddiye yazan Ermeni Anastas Mikoyan değil midir?! Bunların ne denli ikiyüzlü olduğunu hala anlamıyor musunuz!? Şimdi de Şimavonlar, Sitaryanlar, Petrosyanlar ve daha niceleri başımıza bela olmuş. Yeter artık! Bu insanlar iki komşu milleti daima kışkırtıyor, toplumlarımız arasına kin ve nefret tohumları ekiyorlar...

Nâdir Nasrullayev onun sözünü kesti:

–Bakıyorum bugün sinirleriniz üstünüzde. Siyasi potlar kırıyorsunuz arkdaş, biraz dikkatli olun! Sizin konuşmalarınız faşizm kokuyor. Başınız belaya girebilir. Bu safsatalarınıza göre sizi partiden ve görevinizden uzaklaştırabiliriz!

Nâzım sertçe:

–Konuşmamda bir suç unsuru varsa, varsın olsun. İstediğinizi yapmakta özgtürsünüz! dedi. Burada oturan arkadaşlar da dut yemiş bülbüle dönmüşler. Korkuyorsunuz, anlıyorum! Ama benden böyle bir onursuzluğu beklemeyin, tamam mı?!

–Yoldaş gazeteci! Sizi anlıyorum ama sizden de aynı anlayışı bekliyorum. Bir iki kişinin yüzünden her gün Moskova'dan, Ebulfeyz Vekilov'dan azar işitmek istemiyorum! Biz kendi soydaşlarımıza sert yaptırımlar uygulamaz, ciddi adımlar atmazsak yarın öbür gün merkezden bir heyet gelecek ve üzerimize çullanacak. Ondan sonra varın siz düşünün halimizi! Halbuki bir iki kişiye ceza vererek, şehrimizde Ermenilerin sıkıştırılmadığını ıspat edebiliriz. Böylesi daha isabetli olmaz mı? Şimdi anladınız mı beni?

–Hayır! Sizi kesinlikle anlamıyorum!

Nâdir Nasrullayev ayağa kalktı:

–O zaman konuyu daha fazla uzatmaya gerek yok. Sizinle tartışarak değerli vaktimi boş yere harcayamam. Genel kurulun oturumunu kapalı ilan ediyorum. Oturumda alınan kararlar kesindir! Karar metninin gazetede yayınlanmaması sizi çok zor duruma düşürebilir, iyice düşünün bence. Aksi taktirde hakkınızda cezai işlem başlatılacaktır. Şunu da sakın unutmayın, burada yaptığınız antikomunist ve lenin karşıtı konuşmalar, derhal yönetime ulaştırılacaktır! Bizzat ilgileneceğim bu konuyla!

Böylece oturum kapalı ilan edildi ve herkes dağıldı. Nâdir Nasrullayev toplantı salonundan çıkarak odasına döner dönmez ahzieye sarıldı ve Ebulfeyz Vekilov'la görüşmek için Bakü'yü bağlattırdı. Beş dakika geçmeden telefon çalmaya başladı. Nâdir Nasrullayev telefondaki otoriter ve saygın memurla yüz

yüze görüşüyormuş gibi ayağa fırladı ve muti bir görünüm katarak suratına ahizeyi sıkı sıkıya yanağına yapıştırdı.

–Yoldaş Vekilov, o malum meseleyi görüştük. Posta idaresi müdürü ve yardımcısı görevlerinden alınıyorlar. Andronik Sitaryan'a dayak atan Azeri gencin de tutuklanması talebiyle savcılığa başvurduk. Kararnamenin önemli maddelerinden biri de, şehirde oturan Ermenilerin sosyal durumunun araştırılmasını, varsa eğer geçim sıkıntısı çekenlerin valiliğimizin himayesine alınmasını, hatta gerekirse maddi yardımın da gösterilmesini öngörüyor. Dikkatlerinize arz etmeye borçlu olduğum bir mevzu da var... Yerel gazetenin genel yayın yönetmeni Nâzım İlham, toplantıda saçma sapan şeyler konuşuyordu. Ben bu adam gazetecilikten anlamaz, bu görevi haketmiyor dediğimde, arkadaşlar bana itiraz ediyorlardı. Herifin hezeyanlarını bir duysaydınız... Konuşmaları kan ve nefret kokuyordu. Bu meseleyi bir an önce halletmeliyiz artık!

Ebulfeyz Vekilov:

–Aferin sana! dedi. Dayak yiyen Andronik Sitaryan'ı babasıyla beraber yanına davet et, ikisinden de özür dile. Bana söylediklerini de onlara anlat. Bizden memnun kalmalarını istiyorum! Bu konuyla Merkez Komitenin şube müdürü Ebulfeyz Vakilov bizzat ilgileniyor de. Ebulfeyz Vekilov Ermenilerin bu ülkede özgürce yaşaması için elinden gelen çabayı gösteriyor, onun da Ermeni akrabaları var ve damarlarında Ermeni kanı akıyor demeyi de unutma. Onlar için yaptığımız iyiliklerden, gösterdiğimiz ilgiden Yerevanda'ki akrabalarını da haberdar etsinler. Azerbaycanda ne kadar sevildiklerini, kendi ülkelerindeymiş gibi yaşadıklarını söylesinler. Senin şu gazetecine gelince... Merak etme, bu sorunu da en kısa zamanda çözeceğiz. Nâzım İlham da kim oluyor be?! Vururuz kıçından tekmeyi, def olur gider...

29

Basire gün geçtikçe zayıflıyordu. Son günlerde iyice erimiş, kibrit çöpüne dönmüştü. Bir deri bir kemik kalmıştı. Elbiseleri çuval gibi üzerinden sarkıyordu. Gözleri de çukura batmıştı. Mesai arkadaşları ne kadar gönlünü almaya, onu neşelendirmeye gayret etseler de faydası olmuyordu. Nâzım ve Azizağa Aydınbeyov da herkesten fazla ona ilgi ve dikkat gösteriyorlardı. Gazete bütçesinden ailesine maddi yardım bile yapılmaya başlanmıştı. Evinde kaldığı Nabat Kadın dahi Basire için sabahtan akşama kadar çırpınıp duruyordu. Kendi çocuklarından bile fazla ilgi gösteriyordu kıza. Yemesine içmesine itina gösteriyordu. Nâzım'ın karısı Seriye de kıza her zaman yardım ediyor, düzenli olarak ona erzak ve giyecek veriyordu.

Ama Basire'nin yatak hastası olmadan, ayakta gün geçtikçe solması herkesin endişesini artırıyordu. Son günlerde Basire Nâzım'ın evine geldiğinde, Seriye çocukları ondan uzak tutuyordu. Çocukların ona yaklaşmamasına özen gösteriyordu. Ama bunu hissettirmeden yapıyordu, kızcağız kırılmasın diye. Seriye komşu terzi kadınla anlaşmış ve Basire bazen Pazar günleri veya iş çıkışında onlara uğradığında Seriye, terzi kadını çağırıyor:

"–Elimde çok önemli işim var, çocuklar beş-on dakika sizde kalsın, bunların gürültüsünden kafam patlayacak neredeyse", tarzında bahaneler uydurarak, çocukları Basire'den uzaklaştırıyordu.

Basire çocukların ondan uzak tutulduğunu aklından bile geçiremezdi. Seriye, Basire'nin yemek yediği tabağı, kaşığı, çay içtiği bardağı diğer kap-kacaktan ayrı tutuyordu. Kız gittikten sonra da kullandığı bütün bulaşıkları sıcak suyla defalarca yıkıyordu. Aslında bunları terzi kadın ona tavsiye etmişti. "Vallahi sizin eve gelen şu kızın hâlini hiç beğenmiyorum. Suratından belli ağır bir hastalığa yakalandığı. Dilim kurusun, ya verem olursa? Çocuklarına da bulaşır maazallah..."

Bu sözler Seriye'yi korkutmuştu. O günden sonra Basire'den kendisi bile uzak duruyordu. Eskisi kadar onun yüzüne gülmüyor, evinde sıcak karşılamıyordu. Basire de doğal olarak bu eve daha seyrek gelmeye başladı. Ama Seriye kıza yaptığı yardımları kesmiyordu. Gazete çalışanları veya komşular aracılığıyla da olsa Basire için yine paketler yapıp gönderiyordu. Basire iki gün Nâzım'ın çocuklarını görmedi mi özlemeye başlıyordu. Kendi çocukları kadar bağlanmıştı onlara. Fakat telefon açtığında ve evlerine gelmek istediğini bildirdiğinde, Seriye bir bahane bulup, onu başından savıyordu. Basire Nâzımgile artık hiç gidemiyordu. Aylarca Seriye'nin ve çocuklarının yüzlerini göremiyordu. Artık Seriye'ye darılmış, büyük ihtimalle kadının kendisine karşı takındığı tavrı hissetmişti. Ne gidiyordu o eve, ne de telefon ediyordu. Ama ne kadar düşünse de bir türlü Seriye'nin bu garip davranışlarına anlam veremiyordu. Aklına bin bir türlü şüphe geliyordu. Bu da onun hasta bünyesine ilave bir yük olmuş, yıpranmasını ve zayıflamasını hızlandırmıştı.

Artık işte de her zamanki performansla çalışamıyor, sık sık nefes darlığı çekiyordu. Bir keresinde mesai arkadaşlarına yönelerek:

–Havam yetmiyor sanki arkadaşlar, demişti. Uyku düzenim de bozulmuş, iştahım da yok. Beş dakika çalıştım mı, terden sırılsıklam oluyorum. Halsizlikten ayakta duramıyorum. Nedir bana musallat olan bir bilsem...

Basım tezgahının üzerinde oturan Azizağa Aydınbeyov bu sözleri duyunca küplere bindi. Elindeki işini bırakarak yüzünü Basire'ye döndü ve kızı azarlamaya başladı:

–Kabahat sende kızım! Dikkat ediyorum da, parti üyeliğin reddedildikten sonra, suratın hep asık. Sanki ağır bir duvar çökmüş de, altında kalmışsın. Partiye girseydin dünya daha mı yaşanılır hale gelecekti? Partide olmayanlar yiyecek ekmek bulamıyorlar mı? Parti kartı olmayanlar ölüyor mu? Bak kızım, bana sorarsan o partinin beş para değeri yok. Bir baba kız gibi konuşalım seninle. Eskiden olsaydı bunları söylemezdim ama artık umurumda bile değil. Kurucusunu mezarından çıkararak yüzüne tüküren partinin, akıbeti hüsran olacaktır! Mutlaka hüsran olacaktır! Bak işte şuraya yazıyorum, bu parti çökmezse bana ne dersen de. Bana partiye girmek istiyorum dediğinde, önce tereddüt ettim sonra da genç kızdır, madem bu kadar istiyor biz de yardım edelim girsin bari diye düşündüm. Almadılar mı seni partiye? Canın sağ olsun kızım! Belki böylesi senin için daha hayırlıdır. Bunu büyütmenin, kendine dert etmenin ne anlamı var? Defalarca ağladığını gördüm, yüzümü çevirdim. Böyle devam ederse kendini mahvedeceksin. Tükürürüm partiye de, onu kartına da! Bir zamanlar ben de partili oluyorum diye sevinçten çılgına dönmüştüm. Benim gençliğimde durum bambaşkaydı ama. Şu anda ise parti dolandırıcı, rüşvetçi ve soyguncuların at koşturduğu mafya örgütüne dönüşmüş.

Basire, Azizağa Aydınbeyov'un bu sözlerine karşılık vermedi, sustu. Gözleri dolduğu için yüzünü çevirdi. Bluzunun koluna geçirdiği küçük mendilini çıkararak solgun yanaklarına kayan damlaları sildi. Sonra dizgiye devam ettiği

sırada öksürmeye başladı. Öksürmesini durdurmayı ne kadar denediyse de başarılı olamadı. Yerinden kalktı ve bir yudum su içtikten sonra dışarıya çıktı. Alnını bahçede duran ağacın çopurlu gövdesine dayayarak kendine gelinceye kadar öylece bekledi. Kaldırımdan geçenler onun bu hâlini görerek üzüntüyle kafalarını sallıyor, bazıları da yanlarında yürüyenlerin kulaklarına fısıldıyorlardı:

–Zavallı kızın halini görünce, içim kan ağlıyor. Yakalandığı hastalık çok ağır galiba...

Basire bir kaç dakika temiz hava soluduktan sonra biraz kendine geldi ve matbaaya geri döndü. Yerine oturdu ama dizgiye elini sürmedi. Ağır ağır nefes alarak gözlerini soğuk, buz gibi harflere dikti. Dizgici arkadaşları, onu bu durumda görünce keyifleri kaçmıştı. Matbaaya hazin bir sükunet çökmüştü. Matbaa çalışanları hiç bu kadar üzülmemişlerdi. Kimse konuşmuyor, gülmüyordu. Azizağa Aydınbeyov da somurtmuştu, içi sızlıyordu. Sinirlendiğinden ikide bir hata yapıyor, sayfaların yerlerini karıştırıyordu. Basire az önce Azizağa Aydınbeyov'un kendisine söylediklerinde kısmen haklı olduğunu düşünüyor, kısmen de kendisinin haklı olduğunu düşünerek efkarlanıyordu. Bütün bu sorunların temelinde, vermesi gereken rüşvetin, bin rublenin yattığını düşünüyordu. "Babam savaşta ölmeseydi, odun satmakla da kazanabilirdik bu parayı. Parti üyesi olsaydım ben de bir mevki sahibi olurdum. Fakir aileme, anneme, kardeşlerime yardım ederdim, kendim için de beş on kuruş biriktirirdim. Azizağa amca için konuşmak kolay tabii... Bu devirde eğitime, yeteneğe değer veren mi var? Parti egemenliği var ülkede. Biri bir göreve atanacaksa onun zekası, becerisi kimsenin umurunda değil. Önce parti üyesi olup olmadığını soruyorlar. Köyde Mecit amcayı partiden ihraç ettiler diye, ağabeyi Ferec'in akli dengesi bozulmadı mı? Bütün yatırlara, türbelere götürdüler adamı ama faydası olmadı. Sonunda öldü gitti zavallı. Eğer parti Azizağa amcanın söylediği gibi önemsiz bir şeyse, koskoca aksakal adam ne diye delirdi? Biliyorum, Azizağa amca beni sevdiği, değer verdiği için böyle konuşuyor. Gücü yetseydi beni partiye kendi elleriyle alırdı. O zaman üyelik kartım olurdu, beni de toplantılara alırlardı.. Azizağa amca baktı hiç bir şey yapamıyor benim için, başladı partiyi kötülemeye. Bundan sonra insanca yaşamak haram bana... Babam hayatta olsaydı farklı olurdu her şey..."

Öksürmeye başladı yine. Boğulacak gibi oluyordu. Azizağa baskı makinesinin yanından ayrılarak ona bir bardak sıcak su getirdi.

–Kızım bir yudum iç, iyi gelir sana.

Basire'nin yüzü mosmor olmuştu. Yakarış ve imdad haykırışıyla dolu olan bakışları, Azizağa'nın merhamet ifade eden yüzünde donakalmıştı. Azizağa titrek sesiyle onu sakinleştirmeye çalışarak:

–Kızım kendine gel, metin ol, dedi. Allah korusun ağır bir hastalığın yok ya! Öksürük işte, geçer gider. Zatürre olmuşsun herhalde, herkesin başına gelebilir. Bir iki hap içtikten sonra, turp gibi olacaksın... Yarın işe gelme istersen. İyileşene kadar evde dinlen. Çalışmalar aksamaz merak etme, arkadaşlar senin işini de seve seve yaparlar.

Basire'nin nefes borusu tıkandı. Ölmek üzereymiş gibi gözbebekleri kocaman oldu. Sıkı sıkıya Azizağa'nın yakasından yapıştı ve:

–Aziza... Aziz... Azizağa amca, diye haykırdı suda boğuluyormuş gibi çırpınarak. Azizağa yüzünü matbaa çalışanlarına dönerek bağırdı:

–Koşun! Bir ambulans çağırın! Çabuk!

Basire bayılmıştı. Başı Azizağa'nın kollarına kaydı. Nabzı çok yavaş atıyor, nefesi zorla gidip geliyordu. İşçiler en az Azizağa kadar şaşırıp kalmışlardı. Basire ile aynı yaşta olan meslektaşı dayanamadı. Kipriklerinden süzülen gözyaşlarını arkadaşlarından saklamak için, yüzünü duvara çevirdi.

Dışarıda ambulans'ın siren sesleri duyuldu. Beyaz gömlekli doktorlar koşarak matbaaya girdiler. Kıza iki iğne yapıldıktan bir süre sonra o kendine geldi. Doktor matbaa çalışanlarının hepsini koridora çıkararak, kızı muayene etti ve daha sonra Azizağa'yı yanına çağırdı:

–Bu kızın durumu iyi değil. Herşeyden önce bünyesi çok zayıf. Kalp atışları da düzensiz. Bu durumda çalışılmaz! Tetkikler yapılmadan hastalığının ne olduğunu kesin olarak bilemeyiz. Herhalükarda hastanede tedavi olması gerekecek.

Basire yorgun yorgun ayağa kalktı. Bacaklarında takat olmadığından, güçlükle ayakta duruyordu. Matbaa çalışanları kapıya kadar onu yolcu ederek evine gönderdiler. Basire sokakta yüz metre yürüdükten sonra duraksıyor ve dinlendikten sonra tekrar yoluna devam ediyordu. Kuru öksürükler onu güçsüz bırakmış, sinesini yakıyordu.

Nabat kadın onun yemeklerini de ayrı bişiriyordu. Eline geçen erzağın, sebzenin en tazesini Basire'ye yediriyordu, çabuk iyileşsin, kilo alsın diye. Ama son zamanlarda kızın iştahı da kaybolmuştu. Bu gün de Nabat'ın serzenişlerinden sonra zar zor bir iki lokma yedi ve sofradan kalktı. Nabat kadın kendi kendine söylenmeye başladı:

–Ey büyük Allahım, takdirinden sual edilmez ama bu kızı niçin düşürdün bu hallere? Sapasağlam çocuk gözümün önünde eridi muma döndü! Ah! Ah! Kabahat bende, günah bende! Keşke bu kadar boşvermeseydim. Sabahtan akşama kadar doktorların arasındayım ama bir kere olsun kızı muayeneye götürmedim... Dilim kurusun, yarın bir şey olursa çocuğa, annesinin yüzüne nasıl bakarım?! Ne derim kadına!?

Nabat içinden uzun süre kendine lanetler etti durdu. Artık kesin kararını vermişti. Yarın işten izin alacak ve kızı doktorlara götürecekti. Bu kızın hastalığının ne olduğunu bir an önce öğrenmek gerekiyordu artık. Ne zamana kadar böyle devam edecekti?

Nabat kadın niyetini Basire'ye açtığında, kız önce kem küm etti, doktora gitmek istemediğini söyledi. Acı ve hüzün dolu bir sesle:

–Nabat teyze, dedi, doktora giderim gitmesine ama ortalıkta dolaşan o kadar korkunç hastalık var ki, cesaret edemiyorum, korkuyorum gitmeye. Ya doktor kanser veya verem olduğumu söylerse? Bunun için, hastalığımın ne olduğunu bilmemem daha iyi olur. Tevekkül Allaha! Bakalım sonumuz ne olacak... Ölsem de, kalsam da takdir Allahındır. Babam da ölmedi mi? Yoksa ben ondan fazla mı hakediyorum yaşamayı? Mezarının bile nerede olduğu bilinmiyor. Bir tek evdekilere acıyorum. Bana bir şey olursa, açlıktan ölürler. Beni kahreden de bu ya...

Nabat kadın yüzüne ciddi bir ifade katarak:

–Ya hayır konuş, ya sus! Ölmek de nereden çıktı şimdi? Hastalanan her kes ölüyor mu kızım? Senin yaşın kaç?! Saçmalıyorsun ha! Nabat teyzen seni en iyi doktorlara götürecek, en pahalı ilaçlar alacaksın, o zaman görürsün nasıl iyileştiğini. Hiç birşeyciğin kalmayacak kızım. Allah valinin de, partinin de evini yıksın İnşallah! Parti meselesinden sonra düştün bu hallere biliyorum. Partiyi ne

yapacaksın kız?! Canımız sağ olsun yeter ki! Parti üzerine elbise mi, karnına ekmek midir yoksa?! Partili olmayanlar açlıktan mı ölüyor?! Yahu şaşıyorum senin aklına! Parti kartı olacak o paçavra yüzünden mi mahvediyorsun kendini? Allah onların belasını versin! Amin!

Basire'nin durumu gittikçe kötüleşiyordu. Acılarıyla başbaşa, içinden yanıp tutuşuyor, sık sık midesi bulanıyoırdu. Sanki daracık kutunun içine kapatmışlardı onu. Havası yetmiyor, boğuluyordu. Nabat:

–Kızım gece yarısını geçiyor, çok yorgunsun, dedi. Uyu da dinlen biraz. Sabah ola hayrola, yarın inşallah her şey düzelecek. Doktorlar muayene ettikten sonra, tedavini de yazacaklar. Bin dert varsa, bin bir dermanı var yavrum. İnşallah iyileştikten sonra işine gücüne geri dönersin, partiye bile geçersin. Allahın hikmetinden sual edilmez. Bakarsın baban da geri döner. Ne demişler: "uzakta bin ölen olsun, yakında biri de olmasın". Cepheden kaç kişinin kara haberi geldi biliyor musun? Yas merasimleri düzenlendi, ağıtlar yakıldı, helvalar yenildi. Ama üzerinden yıllar geçtikten sonra "merhumlar" sağ salim geri döndüler. Demek istediğim o ki, Allahın işine karışılmaz kızım. Her şeyi yüreğinde büyütmen, dert etmen doğru değil. Uyu hadi, göreceksin yarın her şey düzelecek...

Gecenin ortasıydı. İçi ve dışı sarı balçıkla sıvanmış daracık izbede Basire'den başka herkes mışıl mışıl uyuyordu. Nabat bir inilti duydu. Yerinden fırladı, odanın bir köşesinde duran demir sandığın üzerindeki lambanın fitilini kibritle yaktı. Basire başını yorğanın altında saklamış, için için ağlıyordu. Nabat kızın yastığına koydu elini:

–Kızım bu yaptığın oldu mu şimdi? Vallahi billahi abartıyorsun ha! Gündüzleri zar zar ağladığın yetmiyormuş gibi, gecenin bu vaktinde de göz yaşı akıtıyorsun. Böyle de olmaz ki! Kendine bu kadar zulmetmenin anlamı ne? Ne yapmaya çalışıyorsun sen!? Neren ağrıyor? Sabaha kadar sabret, yarın seni doktora götüreceğim zaten. Bakalım durup dururken sana musallat olan bu bela neymiş...

Basire yorğanın altından başını çıkartarak:

–Nabat... Nabat... Nabat teyze yalvarırım affet beni. Senin de geceni gündüzünü zehir ettim biliyorum. Allah çabuk öldürseydi beni, kurtulurdum bu ıstırabdan. Size de bunca sıkıntı vermezdim. Nabat teyze inan ki ölmek istiyorum... Rüya gördüm, öleceğim kesinleşti ama daha fazla beklemek istemiyorum...

Nabat damarlı ellerini kızın terli alnına koyarak:

–Ah benim küçük yavrum, neler söylüyorsun sen böyle? Ne biliyorsun da konuşuyorsun?! Ne ölümü, ne rüyası? Sayıklıyorsun sen. Aklı başında insan bu tür şeyler konuşmaz!

Basire yorganın altından yastığına doğru sürüklenerek, biraz doğruldu. Gözyaşlarını silerek, yüzüne dağılmış sarışın saçlarını, incecik parmaklarıyla arkaya taradı:

–Nabat teyze, az önce korkunç bir rüya gördüm. Yeni uyumuştum, babam geldi dikildi karşıma. Önce başından geçenleri anlattı bana. Esir değilim kızım, vatana ihanet de emedim. Sovyet ordusuna kurşun sıkmadım! Mezarım insan ayağının değmediği bir yerdedir. Almanlar gökyüzünden ateş yağdırıyordu üzerimize. Bir kurşun da bana isabet etti. Asker arkadaşlarım beni gömecek zaman bulamadılar. Daha sonra sarı kumlu bir bayırın toprağı kaydı üzerime ve cesedimi kapattı. Top mermilerinin parçaladığı kayadan koca bir taş parçası da

mezarımın üstüne yuvarlandı. Böylece mezar taşım da oldu. Artık kemiklerim de çürümüş, toz olmuş yabancı topraklara karışmışım. Bir tek ruhum kaldı. Yurduma sık sık uğrarım, sana yardım etmek geçer içimden ama elim kolum kapalı, öylece uzaktan sizi seyretmekle yetinirim. Her şeyi biliyorum kızım. Sana yardım eden Nâzım İlham'dan da, Azizağa'dan da, Nabat kadından da, bin ruble rüşvet için seni partiye hasret koyanlardan da, sana kötülük yapmak isteyen namussuz Kayserzade'den de haberim var.

Sandığın üstünde yanan lambanın hasta kızın inlediği odaya yaydığı loş ışık, gazı azaldıkça daha da zayıflıyordu. Nabatın içindeki endişe gittikçe büyüyordu. Hastanın başucunda yüzünde keder dolu ifade oturmuş, susuyordu. Basire ağır ağır soluduktan sonra, rüyasını anlatmaya devam etti:

–Evet Nabat teyze, babam kolumdan tuttu ve beni kendine doğru çekti. Kızım dedi, hadi beraber gidelim, tek başımayım buralarda. Zaten son günlerini yaşıyorsun. Hayatla aranda çok kısa bir mesafe kaldı. Hastalığın çok ağır, iyileşmeyeceksin...

Nabat teyze babam beni alıp götürmek istediğinde, sen feryat etmeye, saçlarını yolmaya başladın. Beni onun elinden çekip almak için çırpınıyordun. Bu kız annesinin bana emaneti dedin. Yarın Tamam'ın yüzüne nasıl bakarım? Çok yalvardın ama babamın elinden alamadın beni. Nabat teyze! Babam beni alıp götürdü. Dizlerine vuruyor, saçlarını yoluyordun. Benim bedbaht yavrum, nereye gidiyorsun! diye ağıt yakıyordun...

Nabat kadın Basire'nin anlattığı rüyanın etkisinden dehşete kapıldı. Besmele çekerek ayağa kalktı, parmak uçlarıyla birazcık tuz alarak kızın başının üzerinde çevirdi ve ocağa attı. Sonra da beş ruble adak adadı. Tekrar Basire'nin yanına yaklaştı:

–Böyle şeylerle zihnini meşgul etme kızım. Allah babana rahmet etsin. Herhalde uyumadan önce onu düşünmüşsün, o da rüyana girmiş. Rüyalara her zaman güvenilmez. Hem biliyorsun, rüyalar ters olarak yorulur. Gülmek ağlamaktır, ağlamak ise gülmek. Mezarı nurla dolsun babanın, seni alıp götürmüşse, demek ki uzun ömürlü olacaksın. Doktorlar seni iyileştirecek kızım, merak etme. Aklına kötü şeyler gelemsin, kurtul kara düşüncelerinden. İnşallah kısmetine bir delikanlı çıkar da elçilerini yollar kapımıza. Ben de sana güzel bir düğün yapar, yollarım kocanın evine. Tamam kadın da kim oluyor? Sen benim kızımsın! Seni annen değil, ben evlendireceğim.

Basire'nin midesi bulanıyordu. Nabat Kadını duymadığı ve dinlemediği, kafasını yastığa halsizce bırakmasından belli oldu. Uzun uzun sustu her ikisi de. Sanki horozlar şafağın söktüğünü haber vermek için hep bir ağızdan ötmeye başladılar. Çamurlu evin penceresinden günün ilk ışıkları süzüldü odaya. Serçeler sabahın açılmasına sevinçlerini bildiriyorlarmış gibi damın kenarında oturmuş cıvıl cıvıl, sevinçle cik cik nağmelerini okuyorlardı. Nabat tavuklarına, civcivlerine arpa verdikten ve çocuklarına kahvaltı hazırladıktan sonra, Basire'yi yanına alarak hastanenin yolunu tuttu.

Nabat, Basire'yi şehirde ün salmış ve yakın dostu olan bir doktorun yanına götürdü. Basire'yi koridorda bırakarak önce kendisi tek başına doktorun odasına girdi ve durumu olduğu gibi anlatmaya koyuldu:

–Doktor kurbanın olayım, son ümidim sensin. Evimde bana emanet edilen bir kız çocuğu barınıyor. Anası bana güvendiği için bıraktı yanıma. Kız gazete matbaasında çalışıyor. Sabahtan akşama kadar dizgi yapıyor. Babası savaştan geri

dönmedi. Vebali söyleyenlerin boynuna, dedi kodulara bakılırsa, düşmanın safına katılmış. Ama ben buna inanmıyorum! Hayatta olsaydı şimdiye kadar mutlaka çıkagelirdi. Bunların önemi yok, ben asıl kızın haline acıyorum. Gün geçtikçe eriyor, sap gibi oldu yavrum. Valla ben doktorluktan anlamam ama şeklinden şemalinden ağır hastaya benziyor. Sen bu işin ehlisin doktor, bak bakalım derdine derman varmı? O da rahatlasın, ben de.

Doktor gözlüğünün altından Nabata dikkatle baktı ve sordu:

–Hastanın kendisi nerede?

–Kapıda bekliyor.

–İçeriye davet et.

Basire doktorun odasına girince öksürmeye başladı. Bir hayli öksürdükten sonra eliyle ağzını kapatarak güçlükle sakinleşti. Doktor hastaya önce muhtelif sorular sordu ve muayene etti. Sonra da masasına dönerek, kalemini eline aldı, röntgene sevk ve gerekli tahlilleri yazdı.

Röntgen ve tahlil sonuçarı belli olduktan sonra, Nabat Basire'yle beraber doktorun odasına girdiler. Doktor Basire'nin solgun çehresine baktı ve teessüfle kafasını salladı.

–Kızım sen dışarıda bekle. Çağırdığımızda gelirsin.

Kız çıktıktan sonra doktor Nabat'ın yüzüne bakarak:

–Geç kalmışsınız maalesef! Kızın durumu çok zor, dedi. Şimdilik ona hiç bir şey söylemeyin. İhmal edilmiş... hadleşmiş bir verem... evet verem. Erken gelseydiniz belki bir çaresi bulunurdu yine de. Artık çok geç. Hastalık yapacağını yapmış ve hiç bir şans bırakmamış bize. Akciğeri nerdeyse iflas etmiş...

Nabat'ın dünyası yıkıldı. Gözleri doldu ve yanaklarından yaşlar akmaya başladı. Hırıltılı bir sesle sordu:

–Yani en ufak bir ümit de mi yok? Hiç bir şey yapılamaz mı?

–Hayır. Olan olmuş artık. Bu saatten sonra tedavinin hiç bir anlamı yoktur. Dediğim gibi, kendisine söylemeyin bunu. Bir iki sakinleştirici yazıyorum. Bundan sonra kaç gün yaşayacağını da bir tek Allah biliyor...

Nabat doktorun odasından göz yaşlarını içine akıtarak çıktı. Basire'nin koluna girdi:

–Gidelim kızım. Doktor önemli bir hastalığının olmadığını söyledi. Soğuk algınlığın varmış. O da geçer gider. Bu arada iyileşene kadar köyde kalması tercih edilir dedi. Adam haklı, köyün havası, suyu sana iyi gelir. Nabat kızı kucaklayarak, bağrına bastı. Korkma kızım, İnşallah tamamen iyileşeceksin. İnsanın kaderi böyle işte, hastalıklarla, elemlerle dolu. Benim şimdiye kadar kaç kere hastalandığımı bir bilsen... Bazen aylarca yatağa düştüğüm olurdu. Her kes ölecek, bir daha ayağa kalkmayacak dese de, Allahın yardımıyla iyileşiyordum. Çok sıkıntılar çektim, çok. Sen daha çocuksun kızım. Böyle şeyleri takma kafana. Ufak tefek şeyleri içinde büyütür, dert edersen, hastalığına yenilirsin elbette.

Nabat Kadın köye gidenlerle Tamam Kadın'a haber yolladı, acilen şehre gelsin diye. Onunla görüşeceği çok önemli bir meselenin olduğunu söyledi. Daha sonra gazeteye gitti Nâzım'la görüşmek, kızın durumunu ona bildirmek için. Ama Nâzım gazetede odasında yoktu. Son günlerde çok meşguldü. Bakü'de yapılan bir toplantıya çağırılmıştı. Vali Nâdir Nasrullayev, Nâzım'ın Ermenilerle ilgili söylediklerini olduğu gibi Merkez Komiteye iletmişti. Ebulfez Vekilov, Nâzım'ın genel kurul toplantısında konuştuklarını duyunca öfkeden kudurmuştu. Merkez Komitedekiler birbirine girmişti. Nâzım'ı herkes ırk ve din ayırımı

gözeterek halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmekle suçluyordu. Nâdir Nasrullayev de bu fırsattan istifade ederek ortalığı daha da alevlendiriyordu. Ama bu skandalın nasıl sonuçlanacağı henüz meçhuldü. Yaklaşık on gündü, genel yayın yönetmeni Bakü'de bulunduğundan gazete sahipsiz kalmıştı.

Nabat Nâzım'ın kapısının kapalı olduğunu görerek, yanındaki kapıyı açtı ama içeriye girmedi. Odaya boynunu uzatarak:

–Evladım, dedi. Ben buraların yabancısıyım, gazete müdürü odasında olmadığında, onun yerine kiminle görüşmem gerekiyor?

O sırada koridora çıkan Azizağa Nabat'ı görünce yanına yaklaştı:

–Nabat teyze, hayrola? Uğramazdın sen buralara kolay kolay. Basire nasıl? Durumu iyi mi?

Nabat Azizağa'yı görünce ellerini başına koydu:

–Hiç akıl, hafıza kalmadı bende valla. Senin burada olduğunu unutmuşum... Ah... ah... Basire nasıl olacak kardeş? Kötü! Çok kötü! Bu yüzden geldim zaten gazeteye. Nâzım İlham'la görüşmek ona bir, bir kaç şey söylemek istemiştim. Aksilikten o da yok... İyi ki sen çıktın karşıma... Kurbanın olayım Azizağa, kaybediyoruz Basire'yi! Doktora götürdüm, kızın ömrüne az kaldı dedi bana. Haber yolladım, yarın annesi de gelecek. Kadına ne diyeceğimi bilemiyorum, inan kafam allak bullak oldu. Basire'nin hastalığını duyarsa... Yook, Tamam kadın duyarsa intihar eder valla, bir saniye bile yaşamaz. Tek ümidi bu kızıydı, ona dayamıştı sırtını. Doğru demişler, yetimin ağzı aşa çattı, yetimin başı daşa çattı...

Nabatla Azizağa konuşarak matbaaya kadar yürüdüler ve içeriye girdiler. Nabat Basire'nin çalışma arkadaşlarını, oturduğu sandalyeyi ve yarım kalmış dizgisini görünce gözleri doldu. Kötü haberi duyan matbaa işçileri de yasa boğuldular. Baskı makinesi, harflerin dizildiği kafesler, dizgicilerin elindeki sayfalar, onları çevreleyen dört duvar bir anda ağır bir sessizliğe batmıştı.

Nabat yüzünü Azizağa'ya dönerek derin bir ah çekti:

–Artık olan olmuş... Kızın da kısmetinde bu varmış demek ki. Durumunu size anlatmak için geldim. Yarın köyüne yolcu edeceğim çocuğu. Doktorun söylediğine göre, bir kaç günlük ömrü kaldı sadece. Sizden duymak istediğim bir şey var... Basire'den alacağı, vereceği olan varsa bana söylesin, ben de ayağımı yorğanıma göre uzatayım. Ha, bir de unutmadan, onun gazetedeki evraklarını da bana verin, belki ailesine lazım olur...

Kimseden ses çıkmadı. Azizağa'nın hüzünlü bakışları Basire'nin yarım kalmış dizgisine ve sandalyenin sırtında asılı kalan önlüğüne takılmıştı. Herkes yas tutuyordu.

Ertesi gün, matbaa çalışanları öteberi hazırlayarak Nabat Kadın'ın evine gittiler. Basire'yle konuşup onu teselli ettiler. Annesi Tamam Kadın da oradaydı. Kadının hali insanın içini sızlatıyordu. Hava kararmadan evvel anne-kızı şehrin çıkışına kadar yolcu ederek köylerine gönderdiler.

İki hafta bile geçmeden Basire'nin ölüm haberi duyuldu. Dağın yamacına serpilmiş düzensiz evleri olan küçük köyün içinden yakındaki mezarlığa doğru bir grup insan yürüyordu. Önde yürüyen dört kişinin omuzlarından yeşil renkli atlas kumaş asılıydı. Sanki büyük bir özenle bezenmiş düğün tepsisiydi tabut. Ama hayır... Bu dünyadan doymadan ayrılan Basire'nin ipekle örtülmüş cenazesiydi bu. Onu gömerken, avuç avuç toprağı mezara atan matbaa çalışanlarının hepsi hıçkırıklara boğulmuştu...

Cenaze töreninden bir kaç gün sonra, gazete ve matbaa çalışanları kendi aralarında şöyle bir karara vardılar ki, her ay maaşlarından belirli bir miktar ayırarak Basire'nin aylık maaşı tutarında para toplasınlar ve rahmetlinin ailesine yollasınlar....

30

Nâzım günlerdir Merkez Komitede, Bakü'deydi. Mesele çok büyütülmüştü. Merkez Komitedeki bazı memurlar onu ırkçılıkla suçluyordu. İdeolojik konularla ilgilenen şubenin müdürüne de bu konuda bilgi verilmişti. Bir çoğunun talebi, Ermenilere karşı takındığı düşmanca tavrı sebebiyle Nâzım'ı gazetedeki görevinden uzaklaştırmanın yanı sıra, genel olarak basın sektöründen de uzaklaştırma idi. Bu konuda neredeyse bir fikir birliğine varılmıştı. Bütün bunlar kafi değilmiş gibi, Nâdir Nasrullayev de Nâzım'ın valiye sürekli karşı geldiğine, gazetede ciddi hatalar ve ahlaksızlık yaptığına dair Merkez Komiteye şikayet mektubu yazmıştı. Nâdir Nasrullayev'in uydurduğu Nâzım'la dizgici kız Basire arasındaki yasak aşk ilişkisi yalanı da bu mektupta yer almıştı. Hatta Basire'nin Nâzım'dan hamile kaldığı ve Nâzım'ın durumun belli olmaması için kızı köyüne gönderdiği de mektuba ilave etmişti. Güya Basire'nin annesi kızının karnındaki piçi aldırmak için kocakarıya gitmiş ve Basire orada kan kaybından ölmüştü. Vali soruyordu: "Tüm bu rezilliklerden ve ahlaksızlıklardan sonra bu adam genel yayın yönetmeni olarak görev yapmaya devam edebilir mi?" Merkez Komitenin Ermeni yanlısı memurları ile vali Nâdir Nasrullayev'in iftira dolu mektupları, Nâzım'ın kara sel gibi üzerine gelerek ona göz açtırmıyordu. Bu kara selin acımasız dalgaları Nâzım'ı yutarak taşlara, kayalara çarpa çarpa bilinmeze sürüklüyordu. Nâzım ise kah yükselen bu selin girdabında yuvarlanıp boğuluyor, kah da bu burgaca direnerek olanca gücüyle sahile çıkmak için çabalıyordu. Bu zor anında kimse öne çıkarak ona yardım eli uzatmak istemiyordu. Cana yakın bildiği, bir zamanlar ona yakınlık duyan insanlar da ondan uzaklaşıyordu. Nâzım Merkez Komitenin beşinci katındaki koridorunda yürürken tesadüfen Süleyman Haliloviç'e rastlamıştı. Müfettiş Nâzım'ı görünce durdu:

–Siz de mi buradasınız? Hayrola? diye sordu.

Nâzım:

–Onlar çağırdı, dedi. Bir haftadır sürünüyorum buralarda. Şimdiye kadar benden ne istediklerini anlayamadım. Yanlarına bile yaklaştırmıyorlar. Kesin bir şey söyleseler de, işimi bilsem. Bugün git yarın gel... Her ağızdan bir avaz çıkıyor. Sabrım tükendi artık. Yoruldum... Kendime de, gazeteciliğime de... nefret ediyorum.

Nâzım "bu binaya da" demek istedi ama sinirlerine hakim olarak sustu.

Süleyman Haliloviç:

–Tamam, tamam. Kızmanıza gerek yok. Benim odam üçüncü katta. İnin ve yirmi yedinci odanın yanında beni bekleyin. Arkadaşlarla biraz konuşacaklarım var, fazla geç kalmayacağım.

Nâzım üçüncü kata inerek üzerinde Süleyman Cevadov ve 27 rakamı yazılı olan kapının yanında perişan bir yüz ifadesiyle beklemeye başladı. Koridordan geçen genç, yaşlı, tipli, tipsiz insanlara bakarak hayallere daldı. Kimisi sanki havalardaydı, kimisinin edası sığmıyordu bu binaya, kimileri de hayatından bezmiş halde kafasını eğmiş, gölge gibi koridorda sürünüyordu. Nâzım 27

numaralı kapının önünde durarak bu insan manzaralarını seyrettikçe zihnini çeşit çeşit düşünceler meşgul ediyordu. "İnsanlar bu dünyaya geldiklerinde, bir de bu dünyadan gittiklerinde eşit olurlar. Bir tek farkla, doğarken güldürürler, ölürken ağlatırlar. Getirdikleri sevinci er geç gözyaşlarına dönüştürerek, dünyadan göçüp giderler". Süleyman Haliloviç asansörden çıkarak, neşeli neşeli:

–Sıkıldınız mı? diye sordu. Sabırlı olun, her şey çok güzel olacak.

Beraberce odaya girdiler. Süleyman Haliloviç oturması çin Nâzım'a yer gösterdi ve saatine bakarak:

– Siraç Sametzade yirmi dakika sonra makamında sizi kabul edecek, dedi. Bizim sektörle ilgilenen müdürden bahsediyorum. Sağduyulu ve dürüst birisi. Telegrafınızı okumuş ve bazı konulardan haberi var. Ben de olabildiğince objektif kalmaya çalışarak, kendi görüşümü paylaştım onunla. Nâdir Nasrullayev sizin yerinize atanan yeni genel yayın yönetmeniyle davet edildi Bakü'ye. Sametzde yarın üçünüzle beraber görüşecek. Toplantıya şube müdürü Selman Mehmetov, basın işleri başkan yardımcısı İmankulu Nasırov, basın şubesi başkanı Kasım Aliyev de katılacaklar. Siraç Sametzade bugün önce sizinle görüşüp, konuşmak istiyor. Onu iyi tanırım, adaletli ve temiz kalpli bir insan. Her iki tarafı da dinlemeden asla karar vermez. O bir akademisyen ve bütün bilim adamları onunla hesaplaşıyorlar. Burada da büyük bir otoritesi var. Yalnız kadrolara karışmıyor, atamalar, görevden almalar onun alanı değil. Madem telegrafı onun adına çekmişsiniz, o zaman görüşürken samimi ve dürüst olun! Her şeyi olduğu gibi anlatın.

Süleyman Haliloviç saatine bakarak ayağa kalktı:

–Hadi beş dakikamız kaldı. Sametzade bir saniye bile geç kalanlardan nefret eder. Bu konuda çok acımasızdır. Siz yukarıya çıkın, benimse eve gitmem lazım. Yarın petrol tesislerine gideceğimiz için işe çıkmayabilirim. Ama görüşmenizin neyle sonuçlandığını yarın mutlaka size soracağım. Odamda olmasam da, evde bekliyeceğim sizi.

Süleyman Haliloviç yaka cebinden çıkardığı kartviziti Nâzım'a uzattı:

–Merkufe de sizinle tanışmak istiyor. Bizim hanımdan bahsediyorum. Hakkınızda çok şey duymuş. Yani doğrudan eve gelseniz, iyi edersiniz. Unutmayın, tamam mı?! Sizi mutlaka bekliyorum. Biz de insanız sonuçta, burada sıkılacak ne var ki? Yani beraberce bir bardak çay içersek, kıyamet mi kopar? Sizinle konuşacağım başka konular da var.

Onlar ayrıldılar. Süleyman Haliloviç asansörle aşağıya indi. Nâzım ise ideolojik konularla ilgilenen şube başkanı Sıraç Sametzade'nin oturduğu yedinci kata çıktı. Mesainin bitmesine rağmen, bekleme salonunda bir kaç kişi oturuyordu. Yirmi dakika tamam olduktan sonra kapıda duran delikanlı elindeki listeye bakarak kafasını kaldırdı ve sordu:

–Gazete genel yayın yönetmeni Nâzım İlham burada mı? Başkan bekliyor, buyurun geçin.

Nâzım, Sıraç Sametzade'nin geniş, fakat Nâdir Nasrullayev'in makam odasından çok daha sade ve mütevazı odasına girdi. Orta boylu, çelimsiz vücutlu başkanın üzerinde sıradan bir kostüm, yakası ezik, açık mavi renkli gömlek ve özensiz bağlanmış kravat vardı. Başkan dış görünüşünden, gözlerindeki ifadeye kadar ülkenin üst düzey memurundan ziyade, sıradan bir öğretmene benziyordu. Seyrek saçlarını düzgünce arkaya taramıştı. Masasının üstünde bir yığın siyasi,

edebi eser, muhtelif dergiler duruyordu. Oturduğu koltuğun arkasındaki duvarda büyük bir harita asılıydı. Nâzım'ı görünce ayağa kalktı ve elini sıktıktan sonra:

–Oturun, dedi.

Nâzım uzak bir köşede oturmak istediği sırada, başkan elinin işaretiyle sırayla dizilmiş sandalyelerin kendisine en yakın olanını gösterdi ve sarışın yüzüne munis bir ifade vererek:

–Sizinle ilk kez görüşüyor olsak da imzanızla tanışmışlığım var. Makalelerinizi okudum, dedi. Neler oluyor? Valiyle anlaşamıyorsunuz galiba?!

Nâzım hemen konuya dalmak istercesine:

–Açıklayabilir miyim?

Siraç Sametzade gözlüğünün çerçevesinden tutarak biraz gözlerine yaklaştırdı ve:

–Buyurun, buyurun, diyerek dikkatle onu dinlemeye başladı.

–Yoldaş Sametzade, dini bir aforizm olsa da, bizim oralarda şöyle derler: "Yılan sokan, ilk önce yatıra koşar". Bizim de tek ümit kapımız bu binadır. Bu yüzden insan bir haksızlıkla karşılaşınca, ilk önce buraya gelmek ihtiyacı duyuyor. Bana gelince... Zannediyorum gazetecilik eğitimi olmayan, sıradan bir köy öğretmeninin basın alanında çalışması sizi şaşırtmıştır. Aslında ben bu göreve kendi arzumla gelmedim. Parti Komitesi tarafından zorla atandım. Bu yüzden aynı partinin beni görevimden almak isteyişine de doğal olarak bir itirazım yok, olamaz da! Hatta bu kararı, bir zamanlar yapılmış olan hatanın telafisi olarak da değerlendirebiliriz. Ama sizden bir ricam olacak.

–Buyurun, diyerek Sametzade gülümsedi.

–Sizin huzurunuza vazifemi değil, şerefimi kurtarmak için geldim. Nâzım bu cümleye özel bir vurgu yaparak söylemişti. Parti Komitesinin hakkımda kabul ettiği kararın haklı gerekçelere dayandığına dair beni inandırın lütfen. Ben bir tarih öğretmeniyim ve asli mesleğimi yeniden icra etmeye başlamak inanın bana mutluluk verecektir. Tarihimizi, anayasamızı öğrencilerime okuturken, söyleyeceğim sözlerin yürekten gelmesini istiyorum. Kalbimin kararıyla, dilimin ifadesi arasında çelişki olsun istemiyorum. Hem memlekete geri döndüğümde tanıdıklar "gazeteden niçin ayrıldın?" diye soracaklar bana. İşte o zaman onlara vereceğim cevap inandırıcı olmalıdır. Adaletsizliğe uğrayan insanın kalbi nefretle dolu olur. Verdikleri adaletsiz kararlarla nefret odağı olan hakimler, halkın gazabından asla kurtulamazlar... Er geç hak ettikleri cezaya kavuşacaklardır.

Nâzım başından geçenleri bütün ayrıntılarıyla anlattı başkana. Görüşmeleri kırk dakikadan fazla sürdü. Siraç Sametzade duyduklarıyla ilgili kanaatini belirtmeden ve duygularını dışavurmadan:

–Bu kadar öfkelenmenize gerek yok Nâzım, dedi. Çok heyecanlı olduğunuzu görüyorum. Valiliğin karar verme, vatandaşların da buna itiraz etme hakkı bulunuyor. Bizim de vazifemiz, deyim yerindeyse adil jüri olmaktır.

Başkan bunları söyledikten sonra güldü ve konuyu daha fazla uzatmamak için:

–Tamam gidebilirsiniz, dedi. Yarın her şey açıklığa kavuşacak olur. Kalacak yeriniz var mı bu arada?

–Evet.

–Nerede kalıyorsunuz. Otelde mi, yoksa akrabada mı?

–İntourist otelde.

Nâzım o gece rahat uyuyamadı. Çünkü yarınki toplantının nasıl sonuçlanacağını, Nâdir Nasrullayev'le nasıl yüz yüze geleceğini düşünüp duruyordu. İkincisi de Süleyman Haliloviç'in "evde sizi bekliyorum, Merkufe de sizinle tanışmak istiyor" demesine bir türlü anlam veremiyordu. Süleyman Haliloviç beni evine niçin davet etsin? O kim, ben kim? Arkadaş değiliz, ahbap değiliz onunla. Üst düzey devlet görevlisi beni evine ne diye çağırıyor. Karısı Merkufe benimle tanışmak mı istiyor? Allah Allah... Hayatımda Merkufe'nin yüzünü bile görmemişim. Nâzım bu muammalı sorulara dakikalarca mantıklı cevaplar aradıysa da, sonunda işin içinden çıkamayacağını anladı.

Sabaha kadar yatağında kıvrandı durdu ve belirlenen vakitte Merkez Komite'ye geldi. Resepsiyondan geçiş izni alıp asansöre doğru yürümeye başlayınca Nâdir Nasrullayev'le karşılaştı. Yanında da kendi yerine atanan yeni genel yayın yönetmeni Hasan Muradov duruyordu. Nâzım elinde olmadan onlarla soğukça tokalaştı. Nâdir Nasrullayev düğüne davetliymiş gibi, bugün oldukça şık giyinmişti. Kuaförde yüzüne sıkılan parfümün kokusu on adımlık mesafeden bile duyuluyordu. Nâzım'ın sırtını yere getirdiği için gururlanıyordu. Vali Hasan Muradov'a baktı ve:

–Siz üst kata çıkın, biz de az sonra Nâzım'la geleceğiz, diyerek eski genel yayın yönetmenin koluna girdi ve onu bir köşeye çekti. Nâzım'a karşı olan artniyetini suni bir gülümsemeyle maskelemeye çalışarak konuştu:

–Nasılsın kardeş? Ne zaman geldin Bakü'ye? Şehirden çıkmadan önce seni çok aradım ama bulamadım. Evini de aradım, Seriye yengeyle konuştum. Senin Bakü'de olduğunu söyledi. Seriye yengenin ses tonundan bana biraz dargın olduğunu sezdim. Ama buna gerek yok. Sofranıza misafir olmuşum, komşuluk yapmışız sizinle, defalarca beni savunmuşsun yetkililerin yanında. Sen olmasaydın Kemal Gafarzade beni çiğner, mahvederdi. Bunları unutur muyum hiç!? Unutursam paylaştığımız ekmek bana haram olsun. Allah da affetmez beni! Ama Nâzımcığım, doğru söyle, sen hayatın boyunca hiç hata yapmadın mı? Sana karşı yaptıklarımı da benim hatalarım olarak gör. O gün bu gündür kendimi affedemiyorum inan ki! Allah kötülerin belasını versin. Aramıza girenler oldu, kandırdılar beni. Nâzım, beni bağışlaman lazım. Farzet ki kazara silahımdan çıkan kurşun, Allah korusun evladına isabet etmiş. Kanı unutman, beni affetmen için kapına geldiğimi düşün. Yalvarırım kızma bana. Sana bundan da iyi bir görev vereceğim. Vermezsem, erkek değilim. Sıkılan kurşun, bir daha geri dönmez. Binlerce kere lanet olsun şeytana! Bu hatamı affetmelisin. Memlekete dönelim, hangi makamı, hangi koltuğu istersen...

Nâzım görünürde dikkatle onu dinliyordu. Oysa Nâdir Nasrullayev'in iğrenç niyeti ve samimiyetsizliği gün gibi ortadaydı. Yüreğinde başkaldıran soruların cevabını bulmaya çalışıyordu: "Allahım böylelerini niçin yaratıyorsun!?". Sonra da kendi kendine itiraz ederek "Hayır" dedi "Böylesi daha uygun. Allah Nâdir gibilerini yaratmakla isabet etmiş. Karanlık olmazsa aydınlığın, çirkin olmazsa güzelin, kötülük olmazsa iyiliğin, hile olmazsa samimiyetin kadrü kıymeti bilinmez. Fakat Allahveren'in rahle-i tedrisinden geçmiş Nâzım, siyasi manevralarından zevk alan bu düzenbazla ilgili bütün düşüncelerini bütün çıplaklığıyla onun henüz tıraş olmuş, kolonya kokan, kırmızı suratına haykıramadı. Belki de tükürmek bile istedi ama yapamadı. Nâzım onu ilgisiz bir ifadeyle dinledikten sonra soğukkanlılıkla konuştu:

–Yoldaş Nasrullayev, gerçekten çok iyisiniz. Teşekkür ederim. Bu teşekkürümü avans olarak da kabul edebilirsiniz. Benim sizinle ilgili en ufak bir şikayetim ya da talebim bulunmuyor. Sadece açıklamanızı isteyeceğim bir kaç sorum olacak. Onları da yönelttim zaten.

Vali heyecana kapıldı:

–Kime? Ne sorusu?

–Öylesine işte... Emin olun bu sorları siz de duyacaksınız. Cevaplandırmanızı de isteyecekler sizden.

Nâdir Nasrullayev tatlı tatlı konuşarak yağ çekmeye devam etti:

–Bak Nâzım, hadi seninle anlaşalım. Bakıyorum bana karşı hâlâ içinde bir öfke var. İnan ki bu nefretini haketmyorum ben. Burada oturan memurlar çok mu dürüst sanıyorsun? Bunların ne mal olduğunu sen bana sor. Bizi karşı karşıya getirmektir maksatları. Farzedelim lafın birini sen dedin, birini de ben. Köhne palanın içini dökmek, ne sana fayda verir, ne de bana. Kararnamede zannetiğin kadar ciddi şeyler yazmadım. Oraya farklı şeyler de ekleyebilirdim. Ama buna vicdanım yol vermedi. Aramızda kalsın ama seninle ilgili ortalıkta dolaşan dedikoduları bir duysan var ya! Üfff. Onlara kulak assaydım, halin daha da beter olurdu.

–Neden bahsediyorsunuz? diye sordu Nâzım gözlerini kısarak.

Vali kahkahayla:

–Oooo. Çook kötü şeyler, çook! Ama onları dinleyen kim? Sadece gülüp geçiyorum, dedi.

–Kusura bakmayın ama, sözüm meclisten dışarı, it ürür kervan yürür derler.

Nâzım'ın bu sert ve kaba cevabı Nâdir Nasrullayev'in vücüdünü kurşun misali deldi geçti. Gülerek:

–Evet, evet. Ben de aynı şeyi söylüyorum ya!

Nâdir Nasrullayev muhatabının kime laf soktuğunu anlamamazlıktan gelerek gülmeye devam etti. Sonra da ciddileşerek:

–Bak Nâzım, burada ikimizin dışında kimse yok, dedi. Eğri oturalım, doğru konuşalım. Bilmeyenler varsa da, ama ben biliyorum bu göreve zorla atandığını. Bu mesleğe gönülsüz geldiğini sen de itiraf edersin. Hem söyler misin, nedir şu gazetede senin hoşuna giden? Eline doğru dürüst para da geçmiyor ki! El alemle düşmanlık yapmaktan, kendine hasım toplamaktan başka bir işe yaramıyor!

Makam ve koltuk sevdalısı düzenbazın neşeli gülüşlerinin arkasında saklı olan art niyet, Nâzım'ın keskin bakışlarından saklanamazdı. Nâzım bu bıktırıcı laf yağmurundan kurtulmak için, yüzünü karşı tarafa çevirdi ve son ümit yeri olan bu binanın mermer merdivenleriyle üst kata çıkmaya başladı. Deminden beri retorik ve bir fındık kabuğunu doldurmayacak kadar önemsiz konuşmalar yapan Nâdir Nasrullayev de, ciddiye alınmadığını ve umursanmadığını görerek bozuldu ve asansörün düğmesine bastı.

Saat on birde ideolojik konularla ilgilenen şube başkanının odasında toplantı başladı. Sıraç Sametzade masanın başında oturuyordu. Karşısındaki uzun masanın sağında ve solunda şube müdürü, onun yardımcıları oturuyorlardı. Nâdir Nasrullayev, Nâzım ve onun yerine atanan yeni genel yayın yönetmeni Hasan Muradov odanın duvarı boyunca dizilmiş sandalyelerde birbirlerinden mesafeli olarak oturmuşlardı. Sıraç Sametzade onlara kısa bir bakış fırlattıktan sonra konuşmaya başladı:

–Sanıyorum burada toplanmamızın nedenini herkes biliyor.

Oturanlardan bazıları "evet, evet" dediler. Bazıları da kafalarını göğüslerine indirip kaldırmakla meseleden haberdar olduklarını bildirdiler. Siraç Sametzade Nâzım'ın görevinden alınmasıyla ilgili karar metnini eline aldı ve okuduktan sonra gözlerini kaldırdı. Nâdir Nasrullayev'e bakarak:

–Burada Mehmetbağırov Nâzım Allahveren oğlu eski yönetimle içli dışlı olduğu ve gazetede ciddi ve onarılması güç hatalara yol verdiği için görevinden alınsın yazıyorsunuz. Hadi sizinle tek tek bu iddiaları inceliyelim. Eski yönetim derken kimi kastediyorsunuz?

–Benden öncekileri tabii, dedi Nâdir Nasrullayev.

–Sizden önce o şehrin valisi kimdi?

Nâdir Nasrullayev dersini çalışmamış ve sınavda zor bir soruyla karşılamşmış öğrencinin yüz ifadesi ile yutkunarak konuştu:

–Kem.. Kem... Kemal Gafarzade.

–Kemal Gafarzade dediğiniz yoldaş, mesleğinde fevkalade başarılı bir bilim adamı, ahlaklı bir parti üyesidir. Halihazırda tarih ve felsefe enstitüsünde müdür yardımcılığı yapıyor. Eğer genel yayın yönetmeninin onunla samimiyeti varsa, bu kötü bir şey mi sizce? Parti yetkilileriyle, gazeteciler şöyle dursun, biz tüm insanların birbiriyle iyi geçinmesini, samimi olmasını istiyoruz. Bu dünyada insanlar arasındaki samimiyetten daha kıymetli bir şey yok. Bu benim değil, bir pilot olan Fransız yazarı Eksuperi'nin sözüdür.

Nâdir Nasrullayev evet anlamında kafasını salladı ve bir şeyler mırıldandı. Siraç Sametzade sorularını sormaya devam etti.

–Yoksa Nâzım'ın eski valiyle olan samimiyetin arkasında bizim bilmediğimiz bir çıkar ilişkisi mi yatıyor? Vali'nin onu kayırdığına mı tanık oldunuz? Beraberce rüşvet ve yolsuzluk gibi cinayetlere bulaştıkları mı oldu?

Nâdir Nasrullayev hemen atıldı:

–Hayır! Hayır! Böyle bir şey sözkonusu değil. Asla böyle bir şeyi iddia edemem.

–Peki o zaman bu samimiyetin ve dostluğun kime ne gibi bir zararı var ki? Hangi kötülüklerden temizlemek istiyorsunuz şehrinizi? Kararnamedeki bu "temizlik" ifadesini biraz açarmısınız bana?

Validen ağzını açmadı. Odaya kısa süreliğine bir sessizlik çöktü. Sonunda Nâzım ayağa kalktı ve:

–Yoldaş Sametzade, izin verir misiniz? diye sordu. Kemal Gafarzade'yle aramızda olan samimiyetin ne gibi zararlara yol açtığına dair, Nasrullayev'in elinde kuvvetli deliller var aslında. Ama tevazusundan ifşa etmiyor bunları.

Sametzade'nin soru dolu bakışları valiye yöneldi. Nasrullayev de omuzlarını silkerek:

–Hayır, dedi. Nâzım'ın neden bahsettiğini bilmiyorum.

Nâzım:

–O zaman açıklayayım izninizle.

Siraç Sametzade:

–Buyurun, dedi.

–Eskiden Nâdir Nasrullayev kapı komşumdu ve çok samimiydik. O sıralar tarım ve köyişleri müdürlüğünde zootekni müdürü olarak görev yapıyordu. Bense gazete yazı işleri müdürüydüm. Naylon fatura kestiğine ve sahte tutanaklar düzenlediğine göre, Nasrullayev'in partiden ihracı gündemdeydi. Üstelik hakkında dava açılması da bekleniyordu. Bir gün Nasrullayev'in karısı bize geldi

ve kocamı kurtar diye ağladı, sızladı. Ben de kadının gözyaşları karşısında dayanamayarak, Kemal Gafarzade'nin yanına gittim ve Nasirullayev'i affetmesini rica ettim. Kemal Gafarzade'yi tanırsınız, temiz kalpli, yufka yürekli birisidir. Sağ olsun, beni kırmadı. İşte bu olay, Nadir Nasrullayev'e göre benim eski valiyle samimi ve içli dışlı olduğumu en bariz şekilde kanıtlıyor. Yalnız bunları ben değil kendisi anlatmalıydı size. Bunu neden yapmadığını bilmiyorum.

Nâdir Nasrullayev kafasını indirmiş susuyordu. Kulakları da azacık kızarmıştı. Muhtemel tartışmayı önelemek için Siraç Sametzade bu konuyu değiştirerek Nâdir Nasrullayev'e sordu:

–Kararın birinci ve sonuncu bendinde gazetede çok büyük hatalara yol verildiğini yazıyorsunuz. Bunu biraz açarmısınız?

Nâdir Nasrullayev hemen atıldı:

–Evet, tabii ki! İstemediğiniz kadar hata var. Siyasi gaflar yapılıyor gazetede. Övülmesi gereken kişiler yeriliyor, rejimi kötüleyen yazılar yazılıyor. Ne yazık ki elimde gazete yok, yoksa somut bir şekilde gösterirdim size. Öyle cümleler var ki, insan okurken dehşete kapılıyor.

Siraç Sametzade basın şubesi müdürü Kasım Aliyev'in yüzüne baktı. Aliyev onun ne demek istediği anlayarak ayağa kalktı ve Çaykavuşan yerel gazetesinin son bir yıllık sayılarının cildini getirdi ve Nâdir Nasrullayev'in önüne koydu.

–İşte gazeteler. Buyurun bahsettiğiniz dehşetli hataları bize de gösterin.

Ciltlenmiş gazetelerin önüne konması Nâdir Nasrulayev'i şoke etmişti. Böyle bir sürprizle karşılaşacağını beklemiyordu çünkü. Nasrullayev ülkede yayınlanan bütün gazetelerin bir nüsahsının Moskova'ya, ikinci nüshasının da Merkez Komite'ye gönderildiğini tahmin edemezdi. Çıkmaza girdiğini anlayarak, önündeki gazetelere bile bakmadan Siraç Sametzade'ye yöneldi:

–Yoldaş Sametzade, bahsettiğim hataların gazetenin hangi sayısında olduğunu kesin olarak hatırlamıyorum, ama şehir Parti Komitesi genel olarak gazeteden memnun değildir.

Sametzade Kasım Aliyev'e döndü ve sordu:

–Merkez Komite'nin bu gazeteyle ilgili kanaati nedir?

–Ülkede yayınlanan beş altı doğru dürüst gazeteden biri de muhakkak Çaykavuşan yerel gazetesidir. Çaykavuşan çok uzak bölgede yerleştiği için, Merkez Komite çalışanları sık sık gidemiyorlar oraya. Nâzım İlham kendi insiyatifiyle mütemadiyen radyolara, ulusal gazetelere malzeme yolluyor. Kalemini beğendiğimizi ifade etmeliyim. Yazıları fevkalade akıcı ve sürükleyicidir, üstelik gündemin damarını tutmasını bilen ender gazetecilerdendir.

Siraç Sametzade:

–Anlaşıldı, dedi ve Nâzım'ın yerine atanan ancak tasdikini henüz almamış Hasan Muradov'u ayağa kaldırarak sordu:

–Basın alanında çalışmışlığınız var mı?

–Hayır.

–Pekala. O zaman söyleyin bakalım, bu kadar zor ve sorumluluk talep eden bir görevin üstesinden gelebilecek misiniz? Çaykavuşan'da bölge parti komitesi ideolojik şubede topu topu iki ay oluyor başkanlık yaptığınız. Ondan önce de bildiğim kadarıyla orta okulda beden eğitimi hocasıymışsınız.

Hasan Muradov kendini savundu:

–Yoldaş Nâdir Nasrullayev ne kadar azimli ve çalışkan biri olduğumu biliyor. Bendeki yetenek ve ruhla bırakın yerel gazeteyi, ulusal gazete bile yönetilebilir.

Nâdir Nasrullayev onu desteklemekte geç kalmadı:

–Doğru söylüyor, oldukça yetenekli bir gençtir.

Odada oturanlar dudak altlarından sessizce gülümsüyorlardı. Siraç Sametzade üzüntüyle kafasını salladı ve karar metnini odadakilere göstererek:

–Yoldaş Nasrullayev, sizin bu kararınızı iptal etmek zorundayız, dedi. Mantıklı gerekçelere dayanmıyor çünkü. Hem haksızlıklarla mücadele etmesi gereken bir kurum, bu adaletsiz kararı desteklerse, insanlar hakkımızda ne düşünür? Nâzım İlham görevini icra etmeye devam edecektir. Size de ona yardım etmenizi tavsiye ediyoruz. Biz nasıl olsa Nâzım İlham'ı kaybedecek değiliz. Çünkü bugün gelecek vadeden, usta kalemler yok denecek kadar azdır ülkemizde. Nâzım İlham'ın ırkçılık yaptığına gelince... Bu konudan haberim var. Geçenlerde bizim şube müdürü Ebulfeyz Vekilov da bana şikayet etti Nâzım'ı ve endişelerini dile getirdi. Yazdığınız mektubu da okudum. Farklı etnik gruplara mensup kişilerin kavgasını ırkçılık zemininde yaşanan bir trajedi olarak değerlendimek en hafifinden ırkçılığın ne olduğunu bilmemektir. Bırakın bu işle polis, savcılık ilgilensin. Suçlu her kimse cezasını çeksin. Parti çalışanlarının bu banal ve sıradan bir kavgaya müdahale etmesi çok komik kaçıyor. Anlaşıldı mı?

Odadakiler Siraç Sametzade'ye katıldıklarını ifade ettiler:

–Haklısınız!

Nâdir Nasrullayev:

–Yoldaş Sametzade, sizinle özel görüşebilir miyim? diye sordu.

–Ne konuda?

–Kararınızla ilgili.

–Bu mevzu kapanmıştır, hadi hoşçakalın...

31

Akşam olunca Nâzım deniz sahiline yakın olan beş katlı apartmanın dördüncü katına kalktı ve üzerinde Süleyman Cevadov yazan kapının zilini bastı. Kapıyı mütevazı, sade giyimli güzel bir bayan açtı:

–Buyurun.

Nâzım kadını görünce çarpılmışa döndü. "Aman Tanrım, Râziye'ye ne kadar da çok benziyor! Sanki bir elmanın iki yarısılar". Nâzım şoktaydı. Ya Râziye'nin ta kendisiyse bu kadın? Değişmiş olamaz mı bunca yıl içerisinde? Kafası allak bullak olmuştu. Süleyman Haliloviç kapının önüne gelerek Nâzım'la tokalaştı ve kadına işaret etti:

–Tanıştırayım, eşim Merkufe. Sizin hakkınızda biraz bilgisi var.

Birlikte salona geçtiler. Merkufe'nin ikram ettiği çayı yudumlarken, Süleyman Haliloviç bir sigara yaktı ve ilk sorusunu sordu:

–Bugünkü görüşme nasıl geçti?

–Valinin hakkımda çıkardığı karar iptal edildi. Mesleğime ve görevime geri dönüyorum.

–Başka türlü olamazdı zaten.

Süleyman Haliloviç sigarasını kültablasına koyarak, çayından bir iki yudum aldı. Sonra da kaşlarını çatarak resmi bir ifadeyle sordu:

–Râziye'yi tanıyor musunuz? Yıllar önce eğitim gördüğünüz yüksekokulda kütüphanecilik yapıyordu.

Râziye'nin ismi anılınca, Nâzım'ın pencereden seyrettiği deniz manzarası bulutlarla kaplandı sanki. Gökyüzü damar damar oldu ve çakan şimşeğin sıcağı onun sırtını yaktı. Nâzım oturduğu sandalyeden az kalsın düşüyordu. İçinden geçenleri, heyecanını muhatabına hissettirmemek için kendini biraz ele aldı ve:

–Evet, dedi, tanıyorum. Neden sordunuz ki?

Süleyman Haliloviç:

–Raziye Merkufe hanımın kızkardeşi, yani baldızım oluyor. Hakkınızda bize çok bahsetti. Gazetelerin birinde küçük bir makaleniz yayınlanmıştı. Bu gazeteciyi tanıyorum dediğinde, çok sevinçliydi. Sonra da sizden bahsetti bize, çok başarılı bir ressam olduğunuzu da söyledi. Öyle mi gerçekten?

–Evet, sıkıldığımda bazen resim yaparım. Ama son zamanlarda çok yoğun olduğumdan fırçayı elime alamıyorum. Özür dilerim... Râziye nerede şu anda?

Süleyman sigarasını dişlerinin arasında sıkıştırarak, bacak bacak üstüne attı.

–Amaan nerede olacak? Babasının evinde tabii ki! İnat edip duruyor. Bir türlü akıllandıramadık kızı...

Kapının zili çalınca Süleyman konuşmasını yarıda keserek, ayağa kalktı. Gelen komşuydu ve Süleyman'ı bir kaç dakikalığına evine davet ediyordu. Merkufe'nin eline Nâzım'la açık konuşmak için fırsat geçmişti. Misafirin yanına yaklaşarak saygıyla:

–Râziye dilinden düşürmüyor sizi, Nâzım muallim. Biliyorum, bunun bir nedeni olmalı ama saklıyor bizden! dedi ve iç çekerek devam etti, ne zamandır sizi görmek, tanışmak istiyorum. Geçenlerde kocam Bakü'de olduğunuzu söyledi bana, bunu duyunca, Nâzım muallimi mutlaka evimize davet edeceksin dedim. Ne de olsa Râziye'nin yüksekolkudan arkadaşıdır... Aslında kardeşimin benden gizlisi saklısı yoktur, herşeyini paylaşır benimle. Özür dilerim ama bu hikayeyi anlatmak istemiyor nedense. Sadece "Nâzım'dan başkası yalan" deyip duruyor...

Nâzım duygulanarak.

–Babasının evinde olduğunu söyledi kocanız.

–Evet, doğru söylüyor... Babamın yanında. Size de kardeşim olarak baktığım için açık konuşacağım. Raziye'yi görürseniz asla tanıyamazsınız. Saçları bembeyaz olmuş, yüzü kırışlarla dolu... Yüz yaşlı nineye benziyor. Önceki hâlini, gençliğinde ne kadar güzel olduğunu siz de görmüştünüz... Kaç kere kapımıza elçiler geldi bir bilseniz. Raziye ise "ölsem de evlenmem" dedi durdu. Annem de, babam da, biz de çok ısrar ettik ama faydası olmadı. Vazgeçmedi inadından. Konuştum onunla, annem babam yalnız kalmasın diye yapmıyor musun bunu? Tamam işte, onları ben alıyorum yanıma, ben bakacağım, daha ne istiyorsun? Erkek kardeşlerimiz bakmıyorlarsa canları cehenneme, onlardan bize ne? Bizler ölmedik ya! Hadi vazgeç inadından, helal süt emmiş biriyle yuvanı kur. Ama duymadı, dinlemedi beni...

Merkufe'nin gözleri doldu. Nâzım da duygulanmıştı. Dış kapı aniden açılıverince, konuyu değiştirdiler. Gelen Süleyman'dı. Ayakkabılarını çıkrarak Nâzım'a:

–Kusura bakmayın, komşum doğum günü partisi veriyor. Beş on dakika oturmasaydım eğer, darılırdı bana, dedi ve sevimli koltuğuna kurularak her zamanki neşeli edayla:

–Merkufe hanım, misafirmizi bir bardak çayla mı kandırıyorsun? Yemek yemeyecek miyiz?

Nâzım:

–Sofranıza bereket, ama iştahım yok, aç değilim, dedi. Buraya size teşekkür etmek için...

Süleyman onun sözünü kesti:

–Nâzım! Ne kadar ilkeli ve dürüst biri olduğunuzu biliyorum. Râziye de özünde ve sözünde doğru insanlara saygı duyar yalnız. O kızın görüşlerine, düşüncelerine çok güveniyorum ben! Sizinle ilgili Merkufe'ye de, bana da çokça bahsetti. Karım Bakü'de olduğunuzu ve probleminizle benim ilgilendiğimi duyunca sizinle mutlaka tanışmak istediğini söyledi. Çaykavuşan'da emekli bir albay var. Eski bir NKVD çalışanı, Hüseyin Kurbanov. Sever, sayarım onu. Hakkınızda ondan da bazı şeyler dinledim. Valiyle aranızda yaşanan tartışmada sizin haklı olduğunuz benim için su götürmez bir gerçek. Dolayısıyla, bugünkü toplantının yararınıza sonuçlanması benim değil sizin başarınızdır. Kendinize, kişiliğinize teşekkür etmelisiniz.

Süleyman parmaklarının arasında tüten sigarasını dudaklarına yaklaştırarak, bir gözünü kıstı:

–Henüz gençsiniz. Hayatı kitaplarda okuduğunuz, kanunlarda yazıldığı gibi algılıyorsunuz. Aslında yaptığınız yanlış birşey değildir. İnanın bana en güzelini siz yapıyorsunuz. Fakat yürüdüğünüz bu yollarda çakıl taşlarının, engellerin olabileceğini de unutmayınız. Adım atarken dikkatli olacaksınız! Ve bugün Komite'nin sizi savunması ve arkadaşların leyhinizde oy kullanması sizi şımartmasın sakın! Nasrullayev'le kavgaya girişmek size yarar sağlamaz...

Hava kararıktan sonra Nâzım müsaade istedi. Merkufe:

–İki gün sonra babamların evinde Râziye'nin doğum gününü kutlayacağız, dedi. Sizi de davet ediyoruz.

Merkufe'nin bu davetinden sonra Nâzım kendine yer bulamıyordu. "Râziye'nin karşısına hangi yüzle çıkarım ben?! Şüphesiz beni görür görmez önce "Evlendin mi?" diye soracaktır. Duyacağı cevap onun acılarını daha da şiddetlendirmez mi? O zaman ömrümün sonuna kadar ben de acı çekeceğim. Hem Râziye benim kalp evimde tertemiz, masum bir melek gibi ebedi yaşayacaktır. Onu Merkufe'nin anlattığı gibi bakımsız ve perişan halde onu görürsem, bir zamanlar güzelliğiyle beni meftun eden bu melek yüzlü kızın hali yüreğimi parçalamaz mı?

Nâzım bu uzun düşüncelerden sonra, içini dökmeye, hislerini tabloya yansıtmaya karar verdi. Tablo üzerinde kayan fırçası esrarengiz renk cümbüşüyle dans ediyor, konuşuyordu sanki. Yaptığı resimde, ebeveynini unutan, onlardan yüz çeviren çocukların nasıl karılarının kölelerine dönüştükleri tasvir ediliyordu. Ve ceylan gözlü bir kız ana babasının önünde mum gibi yanarak eriyor, loş ışık saçıyordu. Ufkun tutkun semayla birleştiği noktada duran ve bu manzarayı seyreden genç adam ise, kızın acı kaderine acıyordu.

Nâzım Bakü'de oturan akrabası Fettah'ın yanına giderek, ondan bir istekte bulundu:

–Râziye'nin doğum gününe aynı renkte, on bir çiçekten oluşan demet yaptırırsın. Çiçeklerle beraber bu tabloyu da ona götür. Kimin yolladığını sorarsa, bilmiyorum dersin. Eminim kendisi tahmin edecektir.

Nâzım biraz düşündü ve ekledi:

–Râziye'ye söyle, bu tabloya Merkufe'nin dışında kimse bakmasın. Ressam böyle istiyor dersin. Bu arada Raziye'yi ne halde görürsen gör, bana bu konuda hiç bir şey söyleme...

***

Üç ay sonra Siraç Sametzade Nâzım'dan şöyle bir mektup aldı:

"Bunu söylemek gururuma dokunuyor ama bu şehirde artık çalışamaz hale geldiğimi itiraf etmeliyim. Nâdir Nasrullayev, görevimden alınmamı öngren kararın iptal edilmesini hazmedemiyor. İş yerime geri dönmekle, onu insanların gözünde küçük düşürdüğümü, ototritesini sarstığımı düşünüyor. Gazete çalışanlarına baskılar gün geçtikçe şiddetleniyor. Vali etrafındaki herkesi üstümüze kışkırtıyor. Gazete'nin üvey çocuk muamelesi görmesi beni bıktırdı artık. Çalışmalarımız her fırsatta engelleniyor. Beni memleketin en uzak bir bölgesine, sıradan bir muhabir olarak gönderseniz de olur. Tayinim nereye çıkarsa çıksın razıyım. Bu beladan kurtulmanın tek yolu bence budur. Aksi taktirde..."

Bir kaç gün sonra Nâzım Merkez Komite'ye davet edildi. İdeoloji şubesi müdürü İskender Mehmetov görüşecekti onunla. Yaşı ellinin üzerinde olan tarih bilimcisi, doktor İskender Mehmetov'un gümüş rengi saçları, tedirgin bakışları vardı. Yumuşak huyu, alçakgönüllülüğü, mütevazı kişiliği ve samimi davranışları sayesinde, bir anda herkesin kalbini fethedebiliyordu. Nâzım'ı dikkatle dinledikten sonra:

–Her şey anlaşılmıştır, dedi. Durumunuzu yoldaş Sametzade de biliyor, gönderdiğiniz mektubu okumuş. Göyezen'in yerel gazetesinde edebiyat editörü olarak çalışmaya ne dersiniz?

–Seve, seve evet der, bunun için size yalnız teşekkür edebilirim!

Şube müdürü gülümsedi:

–Sizi sınamak için böyle söyledim, edebiyat editörü olmayacaksınız. Gazetenin genel yayın yönetmeni istifa etti. Tam size göre bir yer. Göyezen Çaykavuşan'dan üç dört defa büyük bir şehir. Yalnız bunu valiyle de görüşmem gerekecek. Bu konuda mutabık kalacağımızı umuyorum. Göyezen valisi çok başarılı ve deneyimli arkadaştır. Siz de yarına kadar iyice bir düşünün. Bir basın mensubu olarak kendinizi ıspatladınız artık, bu yüzden sizi kaybetmek istemiyoruz.

Nâzım şübe müdürüne teşekkürünü bildirerek ondan ayrıldı ve Süleyman Haliloviç'le görüşmek için alt kata indi. Süleyman'ın odası kapalıydı. Komşu odadan çıkan bir memur, Süleyman Haliloviç'in seminerlere katılmak için Moskova'ya gittiğini söyledi. Yaklaşık bir ay orada kalması bekleniyor. Nâzım onunla görüşemeyeceği için üzülmüştü.

Ertesi gün İskender Mehmetov karar değiştirdi.

–Nâzım ben Göyezen'le konuşutum, yoldaşlar itiraz etmiyor. Sizin yazılarınızı da okumuşlar. Fakat dün siz gittikten sonra Sametzade'yle görüştüğümde, ortaya farklı bir teklif atıldı. Cumhuriyet gazetesinin uzun zamandır Nahçivan'da temsilcisi bulunmuyor. Nahçivan biraz uzak olduğu ve sınır bölge'de yerleştiği için bir takım zorlukları vardır. Bence ulusal gazetenin bölge temsilcisi olmak, bir taşra gazetesinde genel yayın yönetmeni olmaktan daha prestijlidir. Ne dersiniz?

–Takdir sizin, itiraz etmiyorum...

***

Cumhuriyet gazetesi yönetim kurulu bugün toplanıyordu. Oturuma katılanlar arasında Nâzım da vardı. Genel Yayın Yönetmeni Haspolat Hasanoğlu yeni muhabiri gazetecilere tanıtarak:

–Nâzım İlham Çaykavuşan yerel gazetesinin genel yayın yönetmenidir, dedi. Ara sıra bizim gazeteye de makaleler yazar. İmzasını tanıyor olmalısınız. Onu gazetemize davet etsek, sıralarımıza katsak nasıl olur? Merkez Komite'nin önerisi de bu doğrultuda. İskender Mehmetov bizzat bu arkadaşı tavsiye etti bize. Nahçivan özel muhabiri olarak gazetemizde çalışmasını düşünüyoruz. Acaba yönetim kurulu'nun bu konudaki görüşleri nelerdir?

Her yerde olduğu gibi bu iş yerinde de artniyetliler, rakip olarak gördükleri başarılı meslektaşlarını çekemeyenler vardı. Hemen yaygara koptu.

–Çaykavuşan gibi küçük bir şehirde genel yayın yönetmenliği yapmış bir gazetecinin, birden bire ülkenin en önemli basın kuruluşunda, üstelik büyük bir bölgenin özel muhabiri sıfatıyla çalışmaya başlaması ne kadar doğru olur?

–Edebiyat sayfasında belki bir iş bulunur Nâzım'a, buna eyvallah deriz. Ama koskoca ulusal gazetede bir gün bile çalışmışlığı olmayan bir insanın iki devletle sınır olan özerk cumhuriyette temsilcilik yapması, akla mantığa sığmıyor.

–Bu kadar ağır bir sorumluluğu üstlenmek yürek ister. Bence bu vazifeyi Nâzım İlham'ın kendisi reddetmeli.

Saçlarının rengiyle uyum içerisinde olan beyaz takım elbiseli, alçak boylu, kilolu ve argo konuşmalarıyla ünlenen Bağırlı ayağa fırladı:

–Her şeye maydanoz olmak, bazı arkadaşlarımızın kanına işlemiştir! Benden önce konuşanların görüşlerine kesinlikle katılmıyorum. Nâzım İlham liseyi bitirdikten sonra gelmedi gaztemize. Yazı işleri müdürlüğü, genel yayın yönetmenliği yapmış, röportaj ve makaleleri ulusal gazetelerde defalarca yayınlanmış deneyimli meslektaşımızdır. Burada bulunanların bir çoğu yaşları ellinin üzerinde olan moruklardır. Yarın, öbür gün yerimize geçecek olan genç ve dinamik kadroların tekerine çomak sokmayalım arkadaşlar. El insaf!

Bağırlı'nın sözleri büyük çoğunluk tarafından destek gördü…

32

Cumhuriyet Gazetesinin bulunduğu bina şark mimarisi üslubunda inşa edilmiş, tarihî bir yapıydı. Odalardaki duvar içi şöminelerin üzerinde fayanstan yapılmış nefis heykeller, çeşitli figürler şehir mimarisinin otantik havasını sanki bu binaya taşımış ve orada bir müze atmosferi oluşturmuştu. Tavanının yüksekliği üç metreden fazla olan geniş odalarda Nâzım'a yardım eli uzatanlar da oluyordu, onu ters ters süzenler de. Bazı şube müdürleri, köşe yazarları Nâzım'ın toyluğundan ve yumuşaklığından istifade ederek onu sabahtan akşama kadar insafsızca çalıştırıyorlardı. Nâzım ise kendisine havale edilen bütün işleri zorluğuna, kolaylığına bakmadan büyük bir hevesle yapıyordu.

On gün sonra gazetenin genel yayın yönetmeni Haspolad Hasanoğlu, Nâzım'ı yanına çağırdı. Haspolad Hasanoğlu'nun yaşı elliye yaklaşsa da, yüz ifadesinden o çok genç gösteriyordu. Yana taradığı siyah ve yumuşak saçları iki de bir gözlerinin üzerine düştüğünden, bir eliyle sürekli onları düzeltiyordu. Gazete çalışanlarıyla her hangi önemli bir konuyu görüşürken, masanın arkasında volta atmayı alışkanlık haline getirmişti. Onun bu huyu birçoklarını kızdırıyordu. Keyfi yerinde oldu mu, etrafa gülücükler saçıyor, sedef gibi beyaz dişlerini

gösteriyordu. İnsanı delip geçen etkileyici bakışları muhatabında kendisine karşı bir güven ve içtenlik duygusu oluşturuyordu.

Nâzım kapıyı açarak içeriye girince, Haspolat Hasanoğlu saygıyla:

–Buyurun, buyurun dedi. Girin, çekinmeyin. Buranın yabancısı değilsiniz artık. Çalışmalar ne alemde? Birimlerle tanıştınız mı? Yoldaşların size karşı tavrı nedir? Sıkıntınız filan var mı?

Bir anda bu kadar soruyla karşılaşan Nâzım kısa cevap verdi:

–Teşekkür ederim, hiç bir sıkıntım yok.

–Taşra gazetesine bakmayın siz. Cumhuriyet gazetesinin çalışma ortamı ve iş düzeni çok farklı. Yılların gazetecileri çalışıyor bizde. Onlarla arkadaş olmaya, samimiyet kurmaya çalışın. Bir an önce buranın atmosferine, havasına kaptırın kendinizi. Ay sonuna da çok az zaman kaldı. İki hafta sonra görev yapacağınız bölgeye gideceksiniz. Nahçivan'da uzun zamandır temsilcimiz yoktu. Son dönemlerde gazetemizde özerk cumhuriyetle iligli ne doğru dürüst bir haber yayınlıyoruz, ne de ilgi uyandırabilecek bir yazı. İlk günlerinizde kendinizi ıspatlamanız gerekecek.

Nâzım alçak sesle cevap verdi:

–Elimden geleni yapacağım...

……Vakit geldi çattı. Nâzım eşyalarını toplayıp yeni görev yerine gitmek için hazırlanıyordu. Ama harçlığı bitmişti. Borç almak ise onu utandırıyordu. Bu konuda yıllardan beri hiç taviz vermemişti. Aç kalmayı tercih ederdi ama borç para almayı asla! Bu yüzden, beş yüz ruble avans almak için genel yayın yönetmenine bir dilekçeyle başvurdu. Her özel muhabirin buna hakkı vardı. Ama aldığı paranın kesin olarak nereye harcandığı konusunda, sonradan, gazete muhasebesine etraflıca bilgi vermek, rapor sunmak zorundaydı. Özel muhabirlerle ilgilenen şube müdürü genel yayın yönetmeninin yanına giderken, dilekçeyi de yanına almıştı. Geri döndüğünde Haspolad Hasanoğlu'na götürdüğü dilekçeyi Nâzım'a uzatarak:

–Bizim patron para konusunda çok titizdir, bir kuruşun bile tasarrufunu yapar. Ama sizin dilekçenizi tereddüt etmeden onayladı. Nâzım'ın hâlini hiç beğenmiyorum dedi, belli ki para sıkıntısı var. Hatta ne dedi biliyor musunuz, dilekçede beş yüz ruble yazıyor ama bence bu para yetmez. Siz ona en iyisi bin ruble ödeyin… İnanır mısınız onu hiç bu kadar cömert görmemiştim, diyerek müdür omuzunu silkti. Madem bin ruble ödeyin diyor, siz de alın o zaman. Ne kaybedersiniz ki? Üstelik yolculuğa çıkıyorsunuz, yabancısı olduğunuz bir yerde cebinizde paranın olması lazım.

***

Nâzım yarım gün boyunca trenle yolculuk yaptıktan sonra, çalışacağı yeni iş yerine varmıştı. Bu yerlere ilk kez geliyordu. Usule göre önce valiyle görüşmek, onunla tanışmak gerekiyordu. Geniş alnı, büyük hareketli gözleri, coşkun konuşma tarzıyla Nahçıvan valisi ve Parti komitesi başkanı Şirhan İsmailzade, hayattan beklediği her şeyi elde etmiş bir insan edasıyla oturduğu yumuşak koltuğunda gururla sağa sola dönüyor ve karşısındaki genç gazeteciye aptal muamelesi yaparak, ateşli ateşli konuşuyordu. Nâzım ise sessizce oturmuş dikkatle parti komitesi başkanı ve valiyi dinliyor, onun bazı sorularına kısa

cevaplar veriyordu. Ama Şirhan İsmailzade'nin mimik ve hareketleri onun gözünden kaçmıyordu.

Aniden İsmailzade'nin kalın kaşları çatıldı, alnındaki kırışıklar sıklaştı ve kafasını eğerek elindeki kalın, kırmızı kurşun kalemle önündeki kağıda anlamsız çizgiler çeke çeke konuştu:

–Eveeet. Hakkınızda çok şey duydum. Bakü'den bir iki yetkili aradı beni. Genel yayın yönetmeninizle de konuştum.

Sonra da omuzlarını silkerek:

–Benim için farkeden bir şey yok, dedi. Kim gelirse gelsin, yeter ki objektif ve dürüst olsun. Nahçivan'deki siyasi ve toplumsal yaşamı olduğu gibi, tahrif etmeden yansıtsın. Bu arada, bir şey yazarken bize de danışssın. Ne de olsa Nahçivanın sahibi benim, koskoca özerk cumhriyetin tek sorumlusuyum. Her isteyen bu meydanda at koşturamaz, buna izin vermem.

Şirhan İsmailzade somurtarak devam etti konuşmasına:

–Sizden önceki temsilci bizim adamdı, içimziden seçip atamıştık onu. Savaş gazisiydi kendisi. Hakkını teslim etmek lazım, kalemi fena değildi! Ama bir takım yanlış davranışlarda bulundu. Bir kedi hapşırsa Nahçivan'da, ertesi gün bunun haberini ulusal gazetelerden okuyordu memleket. Makalelerini bize danışmadan yazıyor, kafasına göre takılıyordu. Sonunda sabrımız tükendi, aldık onu görevinden… Aylarca iş bulmak maksadıyla sokakları karış karış dolaştı durdu. Perişan hâlini gördükçe içim sızlıyordu. Dayanamadım, yerel radyoda bir iş verdim ona, ailesi aç kalmasın diye. Bunları şunun için anlatıyorum. Nahçivan'a yeni geldiniz, bazılarının yaptığı hataları sizin de tekrarlamanızı istemiyorum...

Nâzım duydukları karşısında tepkisini belli etmeden susuyor, ara sıra kafasını sallayarak, valiyi dinlediğini ima ediyordu.

Kapı açıldı ve vali yardımcısı odaya girdi:

–Akşam lisesi müdürü Fikret İmanov burada. Deminden beri sizinle görüşmeyi bekliyor.

–Tamam, gelsin bakalım.

Nâzım onları rahatsız etmemek için ayağa kalktı ve tam da müsaade isteyecekken, vali el işareti ile:

–Oturun, dedi. Önemli birisi değil. Sizin yanınızda da konuşabiliriz.

Nâzım tekrar yerine oturdu. Kısa boylu, keskin bakışlı ve yaklaşık otuz-otuz beş yaşlarında, güzel ve temiz giyimli lise müdürü içeri geçti ve kapının önünde dimdik ayakta durdu. Parti komitesi başkanı ona "yaklaş" dedi ama oturmayı teklif etmedi. Fikret İmanov çekinerek bir kaç adım ilerledi ve uzun masanın sonunda durdu. Nâzım akşam lisesi müdürüyle parti komitesi başkanı arasında yaşanacak olan diyalogun kendisini ilgilendirmediğini göstermek istercesine, masanın üzerinde duran bir yığın dergiden birini aldı ve onun sayfalarını karıştırmaya başladı. Şirhan İsmailzade yüzünü lise müdürüne dönerek:

–Evet! Sizi dinliyorum, dedi.

Heyecandan dudakları kuruyan İmanov kendini toparlayarak konuşmaya başladı:

–Şirhan Kasımoviç, başımdan geçenleri siz de biliyorsunuz. Suçsuz babama kıydılar. Adam yirmi yıldan fazla yöneticilik yapmış. Onun zamanında insanlar kıtlık nedir, açlık nedir bilmezlerdi. Ama bir kişi bile savunmadı onu, kadir kıymeti bilinmedi. Çiftlikte yapılan talanların ve yolsuzlukların hepsini yüklediler zavallının omuzlarına. Babamın yüzünden beni de komsomol başkanlığından

uzaklaştırdılar. Şimdi adam beraat etti, cezaevinden çıktı, parti kimliği de iade edildi kendisine. Oysa ben hâlâ "dolandırıcının oğlu" damgasını taşıyorum. Yaklaşık iki yıldır işsiz sayılırım. Öğlenleri fellek fellek dolaşıyor, akşamları da dört beş saat lisede bulunuyorum. Ben lise müdürlüğü yapacak adam mıyım Allah aşkına? Ne anlarım ben eğitimden? Gücümü sonuna kadar ortaya koyabileceğim bir iş kolu bulun bana. O zaman vatana, millete de faydam dokunur, siz de memnun kalırsınız. Yapığım işten zevk almak istiyorum. Beni iyi tanırsınız sayın vali. Bir zamanlar beraber çalışmıştık sizinle. Ne kadar çalışkan ve azimli olduğumu biliyorsunuz. Kendi ellerinizle bana defalarca takdir ve teşşekür vermişsiniz. Aldığım madalyaları hesaba katmıyorum bile. İki kere milletvekili olarak Yüksek Şura'ya seçilmişim. Bütün bunlara rağmen, müdürlük yap diye atamışlar beni akşam lisesine. Haketmediğim bir vazifeyi istemiyorum ben!

Kafasını indirerek dergi okuduğu izlenimini uyandıran Nâzım, aslında dikkatle dinliyordu lise müdürünü. Fikret şikayetini bitirdikten sonra, İsmailzade koltuğunda sallanarak:

–Sizi anlıyorum, dedi. Çok iyi anlıyor ve söylediklerinize katılıyorum. Ben göreve gelmeden önce çok büyük haksızlıklara uğramışsınız. Bunlardan haberim var. Demin siz konuşurken aklıma bir şey geldi de. Bazen çok önemli bir göreve atamak için, işimize yarayabilecek, kafası çalışan birini bulmakta güçlük çekiyoruz. Bulamayınca da tanıdıklara başvuruyorsun, onlar da tabii ki akrabalarını tavsiye etmeye başlıyorlar. Bu vicdansızların hiç biri sizin adınızı anmıyor bile. Benim de işim zaten başımdan aşkın. Sabah'ın köründe önemli bir mesele için Moskova'dan aramışlardı. Merkez Komite ikide bir evrak istiyor benden. Nahçivan'ın sorunları bitmiyor ki kardeşim. Deminden beri de bu yoldaşla ilgileniyorum, diyerek Nâzım'ı göterdi. Nahçivan temsilcisi olarak Cumhuriyet gazetesinden yollamışlar. Durumumu görüyorsunuz işte! Lütfen beni yanlış anlamayın. Sizi nereden hatırlayabilirim ki? Yardımcılarım, şube müdürlerim de kendi adamlarını kayırmak gayretinde. Bu kitapsızlar bir kere olsun sizinle ilgili bir şey söylemediler bana, bir hatırlatmada bulunmadılar…

Şirhan İsmailzade sırtını eğerek, önündeki takvimin sayfalarını karıştırdı ve not aldıktan sonra:

–Sizin meselenizle bizzat ilgileneceğim. Üçüncü yardımcım, Yunus Hüseynov'la konuşurum. Size uygun bir iş mutlaka bulunur. Lütfen siz de onunla sık sık bağlantı kurun. Böyle yetenekli kadrolara her zaman ihtiyacımız var.

Büyük halılarla döşeli odada muti ve perişan halde duran Fikret İmanov, herkesin unuttuğu, dışladığı ve kapıdan kovduğu birinin şehir valisi tarafından bu kadar sıcak karşılanacağını ummuyordu. Bu samimiyet karşısında baş eğerek, defalarca teşekkürünü bildirdi ve odadan çıktı. Gözleri ümit sevinci ile parlayan okul müdürünün elinde olsaydı bu ihtişamlı odada kollarını genişçe açarak, parti komitesi başkanını göğsüne bastırırdı.

Önündeki dergiyi dikkatle inceleyen gazetecinin de kalbinde başkana karşı sevgi ve saygı filizlenmeye başlamıştı. Fikret İmanov terden sırılsıklam olmuştu. Okul müdürü mutluluğundan az kalsın uçacaktı. Odadan nasıl çıktığını kendisi de anlayamadı. O gittikten sonra Şirhan İsmailzade gülümseyerek dahili telefonun düğmesine bastı. Bölge parti komitesinin personel dairesi müdürü, parti komitesi başkanının üçüncü yardımcısı Yunus Hüseyinov'un itaatli sesi duyuldu:

–Şirhan Kasımoviç, sizi dinliyorum.

–Yoldaş Hüseyinov! Siz bu densizlerle niçin ilglenmiyorsunuz? Akşam lisesi müdürü Fikret İmanov mudur nedir, sabahtan beri kafamı şişirip duruyor odamda. İş yerinde disiplini sağlayamıyor, sabahtan akşama kadar kendisi gibi serserilerle tavla oynuyor, şimdi de utanmadan dikilmiş karşıma benden rahat bir iş istiyor. Bir yolunu bulup başımdan savdım onu. Bunda sonra sizinle bağlantı kuracak. Kendiniz idare edersiniz artık, tamam mı?

–Anlaşıldı Şirhan Kasımoviç. Merak etmeyin, ben ilgilenirim.

Nâzım hâlâ sağır dilsiz bir biçimde oturmuş dergiye bakıyordu. Bölge başkanının yardımcısıyla bu şekilde konuşması onun kalbinde İsmailzade'ye karşı uyanan hüsnüniyetin ve saygının bir anda yok olmasına sebep oldu. Nâzım gözlerini dergiden ayıramıyor, başkanın yüzüne bakamıyordu. Bir saniye içerisinde karar değiştiren, münafıklık yapan, çelişkili bir insanın yüzüne nasıl bakabileceğini düşünüyordu. Şirhan İsmailzade ise Nâzım'ın kendini dergiye kaptırdığını ve bir gazetecinin bu tarz diplomatik konuşmaları anlayamayacağını ve bu yükü kaldıramayacağını düşünüyordu. O kendinden memnun bir ifade ile koltuğuna çökerek Nâzım'a sordu:

–Eveet, siz bu tür işlere nasıl bakıyorsunuz?

Nâzım dikkatini zorla da olsa dergiden ayırarak öfkeli bakışlarını valiye dikti. Ama hiç bir şey söylemedi. Şirhan İsmailzade böbürlenerek:

–Başkanlık kolay mı sanıyorsunuz? diye sordu ve bir kahkaha attı. Makale yazmak kolay, bir de bu koltukta oturun bakalım! Parti işi bunun adı! Parti işi! Her gün ne sıkıntılara katlandığımızı gözlerinizle göreseniz diye, lise müdürüyle mahsus sizin yanınızda görüştüm. Her gün bunun gibi niceleri geliyor yanıma. Hepsinin de nabzını tutacak, tatlı konuşarak kapıdışarı edeceksin. Başka türlü çalışmak mümkün değil çünkü.

Nâzım'ın dili kilitlenmişti sanki, konuşmuyordu. Bu sözlerin karşılığında ne söyleyebilirdi? Uyurken, yolda yürürken, sofrada yemek yerken, başkanın ikiyüzlülüğünü gözlerinin önüne getiriyor, bunu içinde büyüttükçe de kalbi sızlıyordu. Valiyle onun daha ilk görüşmesinde böyle iğrenç bir özelliğinin ortaya çıkıvermesi çok erken olmuştu. Nâzım boş duramazdı. Vicdanının çağrısı onu gece gündüz takip ediyordu. "Niçin kalemimi elime alarak, İsmailzade'nin içyüzünü ifşa etmiyorum?" Ama bunu yapmak o kadar kolay mı? Yazsam dahi, koskoca Nahçıvan parti komitesi başkanı ve valisiyle ilgili yazılan hicivli makaleyi kim gazetesinde yayınlardı? Bu yazı yüzünden adamı sürüm sürüm süründürürler, siyasi suçlu bile yaparlardı. Peki ne yapmalı? Bu zor soru Nâzım'ın uykularını kaçırıyordu. Sonunda dayanamadı ve bir akşam çalışma masasının arkasına geçti...

Bir kaç gün sonra Nâzım İlham imzasıyla Cumhuriyet Gazetesinde çıkan komik hikaye, elden ele dolaşıyordu. Yazıda isim, unvan ve mekan farklı gösterilse de okuyanlar kahkahayla "tam da bizim İsmailzade'nin portresini çizmiş" diyorlardı. Herkes ağırbaşlı, sessiz sakin muhabirin, yere bakan, yürek yakan olduğunu ve dış görünüşüne aldanılmaması lazım geldiğini konuşuyordu. Turnayı gözünden vuruyor herif. Farklı bir kişiyi anlatıyormuş gibi, baksanıza İsmailzade'nin içyüzünü nasıl da ifşa etmiş!

İsmailzade'nin kendisi de hikayenin aynasında kendisini olduğu gibi görünce, burnunun ucuna kadar kızardı, sinirleri gerildi. Hikayeyi okuyup bitirdikten sonra dişlerini sıkarak bir küfür savurdu:

–Şerefsiz!

Gazeteyi buruşturdu ve köşede duran çöp sepetine öfkeyle fırlattı. Sonra tükürdü ve çenesini avuçlayarak bir süre daldı. Bu konuyu açarsam benim zararıma olur... Hikayede bahsi geçen kahramanın benimle bir alakası yokmuş gibi davranmalıyım. Niçin gocunuyorsun diye sorarlar bana yoksa. Evet Şirhan, muhabirle karşılaşınca oralı bile olma..."

Tansiyonunu yükseltmişti bu yazı, içinden yanıp tutuşuyordu. Hatta Nâzım babasına küfretseydi, bundan daha iyi olurdu. Lanetliyordu kendini durmadan. "Nasıl bu kadar dikkatsiz olabilirim, nasıl! Bu hataya nasıl düştüm!? Gazetecileri tanıdığım, bildiğim halde! Gazeteci kısmı yoktan mazleme üretirken, ben kendi ellerimle ona böyle bir malzemeyi sundum! Telefon açsam merkeze, Nâzım İlham mıdır, nedir alın götürün onu Nahçivan'dan, istemiyorum desem yanlış anlaşılırım. Sebebini sorarlar bana. Adam görevine henüz başlamışken, doğu dürüst yeni ortamına alışmadan onu nasıl aldırırım görevinden?"

Şirhan İsmailzade uzun uzun düşündükten sonra derin bir ah çekti ve öfkeyle mırıldandı: "Pekala Nâzım! Sen sen ol, ben de ben! Bakalım kimin sırtı yere gelecek bu meydanda. Ben sabretmesini bilirim...'

33

Muharrem ayının ilk günleriydi. Mabetlerde insan selinden kıpırdamak mümkün değildi. Camiler bağış yapmak, ağıt yakmak isteyenlerle dolup taşıyordu. İnsanların dinî gelenekleri bu şekilde yaşatması ve resmi ideolojiye direnmesi yöneticileri ciddi ciddi korkutuyordu. Moskova'dan gönderilen Sergey Lukyanov ve Azerbaycan Komünist Partisi yetkilisi Rahip Zarbaliyev özerk cumhuriyetin şehir ve kasabalarında din karşıtı propaganda yapıyor, karalama kampanyası yürütüyorlardı. Konuşmacılar, bilim adamları, parti, genel kurul yetkilileri köy köy dolaşarak dinin gereksizliğini ispat etmek, Allah ve Peygamber inancını insanların yüreklerinden söküp atmak için harıl harıl çalışıyorlardı. Bilimsel ateizm alanında uzmanlaşmış, partiye sadakatlerini sergilemek isteyen profesörler, akademisyenler bu yolda herkesten fazla çaba harcıyorlardı. Aşure gününden bir hafta sonra Nahçıvan parti komitesinde toplantı yapıldı. Masanın başında üç kişi oturuyordu. Ortada Şirhan İsmailzade, onun sağında Sergey Lukyanov, solunda ise Rahip Zarbaliyev. Lukyanov'un oturumu yönetenlerden biri olarak salonda bulunması, gergin bir hava oluşturmuştu. Şirhan İsmailzade kısa bir konuşma yaptıktan sonra salondakilere söz verdi. Ön sırada oturan, yakasında Sosyalist Emek Kahramanı ve milletvekili madalya ve rozeti olan vali ayağa kalktı ve sık sık Lukyanov'a bakarak konuşmaya başladı:

–Bizim şehirde doksan iki köy var. Son zamanlarda sadece üç köyde cami kalmış. Bu camilerden birini metal, tohum ve tahıl deposu olarak kullanıyoruz. İkincisinde de çiftlik ürünleri işleniyor. Geriye bir cami kalıyor. Onu da Sefer ayı bittikten sonra, yıkmayı ve yerinde idare binası inşa etmeyi düşünüyoruz. Böylece şehirimizde bir tane bile mescid kalmayacaktır, bu bizim başarımızdır. İki yatırımız var. Muharrem ayı başladığı gün, her ikisinin önüne emniyet güçleri toplandı. Kuş uçurtmuyorlar türbelerin etrafında. İlla ki ziyaret edeceğiz diye direnen üç dört yobazı da devlet memurlarına karşı geldikleri için attık nezarete. Rejime karşı gelenlere beşer yıl hapis cezası vermesi için hakimlerle konuştum. Yobazlar onlara karşı hogörülü olmayacağımızı ve dinin kökünün kazınmasında kararlı olduğumuzu görmeliler.

Madalyalı valinin konuşması, üst düzey yetkilileri memnun etti. Şirhan İsmailzade eğilerek Sergey Lukyanov'un kulağına bir şeyler fısıldadı ve Moskova'lı misafirin yüzü hoşnut bir ifade aldı. Rahip Zarbaliyev ise keyifli halde salonda oturanlara hitap ederek:

–İşte! Çalışınca da böyle çalışmak gerekiyor! dedi ve valiyi gösterdi.

Muharrem ayı merasimlerini önlemek ve müminlerin ibadetlerine engel olmak için on gün önce Hırmanlar köyüne giden Yüksek Şura başkanının ve Nahçıvan parti komitesi üçüncü başkanının camiye toplanan cemaat tarafından taş yağmuruna tutulması şehirde infial uyandırmıştı. Salondaki atmosfer gittikçe gergin bir hal alıyordu. Nahçıvandaki merkez camide ve çevresinde binlerce kişinin toplanması da vaziyeti ağırlaştırıyordu. Rahip Zarabliyev ve Sergey Lukyanov'un bu konuyla ilgili tehdit ve tembih dolu konuşmaları, özerk Nahçıvan yöneticilerini oldukça rahatsız etmişti. Şirhan İsmailzade bir türlü rahat olamıyor, oturduğu yerde kıvranıp duruyordu. Salonda oluşmuş havayı yumuşatmak ve merkezden gönderilen yetkilileri memnun etmek için, din karşıtı propaganda faaliyetlerinden ve bu alanda yapılan ve yapılması düşünülen çalışmalardan ve bunların bugüne kadarki somut yararlarından bahsetti. Daha sonra da yüzünü arka sıralarda oturan gazetecilere tutarak şöyle konuştu:

–Biz yazar çizerlerimizden, gazetecilerimizden de bize bu konuda yardımcı olmalarını, bizi desteklemelerini bekliyoruz. Ne yazık ki düşünce adamlarımız şimdilik oldukça pasifler. Gazeteciler dine karşı yönelen çalışmalarımıza faal olarak katılmak zorundalar. Örneğin Cumhuriyet gazetesini Nahçivan'da temsil eden özel muhabir Nâzım İlham'dan şikayetçiyiz. Aslında onun Nahçivan'da yeni çalışmaya başladığını göz önüne alıyoruz ama geldiği ilk günden şimdiye kadar ne yazdığını, ne yapmaya çalıştığını anlayamadık daha. Devlet yetkililerini camide taş yağmuruna tutuyorlar, bizim gazeteci bu konuyu gündeme getirmiyor! Nâzım İlham'da hepimizin bildiği ve alışık olduğu hiciv yazma yeteneği vardır. Kusura bakmayın ama ben onun artniyetli olduğu kanatindeyim. Nasıl oluyor da işi gır gır şamata olan bir adam din konusuyla hiç alay etmiyor, söyler misiniz bana?

Nâzım yerinden fırlayarak İsmailzade'nin sözünü kesti:

–Bir saniye, bir saniye! Yoldaş İsmailzade bir şeyleri karıştırıyor olmayasınız sakın?! Ben görevimin neden ibaret olduğunun farkındayım. Ama ne yazık ki sizin için de aynı şeyi söyleyemem. Hırmanlar camiinde yaşanan olaydan haberim var. Siz de gerçeğin ne olduğunu bildiğiniz halde, olayı burada bulunanlara çarpıtarak anlatıyorsunuz. Buna teessüf ettim doğrusu! Bahsettiğiniz devlet yetkilileri, namaz saatinde itfaiye araçlarını caminin önüne çekerek, yüzlerce yaşlı insana ibadet ettikleri sırada tazyikli su sıkmışlar. Hadi en azından buna kabalık diyelim. Halbuki bu davranış, Anayasının öngördüğü din ve vicdan özgürlüğü maddesiyle kesinlikle bağdaşmıyor. Gördüğünüz gibi, Anayasamızı ihlal edenler devlet yetkilisi dediğiniz memurlardır, camideki müminler değil.

Ama yine de içiniz rahat olsun diye, bugünkü gazetenin sayısında bu konuyla iligili çok komik bir öykü yayınladım. Ne yazık ki postacı geç geldiği için, gazete elime ulaşmadı henüz. Olayları nasıl çarpıttığınızı bütün çıplaklığı ile yazmışım orada.

Kurbağa gölüne taş düştü sanki... İsmailzade bozulmuş, salona ağır bir sessizlik çökmüştü. Gazetecinin dikkafalılığı yetkilileri öfkelendirmiş ve şoka sokmuştu. Segey Lukyanov ve Rahip Zarbaliyev brbirlerinin yüzüne bakarak,

gözlerini indirdiler. Şirhan İsmailzade gazeteciyle tartışmak yerine, konuyu değiştirmeyi tercih etti.

–Nâzım muallim'e ben de katılıyorum. Elbette din özgürdür ve kimse bu doğal hakkı insanların elinden alamaz! Bahsettiğiniz itfaiye ve tazyikli su mevzusunu da araştıracağıma söz veriyorum. İnanın ilk kez duyuyorum bunu. Bir komisyon kurulacak ve bu olay araştırılacaktır. Söylediğiniz doğruysa, itfaiyeyi caminin önüne çeken kim olursa olsun görevinden alınacak ve hakettiği cezaya kavuşacaktır.

***

Misafirhane Nahçıvan parti komitesinin bulunduğu binanın yeşil bahçesinde inşa edilmişti. Şehre gelen misafirler otellerde kalırken, üst düzey yönetici ve devlet yetkilileri misafirhanede ağırlanıyordu. Her şeyin ve bütün konforun düşünüldüğü misafirhanenin genel salonunda yirmi kişilik masa, piyano, televizyon, rahat koltuklar vardı. Yere, oda büyüklüğünde nefis bir halı döşenmişti. Yandaki koridordan yatak odalarına kapılar açılıyordu. Nâzım ailesini yerleştirecek daire bulamadığı için, uzun zamandır buradaki tek kişilik odada kalıyordu. Kalabalığı sevmiyordu. Yüksek makam işgal eden ve bundan fevkalade böbürlenen memurlardan sürekli uzak durmaya çalışırdı. Kalabalık olduğunda veya tantanalı yemekli toplantılar yapıldığında tek kişilik odasına çekiliyor, salonda oturanların boş, abuk subuk konuşmalarını duymamak için kapısını kapatıyordu. Sergey Lukyanov ve Rahip Zarbaliyev de burada kalıyorlardı. Nâzım onlarla karşılaşmamaya gayret ediyordu. Odasında oturmuş yazı yazdığı sırada kapı çalındı. Misafirhanenin görevlisi içeriye uzanarak:

–Misafirler bekliyor, dedi. Yoldaş İsmailzade sizi yemeye davet etti.

Nâzım'ın morali büsbütün bozuldu. Ama başka çaresi yoktu. Gitmek zorundaydı, yoksa büyük bir kabalık yapmış olurdu. Bunu da büyütür, aleyhinde ustaca kullanırlardı aksi takdirde.

Misafirler lezzetli yemeklerle süslenmiş masanın etrafında yerlerini almışlardı. Sergey Lukyanov masanın başında oturuyordu. Rahip ve Şirhan İsmailzade karşı karşıya oturmuşlardı. Diğer sandalyeler boştu. Nâzım salona girince, sanki valiyle bugün arasında hiç bir gerginlik yaşanmamış gibi, İsmailzade:

–Buyurun, buyurun! dedi. Yoldaş gazeteci, nerelere kayboldunuz ya? Ne zamandır sizi bekliyoruz. Ne demişler, misafir misafiri sevmez, ev sahibi ise hiç birisini.

Herkes güldü ama Nâzım'ın asık suratında en ufak bir değişiklik olmadı. O isteksizce boş sandalyelerden birine çöktü.

Sık sık "şerefe" haykırışları duyuluyor, kadehler dolup boşalıyordu. Sergey Lukyanov büyük kadehte votka, diğerleri konyak, Nâzım ise yudum yudum şarap içiyordu. İçkinin etkisinden kafalar dumanlanıyor, gözler şaşılaşıyor, ahlak kuralları unutuluyor, kimin dilinin altında ne varsa açıp ortaya döküyordu. Nâzım da biraz sarhoş olmuştu. Sergey Lukyanov bir sigara yakarak sırtını sandalyeye yasladı ve yüzünü Nâzım'a dönerek konuştu:

–Bugünkü makalenizi okudum. Yobazlara hak kazandırmışsınız. Meselenin mahiyetine varmamışsınız bile.

–Tatlı yalandansa acı gerçeği tercih ederim, Sergey Andreyeviç. Yazarın birisi demiş ki, doğru söz sadık köpek gibidir. Onu hep itip kakarlar ve kulübeye

kapatırlar. Süs köpeğini ise aksine, kucakta gezdirirler, evin baş köşesine oturturlar. O da ufak ufak gazlar çıkararak odaya iğrenç kokular yayar.

Bu sözler salonda bulunanlarda soğuk duş etkisi yaptı. Sergey Lukyanov sırıttı ve elindeki izmariti kül tablasında söndürerek:

–En son ne zaman dine karşı bir makale yazdınız?

–Hiç yazmadım ki.

–O zaman kusura bakmayın, ben şunu anlıyorum: siz bir gazeteci olarak halkımızı dinin zehirli etkilerinden kurtarmayı, resmi ideolojimizin bir talebi, çağın gereği olarak görmüyor ve yobazlara prim veriyorsunuz.

Nâzım hiç düşünmeden verdi onun cevabını:

–Ben okuyucuda gerçekten ilgi uyandırabilecek, onu bilgilendirecek, eğitecek konulardan bahsetmeyi tercih ederim. Suni gündem yaratmak, ortalığı karıştırmak benim huyum değildir. Biliyor musunuz yoldaş Lukyanov, objektif gerçekler vardır ve onlardan hiç bir yere kaçamazsınız. İdeolojimizin merkezi konumunda olan Moskova'da kiliselerin kubbeleri altınla kaplandığı halde, zaten harabelikleri andıran, depo olarak kullanılan, her fırsatta pislenen ve kapılarına köpek bağlanan camilerimizi karalamanın ne gereği var? İkincisi de sahip oldukları imtiyazları kaybetmemek için milletimizin haysiyetiyle ve dini duygularıyla oynayan, halkına hakaret etmekten çekinmeyen, dalkavuk yetkililerimizin gözünde yükselmek, onların takdirini kazanmak adına, halkımın nefret hedefine çevirilmek istemem.

Sergey Lukyanov'un allanan suratına acı bir tebessüm yayıldı. O hızla bir sigara daha yaktı ve genzini temizledi.

Nâzım konuşmasına devam etti:

–Tanrıyı inkar etmenin bu millet için ne demek olduğunu biliyor musunuz? Biz asla Allahsız, dinsiz bir toplum olamayız! Fertler ateist olabilir, bunu çok doğal karşılıyorum ama bütün bir milletin ateist olmasını talep etmek çok saçma. Büyüklere saygıyı, küçüklere merhameti insanlarımıza din öğretiyor. En güzel göreneklerimizin temelinde dini motifler yatıyor. Zaten son yıllarda insanlar arasındaki ilişkilerde yaşanan sorunlar da hep bu dinsizliği aşılama çabalarından kaynaklanmıyor mu? Zinanın benim ülkemde hiç bu kadar yayılabileceğini tahmin edemezdim. Bir parti yetkilisi olarak, bu milletin hamurunun İslam'la yoğrulduğunu anlamanız gerekirdi. Herkes kardeş olsun, herkes sulh içerisinde yaşasın diye sloganlar atıyorsunuz. Buna itiraz eden mi var? Zaten bunu bizim dinimiz de talep ediyor.

Nâzım konuştukça sandalyesini Sergey Lukyanov'a yaklaştırıyordu.

–Müsaade ederseniz size bir soru sormak istiyorum Sergey Andreyeviç. Bu günlerde insanların yas tuttuğu, karalar bağladığı İmam Hüseyin kimdir, biliyor musunuz?

Sergey Andreyeviç omuzlarını silkerek:

–Kim olacak!? Yobazların, gericilerin uydurdukları mitolojik bir çilekeş.

Nâzım gülerek:

–İslam tarihini okusaydınız böyle konuşmazdınız. Muhammed'in dini zannetiğiniz kadar korkunç bir din değildir. Bilakis barışı, huzuru öğütleyen bir öğretidir. Müslümanlar bütün peygamberlere inanır ve saygı duyarlar. Sizin mitolojik kahraman dediğiniz Hüseyin, Hazreti Ali'nin oğlu, yüce bir şahsiyettir. Bugün inançlı kesmin yas tuttuğu bir din büyüğüne masal kahramanı demenizi size yakıştıramadım doğrusu. Bu dinden niçin bu kadar korktuğunuza anlam

veremiyorum. Bir kalp kırmak, kabeyi yıkmaktan daha büyük bir cürüm, ağır bir suçtur. Kabe onarılabilir, ama kırılan kalp çok zor... İnsana bu kadar değer veren bir din hakkında ileri geri konuşmak bir entellektüel olarak size yakışır mı? Çok komik duruma düştüğünüzün farkında mısınız? Yaş olarak da, mevki olarak da benden büyüksünüz ama söylemeden de edemeyeceğim kusura bakmayın, dibi görünmeyen bir kuyuya taş atıyorsunuz Sergey Andreyeviç. Camilerle, mescitlerle, inanalarla uğraşmayı bırakalım da, iş yapalım. İş! Ne dersiniz?

Şirhan İsmailzade genç gazetecinin sözlerini şaka olarak algıladı ve Sergey Andreyeviç'in dikkatini Nâzım'ın ağır ve iğneleyici konuşmasından ayırmak için konuyu değiştirmek istedi. Eline aldığı şişeden kadehlere içki süzerek:

–Canım, bırakın bu şakaları da, eğlenmeye devam edelim. Bence Nâzım içkiyi fazla kaçırdı. Sırası mı şimdi dinden minden konuşmanın? Hadi içelim dostlar!

Onlar birer kadeh de boşalttılar. Sergey Lukyanov geğirdi ve ağzını mendille silerek Şirhan İsmailzade'ye yöneldi:

–O zaman size bir soru sormak istiyorum.

–Buyurun.

Sergey Lukyanov sehpanın üzerine bıraktığı kırmızı dosyasını açarak içinden küçük not defterini çıkardı ve sayfalarını çevirmeye başlayarak sordu:

–Nahçivan'da Rusya'dan gelen kaç genç bayan öğretmen var?

Şirhan İsmailzade:

–Epey var! Bizim buralarda Rusça hocası çok. Ama kesin olarak kaç kişi olduklarını bilmiyorum.

–Onlardan kaçı evlenmiştir? Yani Azeri erkeklerle aile hayatı kuran kaç Rus kızı var?

Sergey Lukyanov sorusunu sorduktan sonra, süzgün bakışlarını İsmailzade'ye dikdi.

–Doğrusu bu konuyla hiç ilgilenmedim. Ama bundan sonra söz veriyorum, ilgileneceğim.

İsmazilzade'nin keyfi kaçmıştı.

Sergey Lukyanov:

–Oysa bizde kesin ve net rakamlar var bu konuda, dedi. Sizin genç erkekler yabancı kızlarla evlenmek istemiyorlar. Güzel, alımlı Rus kızları evde kalıyor, aile kuramıyorlar! Bunun nedenini biliyor musunuz? İşte bu genç gazetecinin deminden beri öve öve bitiremediği müslümanlık anlayışı! Şehrin tam ortasında, burnumuzun dibinde, hâlâ ezan seslerinin yükseldiği çifte minareli cami duruyor! Allahın kutsal evi! Farklı dinden ve ırktan olan kadınla evlenen erkeklerin evlerinde ise, mutfakta iki tencere kaynıyor, müslüman erkekler karılarının pişirdiği domuz etini yemiyorlar! Biz bunları çok iyi biliyoruz.

Lukyanov İsmailzade'ye sert gözlerle bakarak konuştu:

–Siz ne biçim komunizm, ateizm propagandası yapıyorsunuz?

Şirhan İsmailzade'nin tombul suratı allandı. Nâzım burada daha fazla kalacağı taktirde parlayabileceğini anlayarak öfkeyle ayağa kalktı ve başağrısını bahane ederek, masada oturanlara iyi geceler diledi ve odasına çekildi. Rahip Zarbaliyev Sergey Lukyanov'u destekleyerek:

–Sergey Andreyeviç haklı, dedi. Deminden beri gazetecinin yanında susuyorum ama artık konuşabilirim. Sahi ya, o cami niçin hâlâ ayakta duruyor? diye sordu ve burnunu kırıştırarak dudağını büzdü. Ben sizin yerinizde olsaydım o camiyi bir gecede yerle bir ederdim.

–Nasıl? İsmailzade ilgiyle öne atıldı. Sonra ben bu yobaz kitlenin karşısına nasıl çıkarım?

Rahip Zarbaliyev:

–Yahu bundan kolay ne var? diye sordu. Mokova'ya Yüksek Şura veya Parti Genel Kurul toplantısına gitmeden önce belediye başkanını yanınıza davet edin. Merkezden emir aldım, ben Moskova'dan dönene kadar askeri birliğin komutanı ile konuş, bir gecenin içinde askerleri caminin çevresine toplasın, mabedi yerle bir edin, deyin. Sonra da enkazı kaldırın, caminin yerinde çiçek bahçesi yapın. İşte bu kadar basit!

İsmailzade:

–Ne diyorsun sen arkadaş! Bu millet bizi mahveder valla! Hepimizi taş yağmuruna tutarlar!

Rahip Zarbaliyev kendini beğenmiş bir edayla güldü:

–Bunun da bir çaresi var! Moskova'dan döner dönmez, derhal il parti meclisinin genel kurulunu topluyorsun ve din aleyhinde yapılan çalışmalarda aşırılıklara yol verdiğine göre belediye başkanını kapıdışarı ediyorsun. Böylece insanların ağzı kapanır. Bir cami yıkımı için bir belediye başkanını kurban vermeye değer...

Rahip Zarbaliye'vin bu derin zekası karşısında Segey Lukyanov hayretten donakaldı. Şirhan İsmailzade'ye yönelerek:

–Rahip Haliloviç'in ne dediğini duydun değil mi? diye sordu.

–Evet.

–Duymak yetmez! Bunları pratiğe dökmek lazım. İşte! Gerçek parti yaklaşımı buna derim ben!

İsmailzade mahçup bir ifadeyle gözlerini indirerek:

–Gereğini yaparım, dedi. Bu tür insanlar elimize ayağımıza dolaşmasa, bize engel olmasa daha rahat çalışırız ya! Nâzım İlham'ı diyorum, şu gazeteciyi. Demin neler söylediğini duydunuz değil mi? Kan kokusu geliyor ağzından, kan! Bugünkü gazetede yazdıklarını da okudum. Kah nala vuruyor, kah mıha. Güya camide yaşanan arbede parti çalışanlarının dikkatsizliği yüzünden olmuş. Nahçivan parti komitesi çalışanları yetkilerini aşmışlarmış. Sizse bana camiyi yıkın diyorsunuz. Bize engel olan, ayaklarımıza dolaşan Nâzım gibilerinden kurtulabilsek, camiyi yıkmak kolay. Rahat çalışamıyoruz ki kardeşim! Küçücük bir sorunu, fil kadar büyütüyorlar.

Sergey Lukyanov espiri yaparak sordu:

–Uzun süre beraberce içki içtik burada. Bunları onun yüzüne neden söylemedin?

İsmailzade suratını ekşitti:

–Onunla mı uğraşacağım ya! Muhabir de kim oluyor? Benim için o bir hiçtir! Sinek küçüktür ama mide buandırır işte...

Rahip Zarbaliyev müdahale etti:

–Tamam, tamam. Şu gazeteci muhabbetini kapatalım. Bu konuyu daha sonra tartışırız. Geri döndüğümde onun konuşmalarını ve davranışlarını yetkili yoldaşlara iletirim. Cumhuriyet gazetesinin genel yayın yönetmeniyle de görüşürüm gerekirse. Nâzım İlham'ın konuştukları bana da garip geldi. Bir Parti üyesi böyle konuşmamalı. Basının da, edebiyatın da çizgisinin parti çizgisi olması gerektiğini unutuyor galiba!

Gece yarısını geçiyordu saatler. Sergey Andreyeviç bilincini kaybetmek üzereydi. Kafası göğsüne inmiş, zor duyulur bir sesle horluyordu. İsmailzade ayağa kalktı ve Rahip Zarbaliyev'e bakarak:

–Müsaadenizle ben gideyim, dedi. Bakın Sergey Andreyeviç uyumuş, siz de uyuyun artık...

34

Nâzım sabah erkenden yatağından kalktı ve biraz jimnastik yaptıktan sonra, Lukyanov ve Zarbaliyev'in geç uyanacaklarını düşünerek onları beklemeden misafirhanenin büfesine indi ve kahvaltısını yaptı. Ticaret bakanlığında birtakım sorunların bulunduğuna dair gazete merkezinden gönderilen mektubu alarak bakanlığa gitti. Bu mektup gazeteye işçiler tarafından yazılmıştı. Ama mektupta açık isim ve soyadı belirtilmemişti. Buna rağmen, mektup gazete genel yayın yönetmeninin ilgisini çekmiş ve onu konuyu araştırması için özerk cumhuriyette muhabirlik yapan Nâzım'a göndermişti.

Nâzım önce bakanla görüşmek istedi. Ama bu mümkün olmadı. Bakanın bekleme salonunda büyük bir kalabalık vardı. Telefon bir an olsun susmuyordu. Sekreter bayan, ahizeyi kaldırarak arayanların her birine farklı farklı cevaplar veriyor ve başından savıyordu:

–Bakan meşgul.

–Bakan devlet hattı ile görüşüyor.

–Toplantıda şu anda.

–Yanında misafirleri var.

–Bakanlar Kuruluna gitti...

Bekleme salonunda bulunan ziyaretçilerin sabrı tükenmişti. Kendi kendilerine söylenip duruyorlardı. Sağda solda konuşulanlardan bakanın dişinin ağrıdığı ve yanına doktorun geldiği anlaşılıyordu. Şu anda dinlenme odasında iltihaplı dişi tedavi ediliyormuş. Nâzım bakan yardımcısının odasına girerek kendini tanıttı ve laf arası:

–Diş ağrısından Allah korusun, dedi. Ben de o acıyı defalarca yaşadım. Bakanla görüşmek istemiştim, bana dişi ağrıyor, yanında doktor var dediler...

Bakan yardımcısının dudakları kaçtı ve kurnazca sırıttı. Bir saat sonra üzerinde beyaz gömlekli, güzel vücutlu, alımlı bir bayan çıktı bakanın odasından çıktı. Diş doktorunun güzel yanakları allanmıştı. Gözlerini kaldırmadan dağınık saçlarını düzelte düzelte salonda bekleyenlerin kinaye ve nefret dolu bakışları arasından sıyrılarak, gözden kayboldu.

Bir kaç sayfadan ibaret olan mektubun yoklanması dört saatten fazla zaman aldı. Nâzım bakanlık binasından ayrıldıktan ve sokağın sonundaki köşeden sağa saptıktan sonra karşısına yaşlı bir adam dikildi ve kararlı bir ses tonuyla:

–Yeğenim, bir saniye. Size söyleyeceklerim var. Adım Hanbaba. Hanbaba Kadimaliyev. Müsaade ederseniz sizinle biraz konuşmak istiyorum, dedi.

–Buyurun.

Ellinin üzerinde yaşı, capcanlı bakışları, keskin konuşması olan ve yıpranmış takım giyinen adam çehresine munis bir ifade katarak konuştu:

–Önce biraz kendimden bahsetmek istiyorum. Eskiden İç İşlerinde çalışırdım, apoletli günlerim vardı. Sözü her yerde geçen, itibarlı birisiydim. Albay Kadimaliyev geliyor dendiğinde, her kes tir tir titrerdi. Galiba fazlasıyla aptal

olduğum için görevimi kaybettim. Evet, köpeği camiden kovdukları gibi, kovdular beni de. Biliyorsunuz, görevinden alınan herkes istifa dilekçesinde gönüllü olarak ayrıldığını yazar. Bunlar boş laflar. Hepsi yalan söylüyor. Hangi salak kendi isteğiyle işini bırakır?

Ben dürüst biriyimdir, en azından böyle olduğuma inanıyorum. Karım'ın tatlı dillerine kandım. Evet, evet! Her Allahın günü kafamı şişirip duruyordu. "Yarın ne olacağı belli olmaz, sen de herkes gibi rüşvet al, çal, gaspet..." ve daha neler neler... Ben gerizekalı da uydum ona... Dünya malı için yapmadığım dalavere kalmadı. Bizim devleti de bilirsin, böyle şeyleri anında çakar. Sonunda yakalandım, pılımı pırtımı koltuğuma tutuşturup kıçımdan vurdular tekmeyi. On yılı aşkın süredir bakanlıkta demirbaş müdürlüğü yapıyorum. Benzin için fiş kesiyor, temizlik malzemeleri dağıtıyorum... Çocuk gibi sağa sola koşturup duruyorum. Şamar oğlanına döndük anlayacağın. Ha bu arada biriktirdiklerim bana yeter artar bile. Ölene kadar yiyecek, giyeceğim var. Biriktirdiklerim torunlarıma bile yeter. Yalnız tüm bu malın ve paranın beş kuruşluk bile değeri yok. Üç rublelik apolet bunlardan daha kıymetli. Apoletli günlerimde... Bütün ziyafetlerde, toplantılarda masanın başına beni oturturlardı. Bir lafımı kimse iki etmezdi. Oysa şimdi bir kuruşluk saygım kalmadı. Aslında şimdi de fena kazanmıyorum. Zengin sayılırım anlayacağın. Ama saygı gösteren yok işte!

Bakıyorum çok gençsiniz, bizim buralarda yenisiniz daha. Size tavsiyem, sakın mesleğinizi kaybetmeyin! Aç gözlülük, hırs kötü huylardır. Bu hayatta şans bir kere verilir insana. Değerlendirebilirsen ne mutlu sana, ama kaçırırsan eğer bir daha asla yakalayamazsın.

Nâzım bakanlığın demirbaş sorumlusunun ona ne anlatmaya çalıştığını bir türlü anlamasa da, dikkatle dinliyordu. Kendini Kadımaliyev olarak takdim eden bu kişinin lafazanlığından arsız biri olduğu anlaşılıyordu. "Lafını bölmeye çalışsan, bunu kendisine karşı yapılan bir saygısızlık olarak algılar ve asla affetmez, uğraşır sonra benimle. En iyisi dinleyeyim onu" diye düşünen Nâzım, ilk kez gördüğü eski polis görevlisi demirbaş sorumlusunun içini dökmesini sabırla bekledi.

Hanbaba Kadimaliyev:

–Aceleniz var biliyorum, bunları öylesine söyledim. Asıl konuşmak istediklerim başkadır. Sizden bir konuda ricam olacak yeğenim. Sakın size akıl hocalığı yaptığımı düşünmeyin. Benden söylemesi, gerisi artık size kalmış bir şey. Saatlerdir bakanlıkta denetim yapıyorsunuz. Elinizdeki o mektupta Şerife isimli bir kadının da ismi geçiyor. Genç bir hanımdır. Kocası demir yollarında çalışıyordu. Bir kazaya uğradı, öldü gitti. Şimdi de karısı üç çocuğuyla geçimini güçlükle sağlıyor. Ekmek parası için saat dükkanında satıcılık yapmaya başladı. Bir gün yerel gazetede, duvar saatini müşteriye üç ruble pahasına sattığı yazıldı. Bakan da Şerife gibi hırsızların mutlaka kovulacağını bildirdi gazeteye. Bakan söz verdi vermesine ama anlyacağın kadın hâlâ işinde, kovulmadı yani. Halbuki sen onunla ilgili bir makale yazacak olursan, kesin alınır görevinden zavallı. Acımadan atacaklar dışarı. Kadının elinde ne bir diploması, ne bir mesleği var. Yani elinden hiç bir iş gelmiyor. Dükkandan kovulursa çocuklarının hali ne olacak? Mecburen her gece bizim şu şehir parkına gidecek. Katılacak malum kadınlara. Anladın mı ne demek istediğimi?

Hanbaba Kadimaliyev gözlerini kısarak doğruca gazetecinin gözlerine baktı.

–Bak yeğenim! Sizin yazacağınız makale şehir parkındaki hayat kadınlarının sayısını artıracak. Dün üç fahişe dolaşıyordu parkta, bugün dört olacak. Üç rublelik fahişeler! Artık bundan sonrası size kalmış bir şey. Söyleyeceklerim bu kadar. Hoşçakalın.

Hanbaba Kadimaliyev Nâzım'ın cevabını beklemeden yüzünü sırtını ona dönerek sokağın karşısına geçti ve uzaklaşarak gözden kayboldu.

Nâzım böyle enteresan bir tipe ilk kez rastlıyordu. Kaldırımın ortasında donakalmıştı. Demirbaş sorumlusunun söyledikleri çok etkilemişti onu.

Gazete genel merkezinden kendisine gönderilen şikayet mektubunun izini sürerek ticaret bakanlığında ortaya çıkardığı kanun ihlallerini makale şeklinde yazdığı sırada, saat dükkanında çalışan kadının aleyhinde yazılmış tutanakları çekmeceye attı. Hanbaba'nın ricasını dikkate alan Nazım, Nahçivan'da görev yaptığı uzun yıllar boyunca, Şerife'yi hep kolladı durdu.

***

Haftalar, aylar, yıllar hızla gelip geçiyordu... Nâzım'ın özerk cumhuriyette çalışmaya başladığı günden bu yana yıllar geçmişti. 70'li yılların başında artık bir evi de vardı burada. Misafirhaneden taşınalı yıllar oluyordu. Başka bir şehre tayini çıkan sınır birlikleri subayının nehir taşlarından yapılmış ve altında bodrum katı olan üç odalı evi tahsis edilmişti ona. Çoluk çocuğu ilk günlerde yabancılık çekiyordu burada. Komşularla tanıştıktan, onlara alıştıktan sonra artık sıkılmıyorlardı. Geçim sıkıntıları da yoktu. Herkes gibi onlar da taşkömürü satın alarak, kış öncesinde çuvallarını hazırlamışlardı. Tandırda iki üç ay yetecek kadar yufka pişirip küflenmemesi için kurutarak üst üste yığmışlardı. Komşuları Seriye'ye bütün bu işlerde yardımcı oluyor, onun hiç bir şeye elini sürmesine izin vermiyorlardı. Nâzım da komşularının hiçbir isteğini ve ricasını geri çevirmiyor, kendisine ihtiyaç duyulduğunda baş üstüne diyerek yardımlarına koşuyordu. Aslında sıkışan herkes ilk önce ona geliyordu. Bu bölgenin insanları da çok yardımsever ve iyi niyetli insanlardı. Seriye sık sık tekrarlardı bu kadar iyi kalpli insanın bir arada olacağını tahmin edemezdim diye.

Nâzım yazdığı sert ve eleştiri dolu makaleleriyle, birçoklarını memnun ediyorsa da, üst dairelerin keyfine soğan doğruyordu. Yazdıkları sade insanların, vatandaşların, işçilerin beğenisini kazanıyor, memurların ise nefretini artırıyordu. Ama o yılmıyordu. Yine eski Nâzım'dı ve o malum huyundan kesinlikle taviz vermiyordu.

Nâzım bir akşamüstü şehir parkının yeşilliklerinde kaybolan sinema salonunun önünden geçerken, uzun boyu, yuvarlak suratı ve kırktan fazla yaşı olan hafif şişman bir adam ona yaklaştı:

–İyi akşamlar, sizinle konuşabilir miyim? diyerek elini ona uzattı. İsmim Tahmiraz Tahirov. Sizi gökte arıyordum, yerde buldum. Ne zaman müsaitsiniz? Sizinle bir konuyu görüşecektim de.

–Özür dilerim, daha önce karşılaştık mı sizinle? Ne iş yapıyorsunuz?

–Sizi bir keresinde valilikte gördüydüm, gazeteci olduğunuz söylendi bana. Şu anda işsizim. Uzun zamandır işsizim... Başıma çok kötülükler geldi...

–Buyurun sizi dinliyorum. Burada konuşalım.

–Hayır olmaz, burası uygun değil. Konu çok uzun çünkü. Bir iki cümleyle özetleyemem, diyerek Tahmiraz onun teklifini kabul etmedi.

–O zaman yarın görüşelim.

–Kusura bakmayın, iş yerinizin nerede olduğunu bilmiyorum.

–Avangard iş merkezi. Cumhuriyet gazetesi Nahçivan temsilciliği. 15 no'lu oda. Kapının üzerinde yazıyor zaten. Sabah 10:00'dan akşama kadar işteyim. Öğle tatili dışında, istediğiniz zaman buyurun gelin.

Sabaha doğru başlayan sağanak yağmur gittikçe şiddetleniyordu. Sokaklardaki çukurlarda su birikintilerinden oluşan göletler yayaların yürümesini zorlaştırıyordu. Hızla geçen arabalar pis, çamurlu suyu etrafa sıçratarak kaldırımda yürüyenlerin üstünü başını ıslatıyordu. Şemsiyeli zarif bayanlar kendi kendilerine söyleniyor, şoförlere lanet yağdırıyorlardı. Nâzım'ın oturduğu evle işyeri arasındaki mesafe uzak olduğundan, işyerine beş-on dakika geç kalmıştı. Tahmiraz tepeden tırnağa kadar suyun içinde, dakikalardır muhabir odasının kapısında bekliyordu. Nâzım onu görünce:

–Havayı görüyorsunuz işte, dedi. Şansınızdan. Gökten kovayla su dökülüyor sanırsın. Özür dilerim geciktim biraz. Kapıda beklemeyin, hadi geçin içeriye, geçin. Dün yarım kalan sohbetimize devam edelim.

Tahmiraz altındaki sandalyeyi Nâzım'a doğru kaydırarak:

–Sizinle açık konuşacağım, dedi. Söyleceklerim sizi şaşırtabilir Nâzım muallim. Beni tanıyanlar ne denli açık yürekli, açık sözlü olduğumu bilirler. Erkek adam gevelemez, her şeyi olduğu gibi söyler. Hakkınızda çok şey duydum. Her zaman haklının yanında, doğruluğu, dürüsütlüğü seven, kimseden çekinmeyen, cesur gazeteci olduğunuzu biliyorum. Beni buraya getiren de size karşı duyduğum güvendir.

Nâzım Tahmiraz'ın söyleyeceklerini not etmek için önüne bir kağıt koydu ve kalemi eline alarak:

–Sizi dinliyorum, dedi.

Tahmiraz gövdesini biraz öne eğerek:

–Ziyad Kerimli'yi tanıyorsunuz her halde? diye sordu. Şekerleme fabrikasının müdürünü diyorum. Yüksekokulu aynı dönemde beraber okuduk onunla. Gıda sanayii bakanının birinci yardımcısı Hamit Salahov ise, o yıllarda bizden bir alt sınıfta okuyordu.

Tahmiraz elini alnına kapak yaptı ve bir şeyleri hatırlamaya çalışırcasına bir süre daldı. Sonra da iç çekerek konuşmasını sürdürdü.

–Kader, kısmet işte buna derler. Biri bakan yardımcısı, ötekisi ise fabrika müdürü. Ben de aylardır aylak aylak dolaşıyorum ortalıkta. Yazdığım dilekçelere de aldıran yok. On yıldan fazla konserve fabrikasında imalathane müdürü olarak çalıştım. Bir kararnameyle imalathanelerin bir çoğunu birleştirdiler, ben de personel azaltması mağdurlarından oldum, işimi kaybettim. O gün bu gündür şehirde doğru dürüst bir iş bulamıyorum. Hamit Salahov'un yanına gittim, ne de olsa bakan yardımcısıdır düşüncesiyle. Eski arkadaşız, aramızda selam kelam olmuştur. Aslında çok dürüst, insaflı ve mütevazı biridir. Sağolsun beni sıcak karşıladı. Ziyad Kerimli'nin yanında boş bir yer var dedi. Geçen toplantıda ağır mali suçlar işlediği için yardımcılarından birini görevinden aldık. Şu anda onun yerine atayacak birini arıyoruz. Bakanla konuşurum, onaylarsa onun yerine atarız seni. Çok güzel de para kazanırsın. Eski işinden on kat fazla gelirin olur.

Tahmiraz durgunlaştı. Çehresine acı bir tebessüm kondu ve kafasını sallayarak devam etti:

–Hep aklıma gelen başıma gelir zaten. Yalvardım, Hamit dedim, beni onun yanına gönderme. Ziyat Kerimliyle anlaşamam ben. Hamit Salahov da onun ne denli iki yüzlü biri olduğunu biliyor. Çevirdiği dolaplar şeytanın bile dudağını uçuklatır. Eski yıllarda da aramızda bir tatsızlık yaşanmıştı. Deve gibi kinli olduğunu bildiğimden, beni yardımcısı olarak görmek istemeyeceğini biliyordum.

Nâzım merakla sordu:

–Aranızda ne oldu ki?

Tahmiraz bunu söylediğine pişman olmuş gibiydi. Sıkılarak kem küm etti ve bu soruyu geçiştirmeye çalışarak:

–Boş verin, dedi. Hayatta olur bu tür şeyler. Öyle şeyler vardır ki söylenmez... Lütfen, siz de üstüme gelmeyin ne olur.

Nâzım:

–Ama sohbetimizin evvelinde açık sözlü biri olduğunuzu söylemiştiniz. Hem sorununuzun çözülmesinde size yardım edebilmem için, en ufak ayrıntısına kadar her şeyi bilmem gerekiyor.

Tahmiraz'ın yorgun yüzü utancından hafif kızardı.

–Gençken insanın başından akılalmaz şeyler geçer. Madem ısrar ediyorsunuz, ben de anlatayım bari... ama lütfen konuştuklarımız aramızda kalsın. Önce sizden binlerce kere özür diliyorum. Aslında bu anlatılacak bir mesele değildir. Aramızda bir ar perdesi var çünkü ve bu perdenin inmesini istemiyordum. Aklınıza başka şeyler gelmesin, yüreğinizde kuşku kalmasın diye konuşmak zorudayım.

–Sadede gelin lütfen.

–Tamam... O yıllarda bizimle aynı sınıfta Rânâ isimli bir kız oluyordu. Hoşlanırdı benden. Hergün okul çıkışında buluşuyor, evine kadar yürüyorduk. Sinemaya, tiyatroya beraber giderdik. Yüksekokulda da adımız sevgililere çıkmıştı. Her kes bizi konuşuyordu, evleneceğimiz günleri sayıyorlardı. Meğerse bu söylentiyi okula yayan kızın kendisiymiş. Hatta... boş verin, bunun konumuzla alakası yok zaten. Uzun lafın kısası baktım ki ağzı yırtık, ileri geri konuşuyor, psikolojik bir takım sorunları var hemen uzaklaştım ondan. Kafadan çatlak bir kadınla beraber olamazdım ben. Daha sonra Ziyad Kerimli tutuldu o kıza. En sonunda da evlendiler. Hamit Salahov da biliyor bu meseleyi. Hatta kızla ilgili bütün düşüncelerini Ziyad'ın yüzüne karşı haykırdı. Kız kıtlığı mı var memlekette, senden önce başkasıyla oynaşmış kızı ne yapacaksın? Ama Ziyad dinlemedi onu, doğru bildiğini yaptı. Bana varmadan önce karının ne yaptığı beni ilgilendirmez dedi, yeter ki karım olduktan sonra ayağı kaymasın.

Şimdi dört beş çocukları var galiba. Allah daha da artırsın. O gün bugündür Ziyad'ın kalbinde siyah bir nokta var. Gerçi beni her gördüğünde sarılıyor, kucaklaşıyor, ama ölene kadar benimle yıldızı barışmayacak biliyorum. Bu nedenle Hamit Salahov'a itiraz ettim, şekerleme fabrikasını geç dedim. Ziyat Kerimli ile anlaşamam ben. Hamit beni dinlemedi, boşver dedi, Ziyad okul arkadaşımızdır, ne de olsa yıllarca aynı tabaktan çorba içmişiz. O hadise Ziyad'ın hafızasından silinmiştir bile. Şayet bir yanlışlık yapacak olursa sana karşı, yanıma çağırır aklını başına toplamasını söylerim. Merak etme sen...

Tahmiraz bir süre sustu ve sonra devam etti.

–Başınızı ağrıtmak istemiyorum, çok uğraştım ama Hamit inadından vazgeçmedi. Bakanla konuştu, şekerleme fabrikasını müdür yardımcılığına tayinim çıktı. Kerimli önce beni çok sıcak karşıladı. Ama yardımcısı olacağımı

duyunca, küplere bindi. Kafasına kocaman bir taş düştü sanki. Bir saniyenin içinde bambaşka biri oluverdi. Utanmadan "Tahmiraz! Biliyorsun seninle anlaşamayız" diye haykırdı yüzüme. Neden? Diye sordum, cevap vermedi. Hem zaten görünen köye ne kılavuz? Sebebini o da iyi biliyor, ben de. Velhasıl, ben de üzerine fazla gitmedim. Başladı saçma sapan konuşmaya. "Okul arkadaşıyız seninle, sana iş yaptırarmam, emir verememe. Aramızda dostluk var..." Safsata yani...

Baktım ki beni salak yerine koyuyuor, ben de inad atına bindim. Ziyat dedim, ben yüksekolkulda birincilikle okurken, sen sürüne sürüne, hocalara yalvara yalvara mezun oldun. Şimdi nasıl oluyor da sen bir fabrikada müdür olabiliyorsun, bense yardımcın olamıyorum ha?! Madem ki sen bana bu vazifeyi fazla görüyorsun, ben de inadına, bir gün de olsa, o koltukta yine de oturacağım, dedim ve kapıyı çarparak çektim gittim.

Nâzım muallim sen de biliyorsun ki, bu devirde para bütün kanunlardan daha güçlü ve etkilidir. Nahçivan yetkilileri de bu işe karıştılar. Hamit Salahov aradı onu, Ziyat onu da dinlemedi. Ben müdürlük yaptığım sürece, Tahmiraz fabrikanın yanında bile dolaşamaz dedi. Bırakın müdür yardımcılığını, bu fabrikada amelelik bile yapamaz.

Tahmiraz Tahirov konuştukça heyecanlanıyordu.

–Nâzım muallim biraz su alabilir miyim lütfen? Boğazım kurudu.

–Buyurun, diyerek Nâzım masanın üzerindeki sürahiden kalın bir çay bardağına su koydu ve Tahmriaz'a uzattı.

Tahmiraz biraz dinlendikten sonra, konuşmasına devam etti:

–Şimdi de Kerimli diyor ki, inadım inat, adım Kel Murat. Açıkçası kimsenin de gücü yetmiyor ona. Kusura bakmayın ama sizin de onu etkileyebileceğinize inanmıyorum. Bir sürü parası ve büyük görevlerde dayıları bulunuyor. Üstüne üstlük SSCB Yüksek Şurası milletvekili, Sosyalist Emek kahramanı, Genel Kurul üyesidir. Ona yaklaşmak bile mümkün değil. Diğer taraftan ona gücü yetecek bütün devlet adamları, onun yanında minnetliler. Her kese mutlaka bir kıyak geçmiş, tonlarca rüşvet dağıtmıştır. Bu yüzden kimseyi takmıyor adam. Bense yemin ettim, ölsem de bu davamdan vazgeçmeyeceğim. Allah ya Ziyad'a, ya da bana yardım eder. Yanınıza niçin geldiğimi, sizden ne istediğimi düşünüyor olmalısınız. Bu sorunu gündeme taşımanızı istiyorum sizden. Belki diyorum bir faydası olur. Buna inanmak zor olsa da, başka çarem kalmadı artık. Sakın sizi kışkırtmak istediğimi sanmayın ne olur! Ben de bu sorunun bir gazeteci tarafından halledilmesinin çok zor olduğunu biliyorum. Kime anlattıysam derdimi, elimden bir şey gelmez, kusura bakma dedi. Suda boğulan saman çöpü de görse tutunur, ben de öyle. Biraz heyecanlıyım, lafı lafa katıyorum, kusuruma baklmayın. Her halde neler çektiğimi anlıyorsunuz? İşsiz kaldığım bu bir kaç ay içerisinde evimde ne var ne yoksa sattım, çoluk çocuğuma yedirdim. Siz de bana yardım etmezseniz, Moskova'ya gitmem gerekecek. Bıçak kemiğe dayandı artık. Hayatımdan bıktım! Kendimden nefret ediyorum. Zaten iş bulacağıma dair inancım da kalmadı. Tek amacım, Kerimli'nin yediklerini içtiklerini burnundan getirmektir.

Nâzım kalemini masanın üzerine bıraktı ve soğukkanlı bir biçimde:

–Yoldaş Tahirov, emin olun sizi çok iyi anlıyorum, dedi. Yalnız şu anda hanginizin haklı, hanginizin haksız olduğunu bilemiyorum. Genellikle bu tarz girift tartışmalarda her kes kendine hak kazandırmaya çalışır. Belki de yarın Ziyat

Kerimli ile konuştuğumda, onun mağdur sizin ise suçlu olduğunuzu düşüneceğim. Bana söylediklerinizi yalandır, size güvenmiyorum demek istemiyorum, yanlış anlamayın. Herhalde söylediklerinizi ıspat edebilecek deliller vardır elinizde, öyle mi?

–Evet var. İnanmıyorsanız yarın, ertesi gün, ya da ne zaman isterseniz size sunabilirim.

Nâzım:

–Şimdilik size inanmak zorunda değilim. Yarın bu saatte dilekçenizle beraber elinizdeki delilleri bana getirin, bu konuyla mutlaka ilgileneceğim. Bu bizim meslek borcumuz sonuçta. Söylediklerinizi benim de ilgimi çekti.

Tahmiraz gittikten bir-iki saat sonra Bakü'den arayıp Nâzım'ı yarınki toplantıya davet ettiler. Genel kurul toplantısında Nâzım'ın çalışmaları ve gazetecilik faaliyeti tartışılacaktı. Nâzım günün ikinci yarısında aceleyle trene atladı. Ertesi gün Bakü'deydi. Gazete binasının giriş katındaki duvar panosunda, en faal muhabirler arasında onun resmi de boy gösteriyordu. Fotoğrafın altında, ciddi ve komik makalelerine bir şiir yazmıştı gazeteci arkadaşları. Nuh nebiden kalma yaşlı ve kalemi körelmiş bir gazetecinin de karikatürü çizilmişti. Mesai bitimine iki saat kala toplantı başladı. Edebiyat ve sanat birimi müdürü, Nâzım'ın çalışmalarını ve üstün başarılarını tek tek sıraladı. Ardından bir çok gazeteci konuştu. Çoğunluk Nâzım'ı öven konuşmalar yaptı. Bazı hatalarından da bahsedildi. Sonunda Haspolad Hasanoğlu genel yayın yönetmeni sıfatıyla toplantıyı kapattı.

–Nâzım İlham'ın yazdığı öykü ve makaleler çok başarılı. Hayati ve ciddi konulara parmak basıyor. Hatırlarsanız Hırmanlar camiiyle ilgili yazdığı makalede, gerçeği tüm açıklığıyla anlatmış, kavganın gerçek müsebbiblerini korkmadan, çekinmeden göstermişti. Vatandaşlardan teşekkür mektupları aldığımız gibi, yukarılardan da Nâzım'la ilgili şikayetler alıyoruz. Nahçivan Parti Komitesi başkanı, vali Şirhan İsmailzade makaleye itirazını bildirmişti. Hatta onun yüzünden Moskova'dan gelen üst düzey yetkili Sergey Lukyanov ve Bakanlar Kurulunun şube müdürü Rahip Zarbaliyev'le bile tartıştık. Bazı yetkililerle aramız açıldı. Ama bunlar benim umurumda bile değil. Bunlardan Ziyade beni rahatsız eden anlamsız, kimsede ilgi uyandırmayan yazılardır. Gazete kağıdını israf etmekten başka işe yaramayan laf yığını yazılar var ya, işte onlardan bahsediyorum. Adaletli, haklının ve ezilenin yanında yer alan cesur ve yürekli gazeteciler yüzünden yukarılardan bana baskı yapılsa da gam yemem.

Haspolat Hasanoğlu toplantı süresince not tuttuğu kağıt parçasına göz atarak konuşmasını sürdürdü:

–Nâzım İlham'ın bir özelliği de çok uyanık olmasıdır arkadaşlar. Olayları önceden öngörebiliyor. Sorunları sıcak sıcak gazete sayfalarına taşıyabiliyor. Muhabir de herşeyden haberdar olan demek değil midir?

Gazete yöneticisi gülümseyerek devam etti:

–Aklıma bir hikaye geldi de. Yıllar önce okuduğumda, çok ilgimi çekmişti. Arap karı koca, adam erkek atta, kadın ise dişi atın üzerinde yolculuk yapıyorlarmış. Yol kenarında duran bir çınar ağacının altında dinlenmek istemişler ve ağacın gölgesinde uyuyakalmışlar. Uyandıklarında Arap bir bakıyor ki, karısının bindiği dişi at kaybolmuş. İpini koparark kaçmış. Adam doğal olarak müteessir oluyor. Bindiriyor karısını terkine, devam ediyorlar

yolculuklarına. Bir süre sonra karşılarına çıkan bir köye giren Arap köylülere soruyor:

–Kardeşler, bizim hemsayeyi mükerremenin ünası müennesi çinar altından firar etti. Muhabir misiniz?

Onlar da hayır, muhabir değiliz demişler.

Herkes gülmeye başladı. Haspolat Hasanoğlu:

–Hikaye çok mu komik? Yıllar önce okuduğum ve kafama takılan bir rivayet işte. Demek istediğim herşeyden haberdar olmak bizim öncelikli görevimizdir.

35

Nâzım Bakü'de rahatsızlanarak, on gün hastanede yatmak zorunda kaldı. Bademciklerini aldırmış ama iltihap uzun sürdüğünden geç taburcu olmuştu. İyileştikten ve çalıştığı şehire döndükten sonra kendisini rahatsız eden düşüncelerle boğuştu durdu günlerce. Omuzlarındaki sorumluluk yükü daha da ağırlaşmıştı. Çok tedirgindi. Gazete merkezinde kendisi ile ilgili oluşan olumlu imaj zedelenmesin, kazandığı saygı ve sevgi kaybolmasın diye, daha çok gayret sarfetmeli, daha çok çalışmalıydı. Sabah erkenden evden çıkacağı sırada telefon çaldı. Arayan Nahcivan başsavcısıydı.

–Nâzım muallim, önemli bir işiniz yoksa eğer, sizinle görüşmek istiyorum.

–Hayırdır İnşallah!

–Hapishanede mahkumlardan birisi ölüm orucuna başlamış da. Başsavcıyla ve Cumhuriyet gazetesi muhabiriyle görüşmeyi talep ediyormuş. Bir itirazınız yoksa onunla görüşelim diyorum. Bakalım derdi neymiş, ne istiyormuş?

Savcının teklifini kabul eden Nâzım, onunla beraber hapishaneye yollandı.

Çok eskiden inşa edilmiş hapishane binası şehrin dışında, yüksek duvarlarla örülmüş, kocaman bir arazide bulunuyordu. Buraya Nahçivan'ın dışından da mahkumlar gönderiliyordu. Hapishanenin kapısı önünde duran boynu bükük kadın ve erkeklerin endişeli yüzlerinden mahkum yakınları oldukları anlaşılıyordu. Telaşlı gardiyanlar ve polisler kapının önünde biriken kalabalığın üzerine bağırarak:

–Duymuyor musunuz? Ayak bağı olmayın! Bırakın da rahat rahat işimizi yapalım! Hadi! Hadi gidin buradan!

Kapının arkasında duran nöbetçi, demir parmaklıkların arasından savcıyla Nâzım'ın geldiklerini görünce, telefonla hapishane müdürünü aradı ve misafirlerinin olduğunu haber verdi. Müdür onların ziyaret sebebini bildiğinden "bırakın gelsinler" dedi. Nöbetçi ayağa kalkarak düğmeye bastı ve demir kapılar büyük bir gürültüyle açıldı. Savcı ve gazeteci içeriye girdiler. Onları bekleyen hapishane müdürü önlerine düşerek kılavuzluk yapmaya başladı...

Yabancıların kokusunu almış özel eğitimli köpekler öfkeyle zincirlerini çiğniyorlardı. Madeni korkulukların arkasında havlayan siyah bacaklı çoban köpeğinin korkunç, boğuk sesi hapishanenin yüksek duvarlarını titretiyordu. Bahçede bulunan seyrek çam ağaçları ise insanı ürkütüyordu. Elinde otomatik silah olan iri yarı gardiyan üç mahkumu önüne alarak koğuştan tuvalete götürüyordu. Onlardan biri Nâzım'a tanıdık geldi. Mahkum Nâzım'ın onu görmemesi için ellerini yüzüne kapak yaptı ve karşı tarafa döndü. Nâzım onu kesinlikle birine benzetiyordu ama... ne kadar düşündüyse de çıkaramadı. "Kim olabilir acaba?" Boyu posu, kurumlu yürüyüşü, bir zamanlar Çaykavuşan'da

beraber çalıştığı Nâdir Nasrullayev'e ne kadar da benziyordu... Ama hayır, olamaz... Onun hapiste ne işi var? Nâzım'ın kafasında çeşitli kuşkular başkaldırıyordu.

Hapishane müdürü yan taraftaki koğuşlara döndü. Savcı ve gazeteci de onu takip etti. Adamın teki ağır kokulu, karanlık ve rutubetli hücrenin köşesinde çömelmiş, omuzlarını ıslak duvara yaslamıştı. Savcı ve gazetecinin sesini duyunca yerinden kıpırdadı. Biraz canlanır gibi oldu. Nâzım ölüm orucuna başlayan bu adamı tanımıştı. Bir kaç gün önce Bakü'ye toplantıya gitmeden yanına gelen ve görüşüp konuştuğu, derdini dinlediği Tahmiraz Tahirovdan başkası değildi bu. Aman Tanrım! Bir kaç gün içerisinde bu insan ne kadar da değişmişti. Avurtları çökmüş, büyük, canlı gözleri çukura kaçmıştı. İmdat dileyen bakışları iyileşmesi imkansız hastalığa yakalanmış bir hastanın doktordan yardım istemesini andırıyordu. Tahmiraz Tahirov kafasını zorla kaldırdı, ağır ağır nefes alarak:

–Ne istiyorsunuz?! diye sordu ve kinaye ile gülümseyerek devam etti. Evet! Ölüm orucuna başladım... Yarı kapalı gözlerini hücresinin meçhul noktasna dikerek üçüncü bir kişiyle konuşuyormuş gibi:

–Savcı! Muhabir! Ha... ha... ha...

Acı çeker gibi kahkaha atıyordu.

–Özür dilerim, bakamıyorum yüzünüze. Utanmanızı istemiyorum çünkü. Gerçi sizde utanacak yüz de yok ya! Söyleyin bana! Hangi suçtan dolayı buradayım? Kime ne yaptım ben?

Kurumuş dudakları güçlükle açılıyordu. Sesi aniden kopuverdi:

–Bana acıyor musunuz yoksa? Ha?! Hayır! Yoook! Buna inanamam. Mahkum olsam da sizin gibi koltuk sevdalısı, vicdansız budalalardan daha özgürüm. Asıl ben sizin halinize acıyorum. Papağan gibi ezberlediğiniz, dilinizden düşürmediğiniz kararnamelere, yasalara en ufak bir saygınız yok sizin. Üstüne titrediğiniz koltuklarınızın, karşılarında diz çökerek, kılıktan kılığa girdiğiniz patronlarınızın kulu, köpeyisiniz siz.

Savcı ve muhabir şaşkınlıkla birbirlerinin yüzlerine baktılar. Düşündüklerini dile getirmiyorlardı ama "bu zavallı adam akli dengesini kaybetmiş olmalı, onunla tartışmaya, üzerine varmaya değmez" diyorlardı sanki.

Mahkum bir ara bilincini kaybeder gibi oldu. Uzun süre hareketsiz kaldı. Biraz sustuktan sonra yine isyan ederek, zehir gibi konuştu:

–Sizden yardım istediğimi zannetmeyin. Asla! Sizden imdad dileyecek kadar alçalamam. Zaten çekeceklerimi çektirdiniz bana. Hem siz kim oluyorsunuz ki? Bir hiç! Evet bir hiçsiniz! Herkes biliyor suçsuz olduğumu. Ama ne yazar? Yasalar, adalet benim yanımda ama Ziyad Kerimli'nin karşısında herkes aciz. Çünkü ben boş bir dağarcığım, Ziyad ise para dolu bir çuval. Ben bir gevezeyim, boşboğazım. Onun ise her kelimesi altın değerinde. Hayatınızın manası, uğrunda ölümü göze alacağınız altın var ya!? İşte o! Kalemine güvenerek kapısına geldiğim siz, Nâzım da beni dinledikten sonra, "yarın gelin konuşalım" diyerek kaçtınız. Korkak! Ödlek! Hangi kitaptan olduğunu hatırlamıyorum ama bir keresinde ödleklerin yapı itibariyle meşale ateşine benzediklerini okumuştum. Meşale titrediği için etrafını iyi aydınlatamıyor. Savcıya da, size de beslediğim ümit ışığı sömüştür artık. Bundan sonra o ateşi bir daha yakamazsınız! Sizin gibi üçkağıtçı hukukçu ve gazetecilere nefret ediyorum! Bunları yüzünüze haykırmak, içimi dökmek için çağırdım siz buraya. Şimdi de defolun gidin! Ben kendi kendime yeterim. Bunun sonu ölüm değil midir? Ona da hazırım!

–Yanılıyorsunuz yoldaş Tahirov. Mazeretimi bilmeden, beni dinlemeden hakaret etmeye hakkınız yok. Bir toplantı için beni Bakü'ye çağırdılar. Sonra da günlerce hasta yattım. Bana bahsettiğiniz konuya hâlâ ilgi duyuyorum. Yani değişen hiç bir şey yok. Size söz veriyorum...

Mahkum kafasını salladı ve acı bir tebessümle:

–Nâzım muallim! Artık çok geç, dedi. Silah almışım elime, kurşun sıkmışım! Çevreme topladığım haydutlarla beraber Ziyad Kerimli'ye sui kast düzenlemişim. Ama Ziyad Kerimli'nin anası secdedeymiş, sıktığım kurşun ona isabet etmemiş, ıskalamışım! Kafasını uçuramamışım, beynini parçalayamamışım! Evet, evet. Öyle diyorlar! Şimdi ben bir kâtilim! Kaleminizle bir katile yardım edebilir misiniz?! Hayır! Arkadan atılan taş topuğa değer!

Nâzım açıklama yapmak istedi... Ama mahkum onu dinlemek istemediğini bildirerek, yüzünü geri çevirdi ve elinin arkasıyla ona sus işareti yaptı. Sonra da savcıya bir iki talebini ilettikten sonra tekrar Nâzım'a yöneldi:

–Sizinle görüşmemizin üzerinden bir kaç gün geçse de, Allaha çok şükür tekrar karşılaştık. Ne yazık ki gazetede değil, hapishanede! Teşekkür ederim. Bu benimle son görüşmeniz olsa gerek. Gidin ve kaleminizi sallamaya devam edin. Dağdan, taştan, ormanlardan, gülden çiçekten, çimenlerden yazın yazabildiğiniz kadar. Bu arada yazdıklarınızın patronlarınız tarafından beğenilmesine de dikkat edin tamam mı?

Tahmiraz Tahirov artık konuşmak istemiyormuş gibi uzun süre sustu. Sanra kafasını ağır ağır kaldırarak Nâzım'a ve savcıya nefretle baktı:

–Anlıyorum, dedi. Bir mahkumun sitemlerini dinlemekten daha bıktırıcı bir şey olamaz. Bugün ben azap çekiyorum, siz ise utanç içerisindesiniz. Evet utanç! Keşke gerçekten de utandığınıza inanabilseydim, o zaman gam yemezdim. Mahçubiyetiniz benim için bir teselli olurdu en azından. Beni ziyaret eden hukuk şövalyesi ve halkın sesi, haksızlığa uğradığım için üzülüyor, halime acıyorlar diye düşünür, bununla avunurdum. Ziyad Kerimli'yle baş edecek güce sahip olmadığınızı, bu acı gerçeği itiraf edecek yürek olsaydı sizde, haksızlığa uğrayan ve mahkum olan ben, belki de affederdim sizi. Neyse...

Konuştukları yüzünden pişmanlık duyuyormuş gibi kafasını salladı:

–Biliyorum, söylediklerim ve anlatmaya çalıştıklarım sizin için hiç bir şey ifade etmiyor. Çünkü siz bir hiçsiniz! Lütfen hücremi terkedin! Siz burada durdukça zaten dar olan, ruhumu sıkan bu hücre, bana daha da dar geliyor. Bir savcı ve gazeteci olarak hiç bir boka yaramıyorsunuz. Bu topluma en ufak bir yararınız dokunmuyor. Dolayısıyla insan değil, asalaksınız.

Tahmiraz Tahirov ranzasına uzanarak yüzünü duvara çevirdi. Nâzım ve savcının ona yöneltmek istedikleri sorular cevapsız kalacaktı belli ki. Suçluluk duygusuyla birbirlerinin yüzüne baktılar ve günahlarını itiraf edercesine mahkumun hücresinden çıktılar.

Nâzım savcıya:

–Siz gidin isterseniz, ben bir iki saat daha burada kalmayı düşünüyorum. Hapishane müdürüyle konuşacaklarım var.

Savcı tamam diyerek uzaklaştı. Nâzım ise müdürle beraber onun makam odasına geçtiler. Önce havadan sudan, hapishanenin sorunlarından, mahkumların günlük yaşamından konuştular. Birden Nazım konuyu değiştirerek:

–Demin iri yarı, uzun boylu gardiyanın önünden yürüyen o üç kişi kimdi? diye sordu.

–Sahi ya. Ben de onlardan birinin size kaçamak bakışlar fırlattığını farkettim. Büyük ihtimal tanışıyorsunuz bir yerlerden. Hapishaneye henüz geldi, yaklaşık bir hafta önce. Dün karısı ve kardeşi ziyaret için gelmişlerdi. Görüşme talep ettiler, izin vermedik. Buna yetkimiz yok çünkü. Soruşturması süren mahkumlarla görüşmek için yalnız savcılıktan izin almak gerekiyor. Yanlarında bir sürü yiyecek ve giyecek ta nerelerden gelmişler. Getirdiklerini de almadım, hepsini geri gönderdim. Burası bir hapisahne dedim, mahkumlara ziyafet çekmiyoruz burada.

–Evet, ben de işte o adamla ilgileniyorum. Kim o?

Hapishane müdürü dudaklarını büzdü:

–Gerizekalının teki. Koskoca şehri kime emanet etmişler! Uzun yıllar Çaykavuşan'da valilik yapmış. Kazara işlediği bir cinayet yüzünden atmışlar içeri. Yardımcısını öldürmüş. Tanırsın herhalde, Nâdir Nasrullayev. Onun sizi bir yerlerden tanıdığını tahmin ediyorum. Sizce de öyle değil mi?

Nâzım müdürün sorusunu kulak ardına vurarak:

–Bu şahısla ilgili daha neler biliyorsunuz? diye sordu.

–Soruşturmayı cumhuriyet savcılığı yürütüyor. Sorgu hakimi gelmişti geçenlerde. Bana herşeyi ayrıntılı biçimde anlattı. Üç kişilermiş. Nâdir Nasrullayev, yardımcısı ve şoförü. Pazar günü nehir kıyısında içkili bir yemekten sarhoş vaziyette şehire dönüyorlarmış. Bakmışlar ki yoldan kocaman, yaşlı bir hayvan koşarak geçiyor. Vali yardımcısı kaplanınkine benzer çizgileri olan hayvanın vaşak olduğunu söyledi. Sürücü de sözde çiğneyip öldürmek için arabayı doğruca yırtıcı hayvanın üzerine sürüyor, lakin başarılı olamıyor. Vaşak hızla koşarak yol kenarındaki kayaların arkasına giriyor ve gözden kayboluyor. Sürücü yoluna devam etmek istiyor ama vali yardımcısı "hayır, onu takip etmeliyiz" diye inat ediyor. Durdur arabayı, onu öldürmeliyim! Üçü de iniyor arabadan. Vali yardımcısı eğilerek yerden taş almak istediğinde, Nâdir Nasrullayev arabada bulundurduğu küçük kalibreli silahını eline alarak öne atlıyor. Herif sarhoş ya, silahın namlusunu dayamış yardımcısının kuburgasına, çekil demiş, vaşak mıdır, kaplan mıdır, hayvan mıdır onun kafasını ben dağıtacağım. Akis taktirde erkek olmam ben! Derken farkında olmadan tetiğe basıyor. Kurşun yardımcısının kara ciyerini delip geçiyor. Yardımcısı ölemeden önce "orospu çocuğu, yaktın canımı..." deyip yere kapaklanıyor. O sırada nabzı atıyormuş. Sürücü hemen hastaneye kaldıralım diye teklif etse de, Nâdir Nasrullayev zaten ölecek diye düşünmüş olmalı ki karşı çıkmış. Hastanede konuşur, kim tarafından vurulduğunu söylerse mahvoluruz demiş. Derken yaralıyı ölene kadar yol kenarında bekletmişler. Motoruyla oradan geçen bir elektrikçi, olayın şahiti oluyor. Onu da konuşursan gebertiriz, mahvederiz, yaşatmayız seni diye tehdit etmişler.

Nâzım hapishane müdürünü üzüntüyle dinliyıordu. Müdür sorgu hakiminden duyduklarını anlatmaya devam etti:

–Sorgu hakiminin anlattıklarından anlaşılan o ki, burada bir suikast sözkonusu değildir. Sıradan bir dikkatsizlikmiş. Ben de aynı görüşteyim. Ama dikkatsizlik olsun olmasın, adam ölmüş işte! Cinayeti işleyen kişi ise vali. Ama Çaykavuşan savcılığı valiye beraat kazandırmak için soruşturmada sahtekarlık yapmış. Sözde silah vali yardımcısının elindeymiş ve yanlışlıkla kendi kendini vurmuş. Ama valiyi sevmeyenler soruşturmanın yeniden yapılmasını talep etmişler. Mesele büyüğünce cumhuriyet savcılığı olaya el koymuş ve soruşturmayı üzerine götürmüş. Soruşturmayı yürüten müfettişi iyi tanırım, kurnaz tilkinin tekidir.

Nadir Nasrullayev'i çok sıkıştırmış da, adam gerçeği söylememiş. Silah yardımcımın elindeydi, yanlışlıkla tetiğe bastı diye tutturmuş. Sonra sıra sürücüye gelince, müfettiş sorgulamaya geçmeden önce gerçeği anlatacaksın diye yemin ettirmiş ona. Madem ki komunistsin, doğruyu söylemekle yükümlü olduğunu unutma diye uyarmış. Sürücü de Partiye, Leninin mezarına yemin etmiş. Valinin suçu yok, vali yardımcısı kendi kendini vurmuş demiş.

Hapishane müdürü hayretle:

–Sen şu müfettişin zekasına bak hele, dedi. Kurani Kerim getirmiş, koymuş sürücünün önüne. Kurana el bas demiş! Yemin et ve vali yardımcısı kendi kendini öldürdü de!

Sürücü Kuran'ı görür görmez sus pus kalmış. Sonra da olayı olduğu gibi anlatmış. En sonunda vali de itiraf etmiş suçunu. Buraya geldiği ilk günlerde çok sıkılıyordu. İki kere odama davet ettim, sohbet ettik. Çılgına dönmüştü. Ama insan bu işte, alışınca her şeyi unutuveriyor. Şimdi de kuzu gibi sessiz sakin dolaşıyor, ilk günlerde olduğu gibi hava atmıyor artık. Onu odama davet ettiğimde bana yalvardı. Ne olursun beni hücreye kapama dedi. Bahçede ağaçları sularım, kazan dairesinde de çalışırım, yeter ki dışarıda kalayım. Hücrede içim daralıyor, boğuluyorum, ölecek gibi oluyorum. Buna gücümün yetmeyeceğini, yasak olduğunu güçlükle anlattım adama. Soruşturması süren mahkumları çalıştıramayız, çünkü durumları kesinleşmemiş daha. Mahkeme kararı olsa o zaman başka. Cezaevinde yapılacak bir dünya iş var. Ağaçları sular, parmaklıkları boyar, kazan dairesinde çalışırdın. Mahpusların çoğu bu işleri yapıyor zaten. Hapse girdikleri ilk günlerde önce çok huysuzluk yapıyorlar, sonra zaman geçtikçe alışıyorlar. Onu anlıyorum. Vali! Milletvekili! Bu kadar önemli mevkilere yükselmiş bir insanın birden bire demir parmaklıklar arkasına düşmesi, elbette çok zor. Hayatım hapishanelerde çalışmakla geçti. Erkek adamın bile işi değil burası. Yıllardır görüyorum bu insanların neler çektiğini. Hasmımın bile buraya düşmesini istemem. Ben Allaha inanırım... Herhalde Nâdir Nasrullayev vakti zamanında çok kötülükler yapmış olmalı ki, Allah bu gün karşısına çıkarıyor, bedelini ödettiriyor ona. İşini zorlaştıran önemli bir ayrıntı daha var. Makam odasındaki çelik kasanın içinden fazla miktarda para, onluk ve beşlik altın rubleler bulunmuş. Üstelik rüşvet alıp verdiği kırk kişinin listesi de ele geçmiş. Anlayacağın soruşturma çok uzayacak daha. Bir sürü insanın başı belaya girecek...

Hapishane müdürü konuştukça, Nâzım genel yayın yönetmenliği döneminde yaşadıklarını, Basire'nin başından geçen faciayı hatırladı. Müdüre neler çektiğini ve heyecanını belli etmemek için pür dikkat onu dinliyor ama hayal dünyasında seyahat etmeye devam ediyordu. Hapishane müdürü ise Nâzım'ın dikkatle kendisini dinlediğini görerek, bunu gazetecilik merakına bağlıyordu. Nâzım soğukkanlı bir biçimde sordu:

–O mahkumla uzaktan uzağa bir tanışıklığımız var. Müsaade ederseniz onunla görüşebilir miyim?

Müdür tereddütle omuzlarını silkti:

–Kanunen bu doğru değil ama sizin için bu kadar önemliyse buyurun görüşün. Onu odama çağırırım, burada konuşursunuz. İsterseniz sizin için ayrı bir oda da ayarlayabilirim.

Nâzım itiraz ederek:

–Hayır, gerek yok, dedi.

"Onun makamı, özgürlüğü elinden alınsa da, yaşça benden büyük. Hem daha düne kadar herkese diz çöktüren kişiyi, sanki öç alıyormuşum gibi ayağıma kadar getirtmek bana yakışmaz" diye düşündü ve:

–Mümkünse onunla kaldığı hücerede görüşmek istiyorum, dedi.

Müdür bu teklifi kabul etti:

–Tamam, siz bilirsiniz.

–Yalnız bu arada onunla yüz yüze, yalnız görüşmek istiyorum.

Müdür buna da evet dedi ve:

–Zaten o tek kişilik hücrede kalıyor, diye ekledi.

Nâzım'ın bu tek kişilik hücreye girmesi, Nâdir Nasrullayev için sürpriz olmuştu. Daracık, biçimsiz tahta ranzanın üzerine konulan eski bir döşeğin üstünde perişan halde oturmuş, gözlerini aşağı dikmişti. Nâzım içeriye girdiğinde yerinden kıpırdamadı. Mahkum gelen kişinin gardiyan olduğunu düşündü önce ve "yine ne istiyorlar benden" diye düşündü. Nâzım onu daldığı düşüncelerden ayırmak için yavaşça:

–Nâdir Halafoviç, diye çağırdı.

Mahkum tanıdık sesi duyunca irkildi ve ani bir hareketle kapıya baktı. Nâzım'ı karşında görünce donakaldı. Rüya görüyordu sanki. Elinde olmadan ayağa kalktı.

–Siz... siz... Demek hücreme kadar geldiniz ha?....

Nâzım saygıyla selamladı onu. Eski valinin yüzü solgun ve zayıftı, gözleri ise sönüktü. Avurtları batmış, kemikleri apaçık belli oluyordu. Boğazı düğümlenmişti. Nâdir yüzüne zavallı bir görünüm katarak:

–Cezaevinde olduğumu duydun da geldin, öyle mi, diye sordu.

–Hayır. Tesadüfen oldu. Burada olduğunuzu bilseydim, sizi daha önce ziyaret ederdim. Bugün cezaevinde başka bir işim vardı, savcıyla beraber gelmiştik. Demin sizi görünce, acaba o mu yoksa benziyor mu diye düşündüm? Daha sonra hapishane müdürü anlattı bana...

Nâdir Nasrullayev yutkunarak:

–Evet ya... Durup dururken başım belaya girdi...

Nâzım baktı ki eski vali acı hikayesini baştan sona anlatmaya hevesli ona engel oldu:

–Bu meseleden az buçuk haberdarım, müdür bahsetti. Ne yapılabilir artık? Olan oldu bir kere. Hayat bu! Sürprizlerle dolu. İnsan hayatta her şeye hazırlıklı olmalı, diyerek Nâdir Nasrullayev'e teselli verdi.

Eski vali "Nâzım'ın eline fırsat geçti ya, şimdi ağzından çıkanı yüzüme karşı haykıracak, rezil edecek beni" diye düşünmüştü ama beklediği olmadı. Gazeteci eski günleri hatılamak niyetinde değildi anlaşılan. Tam tersi Nâdir Nasrullayev'e geçmiş olsun ve Allah kurtarsın tarzında dileklerde bulundu ve teselli verdi.

–Olan olmuş artık. Bundan sonra kahrolmanın, sıkılmanın bir yararı yok. Ne olursa olsun sabırlı ve metin olmalıyız. İnşallah sonu iyi olur. Bu herkesin başına gelebilecek tesadüfen yaşanan bir olaydır. Eminim hakimler bunu dikkate alarak, cezanızı hafifletirler.

Mahkum karşısında duran insanın yüzüne utancından bakamıyor, kahroluyordu. Gözlerini kaçırarak hücresini güçlükle aydınlatan küçük pencereye bakıyordu. Nâzım bu insanın neler çektiğini anlayabiliyordu:

–Hapishanenin kanunlarını siz de biliyorsunuz, dedi. Ziyaret süresi sınırlıdır. Bize ayrılan vakit az sonra bitiyor. Söyleyin lütfen, ne yapabilirim sizin için? Nasıl yardımcı olabilirim?

Nâdir Nasrullayev biraz sustuktan sonra boğuk bir sesle konuştu:

–Ne isteyebilirim ki sizden? Kaldığım şu hücre çok rütubetli. Duvarlarından musluk gibi su akıyor, havası da çok ağır, nefes almak mümkün değil. Yönetimin yanında sözün geçiyorsa, söyle hücremi değiştirsinler.

Nâzım:

–Bence bu mümkün, dedi. Hapishane müdüründen rica ederim, umarım kırmaz beni.

Nâdir Nasrullayev:

–Bu arada hapishane sınır bölgesinde buşlunduğundan yakınlarımın beni ziyaret etmesi için özel izin gerekiyormuş. Bu sebeple yanıma gelmek isteyen akrabalarım sıkıntı çekiyor. Beni Bakü'deki hapishanelerden birine gönderirlerse çok iyi olur. Bu konuda bir kaç kere müdürle konuştum ama bir mahkumun sözünü kim dinler ki? Siz söylerseniz belki kabul eder. Bir an önce Bakü'ye gitmek istiyorum, dayanamıyorum artık.

Nâzım:

–Bu da kolay, dedi. Aslında buna yetkim yok, ama yoldaşlarla konuşurum. Umarım beni kırmazlar. Başka bir isteğiniz var mı? Lütfen çekinmeyin söyleyin, elimden ne gelirse...

–Beni utandırıyorsunuz... Affedin... Ben...

Mahkum yıllar önce yaşananları deşmek istese de, Nâzım o günlere dönmek istemediğinden ona fırsat vermedi ve elini Nâdir Nasrullayev'e uzattı:

–Hoşçakalın. Kusura bakmayın gitmem lazım. İsteklerinizi de ilgili mercilere mutlaka ileteceğim emin olun...

Hücrenin demir kapısı kapandı. Nâdir Nasrullayev dakikalar boyunca büyülenmiş gibi ayakları üzerinde durdu. Sonra belini eğerek, dizlerini büktü. Duvarlarından su akan daracık hücrenin karanlık köşesindeki hem yatak, hem de sandalye olan dar ve biçimsiz ranzanın üzerine çöktü. Solgun gözlerini, küçük pencerenin geniş dünyanın aydınlık gündüzünden haber veren ve hasretinde olduğu solgun ışıklarına dikti. Bazen dalıyordu ama gardiyanların sık sık açıp kapadıkları demir kapıların ürkütücü gürültüsü Nâdir Nasrullayev'i uykudan uyandırıyordu ikide bir.

36

Zaman zaman gazete genel merkezinden telefon edip pamuk arıtma tesisleriyle ilgili gazeteye gönderilen imzasız mektubun araştırılmasını ısrarla istiyorlardı. Nâzım araştırılması beklenen mektuptaki yazılanların yoklanılmasını devamlı ertelediği için, şube müdürü onu genel yayın yönetmenine şikayet edeceğini söylemişti. Bu yüzden Nâzım, Nâdir Nasrullayev'in taleplerini ilgili makamlara ilettikten ve görevini tamamladıktan sonra, bütün işlerini bir yana bırakarak pamuk arıtma tesisleriyle ilgilenmeye başladı. Fabrika müdürü Dadaş Umudov kendini bildi bileli burada depo işçisi, departman müdürü, üretim sorumlusu olarak çalışmıştı. Hammaddeden ve üretimden iyi anlardı. Bu sahalarda uzman olmuştu. Son on yıldır müdür koltuğuna kurulmuştu. Saçları çok erken döküldüğünden kafasının ortası tavandan asılı olan elektrik lambasının ışığı altında parıl parıl parlıyordu. Arkadan bakınca ensesi kuzgun ensesini andırıyordu. Konuşması kararlıydı, ses tonundan kendinden emin olduğu anlaşılıyordu. Fabrikaya bir gazetecinin gelmesi onu zerre kadar rahatsız

etmemişti. Nâzım önce fabrikanın üretim gücünden, işletmenin gelir ve giderlerinden söz etti, sorular sordu. Sonra dosyasını açarak içindeki defteri karıştırmaya başladı. Müdüre soracağı sorulara göz attı. Sekreter çay getirdi. Nâzım müdüre laf arasında sordu:

–Maaşınızı sorabilir miyim?

Müdür hevessizce cevapladı:

–Çok az. Yüz elli ruble.

–Devlet konutlarında mı oturuyorsunuz, yoksa şahsi eviniz mi var?

–Önceleri Hakani sokakta üç katlı apartmanda oturuyordum. Baktım ki olmuyor, bir arsa satın aldım ve bahçeli ev yaptırdım kendime.

–Köyde eviniz var mı?

–Evet. Bizim köye gittiniz herhalde. Okuldan biraz aşağıda, beyaz çatısı olan, ikikatlı ev benim. Babamın mirasadır. Nehir taşlarından yapıldığı için beğenmedim, yıktırdım ve yeniden inşa ettim.

–Ailede kaç kişisiniz?

–Altı çocuğum var. Karım ve benimle beraber sekiz kişiyiz.

–Kaç kişi aile bütçesine katkıda bulunuyor?

–Benim dışımda herkes asalak. Karım öğretmen ama çalışmasına izin vermiyorum. Ev işlerine bakıyor. Altı çocuğu yetiştirip bir yerlere getirebilirsem, ne mutlu bana.

–Çocuklardan kaçı üniversite mezunu?

–Henüz hiç birisi. Dördü Bakü'de üniversitede okuyor. İkisi de köyde orta okula gidiyor. Şimdilik mezun olup da çalışan yok.

–Bakü'deki çocuklarınız nerede kalıyor? Yurtta mı yoksa öğrenci evinde mi?

Nâzım soruları sordukça fabrika müdürü sigaradan sigara tutuşturuyordu. Dadaş Umudov son soruya isteksizce cevap verdi:

–Koskoca fabrika müdürü olacaksın ve çocukların yurtta kalacak öyle mi? Ben yaşadığım sürece çocuklarımın birilerine muhtaç olmasına müsaade etmem. Yasamal semtinde İsraile taşınan bir Yahudi'nin dairesini satın aldım, çocukların dördü de şu anda orada oturuyor.

Müdürün korkmadan, çekinmeden verdiği samimi cevaplar bir yandan Nâzım'ın hoşuna gidiyor, ama diğer yandan kuşkulandırıyordu onu. "Ya kendini beğenmiş bu adam kasten böyle konuşuyor, bunları beni yoklamak için söylüyorsa?".

–Pekala, aldığınız yüz elli ruble maaşla mı karşlıyorsunuz tüm bu masrafları?

Müdür koltuğunda doğrularak gülümsedi:

–Yeğenim, eninde sonunda bu soruyu soracağını biliyordum. O zaman müsaadenizle bir soru da ben sorayım.

–Buyurun.

–Bu soruları bana niçin sorduğunuzu biliyorum. Alnıma kurşun da sıksalar doğruyu, gerçeği söyleyeceğim. Yalan dolanla hiç işim olmaz. Bu odada ikimizin dışında kimse yok. Şimdi siz söyleyin, dobra dobra mı konuşalım, yoksa sahtekarlık yapmamı mı istiyorsunuz?

–Elbette samimi olmanızı istiyorum. Dünyada yüz hile varsa da, onun doksan dokuzu samimiyettir.

Dadaş Umudov:

–Bundan zarar göreceğimi bilsem de, doğruyu söylemek zorundayım. Aldığım maaşla ne ev yaptırabilirim kendime, ne de Bakü'de çocuk okuturum. Bu kadar

kalabalık aileyi de geçindiremem. Maaşım aylık gıda harcamalarımı bile karşılamıyor. Oğlum yaşındasınız, şimdi ben bu ihtiyar yaşımda size yalan mı söyleyeceğim? Formalite icabı yapay tebessümlerden, saçma sapan nezaket kurallarından nefret ederim. Eğer aldığım maaşla yetinmeye kalksam, rüşvete ve yolsuzluğa kapılarımı kapatsam, valiliktekileri, belediyedekileri "görmesem", bir gün bile çalıştırmazlar beni bu fabrikada. Kıçımdan bir tekme vurur, atarlar dışarı. Savcı da bir bahanesini bulup, içeri tıkar beni. Bu yüzden yolsuzluk yapmaya mecburum. Çalıp çırptıklarımdan hem kendime bir miktar ayırmalı, hem de aç kurtlar misali bu fabrikaya gözünü dikenlerin karınlarını doyurmalıyım. Ama bu parayı afiyetle yediğimi zannetme. Evimde rahat uyuyamıyorum bile! Her gece kabus görüyorum. Kapının gıcırtısını duyunca, her halde polistir, tutuklamaya geldiler, diye düşünüyorum. Er geç böyle olacağından eminim. Bu kaçınılmaz. Ama başka çarem de yok ki! Hortumlamak zorundayım. Ve rahat hortumlayabilmem için bana fırsat tanıyanların da karınlarını doyurmalıyım. İnceldiği yerden kopsun artık... Bu da benim hayatım, benim tercihim...

Nâzım düşüncelere daldı. Fabrika müdürü elindeki sigradan bir fırt çekerek dumanı ciğerlerine doldurdu ve sol omuzunun üzerinden kenara üfürerek muhabirin önündeki buharlanan çay bardağını işaret ederek:

–Nâzım muallim, çayınızı soğutmayın, için lütfen, dedi.

Nâzım aceleyle demlenmiş renksiz çaydan bir yudum alarak dosyasını kapattı ve ayağa kalktı. Fabrika müdürüne el uzatarak:

–Özür dilerim, dedi. Zamanınızı aldım.

–Ya konuştuklarımız ne olacak?

Nâzım gülümsedi:

–Sohbet bitmiştir.

Ve yüzünü kapıya dönerek, fabrika müdürünün sigara dumanıyla dolu olan odasını terketti.

***

Ölüm orucuna başlayan mahkumun lanet ve hakaretleri Nâzım'ı bir an olsun terk etmiyordu. Ondan yardım isteyen bir mağdurun imdadına zamanında yetişemediği için kendini bir türlü affedemiyordu.

Tahmiraz Tahirov başından geçenleri Nâzım'a teferruatıyla anlatmıştı. Nâzım ise ne onun dediklerine yüzde yüz inanabiliyordu, ne de onunla ilgili çıkarılan tutuklama kararının haklı gerekçelere dayandığına. Bu sebeple, şüphelerini gidermek için Tahmiraz Tahirov'un soruşturmasını yürüten ve tutuklanmasını talep eden şehir savcısıyla görüşmeye karar verdi. Uzun boylu, şişman, tombul suratlı ve her daim derli toplu, şık giyinen savcı yıllardır bu görevde bulunuyordu. Ama bu şehre gelmeden önce altı ilde daha görev yapmıştı. Çok munis, yumuşak huylu ve alçakgönüllü idi. Valilikten ve belediyeden gelen bütün talepler, onun için kanun niteliğindeydi. Ölüm gibi ağır cinayetlerde bile, üstlerinin söyledikleriyle hareket ediyordu. Valilikle, belediye ile tartışmak, yasalardan, hukuktan bahsetmek gibi bir özelliği yoktu. Konu açıldığında da valilikle cedelleşmenin yararı yok, zaten her zaman onların dediği olur. Yarın bir sorun çıkarsa, beni ilk önce valiye soracaklar. Yeni tayin çıktığında, terfi ettiğimde valiyi referans olarak göstermek zorundayım. Onunla aram açık olursa, Allah korusun,

partiye karşı geldi, rejimi beğenmiyor diye alnıma vururlar damgayı. İşte o zaman hapı yutarım. Kariyerim güme gider. Savcılık mesleğini ömrümün sonuna kadar göremem artık. Evet savcı hep böyle söylerdi tanıdıklarına. Kanunlara sıkı sıkıya yapışmak aptallıktır, derdi. Bu devirde rahat çalışabilmek, işlerin aksamadan yürümesi için üstlerle iyi geçinmek, vatandaşları da bir yolunu bulup idare etmek gerekir. Bizim yaşadığımız toplumun şartları bunu gerektiriyor. Fazla sivrilmenin sonu hüsrandır. Benimle kaç kişi çalıştı biliyorum. Valiyle tartıştıkları, dik kafalılık ettikleri için kapıya koydular hepsini. İndirdiler koltuğundan, kariyerlerini mahvettiler.

Nâzım şehir savcısının huyunu çok iyi biliyordu. Bu yüzden onunla görüştüğünde onu korkutmamak ve endişelendirmemek için önce havadan sudan söz etti. Sonra konuyu evirip çevirip ustaca Tahmiraz Tahirov'a getirdi. Bu kişinin ismini duyan savcının keyfi kaçtı, suratı asıldı:

–Nâzım muallim, bakıyorum benden laf çekmeye çalışıyorsunuz. Yalvarırım beni bu işlerinize alet etmeyin.

–Yanılıyorsunuz. Nasıl ki müfettişler, sorgu hakimleri soruşturmayı tamamlanmadan, karar vermiyorlar, biz gazeteciler de kesinlik kazanmamış olayları kaleme almıyoruz. Tahmiraz'la ilgili sizinle konuşmak isteyimişin nedeni, bu konuyu bir an önce gazete sayfalarına taşımak değildir. Böyle bir niyetim yok, inanın bana. Sadece görev yaptığım bölgede yaşanan sorunlardan haberdar olmam gerekiyor, mesleğim bunu talep ediyor benden. Mahkuma gelince, o tutuklanmadan önce başından geçenleri bana anlatmış, sıkıntılarını benimle paylaşmıştı. Ama ertesi gün Bakü'ye çağırıldığım için, onun meselesiyle ilgilnemedim ne yazık ki. Kim olursa olsun, o da bir insan sonuçta. Ve yaşadıkları beni de düşündürüyor. Bizimle nasıl konuştuğunu, neler söylediğini siz de duydunuz. Bize o ağır lafları söylerken ne kadar sakin ve temkinli olduğunuzu farkettim. Oysa ben o ithamlardan sonra hala kendime gelememişim. O gece sabaha kadar uyuyamadım biliyor musunuz? Tutuklandı diye kendimi suçluyorum...

Savcı somurtarak:

–Beni çok zor duruma sokuyorsunuz Nâzım muallim. Doğrusunu isterseniz bu o kadar karışık bir soruşturma ki, bir savcı olarak ben bile çıkamadım işin içinden. Siz gazetecilere güvenilmez. Ya gider benden duyduklarını yazarsan? Al işte başına bir bela daha!

Savcı son cümleyi şakayla söylese de tekrar ciddi bir görünüm aldı:

–Aramızda kalsın ama Tahmiraz'ın tutklanmasını ben istemedim. Bu mesele Moskova'ya kadar ulaştı. Dile kolay! Ziyad Kerimli bir milletvekili! Sosyalist emek kahramanıdır. Genel kurul ve yüksek şura üyesidir, koskoca fabrika müdürüdür. Böyle bir adama suikast düzenlemişler!

Nâzım sordu:

–Ziyad Kerimli'ye kurşun sıkan kişinin Tahmiraz Tahirov olduğuna inanıyor musunuz?

Savcı tereddütle omuzlarını silkti:

–Bilmem ki... Olay gece saat 23:00 sularında yaşanmış. Fabrikada toplantı varmış o gün. Oturum bittikten sonra herkes dağılmış. Fabrikada üç kişi kalmış sadece. Ziyad Kerimli, şoförü ve bekçi. Bekçi olayı gözleriye gördüğünü söylemiş ifadesinde. Ziyad Kerimli'nin arabaya binmesiyle, ateş açılması aynı anda oldu diyor. Bekçi ateş açıldıktan sonra fabrika kapısının karşısındaki duvarın altından

bir kişinin eğilerek kaçtığını görmüş. Bir av tüfeği varmış adamın elinde. Olayı gören diğer tanıkların ifadeleriyle, bekçinin söyledikleri örtüşüyor.

Nâzım:

–İfadeler şahitlerin kendi elleriyle mi yazılmış? diye sordu.

–Kendi elleriyle yazanlar da var, sözlü olarak ifade verenler de.

–Basın mensuplarının soruşturma sürecine müdahale etmesinin yasalara aykırı olduğunu biliyorum. Ama bana güveniyorsanız eğer, bazı ifadeleri okumak, onlarla tanışmak istiyorum. İnanın bana bunu kimse bilmeyecektir.

Savcı:

–Biliyorsunuz, sizin kişiliğinize de, kaleminize de saygım var. Ama ne yazık ki bu isteğinizi yerine getiremeyeceğim, çünkü bütün soruşturma dosyaları Bakü'ye gönderildi. Bu cinayetle ilgili savcılığımızda bir tek evrak, ufak bir belge bile kalmamıştır. Şu anda soruşturmayı KGB yürütüyor. Hem de çok gizli bir şekilde. Bana da hiç bir şey söylemiyorlar.

KGB'yi duyan Nâzım acizliğini anladı. Çünkü gazetecilerin KGB'yle ve bu kurumun yürüttüğü operasyonlarla ilgili haber yapması, makale ya da köşe yazısı yazması yasaktı. KGB bir tabuydu bu ülkede ve bu gerçeği herkes kabullenmek zorundaydı.

Savcıyla gazetecinin arasına soğuk bir sessizlik çöktü. Savcı onun meyus olduğunu görerek:

–Sizi anlıyorum Nâzım muallim, dedi. En az sizin kadar ben de acıyorum mahkuma. Onun ölüm orucuna ise sıradan bir protesto olarak değerlendiriyorum. Saçlarımı bu tür şeyleri göre göre ağarttım ben. Yılların hukuk adamı olarak, suçluları sorgularken samimi olup olmadılklarını gözlerinin ifadesinden anlıyorum. Elbette, hem suçlu hem güçlü olanlar da var. Bağırıp çağıranlar, kendilerine zarar verenler... Lakin Tahmiraz'ın söylediklerinde mantık sezmiyor değilim. Bu cinayet Ziyad Kerimli'nin ustaca düşünülmüş senaryosuna benziyor derim ben. Elbette bir savcı olarak böyle konuşmaya hakkım yok. Ama ben sizinle aramızdaki samimiyeti, bir sofradan ekmek yediğimizi dikkate alarak bunları söylüyorum. Şimdilik bütün bunlar birer ihtimaldir. Belki de yanılıyoruz ve Tahmiraz gerçekten de suçlu, belli mi olur? Yalnız soruşturma sonuçlandıktan ve herşey açıklığa kavuştuktan sonra anlayacağız kimin haklı kimin haksız olduğunu.

Savcı düşünceli ifadeyle elini alnına götürdü ve:

–Tahmiraz benim de yanıma uğrardı sık sık. Şikayet mektubu yazmadığı yetkili kalmadı ülkede. Birleşmiş Milletlere bile telegraf çekmiş. Ziyat Kerimli hakkında söyledikleri o kadar korkunç ve dehşet verici ki, bunların hakikat olması durumunda herifi sorgusuz sualsiz asmak gerekiyor. Hatta Kerimli'yi bir kaç kez yanıma bile çağırdım, inat etme dedim ona. Madem bakanlığın emri, süründürme adamı, bırak da çalışsın yanında. Böylece bütün tartışmalar sona erer. Tahmiraz'ın ağzını başka türlü kapatmak mümkün değil. Eğer Fabrikan teftiş edilse ve onun söylediklerinin yüzde birinin bile gerçek olduğu anlaşılsa, milletvekilliği dokunulmazlığın bile seni kurtaramaz. Hiç bir avukat savunmaz seni.

Savcı kaşlarını gererek:

–Ama söylediklerim ona vız geldi, dedi. Belli ki yakasında taşıdığı madalyalara güveniyor. Yerle gök birleşse, yine de fabrikanın etrafında dolaşmasına izin

vermeyeceğim. Tahmiraz'ın söylediklerinden anladığım kadarıyla, gençken aralarında bir tartışma yaşanmış.

–Bana da üniversite yıllarından aralarının açık olduğunu söylediydi.

Savcı ayağa kalktı:

–Eminim bu hamur çok su götürecek ve bu soruşturma daha uzun sürecek. Öyle görünüyor. Değer verdiğim, sevip saydığım bir arkadaşım olarak size de tavsiyem şu ki, fazla kaşımayın bu meseleyi. Başınız belaya girer yoksa. Manşete taşıyabileceğiniz bir sürü malzeme varken, ne yapacaksınız Tahmiraz-Kerimli kavgasını? İstiyorsanız size ortalığı karıştıracak, kıyamet koparacak bir sürü sansasyonel dosya verebilirim!

Savcının fütursuzca sarfettiği cümlelerde bazı hakikatler bulunsa da, bu soruşturmayı fazla ciddiye almaması ve aşırı rahat oluşu, Nâzım'ı öfklendiriyordu. Hatta bir ara kapıyı çarparak gitmeyi bile geçirdi aklından. Ama sinirlerine hakim olmayı başardı ve aralarındaki saygı ve samimiyete gölge düşürmemek için şaşkınlık ve üzüntü anlamında kafasını salladı...

37

Nâzım ister öğretmenlik yaptığı köylerde, ister gazetecilik faaliyetine başladıktan sonra görev yaptığı büyük şehirlerde sıkıldığında, üzüntüye kapıldığında, alışılmışlıktan bezdiğinde veya girift bir sorunla karşı karşıya kaldığında, insanlardan ve gürültüden uzaklaşarak sakin, sessiz bir mekana çekiliyor, ormanlara gidiyor, akarsuların tatlı hışırtısını dinliyor, yüksek kayaları ve dağları hayranlıkla seyrediyordu. Gökyüzünün enginliklerinde kanat çırpan kartalların uçuşunu izliyordu. Böylece hafifliyor, arılaşıyor ve sanki karmakarışık düşüncelerin ufkunda, gaipten parlayan güneş onun zulmet çökmüş hayal dünyasının sarp yokuşlarına ışık saçıyordu. Nâzım bu dakikalarda kendine geliyor, zor yokuşları çıkarak düzlüklere, ovaların genişliklerine varıyordu.

Nâzım savcıdan ayrıldıktan sonra, alışkanlığı gereği elini beline koyarak tek başına yürüdü ve şehirden epey uzaklaştı. Sığırcıkların ve lacivert kargaların delik deşik ettikleri vadilerin kenarından yürüyerek gürültüyle akan nehrin kıyısına indi. Her zaman bulanık akan nehir, ilkbahar öncesi bir çamuru andırıyordu. Kuzeydeki taşların altından fokuldayarak çıkan tertemiz ve dupduru pınar suyu, nehrin sularına karışınca berraklığını kaybediyordu. Nâzım bu kavuşan suların çelişkisini romantizm dolu dünyasında farklı bir şekilde algılıyor ve anlamlandırıyordu. Pınarın suyu sanki kıyıya yayılan dalgaları arıtmak istiyor, ama mecrasına sığmayan nehrin girdabında burularak, saflığını kaybederek kendisi de çamur oluyordu. Billur gibi, tertemiz pınar şiddet ve gürültüyle akan köpüklü ve öfkeli bu nehir tarafından yutuluyor, kirleniyordu...

Nâzım zihnini meşgul eden düşüncelerden sıyrılmak, Tahmiraz'ın sırlarla dolu soruşturmasını, savcının konuşmalarını unutmak, rutinden uzaklaşmak için uzun uzun dolaştı, doğanın güzelliklerini seyretti ama yine de, efkarı biraz olsun dağılmadı.

Akşam evde yemek yediği sırada, sağında solunda oturan ev halkına karısına, çocuklarına gözlerinin ucuyla bakarak hayallere daldı.

"Tahmiraz şu anda ne yapıyor acaba? Ailesinin durumu nasıl? Çocukları hergün okuldan eve döndükten sonra babalarını soruyor olmalılar. Bir gün kapının açılacağını ve komşulardan birinin eve dalarak "müjde, babanızın suçsuz

olduğu ıspatlandı, beraat etti" diyeceği anı sabırsızlıkla bekliyorlar. Tahmiraz da evine dönecek, çocuklarını bağrına basarak, okşayacaktır... Adaletin yerini bulması için ben ne yapabilirim? Ne? Çocuklarının yüzünü güldürmek, haksılığa uğrayanlara yardım etmek için ne yapabilirim?"

Sorular bırakmıyordu peşini. Vücuduyla evinde olsa da, ruhu Tahmiraz'ın, çoluk çocuğunun yanındaydı. Seriye kocasının üzgün olduğunu görerek sordu:

–Yine ne oldu sana? Bu ne hal? İyi görmüyorum seni bugün.

Sanki duvarla konuşuyordu kadın. Nâzım'dan ses çıkmadı. Seriye mevzuyu değiştirerek:

–Bugün okula gitmiştim, dedi. Veliler toplantısına. Öğretmenler bizim çocuklardan övgüyle bahsettiler.

Nâzım'ın suskunluğu devam ediyordu. Seriye gülümseyerek, sevecen bir sesle:

–Yine dalmışsın sen, dedi. Nerelerdesin Nâzım? Geri dön! Çayını iç, yemeğini ye!

Nâzım hiç bir şey duymuyordu. Karısının çabaları sonuç vermedi. Nâzım hâlâ savcının yanındaydı, onunla konuşuyordu. Tahmiraz'a teskinlik veriyor, onu rahatlatmaya çalışıyordu. Seriye incecik parmaklarını onun boynuna dokundurarak güle güle:

–Ne oluyoruz ya!? Duymuyor musun beni? Yani bu kadar uzak mısın evden? Yemeğin soğudu. Böyle efkarlanınca sorunların çözülüyor mu?

Nâzım kabus görmüş gibi irkildi ve sandalyesinde doğrularak:

–Ne? Ne diyorsun? ve Seriye'ye bakarak kafasını salladı. Önemli bir şey yok. Okula mı gitmiştin? Ne demiş öğretmenler?

Seriye gülmeye başladı:

–Söylediklerim yeni mi ulaştı sana? Öğretmenler ne diyebilir sence? Kocanın basın çalışanı olduğunu biliyoruz. Ne olmuş yani gazeteciyse? Bir kez de bu çocukların babası olarak, mübarek adımlarını okulumuza atsın, görelim boyunu posunu, dediler.

Nâzım hififçe gülümseyerek:

–Öğretmenler haklı. Sen onlara gazetecilerin uyurken, yürürken hatta yemek yerken de gazeteyi ve hazırlayacakları haberleri düşündüklerini neden söylemedin? Benim okula gidecek zamanım mı var?

–Kendini bana mı tanıtıyorsun? Seni yıllardır tanırım canım, hiç değişmedin ki zaten. İşin gücün sabahtan akşama kadar belini eğerek, gözlerini kısarak, kağıt kalemle uğraşmaktır. Bu memleketin tek gazetecisi sen misin? Ben de gazete okuyucusuyum. Bazı yazar ve muhabirlerin isim ve soyadlarına ayda bir kere rastlıyorum. Hepsi de devlete yağ çekiyor. Kendini dağa taşa çarpan, memurlarla kavga eden, eleştiri, hiciv yazan tek isim sensin o gazetede. Niçin? Neden? Bu kadar abartmana ne gerek var? Acımıyor musun kendine? Şu ana kadar cesur yazılar yazıyor diye hangi gazeteciye heykel diktiler? Altın kalem, usta gazeteci gibi ödüllerin de bir değeri kalmadı. Sağa sola dağıtıyor, hak etsin etmesin herkese veriyorlar.

Nâzım şefkatle karısının yüzüne baktı:

–Bunları yürekten söylemediğini biliyorum. Şaka yapıyorsun her halde?

–Hayır gayet ciddiyim! diyerek Seriye yüzüne sert bir ifade kattı. İnsan düşündüklerini şakamtrak bir vurguyla da söyleyebilir. Rüyalarında bile mesleğin rahat bırakmıyor seni, gazeteyi sayıklayıp duruyorsun. Ha bu arada, Râziye kim?

Kaç defa onun ismini sayıkladığını duydum. Râziye, Râziye. O da mı bürokratları şikayet etmek için gazeteye gelenlerden biri?

Râziye mi? Nâzım bu ismi duyunca yüzünün rengi değişti. Karısına yalan söylemek istemiyordu artık. Evet haklısın, o da şikayet için gazeteye gelen yüzlerce vatandaştan sadece biridir, diyemedi. Nâzım yüreğinin kıpırdadığını hissetti, halisizleşti bir anda. Seriye'nin dikkatini Râziye'den uzaklaştırmak için konuyu değiştirdi ve ayağa kalkarak duvardaki saate baktı:

–Geç kalıyorum, beni bekliyorlar. Bir arkadaşla randevüm var da. Önemli bir mevzu...

Nâzım alel acele şapkasını başına koydu ve Seriye'nin boynunu kucakladı. Çocukların dikkatle onlara baktığını farkedince, karısının alnından öpmekle yetindi.

–Ne yapalım Seriye, işimiz böyle. Gazetecinin gecesi, gündüzü olmaz...

***

Milletvekili Ziyâd Kerimli'ye suikast teşebbüsü ve sonrasında bir kaç kişinin hapse atılması günlerdir en önemli gündem maddesi olarak halkın dilinden düşmüyordu. Bir sabah fabrika bekçisinin gece yarısı öldüğü haberi yayıldı şehre. Otopsi raporunda doktorların vardığı sonuç, merhumun kalpten gittiğiydi. Bekçi kalp krizi geçirmişti. Ama rapora rağmen, insanlar bekçinin eceliyle ölmediğini, birilerinin ona bu işte yardım ettiğini, doktorların raporunun da sahte olduğunu konuşuyorlardı. Bilen de, bilmeyen de aklına eseni söylüyordu bu vakayla ilgili. Yanlış, doğru her ağızdan bir ses çıkıyordu.

Nâzım da şaşırmıştı. Kime inanacağını bilmiyordu. Odasının karşısında Nahçıvan'ın mahalli gazetesinde uzun yıllar çalışmış, yazı ileri müdürlüğü yapmış ve bir kaç yıl önce emekli olmuş Nimet Recepli ile karşılaştı. Yaşlı adamın yüzünde yılların bıraktığı izler, kırışlar onu bambaşka bir insana çevirmişti. Gözleri zayıfladığı için insanları uzaktan tanıyamıyordu. Doktorların son olarak koyduğu teşhis, şeker hastalığıydı. Buna rağmen, dudağında gümüş şeritli siyah piposu, elinde tespihi, sabahtan akşama kadar şehri karış karış dolaşıyordu. Girmediği, çıkmadığı idare kalmıyordu. Herkes ona saygı duyuyor, onu sıcak karşılıyordu. Ne kadar temiz kalpli ve zararsız biri olduğunu herkes bilirdi. Yalandan nefret eder, her zaman doğruyu söylerdi. Bir özelliği de fazlasıyla yüzsüz oluşuydu.

Nahçıvanda yaşanan bütün gelişmelerden, olaylardan ilk önce onun haberi olurdu. Onu tanıyan herkes, Nimet'in bilmediği şey yoktur derdi. Yazı işleri müdürlüğü yaptığı yıllarda da dürüstlüğü ile ün yapmıştı. Hiçbir sorunu yoktu artık, çocuklarını evlendirmiş, karısıyla baş başa huzur içinde yaşıyordu. Fakir biriydi, evinde hasırdan dokunmuş halılar ve kendilerine yetecek kadar eşyası vardı. Edindiği bir takım elbiseyi on yıl giyerdi. Ayakkabıları da her zaman yamalı olurdu. Manevi yönünün ağır basması ve helali haramı ayırması sayesinde, herkesin yüzüne dik bakabiliyordu. Nâzım'a büyük saygısı vardı. Bazen ona uğrar, sohbet ederlerdi. Birileriyle karşılaşınca da, ilk cümlesi:

–Baba! Şaştım ben bu işe!

Nîmet Recepli'ye kimse adıyla hitap etmiyor, herkes ona Mirza diyordu. Bugün de piposu dudağında, tesbihi elinde Nâzım'la karşılaşan Mirza, kendine özgü vurdumduymazlıkla:

–Baba! Şaştım ben bu işe! dedi ve Nâzım'la beraber odaya geçti.

Nâzım ona kuşkulu gözlerle baktı:

–Mirza, yeni haberlerin var galiba?

Mirza ezberlidiği sevimli cümlesini tekrar etti:

–Baba! Şaştım ben bu işe!

–Mirza oku atıp, yayını saklama. Söyle bakalım, yeni bir şeyler mi var sende?

Mirza dumanlanan piposunu elinde sağa sola sallayarak:

–Hayır olmaz! dedi. Tabi ki yeni haberlerim var. Hem de gıcır gıcır! Ama her şeyin bir bedeli var. Ödemeye hazırsan konuşurum.

–Ne istiyorsun?

–Bir "üçyıldız".[57]

Nâzım gülümseyerek:

–Üçyıldız mı? O da ne demek oluyor?

–Bak, bak, bak... Kerata, sanki kendisi hiç içmemiş. Benimle alay mı ediyorsun? Şu zehirden bahsediyorum işte. Evde boğazımı ıslatacak bir şey kalmadı.

–Ha! Evet, evet. Şimdi anlaşıldı. Farzet ki aldım ve şişe artık cebinde, diyerek Nâzım ona bir litrelik konyak sözü verdi.

Mirza'nın keyfi açıldı:

–Şekerleme fabrikasında yaşanan cinayetten herhalde haberin vardır? Ziyad Kerimli'ye yapılan suikast girişiminden bahsediyorum.

–Evet haberim var. Herkes bu konuda yalan gerçek bir şeyler konuşuyor. Hakikatin nerede olduğu belli değil.

–Hakikat bende! diyerek Mirza piposunun ucunu göğsüne dokundurdu.

Mirza'nın söyledikleri Nâzım'a pek inandırıcı gelmedi. Mirza da karşı tarafın kuşkulandığını farkettiği için, bütün bildiklerini en ince ayrıntısına kadar anlatmaya başladı.

–Fabrika müdürünün şoförü kim biliyor musun? Benim karının özbe öz kızkardeşi oğlu, yani yeğeni. Ziyad Kerimli'den rica ettim, işe aldı onu. Kendisi de cin gibi delikanlıdır. Ateşte yanmaz, suda boğulmaz derler ya, işte ondan. Patronunun itimadını öyle bir kazanmış ki, Ziyad Kerimli'nin bütün düzenbazlıklarından haberi var. Ziyad'ın ondan bir gizlisi saklısı yok. O olaydan bir gün sonra Müharip bizim eve gelmişti. Şansından, bizim hanım o gün güzel bir piti[58] yapmıştı. Müharip dedim, kaynanan seni çok seviyor. Bu arada gelmişken, o suikast olayından biraz bize de bahset. Aslında her zaman dertleşir benimle ama bu sefer biraz kem küm etti. Bir iki yüz gram votkadan sonra, dili çözüldü. Herşeyi olduğu gibi anlattı bana.

Mirza Nâzım'ın pür dikkat onu dinlediğini görerek duraksadı ve havalara girerek:

–Ha şöyle! Artık bundan sonrasını anlatmayacağım. Bir üçyıldız daha ilave etmen gerekecek.

Nâzım gülümseyerek:

–Tamam Mirza, baş üstüne, dedi. Sen devam et.

–İşte bu oldu şimdi.

---

[57] Üçyıldız – Etiketinde üç adet yıldız olan Azerbaycan konyağı.

[58] Piti – Herkes için ayrı ayrı küçük maşrapalarda, güveçlerde et, nohut, (bazen de patates) baharat vs. ile pişirilen Azerbaycan'ın Şeki vilayetine has bir yemek.

Mirza heveslendi ve piposunu emerek:

–Gazeteciler fil kulağında uyuyor lan! dedi. Gerçeği bir tek ben biliyorum! Tahmiraz Tahirov bu suikastle bir ilgisi olmayan zavallının teki. Üniversite yıllarında Ziyad Tahmiraz'ın flört ettiği Rana isimli bir kıza sevdalanmış, şehir dedikoducuları böyle diyor. Ziyad Rânâ'ya sevdalanmakla da kalmamış, onu nikahlayarak aşkını tescillemiş. İşte o gün, bu gündür Ziyad'la Tahmiraz'ın araları açık. Bizim Tahmiraz da Ziyad'ın kendisine ne kadar nefret ettiğini bildiği halde, gitmiş onun yardımcılığına atanmış. Belki de Ziyad'ın o hadiseyi unuttuğunu düşünmüştür kim bilir? Ama Ziyad bu, unutmamış işte. Sen tanımzasın o herifi, deve huyludur. Unutur mu hiç? Ne de olsa bu bir namus meselesi.

Nîmet Recepli piposunun içini biraz karıştırdıktan sonra birkaç defa sömürdü ve konuşmasına devam etti:

–İkimiz de gazeteciyiz seninle. Gençken insan yaptığı hataları farketmiyor. Kaptırıyor kendini aşk denilen o illete ve gözü hiç bir şeyi görmüyor. Aşk ateşinde yanmak buna derler. O anda iki sevgiliyi yalnız ve yalnız romantik ve ihtiraslı dakikalar düşündürüyor. Sen zaten biliyorsun bunları canım, diyerek Mirza kahkahayla gülmeye başladı.

Nâzım da gülümsedikten sonra:

–Eeee, sonra ne oldu?

–Yıllar geçiyor ve aşk ateşi sönmeye başlıyor. İşte o zaman da eski hesaplar başkaldırıyor. Mesele de bu ya! Muharip'in söylediklerine göre, Ziyat'la karısı evde kedi köpek gibiler. Herifin zengin oluşu, ünü şöhreti, yere göğe sığmayan havası ne yazar? Ailede huzur olmadıktan sonra, tüküreyim ben o mala pula! Yanlış mı konuşuyorum Nâzım?

–Hayatta insanın başına gelir böyle şeyler. Ama lütfen Mirza, bu aşk macerasını bırak da, bana suikastten bahset. Konudan konuya atlama.

–Hayır canım! Öğrenciyken yaşadıkları bu aşk hikayesi, bugünkü cinayetle doğrudan bağlantılı olduğu için anlatıyorum bunları sana. Bilgin olsun diye! Bu yüzden Tahmiraz'ın müdür yardımcılığı meselesi askıda kaldı. Düşünsene! Sümenaltı edildi bakanlığın kararı! Tahmiraz da bakmış ki kendisine haksızlık yapılıyor, öç almak için, başlamış şekerleme fabrikasında yaşanan talanlarla ilgili yetkili mercilere şikayet mektupları yazmaya. Kerimli'ye göre cesaret edip de, bakanlık yıllardır fabrikayı teftiş edemiyordu. Müdür ise boğazına kadar yolsuzluk batağında. Bu hortumlar ortaya bir çıksa, çok kişinin başı belaya girer. En başta tabii ki Ziyad Kerimli boylayacak kodesi. Ziyad'ın hilelerine şeytan şaşar. Tahmiraz'ı susturmak için bu tuzağı kurdu ona. Bizim şu Muharip ve bekçi de ona yardım etmişler. Kurşunu sıkan bekçiymiş. Hem de boş otomobile düşünsene! Arabanın içinde kimse yokmuş yani. Ön kapıya bir kaç saçma isabet etmiş o kadar. Tahmiraz Tahirov'un o sırada fabrikanın yanında ne işi var? Hepsi uydurma bunların! Muharip söylediklerimde bir yalan varsa ekmek kuran çarpsın amca, dedi.

Mirza bir ara duraksadı ve dalarak:

–Haberin vardır elbet, dün gece bekçi de öldü...

–Evet, dedi Nâzım. Durup dururken ölmüş adam. Otopsi raporları kalp krizi olduğunu söylüyor.

Nîmet Recepli Nâzım'a doğru eğilerek alçak sesle:

–Hadi canım sen de. Buna inanıyor musun yani? Bu sözde kalp krizi de büyük senaryonun bir parçası. Muharip bu olayı da olduğu gibi anlattı bana.

Bekçi ilk ifadesinde Ziyad Kerimli'ye kurşun sıkılırken orada olduğunu ve herşeyi gözleriyle gördüğünü söylemiş. İkinci sorgulamada ise başlamış gevelemeye. Herhalde yalan söyleme, herşeyi olduğu gibi anlat diye karısı dolduruşa getirmiş onu. Ziyad onu bir kaç kere yanına çağırmış, cebine para koymak istemiş ama bekçi kabul etmemiş. Cebinden çıkardığı Kurani Kerimi Ziyad'a göstermiş. Ben bu kitaptan okudum, yalancı şahitlik haram, iftira haram. Yalvarırım, beni bu cinayete alet etme, bir daha savcılığa, mahklemeye çağırırlarsa beni, gerçeği söyleyeceğim diye uyarmış Ziyad'ı. Ona göre de aynı gece öldürmüşler zavallıyı. Muharip anlattı bana... Ziyad Kerimli'nin mafya üyesi akrabası var, onunla beraber bekçiyi boğarak öldürdük dedi.

Nîmet Recebli piposundan bir fırt alarak konuşmasını sürdürdü:

–Karımın böyle bir yeğeni olduğu için utanıyorum Nâzım ama elden ne gelir? Onu savcılığa şikayet edemem, beni de anlaman gerekiyor. Anlayacağın bu çok muğlak bir mesele. Madem bu konuyla bu kadar ilgileniyorsun sana bir sır daha vermek istiyorum. Tahmiraz Tahirov soruşturmasının bu kadar kilitlenmesinin apayrı bir nedeni var. Birleşmiş Milletlere, Leninin Mozolesine yazdığı mektuplarda Azerbaycan'a hakaretler yağdırmış. Bizim ülkemizde devlet yok, yasalar işlemiyor, ülkeyi mafya yönetiyor demiş. Doğal olarak da bu laflar bizim yetkililerin hoşuna gitmemiş. Bir yandan da suikast suçlaması... Suikast olayı bayağı zorlaştırdı onun işini. Ama onu süründürmelerinin asıl nedeni, Moskova'ya yazdığı şikayet mektuplarıdır. Şimdi anladın mı sorunun kökü nerede?

Nîmet konuştukça, Nâzım'ın hiddeti artıyordu. Recepli sözünü bitirdikten sonra piposuna tütün doldurmaya başladı.

–İşte böyle Nâzım. Baba! Şaştım ben bu işe! Şimdilik bu kadar, diyerek Mirza iç çekti ve ayağa kalktı. Nâzım düşünceli ifadeyle ona teşekkürünü bildirdi ve yarı şakayla:

–Mirza sana olan borcumu unutmadım. Üçyıldızlarını vereceğim, müsterih ol.

Nîmet yüzünü Nâzım'a dönerek:

–Nâzım muallim! Espiriden de anlamaz oldu ha! Bilmiyor musun, beni ayakta tutan gır gır şamatadır, dedi. Konyağı ne yapacağım? Öylesine takıldım sana işte. Ona kalırsa ben sana bir ziyafet borçluyum. Çünkü ben Nahçivan'ın yerlisiyim, oysa sen misafirsin burada. Kapımı tanımadığın için suçu kendimde görüyorum. İtiraf ediyorum bak, kabahatim büyük. Sağlık olsun, bu yanlışımı bir gün mutlaka düzelteceğim. Nerede o eski günler?.. Bir zamanlar tek oturuşta yarım litre votka içerdim ama hiç etkilenmezdim. Oysa şimdi! Yüz gram içtim mi fenalık geliyor bana. Sabaha kadar acıyla kıvranıyorum.

Nâzım Nîmet Recepli'yi dışarıya kadar geçirdikten sonra, kapısını kilitledi ve odada yalnız kalarak bir hayli düşüncelere daldı. Cumhuriyet gazetesinin yeni atanmış genel yayın yönetmenini hatırladı. "Akıl akıldan üstündür. Ne de olsa çalıştığım gazetenin patronudur, ona danışmadan bu kadar ciddi bir mevzuda haber yapmak yanlış olmaz mı? Zaten baskıya gitmeden önce onun elinden geçmeyecek mi yazım?

Eski patron olsaydı gam yemezdim. Haspolad Hasanoğlu gazetecilik tenceresinde pişmiş usta gazeteciydi. Bir basın deviydi. Gazetecinin ne demek olduğunu, hangi yazıda haber değerinin olup olmadığını çok iyi biliyordu. Onun zamanında muhabirler, yazarlar hiç bir şeyden korkmadan, çekinmeden her istediklerini yazabiliyorlardı. Çünkü kendilerini her zaman savunacak, yardım

elini uzatacak, cesur, açıksözlü, kararlı ve gazeteciliğin ABC'sini bilen deneyimli bir patronlarının olduğunu biliyorlardı. Şimdi o yok... Yerine atanan "baytar"la ben ne konuşabilirim? Nasıl konuşabilirim ki? Mollazâde'den genel yayın yönetmeni olmayacağını cümle alem konuşuyor. Olacak iş mi bu!? Haspolad Hasanoğlu gibi değerli bir insanı gazeteden uzaklaştıracaksın, Mollazâde gibi cahili genel yayın yönetmeni koltuğuna oturtacaksın! Bu ne pişkinlik, bu ne ahmaklık!? Argümanları da çok komik. Mollazâde bilim adamıymış, üniversite hocasıymış, doçentmiş de... Yahu bizim devlet büyüklerimiz nereleriyle düşünüyor Allah aşkına? Bir bilim adamının iyi bir gazeteci olamayacağını da nereden çıkarıyor bunlar? Komşumuz Suna teyze demişken, arılarla içli dışlı olmayan, elinde petek tutmayan balın kıymetini anlamaz. Mollazâde ne anlar gazetecilikten? Gel de hayatı boyunca bir makale bile yazmamış, gazeteciliğin g'sinden anlamayan cahille çalış bakalım çalışabilirsen! Şimdi ben bu konuyu Mollazâde'ye nasıl açayım? Büyük bir haksızlık yapılıyor, suçsuz insanlar iftiraya uğruyor, adaletsizlik başını almış gidiyor, bunları gazete sayfalarına taşımak zorundayız desem, beni anlar mı acaba? Haspolat Hasanoğlu'nun kıymeti işte bu tür durumlarda anlaşılıyor. Onun görüşünü almama bile gerek kalmazdı. Nasıl ki Hırmanlar camiinde yaşananları objektif bir şekilde kaleme aldım, bu suikast skandalını da öylece yazacaktım, mesele kapanacaktı. KGB olmasın, Politbüro olsun, umurumda değildi. Haspolad Hasanoğlu gibi her an beni desteklemeye hazır bir patronum olduktan sonra, kimse hesap soramazdı bana.

Mollazâde kim ya?! Konuşunca yüzünden gözünden mazlumluk akıyor. Allah biliyor beyninde ne tilkiler dolaşıyor onun. Devlet büyüklerimiz de herifin yumuşak huyuna, alçakgönüllülüğüne aldanarak, bu koltuğa oturtmuşlar. Çanak ise her zaman olduğu gibi biz gazetecilerin başında kırılıyor..."

Nâzım zihnini bunlarla meşgul ettikçe, Mollazâdeyle konuşmaktan başka çaresinin olmadığını anlıyordu.

"İstesem de istemesem de bu gazetenin bir sahibi var ve onunla her halükarda hesaplaşmak zorundayım. Ağzını arayıp bir bakayım ne diyor. Belki şansım yaver gider, ikna edebilirim onu. Bakarsın, istediğini yaz der bana."

Nâzım uzun uzun düşündükten sonra, nihayet genel yayın yönetmeniyle görüşmeye karar verdi ve Bakü'yü aradı. Genel yayın yönetmeninin kuru ve boğuk sesi duyuldu.

–Efendim.

Nâzım Tahmiraz'ın kendisine anlattıklarını, isim vermeden Nimet Recepli'nin konuştuklarını ayrıntılı biçimde Mollazâdeye anlattıktan ve Nahçivan'da yürütülen soruşturma hakkında bilgi verdikten sonra, Mollazâde:

–Tamam, dedi. Söylediklerinizi anladım. Peki şahsi kanaatiniz nedir bu konuda?

–Size anlattıklarımı gazetede aynen yazmayı düşünüyorum.

–Yanılmadığınızdan, gerçeği bildiğinizden emin misiniz?

–Evet ama bu biraz karışık ve çeşlişkili bir mesele.

Mollazâde sesini biraz yükselterek sordu:

–Bu da ne demek oluyor?

–Kamuoyu Tahmiraz Tahirov'un iftiraya uğradığına inanıyor. Soruşturma makamının elindeki deliller ise Tahmiraz'ın suçlu olduğunu gösteriyor.

–Bu cinayeti kim soruşturuyor?

–KGB. Ajanlar günlerdir bizim buralarda cirit atıyor. Soruşturmayı bir general yönetiyor. Azerbaycan KGB Genel Başkan yardımcısı.

Mollazâde'nin sesi bozuk gramofon gibi tökezledi:

–Öyle mi? O zaman bana biraz zaman tanı, buradaki yoldaşlara bir sorayım. Akşama doğru beni bir daha ararsın.

Nâzım odasında rahatlık bulamıyordu. Çalışma masasının sol tarafında duran radyoyu kurcaladı, ayağa kalktı ve volta atmaya başladı, sonra da cam kenarında durarak karşı sokakta sırayla duran yüksek çınar ağaçlarını seyretti. Mollazâde'nin cevabını merakla bekliyor, içi içine sığmıyordu.

Mesai bitimine yarım saat kala, Nâzım Bakü'yü bir daha aradı. Bir kaç saat önce kendisi ile normal konuşan Mollazâde'nin sesinde bu sefer heyecan vardı:

–Neyle uğraşıyorsunuz siz oralarda Allah aşkına? diye haykırdı. Tencerede ne kaynadığını bilmiyorsun, bana da bir kepçe koy diye tabak uzatıyorsun. Cumhuriyet savcılığı ve KGB ile konuştum. Sizin orada ülkenin ünlü bir simasına, devlet büyüğüne suikast girişiminde bulunulmuş!!! Fabrika müdürüne kurşun sıkmışlar. Bu cinayeti işleyen kişiyse, senin suçsuz dediğin, savunduğun Tahmiraz Tahirov! Bizi rezil etmek, mahvetmek mi istiyorsun?! Bana masal anlatmışsınız meğerse! Olayı yanlış yorumluyorsunuz, Tahmiraz suçlu, o kadar! Bu soruşturmadan uzak duracaksınız! Anladınız mı beni?

Nâzım elinde ahize, put kesilmişti. İsteksizce mırıldandı:

–Anlaşılmıştır...

Mollazâde bu cevabı duymamıştı bile. İçindeki öfkeyi kustuktan sonra telefonu kapatmıştı çünkü...

38

Fakirlik içinde boğuşan merhum fabrika bekçisi, şehirde fazla dikkat çeken biri olmasa da, yurtdışında oturan çok nüfuzlu kardeşleri vardı. Bir kardeşi Moskova'da fabrika müdürü, diğeri Kazakistan'da bir devlet dairesinde yöneticiydi. Bekçi onları iki yılda, üç yılda bir kere görebiliyordu. Ama şu anda ağabeylerinin ölüm haberini duyan kardeşleri, onu son yolculuğa uğurlamak için memleketlerine gelmişlerdi. İki kardeşinin nüfuzlu, zengin ve hatırı sayılır kişiler olması sebebiyle sağlığında yoksulluk içerisinde yüzen bekçinin cenazesine büyük bir kalabalık toplanmıştı. Mezarlığa ilerleyen insan selinde Nâzım da vardı. Merhumun oturduğu ev Nâzım'la aynı sokakta ve beş on evlik bir mesafede bulunuyordu. Seriye sık sık söyler dururdu, düğün ve cenaze makam ve mevkie bakmaz diye. Bu her insanın insanlık borcudur. İnsanlıktan nasibi olan herkes, komşusunun, uzak ve yakın akrabasının, dost ahbabın cenazesine ve düğününe katılmakla yükümlüdür.

Merhumun çalıştığı şekerleme fabrikasının işçileri üstüne renkli kilim konan tabutun peşinden ağır adımlarla ilerliyorlardı. Önde yürüyenler ellerinde çelenk tutuyordu. Bazılarının yakasına merhumun siyah kurdeleli fotoğrafı da iliştirilmişti. Fabrika müdürü Ziyâd Kerimli, vefat eden onun en has, en candan dostuymuş gibi, herkesten çok üzgün görünüyordu. Bugün yüzünü tıraş bile etmemişti. Kerimli'nin son yolculuğa uğurladığı işçisi için bu denli kederlenmesi cenazeye katılan herkesi etkilemişti.

Bekçinin karısının ağlamaktan sesi hırıltıyla çıkıyordu. Boğuk ve yanık sesle ağıtlar yakıyordu. Karısının yanında yürüyen üç kadın onu zor tutuyordu.

Hıçkırıklara boğularak "Alçak herif, beni yedi yetimin elinde bırakıp nereye gidiyorsun ha?!" diye bağırıyordu. "Çocukların için ne yaptın ki bu kadar rahat ayrılıyorsun benden? Hangisini kocaya verdin? Hangisi için eve gelin getirdin? Niçin bu kadar acele ettin? Neden? Kara toprak ne çabuk aldı seni benden! Evden çıkarken yüzün gülüyordu halbuki! Bu zamana kadar hiçbir yerinden şikayetin olmamıştı, sapasağlamdın! Ah benim aptal kocam ah! Uydun şu Kerimli'nin yalan dolanına, fitne fesadına alet oldun! Sana demedim mi sakın kanma onun yalanlarına!? Sana Kerimli'nin tatlı dillerine aldanıp kötülük yapma demedim mi? Sen kâtili gördün mü ki? Elaleme rezil ettin beni, yalancı şahit kocam! İftira attın suçsuz bir insana! Allah da verdi belanı işte! Tahmiraz'ı da yaradan Allah, onu iftiradan korur elbet! Başkasına tuzak kuran kendi düşer! Kerimli'nin ne iblis olduğunu bilmiyor muydun sanki!.."

Bekçinin karısı susmak bilmiyordu. Ağlamaktan sırası tutmuş, nefesi zorla gidip geliyordu. Tsrnaklarıyla yüzünü gözünü yırtarak:

–Önce kurşunu Tahmiraz sıktı, gözlerimle gördüm dedin! Yakamı yırttım, be adam dedim, iftiranın musibeti fena olur, bir gün çıkar karşına, yapma! Yedi yavrun var! Ondan sonra aklın başına geldi. İfadeni değiştirdin ama Kerimli'nin seni susturacağını biliyordum ben! İçime doğmuştu! Kocamın hiçbirşeyciği yoktu, sapasağlamdı kalbi! Allah belasını versin onların, ifadesini değiştirdi diye öldürdüler kocamı! Ah benim saf, aptal kocam ah! Evin yıkılsın Kerimli! Evlatlarının ölüsünü gör Kerimli! Geber!!!

Ziyad bu sözleri duydukça, kafasını sokacak delik arıyordu. Ama dışarıdan bunu belli etmiyor, hatta yanında yürüyenlere:

–Ecel yapacağını yapmış, benim suçum ne? diyordu. Ecele çare mi var?! Zavallı kadın, onun suçu yok, ağlamaktan aklını kaçırmış olmalı, ne söyldiğini bilmiyor. Bırakın içini boşaltsın, iyi gelir. Onun söylediklerine aldırmıyorum. Aslıdna biraz da haklı, belki zamanında götürseydik doktora, kurtarabilirdik merhumu...

Bekçinin kardeşleri de kadının üzerine giderek:

–Sus be kadın! Yeter kafamızı şişirdiğin! Def ol git evine ya! Ağlamanın, ağıt yakmanın da bir endazesi var! İleri geri konuşarak rahmetliyi gözden düşürüyorsun. Kerimli ne yapsın? Azrail'e onu öldürme, henüz erken mi diyecek. Kerimli Allah mı yahu? Size de iyilik yaramıyor ha! Sabahtan beri bizimle omuz omuza cenazeyi taşıyor. Koskoca fabrika müdürü işini gücünü bırakmış, bize yardım eidyor...

Dört beş kişi bekçinin yüzü gözü kanlar içinde olan karısını bin bir müşkülatla oradan uzaklaştırdılar. Kadının boğuk ve hırıltılı sesi artık duyulmuyordu. Cenaze törenine katılanların çoğu zaten gerçeğin ne olduğunu bilen insanlardı. Kadının ne demek istediğini de çok iyi anlıyorlardı. Kendi aralarında sessizce konuşarak, kadına destek veriyor, onun doğru söylediğine inandıklarını belirtiyorlardı. Ziyâd Kerimli'ye kimse kurşun sıkmamıştır. Bu düzenbazlar Tahmiraz'ı susturmak için bu tuzağı kurdular. Zavallı bekçi de pisi pisine gitti...

Cenaze töreni bitmişti. İnsan seli mezarlıktan ayrıldı. Merhumun evi önünde büyük bir çadır kuruldu. Masanın başında oturan hoca, elinde küçük taneli ve uzun püsküllü tespihini çevirerek Kuran, hadis okuyor ve dini hikayeler anlatıyordu. Merhumun yakınlarına sabırlı olmayı öğütlemeyi de unutmuyordu. Ara sıra el-Fatiha diyerek gidenleri uğurluyor, gelenlere oturmaları için yer

gösteriyordu. Çadırın arkasında yanan büyük ocağın üzerinde kocaman tencereler kaynıyordu. Nâzım çadırın girişinde oturduğundan, dışarıdaki ocağın etrafında duran insanların konuşmalarını açık seçik duyuyordu. Orta yaşlı, başında beyaz fes olan iri cüsseli ahçı, kah kepçeyle etleri karıştırıyor, kah ocağın ateşi yüzünü üte üte, yanıp tükenmekte olan odun parçalarını karıştırıyordu. Ahçı kenara çekilerek tencerenin buharından, ocağın dumanından ıslanmış gözlerini ve ter kaplamış suratını, üzerindeki beyaz önlüğün eteğiyle sile sile, duvara yaslanan ölü yıkayıcıya yaklaşarak:

–Rehametliyle çok iyi anlaşıyorduk, dedi. Bir sırrı yoktu benden. Üç gün önce bana geldi, başım belada, anlatılacak gibi değil dedi. Hep benim salaklığım yüzünden. Alçak herif kandırdı beni. Boş arabaya kurşun sıktım. Savcılığa ise fabrikaya müdür yardımcısı olarak atanan Tahmiraz'ın, müdürü öldürmeye çalıştığını söyledik. Öteki dünyada bu günahıma göre cehennemde cayı cayır yakacaklar beni dedi. Elbette yaptığın çok yanlış, büyük günah işlemişsin dedim ona. Ona iftira attığın şehirde duyulursa, kimsenin gözüne görünemezsin artık. Yurtdışına, kardeşlerinin yanına taşınırsın artık. Bunları duyunca, rahmetli derin bir uykudan uyandı sanki. Geceleri doğru dürüst uyuyamıyorum, hep kabus görüyorum diyordu. Bir daha sorgulamaya götürürlerse beni, her şeyi olduğu gibi anlatacağım. Kerimli istiyorsa beni işimden kovsun, umurumda değil. Haram lokmadan kim hayır gördü ki, ben de göreyim? Hapse girmeye de razıyım. Gökte Allah var, o herşeyi görüyor ya! Tahmiraz'ın hiç bir suçu yok. Zavallıya iftira ettik...

Ahçı ah vah ettikten sonra ekledi:

–Bu konuşmamızın üzerinden üç gün geçti, kalpten gittiğini duydum adamın. O şu anda Hakkın dergahında, bizse fani alemdeyiz. Doğrusunu Allah bilir ama bu kalp krizine filan benzemiyor be abi...

Ölü yıkayıcısı:

–Otuz yıldır bu mesleği icra ediyorum, dedi. Cesede bakar bakmaz bu adam eceliyle ölmedi dedim. Bu işin içinde bir iş var ama..., sesini kıstı ve devam etti, kim ne derse desin, merhumu boğarak öldürmüşler. Boğazında simsiyah bir çizgi vardı. Cüssesi zayıftı biliyorsun, boğazını sıkar sıkmaz ölmüş. Doktor moktor anlamam ben, yalan söylüyorlar. Biz de dünya görmüş adamız, kolay kolay yutturamazlar bize bu yalanı. Yüzlerce ceset yıkamışlığım var, haklısın kalp krizine hiç benzemiyordu dostum.

Ahçı kenarda duranların onlara kurak kabarttıklarını farkederek, iyice arkadaşına yaklaştı:

–Hadi mevzuyu değiştirelim. Zaten olan oldu. Bize ne ya?! Biz bunları konuşunca rehmetli dirilecek mi? Şehirde cirit atıyor apoletliler. Ne konuştuğumuz onlara ulaşırsa, bizi de apar topar götürür, diğerlerinin yanına içeriye tıkarlar.

–Haklısın. Bu mevzulardan ne kadar uzak olsak o kadar iyidir. Can güvenliğimiz için susmak en makbulü... diyerek doğruldu ve yüzünü geri çevirerek, çadırın yanından uzaklaştı. Ahçı ise büyük bakır kepçeyi eline alarak, tencereyi karıştırmaya devam etti.

Nâzım konuşulanları duyarak dehşete kapıldı. Mahalli gazetenin eski çalışanlarından emekli Nîmet Recepli'nin sözlerini hatırlayarak: "Mirza haklıymış meğerse! Aferin adama..." diye geçirdi içinden.

***

Soruşturma kapsamında yürütülen çalışmalar tüm hızıyla sürüyor, şehire her gün yeni ajanlar geliyordu. Çeşmenin yanında duran kadınlar, apoletli birini görür görmez, kendi aralarında fısıldaşmaya başlıyorlardı:

–Kız, kız! Şu Beriya vardı ya?! Kendi kendini mahveden Beriya! İşte bak, onun teşkilatının adamları bunlar. Şu suikast cinayetinden dolayı gelmişler. Bunlarda insaf, merhamet denen şey yokmuş kız! Zavallıya iftira edip bedbaht ettiler, gitti adam...

Diğeri:

–Tahmiraz'ı tanımıyor muyuz sanki? Onun yerine yemin bile edebilirim! Kuran'a el basarım gerekirse. Onun bu düzenden haberi yok!

Gazete bayiinin yanında duran uzun boylu adam, muhatabının kulağına eğilerek:

–Ziyad'ın kaç kişinin evini yıktığını hepimiz biliyoruz, dedi. Onun parasını balta bile kesemez. Tahmiraz keşke uğraşmasaydı onunla. Lisede okuyan oğlu benim saat ustası oğlum var ya, işte onunla çocukluk yıllarından arkadaşlar. Ailece uzun zamandır sık sık ziyaretleşiriz. Demek istediğim Tahmiraz'ı benim kadar tanıyan yok bu şehirde. O hayatta adam öldürmez. Suçsuz yere attılar içeriye, yüklediler sırtına cinayeti. Dün gece üç kişiyi daha tutuklamışlar. Kayın pederini, kardeşini ve eniştesini. Sözde onlar da cinayet sırasında yardım etmişler ona. Bana sorarsan Tahmiraz bu oyundan zor kurtulur. Hatta derim ki, mahkeme ona on yıl hapis cezası verse, iyilik yapmış olur. En azından on yıl sonra da olsa, kavuşurdu ailesine. Asıl endişem mazallah idam kararıdır? Allah korusun...

Nâzım şehirde dolaştıkça, kulak misafiri olduğu bu tür dedi koduların etkisinden uzun süre kurtulamıyordu. Tahmiraz'la samimiyeti, arkadaşlığı olmasa da, suçsuz bir insanın iftiraya uğraması ve haksız yere hapse atılmasına gönlü razı olmuyordu. Odasında oturmuş, yazı yazdığı sırada telefon çaldı. Nâzım hemen ahzieyi kaldırdı:

–Alo, buyurun.

–Bir zahmet valiliğe kadar gelir misiniz? diye konuştu genç sekreter ince ve tiz sesiyle. Yoldaş İsmailzade'nin yanında misafiri var, sizi bekliyor.

Nâzım somurttu. İsmailzade'nin yalan ve hile dolu fitne fücur yuvasına davet edilmek tiksindiriyordu onu. Ama buna rağmen gitti...

Bekleme salonuna girdiğinde, genç sekreter ince sesiyle şarkı söyler gibi:

–Buyurun geçin, dedi. Deminden beri sizi arıyorlar.

Ziyad Kerimli, omuzlarında altın sırmalı general apoletleri ve üniforması olan esmer bir adamla karşı karşıya oturmuştu. Vali Nâzım'ı görünce, zafer kazanmış komutan edasıyla:

–Nerelerdesiniz yoldaş muhabir? diye sordu. Şehir korkunç bir cinayetle sallanıyor, ama siz yoksunuz ortalıkta. Ziyad Kerimli'yi tanıyorsunuz zaten. Bu yoldaş ise Bakü'den geldi. KGB Başkan yardımcısıdır. Tanıştırayım Behbudov Nejat Zamanoviç.

Nâzım onların her ikisi ile de toklaştıkan sonra, Ziyad Kereimliden üç sandalye ötede oturdu. İsmailzade ona biraz daha yaklaşmasını teklif etti ama Nâzım kabul etmedi. İsmailzade Nâzım gelmeden önce yaptığı konuşmayı devam ettirerek:

–Nâzım yabancı değil, dedi. O da üst düzey devlet memuru sayılır, dolayısıyla onun yanında bu konuları görüşmemizin bir mahsuru yok.

Sonra da yüzünü Ziyad Kerimli'ye dönerek konuşmasını sürdürdü:

–Siz müsterih olun! Kim ne derse desin, her şey gün gibi ortada. Soruşturma da başarıyla yürütülüyor. Müfettişler bu cinayette parmağı olan yeni isimlere ulaşmışlar. Ben de bu cinayetin Tahmiraz Tahirov tarafından tekbaşına işlendiğine inanmıyordum, kuşkularım vardı. Meğerse haklıymışım. Cinayet sırasında akrabaları yardım ediyormuş ona. Hepsi hak ettikleri cezayı alacaklar. Soruşturmayı bizzat yönettiğine ve müfettişleri gece gündüz koşturduğuna göre general'e teşekkür borçluyuz. Onlara uyumayı bile yasaklamış. Evet yoldaş Kerimli siz giderbilirsiniz artık, diyerek vali ayağa kalktı. Konuşacağımız başka meseleler de var. Onları daha rahat bir ortamda görüşürüz. Az evvel size söylediklerimi de yapın lütfen. Vaktiniz olursa bir ara misafirhaneye de uğrayın. Biz de işimizi bitirince oraya gideceğiz. Anlıyorsunuz değil mi? Söyledğimi mutlaka ayarlayın, biz gelinceye kadar hazır olsun.

Ziyad Kerimli:

–Anlaşıldı. Siz merak etmeyin, dedi ve Nahçivan valisiyle, generalin karşısında saygıyla ve memnuniyet dolu bir yüz ifadesi ile baş eğdi.

Ziyad Kerimli odadan çıktıktan sonra İsmailzade tavrını değiştirerek yüzünü Nâzım'a çevirdi:

–Herhalde tüm olanlardan haberiniz var? Bir avuç haydut, ülkemizin gururu olan, koskoca devlet yetkilisini hunharca katletmek istemişler. Allah'tan kurşun ondan yan geçmiş. Arabaya yarım saniyecik geç binseydi bugün yaşıyor olmayacaktı.

Siyah gözlük takan kıvırcık saçlı general resmi suratına biraz da ciddiyet kattı ve böbürlenerek:

–Basın bu konuyla ilgili ne düşünüyor? Diye sordu.

Nâzım tereddüt etmeden:

–Ahali ne düşünüyorsa, biz de aynısını.

Nâzım'ın bu cevabı General'i açmadı:

–Büyük ihtimal ahali durumun ne kadar ciddi ve vahim olduğunu bilmiyor. Hem siz bir kamu görevlisisiniz. Bir iki çapulcunun sokakta, köşede yaptığı dedi koduları dinleyerek karar verecek olursanız, çok ciddi yanılgıya kapılırsınız. Bizim müfettişlerin hepsi çok deneyimli, usta ajanlardır. Soruşturmayı merak ediyorsanız, onları arayabilirsiniz. Sizi seve seve aydınlatırlar. Herşey mutlaka delile dayanmalıdır. Soruşturmaya gölge düşürecek kulaktan dolma söylentilere, boş laflara kulak asmamalı.

Nâzım yüz ifadesini daha da ciddileştirerek:

–Yaşanmış bu şaibeli olaya cinayet süsü verildiği için, elbette bununla ilk önce sizler, hukuk ve güvenlik yetkilileri ilgilenmelisiniz. Kanunen bu tür soruşturmalara basının müdahalesi yasaktır. Ama görev yaptığım bu bölgede yaşanan bütün olaylardan ve gelişmelerden haberim olmak zorundadır. Bu bağlamda demek istediğim şu ki, çoğu zaman basın mensupları olarak bizler, gerçeği kürsülerden veya yetkililerin makam odalarında değil, sıradan vatandaşların dilinden kopan fısıltılardan öğreniyoruz. Hem zaten er ya da geç halkın söylediği gerçek oluyor.

General Nâzım'ın sözlerinden alınsa da bunu belli etmedi ve her zamanki tekebbürlü sırıtmasıyla:

–Gazetecilerin kaleminin dikenli olduğunu biliyordum, dedi. Sizler konuşunca da mı böylesiniz?

–Haklısınız! Doğru söz acı ve dikenli olur. Dinlemesi de zor oluyor ve inanın bana söylemesi de.

General baktı ki olmuyor, genç ve tecrübesiz sandığı gazeteci onun apoletlerinden fazla etkilenmemiş, konuyu ustaca değiştirdi ve mülayim bir uslupla:

–Tamam, dedi. Bu konuyu burada deşmeye gerek yok. Ben size başka bir soru sormak istiyorum müsaadenizle.

–Buyurun.

General soğukkanlı bir ifadeyle sordu:

–Bu olaydan önce kâtil sizinle görüştü mü? Tahmiraz Tahirov'u kastediyorum.

–Belki de böyle konuşmak için yetkiniz var ama soruşturma sonuçlanmadan ve mahkemenin bu kişiyle iligli kararı belli olmadan zanlıya kâtil, cani yakıştırmasında bulunmak kanunen yasaktır. Bu bir hatırlatmaydı sadece. Tahmiraz Tahirov'a gelince, evet onun sorunlarını dinleme fırsatım oldu. Hem de iki kere. Birincisinde o beni gazetede ziyaret etmişti, ikinci görüşmemiz ise hapishanede oldu, ölüm orucuna başladığı gün. Niye sordunuz?

General gözlüğünü üste kaydırarak:

–İfadesinde sizin de isminiz geçiyor, dedi. Ulusal gazetenin muhabiri olduğunuz için sizden yardım istediğini söylemiş. Ama siz onu ciddiye almamış, şikayetlerini kulak ardı etmişsiniz. Öyle diyor.

–Haklı aslında. Onun derdini dinledim ama elimde olmayan nedenlerle ona zamanında yardım edemedim. Çünkü ertesi gün Bakü'ye gitmem gerekiyordu. Ben dönene kadar olan olmuştu artık. Tahmiraz gözaltına alınmıştı.

General onun yakasını rahat bırakmak niyetinde değildi.

–Peki sizi ne ilgilendiriyor? Ne yapmaya çalışıyorsunuz?

–Ben bir gazeteciysem eğer, bir mağdurun dramıyla ilgilenmek benim en doğal hakkımdır. Bunda şaşılacak bir durum yok. Bütün vatandaşların şikayetlerini dinlemeye ve onlara elimizden geldiğince yardım etmeye borçluyuz. Ama kehanet yapmak gibi bir yeteneğim olmadığı için, konuştuğum, sohbet ettiğim insanların bir gün sonra ne yapacaklarını ve başlarına ne geleceğini önceden kestiremiyorum. Eğer general bunu demek istiyorsa, özür dilerim o zaman, dedi Nâzım kinaye ile. Fakat sizin sorunuz bende teessüf ve taaccüp doğurdu.

General rahatlığını bozmadan:

–Ben açıksözlü biriyim Nâzım! Sizin tavrınızı pek samimi bulmuyorum.

–Nedenini sorabilir miyim?

General:

–Gazetenizin genel yayın yönetmenini tanıyorum, dedi. Sessiz, sakin ve ağırbaşlı biridir. Şube müdürlerinizin de bir çoğu ile samimiyim. Hepsi de munis ve anlayışlı yoldaşlardır. Onları dinlerken zevk alıyorum. Sizse çok farklısınız, havalara giriyorsunuz.

–Sizin bulunduğunuz makamdan tekebbürlü ve havalı görünebilirim. İnanın bana, kim olursa olsun, yani sosyal ve kültürel farklılık gözetmeden saygıyı hak edenin karşısında baş eğebilirim. Hem de memnuniyetle. Hamurları fitne fücurla yoğurulmuşlar ise, sosyal statüleri ne olursa olsun, hangi makamı, mevkiyi işgal

ederlerse etsinler, benim gözümde aşağılık ve rezildirler. Böylelerine saygı duymamı beklemeyin benden.

İsmailzade heyecan ve öfkeyle haykırdı:

–Nâzım! Nâzım! Misafirle bu şekilde konuşamazsın! General çok saygıdeğer bir insandır. Bu soruşturma yüzünden ne gibi sıkıntılara katlandığını biliyor musun?

Nâzım'ın gittikçe ciddi görünüm alan yüzüne acı bir tebessüm yayıldı:

–Misafirin başımızın üstünde yeri var. Ama burası bir ev değil, devlet dairesidir. Ve şu anda ben, bir insanın kaderini elinde tutan devlet yetkilisiyle konuşuyorum.

İsmailzade tartışmanın daha da büyüğebileceğini dikkate alarak ayağa kalktı ve:

–Hadi gidelim, dedi. Öğle tatilinden yarım saat geçiyor bile.

General bozulsa da, perişan halini yapay bir tebessümle kamufle etmeye çalışarak, elini kendinden on beş yaş küçük olan Nâzım'ın omuzuna koydu ve onu hafifçe hırpaladı:

–Beğendim sizi, aferin! Cesur birine benziyorsunuz! Gazeteci dediğin böyle olmalı.

Nâzım:

–Ne yazık ki ben kendimle ilgili bu kadar iyimser değilim, dedi. İzlenimlerinde yanılan ve benimle ilgili yanlış düşüncelere kapılan ilk insansınız.

İsmailzade:

–Hadi, hadi. Siz de abartıyorsunuz ama! General'i tanımadığınız belli. Sizde bir cevher görmüş olacak ki böyle konuşuyor. O ne söylediğini iyi biliyor inan bana.

Onlar peş peşe odadan çıktılar.

İsmailzade Nâzım'a döndü:

–Bizimle öğle yemeğine ne dersiniz?

Nâzım kinaye ile karşılık verdi:

–Üçüncü kişi fazlalıktır. Ama yine de teklifiniz için sağolun.

39

Yerel gazetenin genel yayın yönetmeninin odasında her kes Nîmet'in çevresine toplanmıştı. Recepli yıllar önce başından geçen ilginç olayları, onun zamanında gazetenin basılma tekniklerini, bazı şube müdürlerinin ve muhabirlerin başından geçen olayları, kısacası hafızasına kaydedilen öenmli önemsiz her şeyi büyük bir hevesle anlatıyordu gençlere. Tabii ki sallamıyor da değildi bu arada. Dumanlanan piposunu genel yayın yönetmenine doğru uzatarak:

–Eveet, artık bizim gibiler demode oldu tabii. Yalnız bizim devrimizde gazete elden ele dolaşırdı. Siz de gazeteciyiz diye geçiniyorusunuz öyle mi? Yazdıklarınız naftalin kokuyor, farkında mısınız? Kaleminizin ucu körelmiş, ucu! Diplomayı alınca, bir iki makale de yazınca gazeteci mi olunuyor sanıyorsunuz. Nah! Kanınızla, terinizle, tırnağınızla haketmeniz lazım bu mesleği! Bizim zamanımızda ödlek gazeteci yoktu. Doğruya doğru, yanlışa yanlış derdik. Ya siz ne yapıyorsunuz? Gölgenizden bile korkuyorsunuz.

Genel yayın yönetmeni ve gazete çalışanları kahkahayla gülmeye başladılar. Nîmet bu gazetede çalıştığı yıllarda herkesin büyük saygı ve sevgi kazanmıştı. Bu iğneleyici lafları yönelttiği insanlar, onun kötü niyetle bunları söylemediğini ve sert tavrının samimiyetinden kaynaklandığını biliyorlardı. Yıllar önce emekli olmasına ve gazetecilikten uzaklaşmasına rağmen, gazeteciler ondan bugün bile yararlanıyor ve gerektiğinde tavsiyelerine başvuruyorlardı. Nîmet gerektiğinde genç meslektaşlarına bağırıp çağırmasını, onları azarlamasını da bilirdi. Ama kimse onun ağır sözlerinden alınmazdı. Recepli parmağının ucuyla piposunun tütününü karıştırarak:

–Yazsanıza! Niçin yazmıyorsunuz? diye çıkıştı. Neden susuyorsunuz? Bu uydurma suikast masalını yutmadığınızı biliyorum ben, ama bu konuya hiç girmiyorsunuz! Kimden korkuyorsunuz be?! Yazdığınız şu boktan köşe yazılarını benim ninem de yazmaya muktedir. Gazetenizin okunmasını, reytinginiziz yükselmesini istiyorsanız, şekerleme fabrikasında yaşanan olayı araştırın. Bütün memleket bu olayı konuşuyor, oysa siz dut yemiş bülbül gibisiniz. Sizin daha verimli çalışmanızı istiyorum, derdim bu...

Nîmet bu lafları şakamtrak bir vurguyla söylese de, gazetecilerin morali yine de bozulmuştu. Genel yayın yönetmeni ise çokbilmiş bir eda ile:

–Başımızı belaya sokma Mirza! dedi. Geç sen bu olayı. Milletvekiline yapılan suiksat burada tartışılmamalı, değiştirin konuyu. Burada neler konuştuğumuz üstlere ulaşırsa, kafamızı koparırlar. Partiden ihraç ederler bizi. Hem sen de emektar gazetecisin, bu iş yerinde yıllarca dirsek çürüttün, her şeyi bizden daha iyi biliyorsun. Öyle konular vardır ki, konuşulması sakıncalıdır. Sizi anlıyorum ama. Ziyad Kerimli cinayeti bizim harcımız değil. Ulusal gazeteler bile bu konuya eğilecek güçte, cesarette değiller. Nâzım İlham da ilk önce kalemeni biledi, birşeyler yapmayı denedi ama baktı ki onun kaldıracağı yük değil, çekildi kınına.

Tam da o sırada Nâzım genel yayın yönetmeninin odasına girdi. Nîmet Recepli onu görünce gülerek:

–İyi insan lafın üzerine gelir. İyi ki geldin, dedi.

Nâzım'ın bakışları samimi bir ifade aldı:

–Hayrola Mirza? Yoksa beni mi konuşuyordunuz?

–Boşver, önemli değil. Dilim rahat durmuyor ki. Biraz sataştım bizim şu kalemşörlere. Şimdikilerde cüsse var ama cesaret yok diyorum. Gerçeği söylüyorum, darılıyorlar bana.

Nâzım:

–Mirza bütün gazetecilerin piridir, onun sözeri bizim için kanun niteliğindedir, dedi.

Nâzım baktı ki içerisi kalabalık, Nîmet Recepli de millete vaaz vermeye kararlı, fazla oturmadı ve çıkmak istediği sırada Nîmet de ayağa kalktı.

–Nâzım muallim aslında sizi bekliyordum ben. Kapınızın kapalı olduğunu görünce, bu odaya girdim.

Nâzım:

–Bizim bir Mirzamız var ve bütün kapılar onun yüzüne açıktır, dedi ve Nîmet Recepli'nin koluna girdi. Beraberce Nâzım'ın odasına geçtiler. İçeriye girer girmez Nîmet Recepli kurnazca sırıtarak dilinden düşürmediği sevimli lafını tekrarladı:

–Baba! Şaştım ben bu işe!

Nâzımı merak sardı. İlgiyle ona bakarak:

–Mirza, dilinin altında ne saklıyorsun yine? Hadi çıkar baklayı, dedi.

Nîmet Recepli:

–Kabul et ki, ben olmazsam işlerin yürümez, batarsın.

–Elbette canım! Emektar gazetecilere her zaman ihtiyaç duyarız. Onlardan öğreneceğimiz çok şey var.

Her ikisi de Nâzım'ın bu cevabına güldüler. Nâzım tekrar ciddi bir görünüm alarak sordu:

–Yine neler oluyor? O malum mesele konusunda bir gelişme var mıı?

Nîmet Recepli elini zayıf yüzüne koyarak, küçük gözlerini Nâzım'a dikti:

–Kahin'i tanıyor musun?

–Kahin de kim?

–Hani eskiden Nahçivan yerel gazetesinde foto muhabir olarak çalışıyordu. Daha sonra kendi dükkanını açınca gazetden ayrıldı. Hatırlıyorsan bir ara mali polisle başı derde girmişti, sen de ona yardım etmiştin. Mali polis onun fotoğrafçı dükkanını mühürlemiş, sen de komiseri arayarak dükkanı açtırmıştın. O gün bu gündür nereye giderse gitsin hep seni övüyor, dilinden düşürmüyor ismini.

–Evet, evet şimdi hatırladım. Ufak boylu, biraz da kambur birisi. Tanıyorum evet. Ona pasaport için fotoğraf da çektirmiştim. Eee ne diyecektin?

Nîmet Recepli'nin gözleri parladı:

–Kahinin oturduğu ev şekerleme fabrikasının karşısında bulunuyor. En önemlisi ise terasından fabrika avlusunun apaçık görünüyor olmasıdır. Demek istediğim bu da değil. Şaşıracaksın, sıkı dur! Kahin'in kardeşi yurtdışında çalışıyor. SSCB Japonya büyükelçiliğinde görevli. Kahin'e de arada sırada ilginç hediyeler gönderiyor. Ziyad Kerimli'ye sözde suikast girişiminde bulunulduğu gece, Kahin kardeşinin Japonya'dan gönderdiği video kamerayı kontrol ediyormuş. Çıkmış terasa, fabrika binasını, avlusunu, bahçesini görüntülüyormuş. Veee.... Objektifine takılan ilginç bir manzarayı da kaydetmiş... Tahmin ettin değil mi? Bekçinin elinde tüfek, az ötede ise Ziyad Kerimli duruyor. Bekçi arabaya ateş ettikten sonra, benim karının akrabası, şoför Muharip başlıyor onunla kavga etmeye, bre vicdansız diyor, saçmaların bu kadar büyük olduğunu neden daha önce söylemedin? Mahvettin arabanın salonunu. Ziyad Kerimli ise "salak arabayı tamir ettiririz, sen koş polisi ara" diyerek sürücüye çıkışmış... Ve "Yetişin! İmdad! Fabrika müdürünü öldürmek istiyorlar!" diye başlamışlar avaz avaz bağırıp çağırmaya. Bekçi olay yerine gelen polis ve savcılık yetkililerine "Tahmiraz Tahirov'un otomobile ateş ettiğini gözlerimle gördüm" diyerek, ilk ifadesini vermiş. Bizim eşşek oğlu eşşek Muharip de "müdürü öldürmek istedi ama ıskaladı, saçmalar otomobili delik deşik" demiş.

Nîmet Recepli üzgünce kafasını sallayarak devam etti:

–Baba! Şaştım ben bu işe! Ne demiş Dostoyevski? Allahtan korkmadıktan sonra, herşey mübahtır. Tahmiraz'ı işte böyle tuzağa düşürmüşler. Ama gözünü sevdiğim Kahin, hepsini görüntülemiş! O olaydan sonra da terasa abone olmuş ve gece gündüz fabrikanın avlusunu gözetliyor. Bilmiyorsan eğer benden duy, Kahin Ziyad'la ezelden düşman. Hatta bekçinin öldürüldüğü anı bile kaydetmiş düşünsene! Seste pürüzler olsa da, görüntüler tek kelimeyle mükemmel. Bu arada cinayetlerin görüntülendiğini, Kahin'in ve benim dışımda kimse bilmiyor! Dün kendisi gelmişti yanıma. Konuşmalarından anladığım kadarıyla, niyeti Ziyad'ı tehdit ederek para koparmaktır. Bu kasetleri Ziyad Kerimli'ye kaça satabilirm

diye sordu bana. Ben de saçmalama dedim, acele işe şeytan karışır. Biraz bekle, her şeyi yüz ölçüp bir biçmeliyiz.

Nîmet Nâzım'ın gözlerinin içine bakarak:

–Sen ne düşünüyorsun bu konuda, diye sordu. Hâlâ gerçekleri yazmaya kararlıysan, bundan daha iyi delil bulamazsın. Hadi gel seninle şöyle bir şey yapalım. Beraberce gidip Kahin'in elinden alalım o kasetleri. Eğer beni ilgilendirmez, ben bu işe bulaşmak istemiyorum diyorsan o zaman başka. Bırak adam bildiğini yapsın. Kime satarsa satsın o bandları. Zaten adam para kazanmaya hevesli. "Ziyad Kerimli elimde böyle bir delilin olduğunu bilse, geceleri rahat uyuyamaz" diyor. "Hatta kasetleri benden almak için gerekirse evini bile satar. Ben de şu kahrolası fakirlikten kurtulurum".

Bu haberi duyan Nâzım üzerinde bir hafiflik hissetti. Bu konuyu gazeteyi taşımak niyeti iyice pekişti onda. Bir milletvekilinin kurduğu senaryoyu ve İsmailzade gibi, siyah gözlüklü KGB generali gibi yönetmenleri gözünün önüne getirdikçe, çılgına dönüyordu. Nîmet onun gözünde daha da yükselmişti bugün. Bu insanın dürüstlüğüne ve doğruluğuna hayrandı Nâzım. Onu sıcak ve minnettarlık dolu bakışlarla süzerek sordu:

–Sen ne diyorsun Mirza? Bu fırsat kaçar mı hiç? Bir yolunu bulup kasetleri mutlaka elde etmeliyiz. Ama nasıl? Kahin bana saygı duyuyor, seviyor ama onunla samimiyetimiz hiç yok ki! Bir kere olsun dertleştiğimiz, konuştuğumuz olmadı onunla. Şimdi ben ona sendeki kasetlere talibim diyebilir miyim? Ya güvenmezse bana, bende kaset maset yok diye inkar etmeye başlarsa? Hayır Mirza, onu ürkütemeyiz. Son çare yine sensin ahbap. Nasıl olsa hemşerisiniz onunla. Uzun yıllar da aynı gazetede çalışmışsınız, onun şefi olmuşsun. Onunla nasıl konuşulacağını, hangi uslubun takılacağını, yolunu yordamını benden iyi sen biliyorsun. Bu arada paranın çok tatlı olduğu da unutulmamalı. Dolayısıyla Kahindeki para hırsı, diğer bütün erdemlerini gölgede bırakabilir. Emin misin hâlâ kasetleri elinde bulundurduğundan? Ya sattıysa onları? Ya senden sonra karar değiştirmişse? Olamaz mı?

Nîmet piposunun tütününü karıştırdıktan sonra, tutuşmasını bekledi ve doğrularak:

–Hayır sanmıyorum, dedi. Aslında Kahin sabit düşüncesi olmayan biri. Bir bakarsın dediğin gibi karar değiştirebilir. Ama sen merak etme, buna cesareti yetmez. Yılan eğri sürünür, ama yuvasına dümdüz girer. Beni kandıramaz. İkincisi de senin bilmediğin bazı şeyler var. Demin dedim ya, Kahin de nefret ediyor Ziyad'dan. Onu elleriyle boğabilir hatta. Çünkü yıllar evvel şekerleme fabrikasının arazisini genişletirken, Kahin'in bahçesini de sahibinin izni olmadan ele geçirmiş. Yani basbayağı gaspetmiş ve imalathane yaptırmış orada. O günden sonra kanlı düşmanlar. Dedim ya, Kahin'in elinde olsa kanını emer onun.

Nâzım'ın kasetleri ele geçirebileceğine dair inancı biraz da arttı.

–Tamam, bu söylediklerin beni sevindirdi. Şimdi gel de kasetleri düşünelim.

–Sen merak etme, onun ipi benim elimde. Ne söylersem onu yapacaktır. Kahin sık sık uğrar bizim eve. Bir akşam hafif bir sofra açarım, onu da, seni de davet ederim. Konuyu üçümüz birlikte tartışır, hallederiz. Kahin'in karın ağrısını biliyorum ben, yüz gram vodkadan sonra hemen dili çözülür. Ondan sonra gevezeliye başlar zaten. Ne varsa aklında ve yüreğinde açıp koyacak ortaya.

Nâzım gülümseyerek:

–Ya dediklerin olmaz da, kasetleri alamazsak?

–Dedim ya sana, o işi bana bırak...

40

İki gün sonra Nîmet Recepli gazeteyi arayarak:

–Nâzım muallim, planlarımızda bir takım değişiklikler oldu, dedi. Heyecanlanma, kötü bir şey yok. Sadece bizim evde değil, Kahin'in evinde buluşmaya karar verdik. Bence de böylesi daha uygun. Bende video yok ya! Bunu daha önce nasıl düşünemedik? Kahin'i ben ikna ettim, kasetlere onun evinde bakacağız.

Bu teklfi Nâzım da kabul etti ve buluşacakları saati kararlaştırdılar.

... Kahin dakikalardır ayakta bekliyordu misafirlerini. Özellikle de ilk kez onun evine ayak basacak olan Nâzım'a şanına yakışır bir ziyafet çekmek için sabırsızlanıyordu. Terasta sağa sola volta atıyor, iki de bir kah saatine, kah da avlu kapısına bakıyordu. Nihayet kapının zili çalındı ve bıldırcın sesi koridorda yankılandı. Kahin hızlı adımlarla ikinci kattan aşağıya indi. Nîmet Recepli piposunu tüttürerek:

–Sayın ev sahibi, misafirlerini karşılamayacak mısın? diyerek, izin almadan kapıyı açtı ve bahçeye girdi. Nâzım da onu takip etti.

Kahin misafirlerini heyecanla karşılayarak, üst kata davet etti. Salonda yemek sofrası kurulmuştu artık. Kahin evin hemen yakınındaki okulda öğretmenlik yapan karısı Haver'i Nâzım'la tanıştırdı. Alçak boyu ve incecik vücudu olan bu ağırbaşlı kadın, Nâzım'ın karşısında sıkıla sıkıla:

–İsminizi çok duydum, dedi. Bizim için yaptığınız her şeye göre size minnettarım. Komiseri aramasaydınız, polisler alıp götürecekti Kahin'i. Biliyorsunuz bunların gözünü doyurmak mümkün değil. İnsaf, merhamet yok ki bizim polislerde. Bizden neler istediklerini bir bilseniz, aklınız durur. Evdeki herşeyimizi satsaydık bile, talep ettikleri rüşveti veremezdik. Oysa siz bir telefonla meseleyi hallettiniz. Allah razı olsun Nîmet muallimden, size başvurmamızı o önerdi bize. Her ikinize teşekkür ediyorum. O günden sonra polisler bir kere olsun dükanın çevresinde dolaşmıyorlar. Dükan derken mücevher satmıyoruz ya! Fotoğraf makinesinden başka nesi var ki kocamın?..

Kadın heyecanına hakim olamayarak, konuştukça konuşuyordu. Herkes uslanacığını sanıyordu ama yanılmıştı. Haver hanım cam kenarındaki saksı çiçeklerini sulayan orta boylu kızı işaret ederek devam etti:

–Bu kız da en büyük evladımızdır. İsmi Necibe. Liseyi bitirdikten sonra, iki kere üniversiteye girmeyi denedi ama kazanamadı. Biliyorsunuz, üniversitede de rüşvet istiyorlar... Baktı ki öğrenci olmak yok kaderinde, evin karşısındaki Ziyad Kerimli'ye ait fabrikada çalışmaya başladı. Allah razı olsun Kerimli'den, açık öğretimi kazanması için kızımıza yardım etti.

Ziyad'ın ismini duyan kız az kalsın dengesini kaybediyordu. Elindeki sürahi yere düşerek, paramparça oldu. Necibe utancından kıpkırmızı kesildi. Misafirlere yüzünü göstermeden, eline aldığı bezle etrafa saçılan cam kırıklarını ve suyu temizlemeye başladı.

Annesi ince bir tebessümle:

–Önemli değil kızım, dedi. Sonra da misafirlerine yönelerek, yabancıların yanında çok heyecanlanıyor.

Necibe annesinin söylediklerinden sanki rahatsız olmuş gibi, gözlerini insanlardan kaçırarak koşar adımlarla komşu odaya yürüdü.

Haver hanım'ın daha fazla konuşmaya hevesli olduğunu gören Kahin dayanamadı ve müdahale etti:

–Haver hanım misafirlere karşı ayıp oluyor ama. Rahat bırak adamları. Sen bize mutfakta ne var ne yok onu söyle?..

...Masanın üzerine yeni kalaylanmış büyük bakır sininin içinde on, on beş kilo ağırlığında balbas[59] kuzu geldi. Tandırda pişirilen hayvan, kına renginde kızarmıştı. Kahin kuzuyu parçalayarak:

–Nâzım muallim'in şansından nefis pişmiş, dedi.

Ziyafet başladı. Bir iki kadehten sonra Kahin kelimenin tam anlamıyla yamulmuştu. Üstü çiçek desenli ipek kumaşla kapatılan televizyonu misafirlere işaret ederek:

–Güzel kasetlerim var, dedi. Filimler, konserler. Ne izlemek isterdiniz?

Nâzım Nîmet Recepli'nin yüzüne baktı. Emekli gazeteci onun ne demek istediğini anlayarak Kahin'e döndü:

–Önce sana bir şey sormak istiyorum.

–Buyur, buyur! Bir değil, ikisini sor istersen.

–Bize inanıyor, güveniyor musun Kahin?

–Bu da ne demek oluyor? Elbette inanıyorum! Şüphen mi var?

–Samimi misin? Yoksa...

–Nîmet muallim, beni yıllardır tanırsın. Hiç sana karşı sahtekarlık yaptığımı gördün mü?

–Kesinlikle hayır.

–O zaman sorunu sor.

Nîmet elini boğazına götürerek yumuşak bir tonla rica etti:

–Ne olursun, görüntülediğin cinayet sahnesini bize göstersene. Ziyad'ın düzenbazlığını Nâzım muallim de görsün istiyorum. Sonra da bekçinin nasıl öldürüldüğüne bakarız...

Kahin'in yüz ifadesi bir anda değişiverdi. İtiraz etmek istedi ama Nîmet Recepli yalvarırcasına ona baktı ve:

–Ya lütfen Kahin! İnat etme ne olur! Zaten Nâzım muallimden bir gizlim saklım yok, herşeyi anlattım ona.

Kahin'in dili topallamaya başaldı:

–Evet... hayır... Yani demek istiyorum ki... Nâzım muallime benim de büyük saygım var. Biliyorsunuz, bu çok ince bir konu... Ziyad Kerimli'den ben de nefret ederim. Ama bugün her yerde onun sözü geçiyor. Duyar bilerse elimde kasetlerin olduğunu, mezarımı kendi ellerimle kazdırır bana. Zaten herifin sonu yakın. Şu anda milletvekilliği ve madalyası sayesinde ayakta duruyor. Fabrikada yaptığı talan ve yolsuzluklar su yüzüne çıkarsa, en azından müebbet hapis yer. Tahmiraz'ı da bunları bildiği için susturdular zaten. Ziyad Kerimli'nin kurduğu tuzak bu. En büyük yardımcısı ise General. KGB başkan yardımcısı olduğuna bakmayın siz, o da Ziyad Kerimli'nin piyonlarından biri...

Nîmet elini eski meslektaşının omuzuna koydu:

–Kahin biz bunları biliyoruz zaten. Sen bize kasetleri göster, onları merak ediyoruz.

---

[59] Balbas –Azerbaycanda yetiştirilen iri bir koyun cinsi.

–Tamam, itirazım yok, göstereyim bari... Herşeyim Nâzım muallime feda olsun. Onun için gözümü kırpmadan ölüme bile giderim.

Kahin komşu odadan kaseti getirdi ve gönülsüzce videoya takarak televizyonu çalıştırdı.

Ekran biraz solgun ve bulanık olsa da, görüntü normaldi. Önce fabrikasının avlusunda üç kişi belirdi. Daha sonra Ziyad ellerini savurarak sürücü ve bekçiye çıkıştı ve geri çekildi. Ana kapının önünde duran bekçi, dizleri titreyerek çift namlulu tüfeğini Gaz-69 model otomobile doğrultmuştu. Önce biraz barut dumanı göründü, ardından da ateş sesi duyuldu. Yaşlı bekçinin arabaya ateş ettiği açıkça görülüyordu.

Sonra polisler geldi...

Ziyafet unutulmuş, üç kişinin dikkati televizyon ekranına çivilenmişti. Odanın bir köşesinde duran siyah piano, cam vitrinlerde sırayla dizili olan çay ve yemek takımları da televizyon ekranında yaşanan bu korkunç olayın sessiz sedasız seyircileri gibiydiler. Nâzım yerinde rahat oturamıyordu. Bazen heyecana kapılarak elinde olmadan bütün vücüduyla televizyona uzanıyor, bazen de yerinden fırlayarak hop oturup hop kalkıyordu. Ama bir anlık da olsa dikkatini ayırmıyordu televizyondan. Nîmet ise eski alışkanlığından burada da vazgeçemiyordu:

–Baba! Şaştım ben bu işe, diyerek söndüğünden habersiz olduğu piposunu emiyor ama duman bir türlü çıkmıyordu. Bütün dikkati ekranda yoğunlaştığı için, boş hava yuttuğunu farketmiyordu bile..

Birden ekranda çizgiler ve zigzaglar belirdi. Kaset bitmişti... Nîmet yanında oturan ev sahibinin omuzuna elini koyarak:

–Aferin, dedi. Demek ki bir fotoğrafçı, aynı zamanda da iyi bir kameramandır. Hadi ikinci kaseti de seyredelim...

Kahin isteksiz bir şekilde ayağa kalktı ve getirdiği ikinci kaseti cihaza yerleştirdi.

Fabrikanın avlusundaki bir ağacın kütüğünün üzerinde dakikalarca yalnızbaşına oturan bekçinin bir süre sonra misafirleri geldi. Ziyad ve şoförü ona yaklaşarak bir süre tartıştılar ve birden Ziyad cebinden çıkardığı mendili bekçinin yüzüne tuttu ve yaşlı adamı bayılttı. Daha sonra bekçinin cansız bedenini şoförü devraldı ondan ve acımasızca boğmaya başladı onu.

Bekçi direnmiyrodu bile. Onu bayıltmak için katillerin kullandıkları madde çok güçlü olacak ki, ölümünü bile hissedememişti.

Nâzım elinde olmadan bekçiyi kurtarmak için televizyona koştu. Ama bu çabasının sonuç vermeyeceğini anlayarak yerine oturdu tekrar. Zavallı adam kıpırdamadan yerde yatıyordu. Ruhu bedeninden ayrılmıştı artık...

Kahin yerinden kalkarak televizyonu ve videoyu kapattı.

Nîmet tekrar ona hayranlığını bildirdi:

–Helal olsun sana! Çok başarılı bir çekim yapmışsın. Bizim Muharipi gördünüz işte. Meğerse koynumda yılan beslemişim. Şerefsiz!.. Maşallah Kahin, aferin sana! Hergün terasta durmak ve fabrikayı görüntülemek bir hobi olmuş sende anlaşılan, diyerek kahkaha attı. Ne o? Üzgün görünüyorsun...

–Gözlerimle bu vahşetin şahidi oldum ama kılımı bile kıpırdatmadım...

–Anlıyorum seni. Ama bu cinayete engel olamazdın ki! Herşey çok ani gelişti, bir kaç saniye içerisinde olup bitti. Takma kafana...

Nâzım'ın başı dönüyordu. Sanki kendisi de şu anda bekçinin dar ve havasız kulübesinde oturmuş boğuluyordu. Ev sahibinden bir ağrıkesici istedi. Haver hanım bir bardak su ve bir tane hap getirdi. Nâzım ilacı içtikten sonra hava almak için terasa çıktı. Bir süre volta attı. Kahin ve karısı onun fenalaştığını düşünerek heycana kapıldılar. Haver Kahin'e sitem ederek:

–Keşke göstermeseydin ona kasetleri. Ben bir kere izledim, günlerce kendime gelemedim. Nâzım'ın kalbi çok hassas. Baksana ne hallere düştü.

Nâzım biraz kendine geldikten sonra:

–Endişelenmeyin, dedi. Böyle vahşilikler gerçekten bana göre değil. Fenalaşıyorum hemen. Sinirlerim gergin her halde. Bekçinin bu şekilde boğulması beni çok kötü etkiledi...

Hep beraber salona döndüler. Nâzım bir bardak çay içtikten sonra biraz kendine geldi.

–Teşekkür ederim Kahin, size de zahmet verdik. Sofranızdan bereket eksik olmasın. Kuzu tek kelimeyle harikaydı. Bu arada sizden bir ricam olacak...

–Buyurun.

–O kasetleri bir kaç günlüğüne bana verebilir misiniz? İadesini garanti ediyorum. Bana güvenebilirsiniz.

Kahin ne evet dedi, ne de hayır.

Nâzım:

–Anlıyorum sizi, fakat üçümüzün dışında bunu kimse bilmeyecek. Bunu taahhüt ediyorum! Benden size asla zarar gelmez, dostum. Emin olun...

Kahin omuzlarını silkerek:

–Tamam, dedi. İtiraz etmiyorum. Yalnız bu çok kanlı bir mesele. Ziyad Kerimli'nin haberi olursa, hepimiz bu ülkeden kaçmak zorunda kalırız.

–Dedim ya, müsterih olun. Kimseye zarar gelmeyecek.

Nîmet Recepli konuşmaya müdahale etti:

–Ben de Nâzım'a kefilim. Arada ben olduğum sürece, rahat olabilirsin Kahin.

Nâzım Kahin'e içerleyerek:

–Helal sofranızda yemek yedim, hiç kötülük yapar mıyım size?

41

Oysa bekçi patronun otomobiline ateş etmeden önce, sürücü tarafından uyarılmıştı:

–Biraz indir namlusunu, saçmalar camlara isabet etmesin.

Ve ateş sesi duyuldu.

Şoför arabaya doğru koştu ve kapıyı açarak "bre vicdansız, saçmaların bu kadar büyük olduğunu neden daha önce söylemedin? Mahvettin arabanın salonunu" diye haykırdı. Ziyad Kerimli "salak arabayı tamir ettiririz, sen koş polisi ara" diyerek, ön koltuğa oturdu. Beş on dakika sonra mavi sirenli polis arabasının sesi duyuldu. Bekçi biraz ötede duruyordu. Polis neferi fabrika müdürüne ait otomobilin kapısını açınca irkilerek geri çekildi. Ziyad Kerimli'yi salonda görünce şok olmuş ve sadece şunu sorabilmişti:

–Yoldaş Kerimli, niçin inmiyorsunuz arabadan?

–Ya o şerefsiz, piç kurusdu hâlâ buralardaysa? Ya tekrar ateş etmeye kalkışırsa?

–Kim yahu?

–Kim olacak? Tahmiraz Tahirov tabii ki! Onun dışında beni kim öldürmek ister? Fabrikada ona iş vermiyorum diye aylardır gölge gibi peşimde dolaşıyor, takip ediyor beni. Demek ki bu akşam eline fırsat geçmiş. Benim de ecelim yetişmemiş anlaşılan... yoksa şu anda cesedimle karşılaşacaktınız. Kurşun sesini duyduğumda önce şok oldum, sonra da elinde tüfek, eğilerek kaçan birini gördüm. Yürüyüşünden tanıdım onu. Bekçi de o sırada ileride duruyordu. Tahmirazı tanıyınca "dur" diye bağırdı, sonra da bir kurşun sıktı arkasından ama ıskaladı. Şerefsiz! Orospu çocuğu! Çocuklarımı yetim bırakacaktı deyyus! Allah korudu beni...

Ziyad Kerimli konuştukça, olay yerinde inceleme yapan polis görevlileri el fenerinin zayıf ışığında söylenenleri zabta geçiriyor, buldukları saçmaları, mermiden çıkan barut kokulu yanmış kağıt parçalarını maddi delil olarak poşetlere dolduruyorlardı...

Bir kaç gün geçmişti bu olayın üzerinden. Önce herşeyi gözleriyle gördüğünü ve Tahmiraz Tahirov'un müdüre ateş ettiğini iddia eden bekçi, bugün ifadesini değiştirmiş, yalan söylediğini ve Tahmiraz'ın hiç bir suçunun olmadığını bildirmişti.

Vicdanı rahattı artık...

Ve gökyüzü tertemizdi. Mehtaplı gecede adeta şekerleme yapan ağaçların diplerinde düşen yaprakların oluşturduğu çeşit çeşit süsler vardı. Şurada burada vakitsiz öten horozların sesi etrafa hakim olan sessizliği bozuyordu. Şekerleme fabrikasının yukarı tarafında bulunan bekçi kulübesinin küçücük camından etrafa loş ışık sızıyordu. İzbe kulübenin önündeki ağaç kütüğünün üzerine çömelen ihtiyar bekçi hırıltılı, bir kadar da yanık sesle bir türkü tutturmuştu:

Bu dünyada üçce şeyden korkuram
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm.
Hiç birinden asla gönül şad olmaz
Bir ayrılık, bir yoksulluk, bir ölüm.

Gecenin sessizliğini delip geçen bu kederli mırıldanış, insanın tüylerini ürpertiyordu. Bekçi elini dizine koyarak: Ya Ali! dedi ve güçlükle ayağa kalktı. Bükülmüş belini doğrultamadı. Bir süre hareketsiz kaldı. Üzerinde oturduğu ağaç kütüğü bacaklarını uyuşturmuştu. Bekçi bir süre sonra ayağa kalkarak kundağı yıpranmış, eski çiftesini çelimsiz omzuna attı. Fabrikanın çevresini dikkatle kolaçan ettikten sonra her şeyin yolunda gittiğinden emin oldu ve kulübesine geri döndü. Eski döşekli tahta sofasına uzanmak istedi ama vazgeçti. Tekrar ağaç kütüğünün üzerinde otururak, bir sigara yaktı. Bekçi nereye giderse gitsin, yavruları bir an olsun yanından ayrılmayan kedi de onun peşine takılıyordu. Bir an olsun yalnız bırakmıyordu bekçiyi. Belli ki hayvan da insan şefkatine ve merhametine ihtiyaç duyuyordu. Bekçi da alışmıştı fabrikanın kedisine. Kulübesine dönerek tabağın içinde kalan köfte ve ekmek kırıntılarını götürüp kediye attı. Kedi toprak sofranın üzerinde kendisine ikram edilen köfte ve ekmeği iştahla yedikten sonra, orasını burasını yaladı ve yatarak oynamaya başladı. Yavruları da onun memelerine sarılarak emmeye başladılar.

Bekçi gecenin sessizliğinde ona sırdaş olan kedilere baktıkça, hayalinde farklı mekanlarda dolaşıyordu. Sessiz gece, dolunay ve birbirine sarılan anne kedi ve yavruları. Bekçinin çaresi olsaydı bu daracık kulübede gecelemez, evine giderdi. Sıcak yuvasında minderine yaslanarak o da evlatlarını başına toplardı. Ama

fabrikayı bırakıp nereye gidebilirdi ki? Ya bir şey olursa, fabrikaya hırsızlar girerse, sonra ne yapardı? Kolundan tutarak dışarı atsalar, kalabalık ailesine kim ekmek götürürdü? Bu işe büyük uğraşlar vererek, sıkıntılar çekerek girdim zaten. Ziyâd Kerimli defalarca ona kızdığında "adam gibi çalışacaksan çalış, çalışmayacaksan defol git" demişti. Bu işe talip olan bir sürü adam vardı. Yaşlı adam uzun bir ah çekti. Başka çarem yok, ömrümün sonuna kadar burada çürüyeceğim, diye düşündü. Evsiz yuvasız kedinin özgürlüğüne gıpta ediyordu.

Gece yarısını geçiyordu artık. Ay şehrin üzerinden kuzeye doğru kayıyordu. Bekçi ayağa kalktı, kulübeye girmek istedi. Ama sonra vazgeçti. Sanki bu gece yer bulamıyordu kendine yaşlı adam, şaşkın şaşkın dolaşıyordu fabrika avlusunda. Kedi yavruları doyasıya süt emmişlerdi ve şu anda anneleriyle oynuyorlardı. Bekçi onlara bakarak düşündü: "Allahın hayvanları... sizin kadar mutlu ve özgür olmayı isterdim. Sizin çerçeveleriniz, yasaklarınız yok. Özgürsünüz. Benim gibi sizin de başınızın üstünde Ziyâd Kerimli gibi zalim bir müdür durmuyor ya! Başıma açtığı belaya bak. Suçsuz bir insana iftira at diyor bana."

Aşağıdan dolaşarak gelen Gaz-69 marka otomobilin sesi bekçiyi daldığı düşüncelerden ayırdı. Araba kapıya yaklaştı ve biraz ötede durdu. Ziyâd Kerimli ve şoförü bekçiden habersiz başka bir kapıdan fabrikanın avlusuna girdiler. Onların bu davranışı bekçiyi kuşkulandırdı. Ayın şavkı Ziyâd Kerimli'nin yakasındaki madalya ve milletvekili rozetine yansıyarak, onları parıldatıyordu. Kerimli ve şoförü bekçiyi kulübenin yanına çekerek tartışmaya başladılar. Önce Ziyâd Kerimli başladı sorularını yöneltmeye:

–Yıllardır bu fabrikada çalışıyorsun, benden kötülük gördün mü hiç?

–Hayır! Allah korusun!

–Geçimini fabrikadan sağlamıyor musun?

–Elbette! Allah bereket versin. Size nankörlük edersem, yediğim ekmek çarpar beni.

–Maaşını zamanında alıyor musun?

–Evet, çok şükür.

–Yaşlı pezevenk! Niçin o zaman satıyorsun beni? Ha!? Niçin unutuyorsun sana yaptığım iyilikleri?

–Yoldaş Kerimli bu ne biçim söz? Ne yaptım ki ben?

Ziyad Kerimli dişlerini sıkarak:

–Yamuk herif, ifadeni değiştirmekle ne yapmaya çalışıyorsun?

–Ne ifadesi yoldaş Kerimli?

Ziyad Kerimli daha da öfkelendi:

–Bana numara yapma köpek! Seninle ne konuşmuştuk? Tahmiraz iti beni rahatsız ediyor, tehdit ediyor, yediğimi içtiğimi zehir ediyor, şikayet mektubu yazmadığı yer kalmadı, fabrika ila ki denetlenecek diye tutturdu. Biliyorsun, fabrikayı dentlerlerse, külümüzü gözkyüzüne savururlar. Seni de, beni de yakarlar. O it oğlu iti susturmalıyız diye anlaşmadık mı? Bir sürü masraf yaparak, yukarılarla bile anlaştım. Peki şimdi ne oldu? Niye kaytarıyorsun şerefsiz!? General beni yanına çağırmıştı, bekçi ifade değiştiriyor, ne yapacağız diye. İlk ifadenin tam aksine laflar ediyormusşun. Ziyad Kerimli'ye suikast olmadı demişsin müfettişe. Tehmiraz'ı da hiç görmedim o gece...

Bekçi müdür'ün karşısında neredeyse eğilerek:

–Yoldaş Kerimli, vallahi billahi sokağa çıkamaz oldum. Her gören yüzüme tükürüyor. Herkes biliyor bunun iftira olduğunu. Tahmiraz suçsuz! Bu yaşımdan sonra böyle bir günaha nasıl girerim?! İmanım elden gidiyor...

Ziyad Kerimli bekçinin kulağına bir tokat indirdi:

–Elimden kurtulabileceğini mi sanıyorsun? Asla! Tahmiraz'ı nasıl mahvettiğimi gördün işte! Seni de cehenneme göndermeden rahat edemem. İfadenden caymayacaksın, tamam mı?! Tahmiraz beni öldürmek istedi ve sen bunun şahidisin! İşte bu kadar! Anladın mı? Sana sordum, anladın mı!?

Bekçi tekrar yalvarmaya başladı:

–Nasıl bir devirde yaşadığımızı görüyorsunuz. Elli yıl önce ölmüş ve Sibirya'da gömülmüş cesetleri, çürümüş kemikleri mezarlarından çıkarıp, yeni bir mahkeme kuruyor, iskeletleri asıyorlar. Beni bu iftiraya alet etme ne olur! Önce şeytana uydum, yalan söyledim. Pişmanım şimdi. Boynuma yılan da dolasalar doğruyu söyleyeceğim. Bir daha çağırırlarsa gerçeği anlatacağım. Artık sen bilirsin. İstersen al bu tüfeği, sık kafama kurşunu. Ölmeye de razıyım.

Ziyad Kerimli ani bir hareketle cebinden çıkardığı mendili bekçinin burnuna tıkadı. Bekçi ise o anda bilincini kaybederek, bayıldı ve yere çakıldı. Şoför hızla yetişerek yaşlı adm boğmaya başladı...

Ziyad Kerimli ve şoförü cesedi ortalıkta bırakarak, hızla avludan uzaklaştılar. Anne kedi ve yavruları bekçinin cansız gövdesine sarılarak, kah gözlerini yumuyor, kah da ses gelen yöne bakarak kulak kabartıyorlardı.

***

Tahmiraz'ın alçakça bir iftiraya uğradığı kasetlerden sonra kesinlik kazanınca, Nâzım bu şerefsizlerin düzenbazlıklarını ifşa etmek için fırsat kollamaya başladı. Ama nasıl yapacaktı bunu? Bir tek bu sorunun cevabını bulamıyordu. Yazacağı yazının, Bakü'de kendi gölgesinden bile ürken Mollazâde gibi ödlek bir genel yayın yönetmeninin sansürüne uğrayacağını biliyordu. Makalesi asla yayımlanmayacaktı. Sümenaltı edilecek ve çektiği bütün eziyet boşa gidecekti. Önceki patron Haspolad Hasanoğlu olsaydı, her şey farklı olurdu. O bu tür sansasyonel yazılara bayılırdı. Hemen imzasını atarak gönderecekti baskıya. Üstelik yazarına da teşekkür edecekti. O gittikten sonra gazetede eleştirel nitelikte yazılar neredeyse hiç yazılmıyordu. Hiciv ve karikatürler tarihe gömülmüştü. Haspolad'ın halefi devlet büyüklerinin emri ile oturup kalkıyordu. Merkez Komite'nin sıradan bir görevlisi karşısında bile iki büklüm oluyordu. Bu yüzden, hükümet yetkilileri "çok başarılı bir gazeteci, bravo" diyerek onu yere göğe koyamıyorlardı. Mollazâde'nin tek istediği bindiği yumuşak koltuklu arabası ve rahat çalışma odası elinden alınmasındı. Beni sokmayan yılan bin yaşasın diyerek gününü gün ediyordu. Muhabirlere ve köşe yazarlarına da "fazla derine gitmeyin" diye uyarılar yapıyordu. "Eleştiri yazmayı bırakın artık, biraz rahat olun, canım. Devir değişti. Herkesin bir dayısı, bir adamı var yukarılarda..."

Mollazâde koltuğuna kurulduktan sonra geçen bir yıllık süre zarfında gazetede bir kere olsun bir devlet yetkilisi bile eleştirilmemişti. Bunun yerine devlet yetkilileriyle yapılan büyük boy fotoğraflı röportajlar dolup taşıyordu gazete sayfalarından. Övgü ve yaltaklık doluydu gazete. Bir bakan ya da üst düzey devlet adamıyla yapılan röportajın yayınlandığı gazete sayısı baskıdan çıkar çıkmaz Mollazade hemen ahizeye sarılıyordu:

–Beğendiniz mi?

–Nasıl, hoşunuza gitti mi?

–Fotoğraf nasıl çıkmış?

–Biraz daha zaman geçsin bir muhabir daha yollarım yanınıza. Bu sefer farklı bir konuda röportaj yaparız. Sizin gibi önemli ve saygın devlet büyüğü için, herşey yapmaya hazırız...

Bu yalakalığı yüzünden kimse onunla uğraşmıyordu, tam tersi herkesin gözdesi oluvermişti. Ama gazete çalışanları suya sabuna dokunmayan bu adamdan hoşlanmıyorlardı. Bu yüzden kalemine ve kişiliğine saygı duyan, haysiyetli gazeteciler istifa dilekçelerini sunarak bir bir gazeteyi terk ediyorlardı. Zaten aklı başında, keskin kalemli, usta gazetecilerden kurtulmak Mollazâde'nin en büyük hayaliydi. İstifa etmeyenleri de bir yolunu bulup görevden alıyordu. Nerede geri zekalı, korkak, yeteneksiz ve mıymıntı insana rastlasa hemen gazeteye davet ediyor, baş köşede oturtuyordu. Mollazâde'nin bu ilginç uygulamalarına tanık olanlar "tencere yuvarlanır kapağını bulur, herif kendisi gibilerle çalışabiliyor demek ki" diyerek alay ediyorlardı.

Nâzım, Mollazâde'nin ikiyüzlü değil, elli belki de daha fazla yüzlü olmasına alışmıştı artık. Onu dilim dilim doğrasalar da KGB'nin iç çamaşırlarını gazete sayfalarında açıp dökmeyeceğinden emindi. Ama Haspolad hâlâ görevinde olsaydı, KGB'nin kurduğu bu komployu korkmadan çekinmeden hemen açıklar, ipliğini pazara çıkartırdı. Ziyâd Kerimli'nin milletvekilliği ve yakasında taşıdığı sosyalist emek kahramanı madalyası da ona engel olamazdı. Şimdiye kadar sahtekarların yürüttüğü soruşturmanın durdurulması ve suçluların cezalandırılması için elinden geleni ardına koymazdı.

Yıllar önce Nâzım cami olayını, Nahçıvan savcısını, köy ve tarım işleri bakanını, belediye başkanını, yüksek mahkeme başkanını konu alan makaleler yazarak gazeteye gönderdiğinde, bir kere olsun arayıp sormadı "Bu yazdıkların nedir? Elinde bir delil var mı?" diye. Nâzım'ın bugün yazdıkları, yarın olduğu gibi, hiç sansüre uğramadan yayımlanıyordu. O günlerde gazete elden ele dolaşıyordu. Herkes gazeteye adalet divanı, hor görülenlerin, haksızlığa uğrayanların sığınağı diyordu. Mollazâde'nin geldiği günden beri, gazete ölmüştü. Okuyucular gazeteden yüz çevirmişti. Abonelerin sayısı on kat azalmıştı. Kalan aboneler de üstlerinin baskısıyla abone olan memurlar ve işçilerdi. Maaşlar ödenirken valilik ve belediyelerin emriyle bütün memur ve işçilerin maaşlarından bir miktar kesilerek, Cumhuriyet Gazetesine zorla abone yapılıyordu, gazete batmasın diye.

Nâzımın şimdiye kadar çalıştığı patronlarının en geri zekalısıydı Mollazâde. "Bu hiç bir işe yaramaz heriften ne zaman kurtulacağız acaba? Kendisi çalışmıyor, bize de fırsat vermiyor... Eh, ne yaparsın? İyi kötü sonuçta o bir genel yayın yönetmeni. Beğensen de beğenmesen de onunla çalışmak zorundasın."

Nâzım uzun uzun düşündükten sonra, Mollazâde'nin ağzını son bir kez aramak kararına geldi. "Bakarsın insafa gelir ve git ne yazarsan yaz der bana..."

Bu ümitlerle Nâzım Bakü trenine bir bilet alarak başkente hareket etti. Gazete yeni bir binaya taşınmıştı. Şehrin kalabalık semtinde bulunan tarihi binadan, inşaatı yeni tamamlanmış modern bir gökdelene geçmişti. Dışarıdan bakıldığında bu yapı parmak ısırtıyordu. Ama yine de bir şeyler eksikti sanki... Gazetedeki düzen, disiplin, çalışanlar arasındaki saygı ve anlayış Haspolad Hasanoğlu'nun çalıştığı eski binada kalmıştı sanki. O eski bina Nâzım'a bir mabedi hatırlatıyordu.

Her Bakü'ye gelişinde, tarihi binanın önünden geçiyor, durarak yıllarca kapılarını açıp kapadığı, pencerelerinden dışarıyı seyrettiği binaya bakarak, geçen yılların anılarına dalıyordu ve kendi kendine "ömrümün bir parçası, kalemimin ilk izleri, mesleğimin en verimli dönemi, Haspolad'ın şefkat ve huzur dolu sesi bu binanın duvarları arasında kaldı" diyerek iç çekiyor, hisleniyordu. Eski işyeri onun canı kanıydı sanki. Yeni binaya ise ısınamıyordu bir türlü. Üstelik Mollazâde'nin de bu odaların birinde oturduğunu düşününce, iyice keyfi kaçıyordu. Elinde olsaydı onun iğrenç suratını görmemek için yıllarca buralara uğramazdı. Ama çaresi yoktu. Bazen köprüyü geçene kadar ayıya dayı demek gerekiyormuş...

Nâzım kapının önünde iki kişiyle karşılaştı. Mollazâde'nin makam aracını kullanan Sarışın lakaplı şoför ve yanında yaşlı bir adam. Küstahlığı ile tanınan şoförün saçları gerçekten de sapsarıydı ve bu lakabı hakediyordu. Gazetenin kıdemli çalışanlarından olan Sarışın, şimdiye kadar dört beş genel yayın yönetmenine şoförlük yapmıştı. Nâzım'ı görünce sırıtarak önüne koştu ve iki eliyle onunla tokalaştı. Sonra da yüzünü geri dönerek arkada duran yaşlı adamı Nâzım'la tanıştırdı:

–Hacıtalip amca, dedi. Patronun babası. Bir aydan fazla hastanede yattı, iki üç gün önce de taburcu oldu. Bugüne kadar akrabalarında kalıyordu, şimdi de memleketine dönmek istiyor. Oğluyla vedalaşmaya gelmişti. Mollazâde bir taksiye bindir, otogara gönder dedi. Bineceği otobüsü kendisi biliyor.

Hacıtalip avurdu avurduna geçmiş, ayakta zor duran bir ihtiyardı. Yaşlılık ve hastalık onu iyice yıpratmıştı. Ömrünün sonuna yaklaştığı belli oluyordu. Azrail'in işleri yoğun olduğundan herhalde, adam hâlâ yaşıyordu. Başında kuzu derisinden yıpranmış, eski bir şapka, üzerinde ölçülerinden büyük ve yer yer yamalı olduğu görülen etekleri neredeyse dizlerine dek inen bir ceket vardı. Giydiklerinin nuh nebiden kalma elbiseler olduğunda şüphe yoktu. Belki de oğlunun eski kıyafetleriydi. Kareli gömleğinin boynu yıpranmış, astarı görünüyordu. Solgun ve tedirgin bakışları, yoldan hızla geçen arabalara dikilmişti. Sarışın, boş taksi gördüğünde yola fırlıyor ve elini kolunu sallıyordu. Geçen arabalar da "müşteri bekliyorum", "benzinim kalmadı", "mesaim bitti" anlamında işaretler yapıp durmadan yanından geçip gidiyorlardı. Sarışın küplere biniyor, taksi şoförlerine lanet okuyordu. Hacıtalib'in şansından binanın önünde gazete çalışanlarından birinin arabası durdu. Sarışın, tanıdığı sürücüye yaklaşarak onunla konuştu ve yaşlı adamı arabaya bindirdikten sonra cebinden çıkardığı on rubleyi sürücüye uzatarak:

–Bu amca genel yayın yönetmeninin babası, dedi. Rica etsem otogara kadar götürür müsün? Kendisi biraz rahatsız da, hastaneden yeni taburcu oldu. Arabayı biraz yavaş kullanırsan sevinirim.

Sürücüyü yaşlı adamın hastalığı, rahatsızlığı değil, alacağı para ilgilendiriyordu sadece. On rubleyi yaka cebine dürttü ve kontağı çalıştırdı...

Nâzım şaşkındı. Sarışına sordu:

–Baksana ahbap, Mollazâde'nin arabası burada boş durduğu halde, babasını başka arabayla niçin gönderiyor otogara?

Sarışın kurnazca sırıtarak omuzlarını çekti:

–Ben kim oluyorum onun işlerine karışacak? Kendisi bilir. Benim arabamla götür deseydi, ben zaten emir kuluyum, götürecektim. Ama madem taksi tut diyorsa, bana de baş üstüne demek kalıyor.

Nâzım elinde olmadan:

–Çok enteresan, dedi ve hayretle kafasını salladı.

Sarışın çenesini eğerek, damağından bir "çırt" sesi çıkardı ve Nâzım'a biraz daha yaklaşarak kısık sesle:

–Aslında Mollazâde arabasına acıdığından değil, karısından tırstığı için yapıyor bunu. Patronun bir karısı, aboov! Allah korusun! Düşmanıma bile öyle bir eş arzulamam. Herifin kafasında ceviz kırıyor. Kaç defa parmak sallayarak "hacıyı, macıyı arabaya bindirmeyeceksin" diye uyardı beni. "Adam ayakta zor duruyor, omuzlarından soluyor. Mikropları çocuklara bulaşır" diyor. Hanımefendi'nin dediğine göre, ihtiyar arabaya bindikten sonra salon leş kokuyormuş, onun da midesi bulanıyormuş...

Sarışın elindeki anahtarları atıp tutarak:

–Patronun bir kayınvalidesi var, abartmış olmayayım tam tamına yarım ton! Rus dişi atına benziyor. Yüzüne bakınca kusası geliyor insanın. Ama gel gör ki Mollazâde sırtında gezdirecek kadar hayran cadaloza. Halbuki öz babasını görünce suratını asıyor. Evlerine sık sık uğrarım. Babası onlara geldi mi evde cihan harbi başlar. Ama kayınvalidesi gelince, düğün bayram yapıyorlar.

Sarışın kasıntılı edayla sesini yükseltti:

–Elbiselerim unlu diye, değirmenci sanma beni. Bakma gazetede ayaktakımından olduğuma. Gerekirse turnayı gözünden vururum, diyerek boynunu gerdi. Bana ne ya! Kendileri bilir! İşte böyle birader.

Nâzım ağır ağır kafasını salladı:

–Anlaşılmıştır.

Sarışın elini çenesine koyarak:

–Birader söylediklerim aramızda kalsın tamam mı? Ne de olsa o bir patron. Sana söylediklerimi duyarsa yamultur beni. Aslında bir bok yapamaz, o yürek yok onda çünkü. Rüzgar olup yanımdan bile geçemez. Bir bilsen onunla ilgili neler bildiğimi! Ama yine de tedbirli olmakta fayda var... Bana ne ya?!

Nâzım baktı ki şoförün bir gözü de sürekli onun elinde ve cebinde dolaşıyor. Ona iki ruble uzatarak:

–Al bu parayı, içki alırsın. Bu arada sen de dikkatli ol! Bana anlattıklarını başka bir yerde sakın diline getirme, dedi ve acele adımlarla ana kapıdan içeriye girerek silinmiş ve cilalanmış merdivenlerle üst kata çıktı.

Mollazâde her zaman yana taradığı kalın saçlarını, kendi zevkiyle mi, yoksa berberin salaklığından mı bu sefer çok kısaltmıştı. Bu saç şekli onun yuvarlak suratını biraz daha iri gösteriyordu. Nâzım'ı görünce elindeki ahizeyi yerine koydu ve ağır ağır yerinden kalkarak, gönülsüzce tokalaştı. Kül tablasındaki sigarasını ağzına koydu ve solgun bakışlarıyla Nâzım'ı süzdü.

–Eveeet... İşlerin nasıl? Nahçivan'da ne var ne yok?

–Önemli bir gelişme yok. Olanlardan da zaten haberiniz var.

Mollazâde'nin kaşları çatıldı. Yüzünü yana çevirdi ve filtresine kadar yanan izmariti kül tablasında söndüre söndüre:

–Milletvekiline suikast eden teröristlerin akıbeti ne oldu?

–Milletvekiline değil, onun boş arabasına...

Cevap Mollazâde'yi açmadı. Küçük gözleri kısıldı ve özenle düzeltilmiş incecik bıyıkları terledi:

Öfkeyle:

–Ne demek istiyorsun sen? dedi.

–Gerçeği duyurmak istiyorum.

–Bunu nasıl yapmayı düşünüyorsun?

–Sizin ve yüz kişilik çalışanı olan gazetemizin desteğini arkama alarak.

Mollazâde'nin boş bakışlarına acı bir tebessüm yayıldı:

–Yazarlığınıza ve yeteneğinize diyeceğim yok, dedi. Ama bir gazetecide olması gereken iki önemli prensib sizde yok. Birincisi kurnazlık, ikincisi de gelecekte başına gelebilecek tehlikeleri öngörebilme yeteneği.

–Yanlış bir gözlem. Haksızlıkları içime sindiremiyorum, o kadar. Bunlar cehennem azabından da beter. Benim hissetiklerimi siz de hissetseydiniz, hakkımda bu tür yanlış yargılara varmazdınız.

–Siz hangi haksızlıktan bahsediyorsunuz be?

–Mesela şekerleme fabrikasının müdürüne suikast yalanını. Bu bir iftira!

–Yani bu kadar eminsiniz öyle mi?

–Evet! Adım gibi eminim.

–İddianızı ıspat etmeniz istenirse, ne yapacaksınız? Elinizde bir kanıt var mı? Şu anda boş konuştuğunuzun farkında değilsiniz her halde? Soruşturmayı yöneten general Nejat Zamanoviç telefon etmişti bana. Sizden de şikayet etti bu arada. Vali İsmailzade'nin odasında ileri geri konuşmuş, tartışmışsınız onunla. Bir genel yayın yönetmeni olarak, devlet yetkililerine karşı saygısızlık etmeyi yasaklıyorum size. Ben o generali tanırım. Dürüst ve çalışkan biri. Üst düzey devlet adamları ile arası çok iyi. Böyle biriyle tartışmak, söz dalaşına girmek size yakışmaz. Zaten er geç generale karşı kabalık ettiğinize göre, başımız belaya girecek.

Nâzım Mollazâde'nin söylediklerine cevap vermeden ayağa kalktı. Mollazâde elinin işaretiyle:

–Oturun, oturun! Dik kafalı olduğunuzu duymuştum ama bu kadar olduğunu bilmiyordum. Demek ki söylenenler gerçekmiş. Doğrusunu isterseniz böyle devam ederse, sizinle beraber çalışamayacağız.

Nâzım kinaye ile sordu:

–Sizce dünyada kaç insan yaşıyor?

–Saymadım. Bu saçma sorularınıza cevap verecek vaktim yok benim, diyerek Mollazâde çıldırdı.

Nâzım:

–Yer yüzünde milyarlarca insan yaşıyor. Düşünsenize! Bu insanlar sizin gazetenizde çalışmadan da para kazanıyor ve geçimlerini sağlıyorlar. Enteresan değil mi?

Mollazâde ona indirilen darbe'nin karşsında acziyetini ifade edercesine masanın arkasında küçüldü sanki. Solgun ve küçük gözleri kalın kaşlarının altındaki uzun kirpiklerinin arasından güçlükle görülüyordu. Yaktığı ikinci sigarayı bir iki defa içine çektikten sonra:

–Tekrar ediyorum! dedi, bugünkü konuşmamızdan sonra beraber çalışmamız artık imkansız. Bence bu konuda iyice düşünün ve kararınızı verin.

Nâzım'ın sert yüzüne istihza dolu gülümseme yayıldı:

–Yaşadığımız devirde yetki sahibi olmak oluklu bir kılıç sanki. Bu kılıç kimin eline geçse, karşısında onurlu ve mağrur kişi bile olsa, er geç kendine baş eğdirecektir. Lakin benden bunu beklemeyin! diyerek ayağa kalktı.

Mollazâde'nin sigarayı tuttuğu eli titredi:

–Haddinizi aşıyorsunuz!

Nâzım:

–Size cevap vermek isterdim ama lüğatimizden uygun bir sözcük bulamıyorum, diyerek hiddetle Mollazâde'nin odasını terketti.

Genel yayın yönetmeniyle, muhabir arasında geçen gergin dialogun etkisinden zaten sigara dumanıyla kaplı olan odanın havası, daha da ağırlaştı. Mollazâde kapıldığı düşüncler selinden kurtulamıyordu. Her şey bu kadar kolay olsaydı, bir gün bile beklemez alırdı onu görevden. Bir bahanesini bulup onu istifaya zorlardı. Ama dile kolay... Ya Nâzım itirazda bulunur, Mollazâdeyle kavgaya girişseydi? Dişiyle, tırnağıyla büyük sıkıntılara katlanarak bu mesleğin zirvesine ulaşmış, kararlı ve sert bir gazeteciyle polemiğe girebilir miydi? Mollazâde'ye engel olan da buydu işte. Şimdilik sabırlı olmak, onu sorunsuz bir şekilde gazeteden uzaklaştırmanın yollarını aramak gerekiyordu.

42

...Nâzım Mollazâde'nin hiç değişmediğine ve onun korkak olduğuna emin olduktan sonra, bin pişman geri döndü. Akşam trene binerek, görev yaptığı Nahçıvan'a hareket etti. Buta istasyonu, Şirvan, Mil, Muğan ovaları... Yıllar önce trenin üstünde yaptığı seyahat... Uyuyakalarak Mincivan istasyonunda uyanması ve rayların üzerinden elindeki ağır bavulla Ekeri istasyonuna doğru yürürken sınır muhafızları tarafından durdurularak sorgulanması... Nâzım geçip giden günlerin hatıra defterini karıştırıyor, bir zamanlar bu yollarda başından geçenleri gözünün önüne getiriyordu. Rahat vagonun huzurlu kompartımanında acı ve tatlı hatıralar, Mollazâde'yle giriştiği sert polemik, onu takip eden uğurlu ve uğursuz insan kaderleri Nâzım'ı rahat bırakmıyordu. Rayların üzerinden yuvarlanan tekerleklerin yeknesak tıkırtısı, sonraki istasyona yaklaşıldığını haber veren ve karanlık gecenin sessizliğini delen ıslık sesi, onu daldığı karmakarışık düşüncelerden ayıramıyordu. Gözlerini kapayıp azacık uykuya dalınca, hemen kağıt-kaleme sarılıyor, Tahmiraz Tahirov'a yapılan haksızlığı bütün çıplaklığı ile betimliyor, yazısındaki her şeyin gerçeğe uygun olup olmadığını defalarca kontrol ediyor, daktiloda yazıldıktan sonra makaleyi özel bir zarfa koyuyor, aceleyle gazete genel merkezine yolluyordu. Bir kaç gün sonra da... Şube müdürü onu arıyor ve genel yayın yönetmeninin makaleyi beğenmediğini bildiriyor. Mollazâde makalenin altına itiraz gerekçesini yazarak Nâzım'a iade ediyordu. Nâzım kan ter içinde uyanarak fırladı yerinden. "rüyaymış demek ki..." diye düşündü ve kendinde bir hafiflik hissetti. Ve konforlu kompartımanının küçük penceresinden asılı olan beyaz perdeyi aralayarak dışarıya baktı. Gecenin derin karanlığında hiç bir şey görünmüyordu. Bazen uzaklarda parlayan elektrik lambalarının ışıkları birden göze çarpıyor ve hemen kayboluyordu.

Tren Nâzım'ın görev yaptığı özerk cumhuriyete vardığında, sabahın ilk şafakları söküyordu. Tren istasyonunun arkasındaki otoparkta müşteri bekleyen taksiciler, derli toplu, takım elbiseli, kravatlı ve elinde çanta tutan yolcuları görünce surat asıyor, sepetli, bavullu müşteri adayların önüne ise güleryüzle koşarak adeta yalvarıyorlardı:

–Arabam sıfır!

–Nereye istersen götüreyim seni.

–Ücreti değil, ne verirsen ver. Fazla para almakla işim olmaz benim.

Uzun boylu, atletik vücuda sahip, temiz kıyafetli taksi şoförü Nâzım'a yaklaşarak, salonunda üç kişinin oturduğu "Pobeda" marka arabasını işaret ederek:

–Bir kişilik yerim boş, dedi. Gidecekseniz, buyurun oturun.

Nâzım hiç bir şey söylemeden düşünceli düşünceli arabaya doğru adımlayarak, bir kapısı açık olan "Pobeda"nın arka koltuğuna, iki kişinin yanına oturdu. Son müşteriyi de bulan şoför'ün keyfine diyecek yoktu. Neşeli halde direksiyona geçti, sık sık kornaya basarak düzensiz park eden otomobillerin, sağa sola koşturan yayaların arasından güçlükle sıvışarak şehir merkezine doğru ilerledi. İlerideki köşeden sola dönerek, açıklığa çıktığında şoför hızı biraz da artırdı ve yanında oturan yolcuya yöneldi:

–Şaban hoca!

–Efendim!

–Komşu ya! Kaç gündür göremiyorum seni. Belli ki son gelişmelerden haberin yok senin. Bu aralar şehir karmakarışık, diyerek şoför çukurlu ve bozuk asfalttan dikkatini ayırmadan anlatmaya koyuldu. Şimdilik yedi kişiyi atmışlar içeriye. Bazılarını geceleyin, hiç bir şey sormadan, etmeden yatağından alıp götürmüşler. Azacık kuşkulandıkları adamları teker teker acımadan tutukluyorlar.

Mütevazı giyimli, hal ve hareketlerinden ağırbaşlı, munis birine benzeyen Şaban hoca yaşına uygun halim bir sesle:

–Haklısın uzun zamandır yoktum şehirde, ama olup bitenlerden az buçuk haberim var, dedi. Tahmiraz Tahirov'un Ziyad Kerimli'ye düzenlediği suikastten bahsediyorsun herhalde?

–Komşu, bu aralar şehirde öyle dedi kodular dolaşıyor ki, insanın aklı hayali duruyor. Herkesin dilinde aynı mevzu. Nereye gidersen git, her yerde suikast konuşuluyor. Böyle devam ederse, korkarım bizi de... Herkes bunun bir komplo olduğunu ve Tahmiraz'ın iftiraya uğradığını düşünüyor. Ziyad Kerimli üç harfli örgütte çalışan general arkadaşının yardımıyla kurmuş bu tuzağı.

Şaban hoca gülümsedi:

–Üç harf ne? Anlayamadım.

Şoför kurnazca sırıttı ve çok bilmiş bir edayla:

–KGB, dedi. Bunu tahmin etmek bu kadar zor mu yani? Kerimli'nin general arkadaşı, KGB'de başkan yardımcısı. Ziyad Kerimli ile yıllardan gelen dostlukları var. Söylenenlere göre oldukça samimiler, aralarından su bile geçmiyor. Herkes bu düzenbazlığın generalin icadı olduğunu düşünüyor.

Arabadakiler birbrilerinden çekinerek susuyorlardı. Salona ağır bir sessizlik çökmüştü. Şaban hoca küçük ve dar salonun ağır havasını değiştirmek için ön camı azacık indirdi. Taze sabah meltemi salonu doldurdu. Şaban hoca soğukkanlılıkla:

–Ağzı olan konuşuyor, dedi. Çok muammalı bir olay bu, her hangi bir tahminde bulunmak çok zor. Tahmiraz'ı yıllardan beri tanırım, öğrencimdi bir zamanlar. Şu anda da iki çocuğuna ders veriyorum. Oldukça başarılı bir öğrenciydi. Hatta sınıfın en çalışkan ve zeki öğrencisi olduğunu da söyleyebilirim. Ama çok inatçıydı işte, asla caymazdı sözünden. Serkan isimli bir sıra arkadaşı vardı. Hep takılırdı Tahmiraz'a "bu herifin kafası derin bir kuyu, içine düşen şeyi zor çıkartırsın" derdi. Bu huyu yüzünden çok azar işitti benden. Asla yalan söylemezdi, çok dürüsttü. Kaç kere nasihat ettim ona. Tahmiraz vazgeç bu inatçı huyundan, dedim. Aksi taktirde zaman gelir sıkıntısına katlanırsın. Dinlemedi

beni... Son zamanlarda irtibatım yoktu kendisiyle. Ara sıra veliler toplantısında görüşüyorduk sadece.

Şoför Şaban öğretmen'in bu sözleri üzerine:

–Ben de onu uzaktan tanırım, dedi. İnsanlardan duyduğum kadarıyla, kötü biri değilmiş. Kimsenin de işine karışmazmış.

Şaban öğretmen:

–Evladım, bu devirde rahat yaşamak için iyi insan olmak yetmiyor işte, dedi. Gerektiğinde aklını da kullanacaksın. Tahmiraz ne diye Ziyad Kerimli'ye karşı çıktı ki? Her kes biliyor Kerimli'nin kim olduğunu, namı memlekete yayılmış. Ne de olsa o bir milletvekili, sosyalist emek kahramanı. Bahsettiğin general değil de, bir başkası olsaydı, yine aynı şeyi yapar, Ziyad'ı savunur, ona yardım ederdi. Tahmriaz'ı kim tanıyor yahu? Kimse! Onun sıkıntıları, dertleri kimin umurunda? Aklı başında olan adam çocukla, anne-babasıyla, öğretmenleriyle, deliyle ve zenginlerle tartışmaz. Başına gelenlerden Tahmiraz'ın kendisi sorumlu, şu bu değil.

–Ah hocam ah! Ayıptır söylemesi konuşmalarınızı dinledikçe gülesim geliyor valla. Ben de lise birden terk ettim okulu. Lütfen yanlış anlamayın ama okulda bana okuttuklarınızla, hayatta gördüklerim arasında kocaman bir uçurum var. Herşey kitaplarda yazıldığı gibi tozpembe olsaydı, sorun olmazdı tabii. O zaman kurtlarla koyunlar aynı tarlada kardeşce geçinip giderlerdi. Bu devirde her şey çok değişti hocam, çook! Herkes biliyor Tahmiraz'ın suçsuz olduğunu, kimseye kurşun sıkmadığını. Ama gel gör ki Tahmiraz'ın kayınpederi, kardeşi, eniştesi bile onun aleyhinde ifade veriyor, cinayeti sen işledin diyorlar. Utanmadan, sıkılmadan Tahmiraz Ziyad'ı öldürmek istedi diye yazmışlar ifdadelerinde. Buna ne dersiniz?

Öğretmenin mülayim çehresine hafif kırmızılık çöktü:

–Evladım ben savcı olmadığım gibi, cinayetin işlendiği sırada Ziyad'ın yanında da değildim. Sizin söylediklerinizse birer farziyedir. Cinayet soruşturması sırasında ya da mahkemede farziyelerin hiç bir bağlayıcılığı yoktur. Bütün iddialar somut delillere dayanmalıdır. İnsan çiğ süt emmiştir, her şey olabilir diyorum ben. Ya Tahmriaz gerçekten de suçluysa?

Deminden beri Nâzım'ın yanıda sessizce oturan biraz kilolu yaşlı kadın, barut dağarcığı gibi parladı:

–Tahmiraz'ın akrabaları aleyhinde şahitlik yaptı diyorsunuz! Onları bunu iten, yalancı şahitliğe zorlayan birilerinin olduğunu hiç mi düşünmediniz? Niçin gerçeği dile getirmekten korkuyorsunuz?! Yoksa kaynatası, kardeşi, eniştesi Tahmiraz'a iftira atacak kadar nefret mi ediyorlar ondan? Kıldığım namaza yemin olsun, bunların hepsi hokkabazlıktır. Er geç adalet yerini bulacaktır göreceksiniz. Ben de bugün varım, yarın yokum. Bırakın beni bu sözlerime göre tutuklasınlar, kimseden korkmuyorum. Ama siz korkuyorsunuz işte! O üç harf dediğiniz, beni tutuklasa ne yazar? Arpaya katsalar at yemez, kepeğe katsalar it. İşte buraya yazıyorum! Gerçek ortaya çıkınca siz de göreceksiniz haklı olduğumu. Mazlumun Allahı var demişler! Söylediklerimde yanılırsam, bu yaşlı halimle köpek gibi ulumaya hazırım.

Zehra nine içini döktükten sonra, damarları çıkmış kansız parmaklarıyla çapraz kırışlar konmuş yüzüne dökülen ak saçlarını başına örttüğü kalın şalın altına sakladı ve hiddetle devam etti:

–Bakmayın siz Zehra teyzenin okuma yazma bilmediğine. Ben de dünya görmüş kadınım. Dört oğul yetiştirmiştim, hepsi de çınar gibi maşallah. Ama hiçbirisi yok bugün yanımda. Allah Hitler'i cayır cayır cehennemde yaksın. Hepsini savaşta kaybettim. Ne öldükleri biliniyor, ne yaşadıkları. Şimdi de bu tür haksızlıkları gördükçe, geniş dünya bana dar geliyor. Sanki toprak kayıyor ayaklarımın altından. Öyle bir dönemde yaşıyoruz ki evladım, suçsuz insanlara durup dururken bin bir türlü işkenceyi yapıyorlar. Kanunlar da, adalet de onların elinde değil mi? İstedikleri zaman beyaza kara, karaya beyaz diyebiliyorlar. Aslında kanunları ilk önce kanunu yapanların kendileri ihlal ediyor. Tahmiraz'ın ne suçu var evladım? Onu tanımıyor muyum sanki! Dede babadan yılların komşularıyız. Tahmiraz koskoca fabrikatöre kurşun sıkacak kadar beyinsiz adam mıdır? Farzı muhal sıktı diyelim, niçin isabet etmemiş peki? Vallahi gülesim geliyor ha!

Zehra teyze giydiği kolsuz kürklü yeleğinin eteğeni geriye çekerek sağ tarafa döndü ve Nâzım'a hitaben:

–Yanlış mı konuşuyorum evladım? diye sordu. Mesleğin nedir bilmiyorum ama boy posundan iyi bir işin olduğu belli.

Nâzım hafif tebessümle cevap verdi:

–Bu konuda hiç bir şey söyleyemem teyze. Ben de sizin gibi sağdan soldan duyduklarımla yetiniyorum.

–Eveet. En iyisini sen yapıyorsun oğlum, zeki adamsın! Duymadım, görmedim, bilmiyorum... Bundan daha iyisi düşünülemez. Beni sokmayan yılan bin yaşasın dedikçe, kazasız belasız yaşarsın. İnşallah bana kızmıyorsun evladım, ne de olsa büyüğünüm. Evet açıksözlüyüm, lafı insanın yüzüne karşı söylerim. Senin gibi okumuş, makam sahibi insanlar suya sabuna dokunmadıkları için başımıza geliyor bunlar. Nereye baksan, her yerde zulüm, adaletsizlik, haksızlık var.

Şoför direksiyonu kırarak:

–Zehra teyze ama da konuştun ha! Bravo sana be! dedi ve sırıtmaya başladı.

Zehra teyzenin solunda demiden beri sesini çıkarmadan oturan orta yaşlı adam, şoförün bu lafına kurnazca güldü. Şaban hoca ise farklı düşüncelere daldığından, onların konuşmalarına aldırmıyordu. Araba şehire girince konu değişti. Şoför kimi nerede indireceğini sordu. Şaban hoca:

–Önce Zehra teyzeyi indirelim, dedi.

Yaşlı kadın öğretmen'in teklifinden memnun kalarak:

–Evet, bizim ev şehrin girişinde zaten, dedi. Sabir sokak, 97'de otruyorum. Sabahtan beri konuştuğumuz Tahmiraz'la kapı komşusuyuz. Adamın önceleri muhteşem, dayalı döşeli evi vardı. Her hatırladığımda yanıp tutuşuyorum, fenalık geliyor bana. Tutuklandıktan sonra karısı elinde avucunda ne var, ne yoksa sattı, nakite dönüştürdü. Yalnız o para da yetmedi adamı hapisten kurtarmak için. Kadın derin bir ah çekti, bu devirde ayağın kaymasın, yere düştün mü kimse sana yardım eli uzatmaz çünkü. Herkes aman bana bir şey olmasın diyor. Ah Ziyad, Ziyad... Ne evler yıktı, ne kapılar kapattı o deyyus... Şaban öğretmen de Ziyad ünlü adamdır, zengindir diyor. Dur hele! Yeryüzünde yakan varsa da, göklerden de bir bakan var! O her şeyi görüyor! Ziyad gibi zalimlerin sonu muhakkak hüsran olacak.

Şoför endişeli bir esle:

–Zehra teyze, dedi. Sıftayı bile yapmadım, ne olur sabah sabah başımı derde sokma. Her ağacın altında bir ajan var, ondan sonra sürüm sürüm süründürürler beni. Bu taksiyi alana kadar kaç kişinin önünde diz çöktüm bir bilsen! Şimdiye kadar müdüre ödediğim parayı da geri kazanamadım. Bu şehirde ite bile borcum var. Kazancımın çoğu da borçlarıma gidiyor. Bu dört tekeri de elimden alsalar mahvolurum. Zar zor geçindiriyorum ailemi...

Zehra teyze.

–Tamam, tamam. İniyorum zaten, kurtuluyorsunuz benden. İşte şu kapının önünde dur, dedi. Evimiz burası. Yanımızdaki de Tahmiraz'ın evi. Belli oluyor değil mi? Suyu tükenmiş değirmene benziyor.

Arabada oturan herkes Tahmiraz'ın fazla büyük olmayan bahçesine ve bir kaç kurumuş ağacın çevrelediği iki katlı evine ilgiyle bakıyordu. Bakımsız kalan elma ve armut ağaçlarının yaprakları sararmış ve dökülmüştü. Penceresine tül perde asılmış alt kattaki odadan akordeon'un yanıklı sesi duyuluyordu. Zehra teyze eşyalarını toplayarak:

–Tahmiraz'ın Bakü'de okuyan oğlu çalıyor, dedi. Geçen sene biraz para biriktirerek çocuğu Bakü'ye gönderdiler. O da gitti üniversiteyi kazandı. Babası tutuklandıktan sonra okulu bıraktı, geri döndü. Sabah akşam o aleti elinden düşürmüyor. Her duyduğumda akordeon'un sesini, içim parçalanıyor. Zaten bu yüzden ikide bir akrabalarıma gidiyorum ya. İnsanın ruhu daralıyor evde. Karısı da Tahmiraz içeri girdikten sonra zayıfladı, yatak hastası oldu. Allah düşmanıma bile çektirmesin böyle çileyi. İftiradan beter dert yok evladım. Hadi hoşçakalın, diyerek Zehra teyze parmakları titreye titreye elindeki parayı şoföre uzattı. Lanet olası römatizma da yapışmış yakamdan, bırakmıyor. Adım atamıyorum yahu...

Kadın söylene söylene Sabir 97 yazan evin kapısından içeriye girdi.

Taksi ilerideki köşeye vardığında hızla sağa döndü ve bir süre ilerledikten sonra durdu. Ön koltukta oturan öğretmenle, arkada oturan çelimsiz ve suskun yolcu da indiler. Arabada tek yolcu Nâzım kalmıştı. Şoför yüzünü ona dönerek:

–Evet emmoğlu, sen nerede ineceksin? Adresi söyle bakalım.

–Puşkin sokak, 92.

–Anladım, anladım. Kırmızı kerpiçten yapılmış üç katlı apartmanı diyorsun. Geçenlerde anahtar teslimi yapıldı ev sahiplerine. Hayırlı uğurlu olsun. Güzel apartmandır.

–Teşekkür ederim.

Sürücü boynunu uzatarak dikiz aynasındna Nâzım'a ilgiyle baktı:

–Yanılmıyorsam daha önce de binmiştin arabama, değil mi? O sıralar caminin yanındaki eski apartmanda oturuyordun.

–Haklısınız.

–Sorması ayıptır, ne iş yapıyorsun emmoğlu?

–Basın alanında çalışıyorum.

Şoför dünya umurunda değilmiş gibi sırıttı. Kendine has iyimserlikle konuşmaya devam etti:

–Desene... Şundan bundan yazıp duruyorsunuz demek ki...

Nâzım gülümsedi ama cevap vermek istemedi taksiciye.

Şoför hafızasının derinliklerine dalış yaparak kaşlarını çattı.

–Evet, evet! Sizi bir kaç defa bizim gazete binasının önünde görmüştüm.

–Olabilir.

Şoför espiriyle:

–Bana bak emmoğlu. Başıma ne gelirse hep dilimin yüzünden gelir. Çünkü her zaman aklımda olanı söylerim. Darılsan da, kırılsan da polislere ve basın mensuplarına güvenmediğimi söylemeliyim sana. Mesela arabada konuşulanları biraz da abartarak hakkımda yazı falan yazmayasın ha! Ayvayı yerim o zaman, dedi ve kuşku dolu gözlerle aynadan Nâzım'a baktı.

Nâzım sessizce gülüyordu. Şoför tekrar omuzunun üzerinden ona yöneldi:

–Kusuruma bakma birader. Sizi herkesten önce indirmeliydim aslında. Bana dargın değilsiniz inşallah?

–Siz doğru olanı yaptınız. Önce yaşlılara, sonra da öğretmenlere saygı gösterilmeli. Onlar bunu hakediyorlar.

Şoför bu cevap karşısında memnuniyetini ifade ederek gülümsedi.

–Size bir soru sorabilir miyim?

–Buyurun!

–Demin konuştuğumuz konu hakkında siz ne düşünüyorsunuz?

–Hangi konu?

–Tahmiraz'ın sözde Ziyad'ı öldürmek istemesi. Bana hiç de inandırıcı gelmiyor mesela. Şoför yüzünü ekşiterek, kafasını salladı. Bir tek ben değilim böyle düşünen, herkes Ziyad ve general Tahmiraz'a tuzak kurdu diyor.

Nâzım:

–Bu cinayetin soruşturması sonuçlanmadığı için, ben bu konuda hiç bir şey söyleyemem. Soruşturma devam ediyor ve önümüzdeki günlerde mahkeme başlayacak. O zaman bana verdiğiniz bütün soruların cevabını bulacaksınız. Şimdiden kafa yormaya deymez.

Şoför:

–Haklısınız aslında, dedi ve tereddütle ekledi, ben liseden terkettim okulu, sizse okumuş adamsınız. Gazeteciler herşeyi herkesten fazla biliyorlar, böyle bir üstünlüğünüz de var yani. Bakmayın siz Ziyad Kerimli'nin yakasındaki madalya ve nişanlara. Heryerde de sözü geçen şerefsizin tekidir. Eskiden Tahmiraz'la aralarında bir tartışma yaşanmış, bugünse ondan intikam alıyor. Üniversite'de aynı sınıfta okumuş ve aynı kıza aşık olmuşlar. Valla kesin bilmiyorum, ben de dedikoduların yalancısıyım. Soruşturma, mahkeme diyorsunuz da, ben pek ümitli değilim ama. Ziyad Kerimli ne derse, polis de, savcılık da, mahkeme de onu yapacaktır. Canım bu ülkede yasaları takan mı var?

Şoför Nâzım'ın yarasına bastı sanki. Dün Mollazâdeyle arasında geçen gergin diayloğu hatırladı. Hayalinde tekrar onunla karşı karşıya durmuştu sanki. Mollazâdeyle tartışmaya başladı. Ve o sırada şoförün sesi duyuldu:

–İşte geldik, Puşkin 92, diyerek üç katlı kırmızı kiremitten inşa edilmiş apartmanın önünde frene bastı. Taksi durunca Nâzım ileri geri sallanarak hayallerinden sıyrıldı. Kapıyı açarak elini cebine soktu. Taksici samimi ve sevecen bir ses tonuyla:

–Benden olsun, diyerek para almak istemediğini söyledi.

Nâzım:

–Bu sizin özel arabanız olsaydı kabul ederdim belki de. Ama kullandığınız bir taksi. Allah bilir patronunza hergün ne paralar ödüyorsunuz.

Taksici ısrarla:

–Nîmet sizden para aldığımı duyarsa külümü göklere savurur, dedi. Onun huyunu bilmiyor musunuz sanki?!

Nâzım şaşkınlıkla gözlerini kıstı.

–Nîmet kim ya?

–Güya tanımıyorsunuz öyle mi? Sık sık görüştüğünüz meslektaşınız var ya. Nîmet Recepli'yi diyorum. Akrabayız onunla. Sizden çokca bahsetti bana. Kim olduğunuzu biraz geç anladım, kusura bakmayın. Biraz da ileri geri konuştum galiba.

–Önemli değil. Meslektaşımın akrabası olduğunuz için aslında size paranın iki katını ödemem lazım, diyerek elindeki on rubleyi şoföre verdi ve paraüstünü beklemeden taksiden indi.

43

Nâzım küçük odasında sigarayı sigraya tutuşturarak, Nahçivanda'ki sanayi kuruluşlarıyla ilgili makale yazmaya çalışıyordu. Sık sık kalemini masanın üzerine bırakarak elini yanağına dayıyor ve Tahmiraz Tahirov'u düşünyordu. Çelişkili dedi kodulara ve söylentilere neden olan bu muaamalı olay, zihnini meşgul etmeye devam ediyordu günlerdir. Nîmet Recepli her zaman yaptığı gibi odanın kapısını çalmadan açtı ve dudağında piposu vakarla içeriye geçti. Ezberlediği lafla başladı konuşmaya:

–Baba! Şaştım ben bu işe, dyerek Nâzım'a yakın olan sandalyelerden birini altına çekti.

Nâzım daldığı düşüncelerden ayrıldı ve moral bozukluğunu belli etmemeye çalışarak suni tebessümle:

–Hayorla Mirza? diye sordu. Yeni haberlerin mi var?

–Duymadın mı?

–Hayır. Neyi duyacaktım ki?

Mirza baş parmağının ucuyla piposunun sönmek üzere olan külünü karıştırarak:

–İbiş Allahyarlı, KGB'nin Nahçivan amirini de görevinden aldılar. Generalle anlaşamamış galiba...

–Olabilir...

–Olabilir de ne demek? Oldu bile! Yerine ağzı süt kokan bir deklikanlıyı atamışlar. General'in akrabası olduğu söyleniyor. Daha önce Merkez Komitede çalışıyormuş.

Nâzım daldı ve kendi kendine:

–Çok enteresan, dedi.

Nîmet Recepli sordu:

–İbiş Allahyarlı'yı tanır mıydın?

–Fazla samimiyetimiz yoktu.

–Ama ben onunla yakındım, aramız çok iyiydi. Çok güveniyordu bana. Sıkılınca hep yanıma gelirdi. Ara sıra söylenip duruyordu bu iş bana göre değil diye. İstihbaratta yirmi yılın üzerinde ömür tükettim, yine de bu ortama alışamıyorum diyordu. Cebinde ne zaman baksan mushaf taşırdı. Yalnız benim dışımda kimse bilmiyordu bunu. Bir keresinde takıldım ona, yoldaş Allahyarlı, mesleğinizle dini inançlarınız hiç örtüşmüyor dedim. İçerledi bu lafıma. Böyle konuşma Mirza, ben işimde de dürüstüm dinimde de, dedi. Zaten dini duyarlılığım olmasaydı, bu görevimi suiistimal ederdim.

Nîmet'in samimiyet ifade eden bakışları birden bire solgunlaştı. Üzgünce ve endişeyle Nâzım'a bakarak:

–İbiş bana herşeyi olduğu gibi anlattı, dedi. İşten ayrıldığı gün akşam evine gittiydim. Aslında onu ziyaret etmek gibi bir niyetim yoktu ama kendisi davet etmişti. Çok üzgün görünüyordu. Onu Nahçivan amirliyinden almakla da yetinmeyecekler, istihbarattan uzaklaştırmayı düşünüyorlar galiba. Yönetim mahkemenin sonuçlanmasını bekliyormuş. Mahkeme tutuklama kararı çıkartırsa, İbiş'in kariyeri de son bulacak. Aslında işsiz kaldığı için pek tasalanmıyor. Onu tek rahatsız eden suçsuz bir insanın hüküm giyeceğidir. Fabrikatörün oyununu bozamadığı için üzülüyor. O da bizim bildiklerimizi biliyormuş. Amirlerine böyle bir suikastin olmadığını, Tahmriaz'ın iftiraya uğradığını söylemiş. Elinde rahmetli bekçinin ölmeden önce kendisine verdiği ifade varmış.

Nîmet susarak cebinden kibrit çıkardı ve sönmek üzere olan piposunu tekrar yaktı. Nâzım elini çenesine koymuş, dikkatle onu dinliyordu. Nîmet zar zor tutuşturduğu piposunu bir iki defa emdikten sonra konuşmasına devam etti:

–Konuştum biraz İbiş'le, serzenişte bulundum. Düşenle beraber sen de düşmek istiyorsun dedim. Ama bu çok yanlış! Tahmriaz'ı öyle bir tuzağa düşürmüşler ki, zor kurtulur. Boşver, başını belaya sokma. Kahramanların devri bitti artık. Çoluk, çocuğun var, bari onları düşün.

Mirza Nâzım'ın yüzüne dikkatle bakarak:

–Bana nasıl bir cevap verdi biliyor musun?

Nâzım susuyordu.

–Senden bu lafları duymak beni kahretti Mirza. Otuz yılı aşkın süredir basın alanında çalışan, doğruyu yanlıştan ayırmasını bilen, dürüst ve namuslu bir insanın, üstelik de saygı duyduğum birinin bu şekilde duyarsız ve vurdumduymaz olabileceğini tahmin edemezdim, dedi. Senin söylediğin gibi suya sabuna dokunmamayı hayatımın prensibi edinseydim, kaybettiklerim, şimdiye kadar kazandıklarımdan çok daha fazla olurdu aslında. Generale başüstüne diyerek Tahmiraz'ın suçlu, Ziyad Kerimli'nin ise suikast kurbanı olduğunu ben de onaylasaydım, zavallının dosyasını yalancı şahitlerin ifadeleriyle kabartsaydım, apoletlerimdeki yıldızların sayısı da çoğalır, koltuğumda ise daha sağlam otururdum. Belki de bir iki amirimin gözdesi olurdum. Oysa butün bunların iftira, hokkabazlık olduğunu bilen binlerce insan lanetleyecekti beni. Elini omuzuma koydu ve Mirza dedi, halkın nefreti ve gazabı bir insan için en büyük cezadır, bunu asla aklından çıkarma.

Mirza gülümsedi:

–Bu sözlerimden dolayı pişman oldum, hatta özür bile diledim ondan.

–İstihbaratta onun kadar dürüst insanlara ender rastlanır, dedi Nâzım. Bunları duyduğum iyi oldu. Ne yazık ki fazla samimiyetimiz yok onunla. Onun gibilerinin önünde baş eğmek lazım.

Nîmet:

–Benden en ufak bir sırrı olmaz, dedi. Geceyarısına kadar sohbet ettik. Sadece bir iki kişi gelmişti onu Bakü'ye uğurlamaya. Devlet yetkililerinden kimseyi göremedim peronda. Yalnız komşuları vardı. Ayrılırken doldu gözleri. Beni bir kenara çekti, üzülme Mirza dedi, hayatta olur böyle şeyler. Adalet geç gelir, güç gelir. Allah'tan ümit kesilmez. Ona güven yeter, kazanan taraf sen olacaksın.

Nîmet konuşmasını bitirdikten sonra kendine has iyimserlikle:

–Baba! Şaştım ben bu işe! dedi ve uzun süre sustu.

Nâzım Mirza'nın sözlerinin etkisinde kalarak derin hayallere dalmıştı. Sigara tiryakisi olmasa da, ağır makaleler yazarken veya aşırı sinirli olunca sigaraları peş

peşe yakardı. Nâzım bir Kazbek tutuşturarak dumanı akciğerlerine çekti. Daha sonra dikkatini Nîmet'in yüzünde konsantre ederek:

–Mirza bir kaç gün yoktum burada, iş seyahatindeydim. Bu yüzden bazı gelişmelerden uzak kaldım. Güvendiğim, inandığım bir meslektaşım, sırdaşım olduğun için söylüyorum sana bunları, yanlış anlama. İbiş'in görevinden alındığını söylüyorsun, büyük ihtimal beni de aynı son bekliyor. Tahminlerimde zor yanılırım. Bunu bildiğim halde Tahmiraz'a yapılan haksızlığı nasıl unuturum ben?Bir şeyler yapmam gerekmiyor mu? Söylemesi çok zor, inan ki baş edemiyorum kendimle. Kasetler evimde boşu boşuna duruyor. Neden? Emin Tahmiraz her gün lanetliyor beni. Belki de bir gün mutlaka Ziyad'ın maskesini düşüreceğime dair inancı tükenmedi hâlâ. Ben bir gazeteciyim ve bir iftira kurbanı benden yardım bekliyor. Bense kılımı bile kıpırdatmıyorum. Güce gündüz takip ediyor beni onun gölgesi. Düşünceler rahat bırakmıyor peşimi. Bir gazeteci olarak doğru bildiğim bir konuda makale yazamıyorsam, bu cesaret yoksa bende, kalemimi kırsam daha iyidir. Acizliğin itirafı da erdemdir sonuçta.

Telefon çaldı. Nâzım ahizeyi kaldırdı. Nahçivan parti komitesi yetkilisiydi arayan. Nâzım bugün parti merkezinde yapılacak olan genel toplantıya davet ediliyordu. Telefonu kapatarak saatine baktı ve ayağa kalkarak:

–Ayda yılda bir namaz, onu da şeytan koymaz, dedi ve kafasını salladı üzüntüyle. Hadi gidelim Mirza, toplantıya çağırıyorlar beni. Biliyorsun, gazetecilerle uğraşmak bunların en büyük zevki. Geç kalırsam bunu da bahane ederler. İnşallah bir gün kaldığımız yerden devam ederiz sohbetimize...

Nahçıvan parti komitesinde, geniş bir toplantı yapılıyordu. Nahçıvan Özerk Cumhuriyetinin bütün şehir, ilçe ve kasabalarından gelen temsilcilerin oturdukları yumuşak sandalyelerin arasına kenarları nakışlı kilimler serilmişti. Protokol sırasında KGB generalinin de oturduğu Nâzım'ın dikkatini çekti. Misafir olarak davet edilmişti bu oturuma. Generalden bir sandalyelik mesafede Ziyâd Kerimli oturuyordu. Sık sık eğilerek generalin kulağına bir şeyler fısıldıyor, sonra da doğrularak hayatından memnun, mutlu bir insanın halet-i ruhiyesi içinde sağa sola dönüp durdukça, yakasındaki beş köşeli Kızıl Yıldız madalyası ve diğer madalyaları tavandan asılmış avizelerin gür ışıkları altında parıldıyordu. Salondakilerin bir çoğunun ona imrenerek ve kıskanarak baktıkları belli oluyordu. Generalin siyah gözlüğü, sessiz sakin oturuşu, omuzlarındaki altın sırmalı apoletler insanı karamsarlığa sürüklüyordu, bazılarını ise ürkütüyordu. İşçiden bilim adamına, devlet yetkililerinden sıradan memurlara kadar kürsüye herkes çıkıp konuşmasını yaptı. Genel merkezde herkese uygun olarak yazılan ve düzenlenen övgü dolu cümleler içeren metinleri isteksiz isteksiz okuyan sözde konuşmacılar, okuyup bitirdikten sonra omuzlarından ağır bir yük kaldırılmış gibi hafifliyor, yavaş ve ürkek adımlarla kürsüden inerek parmak uçlarına basa basa yerlerine dönüyorlardı.

General sırayla konuşma yapan delegeleri dikkatle dinliyor, siyah gözlüklerinin altından salondakileri merakla izliyordu. Bazen ise tekebbürle kafasını sallayarak ve böbürlenerek, duyduklarına karşı tavrını belli ediyordu. Nahçivan Parti Komitesi başkanı Şirhan İsmailzade yerinden kalktı ve ağır adımlarla konuşma kürsüsüne çıktı. Önce ekonomik alanda yaşanan kusurlardan bahsetti ve birden yüzü gerginleşti, ciddileşti ve konuyu değiştirerek:

–Bir kaç gün evvel şehir dehşetli bir cinayetle sarsıldı, dedi. Tahminimce bir çoğunuzun haberi var bundan. Ziyad Kerimli'nin ülkemizin gururu olduğunu

hepimiz biliyoruz. Yurtdışında da çok iyi tanıyorlar onu. Defalarca SSCB Yükesk Şurasına milletvekili seçilen saygıdeğer bir hemşerimiz, aynı zamanda Sosyalist Emek Kahramanıdır. Aldığı madalya ve ödüllerin sayısı bilinmiyor. Ona heykel dikmemiz gerekiyorken, bazılarımız onu öldürmeye çalışıyor! Hainlerin sıktığı kurşun, şans eseri bu büyük insana isabet etmemiştir...

Şirhan İsmailzade heyecanla konuşmasını sürdürdükçe, salona hakim olan gerginlik daha da artıyordu. Generalin yüz ifadesi biraz da ciddileşti. Ziyad Kerimli hayatının en mutlu dakikalarını yaşıyormuş gibi, gözleri olağanüstü bir hoşnutluk saçıyordu. Bir çok delegenin kafası allak bullak olmuş, iki farklı görüşün çelişkili düğümüne takılıp kalmıştı. İnsanlar bu saygın salonda söylenenlere mi inanmalıydı, yoksa şehirde dolaşan dedi kodulara mı? İsmailzade yüzünü generale yönelterek:

–Burada bulunanların ve şahsen kendi adımdan size derin şükranlarımı sunuyorum, dedi ve tekrar salondakilere dönerek, aynı ciddi ifadeyle konuşmasına devam etti, Cinayet sırrının çözülmesi ve suçluların yakalanmasında bugün aramızda bulunan muhterem Nejat Zamanoviç'in büyük emeği geçmiştir. Günlerdir işini, gücünü, evini, çoluk çocuğunu bırakmış, bizimle beraber gece gündüz demeden çalışıyor. Soruşturmayı yürüten müfettişlere, sorgu hakimlerine uyumayı bile yasakladı neredeyse. Artık her şey gün gibi ortada. Soruşturma tamamlandığına ve dosya mahkemeye gönderildiğine göre, sayın katılımcılara bazı ayrıntıları açabilirim.

Salonda oturanların meraklı bakışları İsmailzade'ye dikidli.

–Kâtilin, Tahmiraz mıdır nedir, İsmailzade yüzünü ekşitti, o alçağın ismini anmak bile istemiyorum. Neyse... Tahmiraz kardeşinin, kaynatasının, eniştesinin ve kapı komşusunun bile beyinlerini yıkayarak, Ziyad Kerimli'ye suikast planladığını ve onlardan kendisine yardım etmelerini istemiştir. Hangi tarihte, saat kaçta, kimin evinde toplandıkları ve Ziyad Kerimli'yi öldürmek için nasıl plan yaptıklarını, soruşturmayı yürüten yetkililer artık biliyorlar.

İsmailzade acı istihza ile:

–Her kes suçunu itiraf etti, bir tek Tahmriaz reddediyor. İsterse reddetsin, bunun bir faydası olmayacak zaten. Ona suçunu kabul ettirmesini bilirler, diyerek kahkahayla güldü ve generale baktı.

General de tekebbürle gülümsedi ve İsmailzade'nin söylediklerini onaylama anlamında kafasını salladı.

Vali devam etti:

–Bugün buraya toplananlar, yurdumuzun kaymaklarıdır. Bizim sizden sırrımız yok, olamaz da! Bu nedenle olabildiğince açık konuşmaya çalışıyorum. Yalnız söylediklerim bu salonun dışına çıkmamalı. Mahkeme sonuçlanmadan ve hakim kararını ilan etmeden bu tür şeylerin sağda solda konuşulması doğru değildir... Ama ne fark eder ki, zaten her şey gün gibi ortada, diyerek dudağını ısırdı. Hepsini tek tek kurşuna dizmek lazım! Müebbet bile hafif gelir onlara...

Herkes alkışlamaya başladı. Sonunda general de dayanamadı ve bir iki kere ellerini birbirine çarptı.

Toplantıdan bir kaç gün sonra, Nahçıvan'daki mahalli gazetede "Gerçek Komünist" başlığıyla Ziyâd Kerimli hakkında yarım sayfalık bir makale yayımlandı. Makalenin ortasında Ziyâd'ın büyük fotoğrafı dikkat çekiyordu. Yazıda onun geçtiği anlamlı hayat yollarından, çalışkanlığından, gençlere örnek olabilecek dürüstlüğünden ve manevi özelliklerinden bahsediliyordu. Ziyâd'ın

fabrikasında çalışan birkaç işçinin muhabirin sorularına verdiği cevaplarda, güya Ziyâd fabrika çalışanlarının manevi babası olarak değerlendiriliyordu. Röportajlarda Ziyâd Kerimli aleyhine "terörist" saldırı düzenleyen Tahmiraz Tahirov ve yardımcılarına ağır hakaretler, lanetler ediliyor, mahkemenin onlara en ağır cezayı vermesi temenni ediliyordu. Nâzım makaleyi okuyarak, abartılmış kısımların altını çizdi. Kapının açılmasıyla, dikkati önündeki gazeteden ayrıldı. Bitişik odadaki mahalli gazetenin genel yayın yönetmeni içeri girdi. Mülayim huyu, alçak boyu, hoş yüzü olan ve her zaman giyimine dikkat eden genel yayın yönetmeni, altında imzası bulunan gazeteyi Nâzım'ın masasında görünce sevinçle:

–Bugünkü sayısı biraz gecikti, dedi. Baştan sona okudun mu?

Nâzım isteksizce cevapladı bu soruyu:

–Evet.

–Nasıl? Beğendin mi? Gündemin nabzını tutabiliyor muyuz?

–Mizanpajı beğendim. Elbette, sayfa düzeninin önemi çok büyük. Fakat gazetede yayınlanan bütün haber, makale ve köşe yazıları ilk önce okurda güven doğurmalıdır. Bir gazeteci için en büyük ceza okurlar arasında alay konusu olmaktır. Biliyorsun nefretle sevgi arasında incecik bir çizgi var. İnsanları yaşatan iki en büyük duygu bunlar, sevgi ve nefret. Gazete baskıya girmeden önce nasıl ki cümle yapıları ve imla kuralları son kez gözden geçiriliyor, yazıların objektifliğine de dikkat etmeli, okurların tepkileri önceden kestirilebilmelidir. Bence biz gazeteciler, elimize kalemimizi aldığımızıda bu ayrıntıları unutuyoruz çoğu zaman.

Yerel gazetenin genel yayın yönetmeniyle, ulusal gazetenin özel muhabiri arasında bu tür yapıcı tartışmalar sık sık yaşanırdı. Ama bu sefer Nâzım'ın bu kadar sert konuşmasını, meslektaşı beğenmedi. Yapısına uygun yumuşaklıkla:

–Bence bizim gazetemizde asparagas ya da önyargıyla yazılmış hiç bir haber ve makale bulunmuyor. Elinde bunun aksini ıspat edebilecek bir delil varsa, buyur söyle.

Nâzım gözlerinin ucuyla gazetnin son sayfasını işaret etti ve acı tebessümle:

–Delil mi! Gerekçe mi! Şaka yapıyorsun her halde. İşte sana bir delil. Şu anda gözünün önünde mesela, diyerek Ziyad Kerimli'nin fotoğrafının bulunduğu gazeteyi eliyle ona doğru kaydırdı. Güya neyin gerçek, neyin yalan olduğunu bilmiyorsun öyle mi? Yerinde olsaydım gerçeği yazar ya da en azından susardım.

Genel yayın yönetmeni Ziyad Kerimliyle ilgili haberin bazı satır altlarının çizildiğini farkederek bozuldu ve durumu kurtarmaya çalıştı:

–Ne demek istediğini anlıyor ve bu konuda sana katılıyorum. Ama konjönktüre ayak uydurmak zorundayız. Gazete Nahçivan parti komitesi ve valiliğin yayın organıdır. Asla parti çizgisinin dışına çıkamayız. Ziyad Kerimli haberine gelince... açıkçası bu üstlerin talimatıyla yazılmış bir yazıdır. Hem...

O bir ara duraksadı ve:

–Hem yaş olarak senden büyüyüğüm hem de deneyimim senden fazladır, dedi. Komsomol başkanlığı, belediye başkanlığı, bakan yardımcılığı yaptım. Şimdi de görüyorsunuz işte, bir gazetenin yöneticisiyim. Başıma ne belalar geldi bir bilsen... Ağlayalım da gözden mi olalım? Tahmiraz gibilerine göre süründüreyim mi kendimi? Salak mıyım ben? Açıkçası, onun Ziyad Kerimli'ye suikast düzenlediğine ben de inanmıyorum. Pek inandırıcı gelmiyor bana. Aramızda kalsın bak! Bir parti basın organının genel yayın yönetmeni olarak düşündüklerimi konuşmaya ve yazmaya hakkım yok işte. Artık soruşturma da

tamamlanmış... Yanlış veya doğru, Tahmiraz'ın suçlu olduğunu ıspat etmişler, ona kimse yardım edemez artık...

–Belli ki günübirlik hesaplar yapıyorsun dostum. Çok yüzeysel düşünüyorsun. Yaptıklarının yarın nasıl geri tepeceğini bilmiyorsun. Suçsuz bir insanın iftiraya uğramasından değil, genel olarak bizim adalet anlayışımızdan bahsediyoruz burada. Bir gazeteci yaşadığı dönemin sosyal, kültürel, siyasi gündemini takip eden, günün nabzını tutan ve yazdıkları yıllar sonra bile tarih niteliği taşıyan eserlerdir. Emin ol, bir gün mutlaka Ziyad gibi sahtekarların, zalimlerin kötü amelleri su yüzüne çıkacaktır. Hokkabaz savcılar, müfettişler ve bu yalanları gazete sayfalarına taşıyan gazeteciler lanetlenecektir. Haleflerimiz nefret edecekler bize...

Nâzım muhatabının onun sözünü kesmek istediğini anlayarak, ona bu fırsatı vermeden ayağa kalktı:

–Gidelim hadi. Bu konuları tartışmanın bir anlamı yok. Gazeteniz doğru veya yanlış, yazacağını yazmış artık. Sıkılan kurşun geri dönmez. Bu nedenle boşu boşuna tartışmayalım diyorum.

Nâzım masasının üzerine dağılmış kağıtları toplayarak kendi kendine konuşuyormuş gibi:

–Beş parmağın beşi de bir olmaz. Herkesten aynı duyarlılığı, anlayışı beklemek yanlıştır. Yaş ve tecrübe olarak benden üstün olduğun için, bazı konularda, hatta bu konuda bile tavrın daha doğru ve adil olabilir, belki de öyledir. Seni eleştirmeye hakkım yok. Genel yayın yönetmeni partinin emir kuludur. O parti kartından bende de var ama parti üyeliği iyiye kötü, kötüye iyi detirtemez bana. Eminim mensubu olduğumuz Komunist partisi de bunu kendi üyelerine yakıştırmaz. Seni üzeceğimi bildiğim halde, söylemeye mecburum. Gazetenizde yayınlanan bu haber ve sizi bunu yazmaya teşvik edenler, partinin şerefine gölge düşürüyor, onun imajını zedeliyorlar.

Bu laflar genel yayın yönetmeninde tokat etkisi yapsa da, oralı olmadı.

–Ah Nâzım, Nâzım. Henüz çok gençsin ve bazı şeylerden belli ki habersizsin. Zamanı gelir herşeyi anlarsın. Bende de öyle sırlar var ki, dudak uçuklatır. Ama bunları açıklayamam... Hem bana ne ya?! diyerek omuzlarını silkti. Bir arkadaşım olarak sana çok zor bir dönemden geçtiğimizi hatırlatmak isterim. Sense dünyayı toz pembe görüyorsun. Çok kuralcısın ve taviz vermesini bilmiyorsun. Bu huyundan vazgeçmezsen, hayatın boyunca büyük sıkıntılara katlanacaksın. İstersen iyice bir düşün.

–Kendi düşen ağlamaz. Benim seçtiğim yol zaten dikenli, çukurlu ve nankördür. Farkındayım bunun. Yalnız kendine güvenen, bu zorluklara göğüs gerecek gücü kendinde bulan insanlar başarılı olabilirler. Dedim ya seni suçlamıyorum. Öyle insanlar vardır ki, sadece günü kurtarmak için yaşarlar. Hayatları rüzgarda savrulan saman çöpüne benzer. Oysa her insanın bir gayesi, ideali olmalıdır. Cahillerle bilgeler arasındaki fark da budur zaten.

Nâzım bunları söyledikten sonra odanın kapısını kapattı, anahtarla kilitledi ve muhatabından ayrılarak uzaklaştı.

***

Nâzım oturduğu apartmanın avlusuna girdiğinde eşiyle karşılaştı. Seriye elinde iki kova su, eve çıkıyordu. Nâzım ağır kovaları karısının elinden aldı. Seriye aylar

önce inşaatı tamamlanmış ve anahtar teslimi yapılmış bu güzel apartmanda hâlâ suyun akmamasından, kalorifer sisteminin çalışmamasından ve her gün üçüncü kata taşkömürü taşımak zorunda kalmaktan bezmişti. Nâzım düşünceliydi bugün. Seriye'nin belediyeye yönelttiği öfke dolu sözleri duymuyordu bile. Son kata ulaştıklarında Seriye öne geçip kapıyı açtı. Çocukların her biri kendi köşesine çekilmiş kitaplarını okuyor, yarınki derslerine çalışıyorlardı.

Nâzım salona geçip radyoyu açtı. Tıp fakültesini bitirip dağ köyüne tayini çıkan fedakar doktor kızla ilgili bir program yapılıyordu. Seriye getirdiği çay dolu bardağı Nâzım'a uzattığı sırada radyodan "Hoş geldiniz Râziye Hanım" cümlesi duyuldu. Sanki Nâzım'ın vücudundan elektrik cereyanı geçti. Elinde olmaksızın karısının elinden aldığı bardak ve tabak yere çakılıp bin bir parçaya ayrıldı. Sımsıcak çay Nâzım'ın çorabından geçerek, ayağını yaktı. Ama farklı dünyalarda seyahat eden Nâzım bunu fark etmedi bile. Seriye eğilerek yere dağılan cam kırıklarını toplamaya başladı. Karısı o ismi bir daha duyar ve kuşkulanır diye Nâzım hemen radyoyu kapattı. Seriye döşemeyi temizledikçe:

–Senin bu huyun yok mu! Durup dururken dalıyorsun. Önemli değil, olur böyle şeyler. Bardak tabak kırılması iyiye alamettir diyorlar.

Nâzım bozulduğunu belli etmemeye çalışsa da, radyo kapandıktan sonra bile spikerin "Hoşgeldiniz Râziye hanım" cümlesi aklından hiç çıkmıyordu.

"Hoşgeldiniz Râziye hanım", "Hoşgeldiniz Râziye hanım", "Hoşgeldiniz Râziye hanım"... Sıcak çayın yaktığı ayağı umurunda bile değildi. Aniden nefesi durdu, boğulmaya başladı. Hava yoktu odada sanki. Doğuya bakan balkona çıktı. Hayal dünyasında dikildi onun yanına yollandı... Râziyen'nin kokusu sinen yüksekokul kütüphanesinin kapısından içeri geçti... "Saçları bembeyaz olmuş... Keşke duymasaydım kardeşinden bu sözleri Râziye! Bakü'ye geldiğimde seninle görüşmediğim için pişmanım... Yok hayır! Senin perişan hâlini, erken kır düşmüş saçlarını görseydim, kahrolurdum. Tesellim olan, beni yaşatan o ülvi güzelliğindir Râziye! Onu da kaybedersem ne yaparım ben? Dünyam güzellikten mahrum kalır, tenhalık yaşarım. Tek tesellim geniş, mavi gökyüzünün altında, dünya isimli şu mekanda seninle beraber olduğumu bilmektir. Yeter ki tatlı düşlerimde istediğim zaman beni sana kavuşturan o bağlar incelmesin, kopmasın Râziye!"

–Yine ne oldu Nâzım!? Dalmışsın yine! Gemilerin mi battı? Çayını tazeledim, hadi gel iç...

Seriye'nin tatlı serzenişleri Nâzım'ı uzaklardan, evine geri döndürdü. Çayını içtikten, çocuklarıyla oynadıktan ve düşüncelerini toparladıktan sonra tekrar çalışma masasının arkasına geçti. Bugün gazeteye gitmemeye karar vermişti. Yarım kalan makalesini evde de tamamlayabilirdi...

44

Kamu binalarıyla, çok katlı apartmanlarla sarılmış büyük meydanda bir kaç ana cadde birleşiyor. Evlerine ve işlerine acele eden sürücüler, buradan geçerken hızlarını düşürüyor, trafik polisine yakalanmaktan korkarak kurallara dikkat ediyorlardı. Son iki gündür Nahçıvan'ın bakanlar kurulu binası ve onunla yüz yüze duran kültür merkezinin karşısına otomobillerin geçişini yasaklayan özel tabelalar konmuştu. Oyuncuların itirazlarına rağmen, kültür ve sanat merkezine ait binada bulunan Dram Tiyatrosunun bütün teçhizatı başka yerlere taşınıyordu. Şehrin tek kültür ve sanat merkezi olan tarihi binanın meydana açılan

balkonlarında jandarma ve polis kuvvetlerini temsil eden birkaç görevli ve bugün sabah başlayacak olan mahkeme duruşmasını naklen yayınlamak maksadıyla Nahçıvan'a gelen televizyon ve radyo kuruluşları temsilcileri harıl harıl çalışıyordu. Ünlü bir devlet adamına suikast girişimi düzenleyen teröristlerin mahkemesi anlaşılan tantanalı olacaktı.

Geçen gece trenle Nahçıvan'a gelen Devlet Güvenlik Mahkemesi üyesi ve baş savcı yardımcısı şanlarına yakışır bir yerde, konforu ve lüksüyle göz kamaştıran devlet konukevinde kalıyorlardı. Şehir halkı tedirgindi. Herkes bu konudan bahsederken dikkatli olmaya, fazla gevezelik yapmamaya itina ediyordu. Nâzım geniş olmasa da derli toplu ve düzenli olan odasında oturmuş, yazacağı yazıların üç aylık ve yıllık programını hazırlıyordu. O anda masanın üzerindeki beyaz telefon cihazı çaldı. Nâzım ahizeyi kaldırdı. Arayan genel yayın yönetmeniydi.

–Teröristlerin mahkemesi bugün başlıyor biliyorsun, dedi boğuk sesiyle. Devlet güvenlik mahkemesinden arkadaşlar gelecek. Bütün duruşmalara katılmanı istiyorum. Zannedersem fazla uzun sürmez. Bir ay, taş çatlasın bir buçuk. Olsun. Yetkililerin emridir bu. Gazetemiz bütün duruşmaların özetini yayınlamalıymış... İşte böyle... Mollazâde genizini temizleyerek devam etti:

–Mahkemede her duyduğumuzu kelimesi kelimesine kopyalamamıza gerek yok. O zaman okurların ilgisini çekmez. Yazı dizisi akıcı ve sürükleyici olmalı. Konuyla ilgili gazetemizin yorumu da verilmelidir. Anlıyorsun değil mi? Yılların gazetecisisin, bunları çok iyi bilmen lazım. Ziyad Kerimli'nin üstün başarılarını, hizmetlerini kabartmalıyız. Onu öldürmeye çalışan teröristlerin de içyüzü bütün çıplaklığıyla su yüzüne çıkartılmalıdır. Generalle ayaküstü konuştuk biraz. Soruşturma bitene kadar, müfettişler durmadan, gece gündüz çalışmışlar. Gazetemizde bunu da vurgulmalıyız. Özellikle de General Nejat Zamanoviç'in çabaları yansımalı gazeteye. Onunla yakından tanışıyoruz. Devlet büyükleri arasında da saygısı var. Kısacası dikkatli ol. Duruşmanın başladığı gün, sen de başla çalışmaya! Göreyim seni, diyerek Mollazâde iğrenç bir gırtlak sesiyle gülmeye başladı.

O konuştukça öfkeden kuduracak gibi oluyordu Nâzım. Mollazade sustuktan sonra ise cevabı kısa ve net oldu:

–Yoldaş Mollazâde, unutmadıysanız eğer bu konuda sizinle Bakü'de konuşmuştuk. Benim tavrımı ve gerçeğin ne olduğunu biliyorsunuz.

Mollazâde:

–Azizim, beni senin değil devlet büyüklerinin tavrı ve yaklaşımı ilgilendiriyor. Anlıyor musun? Onların ne düşündüğü önemli, senin değil! Geçen sefer bana anlattıkların baştan sona uydurmadır. Bu soruşturmayı yılların savcıları, müfettişleri yönetmiş. Çürütülmesi mümkün olmayan delillere ulaşmış bu insanlar! Teröristlerin suçlu olduğu su götürmez. Sense hâlâ bana masal anlatıyorsun. Uydurma tamam mı? Ben söyleyeceğimi söyledim sana! Mahkemeye gidecek ve dediğim yazı dizisini hazırlayacaksın! Bizzat okuyacağım yazılarını. Bakarsın yetkililerin de ilgisini çeker...

–Yüzün üzerinde çalışanı, beş yüz binin üzerinde tirajı olan bir gazetenin yöneticisiyle bu şekilde konuşmayı kendime yakıştıramıyorum doğrusu. Bu kesinlikle aldığım kötü terbiyeden kaynaklanmıyor yoldaş Mollazâde. Beni böyle konuşmaya siz zorluyorsunuz! Bir genel yayın yönetmeni olabilirsiniz, ama sizin kapsama alanınız dışında gelişen, örneğin Nahçivan'da yaşanan sorunları Bakü'de oturarak göremezsiniz. Tek çareniz gazetenin bölge temsilcisine güvenmektir.

Ben söyleyeceğimi söyledim size. Eğer bana inanmıyorsanız, o zaman konuşmanın da bir anlamı yok.

–Evet haklısın, bu konuda sana kesinlikle inanmıyorum. İnanamam da! Ve sana da bu inadından vazgeçmeni öneriyorum. Şunu da unutma! Patron ne derse, muhabir onu yapar. Benimle bu şekilde konuşmak sana zarardan başka hiç bir şey vermez, diye bitirdi cümlesini öfkeyle.

–Yanılıyorsunuz yoldaş Mollazâde. Çok yanılıyorsunuz! Bu mahkemenin bir Jean Valjean mahkemesi olduğunu görebilseydiniz, benimle aynı kanaati paylaşırdınız.

Mollazâde şaşkınlıkla:

–Jean Valjean da kim oluyor? Onun konumuzla ne ilgisi var?

Nâzım elinde olmadan güldü. Mollazâde bu gülüşü duyunca daha da kızdı:

–Belli ki keçileri kaçırmışsın Nâzım! Jean Valjean mıdır nedir, öyle birini tanımıyorum, tanımak bile istemiyorum! Bana generalin ne söylediği önemlidir, Jean Valjean'ın değil. Madem ki bana karşı geliyorsun, o zaman duruşmalara katılması ve yazı dizisi hazırlaması için Nahçivan'a başka bir gazeteciyi yollarım. Ama bundan sonra senin Nahçivan'da çalışman mümkün olmayacak. Daha doğrusu aynı gazetede çalışamayız artık seninle. Daha önce de söylemiştim sana. Biraz düşün istersen ve kararını ver. Yoksa...

Mollazâde telefonu kapatmıştı.

Nâzım elini çenesine koyarak, bir süre heykel gibi hareketsiz kaldı. Sonra da bir sigara yakarak dışarıya çıktı. Gazete binasının bahçesindeki küçük havuzun yanında durdu ve sanki sudaki yansımasıyla konuşmaya başladı. Çelişkili durumdan kurtulmanın, bir çözüm bulmanın yollarını arıyordu. Hafif meltem başının üzerindeki meyva ağaçlarının dallarını salladıkça, öğlen güneşi de fırsat bu diyerek, havuzda titreyen berrak pınar sularına dalıyor ve tekrar kayboluyordu. Râziye'nin gözleri de aynı parlaklıkla aydınlatıyordu kütüphaneyi... Kitap raflarının arasında... Tıpkı bu güneşin şüaları gibi...

O esmer güzel Nâzım'ı burada da yakalamıştı. Hazin ve biraz da üzgündü. Masum dudakları fısıltıyla "Sen de unuttun beni Nâzım, sen de ihanet ettin" diyordu. "Ama seni suçlamaya hakkım yok ki! Hayır! Kabahat bende! Suçlu olan benim! Yalnız kararımdan dolayı pişman olduğu sanma. "Gelin" sözcüğüne bugün de nefret ediyorum. Sana sitem etmeye hakkım yok. Bir ailen var artık. Mutluluklar dilerim sana. Dünyalar güzeli karınla yakışıyorsunuz birbirinize. İnan bana bunları söylerken gayet samimiyim. Çocuklarını ne kadar sevdiğini de biliyorum. Kalbinde beni hâlâ yaşatıyorsun ya, bu da yeter bana. Biliyorum, aşkımız karşılıklıdır... Aramızdaki terk fark, benim bütün kalbimi sana adamış olmamdır. İçine bir sıkıntı doğdu mu, yanındayım aslında. Bilmem görebiliyor musun? Sana dualarımla yardım etmeye çalıştığımı biliyor musun?""

–Baba! Şaştım ben bu işe!

Nîmet Recepli'nin sesi duyulduğunda, Nâzım'ın Râziye ile buluştuğu ve konuştuğu hayali şatosu yıkıldı. Sola dönerek omuzunun üzerinden arkaya baktı. Nîmet'i görünce yüzü güldü:

–Merhaba Mirza. Yüzünü gören cennetlik, nerelere kayboldun yine? Hayrola!?

Nîmet'in kaşları düğümlendi:

–Bu da ne demek oluyor? Anlayamadım seni?

Nâzım gayri şakayla:

–Sadakatsiz dost gölge gibidir, dedi. Gökyüzü temiz oldu mu seninledir, nereye gidersen git peşinden sürünür. Ama hava biraz bulutlu oldu mu, kaybolur.

–Yanılıyorsun Nâzım! Belli ki yine salağın tekiyle tartışmışsın, öfkeni bana kusuyorsun. Ama bana sökmez bunlar. Yürekten söylediğine inansaydım bu lafları, asla bir daha sana uğramazdım.

Nâzım şakayla bile olsa söylediği bu atasözüne pişman olarak, Nîmetin kolundan tuttu ve gönlünü almaya çalıştı.

–Hadi biraz dolaşalım seninle.

Bahçede volta ata ata basından, Nîmet'in gençliğinde yaşadığı sıkıntılardan, gazeteciliğin zorluklarından konuştular. Nâzım dikkatle dinliyordu onu. Nîmet bir ara durksayarak, piposunu çeke çeke:

–Bak hatırladm işte, dedi. Bunu sana hiç anlatmadım. İki gün önce, öğle saatlerinde o malum general beni de çağırdı yanına. Nejat Zamanovç'ten bahsediyorum. Önce gitmek istemedim, o da kim oluyor, benimle ne işi var diye düşündüm. Sonra da gitmezsen ayıp olur, Şeytana lanet diyerek gittim. Belki de bana söyleyeceği önemli bir sözü var, belli mi olur? Beni nasıl karşıladığını görecektin. Yüz yıllık ahbabıymışım gibi sarıldı bana. Şaşırdım doğrusu. Önce yağ çekmeye başladı, hakkınızda çok duydum, emektar bir gazeteciymişsiniz falan filan. Şehirde herkesle samimiyeti olan bir kişisiniz. Ahali sizi sevip sayıyor, güveniyor. Hemen anladım ki generalin maksadı başka ve asıl konuya geçmeden önce beni yumuşatmaya çalışıyor. Bunu belli etmedim yalnız, konuşsun bakalım dedim. Ben de yağ çektim ona biraz. Siz de kısa zamanda şehirde ünlendiniz, Nahçivan'ın fahri vatandaşı oldunuz dedim. Böyle saygın bir kişiden bu iltigatları duymak beni mutlu ediyor, dedim. Bu sözler onun çok hoşuna gitti. Cebinden çıkardığı amerikan sigarasından bana da uzattı. Eksik olmayasınız, pipoyu tercih ederim dedim, sigara bana iyi gelmiyor. General pipoyu elimden aldı, gümüş işlemesine baktı ve beğendiğini söyledi. Antika bir pipo dedi, şimdi böyleleri yapılmıyor. Geçenlerde bana bir pipo hediye ettiler, bir daha Nahçivan'a geldiğimde onu mutlaka size getireceğim.

Bu ilginç konuşma uzadıkça, Nâzım havuzun yanındaki bankı işaret ederek:

–Oturalım mı, diye sordu.

–Hadi oturalım. Son günlerde sol bacağım çok ağrıyor. Ayakta duramıyorum.

Söğüt gölgesindeki bankın üzerine oturdular. Nîmet Nâzım'a dönerek yarım kalan konuşmasına devam etti:

–General gözlerimin içine sertçe baktı ve Nîmet Babayeviç, yaşımızı başımızı almış adamlarız, birbirimizle açık ve samimi olmalıyız, dedi. Elbette dedim, buyurun. Önce bana gazetecinin de aslında bir istihbaratçı olduğunu, aramızda hiç bir farkın olmadığını söyledi. Nimet muallim sizin de çok bilgili bir insan olduğunuzu biliyorum, şehirde her kes sırrını size açıyor. Konuşacaklarımızın aramızda kalması şartı ile, size bir soru sormak istiyorum. İbiş Allahyarlıyla ne tür bir ilişki içerisindeydiniz? Bizim buradan giden KGB amirini diyorum. Ben de, çok samimiydik onunla dedim. Hâlâ fırsat buldukça Bakü'yü arıyor, ne var ne yok diye soruyorum. Baktım ki general cevabımdan pek hoşlanmadı. Pekala dedi, dostluğunuzu anlıyorum, ya ahali ne düşünüyor bu konuda? Ahaliyi bilemem ama ben onun görevden alınmasını teessüfle karşıladım. Eminim insanlar da benimle aynı kanaati paylaşıyor. Oldukça dürüst, samimi, okumuş ve temiz kalpli biriydi çünkü. Asla yalan dolanla işi olmazdı. General kaşlarını çatarak, dudaklarını eğdi. Nîmet Babayeviç, kusura bakmayın ama çok safsınız dedi. Belli

ki bazı şeylerden haberiniz yok. Bu bir kurum sırrıdır ama size söylemeden de edemeyeceğim. Hayranı olduğunuz İbiş, zannetiğiniz kadar iyi kalpli ve dürüst biri değildir. Nahçivan'ı sarsan cinayeti bütün memleket konuşurken, bizim İbiş Ziyad Kerimli'ye suikast yapılmadı diyor! Bu da yetmiyormuş gibi, her yerde bunun bir komplo olduğunu söyleyip duruyordu. Yani terörist başı Tahmiraz Tahirov'u aklamaya çalışıyordu.

Nîmet sönmek üzere olan piposunu karıştırdı ve tekrar tutuşturdu. Bir iki fırt çektikten sonra, kinaye ile gülümsedi.

–Generalle tartışmak istemedim, zaten bunun bir faydası da yok. Ziyad Kerimli cinayeti hakkında siz ne düşünüyorsunuz, diye sordu bana. Ben de sıtarak, İbiş'in düşündüğünün aynısını dedim. General'in rengi bembeyaz oldu. Peki ahali ne düşünüyor? Ahali soruşturmanın geldiği kanaati paylaşmıyor dedim. General baktı ki bu sefer baltayı tam köküne sapladım, iyice somurttu. Ama konuşmadı.

Nîmet elini Nâzım'ın omuzuna dokundurarak:

–Asıl bombayı şimdi patlatacağım, dedi. Generalle daha neler neler konuştuk bir bilsen! Baktım ki herif cevaplarımdan hoşlanmadı, belki de beni çağırdığına bin pişman olmuştu. Bir soru daha soracağım dedi. Cumhuriyet gazetesi muhabiri, Nâzım nasıl biri? Söylenenlere bakılırsa, istikrarlı birine benzemiyor. Üstelik bu mesleğe tesadüf sonucu gelmişmiş.

Nîmet bankın sırtına yaslanarak güldü. Piposunu dudağına koyarak bir kaç defa dumanlandırdı ve Nâzım'a göz kırptı.

–Seninle ilgili konuşmaya başlayınca adam, ben oralı bile olmadım. Yoldaş general, Nâzım İlham koskoca bir gazetenin Nahçivan temsilcisi, bense yıllar önce emekli olmuş bir gazeteciyim. Onunla ilgili ne söyleyebilirim ki? Siz en iyisi onun patronu ile konuşun dedim. Nahçivan parti komitesi başkanı, vali Şirhan İsmailzade de tanır onu. General bu sözleri duyunca kafasını indirdi. Bak dedi, Nâzım duymasın ama Şirhan İsmailzade kadar Nâzım'dan nefret eden ikinci bir kişiyi tanımıyorum dedi. Mollazâdeye kalsa onu bir gün bile tutmaz görevinde. Kendisiyle bu mevzuda konuştuk. Sayılı günleri kaldı, kovulacak işinden. Biliyorsunuz devlet bu aralar gazetecileri himayesine aldı. Gazeteciye laf söyledin mi, Moskova'dan hemen damlıyorlar. Nâzım İlham'ı da tanıyorsun zaten. Mahveder adamı... Mollazâde bu aralar fırsat kolluyor onu kovmak için. Yıllardır tanırım Mollazâdeyi. Bu işlerde acele eden tandıra düşer, bu yüzden şimdilik sabrediyor.

Nîmet ayağa kalktı:

–Generalden laf çekmek için seni biraz eleştirdim ahbap. Yoldaş general, duyduğuma göre Nâzım sağda solda terör olayının yetkililerin düzmecesi olduğunu söylüyor. İnsan her düşündüğünü de konuşmaz ki! Ona yakışmıyor dedim. Baktım ki generalin gözleri parladı mutluluktan. Omuzuma vurdu, aferin dedi, işte bu tespitini beğendim. Bizde olan bilgilere göre, Nâzım Tahmriaz'ın akrabalarından büyük paralar almış onu savunmak için. Güya Ziyad'la birleşerek tuzağa düşürmüşüz Tahmiraz'ı! Mollazâde'ye de anlatmış bu safsataları. Ama patronu saçmalama demiş ona. General sana hak ettiğin cezanın verileceğini de söyledi. O zaman görecekmişsin partiye sataşmak, yetkililere iftira atmak, teröristlere yandaşlık etmek neymiş. General salak salak konuşmaya başlayınca, gözümün ucuyla saatime baktım. O da farketti bunu. Acelen mi var diye sordu. Ben de evet, emekli maaşımı almalıyım dedim, bana müsaade. General ayağa

kalktı, vedalaşırken elimi uzun uzun sıktı. Konuştuklarımız aramızda kalsın diye de uyardı. Ben de estafrullah, ben sizi ne görmüşüm, ne de sizinle konuşmuşum dedim. Sizi tanımıyorum bile.

Nâzım dalmıştı. Nîmet onun elinden yapışarak ayağa kaldırdı.

–General demişken, bu konuşma aramızda kalmalı Nâzım muallim. Duyan olursa başım derde girer. Sana bunları anlatmakla moralini bozdum biliyorum ama ayağını denk alman için seni uyarmak zorundaydım.

Nâzım istifini bozmadan cevap verdi:

–Biliyorum Mirza, beni sevdiğin için söylüyorsun bunları. Teşekkür ederim. Yalnız unutma ki ben de savaş devesiyim! Altın sırmalı üniformalıların tehditleri vız gelir bana. Bundan kuşkun olmasın. Benim Allahtan başka kimseden korktuğum yok!

Nîmet gülerek:

–Sende ne laflar varmış be! Savaş devesi de neyin nesi?

–Pamuk tarlasına bir deve giriyor. Bunu farkeden yaşlı kadın, deveyi ürkütmek ve tarladan kovmak için bağırıp çağırmaya, eteğindeki pulcukları sallamayı başlıyor. Deve ağır ağır kafasını kaldırıyor ve ağzındakini çiğneye çiğneye, istihzayla şunları söylüyor: "Be nine, ben savaş devesiyim, ne toplar, tüfekler gördüm sırtımda. Sen de kalkmış beni eteğindeki pulcuklarla korkutuyorsun".

Mirza kahkahayla güldükten sonra, birden gözleri endişeli ifade aldı:

–Nâzım, bu şerefsizlerden her çeşit kötülük beklenir. Süründürebilirler seni. Dağa kimden korkuyorsun diye sormuşlar, zengin insandan diye cevap vermiş. General'in de, İsmailzade'nin de ipi Ziyad'ın elindedir. Ziyad ne derse o olur! Bunları seni korkutmak için söylemiyorum, ama dikkatli olmakta yine de yarar var. Artık sen bilirsin...

–Korkak insan iki kere ölür. Merak etme sen. Hakkın yolundan ayrılan çığırların sonu felakete götürür. Kim ne derse desin...

Nâzım bir ara duraksadı ve temkinle Nîmet'e bakarak:

–Mirza, Napoleon ne demiş biliyor musun? diye sordu. En büyük erdemsizlik, insanın yapamayacağı işi üstlenmesidir. Beni bu utançtan koruyan bir Allahın varlığına inanıyorum. Beni el aleme güldürmeyeceğinden eminim. Haklısın, general silahına güveniyor. Oysa ben sesi bir saniye sonra yokolan bir silaha değil, yıllarca, belki de asırlarca insanlara kaynak olabilecek yazılarımı yazdığım kalemime güveniyorum.

***

Mahkemenin başlamasına bir gün kalmıştı. Yaşı kırkın üzerinde, vücudu şişman, sarışın, güler yüzlü, gazetede uzun zamandır şube müdürü olarak görev yapan Salih Kanizade Nahçıvan'a gelmişti. Mollazâde'nin talimatı üzerine, Nâzım ve Salih duruşmalara birlikte katılmalı ve yazı dizisinin üzerinde birlikte çalışmalıydılar.

Nâzım Cumhuriyet Gazetesinde özel muhabir olarak çalışmaya başlamadan önce tanışmıştı Salih'le. O sıralar Nâzım Çaykavuşan mahalli gazetesinin genel yayın yönetmeniydi. Salih Çaykavuşan ile ilgili bir yazı dizisi hazırlamak için buraya geldiğinde Nâzım'la tanışmıştı. Ondan sonra hep Nâzım'la oturup kalkıyordu. Neredeyse her gün yemeğini Nâzımgilde yiyordu. Seriye'nin lezzetli

yemeklerine ve misafirperverliğine hayranlığını her fırsatta dile getirirdi. Bir kaç kez laf arasında Nâzım'ın doğup büyüdüğü köye de gitmek istediğini söylemişti: "Çiçekli'ye gitmek, Allahveren amcayla tanışmak istiyorum. Yaşlı adamların sohbetlerini dinlediğimde, ilginç ve sürükleyici bir roman okuyorum sanki." Nâzım önce bu sözleri işitmedi. Salih'in alkole ne kadar düşkün olduğunu biliyordu. Bir iki kadeh içtikten sonra ağzından çıkanı kulağı duymuyordu. Babasınınsa böyle insanları görecek gözü, duyacak kulağı yoktu. Bu yüzden bir tatsızlık yaşanmasın diye Salih'i köylerine götürmek istemiyordu. Ama Salih tuttuğunu bırakmıyordu. İlla götüreceksin diye her Allah'ın günü Nâzım'ın kafasını şişiriyordu. Sonunda dayanamayan oğul, babasına haber yolladı, misafirimiz var, hiç bir yere ayrılma diye. Sonra da MTS müdürünün çift kapılı "Gaz-69" marka arabasını alarak Salih'i köye götürdü.

Hasat mevsiminde Çiçekli'de bir tek adam kalmıyordu. Herkes, kedi köpekler bile, köyün üst yanında birkaç kilometre yukarıda bulunan Yazı ovasındaki tarlalara gidiyordu. Yazı burada geçiriyorlardı.

Harmanların savrulduğu sırada Salih'le Nâzım da Yazı düzündeki samanlık çadırlarına vardılar. O sırada Çiçekli'yle Yazı ovasında mekik dokuyordu köylüler. At ve öküz arabaları toprak yollarda toz kaldıra kaldıra tarlalardan harmanlamak için tahıl bağlarını götürüyorlardı. Öküzler sabah erkenden ikindi vaktine kadar yorulmak nedir bilmeden değirmi harmanda daire çiziyorlardı. Öküzlerle işlerini bitiren harmancılar, öğle vakti olmadan onları salıveriyor, ardından sulanacak tarlaları suluyor, tahılları ayıklıyor, samanı bir kenara yığıyorlardı. Çiçekli'nin bu arı kovanına benzeyen ovasını seyreden Salih hayretle haykırdı.

–Nâzım! Madem bu kadar güzel köyünüz, çalışkan insanlarınız var, niçin bunları bizim gazetede yazmıyorsun?

–Kendi köyümü yazmak, tasvir etmek bana zor geliyor.

–Neden?

–Kötü bir şey yazarsam, civciv yumurtadan çıktı kabuğuna tekme attı diyecekler. Översem, memleketinin reklamını yapıyor diyecekler. Hem bizim köylülerden daha çalışkanları var memlekette...

Allahveren amca tavuklar atı rahatsız etmesinler diye, yem torbasını atın kafasına geçirmiş, kendisi ise çadırında dinleniyordu. Arabanın sesini duyunca çabuk ayağa fırladı ve misafirlerini karşılamaya çıktı. Oğlunu görünce alnının kırışları açıldı, yüzü güldü. On yaş gençleşmişti sanki. İlk kez köye gelen Sâlih'le tokalaştı ve ayaküstü biraz sohbet ettikten sonra, halı ve kilimlerle döşenmiş çadıra girdiler. Allahveren sabahleyin sürüden ayırdığı ve çadırın arkasındaki direğe bağladığı siyah erkek koyunu ipten açtı. Kemik saplı bıçağını çıkararak biledi. Sonra da dizinin altına yatırığı koyunun yüzünü kıbleye çevirdi ve besmeleyle kesti...

Yemek sırasında Allahveren amca misafirine yönelerek:

– Sâlih oğlum, bizim geçici evimize hoşgeldin, dedi. Her zaman der dururum Nâzım'a, evladım dost fazlasından insana zarar gelmez. Allah kimseyi dostsuz bırakmasın. Gölgesi olmayan, dalsız, budaksız ağaca benzer yalnızlık. Nehri tek başına geçerken ayağın ufacık kaydı mı, bittin! Ama yanında bir dostun varsa, kolundan tutar, düşmene engel olur. Hayat da nehir gibidir işte. Demek istediğim bu helal ocakta bir lokma yemek yedikten sonra, bunun hatırasına gölge düşürecek davranışlardan uzak olun. Dostluk mezara kadar sürmeli. Bizim buralarda şöyle bir mani de var:

Çalış dostlarınla kesme teması,
Yaman olur dostun düşman olması...

Fakat Allahveren amcanın söyledikleri Sâlih'in kulağına girmiyordu bile. Şu anda tek düşündüğü zıkkımdı. Sâlih yaşlı adamın lafını bölerek:

–Allahveren amca, sizin köyde dut votkası yapılıyormuş, doğru mu? diye sordu.

Sâlih'in bu sorusu, bacadan düşme gibi oldu.

Allahveren: "Bir Kur'anlık laf ettim, herifin sorduğu soruya bak! Yazık!" diye düşündü ama misafire ağır laf söylenmez düşüncesiyle:

–Haklısın oğlum, Çiçekli'de votka çekenler var. Ama içeni fazla yok, bir bilemedin iki kişi. Çoğu votka hazır olduktan sonra, üzerinden bir gün bile geçmeden komşuluktaki Hristiyan köylere satıp, beş on kuruş para kazanıyorlar. Gavurları da bilirsin, irisinden ufağına votkayı, şarabı neredeyse üç öğün tüketiyorlar. Allahım onları böyle bedbaht yaratmış işte...

Salih sofradaki kebabı, sulu kavurmayı iştahsızca yiyordu. Nâzım misafirinin içkiyi aklından çıkarmadığını ve bir kadeh de olsa içmezse fenalık geçireceğini anladı. Bu yüzden dışarı çıkarak köylü çocuklarından birini bakkala gönderdi. Ama çocuk eli boş geri dönmüştü. Bakkal mal almak için ilçe merkezine gitmişmiş. Bu sözü duyan Salih'in sanki ana babasına küfretmiştiler; suratını astı.

Sabah erkenden, Nâzım ve misafiri çift kapılı arabalarına atlayarak, şehir merkezine geri döndüler.

Karakter ve yapıları birbirlerinden oldukça farklıydı. Yüzyıl da bir kazanda kaynasaydılar, yine karışmazlardı birbirlerine. Nâzım Salih'in huyunu suyunu iyice anladıktan sonra, onunla mesafeyi biraz açmak istedi. İş arkadaşı olduğu için onunla ilişkilerini koparamazdı gerçi. Saygıda kusur etmez, canla başla ağırlardı her zaman. Ama bu insana güvenilemeyeceğini, sıkıştığında kendi kardeşini bile keçi fiyatına satacağını öğrenmişti artık.

Salih Bakü'den çıkmadan önce mutlaka Nâzım'ı arar ve "kardeş geliyorum, bekle beni" der ve arabayı doğru Nâzım'ın evinin kapısına sürerdi. Bu sefer birden bire, yerin dibinden çıkmış gibi belirdi karşısında. Nâzım'a geleceğini bildirmemiş, şehre gelince otele yerleşmişti. Nâzım bununla kendisine verilmek istenen mesajı aldı. Salih'in yüzünden gözünden görülüyordu bu rüzgarın nereden estiği. Eskiden kucaklaşarak görüşen iki arkadaş, bu sefer çok soğuk görüştüler. Nâzım her şeyi anlamıştı, Mollazâde onu dolduruşa getirmişti kesin. Son zamanlarda Mollazâde'nin gazete çalışanları arasında gözden düşürmeye çalıştığı Nâzım'ın, makaleleri gecikerek çıkıyor, daktilocular bir bahanesini bulup Nâzım'ın isteklerini reddediyorlardı. Salih her zamanki gibi gülmüyor, espri yapmıyordu bugün, neşeli değildi. Mollazade ona Allah bilir neler söylemişti. Ama Nâzım üstelemedi ve onunla her zamanki gibi nezaketle ve samimi bir tebessümle konuştu.

–Yol yorgunusun Sâlih, hadi bize gidelim. Yemek yer, muhabbet ederiz.

–Teşekkür ederim, gerek yok. Yengeye zahmet vermek istemiyorum.

–Eve gelmek istemiyorsan, bari bir lokantada oturalım. Buna ne dersin?

–Gerçeği söylemek gerekirse, seninle görüşmeden önce misafirhanedeydim. General Nejat Zamanoviç, Şirhan İsmailzade, Devlet Güvenlik Mahkemesi temsilcisi de oradaydı. Israr ettiler ben de yemeği onlarla yedim. İçki de içtik

hatta. Son cümlesine özellikle vurgu yaparak söylemişti. Buraya gelirken Mollazâde önce general ve İsmailzadeyle görüşmemi önerdi. Ne yapmam gerektiğini onlar söyleyecekmş bana.

Nâzım muhatabına istihza ile bakarak:

–Anlıyorum, dedi.

–Oysa ben tam tersini düşünüyorum. Bence sen hiç bir şey anlamıyorsun, Sâlih'in bu taarruzu ani ve beklenmedikti. Seni dolduruşa getirmişler Nâzım. Asılsız yalanlarla yıkamışlar beynini.

–Sâlih rica etsem bana nerede yanlış yaptığımı söyler misin?

–Hatalarını itiraf etmek nefsine zor geliyor, anlıyorum. Sen de biliyorsun haklı olduğumu. Yaptığın hataları sana tek tek göstermenin zamanı gelmiştir.

Sâlih bu sert konuşmasıyla adeta kimin kim olduğunun ve kendisinin gazetedeki piramitin neresinde bulunduğunun altını çizmeye çalışıyordu.

Nâzım istifini bozmadan:

–Seni dinlemeye hazırım, dedi. Buyur, göster bana hatalarımı.

–Genel Kurul üyesi ve şube müdürü olduğumu unutma! Benimle bu tonda konuşamazsın! Terbiyeli ol biraz! Bu arada ben kırmızı diplomayla[60] gazetecilik fakültesini bitirdiğim ve Cumhuriyet'te çalışmaya başladığım yıllarda sen bir köy öğretmeniydin. Bunu da aklından çıkarma sakın.

–Haklısın. Yalnız diğer mesleklerden farklı olarak, gazeteci olmak için üniversite diplomasına sahip olmak gerekmiyor. Tek şart, yetenek ve keskin kalemdir. Yoksa sen farklı mı düşünüyorsun?

–Gerçekten de insanları tanımak mümkün değil. Senin dikkafalı olduğunu duymuştum ama bu kadarını tasavvur edemezdim doğrusu. Neden bu kadar sevilmediğini ve hakkında korkunç şeylerin konuşulduğunu şimdi anlıyorum.

–Kimin ne dediği umurumda bile değil. Gerçekten ilgilenmiyorum. Dost bildiğim bir insanın kalbini kıracak kadar cesur olsaydım, al o kırmızı diplomanı müsait yerine sok derdim. Sence bunu söylememekle hata mı yapıyorum? Dört bir yandan etrafımı saran sırtlanların bana karşı topyekün savaş başlattıkları bu zor dönemimde, dost dediğim, sırdaş bildiğim bir insanın, patronlarına ve istihbarat generallerine yaranmak için, benimle bu şekilde konuşması iğrenç bir şey. Senin gibiler nefretin en büyüğünü hakediyorlar.

Nâzım babasının yıllar önce ona söylediği bir cümleyi hatırladı. "Oğlum baktın ki dost dediğin insan, sana karşı tavır değiştirmiş, onunla bozuşmadan ayrıl. Sakın ağız dalaşına girme". Nâzım bir meslektaş ve mesai arkadaşı olarak görüyordu Sâlih'i. Onun beş para etmez biri olduğunu anladıktan sonra, yıllardır mesafeli bir ilişki vardı aralarında. Ama bugün aralarındaki perde kaldırılmış ve ne yazık ki babasının "onunla bozuşma" tavsiyesi ihlal edilmişti. Sâlih'in ona karşı böyle bir tutum sergilemesinin tek nedeni Mollazâde, General ve İsmailzade'nin etkisinde kalmasıydı. Zaten şu anda bile, Nâzım'la onların diliyle konuşuyordu. Nâzım bu lafları hazmedecek yapıda biri değildi. Sâlih onun öfkesinin artacağı taktirde daha da ileri gidebileceğini düşünerek tatlı dilini çalıştırdı.

–Nâzımcığım, biz seninle yılların dostu ve meslektaşlarıyız. Sana zarar gelmesini istemiyorum. Baba'nın ekmeğini yemiş, suyunu içmişim. Bunu unuturmuyum hiç? Madem bu kadar ileri gittik, o zaman sana herşeyi olduğu gibi

[60] Kırmızı Diploma – Bütün derslerinden 5 alan ve yüksek başarıyla mezun olanlara verilir.

anlatacağım. Arkadaşlar sana söyledi mi, söylemedi mi bilmiyorum ama gazetenin son toplantısında Mollazâde senin hakkında çok ağır ithamlarda bulundu. Bakü'den ayrılırken uzun uzun konuştuk onunla. Aranızda zannediyorum bir tartışma yaşanmış. Bu yüzden seni affedemiyor. Bununla da bitmiyor mesele. Demin general ve İsmailzade de yemek sırasında senden sitem ettiler. Bana darılacağını bilsem de, onların haklı olduğunu söylemeliyim. Partinin, devletin, halkın itibar ettiği yetkililere değil de, sokaktaki vatandaşın dedikodularına inanıyorsun. Hem koskoca Mollazâde'nin varken, sen kimsin ki? Aylardır generalin başkanlığında bu soruşturma yürütülüyor. Herkes, teröristlerin suçunun ıspat edildiğini ve mahkemelerinin başlamak üzere olduğunu biliyor. Bir çoğunu kurşuna dizecekler belki de. Diğerlerini bilemem ancak Tahmiraz'ın idam edileceğinden yüzde yüz eminim. General öyle diyor. Nahçivan'da bunlar yaşanırken, sen dünyadan habersiz Amerika'yı yeniden keşfetmeye kalkışıyorsun! Bunu yaparken de, başımı derde sokuyorsun. Hadi vazgeç bu inadından. Bir ay boyunca katıl mahkeme duruşmalarına. Gören duyan ne der? Cumhuriyet gazetesi Nahçivan temsilcisi nerede, niçin onun yerine Bakü'den başkasını göndermişler diye sormazlar mı? Artık sen bilirsin, benden söylemesi...

–Yanlış anlama ama sana bir soru sormak istiyorum.

–Buyur sor.

–Soruşturmayı yürüten bir yetkilinin, mahkemeye baskı yapması hukuki açıdan ne kadar doğrudur? Biliyorsun bütün mahkemelerin duvarlarında koskoca kırmızı harflerle "Halk Hakimleri Bağımsızdır!" yazıyor. Buna ne dersin? Bu ülkeyi yasalar değil, generaller yönetiyor demeni, bunu itiraf etmeni isterdim ama buna cesaretinin yetmeyeceğini biliyorum.

Nâzım bunları söyledikten sonra, kararlı bakışlarını şube müdürünün tombul suratına dikdi.

Sâlih:

–General'e atıfta bulunuyorsun anladığım kadarıyla.

–Evet, generali kastediyorum.

Sâlih "çok safsın" dercesine kinayeli gülümsemeyle kafasını salladı:

–Bak işte, yine gerçeği anlamak istemiyorsun. Tutturmuşsun kanunlar şöyle, anayasa böyle diye. Anla artık! Bu ülkede mahkeme, savcılık, gazete, sen, ben, Mollazâde ve general de, hepimiz Parti'nin kuluyuz. Parti ne derse o olur! Yani parti istedikten sonra, general hakimlere baskı yapmasın diyebilir miyiz?

Nâzım içinde büyüyen öfkeyi zorla bastırıyordu. Bıkmış bir insanın yüz ifadesiyle kipriklerini yorgun yorgun kaldırdı ve muhatabının yüzüne baktı:

–Tamam, dediğin gibi olsun. Benden ne yapmamı istiyorsun peki?

–Yapman gereken tek şey var.

–Neymiş o?

–Vazgeç inadından! Duruşmalara katıl. Ben de işime gücüme geri döneyim. O zaman herkes seni çekiştirmekten vazgeçer.

–Mollazâde bu konudaki düşüncelerimi biliyor. Sana de söylüyorum. Ziyad Kerimli'nin senaryosu ile oynanan komediye gazeteci sıfatıyla katılmayı bile, haysiyetsizlik olarak addediyorum.

Sâlih acıyarak baktı ona. Gülümsedi.

–İnadının bedelini çok ağır ödeyeceksin Nâzım. Bunu anlasaydın, böyle konuşmazdın.

–Vicdanımın sesini dinledim diye işsiz kalacaksam, varsın olsun. Şer odaklarına, karanlık güçlere hizmet etmektense, işsiz kalmak yeğdir.

–Demek ki benimle beraber mahkemeye katılmayacaksın, öyle mi?

–Hayır!

–O zaman şöyle yapalım. Sen diğer işlerinle ilgilen, duruşmalara ben katılırım. Benim yazacağım makaleye ise ikimizin imzasını koyarız, o şekilde yayınlanır. Buna ne dersin?

–Özrü kabahatinden beter! Ne diyorsun lan sen?

–Bak Nâzım, inadından vazgeç diyorum sana! Bitirelim artık bu tartışmayı.

–Hayır. Bir iki kişiye yaranmak için, binlerce okurumun gözünde küçülemem!

Sâlih Nahçivana gelirken Nâzım'la sert konuşacağını, ona bağırıp çağıracağını zannediyordu. Ama dakikalardır Nâzım'ı ikna etmek için neredeyse yalvarıcı bir tonla konuştuğunu farkederek, kendisi de bundan rahatsız oldu ve ayağa kalktı:

–Benden söylemesiydi, ben de yaptım görevimi. Bundan sonrası sana kalmış bir şey. Misafirhaneye gitmeliyim, yoldaşlar bekliyor. Mollazâde'yi arayıp, Nâzım mahkeme duruşmalarına katılmamakta kararlı diyeceğim, haberin olsun. Konuşuklarımızı olduğu gibi anlatmak zorundayım.

45

Sabaha doğru başlayan sağnak yağmur, güneşin doğuşunu bekliyormuş gibi, kesilmişti. Hava ısındıkça, asfalttaki çukurlara biriken yağmur suları buharlaşarak havayı ağır bir rutubete bürüyordu. Kaldırımlar boyunca sırayla dizilmiş çınar ağaçlarının yapraklarından yağmur tanelerinden küpeler asılmıştı. Ağaçların gövdeleri nemli ve kokuluydu. Şehrin çapraz sokaklarında büyük meydana gitmekte acele eden çeşitli yaş gruplarından insanlar dikkat çekiyordu. Kültür ve sanat merkezinin beyaz taşla döşenmiş geniş bahçesine toplanan kalabalık, üzgün bir yüz ifadesiyle hapishane yoluna bakıyordu. Meydan ana baba gününü andırıyordu. Kalabalığın içerisine karışmış polisler, kendi aralarında fısıltıyla konuşan insanlara kulak kabartıyor, insanların ne konuştuğunu duymaya çalışıyorlardı. Bir kaç dakika sonra zanlı yakınları kapının yanındaki bir köşeye toplandılar. Siyah baş örtülü, yüzlerinden üzüntülü ve ağlamaklı oldukları görünen kadınlar, belli ki az sonra kadere karşı savaşacak iftira kurbanlarının eşleri ve analarıydı. Onların yanında duran küçük çocuklar ise ağlaşıyorlardı. Ölümü göze alan genç delikanlı, Ziyâd Kerimli'ye tehditler savuruyor, korkmadan çekinmeden bu senaryoyu yazanlardan ve hayata geçirenlerden intikam alacağını haykırıyordu. Polislerin arasından ayrılan üsteğmen rütbesindeki bir polis delikanlının yanına gelerek kulağına eğildi:

–Doğru konuş delikanlı! Terbiyeli ol! Yoksa seni de onların yanına göndeririz.

–Tutuklayın! Beni de tutuklayın! Tutuklamayan şerefsizdir! Zaten bıktım hayattan! Böyle yaşamaktansa ölmek iyidir! Erkekseniz beni de tutuklayın! En azından babamla beraber olurum içeride! Hepiniz şerefsizsiniz! Pezevenkler! Ben size gösteririm gününüzü! Neyimiz varsa yoksa satacağım, bir üst mahkemeyi, hakimleri, savcıları satın alacağım ama babamın suçsuz olduğunu ıspat edeceğim! Göreceksiniz! Allah belanızı versin! Ziyad gibi şerefsizlerin dediği oluyor bu ülkede! Ne kanun var ne adalet! Hepsi yalan!

Üsteğmen iki polis görevlisine yaklaşarak:

–Bu itin ağzı kan kokuyor, dedi. Alın götürün onu. Atın nezarete. Âsâyişi bozduğu için on beş günlük gözaltı kararı çıkartın, aklı başına gelsin.[61]

Polis neferleri bir göz kırpımında delikanlının koluna girerek onu meydandan uzaklaştırdılar. Genç önce direnmek istedi ama polisler onun neresine vurduysa artık, birden sustu, gözleri kaydı ve boynu önüne sarktı. Zavallının bayıldığını gören iki üç kadın saçlarını yolarak delikanlıya doğru koştular. Polis neferleri derhal kadınların önünü keserek, onları kaba şekilde itmeye başladılar.

–Kesin zırlamayı be! Kovarız sizi meydandan ona göre! Defolun! Duruşma başlamadan, bunların çıkardığı arbedeye bak! Terbiyesiz, hayasızlar!

Polisler sinirlerine hakim olamayan genci sürükleyerek nezarete götürdüler. Kenardan bu sahneyi izleyen yaşlı adam, yanındakinin kulağına eğilerek nefretle:

–Tahmiraz'ın üniversitede okuyan büyük çocuğudur, dedi. Yazık oldu çocuğa, okulunu yarıda bıraktı. Aynı sokakta oturuyoruz onlarla. Bir çılgınlık yapar diye endişeleniyorum. Babasının iftiraya uğraması dünyasını yıktı zavallının. Günlerdir savcılara, mahkemeye, KGB'ye tehditler savurup duruyor. Sabah akşam akordeonunu da düşürmüyor elinden. İnsanın tüyleri diken diken oluyor. Ruhi dengesi bozulur, delirir diye korkuyorum. Mahkemeden hapis kararı çıkarsa, dayanamaz, ölür. Bir bilsen baba oğul birbirlerini ne kadar seviyorlar...

Kartal burunlu polis memuru uzun boynunu onlara doğru uzatarak konuştuklarını duymaya çalıştı. İhtiyar öksürerek genzini temizledi ve yüzünü başka bir yöne çevirdi. İşte o esnada kalabalık bir birine girdi. Meydana toplanan kalabalığın endişe ve üzüntü dolu gözleri, uzaktan gelen hapishane aracına yöneldi. Araba bir daire çizerek, kültür ve sanat merkezinin arka kapısının önünde durdu. Arabadan önce uzun dili neredeyse yere kadar sarkan köpek ve onu zincirinden tutan üniformalı güvenlik görevlisi indi. Ardından da ikinci görevli göründü; o da köpekliydi. Onların ardından utançtan başlarını eğen yedi zanlı, araçtan inerek sıraya dizildiler. Onun üzerinde silahlı güvenlik görevlisi çepeçevre sarmıştı onları. Elinde okul çantası tutan yedi yaşlarında bir kız çocuğu "Dede! Dede!" diye tüyler ürperten bir çığlık atarak, beli eğilmiş yetmiş yaşındaki ihtiyara koşmak istedi. Güvenlikçiler hemen kızın önünü keserek onu geri ittiler.

–Dedemi istyorum! Dedemi görmek istiyorum! Dede! Dede!

Kız güvenlikçilerin ellerinde çırpınarak, olanca gücüyle bağırıyor, yürek parçalayan acı dolu bir sesle ağlıyordu. Çocuğun "dede" diyerek kollarına koştuğu yaşlı adam, torununu kucağına alamadığı, onu avutamadığı için solgun gözlerinden bir iki damla yaş koparak, derin kırışlarla kaplı kansız yüzünden çenesine kaydı.

Yürekleri parçalayan sesiyle dedesini çağıran kızı, yakınları hemen meydandan uzaklaştırsalar da, çığlığı hâlâ kulaklardaydı.

Kalabalığın içerisinden biri yanındaki arkadaşına:

–Tahmiraz'ın küçük kızıdır, dedi. İkinci sınıfta okuyor. Zamanının büyük kısmını dedesi Kebuter'in evinde geçirdiği için, ihtiyar gözaltına alındıktan sonra çocuk her gün ağlıyor, dedesini görmek istiyor.

Meydana toplananlar parmak uçlarında durarak boyunlarını uzatıyor ve zanlıları görmeye çalışıyorlardı. Kalabalığın önünü kesen polisler yaşlı, genç, çoluk çocuk demeden herkesi itiyor, bağırıp çağırıyorlardı. Çıkan arbedede

[61] SSCB yıllarında polis bir günden on beş güne kadar mahkeme kararı olmadan hapis cezası verebiliyordu.

insanlar birbirini devirmeye, yere düşürmeye başladılar. Bastonuna yaslanarak güçlükle ayakta duran bir ihtiyar, tökezleyerek yere düştü ve ayaklar altında kaldı. Polislerden biri ellerini savurarak:

–Geri çekilin, geri çekilin mahkeme geliyor! diye bağırdı. Yolu açın!

Sansasyonel gelişmelerin vazgeçilmez aksesuarı olan Nîmet Recepli de buradaydı. Bir ağacın altında durmuş izdihamı izliyordu. Piposunu içe içe, kah acı bir istihza ile gülümsüyor, kah da başını sallayarak öfkesini yatıştırmak için yere tükürüyordu. Tükürüğünün, öfkesine ve nefretine neden olan kişi ve kişilerin yüzüne isabet ettiğini düşünmek biraz da zevk veriyordu ona. Onu tanıyarak yanına yaklaşanlar hep aynı soruyu soruyorlardı:

–Mirza sen yılların gazetecisisin. Ne düşünüyorsun bu komediyle iligli? Sence nasıl bir karar çıkacak mahkemeden?

Mirza ise kafasını yana eğerek, şaşkınlıkla omuzlarını silkiyor ve:

–Ne anlarım ben bu oyunlardan, ben de sizin gibi bir seyirciyim işte. Hep beraber göreceğiz, diyerek piposundan derin bir fırt çekiyordu.

Duruşma başladığı için meydandakilerin çoğu salona girmişti. Kültür ve sanat merkezinin bahçesinde bir kaç meraklı insan dışında kimse kalmamıştı. Asayişi korumak için meydanda dolaşan polislerin sayısının çokluğu dikkat çekiyordu. Salonda boş yer kalmamıştı, bütün sandalyeler doluydu. En ilginç tiyatro gösterilerine bile bu kadar insanın rağbet ettiği görülmemişti. Bir hukuk bilgini olan hakimin oturduğu koltuk, arkasının uzunluğu ile ilgi çekiyordu. Sağında ve solunda oturan müşavirlerinin birisi ilkokul dörde kadar okumuş pamuk çiftçisi, öbürü ünlü bir petrol mühendisiydi. Zanlılara ayrılmış sandalyelerde oturan yedi kişi, mahkemeden çıkacak kararı hiç düşünmüyorlarmış, haklı mı haksız mı oldukları umurlarında değilmiş gibi, gözlerini yere dikerek sessiz sakin oturuyorlardı. Hakim her konuşmasından sonra yanında oturan müşavirlerine bakıyordu. Onlar da saygıyla kafalarını indirip kaldırıyor, hakime katıldıklarını ifade ediyorlardı. Halkın içinden seçilen ve bir anlamda formalite icabı hakimin sağında ve solunda oturan bu kuklalar, mahkemeyle hiç bir ilişkilerinin olmadığını ve çıkacak sonucun onları pek ilgilendirmediğini sergilercesine, ilgisiz ve tasasız görünüyorlardı. Bir zamanlar savcılık yapmış, şu anda bütün zanlıların avukatlığını yapan deneyimli hukukçu, müvekkilleri için beraat kararı alacağı inancıyla, büyük bir hevesle konuşuyordu. O hakimden izin alarak konuştukça, zanlıların gözlerinde ümit kıvılcımları seziliyordu. Avukatın elindeki kanıtlar bazen hakimi bile şaşırtıyor ve zor duruma sokuyordu. İşte o sırada savcı araya girerek itirazını bildiriyordu. Hakim ve savcı avukatın savunmasına itiraz etseler de çok sıkıştıkları ve tutarlı bir cevap veremedikleri apaçıktı.

Hakim kalın dosyasını açarak içindeki kağıtları karıştırmaya başladı ve kağıtlardan birinin üzerinde durarak gözlüğünü çıkardı ve zanlılara yöneldi:

–Zanlı Tahmiraz Tahirov, dedi ve gözlüğünü tekrar takarak heceleye heceleye zabta geçirilen ifadeleri okudu.

–Burada ifade adına hiç bir şey göremiyorum... Buyurun sizi dinlemeye hazırız.

Tahmriaz ağır ağır ayağa kalkarak, soğukkanlılığını bozmadan, öfke dolu gözlerle hakimi süzdü.

–Haklısınız, soruşturma esnasında ifade vermeyi reddettim.

–Bunu biliyorum, tutanakta yazıyor, diyerek hakim onun sözünü kesti. Ama yanlış yapmışsınız... Şu anda adalet mahkemesinde bulunuyorsunuz. Rahat

konuşabilirsiniz artık. İnadınızdan da vazgeçin! Suçunuzu itiraf edersiniz, cezanız da hafif olur.

–Muhterem hakim, bana hangi cezayı vereceğinizle ilgili talimatı, mahkeme başlamadan, günler önce almışsınız. Dolayısıyla söyleyeceklerimin sizin için hiç bir şey ifade etmediğini bildiğimden ne kendimi yormak, ne de sizin değerli vaktinizi almak istemiyorum. Bu ucuz şova ne gerek var?

–Zanlı Tahmiraz Tahirov! Siz üniversite tahsili yapmış, kültürlü, aklı başında adamsınız. Az buçuk hayat tecrübeniz de var. Adalet mahkemesinin ne anlama geldiğini bilmeniz lazım! Şu anda mahkememize gölge düşürmeye çalışıyorsunuz. Sizi uyarıyorum, haddinizi aşmayın!

–Muhterem hakim. Adaletli değilsiniz demek istemedim. Kuşkum yok ki, oldukça dürüst ve adil bir insansınız. Önünüzde duran yirmi ciltlik soruşturma dosyasını da dikkatle incelediğinizi sanıyorum. Kesinlikle emin olduğum bir tek şey var. Şayet vicdanınızın sesini dinleyerek karar verecek olursanız, biz en kısa zamanda beraat ederiz. İşte o zaman, Ziyad Kerimli'nin tuzağına düşen, alçak iftiranın kurbanı olan bu zavallılar, diyerek o kader arkadaşlarını gösterdi, Allahlarından da, sizden de razı kalırlardı. Böyle bir karar yasalarımızın, adalet sistemimizin kutsallığına olan inancımızı daha da pekiştirir. İnanın bana, burada oturan herkes sizi ayakta alkışlar. Fakat... Makam, mevki, rahat oda, koltuk, otomobil ve şöhretinizi kaybetmemek için anayasa da dahil olmakla, bütün kanunları, pis bir bez parçası gibi ayaklarınızın altına alarak çiğnemeye hazırsınız. Çünkü kanunları değil, sizi bu koltuğa oturtan ve indirme yetkisini de elinde tutan büyüklerinizin direktiflerini uygulamak zorundasınız. Bunları bildiğim için, sizi suçlamıyorum. Hem bu dünyada güç sahibi olabilmek için, zayıfların omuzlarına basarak yükselmek gerekiyor. Burada oturan yedi suçsuz insana vereceğiniz ağır cezanın karşılığında, patronlarınızın size sunacağı rahat ve komforlu yaşamdan vazgeçemezsiniz, biliyorum. Belki de böylesi daha doğru olur. Sizin gibiler olmasaydı iyiyle kötü, karanlıkla aydınlık arasındaki fark bilinmez, denge bozulurdu.

Hakim öfkelenerek elindeki kalemi bakır mürekkepliğe takırdatarak:

–Zanlı Tahirov! Haddinizi aşıyorsunuz! diye bağırdı. Lütfen konudan uzaklaşmayın ve size söyleneni yapın.

–Ben söyleyeceklerimi söyledim artık, diyerek Tahmriaz yerine oturdu.

–Zanlının suçunu itiraf etmemekte direnmesi bizi fazla şaşırtmadı. Yalnız bunun size bir faydası olmayacak. Az önceki saçmalıklarınızla kamuoyunu etkileyebileceğinizi sanıyorsanız, yanılıyorsunuz. Duygu sömürüsüyle hiç bir yere varamazsınız. Bir an önce suçunuzu itiraf edin de mahkeme uzanmasın. Pekala, hakim gözlüğünü takarak tekrar önündeki dosyaya baktı. Zanlı Kebuter Yaraliyev, buyurun.

Avurdları batmış, bembeyaz saçı sakalı olan yaşlı adam:

–Allahım nedir bu ihtiyar yaşımda çektiklerim, diyerek sitem etti ve dizlerini tutarak zorla ayağa kalktı. İmdad dileyen gözlerini hakime dikmişti. Hakim ise kalın sesiyle, sertçe:

–Zanlı Yaraliyev. Kızınız Ninehanım, Tahmriaz'ın karısı mı oluyor? diye sordu.

–Evet oğlum, Tahmiraz damadımdır. Ninehanım da ikinci çocuğumdur.

–Oğlum değil, muhterem hakim diyeceksiniz! Ne münasebet?

–Tamam oğlum, dediğin gibi olsun.

Salondakiler gülüştü. Hakim ve savcının dudakları da kaydı hafifçe. Heykel gibi sessiz ve hareketsiz oturan müşavirler ise duygusuz gözleriyle, soğuk bakmaya devam ediyorlardı. Hakim sordu:

–Söyleyin bakalım, suçunuzu itiraf edecek misiniz?

–Vallahi, billahi ben burada ne aradığımı, niçin bulunduğumu bilmiyorum.

–İlk ifadenizde herşeyi açık açık itiraf etmişsiniz ama!

–Neyi itiraf etmişim evladım? Yaşlı adamın kırışmış yüzü gerildi, gözleri kısıldı. Ne demek istiyorsun muhterem?

–İşte, dedi hakim önündeki kağıtlara işaret ederek.

–Muhtrem hakim. Hayatım boyunca, kendimi bildim bileli namazımı, orucumu tekrketmemişim. Yalan en büyük günahtır, bunu biliyorum. Yalan söylüyorsam Allah cezamı versin. Önce müfettişle konuşurken bu suikastten haberim yok demiştim. Müfettiş de çok terbiyeli, ahlaklı bir delikanlıydı. Ona da söyledim, burada da tekrar ediyorum. Sizin dediğiniz şu lanet olası cinayetin işlendiği sıralar, Tahmirala benim aramda bir kırgınlık olduğundan, uzun zamandır birbirimizle görüşmüyorduk. Aramız açıktı bayağı. Ziyad Kerimli'ye suikastin yapıldığı günlerde ben damadımla küstüm. Onunla beraber nasıl işleyebilirdim bu cinayeti? Bir gün akşam namazından sonra kızım bize geldi. Baktım ki hali perişan. Ne oldu kızım diye sordum, kocamla kavga ettim dedi. Başladı ağlamaya sızlamaya, Tahmiraz baban Kebuter şöyle olsun, böyle olsun dedi, sana hakaret etti. Bunları duyar duymaz az kalsın kızımı vuruyordum. Kancık dedim, kocayla karı arasında kavga da olur, tartışma da. Ama bunlar dört duvar arasında kalmalıdır. Koca karısını döver de söver de. Tut ki Tahmiraz küfretti babana, bunu gelip de bana söylemen oldu mu şimdi? Bu ihtiyar yaşımda beni niçin üzüyorsun? Asıl sen bana küfretmiş oldun şimdi, kocan değil. Muheterem hakim! Aile içinde olur böyle şeyler. Oğlunu evlendiren, kızını kocaya veren ebeveynler, böyle kavgalar olduğunda kendi çocuklarında görmeliler hatayı. Damadın anası babası benimki haklı, kızın da yakınları hayır kızımız haklı, suç sizde dedi mi, o aile dağılmaya mahkumdur. Fazla uzun sürmez...

Hakim elindeki kalemle masaya bir kaç kere tıkırdattı ve yaşlı adamın sözünü kesti.

–Zanlı Kebuter Yaraliyev! Sadede gelin! Burada "aile nedir ne değildir" konulu panel düzenlemiyoruz, şu anda mahkemede bulunuyorsunuz. Aile içi ilişkiler konusunda derin bilgilerinizi aile üyelerinzile paylaşırsınız. Ziyad Kerimli'ye kim sıktı kurşunu? Nasıl oldu bu iş? Bunları anlatın!

–Vallahi muhterem hakim, siz sordunuz ben de her şeyi tefsilatıyla anlatıyorum işte. Baban yaşındayım, lütfen lafımı bölme!

–Tamam devam edin o zaman.

–Ninehanım o gece bizde kaldı. Sabah erkenden gönderdim onu kocasının evine. Bu olaydan sonra Tahmiraz bir ay utandığından gözüme görünmedi. Damat benimdir, kerametini de ben bilirim. Allah var yukarıda, çok ahlaklı, terbiyeli adamdır. Sadece o akşam arkadaşlarıyla içkiyi fazla kaçırdığından ağzından çıkanı kulağı duymamış, küfretmiş bana. Yalan söylüyorsam eğer, kendisi de burada, düzeltsin beni. Şimdi de diyorsunuz ki, damadınla beraber Ziyad Kerimli'yi öldürmek istemişsiniz. O sırada damadımla aramız açıktı, onunla beraber nasıl adam öldürmeye gidebilirdim ki? Bir ay boyunca görmemişiz birbirimizi. Muhterem hakim, beni damadıma iftira atamam için

zorluyorsunuz, Tahmiraz fabrikatöre kurşun sktı, ben de oradaydım dememi istiyorsunuz. Ömrümün sonuna sayılı günler kala günaha mı gireyim? Ahirette bunun cevabını nasıl veririm?

Hakim kızarak:

–Zanlı Kebuter Yaraliyev! Verdiğiniz ifadeyle bugün burada söylediklerinizçelişiyor diyorum size! Niçin anlamıyorsunuz? Bir de utanmadan müminim diyorsunuz!

–Muhterem hakim ifademde ne söylediysem, bugün de aynı şeyleri söylüyorum! Genç müfettiş alıyordu ifademi. Bitirdikten sonra da Kebuter amca, ne söylediysen noktasına kadar aynen yazdım dedi. İnanmıyorsan tekrar okuyayım dinle. Ben de onu kırmak istemedim, tutanakta gösterdiği yere bastım imzamı. Ama bakıyorum da muhterem hakim, şu anda başka bir hava çalıyorsunuz. Ben de şaşırdım. Bu devirde insanlara güven kalmadı. İnsan dediğini çiğ süt emmiştir. Yukarıda Allah var! O delikanlı müfettiş benimle çok kibar ve sıcak davranıyordu. Beş kere çay ısmarladı bana. Öyle birinin yalan yanlış şeyler yazacağına, söylediklerimi tahrif edeceğine inanasım gelmiyor. Hatta bana dedi ki, Kebuter amca, senin hiç bir suçun yok, en kısa zamanda serbest kalacağına inanıyorum.

Savcı küçük not kağıdına bir şeyler yazarak alttan hakime uzattı. Hakim kağıda gözucuyla baktı ve:

–Zanlı Kebuter Yaraliyev! Söylediklerinizbaştan sona uydurma ve yalandır. Bu yaşınızda yalan söylemeye utanmıyor musunuz? Oturun! diyerek Sehavet Mehraliyev'i ayağa kaldırdı.

–Zanlı Mehraliyev! Siz de Tahmiraz Tahirov'un kızkardeşi Nermin'in kocasısınız, öyle mi?

–Evet.

–Bari siz itiraf edin suçunuzu. Nasıl oldu olay? Soruşturma dosyalarında Ziyad Kerimli arabasında otururken ikinci kurşunu da sizin sıktığınız yazıyor. Ama lütfen doğruyu söyleyin. Müminlik ayaklarına yatan bu ihtiyar gibi bize yalan satmayın. Zaten bunun bir faydası olmaz size.

–Muhterem hakim, ben orduda görev yapmış biriyim. Üç sene faşistlerle savaşmışmışlığım var, kolumdan da yara almışım. Keskin nişancıyım. Madalyam bile var. Hangi silahla olursa olsun, şimdiye kadar ıskaladığım olmamıştır. Orduda herkes beni parmağıyla gösteriyordu. Ufak kalibreli silahla kibrit çöpünü vurabiliyorum. Siz ise av tüfeğinden bahsediyorsunuz. Bu bir oyuncaktır benim için. Sizce af tüfeğinden ıskalayabilir miyim ben? Ziyad Kerimli'yi öldürmek isteseydim, o şu anda öbür dünyada olurdu. Yani siz diyorsunuz ki Tahmiraz ve ben birer el ateş etmişiz, o da ne hikmetse hayatta kalmayı başarmış, öyle mi?

Mahkeme salonunda oturanlar gülmeye başladılar. Hakim kalemini bakır mürekkepliğe vurarak:

–Sessiz olun! Sessiz olun! Burası mahkeme salonu! diye bağırdı.

Ortam sakinleştikten sonra Sehavet konuşmasını sürdürdü.

–Gerçekten komik ama. Muhterem hakim, son sözü siz söyleyeceksiniz. Birilerinin siparişi ile beni tutklayacaksanız, siz bilirsiniz. Ama bunların hepsi iftiradır. Tuzağa düşürmüşler hepimizi. Doğruyu söyle diyorsunuz, işte söylüyorum. Eğer benden farklı şeyler duymak istiyorsanız, çok beklersiniz. Patronlarınıza de aynen iletin bunları...

–Zanlı Sehavet Mehraliyev haddinizi bilin! Soruşturma tutanağındaki ifadenizde farklı şeyler söylüyorsunuz! Okumamı ister misiniz?

–Burası bir mahkeme, ben de olanları söylüyorum. Bize verilen işkenceler size verilseydi, siz de aynı ifadeyi verirdiniz.

Avukat ayağa kalkarak söz aldı ve soruşturma tutanaklarını teker teker çürütmeye, polisin işkenceye başvurduğunu ıspatlamaya başladı ve başarılı oldu.

Savcı ikinci bir soruşturmanın başlayabileceğinden endişe ediyordu. Hakim ise patronlarının ona yaptığı ikazları, misafirhanede otururak duruşmayı izleyen KGB generalini hatırladıkça fenalaşıyordu. Salih Kanizade'yi ise hiç bir şey ilgilendirmiyordu. Onun şu anda tek düşüncesi ve hayali yazacağı makalenin büyüklüğü, alacağı prim, Mollazâde'den alacağı takdir ve generalden duyacağı iltifattı. Hakimin müşavirleri ağızlarını bir kere olsun açmamış, konuşmamışlardı. Binanın koridorlarına yerleştirilen hoparlörlerden hırıltılı bir sesle duruşmada yapılan konuşmalar salona giremeyenlere dinlettiriliyordu. Meydanda duran ve hoparlörlerden yükselen sesleri dinleyen seyrek kalabalığın yüzünde acı bir tebessüm ve nefret vardı. Duruşmaya herkesten fazla ilgi gösteren general dışarı çıkmasa da misafirhanedeki odasında yastığına yaslanarak, radyodan konuşulanları dinliyordu. Zanlıların ifadeleri ve avukatın kuvvetli delillere dayanarak yaptığı savunmayla köşeye sıkışan hakim ve savcının kaybedeceğinden korkan general ikide bir ayağa fırlıyor, koridora serilmiş uzun halıyı arşınlıyor, sonra da köşedeki masanın arkasına geçerek elini çenesine koyuyor, bir çare arıyordu.

Mahkeme salonu iyice karışmıştı. Savcılara, soruşturmayı yürütenlere ve hakime yönelik hakaretler duyuluyordu. Hakim sık sık ayağa kalkarak salondakileri sessizliğe davet ediyor, aksi taktirde dışarıya atmakla tehdit ediyordu. O sırada arka kapıdan, daha doğrusu oyuncuların girip çıktığı kapıdan birisi gelip sahneye çıktı ve usulca savcıya yaklaştı. Ne söylediğini duyan olmadı. Ama o adam gittikten sonra, hakim ve savcı fısıldaşmaya başladılar. Herkes yukarılardan bir talimat geldiğini ve bunun tartışıldığını anlamıştı. Gizli konuşmalarını bitirdikten sonra, hakim saatine baktı ve salondaki kalabalığa yönelerek dedi.

–Belirli sebeplere göre duruşmayı yarına kadar erteliyoruz. Herkes yoruldu zaten. Dinlenmek hepimize iyi gelir.

Ve başladı masanın üzerindeki kağıtları toplamaya...

Generalin gözleri misafirhanenin penceresinde kalmıştı. Savcının ve hakimin gelmesini bekliyordu sabırsızlanarak. Birkaç dakika sonra kapının arkasından ayak sesleri uyuldu. Önce hakim onun ardından da savcı ve Sâlih Kanizade girdiler odaya. Müşavirler ise kaldıkları otele gitmişlerdi. Hakim kafasını yorğunca eğerek generali selamladı, "işimiz zor" dedi ve sağ tarafta duran divana çöktü. Savcı ve Sâlih ayrı ayrı koltuklara oturdular. General hiç birşeyden haberi yokmuş gibi:

–İşler nasıl? diye sordu. Duruşma nasıl gidiyor?

Hakim gözlerini odanın tavanında dolaştırdı ve tereddütle omuz silkerek:

–Böyle devam ederse işimiz zor olacak. Üç kişiyi konuşturabildik ancak. Hiçbirisi savcılıkta verdikleri ifadelerini tekrarlamak istemedi. Mahkemede bambaşka şeyler konuşuyorlar. Yarın diğerleri de bu şekilde konuşursa batarız.

Savcı da katıldı sohbete:

–Yaşlı pezevenk! Kebuter itini diyorum. Sehavet'le beraber iyice saçmaladılar.

–Suçlu bir insanın, kendi rızasıyla, gönüllü olarak suçunu itiraf etmesini beklemek abestir, diye konuştu Sâlih.

General yüzünde memnuniyet ifadesiyle gazeteciye katıldı:

–Sâlih doğru söylüyor.

Generalin onu onaylayınca, Sâlih sevinçten dört köşe oldu. Mutluluktan neredeyse ağlayacaktı.

General elini gözündeki siyah gözlüğe dokundurarak ince dudaklarını büzdü ve bir kaç dakika sustuktan sonra:

–Ölüyü kendi başına bırakırsan, kefenini bozar, diyerek öfke ve nefretle ayağa kalktı.

Üzerindeki ev içi elbiseleri çıkardı ve üniformasını giydi. Büyük aynanın önünde kravatını bağlarken:

–Siz dinlenin, dedi. Ben KGB amirliğine uğramalıyım. Arkadaşlara bir iki talimatım olacak. Geç kalırsam beni beklemeyin, yemeğinizi yeyin.

Ertesi gün zanlıların mahkemeye çıkarılması bir hayli uzun sürdüğünden, duruşma da öğle saatlerinde başladı. Kebuter Yaraliyev'e söz verildiğinde yaşlı adam ne kadar gayret ettiyse de ayağa kalkamadı.

–Güç kalmadı bende, kalkamıyorum, diye mırıldadı.

İki kişi ileri atılarak takatsiz ihtiyarın kollarından tuttular ve onu ayağa kaldırdılar. Solgun yüzünde darbe izleri ve çürükler, gözaltlarında morluklar vardı. Sağ elindeki bir parmağı yara bandıyla sarılmıştı. Yaşlı adam ağır hastalığı varmış gibi, bir kaç kelime söyledikten sonra dinleniyor ve hırıltılı sesiyle tekrar konuşmaya başlıyordu.

–Soruşturma sırasında bütün söylediklerim... bütün söylediklerim son kelimesine kadar doğrudur. Dün... dün şeytana uydum... Ne konuştuğumun farkında değildim. Yaşlılık hali işte. Sonra anladım yanlış yaptığımı. Lütfen dün söylediklerimi zabta geçirmeyin. Tahmriaz kandırdı bizi, öldürelim dedi biz de kabul ettik. Allah aklımı başımdan aldı. Sorgu müfettişine verdiğim ilk ifadem doğrudur. O genç herşeyi olduğu gibi yazmıştır. Ziyad Kerimli'yi öldürmek istedik. Allaha şükür başaramadık. İstediğinizi yazabilirsiniz. Herşeyin altına imza atmaya hazırım.

Mahkeme salonunda bir gürültü koptu:

–Bir gecenin içerisinde ne oldu bu adama yahu?

–Dün farklı şeyler söylüyordu, bugün farklı şeyler konuşuyor.

–İhtiyarın haline baksanıza! Mahvetmişler adamı!

Bu fısıldaşmalar hakimin kulağına da ulaştı. Oluşan güvensizliği yok etmek için:

–Zanlı Kebuter Yaraliyev. Bugün biraz ağır konuşuyorsunuz. Yoksa hasta mısınız? Rahatsızsanız doktor çağıralım.

Kebuter hırıltıyla:

–Hayır, gerek yok, dedi. Muhterem hakim iyiyim ben. Onlar çok kibar insanlar. Kimseden şikayetim yok. Biraz başım ağrıyor sadece. Orada da ilaç verdiler bana, geçti gitti... Etkili bir ilçatı. Aklınıza kötü şey gelmesin. Bana kimse işkence yapmadı. Kimse! Ağır laf söyleyen de olmadı. Vallahi iğne bile yapmadılar bana. Herkesten razıyım. Muhterem Savcı'dan da razıyım, Allah uzun ömürler versin. Soruşturma tutanağında her şey noktasına kadar hakikati yansıtıyor.

Mahkeme salonu karıştı, bir gürültü koptu. "Adam keçileri kaçırmış", "Allah biliyor dün gece ne yapmışlarsa ona..."

Savcının keyfine ise diyecek yoktu. Hakimin de yüzü gülüyordu. Salonda sessizliğin oluşmasını bekledikten sonra, yüzünü sanıklara çevirdi.

–Sanık Sehavet Mehraliyev, buyurun kalkın. Öncelikle, dünkü ifadenizin savcılıkta söylediklerinizle çeliştiğini size hatırlatmak isterim. Burası bir adalet mahkemesi! İyice düşünün. Karar verin artık! Kah nala, kah mıha vurmayın. Bu mahkemede yalana yer yok!

Sehavet'in gözleri bugün bir garip bakıyordu, bebeklerinde yaşam belirtileri yoktu sanki. Ağzını açamıyor, konuşamıyordu.

Hakim öfkeli edayla:

–Niçin susuyorsunuz!? Konuşsanıza! diye çıkıştı.

Sehavet hakime doğru döndü yüzünü. Onu görüyordu ama duymuyordu sanki. Sanık şuurunu kaybetmiş gibi bir süre ayakta durdu ve birden sallanarak yere düştü. Tıraşlı başı düşerken demir parmaklıklara çarptı. Salonda oturan yakınları çığlık atarak sanığa doğru koşmak istediler. Güvenlik görevlileri hemen araya girerek bu hamlenin karşısını aldılar. Hakim gözüyle önde duran güvenlikçiye işaret etti. İki kişi Sehavet'i yerden kaldırdı. Ama o dengesini tekrar kaybetti. Sanığa bir sakinleştirici ilaç verildi. Dakikalar sonra kendine gelen Sehavet zar zor ayağa kalktı. İkide bir elini kah kaburgasına, kah şakağına götürüyor, sancıdan kıvranıyordu. Kendine geldikten sonra, biraz gözleri canlandı. Güçlükle de olsa ayakta durmaya çalışıyordu.

Hakim sabırsızlanarak:

–Buyurun sanık Mehraliyev. Sayrımsamak sizi kurtarmaz! Hadi, sizi bekliyoruz! dedi.

–Muhterem hakim! Dün yalan yanlış bir şeyler konuştum... Saçmaladığımı kabul ediyorum. Delirmiş de olabilirim. Bunu doktorlar daha iyi bilir. Bugün gayet iyiyim ama. Görüyorsunuz işte, çok dincim. Evet ben gerçekten de iyi bir nişancıyım. Beni tanıyan herkes, ufak kalibreli silahla kibrit çöpünü vurduğumu bilir. Ziyad Kerimli'ye ise on altı kalibreli av tüfeği ile ateş etmiştim. Muhterem hakim, siz de, salondakiler de sorabilirsiniz, kibriti nişan alan ve ıskalamayan usta bir nişancı, nasıl olmuş da av tüfekle Ziyad Kerimli'yi vuramamış diye...

Sehavet konuştukça, kendine nefret ediyor, bu günden sonra şerefinin beş paralık olduğunu düşünüyordu. Utançtan hakimin dışında kimsenin yüzüne bakamıyordu. Ama sanığın salonda oturan yakınları ve vatandaşlar, onun neden bu şekilde konuştuğunu çok iyi biliyorlardı. Şu anda Sehavet, boğazına keskin bir bıçak dayatılmış ve doğruyu söyleyeceği taktirde kafası kesilecek bir kurbanı andırıyordu.

–Ben avcı dükkanından hazır karton mermi yerine, her zaman barut, saçma, boş kovan satın alıyorum. Yani mermiyi kendim hazırlıyorum. Çünkü karton mermi bir kere sıkıldıktan sonra yararsız oluyor, dönüşümlü olarak kullanılamıyor. Metal kovanları ise defalarca doldurabiliyorum. Hem yoksulluktan hazır mermi satın alamıyorum ki, maliyeti çok yüksek. Ziyad Kerimli'ye sıktığım merminin içini de kendi ellerimle doldurmuştum. Bu o kadar da zor değil. Biraz barut, biraz kağıt parçası ve saçmaları koydun mu, mermi hazırdır. Ama aceleye geldiği için, yanlışlıkla barutu fazla koymuştum. Çünkü mermiyi dolduruken ayar kabım kaybolmuştu, barutu gözayarıyla doldurdum. Burada bulunanların arasında avcı varsa, söylediklerimi onaylayabilir. Merminin

barutu fazla kaçarsa, hedefi asla vuramazsın. Tetiğe bastığında, tüfeğin kundağı şiddetle geri tepiyor, namlu sallanıyor ve hedefi ıskalıyorsun. Bu arada kovan da şişerek, hatta bazen çatlıyor. O gece de aynısı oldu. Ziyad Kerimli'ye ateş ettikten sonra, kovanın çatladığını gördüm. Ne yazık ki o kovanı nereye attığımı hatırlamıyorum. Hedefi vuramayışımın nedeni işte budur. Arabada bulunan saçmalara gelince, onlar bana ait değil. Herhalde Tahmiraz'ın mermisinden çıkmıştır. Çünkü benim mermilerim tavşan ve kurt avlamaya yarayan büyük saçmalardı. Arabada bulunanlar ise çok küçüktü. Onlarla ancak kuş avlanabilir.

Sehavet konuştuğu sırada aniden eğilerek karaciğerini tuttu. Uzun süre hareketsiz kaldıktan sonra da doğruldu:

–Özür dilerim, ara sıra böyle sancılar gelir bana. Çocukluğumdan karaciğerim rahatsız. Önemli bir şey yok...

Dünkü duruşmada müvekkillerini savunmak için ikide bir müdahale eden, hakimle savcıyı aciz bırakan avukat bugün değişmiş, bambaşka biri olmuştu. Artık sanıkları savunmak için kılını bile kıpırdatmıyordu. Sanıklar da, avukatları da aniden karşılarına çıkan bir selin girdabında çabalayan, yorulan ve en sonunda bulanık suyun üzerinde oradan oraya sürüklenen cesetleri andırıyorlardı. Sanıkların hepsi Ziyâd Kerimli'ye yapılan suikaste iştirak ettiklerini ve pişman olduklarını söylüyordu. Bir tek "elebaşı" vazgeçmiyor ve suçsuz olduğunu haykırıyordu.

...Mahkeme bir aydan fazla sürdü. Tahmiraz bugün son kez ifade veriyordu hakimin önünde. Gözlerinin altında, çenesinde ve boğazında siyah lekeler, morluklar ve çürükler vardı. Ama yılmıyor ve kararından vazgeçmiyor, başını dik tutuyordu. Mağrur ve cesurdu. Dikenli konuşmaları hakimi bıktırmıştı. Hakim onu son kez ayağa kaldırarak:

–İtiraf edecek misiniz suçunuzu? Son kez soruyorum!

Tahmiraz onu duymuyormuş gibi yaptı ve cevap vermedi.

–Elimizde bunca delil ve şahit ifadeleri varken, hâlâ nasıl itiraf etmezsiniz suçunuzu? Öz kardeşiniz, kaynatanız, enişteniz, komşunuz velhasıl bütün tanıklar ve topladığımız bütün bilgi ve belgeler Ziyad Kerimli'ye suikast ettiğinizi açıkça gözler önüne seriyor.

–Muhterem hakim! Ben alyehimde ifade veren hiç bir yakınımı, dostumu kınamıyorum. Onlara yaptığınız işkencelereden sonra, bu şekilde konuşmaları çok doğal. Yalnız şunu da bilin ki, yalancı şahitlerin ifadelerine dayanarak vereceğiniz karar, sizi herkesin gözünde küçük düşürecektir. Nefret odağı olacaksınız. Şu anda bile, burada oturan çoğunluğun sizden ne kadar tiksindiğini bir bilseydiniz, utançtan insanların yüzüne bile bakamazdınız.

–Sanık Tahirov! Bize destan okumayın! Sorduğum soruya adam gibi cevap verin! Bir ayı aşkın süredir mahkeme sürüyor. Bir devlet büyüğünü öldürmek istediğinizi bütün memleket biliyor artık. Ama siz hâlâ direniyorsunuz!

–Ben sözümü dedim. Akrabalarıma, arkadaşlarıma yaptığınızı bana yapamazsınız. Ben işkenceden ve tehditlerden korkacak adam değilim.

–Kendinizden çok eminsiniz bakıyorum, diyerek hakim esefle kafasını salladı.

–Çünkü hâlâ ümitliyim muhterem hakim.

Savcı söz aldı:

–Hayal gücünüze hayranım sanık Tahirov.

–Bu yaşıma kadar hayallerin gerçek olduğunu çok gördüm ben.

Hakim tartışmaya nokta koydu:

–Sanık Tahirov! Söz güreşini bırakın ve oturun yerinize!

***

Nâzım'ın oturduğu apartman kültür ve sanat merkezine yakın bir yerdeydi ve evine gitmek için merkezin önünden geçmesi gerekiyordu. Mahkeme başladığı günden bittiği güne kadar, bu iblis sahnesinde yaşananları görmemek, duymamak ve sinirlenmemek için yolunu uzatıyor, arka mahallelerden dolaşarak evine gidiyordu. Zihnini meşgul eden bu duruşmaları ve mahkemeyi unutmak için günlerce şehir dışına çıkıyor, üç dört gün eve uğramadığı oluyordu. Çaresi olsaydı şehre aylarca geri dönmezdi ama her şeye rağmen onun bir ailesi ve işi vardı. Mahkemedeki korkunç ihlalleri, yalancı şahitlerin uydurmalarını ve işkence haberlerini duydukça, günlerce kendine gelemiyor, uyku ilacı almadan uyuyamıyordu.

46

Yaklaşık iki ay süren mahkeme nihayet bitmişti. Hakim kararını açıkladı. Tahmiraz Tahirov on beş, kaynatası ve eniştesi onar yıl, diğerleri ise beşer ve yedişer yıl hapis cezasına çarptırılmıştılar. Salondaki kalabalığın öfke dolu gözleri hakime nefretle bakıyordu. Birkaç kişi hakime hakaretler yağdırarak üzerine yürüdü. Güvenlik görevlileri araya girmeseydi, Allah bilir neler olacaktı. Müşavirler, hakim ve savcı birbirlerine sokularak, tüyler ürperten çığlıklar, beddualar ve bağrışmalar arasından bir yolunu bulup salondan kaçtılar.

Her türlü konforu ve rahatlığı olan misafirhaneye girdiklerinde general, savcı ve hakimi Kars kalesini fethetmiş kahramanlar gibi, güler yüzle karşıladı.

Sâlih aynı gün Bakü'ye dönmek zorundaydı. Kendisi için birinci sınıf kompartımana bilet alınmıştı. General ve hakim de aynı vagonda yolculuk edeceklerdi. Herkesin kompartımanı ayrı ayrıydı. Sâlih, Nâzım yanlış anlamasın ve aradaki soğukluk buza dönüşmesin diye, Nâzım'ın işyerine gitti. Odasına girdiğinde çok keyifli ve neşeliydi.

–Nihayet bitti bu hikaye! Zor bir mahkemeydi. Sanıklar önce suçlarını itiraf etmek istemediler, hava attılar, mahkeme üyeleriyle dalga geçtiler. Ama faydası olmadı. Bravo hakime! Onun bu kadar zeki ve kurnaz olduğunu tahmin edemezdim. Adabı muaşeret kurallarından habersiz soytarılara, mahkemede nasıl davranılması gerektiğini gösterdi. Elebaşıya on beş yıl verdi, diğerlerine de beş yıldan on yıla kadar hapis cezasına çarptırdı. Mollazâde ne söylediyse, aynısı oldu. Yanlış anlama Nâzım ama çok basit ve yüzeysel düşünüyorsun. Derin adam değilsin, oysa gazetecide biraz kehanet de olmalı. Duruşmaların hepsine katıldım, çok ilginç şeyler duydum ve inan bana, tahminlerin fos çıktı. Keşke Mollazâde'yi önceden dinleseydin. Ne de olsa o bir patron. Her an Merkez Komiteye terfi edebilecek biri. Sen ondan nefret etsen de, benim ona büyük saygım var. Mollazade herşeyi enine boyuna araştıran, tartışan, dikkatli, ölçülü ve deneyimli bir gazetecidir. Kahin gibi adam! Herşeyi önceden öngörebiliyor. Onun ayağının bildiğini bizim başımız bilemez koçum! Er geç Merkez Komiteye terfi edecektir, bundan eminim. Bak görürsün sen! Eğer terfi etmezse demek ki ben

gerizekalının tekiyim. General onunla ilgili öyle şeyler anlattı ki bana, dondum kaldım valla. Adamın devlet erkanında büyük nüfuzu varmış. Onun gibi önemli biriyle cedelleşmeseydin keşke. Bunun sonu iyi olmaz senin için. Biz kimiz Allah aşkına ya!? Herşey onun elinde. İsterse ikimizi de çürük diş gibi çekip atar dışarı...

–Yahu dursana biraz! Yorulmadın mı Sâlih? Bari bugünkü gazeteleri okusaydın.

–Okuma fırsatım olmadı, başım çok karışıktı, duruşmalar filan...Radyo, televizyon, gazete, dergi... bunlardan haftalardır uzağım.

Nâzım derginin altından yeni gazeteyi çıkararak, Sâlih'e uzattı.

–Al oku. Birinci sayfada. Hemen manşetin altında.

Sâlih çabucak gazeteyi eline aldı ve okumaya başladı.

"*Cumhuriyet gazetesi genel yayın yönetmeni Miriş Mollazâde yolsuzluk ve talan suçlamalarıyla ve gazeteciler arasında saygınlığını kaybettiğine göre görevinden alınmıştır...*"

Sâlih gözlerine inanmıyordu. Bu haberi bir kaç defa okudu ve kendi kendine mırıldandı:

–Bak heleee! Mollazâde kim bilir şimdi ne haldedir? Merak ediyorum doğrusu. Acaba başına böyle bir şeyin geleceğini bekliyor muydu? Kabusta bile göremezdi bir gün görevinden alınacağını. Sana bir şey söyleyeyim mi? Aslında ben biliyordum sonunun böyle olacağını! Sürpriz olmadı yani.

Dudaklarını büzerek devam etti:

–Bu güne dek onun kadar beceriksiz bir gazeteci görmedim ben. Enteresan bir de huyu vardı. Bir soru sorduğunda, bön bön bakardı insanın yüzüne. Ne evet, ne hayır derdi. Dış görünüşünden sakin sessiz birine benziyor ama ne demişler, suyun lâl akanı, adamın yere bakanı! Gazetede ben dahil, herkes bıkmıştı ondan. Yüzüne güldüğüme bakma se, uyuz oluyordum ona. İki kurşunum olsa birini onun kafasına sıkarım. İsabet olmuş, iyi ki kovuldu.

Sâlih sustu ve meraklı gözlerle Nâzım'a bakarak boynunu ona doğru uzattı:

–Nasıl oldu anlatsana, ne olur! Eminim sen ayrıntılarını da biliyorsun.

Nâzım umursuzca omuz silkerek:

–Bakü'den bir arkadaş aradı, dedi. Sabahleyin Mollazâde işe geldiğinde kapısının kapalı olduğunu görmüş. Gazeteciler onu boykot etmeye başlamış, defol git diye slogan atmışlar. Protestocuların başında ise Mollazâde'nin bizzat işe aldığı genç gazeteciler çekiyormuş. Hatta birisi onun yüzüne üniversitede sizin öğrenciniz olduğum için utanıyorum diye haykırmış. Kısa sürede bu olay yetkililere ulaşmış. Bakanlık da gerekli bütün yoklamaları yaptıktan sonra, Mollazâde'nin görevden alınmasının vacip olduğuna karar vermiş.

Sâlih:

–Ondan ders almış öğrenciden böyle bir davranış beklenirdi zeten, dedi. Mollazâde üniversitede hocalık yaparken, herkes onu munis, sessiz sakin, kibar bir aristokrat olarak biliyordu. Koltuğun böyle bir özelliği var işte, kıçını ona basanın iğrenç huyları birer birer çıkıyor ortaya. Onun yerine atanan yeni partron nasıl biri acaba?

–Bu konuda bir bilgim yok, sadece ismini duymuşum, diyerek Nâzım istihza ile gülümsedi. Ama sizin işiniz kolay. Hakkın yolunu bulmuşsunuz. Gelene yağ çekmek, gideni ise arkasından çekiştirmek adet olmuş sizde. Merak etme onun da kalbine yol bulursun. Sendeki diller yılanı da çıkarar deliğinden.

Bu sözler Sâlih'te soğuk duş etkisi yaptı. Şube müdürünün tombul suratı allandı. Elini yüzüne vurarak:

–Ölümü gör yanılıyorsun Nâzım! Ben Mollazâde'ye her zaman gıcık olmuşumdur. Nedenini de söyleyebilirim. Bir gazetenin genel yayın yönetmeni olduğu halde, babası halde meyve sebze kasaları taşıyarak para kazanıyordu. Ara sıra da cami önlerinde Yasin okuyarak dileniyordu. En son kendisi gibi dilencilerle para yüzünden tartışırken kalbi dayanamadı, öldü. Babasının kadrini kıymetini bilmeyen insan, işçilerine değer verir mi hiç?

Nâzım sinirlenmeye başladı:

–Sâlihciğim, Mollazâde'yi eleştirmekte geç kalmışsın. İkincisi de bu kıybetleri dinleyecek halde değilim ben. Sen koş bunları yeni patronuna anlat. Selefinden ne kadar nefret ettiğini ve kendisini ne denli sevdiğini görsün. İtibar kazanırsın, yükselirsin adamın gözünde.

Sâlih konuştukça battığını anlayarak, tartışmaktan vazgeçti ve konuyu değiştirerek, yağ çekmeye başladı.

–Bomba gibi bir makale yazacağım. İstersen senin de ismin geçsin yazıda?! Ne dersin?

–Yazacağın makalenin sansasyonel olacağına inanıyorsun değil mi? Oysa ben onun zerre kadar beğeni toplayacağına inanmıyorum. Senin kadar iyimser olsaydım belki de kabul ederdim teklifini.

Sâlih Nâzım'ın iğneleyici laflarından kurtulmak için saatine baktı.

–Doğru söylemişler, geveze çoban, kuzuyu kurda kaptırır diye. General beni bekliyor, trene de geç kalıyorum, diyerek doğruldu.

Nâzım da sandalyeden kalktı ve:

–İstersen seni istasyona kadar yolcu edeyim? dedi.

Sâlih elini savurdu.

–Hayır gerek yok. General de şu anda orada. Bizi beraber görmesini istemiyorum. Senden hoşlanmadığını biliyorsun, diyerek Nâzım'a elini uzattı. Umarım bana darılmamışsındır. Hadi hoşçakal.

***

Tahmiraz ve yakınlarının mahkemesiyle ilgili yazdığı makaleyi okuması için Sâlih önce generalin yanına gitti. General makalenin hacmine bakarak:

–Yazı çok hacimli olmuş, dedi. Böyle hacimli bir makaleyi yayınlarlar mı dersin? Ama önemli değil... Biz söyledikten sonra sıkıysa yayınlamasınlar. Yazını kısaltmadan, makaslamadan yayınlarlar merak etme.

General bunları söyledikten sonra gözlüğünü taktı ve Sâlih'in yazısını dikkatle okumaya başladı. Makalede Ziyad Kerimli neredeyse bir halk kahramanı gibi yüceltiliyor, Tahmiraz'ın ünvanına ise teröristbaşı, bölücü ve hain gibi ithamlar yöneltiliyordu. Soruşturmayı yürütenlerin "başarılı" ve "hummalı" çalışmasından, bu cinayetin çözülmesinde general'in katkılarından özellikle ve abartılarak bahsedilmişti. Mahkemeden çıkan karar, Sâlih'e göre adaletin ve hakkın zaferiydi. General yazıyı okuyup bitirdikten sonra, gözlerini kaldırarak hoşnut ifadeyle Sâlih'e baktı:

–Aferin sana! Mükemmel bir yazı! Bu memleket senin gibi gazetecilerle gurur duymalı. Genel yayın yönetmeniniz de yeni atandı. Kötü birine benzemiyor. Bir telefon açarım ona, hem hayırlı olsun der, hem de makaleyi geciktirmeden basmasını söylerim.

General bunları söyledikten sonra devlet telefonunun ahizesini kaldırdı ve sadece üç düğmeye bastı. Gazetenin yeni patronu alo deyince de, general rütbesine yakışır bir edayla:

–Şâdar Şamiloviç merhabalar! dedi. Geç de olsa, sizi tebrik etme fırsatım oldu nihayet. Bu göreve atandığınızı duyunca çok sevindim. Haberi gazeteden okudum... Bir iş seyahati için Nahçivan'a gitmiştim... Sizden bir ricam olacak. Şube müdürünüz şu anda yanımda... Sâlih Kanizadeyi diyorum. Çok yetenekli bir arkadaş. Onun bu kadar başarılı bir yazı yazacağını tahmin edemezdim. Haberiniz var sanıyorum... Ziyad Kerimli'ye karşı yapılan suikastin sanıklarının mahkeme duruşmalarına katılmak için yaklaşık iki ay boyunca Nahçivanda bulunduk. Nihayet çözümlendi bu mesele. Az önce Sâlih'in yazdığı makaleyi okudum, çok beğendim doğrusu. Sizden bir ricam olacak, bu yazıyı geciktrimeden yayınlayabilir misiniz?

Şâdar telefonda ona ne söylediyse artık, general'in suratı asıldı, rengi kaçtı. Ama bozulduğunu belli etmemeye çalışarak Sâlih'e yöneldi:

–Konuştum patronunla. Bu konuyla bizzat ilgilendiğimi bilmesi iyi oldu. Sen de biraz baskı yapar, hızlndırırsın onu. General bunları söyledikten sonra Sâlih'e el uzattı. Seni şimdiden tebrik ediyorum. O pisliklerin ipliğini pazara çıkardın ya, helal olsun!

***

Sâlih'in "Adaletli Karar" isimli bir buçuk sayfalık makalesi o gün genel yayın yönetmeninin masasının üzerine konmuştu. Şâdar Hacızade makaleyi okuduktan sonra, yazarını odasına çağırdı.

Yaklaşık elli yaşı, çelimsiz bedeni, samimi konuşması, mütevazı giyimi, keskin bakışları ve her zaman yana taradığı gümüş rengi beyaz saçları olan Şâdar Hacızade çok sıkıntılı ve çileli bir hayat yaşamıştı. Ana-babasını erken kaybeden Şâdar'ı, üvey amcası himayesine almış, yetiştirmişti. Ortaokulu bitirmeden ağır yaşam koşulları onu okulu bırakmaya ve çalışmaya sevk etmişti. Gönüllü olarak savaşa katılan Şâdar, bir kaç ödül ve madalyayla geri dönmüştü. Sürprizlerle dolu olan hayat, Şadar'ı hiç sevmediği ve her zaman uzak olduğu basın dünyasına sürüklemişti. Önce matbaada işçi, daha sonra dizgici, editör, edebiyat sayfası sorumlusu, çeşitli gazetelerde şube müdürü ve yazı işleri müdürlüğü... Cumhuriyet Gazetesine atanmadan önce, ülkenin en popüler dergisinde genel yayın yönetmeni yardımcısıydı. Basın dünyasında kararlı, ilkeli ve dürüst bir gazeteci olarak ün yapmıştı. Bazen küçük hikayeler de yazıyordu. Koltuk sevdalısı değildi, dolayısıyla amirlerinin karşısında diz çökmek gibi bir adeti yoktu. Evindeki eşyaları, çoluk çocuğunun üzerindeki kıyafetleri eskiydi; maaştan maaşa zor yetiştiriyor, yoksul bir yaşam sürüyordu. Arkadaşlarının ve yakınlarının ikazları, sitemleri de ona kâr etmiyordu. O, her zaman kendi bildiğini yapardı.

Gazete çalışanlarının bir çoğu gibi, Sâlih de yeni şefiyle ilgili az buçuk bir şeyler duymuştu. Az sonra onunla yakından tanışma fırsatı olacaktı. İçeriye girdiğinde Şâdar'ın ilk sözü bu oldu:

–Sâlih ya, makale çok uzun olmuş. Bunu okumak için sabır lazım.

–Ama general böyle düşünmüyor...

Şâdar'ın yüz ifadesi değişti:

–Ne diyormuş general?

–Makaleyi beğendiğini söyledi. Hatta daha da genişletmek mümkün dedi.

–Bir gazeteci yazdığı yazıyı devlet büyükleri, generaller okusun, beğensin diye değil, okuyucu kitlesini, halkı düşünerek yazmalıdır.

Şadar bunları söylerken Sâlih'e ters ters bakıyordu.

Sâlih'in yüzü kızardı. Sesini biraz alçaltarak:

–Haklısınız Şâdar Şamiloviç. Bundan sonra dikkat ederim bunlara.

Şâdar gazeteyi açarak makalenin altındaki imzaya baktı ve sordu:

–Bizim Nahçivan temsilcimiz kim?

–Nâzım İlham isimli kendini beğenmişin teki.

Şâdar biraz şaşırarak:

–Duruşmalara sizinle beraber o da katılmadı mı? İzinde miydi? Yoksa hasta filan mıydı?..

–Nâzım İlham ordaydı Şâdar Şamiloviç. Biz de neredeyse her gün görüşüyorduk.

Şâdar gülümseyerek:

–Benimle bu kadar resmi konuşmanıza gerek yok, dedi. Şâdar deseniz de olur. Resmiyeti sevmem. Biz yabancı mıyız canım? Bir çatı altında çalışıyoruz. Yaş farkımız da fazla büyük değil. Bir genel yönetmeni ve şube müdürü olarak açık konuşmalıyız. Nâzım'ı şunun için sordum aslında... O görev yaptığı bölgeyi bizim hepimizden iyi tanıyor olmalı. Dolayısıyla da orada ne olup bittiğini hepimizden daha iyi biliyor herhalde. Bölge temsilcisi kala kala, başka bir gazetecimiz Nahçivan'a gider, adliye haberi yaparsa, ona karşı ayıp olmaz mı? Hem saygınlığını da kaybeder herkesin gözünde.

–Doğruyu söylemek gerekirse çok uğraştım onu ikna etmek için. Selefiniz yoldaş Mollazâde de çok denedi ama, inadından vazgeçmedi Nâzım. Mahkemeye gitmediği gibi, benden de sürekli kaçıyordu. Garip davranışlarıyla generali de kuşkulandırmıştı. Bunları kendisine de söyledim. Teklif ettiğim halde, makalenin altına imzasını koymamı bile kabul etmedi.

Şâdar dikkatle tutkun ufuktaki karaltıya bakıyormuş gibi gözlerini kıstı ve hayallere dalarak boğuk sesle sordu:

–Bu nasıl olur? Özel muhabir genel yayın yönetmenine nasıl karşı çıkar, şube müdürünü nasıl dinlemez? Çok enteresan.... diyerek kafasını salladı.

–Pekala, sizinle daha açık konuşacağım Şâdar muallim. Nâzım huysuzun, inatçının tekidir. İcabında babasına bile karşı çıkar. Eh işte, azacık bir şeyler yazabiliyor diye, havalara giriyor, takmıyor kimseyi. Nahçivan'da çok kötü bir nam yapmış. General Nejat Behbudov ve Nahçivan parti komitesi başkanı, vali Şirhan İsmailzade de ondan memnun değiller. Kimsenin saygısı yok bu adama. Mollazâde biraz daha görevinde kalacak olsaydı, mutlaka kovacaktı onu. Madem konu açılmış, bir şube müdürü ve genel kurul üyesi olarak söylemeliyim size... Nâzım biraz da Nahçivan'da kalırsa, hepimizin başı belaya girer. İnanın bana yapabilir bunu. Gazetemize yeni geldiğiniz için, çalışanları hemen hemen hiç tanımıyorsunuz. Nâzım'ın yazdıkları her zaman skandallara ve tartışmalara neden oluyor. Onun gibi bir asalaktan kurtulursak, iyi ederiz. Bu arada Nâzım'la benim aramda bir adavetin olduğunu düşünmeyin sakın! Kesinlikle böyle bir şey yok! Ona en ufak bir zarar gelsin istemem. Bunları sizi bilgilendirmek için söylüyorum sadece.

Şâdar duyduklarına tepkisini belli etmeden kısa kesti:

–Tamam, siz işinizle ilgilenin. Söylediklerinizi araştıracağım.

Sâlih odadan çıkar çıkmaz Şâdar düğmeyi basarak sekreterini odaya çağırdı:

–Nâzım İlham'ı hemen bulun bana! Yarın, en geç ertesi gün burada olsun.

Gazetecilik fakültesinde açık öğretimde okuyan ve Cumhuriyet gazetesinde sekreterlik yapan çelimsiz kız, baş üstüne, diyerek kapıdan çıkmak isterken Şâdar ona bir soru daha yöneltti:

–Kaç yıldır burada çalışıyorsunuz?

–Beş sene oluyor.

–Nâzım'ı nasıl tanırsınız?

Genel yayın yönetmenin ona böyle bir soru sorması, görüşüne başvurması kızı şaşırtmıştı. Çekingen bir tavırla:

–Ne diyebilirm ki... Açıkçası yazılarını çok beğeniyorum, dedi. Gazetemizde üç dört kaliteli yazar varsa, biri de Nâzım'dır. Kişiliğine, karakterine büyük saygım var. Mütevazı ve samimi biridir. Sadece biraz...

–Biraz ne?

Şâdar soru dolu gözlerini kızdan ayırmadan cevap bekliyordu.

–Biraz... yani... valla nasıl desem bilemiyorum, her şeyi ciddiye alıyor. Çok inatçıdır, dediğinden asla vazgeçmez. Bu özelliğine göre de... onu gazeteden kovmak istiyorlar.

–Kimden duydunuz siz bunları?

Sekreter sarı sarkacı sağa sola sallanan duvar saatine bakarak:

–Selefinizden, dedi. Çalışanların çoğu da biliyor bunu. Mollazâde Nâzım'ı görevinden almayı düşünüyordu. Herhalde siz de bunun için...

Sekreter cümlesinin devamını getiremedi ve Nâzım'ın haline acıyormuş gibi yüzü kederli bir ifade aldı.

Şâdar kızın ne demek istediğini anlamıştı. Biraz yumuşak bir tonla:

–Tamam, gidebilirsiniz. Dediğim gibi bir an önce bulun onu. Konuştuklarımız aramızda kalmalıdır. Genel yayın yönetmeni, ara sıra çalışanlarına bazı konularda danışabilir. Gazetedeki görevi ve konumu ne olursa olsun, bütün çalışanların görüşü benim için önemlidir. Siz de bir gazetecisiniz sonuçta. Önbilgi toplarken, iyiniyetli ve temiz kalpli insanlara başvurmak gerekiyor, ben de bunu yapıyorum. Konuştuklarımız aramızda kalacak, tamam mı?

Sekreter:

–Evet, dedi ve ceviz ağacından yapılmış cilalı kapıyı usulca kapatarak, kızarmış yüzle odadan çıktı.

47

Nâzım'ın başına çok belalar gelmişti. Yine ne diye Bakü'ye davet edildiğine bir anlam veremiyordu. Mollazâde'nin kendisiyle ilgili gazete çalışanlarına söylediği yalanların ve iftiraların yeni patronun da kulağına ulaştığını düşünmeye başladı. Özellikle de Şirhan İsmailzade ve Nejat Behbudov bu konuda özel bir gayret de sarf etmişti herhalde. Sâlih de dedikoducuların başını çekenlerden değil miydi? Yönetimin gözüne girmek için, babasını bile beş paraya satardı. Gazetede bir çoğu Sâlih'in iyi gün dostu olduğunu ve ihanet etmeyi neredeyse şeref olarak gördüğünü biliyordu. Nâzım bütün ihtimalleri göz önüne almıştı artık. Evden çıkarken çocuklar duymasın, üzülmesinler diye Seriye'yi bir köşeye çekerek ona

her şeyi anlatmış ve işini kaybetme ihtimalinin olduğunu söylemişti. Karısının sitem dolu bakışları ve acılı sesiyle ona söyledikleri ise şöyle olmuştu:

–Bizim yediğimiz de ekmek mi sanıyorsun? Ne zamana kadar tedirginlik, korku içerisinde yaşayacağız söyler misin? Çocukların da gündüzü, gecesi kalamdı. Dünyayı kurtarmak, kötülüklerden arındırmak sana mı kaldı? Git kendi rızanla istifa dilekçeni yaz, tükür şu gazeteye, öğretmenliğe, helal mesleğine geri dön. Çocuklarımızı da yardımlaşarak geçindiririz seninle. Birisini eleştirdin mi, bir ay bunun sıkıntısını yaşıyoruz. Ne zamana kadar bu böyle devam edecek? 24 saat asabilikten diabet oldum ben! Gazeteciliğe başladığın günden beri, hop oturup hop kalkıyoruz. Göz göre göre, yedi kişiye işkence veren, iftira eden, hapse atan bir rejimden ne bekliyorsun Nâzım? Kovulmasan da kendin istifa etmelisin. Ne pahasına olursa olsun, hayır çalışmıyorum diye direnmelisin! Öğretmenlik gibisi var mı ya?! Azacık aşımız, ağrımaz başımız. Ben de sınıflarımın sayısını artırır, aile bütçesine daha fazla katkıda bulunurum. Bir kaç senelik ömürümüz kaldı, onu da rahat yaşayalım bari. İşten kovulduğunu duyarsan, sakın üzülme. Kâtil değilsin, hırsız değilsin...

Nâzım sıcak bir gülümsemeyle elini Seriye'nin uzun, isyah saçlarına dokundurdu ve okşamaya başladı:

–Râziye, Nâzım gaf yaptığını anlayarak hemen yanlışını düzeltti, özür dilerim Seriye hanım. Dün yanıma Râziye isimli yaşlı bir kadın gelmişti de... Yıllardır doktorluk yapıyormuş. Yeni tayinini beğenmediği için, şikayete bana gelmişti. İki saat kafamı şişirdi durdu. O kadar Râziye hanım, Râziye hanım dedim ki, şimdi de bir türlü aklımdan çıkmıyor.

Seriye'nin sürmesiz kaşları düğümlendi ve ince bir alayla:

–Söylesene ya, kim şu Râziye? Bir kaç kere rüyada da onun ismini sayıklamışsın. Yoksa... diyerek işveyle gülmeye başladı.

–Hayır canım. İnsan sinirli ve yorgun olunca, istediğini sayıklar... Sen bana aldırma. Tamam, tamam trene geç kalıyorum, oyalama beni. Demin konuştuğumuz meseleye gelince... O kadar da büyütmene gerek yok. Bir ihtimal olarak söyledim sana bunları aşkım, Bakü'ye niçin çağırıldığımı bilesin diye. Bu devirde işini kaybetmemek için amirlerine yaltaklanacaksın, başka çaresi yok. Yalnız böyle şeyler bana göre değil, biliyorsun. Aslan kesilmek de gerekiyor icabında. Mücadele vermeden, hakkını alamazsın. İnsanoğlu sıkıntılara göğüs germesini bilmelidir. Savaş bitmeden, kılıç kınına sokulmaz. Haklı olduğumu bildiğim için, gönlüm gayet rahat. Sen de merak etme beni, herşey çok güzel olacak.

–Tamam canım... Başına ne geliyorsa, dik kafalılığın yüzünden geliyor zaten.

Seriye bunu söylerken kocasını gururla tepeden tırnağa kadar süzdü. Sanki sitem edercesine söylediği son cümlesini aslında içten söylemişti. Nâzım Seriye'nin yıkayıp ütülediği gömlek ve pantolonunu bavuluna koyarak evden çıktı. Seriye balkona çıktı ve Nâzım gözden kayboluncaya kadar endişeli gözlerle ona baktı.

Şâdar'ın odasına tereddütle girmişti Nâzım. Ama genel yayın yönetmeni onu çok sıcak ve samimi şekilde karşıladı. Şâdar, Nâzım'la bir amirin memurla konuşması gibi değil, bir dostluk ortamında içtenlikle konuşuyordu. Şâdar Hacızade'nin bu kadar alçakgönüllü ve sade oluşu, onu Nâzım'ın gözünde inanılmaz derecede büyüttü. Bir saatlik konuşmadan sonra, muhabirle gazete şefi arasındaki yaş engeli yıkılmış ve perdeler kalkmıştı. Şimdi ikisi de gayet rahat ve

serbest konuşuyordu birbiriyle. Şâdar yüz senelik arkadaşıyla sohbet ediyormuş gibi:

–Nâzımcığım, dedi. Bu bizim ilk görüşümüz olsa da, hakkında çok şey duydum. Çaykavuşan'da genel yayın yönetmenliği yaptığın yıllardan bugüne kadar geçtiğin hayat yolunu neredeyse ezbere biliyorum. Yalnız şu son davranışın bana çok garip geldi.

–Hangi davranışımı kastediyorusunuz efendim?

–Nahçivan'da yaşanan o malum olayı diyorum. Ziyad Kerimli ünlü bir isim. Ülkemizde yediden yetmişe her kes tanır onu. Böyle önemli bir kişiye sui kast düzenlemişler, soruşturmayı ise KGB üstlenmiş! Gerisini sen düşün artık. Bu olaya bu kadar kayıtsız kalman beni şaşırttı doğrusu. Arkadaşlar Nahçivan'da çok garip tavırlar sergilediğini söylüyor. Mollazâde ve Sâlih'le de tartışmışsın. Amirlerinin talimatlarını kulak ardı etmiş, kendi bildiğini yapmışsın. Sence benim ne düşünmem gerekiyor?

–Şâdar Şamiloviç, bu o kadar uzun bir hikaye ki, bir iki cümleyle özetleyemem... Ne düşünüyorum biliyor musunuz? Bugün kimseye açmamam gereken bir sır, er geç su yüzüne çıkacaktır. Çıkmalıdır da aslında. Evet, bazılarına göre "yanlış" yoldayım. İnatçıyım, hatta anarşistim. Yaşımın genç olduğuna bakmayın siz, başıma neler geldi neler... Şimdiye kadar anladığım tek gerçek şu ki, yalan dolanla, sahtekarlıkla elde edilen şöhretin parıltısı uzun sürmez. Parası ve malı, aklını üsteleyen insan bencilleşir. Bencillik ise aptallıktır. Şimdi siz söyleyin, bir iki densizi hoşnut etmek için meddahlık yapmak bana yakışır mı?

Şâdar'ın yüzü tebessümle aydınlandı:

–Heyecanlanma, dedi soğukkanlı bir tonla, ben seni dikkatle dinliyorum. Sinirlerine hakim ol lütfen.

Nâzım konuştukça Şâdar'ın yüzü renkten renge giriyordu. Onun içinde başkaldıran öfke ne nefreti görmemek, duymamak mümkün değildi. Nâzım duyduklarını, gördüklerini, bildiklerini ve özellikle de bir devlet sırrı kadar gizli tutulan kaset olayını da ona ayrıntısıyla anlattı. Şâdar elini alnına koymuş, sıkıntılı ruh haliyle düşüncelere dalmıştı. Sonra Sâlih'in gazete için yaptığı adliye haberini gönülsüzce karıştırarak:

–Burada senin anlattıklarının tam tersi yazıyor, dedi ve biraz da tereddüt ederek ekledi, elbette sen Sâlih'ten farklı olarak her zaman olayların içindeydin. Senden duyduklarım daha inandırıcı, özellikle de kaset olayı... Dehşete kapıldım inan ki. Ben de bir zamanlar muhabirlik yapmıştım. O sıralar henüz çok gençtim... Gazetecilik gerçekten çok zor bir meslek. Doğruyu yazınca başın, yalan yazınca da yüreğin ağrıyor.

Şâdar, Sâlih'in makalesini baştan sona bir kez daha gözden geçirdi ve içinde çeşitli kağıtların bulunduğu bir dosyanın içine koyarak eliyle masanın kenarına itti. Başını kaldırdı ve Nâzım'a dikkatle bakarak:

–Bana anlattıklarını makale şeklinde yazman ne kadar zaman alır?

–En fazla iki gün.

–Bu aceleye gelmeyecek kadar ciddi ve sorumluluk isteyen bir iş. Bence iki gün çok az.

–Sizi anlıyorum ama makalenin taslağı artık beynimde hazır. Onu sadece kağıda aktarmak kalıyor. Başlığını bile düşündüm.

–Sana tavsiyem, kişisel kin ve garezlerini bir kenara bırak. Makalen objektif olmalı, şahsi görüşlerini ve duygularını yansıtmamalıdır. Nahçivan insanı bu

konuda ne düşünüyor, çoğunluğun görüşü nedir, özellikle de bu cinayetle yakından ilişkisi olanlar ne diyor filan, işte bunları yazmalısın. Kısacası, yazacağın yazının tek kelimesine bile itiraz edilemeyecektir tamam mı? Makale gazete sayfasına taşınana kadar ne yaptığını kimse bilmemeli. Bunu da dikkate al lütfen! Kasetleri de güvenli yerde muhafaza et. Gün gelir, kullanırız onları...

–Anlaşıldı.

Nâzım Şâdar'a teşekkür ederek, ayrıldı odadan.

48

Bir kaç gün sonra Nâzım İlham imzasıyla büyük bir yazı yayınlandı Cumhuriyet gazetesinde. Manşete taşınan haberin başlığı "Suçsuz sanıklar, adaletsiz karar" ismini taşıyordu. Gazete elden ele dolaşıyordu. Ülkenin dört bir yanından bu haberin yankıları geliyordu. Gazetenin telefonları kilitlenmiş, vatandaşlardan gelen yüzlerce mektup ve telegraf masalardan dolup taşıyordu. Her kes General'e, Ziyad Kerimli'ye ve hakime kin kusuyordu.

Nîmet Recepli ise Şâdar'a gönderdiği mektubunda şöyle yazıyordu:

–"Suçsuz sanıklar, adaletsiz karar" isimli haberi okudum. Bu ülke gazetecilerinin yaşlı neslini temsil eden meslektaşınız olarak, sizinle gurur duyuyorum. Basın alanında yarım asır emek harcadıktan sonra, bir kaç yıl önce emekliye ayrıldım. Gazete sayfalarında Nâzım İlham gibi cesur kalemlere rastladıkça, içim içime sığmıyor mutluluktan. Onurlu ve gururluyum! O iğrenç komployu düzenleyenlerin ipliğini pazara çıkarmakla, çok isabetli ve doğru adım atmışsınız. Adaletin yerini bulması, sizin sayenizde oldu. Bir tek ben değil, bütün Nahçivan böyle düşünüyor. Saygıdeğer Şâdar Hacızade! Cesaretiniz, adaletiniz ve dürüstlüğünüz için teşekkürler size! Bir anda gençleştim sanki, ömrüm de uzandı. Çünkü ben de bu olayların içerisindeydim bizzat. Nâzım İlham gibi gazetecileri korumanızı, kollamanızı istiyorum. O Cumhuriyet gazetesinin Nahçivanda'ki yüzüdür çünkü. Duygu dolu ve heyecanlıyım... Bu iğrenç hokkabazlığı, sadece sizin gazeteniz ifşa etmeye cüret etmiştir. Meslektaşlarım arasında, hâlâ sizin gibi "Hakkın Sesi" diyebileceğim insanların varlığı onurlandırıyor beni. Kitlelerin karşısında "Basın Özgür Olmalı" diye utanmadan nutuk çekenlerin, bize nasıl tuzak kurduğunu da gördüm. Bu haberi yayınladığınıza göre, eminim sonuçlarına da katlanacaksınız. Ama unutmayın ki haklı olan her zaman güçlüdür..."

Üniversite yıllarında bir kız yüzünden Ziyâd Kerimli ve Tahmiraz Tahirov arasında yaşanmış tartışma... Şu anda bakan yardımcılığı yapan eski okul arkadaşının Tahmiraz'ı fabrikaya müdür yardımcısı olarak tayin etmesi ve bu kararın sümenaltı edilmesi... Fabrikadaki yolsuzluklar... En has arkadaşı olan generalle Ziyâd'ın sefaları... Generalin tertiplediği terör senaryosu... Bekçinin öldürülmesi... Fotoğrafçı tarafından bu cinayetin görüntülenmesi... Sahte soruşturma dosyaları... Generalin mahkeme üyelerine baskı yapması... Tüm bunlar açık seçik bir şekilde makalede anlatılmıştı. Bakkallarda, marketlerde, otobüslerde konuşulan en önemli gündem maddesi Nâzım'ın yaptığı bu haberdi. Bu konuda herkes görüşünü söylüyor, yorum yapıyordu.

Makale Ziyâd Kerimli'nin milletvekili seçildiği memlekette, doğup büyüdüğü Hanbulak köyünde de bomba gibi patlamıştı. Herkes bu olayı konuşuyor, tartışıyordu. Bembeyaz sakalı, uzun boyu, geniş omuzları olan Demirci Selman'ın sesi köyü sarmıştı. Ziyâd gazete manşetine taşındığı günden beri Selman bir an

olsun susmuyordu. Dükkanının önüne toplanan köylülere yüzünü dönerek nutuk çekiyordu:

–Bütün suç devlette! Hırsız Nasir'in oğlundan milletvekili mi olurmuş? Babasını, kaşağıları çalar diye köyde ahırlara yaklaştırmazlardı. Nasir'ın elinden kötülükten gayri ne gelirdi ki? Elma elmaya benzer! Babasından da şerefsiz bu adam. Köyde okurken hocalarını canlarından bezdirmişti. Belki de bana inanmayacaksınız ama yine de söyleyeceğim. Ziyad şehirde üniversite okurken, evlenecek yaşta koskoca delikanlıydı. Mezuniyetine sayılı günler kalmıştı. Köye geldi, bana iki kere semaver bacası yaptırdı ve hiç birisinin parasını ödemedi. Alın terimle iki baca yaptım, cebime iki kuruş girmedi. Bir de utanmadan, sıkılmadan paralarını ödedim dedi bana. Babası Nasır'ın mezarı üzerine yemin bile etti. Yetmiş üç yaşım var, babası da benden on, on beş yaş küçüktü. Yıllar önceki Ziyad, bugünkü Ziyad hiç bir farkı yok! Fabrikatör oldu, yine de akıllanmadı. Fabrika müdürü olmak için de ne rüşvetler ödedi, ne dolaplar çevirdi Allah biliyor. Onun gibi şerefsizin yakasına, emek kahramanıdır diye bir de yıldızlı madalya astılar. Köpek olam uluyam, bunların hepsi düzmecedir. Şimdi de dört yılda, beş yılda bir, hırsız Nasır'ın oğlu Ziyada oy verin diye şehirden damlıyorlar. Ulan bu ne biçim devlet? Milletvekili halkın elçisidir diyorlar, bizden seçtikleri elçiye bak! Ezelden bir tek hakikati biliriz, elçi giden yerde sulh olur, akan kan durur. İki kişi küstüğünde yakınları onları barıştırmak için yanlarına görmüş geçirmiş, derin, bilgili, hatırı sayılır, temiz kalpli, dürüst, nurlu ihtiyarları gönderirler. Elçi denilince, aklımıza böyle insanlar gelir. Ey ahali! Şimdi de nerde şerefsiz, deyyus var, beynimizi yıkayıp ona oy verin, milletvekili yapın diyorlar. Sonu da işte böyle oluyor. Hırsız Nasır'ın oğlu milletvekili olduktan sonra ne evler yıktığını, kaç aileyi aç bıraktığını hepimiz biliyoruz. Bizim yeğen o fabrikada muhasebede çalışıyor. Bütün sahtekarlıklarını da biliyor patronunun. Ziyad Kerimli'nin oğlu hakkında, öyle şeyler anlattı ki bana, toprak kaydı ayağımın altından, fenalık geçiriyordum az kalsın. Dayı diyor, ben de dahil, işçilerin çaresi olsa Ziyad'ın kanını emeriz. Ama devlet baba Ziyad gibilerinin tarafında! Her gün de yakasına yeni bir madalya asıyorlar. Biz de çaresiz, içimizden yakıla yakıla kalmışız. Tekrar söylüyorum suç devlette! Bu sözlerime göre hapse girmeyi da göze alıyorum. Devlet büyüklerimiz pezevenktir! Hırsız Nasır'ın oğluna itibar gösteren bir devlet olmaz olsun. Zaten öyle de olacaktır. Göreceksiniz bu devlet bir gün mutlaka çökecektir. Demirci Selam bu ihtiyar yaşında kafayı oynattı demeyin sakın! Vallahi billahi ne dediğimi iyi biliyorum ben. Gazetede neler yazıldığını duyduktan, sonra içim yanıyor, kahroluyorum. Neredeyse bir düzine adamı yavrularını da gözüyaşlı bırakarak içeriye attırmış. Allah bu zalimi affeder mi hiç?! Benim milletvekilime bak! Generalime, hakimime bak! Devlet kimlere itibar edildi ya Rabb! Hırsız Nasır'ın oğlunu başımıza ağa koyan devlet yıkılmaya mahkumdur. Yalan söylüyorsam, lanet olsun babama!

Az ötede duran ayağında üçburun çarık, yüzü traşlı, çavuş lakaplı Gülmalı sesini yükseltti:

–Selman amca, başın vücuduna ağır mu geliyor? Hayatından bezdin mi yoksa? Senin hırsız Nasır'ın oğluyla işin ne? Hem çok biliyorsan, az konuş derler! Aramızda KGB ajanı olmadığından emin misin? Generale sövüp duruyorsun sabahtan, ya ulaşırsa onun kulağına? Bu ihtiyar yaşında, hapislerde sürünmekten korkmuyor musun?

–Çavuş Gülmalı, ayakta zor duruyorum zaten, sayılı günlerim kaldı. Sen kendin için endişelen, beni merak etme. Kapı kapı dolaşarak Kerimli'ye oy verin diye ahaliye yalvardığın günleri ne çabuk unuttun? Şimdi cevap ver bakalım, verebilirsen!? O deyyusu, alçak şerefsizi destekleyen sen değl miydin? Hanbulak köyünün suçu ne? Niçin küçük düşürüyor bizi el alemin gözünde? O gazeteyi okuyanlar, ufacık bir köyden böyle pezevenk adam nasıl oldu da çıktı demezler mi? Duyan bilen yüzümüze tükürmez mi? Hırsız Nasır'ın oğlundan bana ne ya? Ne hali varsa görsün, yeter ki gazetelere çıkıp, namımızı alçaltmasın...

Deminden beri konuşulanları umursuz yüz ifadesiyle, çömelerek dinleyen kuyu kazan Naki de dayanamadı ve ayağa kalkarak dişini kurcaladığı saman çöpünü yere atarak:

–Çoğunuz korkaksınız! Hakkı söyleyene de çeneni kapa diyorsunuz! Ne olmuş demirciyse, konuşamaz mı yani? Selman ağa ne diyorsa, doğru diyor. Bakmayın siz Ziyad'ın devletin yanında itibar sahibi olmasına. Köyümüzde bir köpek kadar bile saygısı yoktur. Şerefimiz beş paralık oldu, herkes Hanbulak köyünü konuşuyor. Lise talebesi oğlum gazeteyi bana okuduğu beri, gelemiyorum kendime. Bu devletin mahkemesine de, generallerine de nefret ediyorum.

Kuyucu Naki içini döktükten sonra, sırtını dükanın önünde biriken kalabalığa döndü ve uzaklaştı.

Dükanın önünde duran köylüler arasında Ziyad Kerimli'ye sempatisi olanlar da vardı. Ama onların hiç birisi konuşmaya, onu savunmaya cüret edemedi. Gazetedeki haberle ilgili tartışmalar sürdükçe, Ziyad sempatizanları kafalarını indirerek bir bir oradan uzaklaşmaya başladılar Kimse Ziyad'ın leyhine bir kelime dahi söylemedi. Çünkü köyde kimsenin saygısını, sevgisini kazanmamıştı bu adam. Bir tek kişi bile Ziyad Kerimli bana şu iyiliği yaptı, bu kötülükten kurtardı diyemezdi.

Bakkal Mahmut, elinde tahta arşınıyla dükkandan çıktı ve Selman'a takıldı:

–Selman amca haklısın valla. Ziyadı köyde çocuktan büyüğe kadar herkes tanır. Ama söyler misin lütfen, köylü sana mı inansın yoksa bu resme mi? diyerek seçimler zamanı dükanın yanındaki duvara yapıştırılmış Ziyad Kerimli'ye ait seçim afişini gösterdi.

Posterin üst kısmında kırmızı harflerle "*Memleketin en liyakatli evladını, halk hakimiyetine milletvekili seçelim!*" yazıyordu, ortasında ise Ziyad Kerimli'nin fotoğrafı bulunuyordu.

–Gazete onu bugün kötülemiş olabilir ama yarın ne oyazılacağı belli değil. Bu gazete şimdiye kadar onu elli kere övmüştür. Bir kere de eleştirsin artık canım. Bir bakıyorsun, bugün tukaka olan Ziyadı, yarın yine yere göğe sığdıramıyorlar. Bir gün de köyümüze gelip, ona heykel koyun diyecekler. Yani demek istediğim böyle şeylere inanarak, aklınıza ne eserse konuşmayın. Yoksa gün gelir, bedelini ağır ödersiniz.

Ufacık boyu olan Töre Murat barut dağarcığı gibi parladı:

–Lan Mahmut saçmalama tamam mı?! Aslı neyse nesli de odur işte! Elbette gazetecilerin çoğu satılmış ama onların arasında da bizim Selman ağa gibi yürekli babayiğitler var demek ki. İşte, bu yazıyı da onlardan biri yazmış. Ağzına sağlık!

Sense yalakanın tekisin! Bak bakalım bundan sonra hava atabilecek midir Hırsız Nasır'ın oğlu? Eskisi gibi "Burada ben varım, Bağdatta da kör halife" diyebilecek mi? Nah!

Töre Murad'ın bu konuşmasından sonra ortalığa sessizlik çökmüştü. Bununla da tartışmaya nokta koyuldu. Zaten hava kararmak üzereydi. Herkes evinin yolunu tuttu. Bu akşam köydeki bütün evlerde konuşulan Ziyâd Kerimli'nin Hanbulak köyünün adına yakışmayan davranışlarda bulunarak köyü rezil etmesi, mahkemenin adaletsizliği, Tahmiraz'ın uğradığı iftira, zamanın kötülüğü gibi mevzulardı.

Bu haberden sonra gazetede durum gerginleşmişti. Her taraftan Şâdar Hacızade'ye saldırılar başlamıştı. Nahçıvan parti komitesi başkanı Şirhan İsmailzade, general, devlet güvenlik mahkemesi başkanı gazeteyi arayarak Şâdar Hacızade'yi tehdit etmişlerdi. Şâdar da laf altında kalacak adam değildi. Hepsine hak ettikleri cevabı vermiş ve telefonu kapatmıştı. Bu sefer, Merkez Komite yetkililerini dolduruşa getirerek, Şâdar'ın üzerine salmışlardı.

Genel yayın yönetmeninin yardımcıları, yazı işleri müdürü, şube müdürleri her gün olduğu gibi bugün de sabah erkenden Şâdar'ın odasında toplanarak yarınki gazetede yayımlanacak makale, köşe yazısı, haber başlıkları ve birinci sayfa haberlerini tartışırken devlet telefonu çaldı. Şâdar ahizeyi kaldırdı. Arayan yassı alınlı, gür saçlı, aile üyeleriyle bile daima ciddi ve ölçülü, belki de hayatı boyunca asık suratı gülümsemeyen ve bir yıl önce Merkez Komiteye başkan seçilen Efrail Dadaşzade idi. Şâdar istifini bozmadan:

–Buyurun Efrail Ferahimoviç, sizi dinliyorum, dedi.

–Nâzım İlham denen o gazeteci bozuntusunun hezeyanlarını nasıl yayınlarsınız? Yalan mı, doğru mu olduğuna bakadan hem de! Bu iftiraları manşete taşımakla kendinizi de, bizi de zor duruma düşürdünüz! İdeoloji şubesi başkanı bu haberle ilgili rahatsızlığını bildirdi bana.

–Biz o arkadaşımıza güveniyor, yazdıklarının doğruluğuna şüphe etmiyoruz. Şüphesi olan varsa, buyursun gelsin. Bir araştırma komisyonu oluşturur, denetleriz.

–Bunları söylemenize gerek yok, zaten zorunlu olarak yoklama yapılacaktır. Lütfen şimdilik Merkez Komite adına bir açıklama raporu yazın. Nasıl olmuş da bir şube müdürü duruşmalara katıldığı, büyük bir haber hazırladığı halde, onun yazısını sümenaltı ederek, Nâzım İlham'ın yalan ve uydurmalarını manşete taşıdığınızı bilmek istiyoruz! Sizin bu işte bir çıkarınız mı var yoksa? Muhabiriniz o yalanları nereden duymuş da yazmış? SSCB yüksek Şurası milletvekilinin, Sosyalist Emek kahramanının haysiyeti ile oynamak, onu rezil etmek yetkisini kim verdi size? Moskova'ya bunun hesabını vermek zorundayız. Açıklamanızda bunların hepsini tek tek belirtin!

Şâdar moralini bozmadan, soğukkanlı bir biçimde cevap verdi:

–Gereken açıklamayı gazetede yayınlamış olduğumuz haberle yaptığımızı sanıyorum. Biz söyleyeceklerimizi söyledik. Ek bir açıklamaya ihtiyaç duymuyorum.

–O gazeteciyi de görevinden alın, defolsun gitsin!

–Onu görevinden almak için elimzide gerekçe yok. Eğer benim bilmediğim bir suçu varsa, buyurun ıspat edin, Merkez Komite istifasıyla ilgili karar çıkarsın. Biz ise onunla iligli farklı kanaatteyiz.

–Neymiş o kanaat?

–Nâzım İlham'ı yaptığı bu habere göre ödüllendirmeyi düşünüyoruz.

Dadaşzade'nin başına kocaman bir taş düştü sanki. Şâdar'ın bu sözleri onu çileden çıkardı.

–Şâdar Şamiloviç, yönettiğiniz gazetenin merkez Komitenin yayın organı olduğunu unutuyorsunuz galiba! Aksi taktirde benimle laf dalaşına girişmezdiniz! Size tavsiyem, kim olduğunuzu ve şu anda kiminle konuştuğunuzu unutmayın lütfen!

Şâdar onun cevabını vermek istediği sırada, karşı taraf telefonu kapattı. Genel yayın yönetmeni ahizeyi yerine koydu. Vermek istediği cevap ağzında kalmıştı. Bozulmuştu biraz ama bunu belli etmedi odadakilere. Gözlerini kaldırarak endişeyle ve soru dolu gözlerle birbirlerine bakan gazeteci arkadaşlarına yöneldi:

–Canım bazen olur bu tür tatsızlıklar, takmayın kafanıza, dedi ve toplantı kaldığı yerden devam etti.

***

Efrail Dadaşzade'nin talimatıyla "Suçsuz sanıklar, adaletsiz karar" başlıklı haberde yazılanları araştırmak için oluşturulan komisyon, çalışmalarını tamamlayıp raporunu sunmuştu. Dadaşzade raporu dikkatle inceledikten sonra, makalede yazılanların hiçbirisinin gerçekle bağdaşmadığını gördü. Raporda Nâzım iftiracı, yalancı ve sahtekar olarak gösterilmişti. Rapora Nahçıvan yönetiminin Ziyâd Kerimli'ye dair söylediği övgü dolu cümleler de dahil edilmişti. Hatta Ziyâd Kerimli fabrikasında çalışan işçilerin gazeteyi okuduktan sonra tiksindikleri, iğrendikleri, öfkelendikleri ve babaları kadar sevdikleri namus, şeref ve iffet abidesi Ziyâd Kerimli'ye iftira atan densiz gazetecinin bir an önce görevden alınmasını ve kendisine dava açılmasını talep ettikleri de yazıyordu..

Dadaşzade:

–Makalede bir kasetten bahsediliyor. Bu konuda ne diyorsunuz? diye sordu.

Komisyon başkanı:

–Nâzım İlham bize kaset filan göstermedi. Kaset vardı ama kayboldu diyor. Yalan mı, doğru mu bilmiyoruz artık.

Dadaşzade gülümsedi:

–Bu kaset olayını da uydurmuş olmalı.

Komisyon üyeleri Dadaşzade'ye destek verdiler.

–Biz de aynı görüşteyiz.

Raporu beğenmişti Dadaşzade. Hile dolu gözleri biraz açıldı ve komisyon üyelerinin yüzüne bakmadan gururla kafasını aşağıya eğdi ve önündeki kağıtlarla konuşuyormuş gibi mırıldandı:

–Aferin! Merkez Komitenin talimatlarını bire bir uygulamışsınız arkadaşlar. Şimdi de bu rapora dayanarak bir karar taslağı hazırlamamız gerekecek. Bu konuyu önümüzdeki genel kurul toplantısında tartışacağız. Kararın aşağı yukarı şöyle olası düşünülüyor: "Nâzım İlham partiden ihraç edilsin ve görevinden alınsın. Komisyonun raporu savcılığa gönderilsin". Savcılık da iftira suçundan bir kaç yıllık hapis cezası istemiyle dava açar, aklı başına gelir o zaman. Merkez Komitetye kafa tutmak, bir milletvekiline, emek kahramanına sataşmak neymiş görür o zaman. Şâdar Hacızade ise... Dadaşzade bir müddet daldı ve devam etti, Cumhuriyet gazetesine yakışmıyor bu adam... Onu o göreve atamakla hata ettik. Ama ona şimdi dokunursak Moskova bizi yanlış anlar. Adam doğru dürüst gazete çalışanlarıyla bile tanışmadan, niye alındı görevden diye sorarlar bize. Ona bir uyarı cezası verin şimdilik, gerisine bakarız...

49

Mesai saati bitmişti. General ve Ziyad Kerimli akşam sekizde buluşmak için anlaşmışlardı. Ziyad "İntourist" otelinin üçüncü katındaki suit'te kalıyordu. General telefonla onu aradı ve zafer elde etmiş komutan edasıyla:

–İyi akşamlar! Tebrik ederim seni! Gördün mü nasıl mahvettik onları? Ha... ha... ha... Yoklamanın sonuçlarından haberin var değil mi? Az önce Efrail Dadaşzade'nin yanındaydım. Aferin ona. Erkek adam! Söz verdi ve yaptı.

–Teşekkür ederim. Senden de bu beklenirdi zaten. Beni yeniden yaşama döndürdün, hayatım boyunca unutmam bu iyiliğini. Komisyon araştırması sürdüğü günlerde, bir gece de rahat uyuduğum omadı. Anamdan emdiğim sütü burnumdan geitrdiler. Yalnız şu "İntourist" telefonlarına güvenilmez biliyorsun. Dinleniyor olabiliriz şu anda. Gerisini görüşünce konuşuruz.

–Nerede buluşalım?

–Burada, otelde. Bu zaferi kutlamalıyız seninle. Sonra da sana bir sürprizim olacak. Hani şey diyorum...

–Ama otelde beni herkes tanır! Oraya gelmem doğru olmaz. Hem bu aralar bir yerde görülmemiz de iyi değildir. Anlıyor musun beni?

–Haklısın. O zaman nerede görüşeceğimize sen karar ver.

–Benim işimde. Buralarda in cin top oynuyor, herkes çekip gitmiş evine. Bir iki görevli dışında kimse yok. Onlar da ayak takımından.

–Tamam, oldu.

Ziyad Kerimli telefonu kapatarak hızla ayağa kalktı.

Ürkütücü duvarları ve büyük kapısının üzerinde altın harflerle KGB kısaltması olan bu muazzam binaya girip çıkmak Ziyad Kerimli için değirmene uğramak kadar sıradan bir şeydi. Fabrikatör odaya girdiğinde, general ayağa kalkarak uzun makam odasının ortasına kadar yürüdü ve misafirini karşıladı. Beraberce arka kısımdaki dinlenme odasına geçtiler. Ziyad'ın kanatları olsaydı uçardı belki de. Tok ve neşeli bir sesle:

–Demin telefonda açık konuşamadım seninle. Bu meseleyi kapatmak bana pahalıya patladı, dedi. Nâzım İlham ve kendisi gibi soyları arkadaşları, Nahçivan'a giden komisyon üyelerinin kulaklarını öyle bir doldurmuşlar ki, başkan benimle önce çok sert ve kararlı konuştu. Baktım ki herifi ikna edemiyorum, banknotları devreye soktum. Parayı görür görmez mum gibi yumuşadı.

General arkadaşının omuzuna vurarak:

–Alemsin ha sen! dedi ve yüksek sesle güldü.

Ziyad Kerimli burnunun yeliyle harman savururcasına:

–Ya sen ne sandın? diye sordu. Bir bir susturdum onları. Bir ziyafet çektim, hepsinin nutku kurudu. İstedikleri her şeyi yaptım onlar için. Ondan sonra kuzu gibi oldular. Böylece yoklama lehimize sonuçlandı. Komisyon başkanı büyülenmişti adeta. Yalnız kaldığımızda kulağıma eğilerek gazeteci mazeteci anlamam ben, dedi. Onları takan kim? Sen ne dersen o olacak. Rapor yazıldıktan sonra bana okudular. Beğenmediğin kısımlar varsa söyle değiştirelim diye teklif bile ettiler. Bir iki cümleyi beyenmemiştim sadece, söyledim sağolsunlar onlar da hemen düzelttiler.

–Süpersin Ziyad! Ama benim yaptıklarımdan haberin yok tabii! Şimdi de beni dinle! Bir zamanlar Merkez Komite başkanı Dadaşzade'ye bir konuda torpil

geçmiştim. Yıllar önce onu Merkez Komiteye işe alırken, KGB'den dosyasını istemişlerdi. Bizdeki kayıtlara göre Dadaşzade'nin kamu alanında çalışmasını engelleyecek bir sorunu vardı. Karısının uzak akrabası Türkiye'de oturuyordu[62]. Kaderi bizim elimizdeydi anlayacağın. Bense bu ayrıntıyı sakladım yetkililerden. Şu anda bile Dadaşzade atın kamçıdan korktuğu gibi korkuyor benden. O sırrı açarsam, görevinden de alırlar, içeriye de atarlar. Gazetede çıkan haberle ilgili yanına gittiğimde, sen müsterih ol dedi, ben hallederim. Bugün de yanındaydım. Kendinden oldukça emin konuşuyordu. Anladığım kadarıyla genel yayın yönetmeninin de, o muhabirin de helvalarını yiyeceğiz tez bir zamanda.

Ziyad sevinçle haykırdı:

–Bu arada Şirhan İsmailzade de boş durmadı. Haberin yayınlandığı gün benim yanımda Merkez Komiteyi arayarak ortalığı birbirine karıştırdı. Dadaşzade'yle tartışırken ben de odasındaydım. Biz Ziyad'ı iyi tanırız, o haber baştan sona uydurmadır, iftiradır! Orada yazılanların hiç birisinin Ziyad'la alakası yok, diyordu.

Fabrikatör ayağa kalktı:

–Yahu yemek yok, içki yok. Boş oda, kuru muhabbet. Beni sarmadı, hadi gidiyoruz.

–Nereye?

–Ne demek nereye? Bu zaferi kutlamaya tabii! Öğlen para verdim onlara. Ne gerekiyorsa herşeyi almış, hazırlık yapmışlar, şu anda da bizi bekliyorlar. Manitalarımız da hazır! Boşuna söylememişler "üzüntü ve sıkıntı sararsa seni, durma meclise davet et cananı". Benim gülbe şekeri tanırsın... Senin için de bir fıstık ayarladık. Bizimkisinin arkdaşıdır. Bu öncekilerden daha tatlı bir parça. Üniversite üçüncü sınıfta okuyor. Babası yoksulun teki, aylarca arayıp sormuyor kızını. Bir görsen hayretten afallarsın, o kadar güzel yani! Benim de uzun zamandır gözüm onun üzerinde ama bizim kız kıskançtır, izin vermiyor. Senin kısmetinmiş. Tamam, tamam hadi gidelim, orada konuşuruz.

Tam da odadan çıkmak üzerelerken Ziyad cebinden bir hap çıkardı.

–Bunu içmem lazım, suyun var mı?

–Ne içiyorsun öyle?

–Manitayla görüşmeden önce bir hap atıyorum. Aksi taktirde biliyorsun işte... Bu ilacı içtin mi vahşi hayvana dönüşüyorsun. Sen gençsin daha, benim yaşımda anlarsın ne demek istediğimi.

General dayanamadı ve takıldı fabrikatöre:

–İktidarsız olduğunu bilmiyordum.

–Bakma sen dış görünüşüme. Sadece iki tane dişim kendime ait, diyerek Ziyad ağzını açtı. Diğerleri altın protez. Altmış yaşı geçtin mi işin bitti! Ne demiş şair "Tükense bedende kıymetli cevher, karı da kocaya sırtını döner". Yıllardır bizim avratla kardeş gibi yaşıyoruz. İlaç içmezsem şey yapamam...

General'in gözleri endişe ile bakıyordu arkadaşına:

–Ama çok riskli senin bu yaptığın! Bu tür ilaçları içerken dikkatli ol. Kalbinle de sorunlar yaşıyorsun. Apansız gidersin Allah korusun.

–Bu konuda rahat olabilirsin, ben alışkınım bu tür durumlara.

–Sen bilirsin.

[62] SSCB rejimi yurtdışında akrabası olan vatandaşlara kamu alanında çalışmayı yasaklamıştı.

General apoletli omuzlarını çekerek, parmağıya cam kenarındaki su dolu sürahiyi gösterdi.

Loş karanlık koridorla yürüyerek arka merdivenlerden lobiye indiler ve yan kapıdan sokağa çıktılar. Makam otomobiline binmek yerine, generalin arkadaşına ait olan "Pobeda" marka arabaya bindiler:

–1 Mayıs sokağa sür.

1 Mayıs sokakla biraz ilerledikten sonra, sola döndüler ve köşeye vardıklarında arabayı durdurdular. General boynu bükük ve hafifçe peltekleyen otuz otuz beş yaşlı şoföre:

–Burada durma, git dedi. Saat ikide bizi indirdiğin yere gelirsin. Arabanın farlarını da söndür. Kimi beklediğini soran filan olursa, cevabını verirsin artık. Cenazemiz var, hocayı almaya geldik dersin.

Eski "Pobeda" hırltılı bir sesle daracık taş sokakta güçlükle ilerleyerek sola döndü ve bol miktarta egzoz dumanı çıkararak gözden kayboldu.

Generalle fabrika müdürü sonu görünmeyen derin nehirden geçiyorlarmış gibi, birbirinin kolundan yapışarak, yarı açık ahşap kapıdan avluya girdiler. Küçücük bahçesi olan, eski, iki katlı binanın alt katında yaşlı karı koca oturuyordu. İşkembe ve sakatatların kokusu, kapı girişindeki çöp kovasının ve sol taraftaki tuvaletin kokusuna karışmıştı. Köşedeki demir parmaklıkların arkasında boğazını yırtarcasına havlayan köpeğin Ziyâd Kerimli'nin sesini duyar duymaz öfkesi yatıştı ve kulaklarını indirerek, kuyruk sallamaya başladı. General arka cebinden bir şey çıkararak köpeğin önüne attı. Köpek kendisine atılanın ne olduğunu anlamak için kuşkulu gözlerle onu kokladı ve sonra iştahla yemeğe başladı. Alt katta oturan yaşlı çift, camlarındaki perdeyi aralayarak, gelenlerin kim olduğuna baktılar. Köpek gecenin bu saatinde ona çikolata ikram eden cömert ve iyi kalpli ziyaretçilerin arkasından minnettarlıkla bakıyor, neşeyle hoplayıp zıplıyor, demir parmaklıkları tırmalıyordu.

Birbirini takip ederek tahta merdivenlerle ikinci kata çıktılar. Boynundan kehribar boncuklar asılı olan ve kısa şeffaf geceliğinin altıdnan vücüt hatları görünen patroniçe: onları terasta karşıladı. Kadın generale kısa bir "iyi akşamlar" dedikten sonra, naz ve işveyle Ziyad'a sitem etmeye başladı.

–Yüzünü gören cennetlik! Nerelerdesin ayol, saatlerdir seni bekliyorum, gözlerim kör oldu! Kızlar çekip gitmek istiyordu, kalamaları için zar zor ikna ettim onları. Aklınızı başınıza toplayın dedim, hemen nereye böyle? General de, Ziyad Kerimli yoğun insanlardır. Geciktiklerine göre demek ki önemli işleri çıkmış olmalı.

Ziyad elini kadının boynuna sardı:

–Tavus hanım, sensiz bir günümüz olmasın. Bizim herşeyimizsin sen, diyerek cebinden çıkardığı ufacık mücevher kutusunu kadına uzattı. Senin için. Altın kolye. Çok ince örülmüş kaliteli bir parça. Beğeneceğini bildiğimden dayanamadım satın aldım.

Tavus naz yaparak:

–Ay teşekkür ederim ne gerek vardı... dedi.

Tavus ünlü ve zengin bir adamın tek kız çocuğuydu. Annesi ve babası henüz hayattayken aşık olduğu ve kaçtığı bir delikanlıdan iki yıl sonra ayrılmış ve o gün bu gündür fuhuş yaparak şehrin en ünlü patroniçesi olmuştu. Yirmi yıllık bir deneyimi vardı bu "iş kolunda". Kendi evinde buluşturuyordu hayat kadınlarını müşterilerle. Geliri de fena değildi. Şimdiye kadar biriktirdikleriyle ömrünün

sonuna kadar kimseye muhtaç olmadan geçinebilirdi. Zengin bir yaşam sürdüğü dayalı döşeli evinden belliydi. Ziyâd da bu eve bir arkadaşının aracılığı ile dadanmış ve nicedir müdavimlerinden biri olmuştu. Randevuevinin devamlı müşterileri arasında cömertliği ile seçilen Ziyâd, Tavus'un da gözdesiydi. Ziyâd Kerimli Bakü'ye geldiğinde, kadının iki oda bir salonlu evi tamamen ona tahsis ediliyordu.

Tavus misafirlerini salona davet etti. Onlar fötr şapkalarını koridordaki askıya astıktan sonra, hafif ev terliklerini giydiler ve kızların bulunduğu odaya geçtiler. Ziyâd Kerimli aşkını salonda görünce Tanrının huzurunda tövbe eden kul gibi ellerini genişçe açarak::

–Ah benim sultanım! Cennet nerede diye sorarlarsa hiç düşünmeden incecik Necibem'in bacakları arasındadır derim...

Ziyad hezeyanlarını bitirerek sevgilisiyle sarmaş dolaş görüştü. Sonra da az ötede duran ürkek bakışlı kızın elinden tutarak generalle tanıştırdı:

–Aybeniz hanımla tanıştırayım, dedi. Kendisi de tıpkı adı gibi ay benizlidir. Bizim Necibeyle aynı fakültede okuyor.

Kızlar babaları yaşında uçkurlarına düşkün erkeklerle bu gece beraber olacakları için kendilerine lanet etseler de, kazanacakları beş on kuruş para için onların koynuna girmek zorundaydılar. Ev sahibi kadın misafirlerini yemek masasına oturtarak pişirdiği yemekleri ve içkileri sofraya dizmeye başladı. İşini bitirdikten sonra ise, onları rahatsız etmemek için:

–Size iyi eğlenceler, diyerek yatak odasına geçti.

Ama iki dakika sonra odasının kapısını tekrar açarak başını salona uzattı:

–Özür dilerim, Ziyad Nasiroviç'e önemli bir şey söylemem gerekiyordu, şimdi hatırladım. Kusura bakmayın.

–Tavus hanım ne ricası, ne özürü? Buyur canım, buyur! diyerek Ziyad ayağa kalktı.

Tavus kapının arkasında onunla yüz yüze durarak:

–Ziyad unutuyordum neredeyse, sana bahsetmem gereken bir mesele vardı. Necibe son zamanlarda çok garip davranışlar sergiliyor. Kıza ne oldu bimiyorum ama çok değiştiği kesin. Sanki eski Necibe kaybolmuş da, yerine bambaşka biri gelmiş.

–Zannediyorum bana telefonda bahsettiğin mevzu yüzündendir. Doktora götürdün mü onu?

–Evet gitmiştik.

–Eee?! Ne oldu?! Aldırdınız mı?

–Hayır, doktor kabul etmedi. Başım belaya girer, korkuyorum, dedi. Üç kere kürtaj yaptım ona, bu çcouğu da alsak bir daha asla anne olamaz. Necibe daha çok genç. Kan kaybından ölürse, ne yaparım ben?

–Bebek kaç aylık?

–Kesin bilmiyorum. Necibe'nin söylediğine göre dördüncü ayındaymış.

Ziyad'ı korku sardı:

–Peki ne yapacığ şimdi?

–Bilmiyorum valla... Tavus tereddütle kaşlarını düğümledi. Sen gelmeden önce saatlerce sitem etti durdu. Tavus abla rezil oldum ben. Bıktım hayatımdan, intihar etmeyi düşünüyorum, dedi. Aklını başına topla diye bağırdım ona. Ağzın kan kokuyor senin. Saçma sapan düşünceleri aklından çıkar.

Ziyad Kerimli:

–Yanlış yapmışsın, doktora biraz fazla para verseydin hemen hallederdi. Sabah erkenden tekrar gidin yanına. Ne kadar para istiyorsa ver!

Ziyad cebinden bir tomar banknot çıkararak Tavus'a uzattı.

–Şu gazeteci var ya... İsmi Nâzım olacaktı yanılmıyorsam...

Ziyad Keirmli suratını ekşitti:

–Nâzım İlham'ı mı soruyorsun? Onun ismini duyunca tansiyonum yükseliyor. Piçin kurusu! Elimde olsa kafasını keser, kanını emerdim. Onu da nereden hatırladın şimdi? Konuşacak başka mevzu yok mu?

Tavus yılıştı:

–Evet evet. Nâzım İlham! Seninle ilgili gazetede haber yayınlandıktan bir gün sonra Necibe bizdeydi. Kız gazeteyi okuyunca şoka girdi. Ağlayarak, Tavus abla bu haberi yapan adam babamın arkadaşıdır, dedi. Bir kere bizim eve misafir olmuştu. İlk kez o zaman tanıdım kendisini. Laf aramızda, yazdıklarının hepsi gerçektir. Eline sağlık. Necibe bunları söyledikten sonra ona itiraz etmedim, sadece konuyu kapatmasını istedim. Gazeteyi bir köşeye fırlatarak başını tuttu elleriyle. Sonra da kanepeye uzandı. Gülerek "ne o Necibe, Ziyad'ı mı hatırladın yine?" diye sordum. O da kızdı, Allah onun belasını versin, dedi. Ziyad'ın yıkmadığı ev, dağıtmadığı aile kalmadı neredeyse. Görüyorsun işte, beni de bu hallere düşüren, fuhuşa sürükleyen o değil midir?..

Tavus Ziyad'ın boynundaki kravatın kırışlarını düzelterek:

–Bunları biraz dikkatli olasın diye anlatıyorum sana.. Onun gönlünü al bir an önce. Necibe'nin niyeti iyi değil galiba. Bir kötülük yapabilir sana. Kız hayatından bıkmış zaten, Allah korusun intihar ederse mahvoluruz. Benim patroniçe olduğumu bütün şehir biliyor zaten. Sen ise ünlü bir devlet adamısın.

Generalin neşeli ve biraz da kırgın sesi duyuldu:

–Bay Kerimli daha çok mu bekleyeceğiz sizi? İsterseniz biz kalkalım artık?

–Tamam, tamam geliyorum. Tavus hanım general bana darılabilir. Yarın kaldığımız yerden devam ederiz. Şimdi sırası değil.

Ziyad Kerimli bunları söyledikten sonra Tavus'un yatak odasından çıktı ve üzerinde envai çeşit leziz yemeklerin dizildiği sofraya yaklaştı. Necibe'nin yanında oturarak kızın incecik omuzuna abandı...

...Şerefe diyerek kaldırılan kadehler peş peşe, bir bir boşalıyordu. Efrail Dadaşzade de hatırlandı bu alemde. İçkinin etkisinden Ziyad Kerimli dengesini kaybetmişti. General onun kadar sarhoş değildi. Kızlar iki üç kadeh şampanya içmişlerdi erkeklerin zorlamasıyla. Necibe'nin midesi bulanıyordu sık sık. Aybeniz ise ondan daha rahat görünüyordu. Ziyad Kerimli kadehini eline aldı, geğirdi ve kadehi tekrar masanın üzerine bırakarak gözlerini generale dikti.

–Generalim! Yakamda asılı olan madalya ve nişanların hepsini senin sayende aldım. Ben nankörlük yapmam! Şu malum olayı da biliyorsun... Tahmiraz beraat etseydi, beni içeri atacaklardı. Muhakkak hapse girecektim. İki iki dört eder, bu kadar basit! Şu gazetecinin yaptıkları... Cumhuriyet gazetesini diyorum... Nâzım İlham'ın yazısıyla dünyam yıkıldı. Evet, evet! Beni! Ziyad Kerimli'yi bir gazeteci mahvetti. Korkarım takmış beni kafaya, yakamı rahat bırakmayacak... Eğer ikinci bir yoklama, denetleme yapılırsa ben mahvolurum...

General bir bardak soğuk limonatayı tek dikişte içtikten sonra peçeteyle dudaklarını sildi.

–Demek ki sen, beni iyi tanımıyorsun! Ha... ha... ha... Mesela yarın! Evet yarın! Bizde öyle adamlar var... Evet öyle adamlarımız var ki, istediğin kişiyi gece

uyuduğu sırada, yatağıyla beraber alıp götürürler kimsenin bilmediği bir yere. Ha... ha... ha... Veya bir taksi Nâzım'ın önünde duruyor. Nâzım da taksidir diye atlıyor arabaya. Sonra da... sonra da araba tepetaklak oluyor caddenin ortasında... Arabadan geriye kalan metal ve cam yığını. Nâzım da arabanın içinde... Evet içinde... leşi bir yanda, başı bir yanda... Allah rahmet eylesin.

General ayağa kalktı ve anlaşılamayan bir dua okuduktan sonra ellerini yüzüne kapak yaptı. Onun bu şakasına Ziyad da yürekten güldü.

–Evet... Ama sürücümüz bu arada hayatta kalmayı başarıyor... Bilirkişinin raporunda ise bir kazânın sözkonusu olmadığını, sadece teknik arıza yüzünden otomobilin çevirildiği yazıyor. Yani Nâzım'ı öldüren sürücü değil, arabadır! Siz anlamazsınız böyle işlerden. Biz bu tür dalaverelerin profesörleriyiz. Ben saçlarımı bu meslekte beyazlattım! K-G-B bu oğlum! K-G-B!!! Fabrika müdürü istihbaratçıların düzenbazlığından anlamaz koçum! Bende meslek sırrı çok ama açamam. Buna hakkım yok çünkü! İşe girdiğimizde istihbarat sırlarını sızdırmamaya dair yemin ediyoruz. Sağda solda ileri geri konuşmak yasak! Gevezelik yasak! Yoksa iğrenç fare misali kuyruğundan yakalar atarlar dışarı. Sonra da sürün dur bakalım. Hiç bir yerde iş bulamazsın artık! Çünkü herkes bize kuşkuyla bakıyor. İspiyoncu, hain, daha neler neler...

General biraz kendine gelir gibi oldu. Gözlerini önce yumdu sonra da genişçe açarak:

–Galiba fazla konuştum... Saçmalıyorum içince dimi?.. Aybeniz hanım beni affetsin artık... Aybeniz'in mahur gözleri ve şu meret, aslan suyu... aklımı çaldınız. Ne olmuş generalsem? Bak! Ben de herkes gibi çenemi tutamıyorum işte... muhahahaha. Lan ne konuştum ben şimdi?.. Ha Ziyad? Bak Tahmiraz diyorsun... Onun üniversiteli bir oğlu vardı dimi?.. O da elimzide biliyorsun. Sinemaya, tiyatroya giderken, evden veya okuldan çıkarken, sokakta, çarşıda cebine bir kaç gram esrar koyduk mu işi tamamdır! Veya eski bir tabanca çıkarırız cebinden. Beş yıl hapis cezası yer, aklı başına gelir. Kesilen baş, konuşmaz. Bu herifi oğlundan da mahrum bırakmak lazım.

Ziyad ayağa kalkarak generali kucakladı. Kalın, yağlı dudakları ile onu iki yanağından da öptü.

Kızlar bakışarak gülüştüler. Ziyad:

–Gülün, gülün. Aslında bizim bütün işlerimiz komiktir.

Aybeniz alttan alttan generali süzerek:

–Bizi buraya toplantı için mi çağırdınız be?! diye hakırdı. Sesinde kırılganlık ve sitem vardı.

General kadehini kaldırarak ayağa kalktı:

–Aybeniz hanım bize kızmakta haklı! Biz burada ne yapıyoruz!? Niçin geldik bu eve? Alem yapmaya, kızlarla eğlenmeye, yemek yemeğe, içki içmeye!!! Oysa Ziyad Kerimli! Saygıdeğer milletvekili, emek kahramanı bu güzel, alımlı, nazlı, gamzeli kızlarla eğlenmeye fırsat vermiyor!! Ufak tefek sorunlarıyla zihnimizi meşgul ediyor. Gevezelik yapıyor! Güzellerimizin keyfini kaçırıyor! Yazıklar olsun! Ar olsun!

Hepsi koro halinde:

–Ziyad Kerimli'yi kınıyoruz! diye bağırdılar.

Ziyad aptallaşmıştı. Güçlükle ayağa kalkarak herkesten özür dilemeye başladı.

–Bana mı diyorsunuz? Haklısınız! Ben müstehakım bu suçlamalara! İtiraf ediyorum, ben bir budalayım!!!

Sarhoş milletvekili parmağını havada sallaya sallaya:

–Ziyad Kerimli'ye yazıklar olsun! Bu pisliğin insanlıktan nasibi yok! diye, kendi ünvanına hakaretler etmeye başladı.

Necibe Aybeniz'in kulağına eğilerek fısıltıyla:

–Dil sürçer, dopruyu söyler dedi ve çehresini acı bir tebessüm kapladı.

Geceyarısına kadar sürdü içki sefası. Kızların yüzlerinden, gözlerinden uyku damlıyordu. Ziyad'ın sarhoş kafası kayarak göğsüne düşmüştü. General ise nisbeten daha ayıktı. Sonra herkes odasına çekildi...

Bütün şehir uykuya dalmıştı. Etraf tamamen sessiz ve sakindi. Ara sıra sokaktan hızla geçen otomobillerin sesi, gecenin lal sükunetini bozuyordu. Sabahtan akşama kadar sağa sola koşturmaktan, atlayıp zıplamaktan yorgun düşen köpek de artık havlamıyordu. Alt kattan ayak sesleri de işitilmiyordu. Yaşlı karı koca da uyumuştu demek ki.

Ve ne olduysa o anda oldu. Birden Necibe ve Ziyâd'ın kaldıkları yatak odasından korkunç bir çığlık duyuldu. Ardından da bir gürültü koptu. Galiba birisi yataktan yere düşmüştü. Avluda kıvrılıp uyuyan köpek, gürültüyü duyunca önce inlemeye, ardından da havlamaya başladı. Tavus da uyanmıştı. Necibe'nin çığlıklarıydı gecenin sessizliğini delip geçen. Tavus'un onların yatak odasına girmekle çıkması bir kaç saniye çekti. General'i uyandırmak için bağırmaya başladı. General ve Aybeniz iç çamaşırlarıyla uykulu uykulu salona girdiler. Tavus telaşla onların önüne koştu:

–Aman Tanrım! Gecenin bu saatinde nedir bu başıma gelenler. Dehşet! Dehşet! Ellerini yüzüne kapak yaparak bağırmaya başladı.

General durduğu yerde donakalmıştı. Aybeniz de tir tir titriyordu. Necibe'nin tiz çığlığı kesilmek bilmiyordu. Tavusla general yavaş yavaş Ziyad'ın yatak odasına girdiler. Aybeniz de onları takip etti. Döşeme ve çarşaf al kana boyanmıştı. Ziyad yatağın yanında, yerde uzanmış çırpınıyordu. General onun omuzlarından yapışarak salladı ve bir kaç defa:

–Ziyad! Ziyad diye çağırdı heyecanlı sesiyle.

Taştan ses çıktı ama Ziyad'dan çıkmadı. Nabzı yavaş atıyor, nefesi de zorla gidip geliyordu. General'in gözü Ziyad'ın kalbine saplanmış bıçağa sataştı. Sapına kadar Ziyad'ın göğsüne sokulan keskin ve uzun ekmek bıçağını zorla çekip çıkardı general. Necibe ağlamıyordu artık. Ama heyecan ve korkudan hıçkırıklarına hakim olamıyordu. General ona bir şeyler sormak isteyince Necibe ona fırsat vermeden yüksek sesle bağırmaya başladı:

–Bunu kim yaptı, bu nasıl oldu diye kafa yormanıza lüzum yok! Onu ben öldürdüm sayın general! Evet ben! diyerek kız göğsüne vurdu.

Bu kararlı ve soğukkanlı itirafıyla Necibe, fazla konuşursan senin de işini bitiririm demek istiyordu sanki generale. General kızın çıldırdığını düşünerek mülayim bir tonla sordu:

–Necibe hanım bu nasıl oldu? Niçin öldürdün onu?

Necibe gururla:

–Bu kimseyi ilgilendirmez! Cezam neyse çekmeye hazırım! Ben doğru olanı yaptım!

Tavus tiz sesiyle:

–Ne olacak şimdi benim halim, diye ağlamaya başladı. Ah benim belalı başım ah! Ne yapacağım ben şimdi? Ne?! Benim evimde, benim evimde bir ceset yatıyor. Alıp götürecekler beni! Ne diyeceğim onlara?

Onun nemli bakışları henüz şoktan ayılmamış generalin heyecanlı suratında donup kaldı.

General dili tökezleyerek:

–Rezalet! dedi. Böyle olmamalıydı... Ama artık çok geç! Son pişmanlık fayda etmez. Bundan sonrasını düşünmeliyiz artık.

Necibenin çığlığı odada yankılandı:

–Def ol git bu evden şerefsiz! Seni de gebertmeden defol! Bizim güzel dünyamızda yaşamaya hakkınız yok sizin! İnsan cildine bürünmüş canavarlar! Omuzlarınızda taşıdığınız apoletleri kaybetmemek için, Allahı unuttunuz, insanlıktan çıktınız! Bekareti bozulmuş bir orospu olduğumun farkındayım! Acı, bahtsız kaderim sürükledi beni bu yola. Ama bu halimle bile, ayağımın altındaki toz altın sırmalı apoletlerinizden daha kıymetlidir.

Necibe parmağıyla sandalyenin sırtına asılmış ceketin yakasını işaret etti:

–Arkadaşınızın yakasındaki madalyayı görüyor musnuz? O bayrak da şu an gebermekte olan bu melunun kanı gibi kızıldır. Onu kendi kanıyla kırmızıya boyadım. Ziyad Kerimli hakettiği cezayı bu gece, benim elimden aldı. Ben bu ellerimle... bu ellerimle gurur duyuyorum. Asla bir insanın ölümünden zevk almadım. Ama eminim bu pisliğin ölüm haberini duyanlar birbirlerini tebrik edecekler, ona rahmet yerine lanet okuyacaklardır. Onu gebertenin ellerine sağlık diyecekler! Ziyad Kerimli'yi tanıyanların gönüllerinde taht kuracağım. Bundan daha büyük bir ödül düşünemiyorum! Bu gece, hayatımın en unutulmaz gecesidir, diyerek kız çılgın bir kahkahayla salladı evi.

–Ah general! Bir saniye içerisinde ne kadar da küçüldüğünüzün, alçaldığınızın farkında mısınız? Sizi nasıl bir sonun beklediğini çok iyi biliyorsunuz değil mi? Omuzlarınızdaki apoletlerin rengi bile kaçmış. İğrenç suratınız da solmuş. Ölümcül bir hastaya benziyorusunuz. Size acıyorum general! Hayır, nefret ediyorum! Bir iki saat önce KGB'li oluşuyla övünen zavallı general!

Necibe aklını kaybetmiş ruh hastası gibi kahkaya boğuldu ve birden sustu.

Odaya bir sessizlik çökmüştü. General, Tavus ve Aybeniz şoktan ayılmamışlardı henüz. Ziyad da kıpırdamıyordu...

General ev sahibesinin kulağına eğilerek:

–Tavus hanım salona gelir misiniz? Size söyleyeceklerim var, dedi.

Onlar Tavus'un odasına geçtiler ve kapıyı kapattılar. Sokaktan görülmemek için general pencerenin perdelerini de kapattı ve Tavus'a dönerek:

–Gözümüzün önünde ağır bir cinayet işlenmiş. Zaman kaybederek boşu boşuna bekleyemeyiz. Bir çözüm yolu bulmamız lazım. Dile kolay! Bu evde bir milletvekili, devletten ödül almış, ülkenin ünlü bir fabrikatörü katledilmiş. Moskova'da da ortalık karışacak. Ben bir çözüm buldum gibi... Ne dersem onu yapacaksınız!

Tavus telaşla konuştu:

–Başüstüne!

–Herşeyden önce sen beni tanımıyorsun ve bu evde hiç görmedin. Beni de bu olaya karıştırırsan sana yardım edemem çünkü. Kızlardan da polise bahsetme, çekip gitsinler. Bu doğrudan seni ilgilendiren bir mesele. Bu cinayet senin evinde işlenmiş, dolayısıyla da cinayet hukukuna göre en büyük cezayı sana verecekler. Ben buradan gider gitmez polisi ara tamam mı? Numarası 02. Polis gelene kadar kendine hakim ol. Önce cesedi yatağa yatır tekrar. Soğukkanlı ol... Geceyarısı eve gelirken sokağın ortasında bir adamın yattığını gördüm dersin. Yakasındaki

rozetten milletvekili olduğunu anladım. Kolundan tutarak kaldırdığım sırada, kalbine bıçak saplandığını farkettim. Onu güçlükle evime kadar sürükledim ve yatağa yatırdım. Bunu neden yaptığımı ben de bilmiyorum. Ve derhal polisi aradım dersin.

General ellerini savurarak:

–İşte bu kadar! dedi. Bunları aynen tekrarlarsan sorun çıkmaz. Ben de bu cinayetin soruşturmasını KGB'nin yürütmesini sağlayacağım. Ne de olsa maktul bir milletvekili. Bu tür cinayetlerle genellikle KGB ilgilenir. Anladın mı Tavus?

Tavus biraz olsun rahatlamıştı sanki.

–Evet... Emin olun general, söylediklerinizi bire bir yapacağım. Peki bir sorun çıkarsa size nasıl ulaşabilirim? Lütfen adresinizi, telefonunuzu bırakır mısınız bana?

–Hayır! Kesinlikle! Adres, telefon veremem! Ya ele geçririse polisler? O zaman hepimiz mahvoluruz. Tamam ben gidiyorum. Kızları göndermeden polisi arama. Hadi hoşçakal.

General aceleyle giyindi ve koşarak merdivenleri inerek sokağa çıktı. Köpeğin havlamasına aldırmadan dışarıda kendisini bekleyen "Pobeda"ya bindi. Ama otomobil yerinden kıpırdamadı. General kızarak:

–Niye sürmüyorsun lan?

Şoför mırıldanarak:

–Arkadaşınızı beklemeyecek miyiz? Ziyad'ı diyorum.

General iyice fitil oldu:

–Ziyad miyad! Ne Ziyadı be?! Allah onun belasını versin! Verdi de zaten! Bir ibnelik yaptı, onun belasından yeni kurtulmuşken, ikinci belayı açtı başımıza. Gebermeyi hakediyordu zaten...

Şoför kurnaz adamdı, durumu hemen çakarak gaza bastı. Eski Pobeda açılmakta olan sabahın temiz havasını siyah egzozla kirleterek bir göz kırpımında ortalıktan kayboldu.

Esmer yüzüne ayrı bir güzellik katan büyük, siyah gözleri, doğal sürmeli kaşları olan ince vücutlu Aybeniz, salonun bir köşesine çekilerek hıçkırıklara boğulmuştu. Bazen susuyor, hayallere dalıyor, duvardaki el işi halının desenlerine bakarak, sanki rahmetli ninesinin nakışlara sirayet etmiş nasihatlerini okuyordu. "Kral tahtından olsun, kız bekaretinden asla", "Kıza yabancı eli dokundu mu, köpek içmiş ayrana döner"... Aybeniz ninesinin bu laflarını hatırladıkça, kendine nefreti daha da artıyordu. Her şeyden fazla ölmek istiyordu şu anda. Allahım nedir bu başıma gelenler... Kız tekrar ağlamaya, sızlamaya başladı.

Eteğinin cebinden çıkardığı paralara dikkatle ve nefretle bakıyordu. Bu paraları generalle yatması için Ziyad vermişti ona. Aybeniz banknotları elinde ezdi, sonra da tek tek yırtarak yere fırlattı.

Tavus bunu görerek kinaye ile:

–Sabaha kadar general'in koynunda yatmasını iyi beceriyorsun! Şimdi bunun hava atmasına bak sen! Yeni mi uyandın kız? Kaltak! Bu eve gelmeden önce ağlayacaktın, artık çok geç!.. Gitti kız! Gitti bugüne kadar koruduğun zarın! Baban da kızım üniversite okuyor, bize yardım edecek, bizi gururlandıracak diyor! Bundan sonra öyle düşünmeyecek artık!.. Ne duruyorsunuz be?! Defolun gidin buradan! İkiniz de! Kimse sizi görmeden kaybolun! Bakalım sonumuz ne olacak... Hadi gitsenize! Az sonra polis çağıracağım. Allah belanı versin Necibe! Asla yüzün gülmesin! Bu cinayeti illa benim evimde mi işlemeliydin? Başka bir

yer bulmadın mı? Ne var?! Ne bakıyorsun öküz gibi yüzüme? Polis çağıracağım, acele edin, hadi!

Tavus telefona yaklaşmak istediği sırada Necibe düşünceli bir yüz ifadesiyle kafasını kaldırdı ve solgun bakışlarıyla patroniçeyi takip ederek korkunç bir kahkaha patlattı:

–Zahmet etmeyin Tavus hanım! Geç kaldınız! Bizi bırakıp kaçan generalle odanızda senaryonuzu hazırlarken, ben aradım polisi. Merak etmeyin, hiç bir yere kaçmayacağım. Ben general miyim?! Sizi zor durumda bırakıp kaçacağımı mı sanıyorsunuz? Polisleri bekliyorum, gelsinler! Herşeyi olduğu gibi anlatacağım onlara! Evet, ben öldürdüm diyeceğim! Bu adamı ben ödlrüdüm! Hayır! Adamı değil, çünkü bu pisliğin insanlıktan nasibi yok. Yer yüzünü bu iğrenç yaratıktan kurtardığım için mutluyum. Aman Tanrım! Meğerse benim şu incecik ellerim de bıçak sallayabilirmiş!

Necibe kanlı ellerini yüzüne doğru kaldırdığı sırada, silahlı polisler eve sokulmaya başladılar.

50

Soruşturmayı Moskova'dan gönderilen özel bir müfettiş yönetiyordu. Bütün şahitlerin ifadesine başvurulmuştu. Ziyad'ın öldürüldüğü evin sahibi Tavus, general'in söylediklerini papağan gibi tekrar edip duruyordu. Sonra ise Aybeniz davet edildi müfettişin odasına. Genç kız, sert bakışlı ve iri yarı sorgu yargıcının karşısında duran sandalyeye oturdu ve gözyaşlarından sırılsıklam olmuş kenarları dantelli ipek mendilini dizinin üstünde okşaya okşaya derin bir ah çekti.

–Nasıl oldu ben de anlayamadım... Şu anda bile rüyadayım sanki. İlk kez başıma böyle bir şey geliyor. Hava kardıktan sonra yurttan dışarı bile çıkmazdım ben. Şeytana uydum, kandırıldım. Allahın belası o cadaloz, Tavus mudur nedir, o yaptı herşeyi. Necibe beni bir kaç kere öylesine götürmüştü o kadının evine. Bir gün de kadın kendisi anlattı bana herşeyi.

Aybeniz hıçkırıkla ağlamaya başladı.

–Generalle yattım. Ücretini öldürülen adam, Ziyad verdi bana. Yüz ruble para verdi. Hepsi de on ve beş'lik banknotlardı. Ne yaptığımı anladıktan sonra paraları yırttım attım. Kalabalık bir ailemiz var, sekiz kardeşiz. Babam bekçilik yapıyor. Dizinden aşağı sol bacağını savaşta kaybetti. Annem ise yıllar önce öldü. Teyzem büyüttü bizi. O da kocasını savaşta kaybetmiş. İki yetimi var. Orta okulu takdirle bitirdim. Zar zor kazandım üniversiteyi, rüşvet vermediğim için çok sıkıntı çektim. Bursla geçimimi sağlıyorum. Bir öğrtemenimiz var sürekli notlarımı kestiği için bursumu da üç aydır alamıyorum. Yanıma gerl diyor bana... Ben de onun ne istediğini bildiğim için gitmiyorum. Üniversiteden kızlar onunla ilgili korkunç şeyler anlatıyorlar. Borç almadığım öğrenci kalmadı okulda. Arkadaşlarımın hepsi gıcır gıcır elbiseler giyiniyor, bana nispet yapıyorlar. Kendime yeni kıyafetler almak istemiştim sadece. Babama mektup yazdım, o da param yok diye cevap verdi. Sonra da Tavus kandırdı beni... Generalle yattım. Şimdi ne yapcağımı bilemiyorum. İnsanların yüzüne nasıl bakacağım? Ölsem daha iyidir. Zaten babam duyarsa öldürecek beni...

Kızı dikkatle dinleyen orta yaşlı müfettiş dalgındı. Elini yüzüne sürerek:

–Tamam, alın şunu, bana anlattıklarınızı buraya da yazın ve imzalayın, dedi ve tutanak formunu kıza uzattı.

Aybeniz güzel hattıyla, öğrencilik yaşamına son noktayı koyan ve bir anlamda idam kararı niteliği taşıyan tutanak formuna ifadesini yazmaya başladı.

İfadesine başvurulması gereken bir de general vardı sırada. O ise bin bir bahane uydurarak savcılığa gelmek istemiyordu. General daha düne kadar karşısında dimdik duran, selam çakan müfettiş ve yargıçların onu sorgulamalarını gururuna yediremiyordu. Oysa "deveden büyük bir de fil var" deyimi bu sefer de gerçek olmuştu. Moskova'nın gönderdiği temsilci olaya müdahale ettikten sonra, general savcılığa gitmek zorunda kaldı. Sorgu yargıcının odası general'in odası kadar geniş ve ihtişamlı değildi. General içeri girdiğinde, eski masa ve sandalyelerle dolu olan daracık mekanda sıkıldığını hissetti. Baş müfettiş'in üzerine vardı:

–Ne oluyor be?! Yangın mı çıktı? General savcılığa gelmiyor diye yaygara koparyorsunuz, hayırdır!. Senden bunu beklemezdim. Bu bana karşı bir saygısızlıktır! Rahatsızım, kendimi kötü hissediyorum, başım ağrıyor. Anlıyor musun hastayım! Hem öğlen vakti buralarda görünmem doğru değildir. Gece gelip sohbet edecektim zaten seninle. Niyetim buydu.

Rusça eğitim aldığı için ana dilini büyük güçlükle konuşan müfettiş, sert mizaca sahip, laubalilikten hoşlanmayan resmiyetçi bir tipti. Parmaklarının arasında dumanlanan sigarayı kül tablasına basarak söndürdü.

–Rütbenize de, bulunduğunuz makama da büyük saygım var. Ama hayat işte... Sizi buraya sohbet etmek için değil, ifadenize başvurmak için çağırdım.

General içinde başkaldıran öfke vulkanını suni tebessümle perdelemeye çalışarak:

–Hayır canım, ben bunu demek istememiştim. Biliyorsunuz dahiler de yanılırlar bazen. Ben de hata yapmış olabilirim tabii. Yalnız herşeyden önce bulunduğum makam...

–Ben dahilerimizin, generallerimizin bol olmasından yanayım, bu benim en büyük arzumdur. Fakat ne yazık ki buraya bir sanık olarak davet edilmişsiniz. Evet, tanık olarak değil, sanık sıfatıyla burada bulunuyorsunuz. Bunu söylemek için elimde yeterince kanıt var.

General bir iki saniyeliğine derin birt kuyuya düştüğünü zannetti. Zavallılaştı bir anda ve adeta kurşun gibi ağırlaştı apoletleri. Omuzlarını güçlükle kaldırarak:

–Peşin yargıya varmak sizi daha sonra duruma düşürebilir müfettiş. Ateşle oynuyorsunuz!

–Tamam kapatalım bu mevzuyu da sadede gelelim. Fazla zamanım yok benim. Ziyad Kerimli'nin öldürülmesiyle iligli ne söyleyebilirsiniz?

–Bu konuda en ufak bir bilgim yok. Ben de senin gibi sağdan soldan duydum bu haberi.

–Ziyad'ı nasıl tanırdınız?

–Fazla samimiyetimiz yoktu onunla. Milletvekili olduğunu biliyorum. Devlet ödülleri olan, büyük bir şekerleme fabrikasının müdürüdür. Ara sıra toplantılarda karşılaşırdık kendisiyle. En son ona karşı düzenlenen suikastin soruşturmasına yürütmüştüm.

–Şahsi kanaatiniz nedir onun hakkında?

General dudaklarını büzerek, şaşkınlıkla kaşlarını çattı:

–Ne diyebilirim ki? Tekrar ediyorum, fazla bir samimiyetim olmadığı için onunla, bu soruya cevap veremeyceğim.

–Bu ayın on birinde, gece saatlerinde neredeydiniz?

–Nerede olabilirim? Evimde tabii!

–Verilen ifadelerden, elimizdeki kanıtlardan Ziyad Kerimli'nin öldürüldüğü gece sizin de onunla aynı mekanda, Tavus isimli hayat kadınının evinde olduğunuz görülüyor.

–Bunlar iftira! Ne diyorsunuz siz? Bu birilerinin uydurması olabilir ancak. O gece orada olamazdım, çünkü 39 ateşle evde yatıyordum. Size doktor raporunu da gösterebilirim. Onbirinden on ikisine geçen gece diyorsunuz, oysa ben ayın dokuzundan bugüne kadar izinliyim. Hasta olduğum için çalışamaz raporum var. Günde bir iki saat işe uğrayıp eve dönüyordum. Bugün de senin için yataktan kalktım...

–Aybeniz isimli üniversite öğrencisini tanıyor musunuz?

General'in suratı solgunlaştı ve hayır anlamında kafasını şiddetle sallamaya başladı.

–İlk kez duyuyorum. Aybeniz de kim oluyor?

–Pekala. O zaman yüzleşmek ister miydiniz onunla?

Müfettiş cevabı beklemeden eğildi ve masanın altındaki düğmeye bastı. Odaya polis görevlisi girdi. Müfettiş:

–O kızı getirin, dedi.

–Hangisini? Burada iki kız var.

–Az önce buradan çıkan kızı. Aybeniz'i diyorum.

General bu sözleri duyunca gözlerine karanlık çöktü, başı dönmeye başladı. Müfettişten bir sigara istedi. Ve o sırada odaya giren Aybeniz, ürkerek kendisini odaya getiren polisin arkasında saklandı. Kapıyı açarak kaçmayı düşündüğü sırada müfettişin sesi duyuldu:

–Aybeniz hanım korkmayın, yaklaşın lütfen.

Müfettiş kıza oturması için generalin karşısındaki sandalyeyi gösterdi.

General Aybeniz'e tekrar bakınca müfettişten aldığı sigara elinden yere düştü. Kafası yana eğildi ve çevresine dehşet saçan gözleri sönükleşti. Müfettiş durumu anlayarak hemen ambulansı aramak için telefona sarıldı.

...Odaya giren beyaz önlüklü doktor, generalin altın kordonlu saat taktığı bileğini kaldırarak nabzını yokladı.

–Kalp krizi. Geç kaldınız...

Necibe'nin hamile olduğunu biliyordu müfettiş. Muayene etmesi için dokora onu bizzat götürmüştü. Çocuğu bilinçli şekilde düşüreceğiyi veya kürtaj yaptıracağı taktirde ikinci bir cinayet işleyeceğine ve bunun için de ek bir soruşturma başlatılacağına dair Necibe'yi uyarmıştı. Hatta bir kaç ay sonra anne olması beklenen Necibe'den, cenine zarar vermeyeceğine dair yazılı güvence de almıştı. Kızın ifadesi bir hayli uzun sürdü. Çünkü sık sık sinir krizleri geçiriyor, dili dolaşıyordu. Her yarım saatte bir müfettiş ona dinlenmesi için on, on beş dakikalık molalar veriyordu. Necibe ağır bir hastalıkla boğuşan insan gibi ağır ağır konuşuyordu.

–Babam çocukken ağaçtan düştüğü için, ömürlük sakat kaldı. Yerel bir gazetede foto muhabirlik yapıyordu. Sonra da baktı ki gazeteden aldığı maaş yetmiyor, kendi işini kurdu. Büyük amcam Japonyada SSCB büyükelçiliğinde görevli. Babama sık sık fotoğraf makineleri, videolar, kasetler gönderiyor. Babam kendisine lazım olanları kullanıyor, artakalanları ise ekmek parası için satıyor. Bizim ev Ziyad Kerimli'nin fabrikasının hemen karşısında. Orta okulu bitirnce, evraklarımı üniversiteye verdim. Ama biliyorsunuz, bu devirde dayın yoksa eğer

zor kazanırsın üniversiteyi. Babam da aile bütçesine katkım olsun diye, tabii ki kendi rızamla aldı götürdü beni Ziyad'ın şekerleme fabrikasına. Önce işçi olarak işe alındım, bir ay sonra da Ziyad'ın sekreteri oldum. Sabahtan akşama kadar çay demlettiriyordu bana. Odasına çay götürdüğümde, her seferinde benimle uzun uzun anlam veremediğim konuşmalar yapıyordu. Ona Ziyad amca dediğimde ise çok içerliyordu. Bana Ziyad de yeter, amca mamcalara gerek yok. Korkunç kabusta bile benimle ilgili kötü bir niyetinin olduğunu göremezdim. Halbuki nişanlım kuşkulanıyordu ondan. Fabrikada vardiya amiri olarak çalışan bir delikanlıyla üç aylık nişanlıydım... Onun bizi sürekli gözlediğini bilmiyordum. Bir gün Ziyad benden kötü bir istekte bulundu, utancımdan kıpırmızı oldum. Ve o esnada nişanlım aniden girdi odaya. Ne yapacağımı şaşırdım. Bağırdı bana, dile alınmayacak hakaretler etti. Sonra da Ziyad'ın yanına gelerek, beni sekreterlikten almasını istedi. Gelsin yanımda çalışsın, gözüm üzerinde olur dedi. O olaydan dört gün sonra nişanlımı tutukladılar. Cebinden soğuk silah çıkmışmış... Ailesi her yere şikayet mektupları yazdı, temyize başvurdu. Oğlumuzun cebinde her yerde satılan bir av bıçağı vardı. Bu bıçağı gezdirmek ne zamandan suç olmuş? Ama dinleyen olmadı onları. Nişanlıma beş yıl hapis cezası verdiler. Bir kaç ay sonra da hapishaneden ölüm haberi ulaştı bize. Bütün bunların Ziyad Kerimli'nin düzenlediğini çok geç anladım. Nişanlımın ölüm haberini duyduktan sonra uzun süre kendime gelemedim. İşe çıokmadım günlerce... Ziyad Kerimli babamla konuştuktan sonra, babam beni zar zor ikna etti, tekrar döndüm fabrikaya. Beş on gün imalathanede işçilik yaptım. Ziyad yine kandırmayı başardı beni. Gel yanımda çalış, dedi, seninle ilgili harika planlarım var. Mutluluğunun anahtarı benim elimde. Üniversiteye girmene yardım ederim, sonra da öğretmen olan yeğenime alırım seni. Geri döndüm sekreterliğe, kanmıştım yaldızlı laflarına. Günler geçti, yine bana sarkıntılık yapmaya başladı. Ve bir gün mesai bitiminde zorla arka odaya götürdü...

Kız hıçkırıklara boğularak ağlamaya başladı.

–Beni mahvetti... Kimseye açamadım derdimi... Bir ben, bir o, bir de Allah biliyordu başıma gelenleri. Başkalarına anlatırsam rezil olacağımı düşündüm. Beni tekrar kandırdı. Korkma, yeğenim alacak seni zaten, açıkta kalmayacaksın dedi. Kimsenin yüzüme bakmayacağı, kullanılmış, kirletilmiş bir orospuydum artık. Nasıl ki suda boğulan saman çöpünden yapışır, ben de Ziyad'ın eteğinden yapışmıştım. Başka çarem yoktu çünkü. Üniversiteyi kazanmak, onun yeğeni ile evlenmek... Hayaller, hayaller...

Necibe çıldırmış gibi kahkayla gülmeye başladı.

–Hayat bu! Ziyad gibileri at oynatıyor. Gözlerim kör olmuştu, düştüğüm kuyudan çıkmanın başka yolu var mıydı? Bilmiyorum... Bir gün kıyamet koptu fabrikada. Ziyad Kerimli'ye suikast düzenlendiğini duydum. Bekçi de bu olayın şahidiymiş. Önce kâtili gördüğünü ve bunun Tahmiraz Tahirov olduğunu söyledi polise ve savcılığa. Sonra da üzerinden beş on gün geçmeden ifade değiştirdi. Bunun üzerine Ziyad şoförüyle beraber yaşlı adamı boğarak öldürdüler. Doktorlar ise yaşlı adamın kalp krizi geçirdiğine dair sahte rapor hazırladılar. Oysa ben gerçeğin farklı olduğunu biliyordum. Günler önce babam bekçinin boş arabaya ateş ettiğini tesadüfen videoya kaydetmişti. Daha sonra bunun Tahmiraz'ı tuzağa düşürmek için yapıldığını anladık. O olaydan sonra artık her gece fabrikanın avlusunu görüntülüyordu. Salonun ışığını söndürüyor ve saatlerce terasta bekliyordu. Bir gece de fabrika avlusunda Ziyad'ın bekçiyle

tartıştığını görerek çekim yapmaya başladı ve bekçinin nasıl öldürüldüğünü görüntüledi. Her iki cinayetle ilgili babamın elinde görsel kanıtlar var. Babam o kasetleri anneme de göstermişti. Annemse bir gün bana anlattı ama çenemi kapalı tutmam için beni uyardı. Konuşursan babanı da öldürüler dedi.

Ben de salak kafam dinlemedim kadını. Bir gün Ziyad üniversiteden konu açıp, beni okutmayı düşündüğünü söyleyince dayanamadım, kasetlerden ona da bahsettim. Ziyad bunu duyunca ayaklarıma kapandı neredeyse. Bana bir sürü para verdi ve kasetleri getireceğim taktirde, onların ağırlığında bana altın vereceğini vadetti. Ben de, yeter ki üniversiteye girmeme yardım et, kasetleri sana getiririm diye söz verdim. Ve bir gün evimize misafirler geldi. Bir zamanlar babama yardım etmiş, onu neredeyse hapisten kurtarmış gazeteci Nâzım İlham ve Nîmet isimli yaşlı bir meslektaşı. Yemek yedikten sonra, hep beraber kasetleri izlemeye başladılar. O gece Nâzım kasetleri aldı götürdü. Babam önce vermek istemiyordu ama Nîmet amca ısrar edince dayanamadı. Böylece kasetler de gitti elden. O gece sabaha kadar uyuyamadım. Ziyad'a ne diyecektim, nasıl bir bahane uyduracaktım? Üniversiteyi kazanmak için, en önemlisi ise Ziyad'la yasak aşk yaşadığım duyulmasın diye her şeye gitmeye hazırdım. Sonunda kandırmaya karar verdim onu, bahanem hazırdı artık. Sabahleyin kasetleri poşete koyarak evden çıkarken, bahçede babamla karşılaştım. Onları izinsiz aldığımı görseydi, canıma okurdu. Korkuya kapıldım ve kasetleri kuyuya attım dedim. Ziyad bunu duyunca sevinçten kanatlanacak gibi oldu. Bir sürü para verdi bana. Birbirimizin sırlarını bildiğimizden, samimiyetimiz daha da pekişti. Ahlaksız bir kadın olmuştum artık, kendime nefret eden bir fahişe... Ama başka çarem de yoktu...

Necibe bir müddet sustu. Elini saçlarına götürerek başını tuttu. Ve tekrar hıçkırıkla ağlamaya başladı. Müfettiş onu sakinleştirmeye, teselli etmeye çalıştı. Kız biraz kendine geldi ve başını dik tutarak gururla:

–İşte bu kadar, dedi. Başka ne diyebilirim ki? Bir sürü para harcadı, üniversiteye girdim sayesinde. Ve mutluluğa kavuştum... Gördüğünüz gibi çok muytluyum... Nâzım'ın yaptığı haberi dikkatle okudum. Yazdıkları son kelimesine kadar doğrudur.

Necibe yorgun yorgun sözlerine devam etti:

–Unuttuğum bir şey kaldı mı ki? Tavus'un fuhuş evi, general, Aybeniz... Bunları biliyorsunuz zaten, tekrar anlatmamın ne gereği var? İfademin evvelinde ayrıntısıyla anlattım size her şeyi. Başka çarem kalmamıştı, insanların yüzüne bakamıyordum. Utanıyordum. Sonunda şu minick ellerim yetişti imdadıma. Ziyad'ın kanından parmaklarıma kına yaktım. Yanlış mı yaptım sayın müfettiş?

Necibe ona soru dolu gözlerle bakıyordu. Müfettiş kızın yaşadığı stresi dikkate alarak bu soruyu yanıtsız bıraktı. Necibe yine kahkaha atarak güldü:

–Ben öldürdüm! Evet ben! Bunu duymak istemiyor muydunuz benden? Fahişe damgasıyla yaşamaktansa, karnımda bir piç taşıdığım için utanç duymaktansa, hapislerde çürümeyi yeğlerim. Özgürce yaşamak haram bana. Bu kaderin hükmüdür... Vereceğiniz karar ise... Siz bilirsiniz artık... Sonum ölüm de olsa razıyım.

Necibe kafasını dik tutarak gururla muhatabına baktı.

Savcı kafasını sallayarak:

–Anlaşıldı, diye mırıldandı.

Bir köşede otururak deminden beri kızın konuştuklarını dikkatle dinleyen Moskova'lı yetkili son sözü söyledi:

–Derhal kasetleri gazeteciden almak ve yazdığı makaleyle beraber soruşturma dosyasına eklemek gerekiyor.

***

Nâzım'ın malum yazısı, bir gün sonra gazetenin yönetim kurulunun genel toplantısında görüşülmeliydi. Ama soruşturmanın mecrası değiştiği için, bu konu gündemden kaldırıldı... Nâzım Nahçivan'a geri dönecekti. İstasyona hareket etmeden önce, genel yayın yönetmeniyle görüşmek için Hacızade'nin odasına girdi. Şâdar Nâzım'ın elini sıkarak:

–Git bakalım, dedi. Güle güle! Ve sakın unutma! Zulmün baltası ne kadar keskin olursa olsun, hakkın ağacını asla kesemez...